

CURSUS
LOGICUS

SYSTEMATICUS & AGONISTICUS,

In Quo

Præter Theoremata, Quæstiones, ad
eorum explicationem necessariæ,
more Scholastico, proponuntur,
examinantur discutiuntur &
solvuntur.

A

GISBERTO ab ISEENDOORN,
Medicinæ Licentiato, in Academia du-
catus Gelriæ & Comitatus Zutphaniæ
Philosophiæ Professore primario.

*Accesserunt ad calcem Indices tres : primus
Capitum, secundus Quæstionum, tertius
Authorum, è quorum præsertim lucubratio-
nibus hoc opus fuit concinnatum.*

OXONII,

Typis GULIELMI HALL.
Sumptibus ROB. BLAGRAVE.
Anno Dom. 1658.

CHAS. S. S.

LOGICUS

INSTITUTIONS & DISCIPLINES

1821

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
CHICAGO, ILL.

LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF CHICAGO

CHICAGO, ILL.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
CHICAGO, ILL.

CHAS. S. S.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
CHICAGO, ILL.

CHAS. S. S.

~~~~~
*Nobilissimis, Strenuissimis, Gravissimis,
Amplissimisque Viris,*

GERHARDO PAUW, Domino &
Toparchæ in *Heemstede, Rietwiick, Rietwiic-
ker-oort &c.* Consiliario & Rationum Provinci-
cialium Comitatus *Hollandia & West-frisia* Præ-
fecto fidelissimo,

MICHAELI PAUW, Domino &
Toparchæ in *Hogers-Milde &c.* sortissimo mi-
litum Ductori & Capitaneo,

ADRIANO PAUW, Domino &
Toparchæ in *Bennebroeck &c.* in Curiâ Provin-
ciæ Comitatus *Hollandia & West-frisia* Consili-
ario integerrimo,

*Ordinis Regis Gallia Equitibus; Magni, Excellen-
tissimi, & verè Patria Patris, ADRIANI
PAUW, ob varias ad varios Reges, Princi-
pes & Respublicas, felicissimo successu gestas
Legationes, toto Orbe notissimi dignissimis Filiis,
paternarum virtutum ex asse heredibus;*

Ejusdemque è Filio Nepoti,

ADRIANO PAUW, Domino & Toparchæ
in *Nieuwer-Kerck &c.* Auditori suo gratissimo,
GISBERTUS ab ISENDORN

αὐτὸς πρᾶτλην.

Um primum animum
scribendum hoc opus-
lum appuli, in eam in-
bui curam & cogitatio-
nem unicè, Studiosis
placerent, quos fecisse
Commentarios. Ideo de-
cem mihi potissimum selegi Philosophorum
Principem ac Phosphorum Aristotelem
quem tot retro secuta & venerata sunt
cula. Viam fere tenui, quam Doctores
vère Scholastici, nisi quòd à Metaphysica
argutis, intricatis, spinosis & curiosis
Quæstionibus abstinui. Didiceram quippe
Magistrâ experienciâ; nihil, aut parum
utilitatis Studiose Juventuti, in limine pro-
ferum studii Philosophici, adferre hæc
lia: quin imò crucem ingeniis figere, &
luti Gorgonis objecto capite, plurimos
studio Philosophiæ abstertere: cum ab-
sissima sit huiusmodi tractatio, & alius
joris indigeat exquisitiōis.

Hoc quoque sine usus sum stylo simplici
&, nisi mea me fallit opinio, facili, ut Opus
po ad res subjectas intelligendum, haud
opus.

Præmissi Quæstionibus Theoremata,
sic, veluti per Aphorismos, & certas Pro-
positiones, statuerem, quod studiosis necessarium
tenendum

tenendum putarem. Discentem enim oportet credere, non de omnibus dubitare. Quod hodie factitant nonnulli qui opinionibus dubitare. Quod hodie factitant nonnulli, qui, opinionibus receptæ antiquitati è diametro oppositis (ne dicam deliriis, & fatuis dogmatibus) dum gloriam sibi cum Herostrato queritant, labyrinthū ingrediuntur, è quo nec ipse Theseus egredi liberè queat.

Huiusce qualiscunq; mei foetus, tanquam Susceptorem, & Tutelarem, seligeram mihi initio excellentissimum, & de Belgio universo, imò totā Europā optimè meritum, parentem vestrum, *Viri Nobilissimi*, avum autem tuum, *Juvenum præstantissime*. Noveram quippe, nullius patrocinio, velut *Ægidio* lectum, melius contra Zoilorum, Aristarchorum, aliorumq; malevolorum morsus, qui omnia Theopino rodunt ac lacerant dente, aut me ipsum, aut huncce foetum muniri posse. Noveram, nullius autoritate, apud æquos rerum æstimatores, majorem gratiam benevolentiam ac favorem mihi, & opusculo huic, conciliatum iri. Noveram ab annis jam tribus & viginti, cum primum ipsi innotuī, non esse, qui tam prolixā in me meosque esset voluntate. Videbar mihi, ipsum adhuc audire commellantem me benignè, & anxie, de rebus meis *Daventriae*, cum de Pace Christiano Orbi restituenda Legatus Pleni-

potentarius *Monasterium, Westphaliæ Molu-*
tropolin, itaret non semel inquirentem. ac

Verùm, cùm vix ad umbilicum perdu-
xissem hoc opus, Parcæ (eheu!) filum vi- &
abruperunt homini, qui ut Nestoris polle-
bat eloquio, ita annos ejus videre & vivere
erat dignissimus. Sed

*Pallida mors æquo pulsat pede pauperum tabernacula
Regumque turreis.* —————

Quò igitur nunc me vertam? Quo
quæram Patronos, aut Mæcenates mihi
Non alios certè, quàm vos, *Viri Nobilissimi*
nam & solebatis, ut Catulli utar versiculo, Ge-
das

Meas esse aliquid putare nugas.

Et suavi favoris vestri zephyro etiamnu-
adspiratis mihi, & quod parenti vestro
maxime debebatur, id jure merito ve-
strum esse, nemo inficiabitur.

Quocirca hoc Anathema ad benevolen-
tiæ & Beneficentiæ vestræ Aram suspendi
ut sit quaecunque Gratitudeis erga ve-
stræ argumentum, & observantiæ testimo-
nium, Admittite illud indignitatis vestræ S-
crarium, &, ne quis profanus id temere cor-
taminet, vetate. Scio, ingenio vestro, &
amplissimæ dignitati, longè majora deberi
sed cogitate, quæso, amplissimis sylvis
nemoribus non dulcisonas modò & flexi-
nimas excipi philomelas, verùm ejus o-
mniū generis cantillantes aviculas. T-
autem, *Decus juventutis, spes Matris & ci-*
lum

lumen familiæ, non solum animo benevolo
accipe hoc munusculum, sed etiam diligen-
ter volve atque revolve : tenue est, fateor,
& exigui momenti : sed non sunt contem-
nenda, quasi parva, sine quibus magna con-
vivere non possunt.

Deum, quod restat veneror, ut amplum &
illustre vestrum munus singulorumque ve-
strum actiones secundet, ad divini sui Nu-
minis & nominis gloriam, commune Reip.
incrementum, æternum animarum vestra-
rum salutem. Ita voveo, ita rogo. Hardevici
Gelrorum, è Musæo meo. A. d. ix. Kalen-
das Sextileis 1654. Stylo Juliano.

The first of these is the fact that the
 second of these is the fact that the
 third of these is the fact that the
 fourth of these is the fact that the
 fifth of these is the fact that the
 sixth of these is the fact that the
 seventh of these is the fact that the
 eighth of these is the fact that the
 ninth of these is the fact that the
 tenth of these is the fact that the

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
540 EAST 57TH STREET
CHICAGO, ILL. 60637

_____

_____

I

I

6

ful
C
du
pl
ra
m
fa
ve
E
m

(1)

LOGICÆ

LIBER PRIMUS

De

NOETICA

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

CUM *Philosophari* sit omnia pro capto humano bene nosse & rectè vivere adeoque Sapere & Felicitatem adipisci in hac vitâ civili, cumque mens nostra, densissimis ignorantiaë tenebris circumfusa, in clarissimis quibusque cæcutiat; tu JESU CHRISTE, qui ipsa es Sapiencia, & qui puer duodecim annorum confessum Doctorum in templo, sapientissimis tuis responsis, in admirationem rapuisti, esto dum humanam Sapienciam quaerimus, lucerna mentibus & pedibus nostris, ne pro sapientia stultitiam, pro Scientiâ ignorantiam, pro veritate falsitatem, pro Bonitate malitiam, pro Felicitate miseriam, pro luce tenebras amplectamur, nebulas & caliginem.

A 5

CAPUT

CAPUT PRIMUM,
DE
PHILOSOPHIA GENERATIM.
THEOREMATA.

1. **A**uspiciaturi, *οὐδὲν δὲ ἀντὶ τοῦ ἀρχῆν*, Philosophiæ curriculum, paucis de eâ ingre-
re, ne in ignotâ regione peregrinemur, *στρα*
gendum videtur. Philosophia, si vim spectes *sit.*
nis, est amor, studium & inquisitio sedula Sa-
pientiæ: si verorem ipsam, cui nomen hoc inditu-
videas, idem est, quod Sapientia: quam cum in
imperfectam Pythagoras animadverteret, *φιλο*
σοφία, id est, Studiosus Sapientiæ, quàm *σοφία*
est, Sapiens, nuncupari maluit.

2. Est igitur Philosophia rerum divinarum
manarumque scientia, quantam quidem homo,
verum & bonum assequendum, ex principiis natu-
libus comparare potest. Vel, est habitus animi,
speculatione rerum cognoscendarum Intellectum,
vitâ inculpatâ Voluntatem, secundum naturam
aptitudinem, perficit.

3. Causa ejus efficiens primaria & universa
est ipse Deus, bonorum omnium author & dator
signissimus, qui, ut per opera sua mortalium gen-
annotesceret, hominis mentem veri indagandi en-
dissimam finxit, & organis mirabilibus, quos Sa-
sus vocamus, instruxit.

4. Efficiens ejusdem secundaria & particula-
sunt homines illi, qui, ingenio & otio abundanti
admiratione effectuum & ignorance causarum
pulsî, collapsam per eâ Philosophiam pristino splen-
dore restituerunt. Tales fuerunt Aegyptiorum Theo-
gi, Assyriorum Chaldaei, Persarum Magi, Indorum
Brachmani.

Brachmani, Græcorum Σοφοί, aut modestiore vocabulo, φιλόσοφοι.

5. Finis Philosophiæ primarius est hominis in hac vita Felicitas, quam in sedulâ veritatis inquisitione, ardenti virtutis amore atque etiam exercitio & seriâ vitiorum fugâ positam arbitramur.

6. Finis ejus secundarius est Usus, quem aliis præstat facultatibus, artibus, scientiis, & ipsi quoque vitæ communi.

7. Objectum Philosophiæ est omnis omnino res nostra subiecta cognitioni, vel actioni, siue divina illa sit, siue humana.

8. Hinc rellè Philosophiam dividit Aristoteles in Theoreticam & Practicam, siue in Contemplativam & Activam. Et quidem ex naturâ ipsius Philosophiæ, non ex intentione discentis, nisi forsitan intentio illa sit Philosophiæ connaturalis, petita est hæc divisio.

9. Philosophia theoretica est, cujus finis est veritas, ejusque nuda solaque contemplatio. Vel, quæ in inspectione veritatis, tanquam in summo suo bono, ita conquiescit, ut nunquam ad opus exeat.

10. Estque vel Metaphysica, vel Physica, vel Mathematica. Illa contemplatur Ens, ut Ens est: Ista corpus naturale, quâ tale pertractat: Hæc quantitatem considerat.

11. Et est Pura, ut Arithmetica & Geometria, vel Mixta ut Musica & Astronomia.

12. Philosophia Practica est, cujus finis est praxis. Vel, qua cognitione sui objecti non contenta ad actionem suâ naturâ dirigitur, vel ad opus.

13. Hæc vel instruit Mentem, ne in operationibus suis errer, unde Rationalis siue Logica dicitur, vel voluntatem nostram ita dirigit, ut, quod honestum est prosequatur: quod verò turpe est, fugiat & aversetur. Unde Ethica & Moralis dici consuevit.

14. Estque hæc vel Ethica speciatim sic dicta, vel Oeconomica, vel Politica. Illa non modò homi-

nis in se, atque etiam solitariè spectati (quodp-
 rique volunt) mores componit, sed communia qu-
 que omnis Philosophia Moralis Principia & fu-
 damenta proponit. Ista hominis infamiliâ vivem-
 actiones dirigit. Hac ejusdem in civitate degen-
 vitam gubernat. Primum agemus de Logicâ.

QUÆSTIONES.

I. An detur Philosophia?

Philosophiam omnemque scientiam explosi-
 olim videntur Academici, Pyrrhonii, ign-
 rantiaque vindices Sceptici. Sed malè: m-
 1. omnes homines naturâ scire desiderant. &
 qui natura nihil facit frustra. Ergo potest
 quid à nobis sciri. Ergo datur Philosophia.
 qui dubitat, an aliquid sciri possit, non dubit-
 se dubitare, sed certus est. At nemo certus e-
 nisi de eo, quod scit. Ergo, qui dubitat, se sci-
 concedit, se aliquid scire, adeoque admittit, se
 aliquid posse. Quis enim fidem habeat Carn-
 di, omnia se ignorare confitenti, & de hoc ip-
 etiam dubitare? Et sanè, an non omnis scien-
 plerasque suas conclusiones per causas docet e-
 tissimas? v. g. Physica, omne corpus natu-
 moveri posse, dividi &c. Item, Omne animal
 mortale, hominem disciplina capacem?

Dices: Quicquid scimus, id per sensus, tanqu-
 internuntios & interpretes, in animum introdu-
 tur. At sensus sæpe, inani rerum specie delu-
 falluntur. Ergo vana est cognitio nostra, nulla
 prorsus Philosophia: sensibus enim falsa denun-
 tibus, quo veritatis indice utetur Intellectus
 non seipso, càm ex se omni scientiâ destitutus
 non alio, càm de omnibus idem dicendum

Quare, ne falsæ opinionis periculo animum committas, satius est, nihil existimare.

Resp. 1. Si ita res habet, aliquid sciunt illi, quod tamen negant. Resp. 2. Etsi nonnumquam in errorem nos inducant sensus; multa tamen certâ scientiâ comprehendimus quotidie: nam in multis sensus non decipitur, cum circa proprium objectum in genere consideratum non fallatur: neque enim oculus, loco luminis aut coloris, quæ visibilia sunt, sonos umquam percepit. Poterunt itaque cognosci ea, in quibus non errat sensus. Resp. 3. Error quoque sensuum corrigitur sæpe ab Intellectu, quem licet natura nullâ scientiâ instruxerit, lumine tamen eo dotavit, quo non modò communissimis principiis certò assentiat, sed alia quoque ex aliis ratiocinando deducat, nunc quidem certò & perspicuè, nunc verò probabiliter, aliquando etiam sine discursu quædam itueatur ac perspiciat.

I. I. Quæ sit origo Philosophiæ?

Habetur Philosophia tribus modis.

I. *Infusione*, quæ est à Deo scientias artesque, quibus libitum est, infundente. Ita Adamo, Salomoni & Apostolis, sine proprio eorum studio & labore, Deus Philosophiam, Theologiam, notitiamque linguarum admirabilem infudit.

II. *Inventione*, quæ est ab hominum experienciâ, longoque rerum usu aut observatione. Ita Philosophiam habuerunt primi scientiarum inventores, qui longo usu, observatâ rerum naturâ & proprietatibus, certâque nixi experienciâ, principia & documenta quædam indubitata ac verissima stabiliverunt, quibus positis, conclusiones artificiosè collegerunt, omniaq; definiendo, dividendo & rectâ methodo disponendo, in perfectæ artis

artis ac scientiæ formam reduxerunt. Fit
 Experientia ex multis recordationibus ejus
 rei v. g. recordari, se decies aut centies vidi
 eos, qui à rabioso cane demorsi sint, in rabiem
 hydrophobiam incidisse. Item recordari se
 disse, eos omnes, qui à scorpione aut viperâ
 fuerint interisse. Item cicutam, apium, aconitum
 sustulisse hunc hominem, illum, & istum, aliosq.
 multos. Præterea, rhabarbarum exhiberum his
 istis purgasse flavam bilem : phlebotomiam
 pleuritide celebratam morbum sanasse &c. Ex
 enim experimentis intellexerunt scientiarum
 ventores, morsum rabiosi canis hydrophobiam
 inducere, ictum scorpionis & viperæ esse leth
 lem, cicutam, apium, aconitum esse venena, ru
 barbarum esse medicamentum cholagogum, ven
 sectionem sanare pleuritidem. Quare, certâ rem
 experienciâ fulti, Axiomata quædam sive Prin
 cipia, certasque Propositiones construxerunt, è qu
 bus Conclusiones postea deduxerunt, ad scien
 tiarum artiumque perfectionem. Hinc ita licet
 colligere ; Unde dependent Principia scientiarum
 inde ipsæ scientiæ dependent. At principia scien
 tiarum ab Experienciâ dependent. Ergo & ipsæ
 scientiæ. Minor probatur, quia principiorum ve
 ritas & certitudo examinatur in particularibus
 neque crediderunt primi Philosophi ullis Philo
 sophiæ principiis prius, quàm eorum veritatem
 intuerentur in particularibus. Sic, *Omne totum est*
maius suâ parte, viderunt illi & examinârunt in
 particularibus totis, & in partibus inter se compa
 ratis, hoc modo ; Video Hardeviciam esse totum
 quid puta rotam aliquam, integram perfectamque
 urbem : Academiam verò esse Hardevici partem.
 Atque video, totam urbem istam esse majorem
 Academia. Ergo video & sensu judico, totum suâ
 parte majus esse. Idem de tota domo cum pariete
 suo comparatâ licet existimare.

III. Disciplinâ,

III. *Disciplinâ*, quæ sit cum à præceptore docente addiscimus, & vel audiendo, vel legendo, & ex scriptis scientiarum theoremata haurimus, crebris profundisque meditationibus atque assidu-
is disputationibus animum excolentes.

Instrumenta, quibus philosophia comparatur, sunt *Ratio* sive *Mens* (cujus *Sensus* est internun-
tius) & *Oratio*: enim verò ratione ac mente præditi homines, sensuque pollentes acerrimo, rerum causas, naturam, affectiones & proprietates investigant ac perquirunt, & identidem ratioeci-
nando obscura atque abdita quæque inveniunt, definiunt, dividunt, componunt, disponunt. Ora-
tionis autem sive sermonis aut locutionis benefi-
cio ab iis inquirunt, addiscunt, idem vocabula inventa usurpant pro rebus, jus dicunt & exer-
cent, mutuis se auxiliis adjuvant.

III. *Quomodo definienda sit Philosophia.*

VARIÆ in Scholis circumferuntur Philoso-
phiæ definitiones, quarum quædam sunt
nominis tantum, quædam metaphoricæ,
quædam etiam cum alijs, à Logicâ præscriptis le-
gibus pugnantes. Antiquissima & vulgarissima
descriptio ejus hæc est; *Philosophia est cognitio*
rerum divinarum & humanarum. Quam quidem
nosth. 2. verbis quibusdam pleniorē reddidimus.
Non est autem, quòd quis putet, illam cognitio-
nem esse habitum simplicem: distinctio enim illa
objecti in *res divinas & humanas* simplicitatem il-
lam non admittit, cum habitus objectis distin-
guatur. Philosophia ergo habitus collectivus est,
id est, aggregatio & collectio seu compages plu-
rium habituum simplicium, adeoque perfectè de-
finiri non potest: cum essentia ejus, quæ definitio-
ne explicanda est, non sit simplex, nec directè ad
Prædicamentum ullum pertineat.

Re,

Res humanæ sunt corporum concretioni
noxia ac nobis familiares. Res divinæ verò ni-
lo materiæ nexu sunt coherentes, & in recta
naturæ absconditæ. Vel, Res humanæ sunt, quæ
ad tuenda vitæ officia & civilem societatem per-
tinent, Res divinæ sunt reliquæ omnes, quarum
contemplatio Philosophum à communi cœtu
vocat, & reliquis mortalibus diviniorem reddit.
Vel, Res humanæ sunt corruptibiles, contingen-
tes, mutabiles, quas practicè cognoscimus,
sunt hominis opera, mores & ratiocinationes.
Res divinæ sunt incorruptibiles, immortales, im-
mutabiles, æternæ, necessariae, quæ à voluntate
strâ non dependent, sed speculativè tantum co-
gnoscuntur, ut sunt Deus & omnium rerum essen-
tiæ. Confer Effat. xvi. Centuriæ I. Addidi-
tem th. 2. *quantam quidem homo* &c. tum ut Phi-
losophia ita distinguatur à S. S. Theologiâ, quæ
non nititur principiis naturalibus, sed verbi di-
ni revelatione, tum etiam, ne quis ideam ejus-
dem describi putet, quæ nunquam, sive secundum
se totam, sive secundum patrem, in quocumque
mortalium cadat, aut cadere possit, sed omni
humanæ mentis caprum & aciem simpliciter
peret.

Hæc tamen descriptio non singulis Philo-
sophiæ partibus, sed omnibus simul sumptis com-
nit: non enim quælibet ejus pars humana finis
& divina considerat. Neque hoc est mirum: cum
namque Philosophia nihil aliud sit, quam par-
tum omnium simul sumptarum congeries, necesse
est partes suas reperiatur, malè singulis partibus
tribueretur, quod toti, id est, omnibus partibus
simul sumptis comperit. Neque obstat, quod
finitio debeat convenire singulis sub definito co-
tentis: id enim verum est de definitione totius
universalis, non verò totius *aggregativi*, quæ
est Philosophia.

IV. Quomodo dividenda sit Philosophia?

Antiquitate inter reliquas maximè insignis est divisio Philosophiæ in *Physicam* sive *Naturalem*, *Ethicam* sive *Moralem*, & *Logicam* sive *Rationalem*. Ubi per *Naturalem* non sola intelligitur *Physiologia*, sed omnis omnino *theoretica scientia*: Per *Moralem* autem non tantum *Ethicam* exaudi propriè sic dictam, sed *economicam* quoque & *Politicam*. Probatur hæc divisio à fine Philosophiæ, quæ est humana felicitas, & consistit in veritatis contemplatione, in virtutis actione, in rectâ rationis directione. Primum Naturalis, secundum Moralis, tertium Rationalis præstat Philosophia. Alias rationes, auctoritates & similitudines vide alibi: nobis non licet hîc esse tam prolixis.

Alii cum Toletio Philosophiam diviserunt in *Speculativam*, *Activam* & *Factivam* seu *Mechanicam*, quæ comprehendat 1. artes necessarias, quæ usum vitæ necessarium ministrant. 2. utiles, quæ usum vitæ faciliorem reddunt. 3. delectabiles, quæ usum vitæ jucundiorum faciunt. Verùm hæc divisio non placet, & ægrè sanè ferret Toletus, si à quoquam mortalium in album fullonum, coquorum, piscatorum, textorum, aurigarum, bajulorum, & idigenus hominum referti se audiret: harum enim artium cognitio ad sapientiam humanam perficiendam nihil planè conducit. Et certè istarum artium cognitionem in lapsu illo suo, si exactè loqui velimus, primi parentes non amiserunt; cùm, post lapsum, necessitatis solummodo causâ inventæ fuerint, adeoque nec honestatis, nec cognitionis tantùm gratiâ addiscantur.

Omnium perfectissima videtur ea, quam nos supra ex Aristotele attulimus, in *Theoreticam* & *Practicam*,

Prædicam, divisio: nam 1. præferuntur omnibus aliis bipartitæ divisiones, & siquid ita comparatum est, ut rectè & in duas, & in plures partes distribui possit, bimembris partitio potior habetur. Quantò magis igitur bimembris, quæ probè facta est, trimembris debet anteponi, quæ in vitio perituræ? 2. Tot sunt Philosophiæ partes, quæ modis Intellectus consideratur, qui per Philosophiam aut conformatur, aut eam in se recipit. Sed duplex est talis Intellectus. Ergo duæ sunt Philosophiæ partes. De Majoris veritate ambigit nemo: quia, cum quilibet habitus proprium habeat subjectum, à quo unitatem suam mutuatur, necessariò ex diversitate subjecti diversi parentur habitus. Minor verò probatur, quia Intellectus ab Aristotele dividitur in Speculativum & Practicum. 3. Tot sunt Philosophiæ partes quot sunt diversa objecta. At duo sunt talia objecta, unum scibile, alterum agibile. Ergo & duæ sunt Philosophiæ partes.

Dices: Illa divisio neque est essentialis, neque accidentalis. Non est accidentalis, quia sumitur ab objecto & fine, quæ sunt de essentiâ Philosophiæ, cum constituent essentialem illius differentiam. Non est essentialis, quia *Practicum* & *Speculativum* non sunt differentię essentialis scientiæ. Ergo scientiam essentialiter non dividunt omnis enim essentialis divisio differentiis constitutis essentialibus. Probo Antecedens. Nullæ differentię *respectivæ* sunt essentialis rei *absolutæ*. At *Practicum* & *Speculativum* sunt differentię *respectivæ*: Scientia verò aut Philosophia est quid *absolutum*, quia est in primâ Qualitatis specie. Ergo illæ non sunt hujus differentię essentialis. Major paret, quia nulla relatio est de essentiâ absoluti. Minor probatur, quia *Practicum* dicit respectum ad opus, tanquam ad finem: *Speculativum* verò ad cognitionem, tanquam ad finem. Ergo sunt differentię *respectivæ*. Resp

Resp. Ens respectivum esse *Transcendentale*, vel *Pradicamentale*. Hoc respicit terminum purè sub ratione *termini*, ut *Pater Filium*. Illud respicit aliud, non purè sub ratione *termini*, id est, velut suum correlatum, sed sub aliâ quâdam determinatâ ratione, v. g. *Subjecti* (sic *Accidens* respicit *subjectum*, cui inhaeret) vel *objecti* (ita *scientiæ* & *potentiæ* respiciunt sua *objecta*) vel *efficientis* & *finis*, quo modo creaturæ respiciunt Deum, ut *efficientem causam* & *finalem*. Jam ergo, *Respectiva pradicamentalia* non sunt de *essentiâ* alicujus absoluti, Concedo: *transcendentalia*, Nego. *Prædicum* autem & *Speculativum* sunt *respectiva transcendentalia*, quia non respiciunt aliud sub ratione *termini*, sed sub ratione *objecti* & *finis*. *Speculativum* enim respicit res *necessarias*, ut *objectum: cognitionem* verò, ut *finem*. *Prædicum* autem respicit res *contingentes*, ut *objectum: operationem* verò, ut *finem*.

Reliquas, quæ abhi leguntur, *Philosophiæ* divisiones quod attinet, illæ serè omnes verbis magis, quàm re inter se & ab *Aristotelicâ* differunt, ut cùm dividuntur in *Principalem* & *Organicam*; in *Padian* & *Propadian*, in *Realem* & *Instrumentalem*, in *Objectivam* & *Directivam*, in *Realem* & *Sermocinalem*, in *Generalem* & *Specialem*, in *Disciplinas Superiores* & *Inferiores*, in *Doctrinam rerum* & *modi rerum*. Non est ergo, quòd de verbis litigemus, ubi de re constat: res æstimanda est, verba non pendenda.

V. *Qua utilitas Philosophiæ ad superiores facultates & in vitâ communi?*

JUvat *Medicinæ* operam daturum: *Medicus* enim incipit, ubi *Physicus* desinit. *Phyllica* ejus *subjectum*, *hominem*; *finem*, *sanitatem*; ejus

ius principia, media & remedia, ex animalibus plantis, metallis sumpta, proponit & explicat. Mathematica morborum crises & præsagia colligit & firmat. Promovet Jurisprudentiam amplectitur, cum Jus incipiat, ubi Ethicus & Politicus desinit, cumque casus passim occurrunt, quibus, sine naturalium rerum cognitione, non facile est, certi quid statuere, ut de partu septimestri & undecimestri, de cadaverum cruentatione &c. Uterque denique tam Medicus, quam Jus, sine parte Rationali, multis flexibus labyrinthis implicatus, non facile ex suamet ipso se expediret.

Ad illam porro, quæ dignitate simpliciter prima est, Theologiam Philosophia utilis est, & cultores ac cultores in sacro illo studio & studio rē promoveret: nam multi occurrunt termini, in Philosophicis ex professo traduntur, multae conclusiones, quæ ex terminis Theologicis & Philosophicis mixtæ sunt, quarum omnium plena cognitio ex Philosophiâ hauritur.

Obijciunt hic Paulinum illud ad Coloss. 2. *Videte, ne quis vos depradetur per Philosophiam in deceptionem inanem. Ergo perniciofa magis, quam utilis Theologo est, Philosophia.*

Resp. 1. Malè colligi, quod in verbis Apostoli non continetur: nam non dicit Apostolus, Philosophiam, sed depradationem per Philosophiam, esse cavendam, vel depravationem Philosophiæ.

2. Nec de Philosophiâ absolutè, per se & rā, sed de eā per accidens, ab irrisoribus & impiis depravata, quæ pseudonyma & apparens eloquitur, eandemque inanem deceptionem & conditionem hominum nominat Apostolus.

3. Imò locus hic pro Philosophiâ contra negligentes pugnat, dum jubemur, cavere à deceptionibus illis Sophistarum: cum enim illæ

ex falsis principiis Philosophicis, vel ex verorum
 depravatione struantur; unde, quæso, melius,
 est infallibilem illam sacrarum literarum regu-
 lam, quàm ab ipsâ saniore Philosophiâ auxilium
 & remedium quæremus, ut supposititia à veris, a-
 dulterina à genuinis ejus præceptis distinguamus
 & disceramus.

Simili modo, si apparentia à veris, pseudo-
 philosophica à philosophicis distinguamus; reli-
 qua, tam quæ è sacris literis, quàm quæ ab an-
 tiquorum Ecclesiæ Patrum testimoniis, vulgò
 contra Philosophiam afferuntur, facili negotio
 dissolventur.

Graviter ergo errant, qui, ut, quæ mordicus
 defendenda susceperunt dogmata, quoquo modo
 veri videantur, argumenta omnia à ratione &
 verâ Philosophiâ ducta illo scuto excipiunt; *Pbi-*
sophicas rationes non audiendas, Philosophiam
cum sacrâ Theologiâ pugnare: sic enim virtus vir-
 tuti, veritas veritati, bonum bono, donum Dei
 dono Dei opponeretur, & inter se divina cum
 humanis, supernaturalia cum naturalibus, Crea-
 tor cum creaturâ, causa cum effectu pugnarent.
 Hæc autem inter sese componuntur, non oppo-
 nuntur, sibi subordinantur, non adversantur.
 Spiritus ille veritatis sator & dator unus est, &
 radius veritatis à summâ & primâ illâ veritate
 emissus simplicissimus, nec usquam, nec umquam
 sibi contrarius est: nec scientiarum distinctio ve-
 ritatem multiplicat, sed hæc, utcum Ente, tan-
 quam passio ejus convertitur, sic unum quid est
 & simplicissimum.

Observandum hic, quod docet Clemens
 Alexandrinus; *Est quidem per se perfecta*
doctrina Servatoris, & nullius indiga rei, cum
sit Dei virtus & sapientia: accedens au-
 tem Philosophia non veritatem facit potentio-
 rem, sed debilem adversus eam efficit Sophisticam
 argumen-

argumentationem, & propulsat dolosas ad
veritatem insidias.

Quòd si vitam quoque communem viderem
sum illi maximum præstat Philosophia: Ar
nim pleræque, ut *Agricultura, Architectura*, al
que, quibus vita humana carere non potest
Philosophis, etsi non inventæ, tamen excu
sunt.

Neque est, quòd hic in contrarium afferam
ista; *Philosophia nihil ad farinam: didicit na*
dives avarum tantum admirari & laudare,
Respondeo enim, Philosophiæ finem ad eò m
cenarium, servilem, sordidum atque abjectu
non esse propositum: cum honores, opes, qu
stus & vitæ externa commoda non promitt
sed sublimiora multò, veritatem, virtutem &
ternas voluntatis ac mentis divitiæ dignio
præstet: quæ, navi fractâ, cum Antisthene fin
enatare, &, incendio cuncta consumente, ani
asportari queant: de quibus, ut aiebat Sol
nemo quicquam potest, invito possessore cu
ringere, & quæ, si distribueris, diminutione
non patiuntur. *Σοφία γὰρ μὲν τῶν ἀτιμῶν*
ἀδύνατος. Melius ergo est Philosophari, qui
ditari. Imò externa illa bona omnia Philo
phia cultorum suorum pedibus subicit, dum
moderatum illum obtinendorum honorum &
vitiarum affectum ita temperat, ut, non prop
se externa illa, sed propter internorum tant
commoditatem, appetere, & non pro idolis
lere, sed instrumentorum loco habere, doce
Denique, si digniorem finem non haberet, v
ipsa Philosophia ditescendi modos monstra
multis modis posset, dum mercium, quæ poti
mum ex naturalium rerum sunt numero, pro
ventum & annonam ex causis naturalibus coll
git. Facile ergo est ditari Philosophis, si volum
Norum est exemplum Thaletis, cui cum paup
tate

tem illi exprobaſſent, ille, olearum ſterilitatem
roſpiciens, oleam vili pretio coëmptum mag-
no vendidit oſtendens, non facultatem vel ſcienti-
am, ſed animam quærendi divitias veris Philoſo-
phis deſſe.

CAPUT SECUNDUM.

D E

NATURA LOGICÆ.

THEOREMATA.

Logica eſt ſcientia præctica tradens modum
ſciendi : hoc eſt, veniendi ex cognitione
noti in notitiã ignoti.

2. Logica cauſa efficiens univerſalis
eadem eſt, qua totius Philoſophiæ, ipſe ſci-
et Deus Opt. Max. qui eam primo parenti noſtro
Adamo infudit.

3. Cauſa ejus efficiens particularis principalis
U A eſt ipſe homo, qui dicitur deſinire, divi-
tere, argumentari &c. Actiones enim ſunt ſuppoſi-
torum.

4. Cauſa verò efficiens particularis principalis
U A eſt anima, qua vi ſuã principaliter elicit
cognitiones de objecto Logica.

5. Cauſa autem efficiens minus principalis, &
multi volunt, accidens subordinatum & instru-
mentum Animæ proximum eſt Intellectus, qui
immediatè intelligit.

6. Cauſa tamen efficiens proxima habitus Logi-
eſt aſtus, qui ſape frequentatus & repetitus gene-
rat facilitatem & habitum Logica.

7. *Finis Logica* internus proximus & immediatus est cognitio modi sciendi: tota enim tradendis regulis, quibus acquiramus modum sciendi.

8. *Finis* ejus internus remotus & mediatum recta efformatio modi sciendi: finis enim scientiæ practica semper est constructio objecti.

9. *Finis tandem* ejus externus, quem remotissimum liceat appellare, cum ad eum uterque referatur internus, est Veritas, maxime quæ discursu noto ad ignotum eruitur. Vel, ut aliis placet, creatio veri à falso.

10. *Materia* in quâ, seu subjectum in hæsi Logica proximum est Intellectus humanus, Scientiarum omnium & Artium receptaculum custodissimum. Remotum verò subjectum est Animus. Remotissimum tandem est Homo.

11. *Materiam*, ex quâ componatur, Logica propriè non habet, quia non est compositum Philosophicum, quale est homo, nec compositum Morale, quale est Sacramentum. Impropriè tamen & analogice omnia præcepta, è quibus tota conficitur Logica, materia ipsius non malè statuuntur.

12. *Materia* circa quam Logica occupatur, seu subjectum vulgò, & Subjectum occupans, Tractatus, Considerationis, Attributionis, Considerationis, Conventus, Demonstrationis est Modus sciendi in genere spectatus, quatenus sese extendit ad omnes illos modos, quibus devenitur ex noto in cognitionem, & ad notum.

13. *Quemadmodum* materiam ex quâ propriè dictam non novit Logica, ita nec formam, maxime cum ipsa (sicut omne Accidens) forma quoad substantiam sit & qualitas, cujus essentia & quasi forma definitione exprimitur. Impropriè tamen ejus forma dici poterit dispositio præceptorum, è quibus totum Logica veluti corpus, dictum est constitui.

14. *Partes Logica* statuimus tres; Noëticam

Dianoëticam : sive, Apprehensivam, Enunciati-
vā & Discursivam, prout triplex est mentis huma-
næ actio, quam suis præceptis regit, dirigit atque
corrigit Logica. Hinc eam ad omnes Scientias &
Facultates superiores addiscendas adeò necessariam
arbitramur, ut nulla ritè atque ordine addisci à
quoquam queat, nisi, hoc tanquam Ariadnes filo, ex
errorum sese explicet labyrintho.

Q U Æ S T I O N E S.

I. An, quæ hoc capite traduntur, rectè Pro-
legomena vulgò in Scholis dicantur?

POST universi latifundii Philosophici inspecti-
onem, ad Logicam jam transimus, ejus na-
turam, quàm fieri potest brevissimè, confi-
deraturi, ne similes reddamur illis, qui toti in
cortice & putamine hærent, nucleum negligunt,
audant illis, qui ex vestibulo ædes semper inspeci-
unt, numquam ingrediuntur. Itaque, ut hinc po-
tissimùm exordiar, quæritur, an, quæ hîc tradi-
tur, rectè vulgò Προλεγόμενα vocentur?

Certè si mihi liceat, quod aliis in eadem hac
enunciavi versantibus numquam denegatum fuit, meo
genarbitratu commentari, videtur mihi vulgus Phi-
losophantium frigidè admodum, imò imperitè
ea, quæ hoc capite discutiuntur, Προλεγόμενα,
perambula nuncupasse: Hac siquidem voce intel-
ligere se dicunt ea, quæ, licèt ad rei quidem na-
turam non spectent, prænotasse tamen oportet,
antequam ad rem ipsam accedas, ne illotis mani-
bus in artis ipsius abditate penetres. Quid verò,
quæso, ad Logicæ naturam pertinet, si definitio-
nem, si genus, si differentiam, si partes & quasi
species, quæ omnia hoc capite explicantur, ab ea
removeris?

I I. Quæ sint præcipua Logica nomina?

I. **D**icitur Logica ἀπὸ τοῦ Λόγου. Λόγος
 tem apud Aristotelem quatuor præ
 tim modis sumitur. 1. pro mente
 ratione humanâ, sive pro facultate ratiocina
 Atque hinc Logica scientia rationalis dicitur, tam
 tantum, quia in mente, tanquam in subjecto, tum
 bulatur: hoc enim omnibus competit scienti
 artibus: sed vel maximè, quia mentis nostræ ones
 cursum, imò omne ejus opus format, instruit, gicè
 git, dirigit, corrigit, perficit, & sollicitè cavet non
 quid illa, unum ex alio colligendo, definitio subi
 dividendo aut componendo, peccet. 2. pro
 met actione rationis, adeoque pro sermone tam atque
 terno, quàm externo, tam mentis, quàm oris. quæ
 fit meditando, cogitando, intelligendo: hic Il
 ce & scripto. Docet enim Logica intelligere, τὸ
 ceptus, quos verba mentis vocant, formare, dispu
 demque aptis verbis exprimere atque prolo
 3. pro definitione. Logica namque præceptim
 leges rectè definiendi tradit. 4. pro syllogis
 de quo tam in genere, quàm in specie perquis
 Logica. 5. ab aliis sumitur pro proportionibus
 mâ. Quemadmodum enim Logistica sive arithmetica
 culatoria numerorum proportionibus docet, novum
 nes subducere, summas colligere atque dividit
 sic Logica docet proportionibus rerum inter se, curâ
 mirum quænam res de aliis prædicari possint, tion
 non possint, quæ subjici, quæ non subjici. Hi
 prædicari debeant: deinde docet quoque Logica
 per Syllogismum ex multis unum colligere, mem
 uno per Divisionem multa facere.

Sunt, qui Logicam dictam putant ab Hebræis
 727 Angelus, nuncius. Unde, asserit Caranus
 Rabbinicè dici Logicam לוגיקה, quasi Primord
 sma, Legatam, Angelum, Caduceatricem. mâ, qu

idem Caramuel, Logicam à nonnullis vocatam
 Λογικήν, quasi tu dicas *Bellatricem*, quòd ap-
 prehensionum clypeo præmunita, lanceam Syllo-
 gisticam torquens, propugnet veras, & falsas po-
 sitiones expugnet.

Ac *Logica* quidem vocabulo quamvis expresse
 apud Aristotelem hæc scientia non appelletur, est
 tamen illud & à veteribus Peripateticis usurpa-
 tum, & ab Aristotelis phrasi petita: appellat
 enim aliquando *rationes, propositiones & quæsti-
 ones Logicas*: aliquando etiam sic loquitur; *Lo-
 gicè agamus, speculantibus Logicè &c.* Quanquam
 non idem ubique per *rationes Logicas* intelligat:
 subinde enim *Logicas rationes* vocat eas, quæ non
 sunt demonstrativæ & propriæ, sed communes
 tamque probabiles duntaxat: subinde etiam eas,
 quæ sunt inanes & futes.

II. Alio nomine *Dialectica* nuncupatur, ἀπὸ
 τοῦ διαλέγεσθαι, quod est *sermocinari, colloqui,
 disputare, differere, ratione uti, mutuum colloqui-
 um exercere*: quod fit partim interrogando, par-
 tim respondendo: nam *Dialectica* facit, ut quàm
 aptissimè ad interrogata respondeamus. v. g. si
 quis rogetur, quid sit homo? hîc *Dialecticæ* pe-
 ritus non responderet, ut imperitus aliquis, esse
 ἀνθρωπίνον, quod loquitur (nam illud ἐστὶν πρὸς Διό-
 νυσον) sed *animal*: novit quippe *Dialecticæ*
 peritus, quæstionem *quid est* de substantiâ & na-
 turâ rei quærere, non de qualitate, quæ per quæ-
 stionem *quale sit* expeditur.

Hîc nota 1. Tò *Logica* sumi aliquando latè,
 pro omni disciplinâ, quæ circa λόγον seu sermo-
 nem versatur: quomodo ambitu suo complecti-
 tur *Grammaticam, Rhetoricam & Logicam* pro-
 priè sic dictam: omnes siquidem istæ disciplinæ
 sermonem considerant, licet non uno eodemque
 modo. 2. aliquando *strictè*, pro solâ istâ discipli-
 nâ, quæ tradit modum sciendi seu differendi.

Nota 2. Τὸ *Dialectica* tribus potissimum modis usurpari. 1. valde *improprie* pro *Metaphysica* quomodo Plato *Dialecticam* disciplinarum *apicem*: imò asserit, cæteras scientias, et sic consuetudine quâdam scientiæ dicantur, collatas cum *Dialecticâ* scientias non esse. Idem *Dialecticum* vocat eum, qui rationem capit cuiuslibet essentia. Idem *Dialecticum* vocat *sapientissimum*. Jam verò sapientissimus est, qui *species* habet omnium rerum essentias, qualis *Metaphysicus*. 2. *strictissime* & *proprie*, pro non toti *Logicæ*, sed uni tantum ejus parti convenit, nimirum *Topicæ*: τὸ enim *διαλέγειν* *proprie* significat differere, vel probabiliter in utramque partem disputare: quod sola *Topica*, quæ & Πηγεσικὴ sive *Tentativa* Philosopho nuncupatur. Atque ita *Dialectica* hoc modo sumpta differt à *Logicâ* secundo modo, pars à toto. *Dialectica* enim proponit *Loca* ex quibus, seu certis quibusdam sedibus, argumenta de quâcunque quæstione probabiliter ferendi proponuntur: *Logica* verò *proprie* præscribit regulas definiendi, dividendi, argumentandi in omni materiâ. 3. *medio modo*, præsertim ubi Philosophus non ex professo & in proprio loco, sed in alieno ejus mentionem facit, totâ scilicet facultate differendi: atque ita comprehendit etiam partem *Analyticam*: nam caput lib. 1. *Rhet.* ad Theodect. ait; ad *Dialecticam* pertinere de omni *Syllogismo* agere. Ubi per *Dialecticam* intelligit aut solam *Analyticam*, aut etiam *Topicam*, aut utramque simul. Non primo quia sic *Analytica* ageret de omni *Syllogismo*, primo & de probabili. Non secundum: quia sic *Topica* ageret de *Syllogismo* necessario. Ergo *tertium*.

III. Non pauci Ὄργανον & ὄργανον ὄργανον minant, vel quòd tota hæc scientia occupat.

in conficiendis organis seu instrumentis sciendi, vel quod ipsa sit tanquam instrumentum, quo singularum rerum veritas in singulis artibus ac disciplinis eruitur, defenditur, ab errore & falsitate distinguitur ac separatur. Hinc Antiqui hoc instrumento, adeò necessario, destituti tam turpiter sæpe lapsi sunt. Eandem quoque ob causam $\chi\alpha\iota\rho\ \tau\eta\varsigma\ \phi\iota\lambda\omicron\sigma\phi\iota\alpha\varsigma$, manus Philosophia nuncupatur.

IV. Vocatur *modus sciendi*, non tam quod ipsa sit modus sciendi, quàm quod illum doceat conficere; Definitionem, Divisionem, Argumentationem, Methodum: neque enim alio modo scientiæ cognoscuntur.

Unde colliges, Logicam esse modum sciendi, non quidem *formaliter*, sed partim *obiectivè*, partim *causaliter & effectivè*.

V. Dicitur $\kappa\alpha\tau\omicron\nu\iota\kappa\eta$, quasi dicas *Regularis*, quia est regula veritatis. Ut enim Architecti ad perpendiculum omnia explorant: ita omnis omnino veritas ad Logicas regulas examinanda est.

VI. Nominatur $\kappa\epsilon\iota\tau\iota\kappa\eta$, *Judicatrix*, quod ipsa solius sit, dare quasi stateram veri & falsi, ac judicare de discursu, aptè ne, an minus aptè factus sit.

VII. Vocat $\alpha\nu\alpha\lambda\upsilon\tau\iota\kappa\eta$ seu *Resolutoria*: quoniam ipsa iola discursus omnes examinat, & in partes suas ac principia resolvit. Licet enim curvisus sit, discursus componere, non tamen curvisus est, discursus resolvere.

VIII. Appellatur *disputatrix*: quemadmodum enim vites putantur, ne luxurient, & ut generosius producant vinum: Sic Logica docet sermones putare, ut, otiosis ablati, veritas innotescat.

III. *An detur, sive an existat Logica?*

Suppono 1. Logicam vulgò distingui in *naturalem* & *artificialem*. Naturalis est ipsa *lumen intellectus*, cuilibet homini ab *auribus* *re naturæ* inditum, quo mens nostra, nullis *buta præceptis*, assentitur vero & respuit *Et hæc* reperitur etiam in infantibus, amentibus *ebriis*, qui, licet ob certos cerebri affectus *discurrant* eo, quo par est, modo, possunt tam *ablato impedimento*, discurrere. Artificialis *habitus* seu qualitas labore ac studio quæfitæ, *quam intellectus habilis* redditur ad bene *rendum*.

Suppono 2. Quæstionem tantum esse de L^o homi
câ Artificiali: dari enim Naturalem in conf^o præsi
est apud omnes: quia datur Intellectus, qui cer
test exercere functiones & operationes sibi co
naturales. potest

Resp. Datur Logica artificialis. Prob. 1. ex
perientiâ: multi enim libri de definiendo, di
dendo, & ratiocinando artificiosè sunt scripti, quæ
horum autem cognitione tota Logica est pos
2. Id ipsum satis exemplo suo docent ii, qui
tali rationum filo audientes in sui admiratione
rapiunt. 3. naturale est homini sciendi deside
um. Ergo de modo sciendi, qui est Logica, de
ei sufficienter esse prospectum. 4. Quod fieri
test naturaliter, atque etiam casu, id potest
homine longâ experienciâ in artem redigi.
naturaliter & casu aliqui bonos discursus faci
Ergo & arte id fieri potest. 5. Ubi sunt defect
qui possunt longâ observatione emendari, ibi
cus est arti. At in discurrendo homines de
unt, & longâ observatione iemendari possunt
defectus. Ergo & arti hic locus est. Ergo de
Logica artificialis. 6. Dantur perfectissimæ sci

ia. Sed illæ sine Logicâ artificiali non possunt
 esse. Ergo datur Logica artificialis. Min. prob.
 Logica artificialis docet certò discurrere. Sed si-
 ne certo discursu absolutæ omnibus numeris non
 possunt esse reliquæ scientiæ. Ergo non possunt
 illæ esse sine Logicâ artificiali. 7. Intellectus in-
 venit disciplinas aliis potentiis dirigendis & cor-
 rigendis accommodatas. Mirum igitur esset, si
 pro se nullam invenisset, quæ potentiam ratioci-
 nandi corrigeret. Ant. Prob. Sic enim voluntas
 regitur & corrigitur per *Ethicam*, potentia lo-
 quendi per *Grammaticam*, potentia canendi per
Musicam &c. 8. Omnes artes & scientiæ inventæ
 sunt, ut actiones hominis perficiant: id est, ut
 eas actiones, quas quidem suapte naturâ exercere
 homo poterat, sed imperfectè ac sine ratione, artis
 præsidio possit promptè, facilè ac sine errore ex-
 ercere. Unde fit, ut, cum varia sint operationum,
 quas homo perfectè suapte ingenio exercere non
 potest, genera, variæ quoque illi fuerint artes
 & scientiæ, ad eas dirigendas, inter
 quas non ultimum locum sibi vindicat *Logica*,
 quæ tradit modum rectè & ordinatè intelligendi,
 erroresque corrigit, qui in functionibus men-
 tis solent contingere. Quemadmodum ergo pri-
 mis annis *Grammaticam* discimus, bene loquen-
 di gratiâ, quia per eam dictionis puritatem &
 compositionem, atque adeò oppositum barba-
 rismum & solœcismum intelligimus: sic & *Diale-*
ctica bene differendi gratiâ nobis addiscenda est:
 quia nobis ostendit veritatem, proindeque falsi-
 tatem omnis rationis. 9. Tandem probatur ex
 necessitate *Logicæ*, idque argumento Galeni per-
 quam faceto adversus *Erasistratum*, hoc pacto;
 Aut ex quolibet sequitur quodlibet, aut non. Si
 primum, inquit, sic argumentor; Cygni sunt albi,
 corvi sunt nigri. Ergo *Erasistratus* est stultus. Si
 secundum, jam certè necessaria erit disciplina, quæ

doceat, quid, quando & quomodo ex aliquo sequatur. Hæc autem est Logica. Ergo Logica est necessaria, ac proinde existit: Natura enim non deficit in necessariis.

Dices 1. Logica docet malè discurrere: docet enim sophismata, errores, fallacias & ingenii contentiones. Ergo non datur Logica artificialis ob eum, qui dictus est, finem.

Resp. 1. Neg. Conf. Contrariorum enim est eadem scientia. Sic Medicina de morbo agit & sanitate. Resp. 2. Distinguendo probationem Antecedentis: Logica agit de fallaciis, ut falsas, Nego: ne malè discurras, neve à malè discurrentibus incautus decipiari, Concedo. Unde iterum negatur Consequentia.

Dices 2. Quemadmodum fabricando fabri sumus, ita etiam, ratiocinando & differendo in aliis scientiis, modum ratiocinandi & bene ac sine errore intelligendi acquirimus. Ergo non est opus speciali aliquâ facultate aut doctrinâ, ab aliis scientiis distinctâ, quæ id doceat.

Resp. Negando Antecedens: quia ille tantum novit ratiocinandi artem, cui leges bene differendi & rationem in sua principia resolvendi notæ sunt. Hoc autem ratiocinando in aliis scientiis non acquiritur, sed per solam Logicam. Unde licet casu nonnumquam contingere possit, ut quis bene ratiocinetur absque Logicâ, tamen quia nescit, an rectè ratiocinetur, propterea quod ignoret præcepta bene ratiocinandi, dici non potest illam habere artem bene ratiocinandi: sed similis erit illi, qui rectum tenet iter, & tamen hoc ignorat, vel qui congruè loquitur, & nescit, se congruè loqui.

Dices 3. Aliæ scientiæ definiunt, dividunt & argumentantur. Ergo ad eam rem non opus est Logicâ artificiali.

Resp. Neg. Conseq. Nulla enim alia, præter Logicam,

Logicam, docet generales differendi formulas: verum quælibet de suo particulari objecto disputat, ut Astronomia de Astris, Geometria de magnitudine terræ, distantia &c. Unde distingui potest Antecedens, Aliæ scientiæ definiunt &c. *materialiter*, Concedo: *formaliter*, Nego. Id est, aliæ scientiæ materiam definitionum, divisionum & argumentationum suarum sibi habent: sed formulas & modos definiendi &c. à Logicâ emendicant.

IV. Quomodo Logica naturalis & artificialis differant?

Differunt *realiter* & *essentialiter*: nam 1. possunt ab invicem separari: etenim naturalis potest esse sine artificiali: at artificialis sine naturali esse non potest. 2. Distinctæ species differunt essentialiter. At Logica naturalis & artificialis sunt distinctæ species: hæc enim sub habitu, illa sub potentiâ naturali continetur. 3. differunt subjectis: naturalis enim inest omnibus hominibus: artificialis non in omnibus, sed in aliquibus tantum reperitur. 4. naturalis genuit artificialem, ejusque quasi mater est: artificialis autem non produxit naturalem. 5. naturalis perficitur ab artificiali: at artificialem naturalis non perficit. Quod intellige de perfectione *accidentali*, non *essentiali*.

Dices 1. Perfectum & imperfectum non differunt essentialiter. At Logica naturalis est imperfecta, ut dictum est: artificialis verò perfecta. Ergo Logica naturalis & artificialis essentialiter non differunt.

Resp. Dist. Maj. Perfectum & Imperfectum non differunt essentialiter, si sint ejusdem speciei, Concedo: si sint diversæ speciei, Nego. Jam verò Logica naturalis & artificialis sunt diversæ speciei.

Illa enim est in secundâ, hæc in primâ Qualitate
specie.

Dices 2. Opera Naturæ sunt perfectiora operibus Artis. At Logica naturalis est opus Naturæ. Ergo Logica naturalis perfectior est Logica artificiali.

Resp. Dist. Maj. Vera enim est de operibus necessariis, ut sunt cursus siderum, calor ignis &c. Falsa est autem de operibus liberis, & qualiter habere se possunt, quales sunt operationes Intellectus & Voluntatis mutabiles. Ideo autem Logica naturalis est imperfecta, quia per illam non semper bene operamur : & licet bene operemur, non tamen certi sumus, nos bene operari. Artificialis autem perfecta est, quia per illam semper bene operamur, & nos bene operari, certi sumus.

V. *Quid omnium consensu non sit Logica?*

Suppono, Logicam Artificialem vulgò distingaui in *Docentem & Utentem*, vel potius *Usuatam*. Docens tradit regulas bene differendi in quacunque materia. Græci eum dixerunt *ἀναλυτικὸν*, quia Præcepta ab omnibus rebus separata considerat. Utens præcepta Logicæ docentis tum propriæ, tum aliarum scientiarum materię applicat. Quæstio hæc de Logica, ut docentis est, instituitur.

Certum est autem, Logicam esse qualitatem, & quidem habitum Intellectus acquisitum usu & exercitio. Tales habitus possunt esse septem; duo Imperfecti, *Fides & Opinio*: quinque Perfecti; *Intelligentia, Sapientia, Prudentia, Ars & Scientia*.

Resp. I. Logica non est Fides. Nam Fides est habitus obscurus, quo assentimur rebus ab aliis revelatis ob dicentis auctoritatem. Talis autem

Logia

Logica non est. Ergo neque Fides est, Min. prob. Tunc non credimus revelanti, cum ad assensum requirimus firmas rationes. Sed Logica semper requirit firmas rationes. Ergo Logica non assentitur rebus revelatis, ob dicentis auctoritatem.

Objicit hic non nemo; Qui credit ita esse, ut audit, is fidem habet: siquidem fides est ex auditu. At tirones Logicæ, qui prima ejus discunt præcepta, credunt, ea esse certa & scientifica, quia ita audiunt à Præceptoribus. Ergo Fidem habent. Ergo per præcepta Logica acquirere non poterunt alias scientias vel notitias evidentes: quia illæ omnes in incerta fundantur radice, nimirum in Fide humana. Unde in credentium intellectu erit Logica ad summum, ut solet esse pretiosa margarita in manibus rustici valorem istius margaritæ ignorantis.

Resp. ad Minorem, quæstionem esse de Logica in abstracto, & in se considerata, non autem in concreto, & prout est in hoc vel illo subjecto. Deinde respondeo, non quæri hic de Logica imperfecta, qualis est in tirone, sed de perfecta, qualis est in Logico consummato, qui non est mancipium alienæ libidinis, neque credit cuivis quidvis dicenti: sed id demum amplectitur, quod certa ratione probatur.

Resp. II. Logica non est Opinio Nulla enim opinio est habitus certus & evidens, sed nititur rationibus probabilibus, & assentitur cum formidine. At Logica est habitus certus & evidens, neque nititur solum probabilibus &c. Ergo Logica non est opinio.

Non negamus tamen, sicuti in omnibus scientiis, ita in Logica dari habitus opinativos, qui ad Topicam pertinent.

Resp. III. Logica non est Intelligentia. Nam Intelligentia est habitus, quo sine discursu seu argumentatione

assentimur primis principiis, id est, propositionibus lumine naturali notissimis, qualis est hæc: *Impossibile est, idem simul esse & non esse*: item *Omne totum est majus suâ parte*. Sed talis non est Logica. Ergo Logica non est Intelligentia. *Ma* Prob. quia Logica assentitur propositionibus, quæ à paucis intelliguntur. v. g. Syllogismum in *Baralip* indirectè concludere: quia in eo minus extremum affirmatur de majori. Sed hoc non est lumine naturali cuiusvis notum. Ergo &c.

Resp. IV. Logica non est Sapiencia. Nam Sapiencia versatur circa res altissimas, Deum & Intelligentias. At Logica circa eas non versatur quia versatur tantum circa Definitiones, Divisiones, &c. 2. Sapiencia cognoscit res per causas altissimas. At Logica non cognoscit res per causas altissimas. 3. Sapiencia est scientiarum *thēa*. Logica non est scientiarum *thēa*, sed ancilla. 4. Sapiencia est Scientia simul cum Intelligentiâ. At qui Logica non est Intelligentia. Ergo neque est Sapiencia.

Dices: Sapiencia judicat de omnibus. At Logica judicat de omnibus. Ergo est Sapiencia. Resp. 1. negando consequentiam: quia in secundâ Figurâ ex puris affirmativis nihil concluditur. Resp. 2. Sapienciam judicare de omnibus per resolutionem in primas causas: Logicam non. Resp. 3. Non docentem, sed utentem Logicam de omnibus judicare.

Resp. V. Logica non est Prudentia. Nam Prudentia versatur circa actiones, quæ faciunt hominem bonum vel malum. Sed Logica non versatur circa illas actiones: nam actiones illæ sunt Voluntatis. Logica autem non agit de actionibus Voluntatis, sed Intellectus. Ergo Logica non est Prudentia.

Hactenus constat, quæ, ex omniū Philosophorum

re non possint Logicæ genus haberi. Videndum restat, quid-nam pro legitimo ejus genere statuendum sit.

VI. An Logica sit Ars ?

PRO affirmativâ, tanquam pro aris & focis pugnant multi. Nos negativam amplectimur : Omnis enim ars est habitus vera cum ratione effectivus, ex lib. 6. Ethic. cap. 4. Logica non est habitus vera cum ratione effectivus, Ergo Logica non est ars. Ut probeur Minor,

NB. ex T. Aquin. lect. 3. & 4. in 6. Eth. Factionem sive effectiorem esse artis & transire in materiam externam, ita ut esse effectivum sit esse operativum circa materiam externam. Verba Thomæ lect. 4. sub finem sic habent ; *Ars est factionis directiva. Factio autem, ait lect. 3. circa medium, transit in exteriorem materiam. Idem repetit 1. 2. q. 57. art. 4. his verbis ; Ars est recta ratio factibilium : prudentia verò est recta ratio agibilium. Differt autem facere & agere, quia, ut dicitur 9. Metaph. Factio est actus transiens in externam materiam. Hæc ille.*

Quam Doctrinam Zab. l. 1. de nat. Log. c. 8. probat autoritate Aristotelis, his verbis ; *Efficere, inquit, ea propriè dicimur, quæ extra edimus. Ideo Arist. l. 2. Phys. c. 1. dicit, artem esse principium operandi in alio : hoc enim discriminè artem separat à naturâ, quòd naturâ sit principium operationis recepta in illo ipso ; in quo natura est, quam immanentem operationem vocant : ars vero sit principium operationis in alio, quam transeuntem vocant : propterea in ipso artis opere ars non est, sed extra nempe in animo artificis. Hæc Zabarella. E quibus patet, habitum effectivum esse principium externum. Unde probatur Minor supra posita : sic enim concludimus in Celantes : Nullum*

rum materia externa, per effectiorem verò movetur.

Nullum principium externum est Logica. Omnis ars sive habitus verà cum ratione effectivus est principium externum, ut jam probatum est. Ergo nullus habitus verà cum ratione effectivus est Logica. Maior patet: Logica enim versatur circa opus internum & immanens in intellectu.

Julius Pacius in Præf. comm. ad Isagogen Porphyrii negat Majorem. Respondeo inquit, Logicam & Syllogismum esse in eodem intellectu, sicut faber & lectica sunt in eodem cubiculo: sicut autem faber dicitur principium externum quia non est in lecticâ seu ligno, ex quo lectica: ita Logicus est principium externum, quia non est in Syllogismo, nec in eâ materiâ, ex quâ extruitur Syllogismus. Hæc Pacius cujus responsio admittenda non est: quæro enim ex eo, num, si cubiculum ipsum in quo sunt faber & lectica, esset subiectum informatum fabro, tanquam principio operandi per se, circa illud subiectum, & in seipso per fabrum produceret lecticam, faber esset principium internum respectu lecticæ? Certè si hoc negetur, neque natura erit principium internum, quæ dicitur principium internum, quod in subiecto, in quo est, id est, in habente naturam, producat motum & quietem. Quod si faber esset ut sic principium internum, cum ita se habeat Logica respectu Logici, sicut forma informans Logicum, & in ipso Logico sit opus & materia Logica, nempe conceptus vel Entia rationis & dispositio conceptuum sive Entium rationis, Logica erit principium internum & non externum.

Balforeus in organon quæst. 5. sectione 6. & 7. negat Minorem dicitque, recurrendum esse ad eam Artis distinctionem, quâ distinguitur in eam, quæ effectione sola contenta est, ut ars canendi, saltandi, citharum

citharum pulsandi &c. & eam, quæ effectione sua opus aliquod molitur, quod oculis subjiciatur, & hanc ait circa materiam aliquam externam: artem verò priori modo sumptam esse posse principium externum: artem verò priori modo sumptam esse posse principium internum, & operari in eo, in quo est: sic cantio inquit, in eo est in quo est ars canendi, saltatio in eo, in quo est ars saltandi. Unde tandem concludit, ignoratione hujus distinctionis deceptum fuisse Zabarellam.

At certè ipse quidem deceptus est egregiè, dum vult cantionem & saltationem esse in eo, qui canat & saltat, quasi verò non sint hæ effectiones circa aërem externum, cantio quidem circa aërem ori vel faucibus inclusum, saltatio verò circa aërem circumstantem: est enim à potentiâ motrice de loco ad locum, quæ operatur circa locum externum.

Fateor quidem actum ipsum potentiæ motricis esse actum vitalem & provenire à principio interno: sed cum talis potentiâ moveat per illum actum, materiam externam, nempe aërem non potest dici motus ille actio, prout distinguitur ab effectione; alioqui nulla esset effectio, quia nullum est opus artis, quod non sit à potentiâ matrice exercente actum, qui sit vitalis illo modo.

Quemadmodum ergo, cum artifex facit opus externum, quod permanet v. g. lecticam, licet exerceat actum vitalem, qui recipitur in ipso corpore, nempe motum illum spiritum animalium, nervorum, muscutorum, ossium & aliarum hujusmodi partium, quia, cum opere suo moto, aliud corpus externum movet, dicitur efficere, non agere: ita quando canit aut saltat, quia, motis membris, movet aërem externum dicitur efficere, non verò agere: per actionem enim nulla move-
tur

Nulla ergo est distinctio artis, quam affert Balforeus, in eam, quæ sit principium internum, eam, quæ sit externum principium quia nullum est ars, quæ non sit principium externum, licet nullum opus post effectiorem maneat: hoc enim pendet ex materia, quæ motum aut figuram acceptam ab arte, non conservat.

Præterea, si daretur aliqua ejusmodi ars, quæ esset principium internum, debuisset Aristoteles ejus mentionem fecisse in explicatione naturæ, & ejus ab Arte distinctione: Si enim ars aliqua esset principium internum, non debuisset dicere absolute, hoc esse discrimen inter artem & naturam quod Natura sit internum principium, Ars externum. Inter quas cum attulerit hoc discrimen, dico, nullam esse artem, quæ non sit principium externum. Malè ergo negata fuit Minor argumenti nostri.

Objicit forsan Balforeus, Omne principium actionis propriè dictæ est principium internum. Ars est principium actionis propriè dictæ. Ergo ars est principium internum. Min. prob. Ars est principium citharizationis. Citharizationis est actio propriè dicta, ex 1. magn. mor. c. 35. Ibi enim affert Philosophus citharæ pulsum in exemplum actionis propriè dictæ. Ergo ars est principium operationis propriè dictæ.

Resp. Neg. Min. ad probationem quæ assertum ex Arist. dico, citharizationem ab eo fuisse allatam in exemplum Actionis, non quidem verum (cùm in exemplis non requiratur veritas) aptum tamen ad explicandum actionem aliqua similitudine, quod ipsi est familiare: non autem, quod velit, actionem propriè dictam extendi posse ad illas Artis effectiões, quæ nullum relinquunt opus post se. Eandem enim ibi tradidit doctrinam quam tradiderat lib. 6. Eth. cap. 3. ubi expresse docet, effectiorem pertinere ad

artem

artem, actionem ad prudentiam, & hoc inter se
distingui artem & prudentiam. Certum autem est,
citharæ pulsum esse ab arte. Ergo certum est, eum
esse effectiorem. Ergo non esse actionem, cum ali-
ud sit effectiorem, aliud actionis genus, ex c. illo 5.

Quod si quis velit distinguere artes in eas, quæ
relinquunt opus post se, & eas, quæ non relin-
quunt; hæc opera, propter similitudinem quan-
dam, quam habent cum actionibus humanis, po-
terit appellare actiones, & illa effectiorem. Atque
ita vocantur à plerisque, ita ut *Actionis* vox suma-
tur duobus modis. 1. *proprie pro actione interna,*
quæ sit à voluntate. 2. *improprie pro artis opere,*
quod non permaneat. Sed inde non sequitur, artem
non esse principium externum. Dicendum ergo
est, artem proprie sumptam non posse convenire
Logicæ, quia non est habitus effectivus: ad effe-
ctionem namque requiritur. 1. *externa materia,*
in qua opus aliquod producat, qualis materia
Logico non subicitur. 2. *requiruntur etiam ex-*
terna corporis membra ad artificis effectiorem.
At illis non indiget Logicus ad construendum
Syllogismum 3. *ars opus externum relinquit, at Lo-*
gica minime: licet enim Logicus Syllogismum
faciat, ille tamen à Logico non consideratur, ut
Theologicus ut Philosophicus, aut alii materiæ
applicatus, sed nuda ejus forma, cum vero ter-
minorum positu, eorumque iusta coherencia
mente formatur.

Dices Logicæ competit definitio Artis à Luciano
tradita; Ars est systema, seu comprehensio præ-
ceptorum certorum, usu comparatorum & ad uti-
lem finem in vita spectantium. Ergo est ars.

Resp. neg. conf. Cum enim hæc definitio tam la-
ta sit, ut culibet disciplinæ adaptari possit, idcirco
eandem hoc loco rejicimus merito, quia proxi-
mum genus hic acquiritur. Adde quod talis com-
prehensio præceptorum non aliquem animi
habitum

habitum, in quorum numero esse debet Logica constituat, sed potius adminiculum, quoddam, habitus comparandos rectissimè dicatur. Is enim qui sit quomodo calceus componendus non est sutor, nisi cognitionem illam præceptorum per usum ad habitum transferat, ita ut calceum componere possit. Imò si statuunt, illam comprehensionem esse artem, necessariò quoque nobis concedere debent, data arte, dari artificem: & per consequens, datâ comprehensione artificiosâ præceptorum Logicorum, dabitur etiam Logicus: nam cui definitio attribuitur, de eo definitum negari inquit. Verùm consequens est absurdum, quia videmus plurimos alicuius disciplinæ intelligere præcepta qui tamen necdum dicuntur artifices, propter quod crebrius actionibus habitum sibi nondum comparaverint. Rejicienda igitur est definitio præceptorum, quia systema illud extra mentem quousque subsistere potest: Logica verò in mente est. Certe igitur illa comprehensio de omnibus dici doctrinæ possit, ideo proximum Logicæ genus minimum constituit, quia Logica hic consideratur, tanquam animi quædam perfectio.

VII. An Logica sit Scientia.

Suppono, nomen *Scientiæ* tribus modis usum pari: 1. *latissimè*, pro quâvis cognitione. Iam scimus, quicquid opinione aut fide tenemus, & sic Grammatica est scientia. 2. *strictissimè*, pro solis scientiis speculativis. 3. *mediâ significatione*, pro omni & solâ notitia certa & evidentem per demonstrationem comparata.

Suppono 2. Duo hic esse certa. 1. si scientia sumatur primo modo, Logicam esse scientiam. 2. at si secundo sumatur modo, contra à se haberi.

Controver-

Logica controversia igitur manet de sola tertia significanda, scilicet de cognitione.

Is enim Statuo, Logicam esse scientiam, idque his duobus rationibus. 1. Cognitio, quæ comparatur per præcipuas demonstrationes, est scientia. At Logicæ autem cognitio ita comparatur: nam de Definitione Logica cognoscit hanc proprietatem; *parere perfectam rei cognitionem*, hoc modo; Quod explicat essentiam rei, parit perfectam rei cognitionem. At qui definitio explicat essentiam rei. Ergo &c. De Divisione cognoscit, quod *liberet mentem confusione*, hoc modo; Id, quod totum in partes dividit, liberat mentem, confusione. At divisio id facit. Ergo &c. De Demonstratione cognoscit, quod *pariat scientiam*, hoc modo; Id quod constat primis & immediatis principiis &c. continentibus causam conclusionis parit scientiam At demonstratio iis constat. Ergo parit scientiam. De syllogismo Dialectico probat, *eum parere opinionem*, hoc pacto; Quicquid utitur medio termino probabili, parit opinionem. Sed Syllogismus dialecticus utitur medio termino probabili. Ergo is parit opinionem.

Ex his demonstrationibus interum sic argumentor; Veræ demonstrationes gignunt veram scientiam. At hæ sunt veræ demonstrationes. Ergo veram gignunt scientiam. Min. prob. Eæ sunt veræ demonstrationes, quæ probant, veras proprietates convenire subiecto per propriam causam. At hæ demonstrationes allatæ id faciunt: est enim in his medius terminus causa propria & immediata ut prædicatum seu proprietas conveniat subiecto conclusionis. Ergo hæ sunt veræ demonstrationes.

Probatur 2. à posteriori; Aliæ scientiæ sunt scientiæ propter Logicam. Ergo & ipsa Logica est scientia. Ant. prob. Aliæ scientiæ sunt scientiæ, quia habent modus sciendi infallibiles. Sed illos

illos habent à Logica. Ergo propter Logica sunt scientiæ. Conf. vero prob. Si enim Logica dat modos sciendi in fallibiles, ipsa debet scire illos esse infallibiles. Sed dat modos infallibiles. Ergo ipsa scit per scientiam esse infallibiles.

Probat 3. Id est scientia, cui conveniunt scientiæ conditiones. Sed conditiones scientiæ conveniunt Logicæ nam 1. *ex parte objecti* Logica est de re necessaria, scilicet de modo sciendi de modo infallibili definiendi, dividendi argumentandi. 2. *ex parte intellectus* cognitio & certa, evidens & clara, idque 3. *ex parte methodi* per propriam causam, quæ scilicet semper ubique est causa, cur hoc prædicatum habet subiecto conveniat, Ergo Logica est scientia.

Dices 1. Grammatica & Sutoria etiam possunt aliquid demonstrare de suo objecto, & tamen non sunt scientiæ. Ergo nec Logica proprie solas causas, quas affert, & demonstrationes, est scientia.

Resp. Dist. Ant. hæc enim facultates vel artes non demonstrant aliquid *per se* & ex natura artis propria, sed, si demonstrant, id fit *per accidens*.

Resp. 2. Non afferunt artes illæ causas necessarias & sufficientes à priori, sed tantum ex fine externo, experientia & autoritate alterius, nec demonstrant de universali objecto veras proprietates, uti facit Logica *per se* & ex natura suâ.

Dices 2. Aristoteles disertis verbis 1. Rhetoricam, Rhetoricam & Dialecticam non esse scientiam sed facultates, quia scilicet non versantur circa unum objectum sed circa res omnes. Ergo Logica non est scientia.

Resp. 1. Verum esse argumentum de Logica *utente*, non de *docente*.

Resp. 2. ab Aristotele intelligi solam Topi-
cam, quæ dici potest facultas in utramque par-
tem disputandi, maximè si attendas materiam:
alioqui si præcepta ipsius inspexeris, non minus
illa sunt scientificè demonstrata, quàm alterius
cujusdam partis Dialecticæ sive Logicæ. Un-
de

Resp. 3. In Inventionem argumentorum duo
spectantur. 1. *exercitium argumenta probabilia in-
veniendi & construendi*, & sic non est scientia.
2. *scientifica ratio docendi*, quomodo invenienda
sunt argumenta, quibusve constare debeat proba-
bile argumentum, ut optimum sit. Et hoc modo
Topica est vera scientia, sive pars veræ scientiæ,
quia ex evidentibus demonstrat principiis. Syll-
ogismum topicum generare opinionem.

Dices 3. Aristoteles lib. 2. Met. cap. 3. docet,
absurdum esse quærere scientiam & modum sci-
endi simul. Ergo Logica quæ est cognitio modi
sciendi, non est scientia proprie dicta: alioquin
enim, qui quæreret cognitionem Logicæ, simul
quæreret modum sciendi & scientiam.

Resp. Neg. Conseq. solum enim innuere vult
Aristoteles, absurdum esse, si quis quærat modum
sciendi & scientiam ab illa cognitione modi sciendi
distinctam, v. g. absurdum esse, studere Logicæ &
Physicæ simul: scientiæ enim, quæ sunt à Logica
distinctæ non possunt sufficienter comparari, nisi
prius per Logicam scientiam cognitus fuerit mo-
dus sciendi. Aliam solutionem vide in Effa-
tis.

Dices 4. Si Logica est vera scientia oportebit
eam studio comparare: cum nulla scientia nobis
à natura indita. Non possumus autem eam
comparare, nisi prius sciamus modum, quo sit
comparanda. Sed non scimus modum illum nisi
per Logicam. Ergo, cum non sciamus Logicam, non
poterimus scientiam. Logicam nobis comparare.

Resp.

Resp. Distinguendo subsumptum : scimus enim modum illum aliquo usque, per Logicam scilicet naturalem : & per illum modum sic cognoscimus possumus nobis comparare Logicam artificialem.

Quæres, Cur non etiam alias scientias possimus nobis comparare per modum sciendi naturaliter cognitum, ante Logicam artificialem, ut ita tantum possimus dicere Logicam cum aliis scientiis, sed etiam alias scientias, ante Logicam.

Resp. Naturalis illa cognitio modi sciendi se differendi est valde imperfecta, sicuti omnis cognitio naturalis absque arte in multis deficit. Unde per eam aliquo usque & imperfectissimè acquiri poterunt aliæ scientiæ : Logica autem perfectè quia, ubi fuerit aliqua sui parte acquisita per Logicam naturalem, seipsam juvabit & illustrabit dum exactius tradat modum sciendi, vel naturam modi, per quem exactius cognitum ipsamet scientia Logica facilius & certius comparatur, sicut ceteræ scientiæ per ipsam. At vero ceteræ scientiæ, cum non tradant modum sciendi, non poterant seipsas juvare, & perficere naturalem Logicam, adeoque non poterunt perfectè comparari modo sciendi neque ante, neque post perfectè cognitum.

VII. Qualis scientia sit Logica ?

HAc de re Philosophi certant, & adhuc incerto iudice lis est. Quibusdam placet, Logicam esse practicam, quibusdam speculativam, aliis nec speculativam, nec practicam sed mixtam ex utraque.

Statuendum est 1. Logicam non esse mixtam scientiam ex practica & speculativa : nullus enim habitus purè naturalis potest esse simul practicus & speculativus. At Logica est habitus purè naturalis. Ergo &c. Major prob. Siquis habitus natura-

ralis posset esse simul practicus & speculativus, jam duæ differentia formaliter diversæ convenirent uni speciei. At hoc absurdum est, quia unius speciei una tantum datur differentia formalis. Ergo &c. Maj. prob. quia *practicum* & *speculativum*, si sumantur formaliter, sunt differentia formaliter diversæ in habitibus : nam differentia, quæ sumuntur à fine interno scientiarum, sunt formaliter diversæ. At *practicum* & *speculativum* sumuntur à fine interno scientiarum. Ergo &c. Maj. prob. quia respectus scientiæ ad objectum suum & finem internum est illi essentialis. Minor patet quia speculativæ finis est veritatis cognitio : practicæ vero opus. Finis *externus* vel *scientis* potest esse varius : at *internus* vel *scientiæ* semper est unus & immutabilis.

Statuendum est 2. Logicam non esse scientiam speculativam, sed practicam. Hoc ut probetur,

Suppono, *praxis*, quæ est finis scientiæ practicæ, esse actum cujuscunque potentiæ aptum dirigi à judicio practico Intellectus, etiamsi operatio ejus sit in ipso intellectu : alioquin : ut rectè ait Fonseca lib. 2, Metaph. c. 3. quæst. 2. sect. 3. actiones prudentiæ, quæ sunt operationes Intellectus, & diriguntur per scientiam Moralem, non essent praxes, quod tamen plerique concedunt.

Hinc ita suadetur nostra sententia 1. Illa scientia est practica, cujus finis principalis & ultimus non est veritas, sed opus : sive, quæ non est contenta sola veritatis contemplatione, sed ulterius tendit ad opus, tradendo præcepta operandi. Sed Logica est talis. Ergo &c. Min. prob. Logica non est contenta scire, quod divisio liberet mentem confusione, Definitio naturam rei explicet, Demonstratio generet scientiam : sed tradit præcepta bene definiendi, dividendi demonstrandi. Ergo &c. 2. Ethica est practica, quia dirigit actus
Voluntatis

Voluntatis secundum rectitudinem moralem; est, ut actus sint boni & honesti. Ergo à pari logica est practica, quia dirigit operationes Intellectus, secundum rectitudinem Logicam, ut v. bonus fiat Syllogismus.

Dices forsitan, disparem esse rationem, quod operationes Voluntatis sunt praxes, operationes verò Intellectus non: ad hoc autem, ut aliqua scientia sit practica, debere versari circa praxim. Resp. Negando, Operationes Intellectus non esse praxes.

Dices: De ratione *πραξις* est, ut sit operatio alterius potentiae ab Intellectu. Ergo intellectus operationes non sunt praxes.

Resp. Neg. Ant. Tantum enim requiritur, ut praxis sit actus liber, qui dirigi possit per Intellectum, cujuscunque tandem sit potentiae: quod actionibus Intellectus primò convenit: nam divisio artificiosa v. g. Intellectu fabricata propriè dirigetur ab eà cognitione & regulâ, quâ Divinè lectica modum praescribit, quo bona divisio perficiatur.

Quid ergo, inquires, sibi vult Aristoteles. 3. in 1. An. cap. 10. cum ait; *Intellectum extensione suâ practicum*? Hoc enim significare videtur, non convenire Intellectui practicum judicium respectu suarum operationum, sed tantum respectu earum, quæ extra ipsum exercentur.

Resp. 1. Propositionem illam neque loci citato, neque alibi apud Aristotelem reperiri, nulla à Scoto aut ejus fratribus esse confictam.

Resp. 2. Etiam si exstaret apud Aristotelem nihil contra nos faceret: sensus enim ejus non esse ris, qui allatus est, sed hic potius, quod Intellectus per judicium practicum non conquiescat in objecto cognito, sicut per judicium speculativum, sed ulterius se extendat ad aliam actionem, eam scilicet, quam judicium practicum solo

stat esse faciendam. Quòd autem hæc actio ab eodem Intellectu, vel ab aliâ potentiâ fiat, id nihil refert ad rationem praxios, dummodo ab Intellectu, mediante iudicio practico, dirigatur.

Dices: Cognitio practica dirigens debet proponi per dictamen practicum. Sed Logica id non facit: quia ita proponit tantum enunciativè; *Definitio constat genere & differentiâ*. Ergo non est practica.

Resp. Cùm enunciativè effert, perinde est ac si efferreret præceptivè, *constare debet*, dummodo opus ipsum, quod fieri debet, explicetur & cognoscatur per eam cognitionem, velut objectum, & modus etiam faciendi id opus, sicuti Definitio est opus faciendum, & explicatur etiam modus ejus faciendæ.

IX. An & quomodo Logica sit una scientia?

NOta 1. Triplex est unitas: 1. *numerica*, quâ aliquod individuum seu singulare dicitur unum, ut Petrus. 2. *specificâ*, per quam omnia individua alicujus speciei dicuntur quid unum, ut omnes singulares homines dicuntur quid unum in specie hominis. 3. *generica*, per quam omnes species generis dicuntur quid unum: ut omnes species animalis dicuntur quid unum in genere animalis.

Hic non quæritur de unitate numericâ Logicæ: illa enim multiplicatur pro multiplicatione subjectorum seu intellectuum, in quibus reperitur. Sic Logica, quæ est in Petro, censetur numero distincta ab eâ, quæ est in Paulo. Sed quæritur de unitate genericâ & specificâ, an scilicet Logicæ unitas specificâ sit tribuenda, ita ut in Logicas solo numero differentes immediatè dividatur, sicuti homo immediatè dividitur in homines singulares solo numero differentes, an verò unitas ei generica

rica sit tribuenda, adeò ut Logica immediatè in varias specie Logicas dividi debeat? sicut anima quod est unum unitate genericâ, immediatè dividitur in varias species, hominem scilicet & bestiam.

NB. 2. Unitas generica vel specifica scientiarum desumitur ex objecto formali, adeò ut illa scientia dicatur una specie, quæ habet objectum formale specie unum: illa autem una genere, quæ habet objectum formale genere unum.

Resp. Logica est una specie scientia. Illa enim scientia, in quâ omnia considerantur sub eâdem ratione objecti formalis, est una specie. Sed in Logica considerantur omnia sub eâdem ratione objecti formalis: omnia enim considerantur in ordine ad modum sciendi sub omnimodâ abstractione. Ergo Logica est una specie. Maior prob. ut se habet potentia in unitate desumendâ, ita & habitus: utrobique est par ratio. Sed potentia est una specie per quam attinguntur omnia sub eâdem ratione objecti formalis, v. g. potentia visiva habet pro objecto formali visibile, quatenus visibile, ad quod refertur per se, atque accipit ab eo rationem & scientiam. Ergo & habitus seu scientia, in quâ omnia considerantur sub eâdem ratione objecti, erit una specie.

Cbj. 1. Logica est una genere scientia. Et manifestum non specie. Ant. prob. In quâ scientiâ omnia considerantur, conveniunt in ratione formali generica, ea est una genere. At omnia in Logica considerata conveniunt in unâ ratione generali. Ergo est una genere. Min. prob. Modus sciendi est ratio formalis generica. Omnia in Logica considerata conveniunt in ratione modi sciendi. Ergo omnia in Logica considerata conveniunt in unâ ratione generica. Mai. prob. Quod convenit multis specie differentiibus, habet unam rationem generica.

Modus sciendi convenit multis specie differentiibus.

rentibus, Definitioni scilicet, Divisioni & Argumentationi. Ergo &c. Confirmatur: Varia dantur objecta Logicæ inter se specie diversa. Ergo non est una specie: ab objectorum enim diversitate dependet scientiarum diversitas. Ant. prob. quia aliud est specie objectum libelli Porphyrii, aliud libelli de Categoriis, aliud libelli de Interpretatione &c.

Resp. Definitionem, Divisionem & Argumentationem dupliciter spectari posse. 1. *materialiter*, seu *secundum esse rei*. 2. *formaliter*, seu *secundum rationem scibilis*. Priori modo considerata specie differunt, non posteriori. Ad confirmationem dico; illa objecta specie diversa esse, si accipiantur *materialiter*: ac non esse diversa, si sumantur *formaliter*.

Obj. 2. In Logicâ dantur habitus diversi specie. Ergo Logica non est una specie scientia. Ant. prob. Actus diversi specie produunt habitus specie diversos. In Logicâ dantur actus diversi. Ergo & habitus. Maj. prob. quia actus generant habitus, & in iis relinquunt communicatam entitatem. Min. prob. Diversus est actus in specie, quo cognosco, Prædicabilia esse quinque, ab eo, quo cognosco, Demonstrationem parere scientiam, Syllogismum Topicum generare opinionem. Confirmatur: ubi est nova difficultas operandi, ibi novus est ponendus habitus. Sed, ordinatâ primâ mentis operatione, nova est difficultas operandi in Compositione & Divisione, nec non in Discursu. Ergo ad ea est novus habitus ponendus.

Resp. Neg. Ant. Ad prob. dico; ubi sunt actus diversi in natura rei, diversi sunt habitus constituendi. Respondi, Nego: ubi sunt actus diversi in ratione cognoscibilis, diversi sunt habitus constituendi. Concedo. At hoc in Logica non obtinet: licet enim intellectus mille Definitiones & Conclusiones cognoscat in eadem ratione cognoscibilis, actus tamen illi

illi cognoscendi ejusdem erunt rationis. Ad Confir-
m. Dist. Maj. ubi est major difficultas ex
eandem rationem objecti formalis, novus est po-
nendus habitus, Concedo: ubi est nova difficultas
operandi intra eandem objecti formalis rationem
novus est ponendus habitus, Neg. Maj. Unde
cilis est responsio ad Minorem & Consequentem.

X. Quid-nam sit objectum
Logicae?

Nusquam alibi tot invenias loquendi mo-
dos quot hic sese in Philosophorum officina
Scholis.

I. Nominalium turba, *Voces* esse objectum Logi-
cae, ad ravim usque clamat. Sed refutantur fa-
cile: nam 1. Si Logica occupatur in Vocibus,
occupabitur in earum sono, vel in significatione
vel in eo, quod sint signa, quae alterius mani-
festant conceptum. Sed nullo horum modorum oc-
cupatur Logica in Vocibus. Ergo in Vocibus
est occupata Logica. Minor prob. nam Logica
non occupatur in sono: quia hic est objectum Phy-
sicum Auditus. neque 2. in significatione Vocum
quia hoc est Grammaticae. Imò, si Logica in Vo-
cibus occupata esset, Philosophia ab Aristotele
Græcè scripta differret prorsus à nostrâ Latine
quia voces omnino discrepant. neque 3. quod Vo-
ces sint signa, quae manifestant conceptus nostri-
fic etenim Voces objectum quoque essent Physice
Metaphysicæ, Mathematices &c. quia etiam ma-
nifestant conceptus Physicorum, Metaphysicorum
Mathematicorum &c. II, Voces *per se primò*
considerantur in Logicâ, sed tantùm *secundariò*
per accidens, quatenus sunt interpretes & signa

strorum conceptuum. At Logica *per se* debet agere de objecto suo. III. Potest quis addiscere Logicam tacendo & formando tantum mentales conceptus ac Syllogismos. Ergo non eget *per se* Vocibus. IV. Mutus potest manere perfectus Logicus. V. Objectum Logicae debet esse immutabile: alioqui nec vera semper erit, nec certa. Voces autem sunt ex instituto, & pro arbitrio mutari possunt. Voces ergo objectum Logices esse non possunt.

Dices: Logica in differendo utitur Vocibus. Ergo agit de iis. Resp. Negando Conseq. Aliud enim, inquit Mendoza, est *differere vocibus*, aliud *agere de vocibus*. Illud convenit omni scientiae, arti & facultati, cum vocibus utamur pro rebus, ut animi sensa exprimamus: hoc autem non est Logicae, sed Grammaticae, quae vocum significationes quaerit, inflexiones & structuras.

II. Neque audiendi sunt, qui *Res omnes* pro objecto Logicae nobis obtrudere conantur: nam rectum est, Logicam omnium rerum naturas, causas, species & affectiones non investigare: quis enim Logicatorum in Dei naturam. Coeli causas, Elementorum numerum aut affectiones, tanquam in Logices objectum, sibi unquam inquirendum putavit? 2. Unaquaeque ars, scientia & facultas ab aliis omnibus distincta peculiare habet objectum. Logica autem ab aliis omnibus scientiis est distincta. Ergo & suum sibi peculiare habet objectum. Ergo nec agit de rebus omnibus: sic enim vel scientiae non distinguerentur objectis, vel praeter Logicam nulla prorsus esset scientia.

Si tamen, qui res omnes objectum Logicae statuunt, non intelligant objectum *Considerationis*, sed *Operationis*, *Applicationis* seu *Usus*, non pugnant nobiscum: cum in confesso sit, Logicam tradere modos & instrumenta de rebus omnibus differendi.

III. Neque recipienda eorum est opinio, *Ens, ut Ens est*, argumentum esse putant, in quo vires suas explicet Logica: nam 1. hoc proprium est Metaphysicæ. 2. Logica non considerat *Entia* secundum *ἔννοιαν*, & *νοήσεως*, essentialiter, & secundum ea, quæ revera in iis reperiuntur, licet *Entium* quasdam *σχέσεις*, habitudines & relationes pertractet.

IV. Errorem itaque errant non levem, qui *Ens* & *non-Ens* pro Logicæ objecto assignant: nam præter dicta, non-Entis nulla est scientia: cum enim nihil sit, quæ ratione concipi possit, non videri deo.

At, inquis, non-ne ad Apologos & Poëtarum fabulas usus Logicæ diffunditur? Resp. Omnino sed hic non quæri de usu Logicæ, verum de eius objecto, quæ sanè duo toto cælo dissident. Objectum figuli vas est: vase utuntur multi, vel abutuntur potius ad ebrietatem. Quis hinc concludit; Ergo ebrietas est objectum figuli. Quod inique obijcitur, verum esto de Logica utente, falli de docente.

Adde, quòd Poëtarum ista figmenta, licet non-Entibus sint, non tamen non-Entium nomen mereantur. Et sanè, qui instrumenta Logica iis applicat, & in sua principia aut partes totum operatur, is poemam ipsum considerat, tanquam reverè existentem, non autem tanquam non-Entem. Quemadmodum enim omnia appetimus sub ratione boni: ita & omnia intelligimus sub ratione veri Entis.

V. Præterea, *Ens rationis* universim sive generaliter sumptum nullo modo est objectum Logicæ: nam 1. Logica non explicat naturam; principia, passionem & divisiones *Entis rationis*, neque per se considerat ejus species, quæ sunt Privatio, Negatio. 2. ad *Ens rationis* non revocantur omnia quæ Logica per se tractat, ut est Affirmatio uni-

de alio, Conversio propositionum & Argumenta-
ratio. 3. Ens rationis multa complectitur, quæ ad
Logicam nullo modo pertinent: quid enim ad ip-
sam, qua ratione pictores aut Poetæ Hippocen-
taurum, aliaque id genus monstra, depingant aut
effingant?

VI. *Ens rationis Logicum* five secunda intentio,
ut; *prædicatum, subiectum, terminus major, minor*
&c. non est objectum Logicæ. Prob. 1. Logica
agit de realibus operationibus intellectus. Ergo
non agit de Entibus rationis, quæ non possunt pro-
priè dirigere istas operationes: nam 1. operatio-
nes sunt priores Entibus rationis. 2. fieri possunt
operationes intellectus, etiamsi nemo fingat Ens
rationis: possum enim facere Syllogismum, etiamsi
ignorem, quid sit Ens rationis. Antecedens verò
probat: nam Logica agit de Definitione, Divisio-
ne & Argumentatione. Sed hæc omnia sunt rea-
lia: nam definitio *objectiva*, sive res ipsa, quæ de-
finitur, est per se realis, & definitio *formalis* est
realis cognitio naturæ illius rei. Unde resultat
tantum denominatio externa realis, quod illa res
cognita sit secundum essentiam: hic nullum est ens
rationis. Sic Divisio *formalis* cognoscit partes rei.
Sic Argumentatio verè & realiter cognoscit effe-
ctam ex causa conclusionem, sine ulla fictione. II.
Proprietates, quæ demonstrantur in Logica, sunt
reales, v. g. *Demonstrationem gignere scientiam,*
Definitionem explicare essentiam, Divisionem libe-
rare mentem confusione. Ergo etiam subiectum &
objectum, de quo istæ reales proprietates demon-
strantur, est reale. III. Ethica non dirigit ope-
rationes Voluntatis per Entia rationis, licet multa
rationis Entia illis possint affingi, cum agit de fine,
mediis & intentione finis. Ergo nec Logica neces-
sariò dirigit operationes Intellectus per Entia rati-
onis, licet affingere iis possit Entia rationis.

Dices: Nihil aliud in Logica tractatur, præter

Entia rationis Logica: sic enim à Porphyrio
tur de Genere, Specie &c. ab Aristotele de Sub
stantiâ aliisque similibus. Ergo objectum Logica
sunt Entia rationis Logica.

Resp. Ea, quæ ad probationem Antecedentem
adferuntur, referri omnia ad Definitionem, Divi
sionem & Discursum, quæ non sunt Entia rationis
ut dixi, sed realia.

VII. Objectum quoque Logicæ neque est De
monstratio, neque Argumentatio, neque Syllogis
mus: nam objectum adæquatum complectitur
omnia, quæ in scientiâ considerantur. Nihil
tem horum hoc præstat: nam 1. Demonstratio
non complectitur Syllogismum dialecticum, quæ
est ex probabilibus. 2. Argumentatio non com
prehendit Definitionem & Divisionem. 3. Syllogis
mus quoque neque hæc duo comprehendit, neque
Enthymema & Inductionem.

Dices: Prima Logicæ pars tractatur propter
secundam, secunda propter tertiam: imò & tertia
propter Demonstrationem, quæ est instrumen
tum sciendi, quod intendit tradere Aristoteles
Logicâ. Ergo sola Argumentatio aut Demonstra
tio hic tractatur per se. Ergo ea sola est objectum
Logicæ.

Resp. Dist. Ant. Prima pars tractatur propter
secundam &c. tantum, Nego: tractatur autem
prima & secunda propter se, atque etiam propter
tertiam, Concedo. Inde verò non sequitur
solam tertiam partem sive tertiam mentis opera
tionem, quæ illâ parte explicatur, esse objectum
Logicæ, sed tantum, objectum integrum id est
continere diversas partes, ita ut priorum cognitio
multum conferat ad Cognitionem posteriorum
Ceterum, quia etiam priores dirigi possunt, & rectè
fieri, pertinet ad dignitatem hominis, etiam si
ampli non conducere ad tertiam, adhuc tractantur
reptur, atque ideo etiam tractantur propter se.

Hic tamen duo noranda veniunt. I. Objectum *inadaquatum* sive *partiale* totius Logicæ, idque *principale*, esse *Demonstrationem*, *Argumentationem* seu *Syllogismum*. II. Hæc eadem rectè posse statui objectum *adaquatum* & *totale* Logicæ, prout exstat nunc *Organo Aristotelis* comprehensa: quia, quæcunque in *Organo* traduntur, ad aliquid horum referuntur.

VIII. Objectum *absolutè* & *adaquatum* totius Logicæ est *Modus sciendi*, quem & *differendi modum* appellant alii. Per modum sciendi intelligimus orationem, quâ devenitur ex cognitione notitiæ in notitiam ignoti. Hi autem modi tres sunt; *Definitio*, *Divisio* & *Argumentatio*. *Definitio* est oratio, quâ rei natura sufficienter explicatur: quod fieri potest vel per omnes & solas partes essentialis, vel per proprietates & accidentia. Et hæc quidem rei, cujus est definitio, duplicem cognitionem parit: partes enim essentialis suo toto essentiali, item proprietates & accidentia suis subjectis sunt notiora, & ex eorum cognitione in totius & subjecti cognitionem intellectus noster devenire solet. *Divisio* est alicujus in partes resolutio, sive, est ex uno multorum effectio: illa autem multa sæpe sunt notiora, & nos deducunt in divisi cognitionem. *Argumentatio* est oratio, in quâ unum ex altero inferitur: si enim ex unâ propositione, quæ est mihi evidenter cognita, per necessariam consequentiam inferatur alia propositio mihi ignota, hoc ipso jam constabit, istam aliam secundam esse veram: quicquid enim necessariam habet connexionem cum eo, quod est verum, id ipsum est verum. Atque hic modus sciendi est usitatissimus & præcipuus, per quem comparatur cognitio complexa: duo præcedentes modi inserviunt parandæ cognitioni simplici & incomplexa. His præmissis,

Probatur, Modum sciendi esse objectum Logicæ,

cæ, quia in rei ignoræ notitiam non quocunque certo, modo deveniendum est. Cum ergo modus sit scitu omnino necessarius, & intellectus per illum rerum cognitionem assequatur, oportet cum in aliqua scientia explicari. At in nulla explicatur, quàm in Logica. Ergo Logicæ est professo explicare modum sciendi.

Esse verò modum sciendi objectum Logicæ ad quatum, ex eius conditionibus, de quibus agitur in tractatu de Demonstratione, facile est colligere. nam 1. sufficientem habet unitatem, sc. genericam. 2. distinguit hanc scientiam ab aliis omnibus: nulla enim alia explicat modum sciendi. 3. integrè secundum omnes suas partes in Logica explicatur. 4. solus etiam in Logica explicatur, ita ut nihil aliud *per se* & *gratiâ sui* hîc consideretur. 5. habet proprietates, quæ possint de ipso demonstrari, patebit in progressu.

Dices: Modus sciendi non est quid unum: Syllogismus enim & alii modi sciendi sunt tantùm aggregata quædam ex plurimis terminis. Hæc autem aggregatio non facit quid unum. Ergo modus sciendi deest conditio aliqua ad objectum respectu.

Resp. Dist. Ant. Modus sciendi non est quid unum essentia, sicuti v. g. homo est quid unum. Concedo: non est quid unum unitate ordinis, propter rectam scil. coordinationem partium modi sciendi inter se, Nego Antecedens. Hæc autem unitas sufficit ad id, ut quidpiam scientiæ objectum censetur.

Quæ hîc multi de objecto notant in genere, commodius suo loco tractabuntur infra, ubi agenda nobis erit de Scientia,

XII. Quomodo dividenda sit Logica?

I. Sunt qui Logicam dividendam putant in *Naturalem* & *Artificialem*. Quid utraque sit, jam antè dictum est. Verùm hæc non tam est ipsius Logicæ divisio, quàm vocis distinctio.

II. Alii eam in *Docentem* & *Utentem* diviserunt. At neque hæc vera est Logicæ divisio seu partitio; sed distinctio secundùm doctrinam & usum, potestque omnibus artibus & scientiis applicari.

III. Quidam in *Habitualem* eam diviserunt & *Actualem*. Illa est habitus, quo idonei reddimur & prompti ad differendum. Hæc est actio proficiens ab habitu: actio, inquam, non quæ versetur circa res aliarum scientiarum (alioquin hæc divisio coincideret cum proximè præcedente) sed quæ occupetur in rebus Logicis, ut cùm Logicus differit de Syllogismo, de Figuris ejus & modis &c. Logica habitualis etiam tunc est, cùm Logicus de nulla re cogitat: habitus enim etiam sunt in dormientibus. Actualis verò non est, nisi cùm Intellectus de instrumentis cogitat Logicis. Hæc quoque non est Logicæ divisio in partes, sed distinctio in actum primum & secundum. Logica enim habitualis est actus primus, sicuti actualis est actus secundus.

IV. Aliis placuit eam in *Inventionem* dispescere & *Judicium*. Illam dicunt Logicæ partem, quæ docet argumenta invenire: hanc, quæ docet inventa disponere ad faciendam Enunciationem, Argumentationem & Methodum. Hinc alio nomine *Dispositio* ipsis dicitur. Sed vitiosa est hæc divisio: etenim 1. abutitur vocabulis: nam *Judicium* propriè non est *Dispositio*, sed censura, quam ferimus de Dispositione, ita & de Inventionem. Quæcirca ratio nulla est, cur potius *Dispositio* hoc nomine appelletur, quàm *Inventio*. 2. omittit eam Logi-

cæ partem, quæ est de Prædicamentis: nam, quæ tuerentur hanc dichotomiam, nomine *Inventionis* intelligunt eam Logicæ partem, quæ agit de Inventionem Argumentorum, non autem eam, tractat quæ de materiâ, in quâ operatur Logica, quæ sunt Prædicamenta. 3. Quamvis Inventio quoad Usum præcedat Dispositionem, tamen in Doctrinâ sequi debet: nam qui ignorat, quo pacto disponendus sit medius terminus cum extremis in Syllogismo, is profecto nullâ ratione poterit invenire medium terminum. Quam ob causam prudenter Aristoteles in prioribus Analyticis prius egit de Dispositione medii termini, quàm de ejus Inventionem.

V. Aliqui Logicam diviserunt in *Definitionem*, *Divisionem* & *Argumentationem*. Verùm 1. hæc partitio non continet partes Logicæ, sed instrumenta, perinde ac si quis artem Sutoriam divideret in Subulam, Modulum & Filum. 2. omittitur ea pars, quæ est de Prædicamentis, ea quoque, quæ est de Enunciatione.

VI. Alii in Apodicticam maluerunt eam secare, Dialecticam & Sophisticam. At hæc non est divisio totius Logicæ, sed istius duntaxat partis, quæ agit de Syllogismo.

VII. Nonnulli Logicæ duas assignarunt partes, *Analyticam* & *Topicam*. Hæc divisio 1. omittit partem de Prædicamentis, Enunciatione & Sophistico Elenchis. 2. confundit tractationem generalem cum speciali: nam nomine *Analytica* intelligitur tam ea pars, quæ tractat de Syllogismo in genere, quàm quæ agit de Demonstratione.

VIII. Alii in partem *Generalem* & *Particularem* dispescuerunt Logicam. Illa considerat quædam communia ab omni materiâ abstracta, continentur libellis de Categoriis, de Interpretatione & Analyticis prioribus. Hæc tractat de Syllogismis materiæ applicatis, nempe de Apodictico, Dialectico & Sophistico. Verùm hæc divisio videtur magis convenire

venire Organo Aristotelis, quàm Logicæ absolutè sumptæ.

Omnium ergo optimè dividetur Logica in Noëticam, Syntheticam & Dianoëticam. Hæc enim divisio nihil omittit, nihil habet superfluum, est in partes integrantes, desumiturque ab objecto Logicæ & fine, qui est dirigere tres mentis humanæ operationes.

XIII. An Logica sit utilis & necessaria ad alias scientias acquirendas.

Suppono, Necessarium esse, quod aliter se habere non potest.

Estque vel absolutè tale, vel ex hypothesi.

Absolutè necessarium est, quod nullo modo aliter se habere potest : atque ita Deus solus est Ens necessarium.

Necessarium ex hypothesi, seu suppositione & conditionatum, est, quod, supposito fine, aliter se habere non potest.

Estque duplex: 1. *simpliciter*, sine quo finis nullatenus obtineri potest, & appellatur necessarium *necessitate medii*, ut ad vitam sustentandam manducare. 2. *secundum quid & ad melius esse*, sine quo quidem finis absolutè obtineri potest, non tamen facilè & promptè. Unde necessarium *expedientia* vocatur. Sic proficiscenti Romæ equus est necessarius.

I. Logica ad alias scientias acquirendas est utilis seu necessaria ad bene esse Nam 1. omnis scientia definit, dividit & argumentatur. Sed Logica docet modum definiendi, dividendi & argumentandi. Ergo est utilis. 2. Omnes scientiæ in operationibus vacillant, dubitant & errori sunt obnoxia. Ergo utilis est illis infallibilis directio Logica.

Nec obstant abusus Logicorum & Sophistarum: Logica enim docet illorum Sophismata refutare & destruere.

II. Ad

I I. Ad scientiam partialem vel totalem cognoscendam imperfectè non est opus Logicâ artificiali nam 1. ad talem cognitionem sufficit deductio conclusionis certæ & evidētis ex certis & evidētibus principiis in bonâ formâ Syllogismi. Sed talis deductio haberi potest ex luce naturali: nam deductio conclusionis in Modis primæ figuræ naturaliter est evidens. 2. Aliæ scientiæ, ut Medicina, Mathesis, Physica imperfectè sunt cognitæ ante Logicam: & Plato præmittebat Geometriam Logicæ, tanquam faciliorem, ob evidētissimos discursus, licet ii non sint per propriam causam *essendi*, sed tantum ferè per causam *cognoscendi*, adeoque non omni modo perfectæ demonstrationes.

I I I. Logica est simpliciter necessaria ex suppositione finis ad aliquam scientiam, partialem etiam, perfectè acquirendam: id est, nulla conclusio potest scientificè & perfectè sciri sine Logicâ. Nam scientia demonstrativa essentialiter requirit necessaria duo principia; materialia & formalia, id est: scientia exigit medium necessarium & evidens dispositum in formâ Syllogismi, quem scio esse infallibilem Sed infallibilitas & necessitas formalium principiorum seu Syllogismi haberi nequit sine Logicâ quæ tantum tradit eam, cum aliæ scientiæ eam mutuentur à Logicâ. Ergo Logica est necessaria simpliciter ad scientiam partialem demonstrativam. Major est certa quoad materialia principia necessaria, quod hæc gignant tantum demonstrationem, sicuti probabilia principia opinionem. De Formalibus autem probatur primum ex Arist. lib. 1. post. cap. 2. ubi ad scientiam requirit non tantum cognitionem causæ, sed addit, *quod illius causa sit*: id est, sciendum etiam est, propter formæ dispositionem, quod hoc medium sit aptum ad probandam conclusionem. Et probatur 2. ratione: si enim dubitem de bonitate & infallibilitate Syllogismi, assenti-

tiar cum formidine, eritque tantum opinio. Ergo debeo scire, hunc etiam modum discurrendi esse infallibilem, sicuti materia est infallibilis, & causam etiam, cur Syllogismus sit infallibilis: alioquin si acciperem pro illâ materiâ necessariâ obscuram materiam in *Barbara*, cum nequeam assentiri certò propter obscuritatem materiæ, assensus erit formidolosus conclusionis, licet admiserim præmissas, si nesciam causam, cur Syllogismus in *Barbara* sit infallibilis.

Dices: Rusticus certò assentitur huic Syllogismo; omne vitium est fugiendum. Injustitia est vitium. Ergo fugienda. Et tamen formæ bonitatem ignorat.

Resp. Certus quidem ille est, hoc verum esse propter talem materiam, non autem propter formam seu modum illum discurrendi. Et hinc si quæras, an semper in omni materiâ, etiam obscurâ, ob talem dispositionem terminorum velit assentiri, suspendet assensum vel iudicium suum: quia non intelligit rationem formæ.

Dices 2. Rusticus ille falli nequit in assensu talis conclusionis. Ergo verè hoc scit.

Resp. Scit quidem naturaliter & ex connexione talis materiæ, sed non scientificè & artificialiter ex tali discursu, qui necessarius est ad perfectam scientiam, non ad imperfectam naturalem.

IV. Ad totalem scientiam perfectè acquirendam maximè necessaria est Logica. Constat enim illa propositionibus obscuris. Si ergo nec una conclusio in materiâ necessariâ perfectè sciri potest sine Logicâ, multò minus obscuriores illæ conclusiones & totalis scientia.

CAPUT TERTIUM,
De
UNIVERSALIBUS GENERATIM.
THEOREMATA.

Noëtica, Latinis Apprehensiva, est prima Logica pars, prima continens elementa, è quibus omnia opera, qua in hujus scientia officinâ cuduntur, ortum trahunt. Vel, est ea Logica pars, quæ de simplici agit apprehensione: seu, ut alii loquuntur, de primâ mentis operatione.

2. Simplex apprehensio est cognitio, quâ rem propositam simplici intuitu cognoscit Intellectus, absque determinato judicio. Quod fit, cùm, audito aliquo termino, res significata menti simpliciter offertur, sine affirmatione aut negatione: ut si quis dicat; homo, hircus, bubo, & ego res istis vocibus significatam mente comprehendam, nihil de illis affirmando, nihil negando.

3. Estque Confusa, vel Distincta, quam Definitionem infra dicemus.

4. Confusa est, quâ res cognoscitur, non cognitis distinctè ipsius partibus. Vel, quâ vocis significationem novimus, rei interim naturâ ignoratâ. Sic idiota cognoscit cælum v. g. hominem, equum, lupum, leonem &c.

5. Et quia res, vel, si mavis, termini hoc modo concepti in bipertitâ sunt consideratione, ac interdum singuli per se inspecti perpenduntur, ut qui in Scholiis Prædicabilia appellantur, interdum ad alios referuntur, ut qui Prædicamenta nominantur; Noëtica erit Prædicabilium & Prædicamentorum explicatio.

6. Pra-

6. *Pradicabile est, quod naturâ suâ aptum est de multis verè, affirmativè, propriè, naturaliter ac directè dici: ut; homo, lapis, animal. Quamvis enim hæc ipsa in tempore præsentis non prædicentur in ulla propositione, imò forsitan ipso etiam actu subjiciantur, apta tamen nata sunt de aliis prædicari.*

7. *Hinc, propter istam communitatem, Pradicabile à Grammaticis exprimitur nomine appellativo: in Scholis ferè Universale nuncupatur, quasi unum quid versus alia dicas: habet namque respectum ad alia, sive ea sint subiecta inhætionis, sive prædicationis.*

8. *Universale (puta Logicum, de quo solo nobis hic est sermo) definitur vulgò, unum aptum prædicari de multis univocè & divisim: id est, natura, quæ de iis, quibus communis est, prædicari potest univocè, quæque, ut divisim in omnibus suis subiectis multiplicatur, ita de iisdem secundum aptitudinem prædicatur.*

9. *Estque vel Essentiale, vel Accidentale.*

10. *Essentiale est, quod ipsam designat essentiam subiecti Logicè concepti.*

11. *Idque triplex est: 1. Genus, ut animal, flos, lapis. 2. Differentia, ut rationis particeps &c. 3. Species, ut homo, rosa, pyrites.*

12. *Accidentale est, quod aliquid extra essentiam rei denotat.*

13. *Estque duplex: Proprium, ut aptum ad ridendum, ad refrigerandum, ad ignem excutiendum, & Accidens, ut pium, ut rubrum, ut durum.*

14. *Utilis est Universalium cognitio ad quatuor imprimis. I. ad intelligenda Prædicamenta, quæ nihil aliud sunt, quàm ordo Generum, Specierum & Differentiarum. II. ad construendam Definitionem, quæ vel est Perfecta & Propria, constans ex Genere & Differentiâ, vel Imperfecta & Impropria, ex Genere & Proprio, vel plurium Accidentium congerie: Definitam verò ipsum est Species. III. ad faciendam Divisionem, quæ potissimum est Generis in Species per Differentias: vel,*
si

quatenus verò dico; *homo est universale*, accipitur secundo intentionaliter.

si hæc desint, per *Propria & Accidentia*. IV. ad demonstrationem, cuius potissima species pro medio assumit Definitionem, ex *Genere & Differentiâ* constitutam, ut probet, *Propriam passionem inesse Speciei*.

15. Conducunt autem omnia *Universalia* ad *hæc* singula, ut vel recipiantur, tanquam apta & necessaria, vel, tanquam inepta & inutilia, rejiciantur.

Q U Æ S T I O N E S.

I. An sint aliqua *Universalia*?

Suppono I. *Universale* in tota sua latitudine sumptum distingui vulgò in *Complexum*, quale est omnis vox æquivoca, *Definitio*, & *Proposicio* universalis universaliter sumpta, sive, cuius subiectum universale notatum est signo universalis, & *Incomplexum*, quod multiplex est I. in *causando*, quod, cum singulare sit, multorum effectuum est causa: sic *Deus* omnium rerum est causa efficiens, *Materia* omnium formarum materialium receptaculum, *Intellectus* omnium formarum spiritualium subiectum: omnia enim intelligendo omnium rerum formas recipere dicitur. II. in *distribuendo*, & est signum universale, ut; *omnis*, *nullus* &c. III. in *cognoscendo*, quod omnia vel multa cognoscit: ita se habet *Sensus communis* & *Intellectus*. IV. in *repræsentando*: sic speculum intuentibus multa repræsentat. V. in *significando*, ut omne nomen appellativum, una significatione multas res ejusdem naturæ significans, quod forsitan non ineptè *Universale Grammaticum* dixeris. VI. in *essendo* externum, quod sit natura communis multis, ab his tamen, quibus communis est, separata: tales vul-

gò putantur esse ideæ Platonicae, quas passim, ut
figmenta, rejicit Aristoteles. VII. in *pradicando*:
quod iterum duobus modis sumitur, *latè* nimirum,
& *strictè*. Latè sumptum comprehendit omnia præ-
dicata, etiam *analogà*: atque ita Aristoteles *Ens* &
Unum dicit esse maximè Universalia. Strictè ve-
rò sumitur pro solis prædicatis *univocis*: atque ita
pronunciat Arist. *Bonum* & *Ens* non esse Univer-
salia, sicut nec *Ens* & *Unum*: atque ita est id, quod,
quia est in multis, prædicatur de illis univocè, ut
animal de homine & bestia, in quibus est. Quod
ideo genus etiam vocari solet *universale in essendo*
internum.

Suppono II. Universale ultimo hoc modo sumi
trifariam. 1. *materialiter*, *fundamentaliter*, *primò*
intentionaliter. 2. *formaliter* & *secundò intentiona-*
liter. 3. *concretè*, pro eo, quod ex materiali &
formali coalescit. Hoc ut intelligas,

Nota, Quamvis rem, præsertim artificialem, tri-
bus modis sumi. 1. pro materia. 2. pro forma. 3.
pro composito ex utraque simul. Exemplo res fi-
et manifesta. Cùm dico; *clavis est ferrea*, accipi-
tur *clavis* materialiter: cùm dico; *clavis est rotun-*
da, dentata &c. *clavis* sumitur formaliter: cùm di-
co, *clavis aperit ostium*, accipitur concretè: id est,
tam materialiter, quàm formaliter: neque enim sola
materia, v. g. ferrum, aperit ostium: neque sola forma
id præstat: alioqui *clavis papyracea* aperiret osti-
um. Simili modo Universale ista tria significat: nam
cùm dico; *homo est mortalis, risibilis* &c. Universalis
homo sumitur *primò intentionaliter* seu *naturaliter*,
materialiter & *fundamentaliter*: cum autem dico;
homo est species, est prædicabilis &c. sumitur univer-
salis homo *secundò intentionaliter* & *formaliter*, sci-
licet pro illa forma universalitatis, quàm Intelle-
ctus rebus affingit. Cùm tandem dico; *homo est a-*
animal universale, sumitur concretè: quatenus enim
dico; *homo est animal*, sumitur *primò intentionaliter*:
qua-

Suppono III. hic sermonem præsertim esse de Universalibus concretim sumpto: adeoque; his positis,

Resp. ad Quæstionem, dari Universalia, quæ in singularibus esse, & de illis prædicari possunt. Prob. 1. quia Arist. lib. 1. de Interp. cap. 5. ait, rerum alias esse Universales, alias Singulares: & 1. post. r. 5. docet, scientiam esse de Universalibus, quæ sunt in singularibus: & alibi sæpius asserit, Universale verè esse in illis, de quibus prædicari aptum est. Prob. 2. autoritate Galeni, qui asinis stupidiores affirmat eum, qui Universalia tollit: asinus enim, viso uno camelo, statim fugit, & viso alio adhuc fugit, eò quòd eandem naturam sibi inimicam in utroque cognoscat: & tamen Intellectu vacat, qui Universalium sit architectus. Novit ergo & asinus camelorum genus, illudq; ab hominum & boum genere distinguit. Unde, inquit idem Galenus, si asinus idem numquam alium hominem vidisset, præter dominum aut curatorem suum, tamen si quis fortè alius in viâ sese ei objiceret, non continuo fugeret, sed securus transiret & intueretur, quasi ex hominum genere & domino suo similem esse sciret, quamvis, dominum non esse, noverit: adveniente enim domino, longè aliter afficitur, siquidem & caudam quatit, & blandius intuetur, micat auribus & more suo rudit. Ergo non solum genus à genere, verum etiam individuum ab individuo ita secernit, ut latentem in iis naturam aliquo modo perspicere videatur. Prob. 3. Dantur scientiæ. Ergo & Universalia. Conseq. probatur, quia individua sunt infinita & mutabilia, adeoque; sciri non possunt. Antecedens autem patet ex initio lib. 1. Metaph. ubi ait Philosophus; *omnes homines naturaliter scire desiderant*. Ne ergo Deus & natura frustra nobis ejusmodi desiderium indidisse videantur, dari debet scientia aliqua, quæ satiare queat hominis appetitum. At scientia tantum est Universalium. Ergo dantur Universalia, quæ sunt objecta scientiarum. Prob. 4. Quoties de-

finimus,

finimus, non definimus res singulares, sed Universalis: ut cum dico *homo est animal rationale*, non definitio Socratem: quia Platoni quoque convenit hæc definitio. Ergo definitio est Universalium. Ergo dantur Universalia. Prob. 5. Res plurimæ non solum differunt inter se, sed etiam conveniunt. Atqui id, in quo conveniunt, est Universale, saltem fundamentaliter: potest enim de iis prædicari. Ergo dantur Universalia. Prob. 6. Major est convenientia inter Alex. & Arist. quàm inter Alexand: & Bucephalum: est enim illi, quàm huic similior. At non potest esse ulla similitudo, nisi in aliquo communi, quod utriq; conveniat. Ergo datur Commune sive Universale. Prob. 7. Fiat propositio universalis, v. g. *Omne pomum est fructus*, hæc propositio vel significat unam naturam immediatam pomi, sive notionem & conceptionem aliquam communem pomi, vel significat omnia poma; præterita, præsentia, futura & possibilia. Non hoc, quia infinita comprehendere non possunt. Ergo illud: id est, significat unam naturam pomi, quæ licet sit una, significat tamen multa, & est in multis. Dantur ergo Universalia.

II. Quænam dicantur Universalia?

DE hac Quæstione tres invenio præcipuas apud Philosophos sententias. Prima est *Ockami & Nominalium*, qui dicebant, Universalia nihil aliud esse, quàm nomina sive vocabula communia. Secunda est Stoicorum, qui, eò quòd Universalia dicerent esse conceptus Intellectus, *Conceptuales* dicti fuere. Tertia eorum est, qui asserunt, Universalia in prædicando non esse solas voces, non nudos conceptus, sed naturas multis singularibus communes, quæ & represententur conceptibus, & immediatè exprimentur ac significantur vocibus. Ideo Authores hujus sententiæ *Reales* dicti fuere, quòd

quòd Universale veram aliquam & realem naturam in rebus ipsiſ singularibus existentem conſtituerint. Unde inter *Nominales* & *Reales* in hoc controverſia verſatur, quòd illi mentis iſti conceptus quo vox *homo* v. g. percipitur, nullum commune objectum in rebus ipſiſ reſpondere dicant, præter ſingularia, quatenus ſunt ſimilia: hi verò velim conceptionem mentis, qua hominem comprehendimus, non repræſentare proximè & immediatè ſingulares homines, ſed naturam quandam & rationem communem hominis, in qua omnes ſingulares homines conveniant. Unde ſingula individua non ſunt immediata ſignificata huius vocis *homo*, ſed mediata tantùm: quia conveniunt in illa natura communi, quæ eſt immediatum illius vocis ſignificatum. Hiſ præmiſſiſ,

Reſp. I. Universalia non ſunt nuda nomina. Prob. 1. quia ſcientiæ ſunt de rebus, non de vocibus. At objecta ſcientiarum ſunt Universalia. Ergo quædam reſ ſunt Universalæ. Major probatur nam *Phyſica* v. g. non eſt de hac voce *homo*, quia vocem hanc non definit: vox enim *homo* non eſt *animal rationale*, nec vox *equus* eſt *animal biniabile*: non etiam demonſtrat affectiones de iſtiſ vocabuliſ: nam *viſibilitas* non eſt proprietas huius vocis *homo*: neque etiam intelligimus *Socratem*, aut *Platonem*: quia ſingularia per ſe primò non definiuntur: neque intelligi poteſt tota ſingularium hominum collectio: tum quia *Definitio* toti cuilibet ſingulari homini competit, tum quia id quod per ſe primò definitur, prædicari ſolet de rebus ſinguliſ, de quibz aggregatio tota prædicari non poteſt. Super eſt ergo, ut intelligamus hominem communem, qui de ſinguliſ affirmetur, & Universalis ſit. Prob. 2. Universal eſt in multis. At voces non ſunt in multis: vox enim *homo* non eſt in *Socrate*, *Platone* &c. Ergo &c. Prob. 3. Si Universalia nihil aliud eſſent, quàm nomina; prædications

dicaciones Universalium omnes essent falsæ. Consequens est absurdum. Ergo & Antecedens. Connexum probatur: nam 1. si *animal* v. g. esset tantum nomen, sensus hujus Enunciationis; *homo est animal*, hic esset; *hæc vox homo est hæc vox animal*: hoc autem falsum est. Ergo & illud. 2. cum dicitur; *Rhabarbarum est cholera purgativum*, sensus non est, vocem hanc, *Rhabarbarum*, habere istam vim: licet enim ista millies & millies pronuncietur, non tamen choleram sive bilem purgabit.

Dices: Quod significat, est signum. Substantia secunda, sive Universalis significat *quale quid*, ut habet Philosophus cap. de Substant. Ergo est signum. Proprium autem est vocum significare. Ergo Universalia sunt voces.

Resp. ad Min. Substantia secunda consideratur aut *in se*, aut *in oratione*. In se seu secundum se non significat, sed significatur: in oratione vero significare potest, non quidem ratione sui, sed ratione vocis, qua induitur. Et patet ex Aristotele ibidem; dum dicit, Substantiam primam sive singularem significare *hoc aliquid*: cum tamen substantia prima sine controversia sit aliquid distinctum à quocunque nomine. Adde, quod voces sæpe ponantur pro rebus ipsis, ita ut vocibus tribuatur, quod rebus competit: quia voces sunt signa rerum. Unde sensus illius loci est, Substantias secundas, id est, nomina secundarum substantiarum, significare *quale quid*.

Resp. II. Universalia non sunt conceptus. Probatur. 1. iisdem rationibus, quibus probatum est. Universalia non esse nomina. 2. quia Aristoteles lib. 2. de An. dicit, Universalia esse aliquo modo in Intellectu. At, si essent conceptus, non essent in Intellectu aliquo modo, sed prorsus.

Resp. III. Universalia sunt res. Prob. 1. quia Socrates & Plato conveniunt in hoc, quod uterque sit homo, At qui non conveniunt in solo nomine, neque

in nudo conceptu, ut ex dictis constat, sed in natura quadam una & communi, ob quam uterque & dicitur homo. Sed hæc natura communis est res Universalis. Ergo Universalia sunt res. 2. Universalis est, quod aptum natum est in esse multis. Hoc autem neque nominibus adaptari potest, neque conceptibus: cum neque nomina, neque conceptus sint à natura in rebus, quarum sunt nomina aut conceptus, sed extra eas, & ab hominibus fiunt. Ergo Universalia sunt res. 3. Objectum ad æquatum Sensus est quid Universale, ut sonus, color &c. Sed hoc Universale non est vox: quia sequeretur, objectum Visus esse vocem: nec est conceptus, quia sensus non percipit conceptum. Ergo est res five ens reale. 4. Si homo v. g. non esset natura communis, sed nudum nomen, sequeretur æquivocè dici de Socrate & Platone: æquivocæ enim dicuntur, quorum nomen solum est commune.

III. An in Logicâ agendum sit de Universalibus?

Omnino: sunt enim principia, causæ & elementa objecti Logicæ: cum sine illis neque Definitio, neque Divisio, neque Syllogismus fieri possit, ut constat ex th. 14.

Dices 1. Metaphysica, imò & reliquæ omnes scientiæ, agunt de Universalibus. Ergo eorum tractatio ad Logicam non pertinet.

Resp. 1. ad primam partem Antecedentis per distinctionem: Metaphysica agit de Universalibus, quatenus sunt prima elementa orationis Logicæ, inservientia directioni operationum mentis, Nego: quatenus sunt partes subjectivæ unitatis universalis, quam considerat Metaphysica, Concedo Antecedens, & nego Consequentiam: nihil enim obstat, quò minus una & eadem res à diversis sci-

entis

entiis consideretur, dummodo id fiat sub diversâ considerandi ratione. Unde fit, ut scientiæ, quæ objectis *formalibus* distinguuntur, in eodem tamen *materiali* non raro convenient.

Resp. 2. ad secundam ejusdem Antecedentis partem, itidem distinguendo: Reliquæ omnes scientiæ agunt quidem de Universalibus *materialiter* sumptis, id est, pro rebus, quæ denominantur Universales, ut sunt natura hominis, leonis &c. Concedo: at de Universalibus *formaliter* sumptis, id est, de secundis intentionibus Universalis, Genere scilicet, Specie &c. Nego. Hoc autem modo Logica agit de Universalibus, minimè investigando naturas & proprietates earum rerum, quæ subsunt hujusmodi intentionibus: id enim relinquit aliis scientiis.

Dices 2. Ab ipso Porphyrio hic tractatus *Introductio ad Categorias* vocatur. Ergo non spectat ad Logicam. Resp. Neg. Conf. Nihil enim impedit, quò minus una scientiæ pars, respectu alterius, *Introductio* dici queat.

Urgebis: Ergo Aristoteles Logicam nobis imperfectam tradidit, ut qui nihil de Universalibus scripserit.

Resp. Neg. Conf. Nam, quæ à Porphyrio, atque hic à nobis, traduntur, ea omnia ex Topicis Aristotelis desumpta sunt, ut vel ipse Porphyrius initio suæ *Isagoges* profiteatur.

Urgebis iterum: Ergo saltem præpostero ordine Aristoteles tractavit Logicam: cùm à Categoriis initium fecerit, omittendo explicationem Universalium, quæ sunt partes primæ orationis Logicæ.

Resp. Neg. Conf. quin imò à prioribus & superioribus, quàm Porphyrius, exorsus est Aristoteles: nam statim initio Categoriarum egit de *Æquivocis*, *Univocis* & *Denominativis*. Illa autem priora sunt, & latius patent Genere, Specie &c. de quibus egit

Porphyrius: cùm hæc sub illis contineantur: Genus enim, Species & Differentia sunt Univoca. Proprium & Accidens Denominativa. Ex quo patet, Porphyrianam introductionem ad eam Categoriarum partem revocandam esse, quæ agit de Ante-Prædicamentis.

Quæres, An ergo rectè Universalia five Prædicabilia præmittantur Categoriis?

Negat Fortunatus Crellius lib. 1. part. com. suæ Log. cap. 2. quia 1. Prædicamenta continentur notionibus primis, ex quibus omnes secundæ educuntur. 2. Prædicabilia sine Prædicamentorum cognitione intelligi nequeunt. 3. Philosophus initium fecit à Prædicamentis.

Sed ejus opinionem facile est refutare ex theoremate 14. Et quamvis verum sit, quod in primo Crellii ratione dicitur, Prædicamenta naturâ esse Prædicabilibus priora, non tamen inde sequitur, ea priori quoque loco esse tradenda: cùm ordo non à naturâ rei, sed à nostrâ cognitione sit constituendus: quod approbat ipse Crellius lib. 1. part. propr. cap. 12.

Cùm verò in secundo suo argumento dicit, eam ordine doctrinæ Prædicamenta esse priora, ipsi contradicit: in calce namque lib. 1. part. com. ait; Categorias in Logicâ tractari, quatenus Prædicabilia fieri possunt. Jam verò, si quis ignoret quid sint Prædicabilia, quomodo, quæso, Prædicamentorum tractationem instituet?

Tandem tertia illa ratio, quâ dicit, Aristotelem incipere à Prædicamentis, nihil juvat Crellium: cùm etiam post Prædicamentorum tractationem de Prædicabilibus non egerit Philosophus. Concludo itaque, quamvis ordine naturæ priora sint Prædicamenta, his tamen Prædicabilia esse præmittenda.

Quæres, An non potius in Topicis, quàm hoc loco, de Universalibus agendum sit?

Non: aliud enim est v. g. Generis naturam explicare, vel rem, ut genus est, considerare: aliud est rem, quæ Genus est, ad quæstionem confirmandam adhibere. Hoc ad Topicam spectat, non illud, quicquid contrà ogganiat Ramistarum cetera.

IV. An Universale theor. 8. rectè fuerit definitum.

R Esp. Universale Logicè sumptum rectè fuisse definitum. Prob. 1. inductione omnium specierum Universalis, quæ sunt Genus, Differentia, Species, Proprium & Accidens: his enim omnibus & solis convenit hæc Definitio, adeoque est adæquata. Prob. 2. ex Definitionis exegesi.

1. Dicitur Universale esse *Unum*, scilicet non solo nomine, sed etiam re, ratione & essentiâ. Hac particulâ, quæ tenet locum generis, excluduntur 1. omnia *equivoca & analogâ*. 2. *composita per accidens & aggregata*, ut domus, exercitus, acervus, quæ non sunt propriè unius naturæ & essentiæ. 3. *orationes integræ*. Debet autem Universale esse unum, quia Ens est: proprietas quippe Entis est unitas.

2. Dicitur *aptum*, ut indicetur aptitudo *Logica* sive *non-repugnantia* ad prædicari de multis: ut etenim aliquid sit Universale, non requiritur necessariò *actus* prædicandi, sive ut actu & in præsentitempore prædicetur de multis: sed sufficit *aptitudo*. Pater id in Sole, qui, licet actu non prædicetur de pluribus, Universale tamen est: quia possent plures à Deo Soles produci, adeoque, his productis, de pluribus Sol prædicaretur.

3. Dicitur *prædicari*, quod hoc loco notat, *quovis modo de alio dici*, sed *verè, in recto, & directè affirmari*: quæ enim insunt aliis, ea certè de illis

verè possunt dici: Universalia autem insunt multis. Ubi

Nota ex Porphyrio, prædicari de aliis 1. *latiora*, & ad plura se extendentia, si modò sint in eadem lineâ prædicamentali. Ita omne superius prædicatur de inferiori, Genus nempe de Specie, ut animal de homine. 2. *equalia* sive æquè latè patentia: hæc enim de se invicem prædicantur, & inter se convertuntur: ita se habent *Definitum* & *Definitivum*, *Species* item, *Differentia* & *Proprium*. Rectè namque dixeris; *omnis homo est animal rationale*, & *omne animal rationale est homo*. Item, *Omne rationale est visibile*, & *omne visibile est rationale*. 3. his adde ea quæ obtinent rationem alicujus formæ: prædicantur enim *in concreto* de iis, quorum sunt, vel videntur formæ. Hinc, quia *albedo* & *nigredo* sunt accidentales quædam, rectè dicimus; *Cygnus est albus*, *corvus est niger*.

4. Additur *de multis*, ut excludantur *singularia*, quæ non de multis, sed de uno duntaxat affirmari possunt. Multa autem dicuntur, quæcunque à parte rei inter se distinguuntur.

5. Dicitur *univocè*, tum ob rationem in particulari unum allatam, tum propter *singularia*, quæ quavis de multis nonnumquam dicantur, ista tamen prædicatio non est univoca, sed æquivoca: ut cum de Hardevicensi aliquo dico; *Iste est Joannes*, & iterum de Daventriensi; *Iste est Joannes*.

6. Tandem additur *divisim*, id est, ita, ut illa de quibus prædicatur, sint plura respectu naturæ Universalis, utque natura illa communis in illa multiplicetur, adeoque ut ipsa, prout existit in uno, sit à parte rei distincta à seipsâ, quatenus existit in alio: sic namque albedo v. g. inexistit huic & isti parieti, ut albedo, quæ est in hoc pariete, sit à parte rei distincta ab albedine, quæ est in alio pariete.

Divisim ergo prædicari de pluribus est affirmari

de pluribus vel naturis, vel individuís, vel subjectis. Sic Genus, *animal*, prædicatur de pluribus naturis: at Species, *homo*, de pluribus individuís, Accidens verò, *coloratum*, de pluribus subjectis. Cùm enim res, quam significat talis vox, singulis insit, non est ulla ratio, cur non possit singulis attribui.

Tõ prædicari de pluribus *divisim* opponitur de pluribus *copulativè* prædicari, id est, attribui aggregato ex pluribus: ut cùm dico; *Socrates & Plato sunt duo*: non enim significo, Socratem esse duo, & Platonem esse duo, sed aggregatum ex utroque.

Ex dictis colliges, Naturam divinam non esse Universalem: quia, licet sit communis tribus personis, quæ realiter inter se distinguuntur, non tamen tres personæ dicuntur tres Dii, neque natura divina in his personis multiplicatur: homo verò respectu Socratis, Platonis & Aristotelis est Universalis: quia hi tres dicuntur tres homines, & natura humana in iisdem multiplicatur.

Quæres, Cur homo possit multiplicari, Deus autem non possit?

Resp. Quia humana natura finita est, adeoque divisibilis & multiplicabilis: natura verò divina est infinita, adeoque multiplicari non potest.

Itaque cùm quæritur; Quid-nam sit, quod hîc definitur, an natura, quæ subest Universalitati, v. g. natura hominis, an ipsa Universalitas, an utrumque?

Resp. I. Non definiri naturam *secundum se* & essentiam suam: nulla enim in Definitione fit mentio eorum, quæ pertinent ad essentiam naturæ.

Resp. II. Neque etiam definiri solam universalitatem *in abstracto*: cùm hæc non sit id, quod prædicatur de multis, v. g. hominibus: falsum est enim, Petrum esse Universalitatem naturæ humanæ.

Quare resp. III. Definiri universalitatem *in concreto*, seu naturam, non quidem secundum essentiam suam, sed ut affectam universalitate: aliam enim postulat definitionem, aliasque proprietates natura secundum essentiam suam sumpta, aliam vero definitionem & alias proprietates, quatenus affecta est universalitate. Uno verbo: non definitur universale *materialiter*, nec *formaliter*, sed *in concreto*.

Nota tamen, unum hîc esse Definitum *ut quid*, aliud *ut quo*. Definitum *ut quod* illud est, cui convenit ipsa Definitio, & hoc est natura, prout affecta est universalitate. Definitum *ut quo* illud est, ratione cujus Definitio convenit naturæ, ut subest universalitati, & hoc est universalitas.

V. *An Universale adequatè dividatur vulgò in quinque membra?*

Maximè: nam 1. ista divisio nec redundat, nec deficit, nec unum membrum continetur sub alio, & præterea omnia membra simul sumpta reciprocantur cum toto diviso, quod est Universale. Ergo &c. 2. Universale est, quod prædicatur de pluribus. Id autem duobus fit modis, nimirum vel *in quid*, five *substantivè*, vel *in quale*, seu *adjectivè*. Si *in quid*, vel prædicabitur tantum de pluribus individuis, five singularibus, & est *Species*, vel etiam de pluribus speciebus, & est *Differentia*, vel *accidentaliter*, idque *necessariè*, & est *Proprium*, vel *contingenter*, & est *Accidens*. 3. Tot sunt Universalia, quot sunt rationes prædicandi de multis. At hæ quinque sunt: nam quod de multis prædicatur, id vel *essentialiter* de illis affirmatur, vel *non-essentialiter*. Si prius, vel tanquam pars *potentialis* & *materialis* essentiae, comparata ad aliam partem, & est *Genus*, vel tanquam pars *actualis* & *formalis*, priorem illam determinans.

nans & actuans, & est *Differentia*, vel tanquam totum, continens totam quidditatem & essentiam rei, de quâ prædicatur, & est *Species*. Jam verò si non prædicetur *essentialiter*, tum vel *necessario* prædicatur, ut *Proprium*, vel *contingenter*, ut *Accidens*. Ergo quinque sunt Universalia.

Dices 1. Decem sunt Prædicamenta. Sed Prædicamenta sunt Prædicabilia, atque adeò Universalia. Ergo decem sunt Universalia.

Resp. 1. Ad Min. Prædicamenta sunt Universalia, sed non diversæ speciei: non summa genera omnia comprehenduntur accidentaliter sub uno Prædicabili, nempe sub *Genere*: fin autem de totâ Prædicamenti serie fit sermo, quæcunque in rectâ lineâ locum habent, sunt vel *Genera*, vel *Species*, vel *Individua*: *Differentiæ* verò ad latus collocationur, & quæ sunt in reliquis Prædicamentis, comparata ad Substantiam, tanquam ad subiectum, sunt *Accidentia*, cùm *Propria*, tum *Communia*. Itaque

Resp. 2. Ex alio fundamento & capite fluit numerus Prædicabilium & Prædicamentorum: In Prædicamentis considerantur rerum essentia, quæ, quia decem modis variant, numero sunt decem: in Prædicabilibus attenditur, quomodo prædicatum cohereat cum subiecto: quia autem illa connexio est quintuplex, quinque sunt Prædicabilia.

Dices 2. Id, quod est Universale, debet esse in multis univocè. At *Proprium* & *Accidens* non videntur esse in multis univocè. Ergo non sunt Universalia. Min. prob. quia si accipias aliquod *Proprium*, v. g. *risibile*, in hoc proprio duo includuntur, nempe risibilitas, & id, cui accidit risibilitas. Jam verò, licet risibilitas sit una specie in multis hominibus, tamen ea, quibus convenit, non sunt unum: quia convenit Petro & Paulo, qui non sunt quid unum. *Risibile* ergo non est unum in multis.

Resp. Neg. Min. Ad prob. dico, *Risibile* illa dicitur includere, ex quibus integratur unum Prædicabile, sicut & fit in Accidente, nempe *Albo*. Et quidem in proprio non est magna difficultas, quomodo sit unum in multis: cum enim *risibilitas* y. g. conveniat immediatè homini, & eo mediante, inferioribus, patet risibile esse unum in multis, idque tam ratione formæ, quàm materiæ ratione quidem formæ, quia eadem risibilitas specie est in Petro & Paulo: ratione verò materiæ quia homo, cui advenit primò risibilitas, est unum quid in multis hominibus. *Risibile* ergo secundùm omnia, quæ dicit, est unum in multis. De Accidente major est difficultas: quia, cum Accidentia non conveniant primò naturæ alicuius specificæ, sed Individuis, & Individua, quæ talia non sint quid unum, videtur Universale Accidentis, quod ab iis abstrahitur, sc. *album*, *nigrum* &c. non esse quid unum, nisi ratione formæ. Respondeo tamen, etiam Accidens esse in multis unum: quia, omnia Individua, licet materialiter sumpta, inter se differant, conveniunt tamen univocè in ratione *albi*, *nigri* &c. eodem enim modo talia Individua sustinent albedinem, ac proinde sunt univocè alba.

CAPUT QUARTUM,

De

G E N E R E.

THEOREMATA.

IN Universalibus primum sibi jure merito locum vindicat G E N U S, quod à Porphyrio rectè describitur *id*, cui subicitur Species, scilicet *directè*, immediatè sive proximè, essentialiter, & in quid. Sic Substantia genus est, quia sub ipsâ eo, quo dictum est, modo collocantur Corpus & Spiritus.

2. Describitur quoque hunc in modum; Genus est, quod de pluribus specie differentibus in questione quid est (incompletè scilicet) prædicatur. Sic Arbor genus est, quando de Quercu, de Fago, de Abiete, de Nuce &c. dicitur, in quibus partem substantia seu essentia indicat, cum queritur, quid hac ipsa sint incompletè?

3. Unde patet, Genus à Grammaticis exprimi nomine Appellativo, quod, ambitu sua significationis, alia Appellativa complectatur, & verè atque affirmativè respondeatur, cum de verum talibus nominibus significatarum naturâ queritur. Arbor enim, & Quercus, & Fagus &c. nomina sunt appellativa, & Arbor de his aliisque verè affirmatur: Si namque queras, quid est Quercus, quid Fagus? respondebo, Arbor.

4. Genus vulgò dividunt in Primum, Summum, Generalissimum, & in Intermedium, Subalternum,

reſectum, quod affectatè Succiduum nonnemo dicit.

5. Genus generaliffimum eſt, quo non poteſt eſſe aliud prius, ſuperius & antiquius genus. Seu, quod ſolum eſt Genus, non etiam Species: adeoque de omnibus generibus, ſpeciebus & individuis, quæ ſub ipſo ſunt, prædicatur: de ipſo verò nihil. Ita Subſtantia, quæ in ſummo loco poſita eſt, quia nullum habet ante ſe genus, eſt generaliffimum tale genus, & prædicatur de omnibus illis, quæ ſuo continet complexum de ipſâ verò, tanquam genus quod prædicetur, nihil eſt.

6. Subalternum genus eſt, quod idem eſt & Genus & Species, ad aliud tamen atque aliud relatum. Sive, quod, licet prioris ſive ſuperioris ſpecies ſit, poſterioris tamen ſive inferioris eſt genus. Ita ſe habent omnia, quæ ſunt ante ſpecies ſpecialiſſimas, aſcendendo uſque ad genus generaliffimum. Hinc Corpus Vivens, Animal, quia inter Genus ſummum & Speciem inſimam interjiciuntur, genera ſubalterna reſ nominantur, & duos habent habitus ſeu reſpectus: alterum ad ſuperiora, quo ſpecies eorum dicuntur: alterum verò ad poſteriora ſeu inferiora, quorum genera vocantur. Sic v. g. Animal ſpecies eſt corporis viventis, ſed genus hominis.

7. Genus præterea vel Remotum eſt, vel Proximum. Illud etiam Mediatum, hoc Immediatum dixerè.

8. Genus remotum eſt, inter quod & ſpeciem aliud ad interjacet intermedium genus. Sic, quia inter Subſtantiam & Hominem, in reſtâ lineâ prædicamentali, varia ponuntur genera, Subſtantia generis hominis remotum dicitur.

9. Genus proximum eſt, quod immediatè prædicatur de ſpecie. Sive, inter quod & Speciem nullum in lineâ reſtâ interjacet intermedium genus. Sic Animal eſt genus hominis proximum: quia inter animal & hominem directè nihil ponitur.

QUA

Q U Æ S T I O N E S.

I. Cur hic prius de Genere, quàm de reli-
quis agatur Prædicabilibus?

Q Uia hoc postulat ordo cùm *Naturæ*, tum *Do-*
ctrinæ. Et quidem ordine *Naturæ* reliquis
Prædicabilibus *Genus* esse præmittendum, vel
ex eo patet, quia *Naturæ* ordo observari dicitur,
cùm ea, quæ ex se & naturâ suâ priora sunt, prius
explicantur: At *Genus* reliquis Prædicabilibus est
prius: primùm quidem *Proprio* & *Accidente*, quia
hæc sunt extra essentiam rei, *Genus* verò ad illam
pertinet. At essentia prior est illis, quæ foris ad-
veniunt. Deinde etiam prius est *Specie* & *Diffe-*
rentia: nam quæ ex naturâ suâ aliud supponunt ad
sui esse, posteriora sunt naturâ eo, quod suppo-
nunt. At *Species* & *Differentia* ad sui esse suppo-
nunt *Genus*. Ergo eodem sunt naturâ posteriores.
Adhæc, simpliciora sunt naturâ compositis prio-
ra. Sed *Genus* *Specie*, quam componit cum *Diffe-*
rentia, est simplicius. Ergo naturâ prius. Tum
etiam, illa priora sunt secundùm naturam, quæ-
cunque esse sine aliis possunt, & sine quibus alia
nequeunt esse. Sed *Genus* potest esse sine *Specie*,
ut animal sine homine: *Species* sine *Genere*, ut ho-
mo sine animali, subsistere non potest. Ergo *Ge-*
nus secundùm naturam prius est *Specie*. Porro,
illa priora sunt naturâ, à quibus non convertitur
subsistendi consequentia. Sed à *Genere* ad *Speciem*
non convertitur subsistendi consequentia: licet e-
nim animal sit, si sit homo; non tamen oportet,
hominem esse, si sit animal. Tandem, omne divi-
dum naturâ prius est partibus, per quas & in quas
illud dividitur. Sed *Genus* per *Differentias* dividi-
tur in *Species*. Ergo *Genus* naturâ prius est *Diffe-*
rentiis & *Speciebus*.

Doctri-

Doctrinæ quoque ordine Genus omnibus prædicabilibus esse prius, vel ex eo patet, quòd ordo tum demum observetur, cum à notioribus à ignotiora proficiscimur cognoscenda. At genus cæteris omnibus est notius: quia est communius & universalius. Ergo, juxta doctrinæ ordinem, prius de illo, quàm de his, agendum est.

Dices: Species est notior Genere. Ergo Genus non est notius Specie. Ergo neque naturæ, neque doctrinæ ordine prius est. Ant. prob. Illud enim est notius altero, quod prius à naturâ intenditur. Sed prius à naturâ intenditur Species, quàm Genus. Ergo Species est notior Genere. Ut solvatur,

Nota, Dici aliquid altero naturâ prius quadri-
fariam. 1. quia illo est perfectius. 2. quia prius intenditur à naturâ. 3. quia potest cognosci sine illo, aliud autem sine illo cognosci non potest. 4. quia ab illo natura suam incipit actionem. Hinc.

Resp. Genus naturâ esse prius & notius Specie tertio modo, non secundo. Neque absurdum est, aliquid esse altero notius & ignotius e-
versâ ratione. Genus siquidem est Specie notius quatenus potest sine Specie cognosci, sed non contra. Species verò est Genere notior, quatenus prius à naturâ intenditur.

Dices iterum: Relata sunt simul naturâ. Genus & Species sunt Relata. Ergo sunt simul natura. Ergo unum non est altero prius.

Resp. Dist. Min. Genus & Species formaliter considerata sunt Relata, atque ideo de prioritate non certant, Concedo: At fundamentaliter spectata & secundum naturas ipsas materialiter significatas sunt Relata, Nego Minorem. Atque ita natura Generis omnino naturâ Speciei prior est, ut præ probavimus. Vel dic, nomina Generis & Speciei sumi posse bifariam. 1. secundum essentiam, prout denominant naturas. Si priori modo sumantur,

tur, sunt Relata & simul naturâ: at posteriori modo nec Relata sunt, nec simul natura: sic enim illa notio est prior, quæ denominat naturam priorem, quale est Genus.

Urgebis: Genus & Species *formaliter* sumpta non sunt Relata: omnia enim Relata sunt entia realia: Genus autem & Species *formaliter* sumpta non sunt entia realia: nam nullæ secundæ intentiones sunt entia realia: Genus autem & Species *formaliter* sunt secundæ intentiones: quia pendent ab operationibus Intellectus.

Resp. Relata omnia realia esse entia realia: Genus autem & Speciem esse Relata rationis, sicuti & ipsa sunt Entia rationis.

II. *An genus suprâ rectè fuerit definitum?*

Duas in Theorematis ex Porphyrio attulimus Generis Definitiones. Prima sic habet; *Genus est id, cui subicitur Species.* sc. directè, immediatè, proximè, essentialiter, & in quid. Altera his verbis concipitur; *Genus est quod de pluribus specie differentibus in quid prædicatur.*

Resp. i. primam Definitionem esse legitimam: assignatur enim per id, quod aliquam habet rationem Generis, & per id, quod vicem gerit Differentiæ: esse enim *id, cui subicitur* aliquid, est quid commune omnibus Prædicabilibus: Ergo habet rationem Generis: esse verò *id, cui tale ens, scilicet Species subicibilis subicitur*, locum habet Differentiæ, per quam distinguitur Genus ab omnibus aliis Prædicabilibus: neque enim cuiquam subicitur Species, ut species, quàm Generi, veluti superiori alicui & communiori.

E-si autem in Definitione fiat tantùm mentio unius speciei,

speciei, omne tamen Genus habet sub se plures species: si enim est communius unâ specie, debet certe sub se complecti adhuc aliquam aliam speciem, cujus respectu latius pateat alterâ. Unde hæc Definitio est quidem convertibilis cum Definito, siue convenit omni & soli Definito, non est tamen omnino exacta, quia non exprimit integrè ea, quæ Genus respicit: implicitè tamen significatur, Genus sub se habere plures species: quia, ob rationem jam dictam, non habet aliquid unam speciem, nisi habeat plures: sicuti non potest aliquid unum habere partem, nisi plures habeat: una siquidem sola pars compositum facere non potest.

Resp. 2. alteram quoque Generis Definitionem esse rectè traditam: etenim 1. convenit omni Geni, tam *Generalissimo*, inquam, quàm *Subalterno*, ut speculanti facilè patebit. 2. Definitio, in quâ nihil redundat, aut deficit, est bona. In hac verò Definitione nihil redundat, nihil deficit. Ergo &c. Min. prob. ac principio quidem, nihil redundare, patet ex eo, quòd illud dicatur redundare, quo sublato, reliqua oratio declarat definiti essentiam. At nihil tale reperitur in hac Definitione, ut statim manifestum fiet ex *exegesi*. Ergo in hac Definitione nihil quoque deficit: quia in Definitione, quæ distinguit Definitum ab omni aliâ re, idque satis explicat, nihil censetur deficere. Atqui Definitio Generis distinguit Definitum ab omni aliâ re, ut jamjam patebit. Nihil ergo in eâ deficit. Hoc quò magis pateat, sigillatim omnes Definitionis particule sunt excutiendæ.

I. Cùm Genus dicitur prædicari de pluribus, intellige 1. prædicationem affirmativam, directam &c. ut cap. præced. 2. *potentialem*, non *actuale*, tum quia Definitiones assignatæ per *actum* sunt intelligendæ per *potentiam*, tum quia non est necessum, ut actu ipso præsentis temporis Genus de pluribus prædicetur Speciebus, sed sufficit, si ap-
-tum

num fit de pluribus prædicari. 3. prædicationem incompletam: neque enim Genus totam notat essentiam specierum, sed earum duntaxat partem.

Ex dictis facile colliges, hac particulâ excludi Individua, quæ de uno tantum singularium dicuntur.

II. Dicitur de pluribus specie differentibus, ut innotatur, Genus prædicari cum de ipsis Speciebus suis, tum de ipsarum Individuis: quicquid enim prædicatur de superiori sive prædicato, idem & de inferiori sive subjecto dici, docet Aristoteles. Arque hinc fit, ut ipsæ species oppositæ sub eodem Genere, v. g. *Equus* & *Asinus* sub *Bestia*, dicantur formaliter, per se & primario specie differre: istarum verò specierum Individua, ut *hic equus* & *hic asinus*, tantum materialiter, per participationem specierum & secundo seu consequenter.

Ut autem aliqua dicantur specie differre, duo requiruntur. 1. ut habeant diversas definitiones, atque adeò differentias essentielles diversas, quales sunt *rationale* & *irrationale*. 2. ut sub eodem Genere contineantur: etenim quæ sub diversis Generibus collocantur, Genere differunt, non Specie.

Hac particulâ distinguitur Genus à Specie infima sive prædicabili, quæ non prædicatur de pluribus specie, sed numero tantum differentibus, qualia dicemus inferius esse Individua.

III. Additur, Genus prædicari in quid, sive in responsione Quæstionis, quâ quæritur, quid res sit. Ad talem autem responsionem duo sunt necessaria. 1. ut id, quod respondetur, tribuat rei essentiam, vel essentiæ partem. Ideo *Proprium* & *Accidens* non prædicantur in quid: quia sunt attributa accidentalia. 2. ut attribuat essentialiter, quidditative, substantive, sive per nomen substantivum efferatur. Hinc differentia specifica, tametsi ad rei essentiam pertineat, quia tamen non prædicatur per modum substantiæ, non prædicatur in quid.

Observa

Obſerva hoc loco, aliquid *in quid* poſſe tribui præſertim modis prædicari. 1. *confuſè & incompletè*. 2. *confuſè & completè*. 3. *diſtinctè & completè*. Ac primus quidem modus competit Generi, ſecundus Speciei, tertius Definitioni.

Nota: Genus prædicatur quidem *in quid incompletè* de ſuis ſpeciebus, quatenus dicit tantum formaliter partem eſſentiæ illarum: at non prædicatur per modum partis, ſed potius per modum totius univerſalis, quatenus una cum ſuo formali ſignificato involvit reliquas partes eſſentiæ ſuarum ſpecierum: animal enim idem eſt ac habens animalitatem: habens autem animalitatem eſt homo, equus, leo &c.

Dices contra hanc Definitionem: *Album* non eſt Genus. Hæc Definitio convenit *albo*. Ergo hæc Definitio non convertitur cum Definito. Minus prob. quia *album* prædicatur de *homine* & de *cygno*, quæ ſunt ſpecies differentes, & prædicatur etiam *in quid*, ſcilicet de *hoc* & *illo albo*. Ergo *album*, quod eſt infima ſpecies, prædicatur de pluribus ſpecie differentibus *in quid*, ſicut, ſi Joannes eſt homo & eſt albus, optimè inferitur, eum eſſe hominem album, juxta locum à diviſis ad conjuncta.

Reſp. Neg. Min. Ratio autem, quâ probatur, nihil concludit: quia non licet argumentari à diviſis ad conjuncta, cum unum eorum, quod diviſim prædicatur, ſignificat relationem, quæ in Antecedente erat libera, & in Conſequenti determinatur ad certum terminum: ut v. g. non ſequitur; Joannes eſt pater Petri, & eſt quoque inimicus. Ergo eſt inimicus Petri. Ita etiam non ſequitur; Album prædicatur de pluribus ſpecie differentibus, & prædicatur *in quid*, ſcilicet de quibuſdam aliis. Ergo prædicatur *in quid* de pluribus ſpecie differentibus.

Dices 2. Forma prædicatur *in quale* de ſubjecto. Sed Genus eſt forma ſuarum ſpecierum, ut

docet

docet Arist. in Metaph. Ergo Genus non in quid, sed in quale prædicabitur.

Resp. Dist. Maj. Forma *adjacens* prædicatur in quale: non autem forma *subsistens*: Genus verò non est forma *adjacens*, sed *subsistens* & alteri *substantans*. Porro Genus duobus modis considerari potest. 1. ut est pars, simul cum Differentiâ componens totam Speciem, & hac ratione potius dicitur materia, quàm forma: quia sic habet rationem subiecti recipientis Differentiam, à quâ determinatur ad talem Speciem: quo pacto in Phisicis se habet materia respectu formæ. 2. ut est quoddam universale, continens communem rationem & naturam Specierum, quas sub se complectitur: atque hoc pacto censetur forma Specierum, quatenus omnium quodammodo est forma suarum partium.

III. Quid definiatur definitione Generis?

Quod suprà dictum fuit de Universalibus generatim, idem hîc repetendum est, Genus nimirum tribus sumi posse modis. 1. pro naturâ, quæ subest Universalitati generis. v. g. pro naturâ animalis. 2. pro ipsâ Universalitate & secundâ intentione Generis. 3. pro composito ex naturâ, ut subiecto, & universalitate, tanquam formâ, seu (ut alii volunt) pro naturâ, ut affecta est Universalitate Generis, vel pro Universalitate Generis in concreto, & ut eandem naturam denominat: hæc enim omnia eodem recidunt. Quæstio ergo est, an ipsa natura, an Universalitas, an verò compositum ex utroque hîc definiatur?

Quidam existimant, definiri solam naturam genericam. Sed malè: quia si animal secundum suam essentiam est prædicabile in quid de pluribus speciebus, sequitur, Universalitatem Generis ipsi esse essentialem: ea enim sita est in aptitudine essendi in

in multis, & prædicandi de multis speciebus quid. Sed quæcunque prædicata essentialia naturæ genericæ, ea necessum est, ad Species volvi. Ut ergo ex vi hujus prædicationis; *homo animal*, verum est, hominem esse viventem, sentientem, corpus atque substantiam, sic & verum erit, hominem esse genus.

Alii purant, definiri hîc Universalitatem Generis. Sed falluntur: Universalitas quippe Generis non est id, quod prædicatur in quid de pluribus speciebus, cùm sit accidens quoddam rationis, quo nullo modo potest esse de essentiâ superioris. Ergo Universalitas Generis hîc non definitur.

Quocirca dicendum est, id, quod secundâ Generis definitione definitur, esse naturam genericam non quidem secundum suam essentiam, sed quatenus affecta est universalitate Generis: quæ namque sic considerata *Genus* appellatur, estque conceptum quoddam accidentale, compositum ex naturâ, ut subjecto, & Universalitate Generis, tanquam formâ. Probatur 1. quia tria duntaxat hac secundâ Definitione possunt explicari, nimirum vel natura generica secundum suam essentiam, vel Universalitas Generis, vel compositum ex utroque coalescens, id est, ex naturâ genericâ, prout affecta est Universalitate Generis. At neque natura generica secundum suam essentiam, neque Universalitati Generis dicta definitio convenire potest, ut ex dictis jam antè constat. Superest ergo, ut conveniat composito ex utroque. 2. Illa est proprium definitum, cui per se & necessario convenit definitio, & cum quo per se reciprocatur. Sed allata definitio per se & necessario convenit naturæ genericæ, non quidem secundum suam essentiam, sed quatenus subest Universalitati Generis, & cum illâ sic consideratâ per se reciprocatur. Ergo illa sic considerata hîc propriè definitur. Cùm definitur *Album id, quod disgregat visum*, de

finitur

finitur corpus, non secundum suam naturam, sed quatenus albedine affectum est. Unde & huiusmodi definitio corpori sic accepto per se & necessario convenit, & cum eo reciprocatur. Ergo à pari idem hic de Generis definitione dicendum est. Idemque esto iudicium de reliquorum Universalium definitionibus.

Dices: *Prædicari in quid de pluribus Speciebus* non convenit secundæ intentioni Generis, sed naturæ reali, quæ subest tali intentioni: natura enim animalis de homine, equo, leone &c. prædicatur: non autem universalitas Generis, quæ per Intellectum accidit tali naturæ. Sed neque naturæ reali, ut substat secundæ intentioni Generis allata definitio quadrare potest: nam ut *corpus album* non prædicatur de *vivente* & *non vivente* (quæ sunt ejus species) ut substat albedini, sed secundum proprium esse: ita *animal* non prædicatur in quid de *homine* & *leone*, & ut subest universalitati Generis, sed secundum propriam essentiam. Ergo neque definitio allata convenit naturæ genericæ, ut subest universalitati Generis. Et confirmatur: Si *animal* prædicatur in quid de homine & leone, in quantum subest secundæ intentioni Generis, cum sub tali reduplicatione sit Genus *formaliter*: adeoque huiusmodi erit sensus; *homo est animal, in quantum animal est genus*: quod idem est, ac hominem esse genus. Hoc autem absurdum est. Ergo &c.

Resp. In quolibet universali duo reperiri. 1. id, quod prædicatur de pluribus inferioribus, & hoc est natura. 2. id, cujus merito natura habet prædicari de pluribus, & hoc est universalitas. Definitio itaque convenit naturæ merito universalitatis, non quòd sit ipsa universalitas, quæ prædicatur de inferioribus, sed natura, quatenus subest universalitati. Atque hinc patet responsio ad confirmationem: natura enim, ut subest universalitati, ita enunciatur de inferioribus, ut sola de illis enuncietur,

etur, non autem universalitas, utpote quæ potest esse id, quod prædicatur, sed tantum ejus merito illud potest prædicari de pluribus, modum rei universalis. Unde (cùm dicitur; Animal, ut subest universalitati Generis est genus formaliter. At, ut subest universalitati Generis, prædicatur de pluribus. Ergo prædicatur ut genus formaliter) Dist. Min. enunciando ipsam universalitatem Generis. Nego: enunciando naturam universalitati subjectam, Concedo Minorem. Idem Disting. Consequens: Ergo prædicatur ut genus formaliter, enunciando formalitatem Generis, Nego: enunciando naturam tali formalitati subjectam. Concedo consequentiam. Quare nullo modo sequitur, sensum ejus enunciationis; *homo est animal esse hunc; homo est genus*. Ad id autem, quod eodem argumento affertur, de corpore albo respectu viventis, & non-viventis, non est par ratio: quia albedo non est id, cujus merito corpus aptum est enunciari de vivente & non-vivente. Esset autem aliqua similitudo, si conferretur corpus album cum hoc & illo corpore albo: de his enim non enunciat, quatenus substat albedini. Quanquam in eo adhuc discrimen est, quòd corpus album enunciet albedinem de hoc & illo albo: natura verò generica non enunciet universalitatem Generis de suis speciebus.

Dices 2. Definitio debet per se & necessario convenire rei definitæ. At definitio Generis non convenit per se & necessario naturæ genericæ, id est naturæ, quæ subest universalitati Generis, sed tantum accidentaliter, non secus atque corpori definitioni albi. Ergo natura generica nullo modo definitum hac definitione.

Resp. Definitionem Generis non convenire per se & necessario naturæ genericæ, v. g. naturæ animalis secundum suam essentiam spectatæ, sed tantum accidentaliter, sicut & ipsa universalitas Generis eidem, ut sic, accidentaliter convenit. An

ura genericæ, prout subest universalitati Generis, omnino convenit per se & necessariò definitio Generis, sicut definitio albi per se & necessariò convenit corpori albo, quatenus album est, seu quatenus subest albedini.

CAPUT QUINTUM,

De

SPECIE.

THEOREMATA.

Species est id, quod sub assignato Genere ponitur, essentialiter scilicet, immediatè & directè, sive in rellâ serie predicamentali. Sic homo est species animalis.

2. Definit & Speciem Porphyrius hoc modo; Species est id, quod Generi subjicitur, & de quo Genus predicatur in quid. Ita animal predicatur de homine, cùm queritur; quid est homo?

3. Speciem cum Porphyrio dividimus in Subalternam & Specialissimam.

4. Subalterna sive Intermedia species est, quæ ita est species, ut etiam sit Genus; respectu nempe diversæ; ut animal, si cum superiore substantiâ conferatur, est Species: at, si ad hominem & bestiam, tanquam inferiora, referatur, Genus: alternatim enim se habet ad hæc ipsa. Unde & Subalternum nuncupatur.

5. Specialissima, sive Ultima & Infima, Species est, quæ, cùm sit Species, non est etiam Genus. Item, quàm, cùm sit Species, in Species dividere non possumus. Sic homo est Species animalis, sed non est etiam Genus singulorum hominum, verùm Species tantum:

tantum: & quicquid ante Individua positum præme iis attribuitur, Species solum est, non etiam Genus.

6. Unde & respectu superioris Generis, & respectu Individuorum Species dicitur: verum Species Individuorum dicitur; ut ea continens: Species vero prioris, id est, generis, ut ab eo contenta.

7. Et quidem, si, ad Genus referatur, Subiicibilis dicitur, ut homo respectu animalis: si vero cum Individuis comparatur, Prædicabilis vocari consuevit ut idem homo respectu Petri & Pauli.

8. Species prædicabilis est id, quod tantum prædicatur de multis solo numero differentibus in quibus. Sic homo prædicatur de Socrate & Platone.

9. Unde vides, Speciem prædicabilem exprimi nomine appellativo, quod de aliis appellativis dici non potest, sed tantum de propriis aut æquivalentibus.

10. Quæ nomine proprio exprimuntur, Individua dicimus.

11. Individuum est, quod denuo solo singulariter dicitur: ut; Socrates, Aristides, Plato: Sive, cuius omnes proprietates simul alteri convenire non possunt: ut si Socratem dicas Philosophum, calvissimum, ventrosus, Sophronisci filium, Atheniensem, Xantippes maritum &c. quorum quidem unus quodque potest existere quoque in aliis, congeries vero omnium istorum accidentium, nisi in solo Socrate existere non potest. Alii secundam hanc definitionem sic efferunt; Quod constat proprietatibus, quarum multitudo nunquam in alio est eadem.

Quæ

Q U Æ S T I O N E S.

I. *An Species Theor. 1. & 2. bene fuerit definita?*

ANtequam respondeatur ad Quæstionem, nota, si ordinem *Naturæ* ad amissim sequamur, prius de *Differentia*, quàm de *Specie*, agendum esse, quia illa simul cum *Genere* ad *Speciei* concurret constitutionem. Unde, sicuti partes, quæ totum aliquod componunt, priores sunt toto: ita etiam, secundum *Naturæ* ordinem, prius explicandæ veniunt, quàm totum. At verò *Descriptiva* ordo hic postulat, ut *Generi* statim *Speciem* subjungamus: quia, cum *Genus* & *Species* sint correlata, se mutuò definiunt, explicant, & cognitionis lumine adjuvant. Adde, quod *Species*, cum sit prædicabilis *in quid*, prior est & *Generi* propinquior, in modo prædicandi, quàm *Differentia*, quæ prædicatur *in quale quid*. Ergo & prius est explicanda *Species*, saltem sub ratione prædicabilis, quo pacto hic à nobis consideratur.

Ut jam satisfiat Quæstioni, nota, per *assignatum Genus* aliquos intelligere certum, determinatum ac propinquum *Genus*; quomodo homo sub animali, tanquam sub certo & assignato genere ponitur, quia animal est propinquum genus hominis. Alii per *assignatum genus* intelligunt definitum genus, ut sensus sit, *Speciem* esse, quæ sub *Genere* antè definito ponitur.

Respondeo jam, utramque definitionem esse bonam, sed popularem & descriptivam. Locum *Generis* tenet particula, *id quod*, & idem valet ac *particulare*, vel, ut alii volunt, ac *natura*, quæ denominatur *subjicibilis*. Reliquæ particulæ sunt vice *differentiæ*,

Dices:

Dices : Omnis definitio tradi debet per notius. Sed Genus non est notius Specie. Ergo Species non rectè definitur per Genus. Min. prob. Genus definitum est per Speciem, tanquam notio-
 rem. Ergo Genus non est notius Specie : alioquin idem esset notius seipso. Confirmatur autoritate Aristotelis, qui lib. 1. post. cap. 3. docet, circulum esse vitiosum in Definitione & Demonstratione. Tunc autem contingit circulus in Definitione & Demonstratione, cum id, quod definitum vel demonstratum est, assumitur ad definiendum vel demonstrandum id, per quod definitum vel demonstratum fuit.

Resp. Dist. Min. Genus *per se & solitariè* sumptum non est notius Specie, Concedo : Genus verò sumptum *prout terminat habitudinem Speciei*, Non Minorem. Itaque Genus, ut relatum, definitur per Speciem, tanquam per terminum habitudinis illius : quo pacto Species est notior Genere. Species spectata per se, & secundum suam essentiam, est ignotior Genere sumpto, non quidem per se & secundum suam essentiam, sed ut terminus ejus habitudinem : unde sic per Genus definitur potest. Hæc enim correlatorum est conditio, quorum numero sunt *Genus & Species*. Unde hæc *per se & solitariè* spectentur, sunt æquè ignotæ nec se mutuò definiunt : si verò unumquodque eorum sumatur ; prout terminat habitudinem alterius, est, eo notius, illudque definire potest. Quod fit, ut in correlatis unum & idem diversimodum spectatum sit notius seipso : nam, si spectetur, terminat relationem alterius, est notius seipso solitariè sumpto, nec id est absurdum in hoc genere Entium. Quare ad autoritatem Aristotelis dicendum non existimasse, circulum esse vitiosum in Definitionibus Correlatorum, quæ ex naturâ suâ ejusmodi, ut necessariò sese mutuò debeant explicare, propter mutuos respectus ad invicem. Arist.

hæc est solutionis explicatio, quam dedit Porphyrius, dum ait, se necessitate compulsus esse ad definiendum Genus per Speciem, & Speciem vicissim per Genus, quia sunt correlata.

Dices iterum: Individuum est id, quod subest Generi. Ergo definitio Speciei convenit Individuo, ac proinde non est legitima.

Resp. Dist. Ant. Individuum subest Generi proxime & immediate, Nego: remote & mediante Specie, Concedo. In definitionibus autem allatis diximus subintelligi; immediate & proxime.

Urgebis 1. Individuum Generis, ut *hoc animal*, immediate subest Generi: unde propositio hæc est immediata; *hoc animal est animal*. 2. *Animal* est species *Substantia*, & tamen proxime illi non subicitur. Ergo data solutio partim deficit, partim redundat.

Resp. ad 1. Neg. Assumptum: quia *animal*, antequam evadat *hoc animal*, debet fieri homo, vel bestia. Unde prædicatio ista, *hec animal est animal*, est tantum immediata specie tenus, non autem secundum rem. Sunt, qui dicant; animal, dum confertur cum hoc & illo animali, habere rationem Speciei, & non Generis. Quæ solutio bona quoque est: nam *animal* cum prædicatur in quid & complete, quia totam norat essentiam inferioris, qui modus Speciei est proprius.

Resp. ad 2. Ut aliquid sit Species, sat esse, quod illi Generi proxime subsit, licet sub aliis remote collocetur: *animal* verò proxime collocatur sub vivente.

Dices tandem: Species, ut Species, est quoddam universale. Sed allata definitio non est Speciei, ut generalis. Ergo non est bona definitio supra posita. Min. prob. quia Universale dicitur cum respectu ad inferiora. At hic definitur Species per respectum ad superius. Ergo non definitur Universale.

Resp. ad Maj. Speciem, ut Speciem, non tantum esse Universale quoddam, sed esse etiam subijcibilem Generi,

II. An Species prædicabilis Theor. 8. recte fuerit definita ?

Est omnino legitima descriptio : quia expressè ejus scilicet prædicabilitatem , eamque à ceteris omnibus Prædicabilibus distinguit , ac nique cum illâ reciprocatur. Ut autem facilius objectionum, quæ contrà afferri possunt, solvantur.

Observe I. Cùm in hac definitione dicitur Species prædicari, intelligendam esse prædicationem *immediatam*, ut excludantur *Genera* & *Differentiæ* quæ etiam prædicantur de pluribus solo numero differentibus : at non prædicantur de pluribus *immediatè*, sed tantum *mediantibus Speciebus*.

Observe II. *numero differre* generaliter dicitur, cunque possunt numerari, tanquam à parte re distincta.

Observe III. Geminam esse appositam partem exclusivam : unam ad vocem ; *numero*, aliam ad verbum ; *prædicatur*, hoc modo ; quod prædicatur *tantum de pluribus solo numero differentibus in genere*. Tò *tantum prædicari* excludit prædicari de aliis quàm solo numero differentibus. Solo autem *numero differre* dicuntur, quæ ita differunt inter se, ut numerandum, ut neque distinctionem habeant genericam, neque specificam. Ita se habent Individua ejusdem Speciei, ut *Petrus & Paulus*. Utraque ergo hæc particula addenda est : quia, si altera omittatur, definitio conveniet Generi : de quo enim Genere recte dicitur, quòd prædicatur de pluribus solo numero differentibus, omittendo *tantum* : v. g. *animal de Petro & Paulo* : item prædicetur tantum de pluribus numero differentibus, omittendo *τò solo* : quia illa omnia plura quibus Genus prædicatur, differunt numero non eo solo. Hæ ergo particule in definitione fuerunt ponendæ : alioqui definitio cum suo definito non converteretur.

Reliquæ particulæ in definitione positæ facile intelliguntur ex iis, quæ dicta sunt de Genere.

Dices : Socrates & Plato, atque alia etiam hominis Individua non differunt numero. Ergo Species non prædicatur de numero differentibus. Ant. prob. quia differre numero non potest, nisi quod est numerus. At neque Socrates est numerus, neque Plato. Ergo numero non differunt.

Resp. Individua non dici differre numero, quasi unum Individuum faciat numerum distinctum ab alio: sed quia, dum numerantur, differunt singularia neque sub eadem unitate collocantur.

Urgebis : Species hoc modo differunt numero. Ergo Genus prædicatur de numero differentibus.

Resp. Species non differre tantum numero, sed etiam specie. Unde Genus non prædicatur tantum de numero differentibus solo.

Quæres, An hæc definitio etiam conveniat illis speciebus, quæ unum tantum Individuum habere possunt?

Respondendum est per distinctionem. Si enim sermo sit de illis Speciebus, quæ unum tantum Individuum *actu* habere possunt, sed plura, *successive*, cujusmodi dicitur esse *Phœnix*, dubium non est, quin illis allata definitio conveniat, utpote quæ non secundum *actualem* prædicationem accipienda sit, sed tantum secundum *potentialem*, sicut & reliquæ reliquorum Prædicabilium definitiones. At si sermo sit de illis Speciebus, quæ prorsus determinata sunt ad unum Individuum, cujusmodi existimant nonnulli esse quemlibet Angelum, dicentem, talum erit, tales Species, etsi sint *subjicibiles*, non esse tamen *prædicabiles*, quia ex hypothesi non possunt pluribus inesse, adeoque nec de pluribus prædicari. Ergo illis non potest competere definitio Speciei.

Quæres hic I. An Species tam subalternæ, quàm infimæ, participant rationem secundi prædicabilis?

Non : quia Species subalternæ tantùm sunt Species, quâ Generi subsunt: at, quâ prædicabiles sunt & comparantur ad inferiora, sunt Genera. Sic *animal*, quatenus *viventi* subicitur, est Species, at, quatenus cum *homine* confertur & *bruto*, est Genus.

Quæres II. Quot modis Species vocari possit specialissima? Resp. Duobus. 1. *negativè*, quia nullâ aliâ Specie specialitate superatur. 2. *positivè* seu *affirmativè*, quia omnes alias Species in eâ lineâ prædicamentali collocatas specialitate superat: licet enim specialitate superetur à singularibus, deoque non sit ens prædicamentale omnino simpliciter & specialissimum, est tamen specialissimum inter Species. Eodem modo Genus generalissimum vel *positivè* sumitur pro eo, quod est omnibus is generalius, vel *negativè* pro eo, quo nullum est generalius.

III. An rectè definitum fuerit in theorematibus Individuum?

NOta 1. Individuum, si nomen spectes, est id, quod dicitur, quòd non sit dividuum seu divisible in plura, quibus insit cum sui multiplicatione, eâ scilicet divisione, quâ dividitur in plura, quorum respectu est universale: secundum significationem tamen videtur principaliter negationem universalitatis: significat enim individuationem, quæ est ineptitudo ad existendum multis, cum sui multiplicatione: Universale dicit aptitudinem ad sic existendum in pluribus. Potest ergo Individuum dividi in partes integrantes. v. g. *Socrates* in *caput*, *pedes*, *ventrem* &c. etiam in partes essentielles Physicas, ut *Socrus* corpus & *animam rationalem*: sed, tanquam totum potentiale seu universale in partes subjectivas dividi non potest.

Nota 2. Individuum aliud est *Determinatum*, aliud *Indeterminatum*. Determinatum dicitur, quod principaliter notat rem singularem. Estque vel determinatum ex nomine, vel ex demonstratione. Determinatum ex demonstratione dicitur, quod principaliter rem notat singularem, sed non nisi adhibitâ demonstratione ipsius singularis: ut, *hic homo*, *hic equus*. Unde si quis dicat; *hic homo*, & interim nihil demonstret, vox ista nihil significabit. Determinatum ex nomine dicitur, quod sine adjunctâ demonstratione principaliter rem notat singularem: ut; *Petrus*, *Paulus* &c. Individuum indeterminatum est, quod non denotat principaliter rem singularem, usurpatur tamen pro re singulari. Idque fit ex variis causis. 1. quod vox, quâ significatur, afficiatur signo particulari: ut; *aliquis homo*. 2. quod vox significata excellenti modo insit alicui singulari, adeoque pro illo usurpetur. Sic *Philosophus* usurpatur pro Aristotele. 3. quod existat unum singulare rei universalis principaliter significatæ per illam vocem. Ita *Sol* dicitur Individuum indeterminatum, quia existit unicum Individuum Solis, quod hac voce *Sol* significatur.

Individui indeterminari duæ sunt species principales, *Vagum* & ex *Hypothesi*. Individuum ex hypothesis est individuum indeterminatum, quod ob certam conditionem, quæ præsupponitur, usurpatur pro re singulari. Sic *Sophonisci filius* usurpatur pro *Socrate*, quia præsupponitur unicus fuisse *Sophonisco* filius. Individuum vagum est individuum indeterminatum ex voce communi & signo particulari compositum: ut; *aliquis homo*. Hoc semper est compositum ex duabus vocibus, quarum una est syncategorematica, altera syncategorematica. Dicitur autem *vagum*, quia non accipitur pro determinato aliquo singulari, sed pro quocunque sub disjunctione potest accipi, adeoque vagam & ambiguum relinquit audientis mentem: reliqua

autem Individua pro unico singulari solent uti
pari.

Resp. 1. Prima Individui definitio rectè se habet. Patet id ex ejus exegesi. 1. Definitum *Individuum*, scilicet determinatum: illud enim singulare absolutè est Individuum. 2. *prædicari* hinc idem quoque est, quod verè affirmari. 3. *prædicari de uno solo singularium* est sic verè affirmari de uno solùm singulari, ut non de pluribus gratiâ universalis multiplicari in illis & principaliter significari. Ita se habet *Petrus, Paulus, Socrates* &c.

Dices: Individuum de pluribus prædicatur. Ergo malè dicitur de uno solo singularium prædicari. Proh. Ant. nam 1. *hac materia prima*, quæ sub formâ Socratis, prædicatur de Socrate, hoc modo; *Socrates est hoc materiale*, & postea de ejus cadavere, quæ non modo numero, sed & specie differunt. 2. eadem numero actio simul prædicatur de primâ & secundâ causâ, hunc in modum; *Prima causa est hoc agens*, & *secunda causa est hoc agens*, eadem singulari actione, quâ prima. Præterea idem locus singularis prædicatur de pluribus Angelis simul in eo existentibus, hoc modo *Michael est hoc locatum*, *Gabriel est hoc locatum* in eodem singulari loco &c.

Resp. Neg. Ant. Ad probationem dico, *hoc materiale*, cùm prædicatur de Socrate, esse diversum individuum ab *hoc materiali*, cùm prædicatur de cadavere Socratis, licet eadem sit numero materia in utroque: nam *hoc materiale* non tantùm comprehendit hanc numero materiam, sed etiam determinat hoc singulare compositum materiale, quod omnino diversum est, cùm affirmatur de Socrate & de ejus cadavere. Idem dicendum est, cùm prædicatur *hoc agens* de primâ & secundâ causâ: itaque cùm *hoc locatum* prædicatur de *Michael* & *Gabriele*: non enim tantùm dicunt hanc singularem actionem, aut hunc singularem locum:

etiam includunt formaliter ipsas res ab eis denomi-
 tas, quæ cum sint diversæ, diversa quoque erunt
 prædicata singularia, quæ de ipsis enunciantur, li-
 cet ab eadem singulari actione, eodemque singula-
 ri loco petantur.

Urgebis: Cum dico, *Gabriel est in hoc loco, & Mi-
 chael est in eodem hoc loco*, idem locus singularis,
 adeoque prædicatum individuum de utroque affir-
 matur.

Resp. Disting. in obliquo, Concedo: in recto Ne-
 go. Definitio autem procedit de eo, quod prædi-
 catum in recto: opponitur enim hic prædicatio In-
 dividui prædicationi Universalis, eò quòd hæc fi-
 at in recto cum sui multiplicatione, & divisione,
 atque adeò de pluribus. Illa autem fiat in recto, si-
 ne sui multiplicatione & divisione, atque adeò de
 uno solo.

Dices 2. Aristoteles in Antepredicamentis docet,
 Individuum de nullo prædicari. Ergo falsò dicitur
 prædicari de uno.

Resp. Dist. Ant. tanquam superius de inferi-
 ori essentialiter, Concedo: alio modo, Nego An-
 tecedens.

Resp. II. ad Quæstionem, Posteriores quoque
 Individui definitionem esse legitimam. Id ex sin-
 gularum particularum explicatione facile patebit.
 Itaque 1. *Proprietates* hic dicuntur accidentia sive
 conditiones, vel, si mavis, quæcunque attributa re-
 alia, quæ non sunt de essentiâ, sive interim sint in-
 terna ipsi rei sive externa. 2. *Constare ex proprie-
 tatibus* hic significat affectum esse proprietatibus,
 non autem componi ex illis, tanquam partibus:
 proprietates enim non sunt partes, sed accidentia,
 quæ primò competunt alicui rei, id est, quæ non
 competunt prius superiori aut inferiori ejus rei. 3.
additur; quorum tota multitudo numquam in alio est
eadem: quamvis enim quædam accidentia externa,
 ut patria, tempus, stirps &c. eadem in alio Individuo

reperiri possint, nunquam tamen interna eadem numero sunt futura, licet eadem genere & specie reperiantur in pluribus individuis. Tota autem illa accidentium congeries numero septenario & in versiculo solet exprimi;

*Forma, Figura, Locus, Tempus, cum Nomine,
Sanguis,*

*Patria: sunt septem, quæ non habet unus &
alter.*

Nota tamen, secundam hanc definitionem tantum convenire Individuis Substantiarum: hæc enim, cum per se subsistant, multarum proprietatum congeriem in se recipiunt, quæ in aliis Individuis inveniri nequeunt. Individua verò Accidentium, quia per se non subsistunt, sed alteri hærent, talem proprietatum congeriem in se non admittunt.

CAPUT SEXTUM,

SECTIO I.

De

DIFFERENTIA.

THEOREMATA.

Differentia est perfectio quadam, quæ in re dicuntur differre.

2. Estque Separabilis, vel Inseparabilis.

3. Differentia separabilis est, quæ a subjecto parari potest. Vel, est accidentis separabile, quo unum differt ab alio, vel à se ipso, in diversis tamen temporibus. Vel, quod de subjecto & v

re affirmari & vere negari potest. Sic moveri, quiescere, ægrotare differentia sunt separabiles respectu hominis: motu enim differt homo aliquis vel à se, vel ab alio quovis quiescente.

4. Hanc Porphyrius Communem dixit, non quòd reliquas, tanquam species, suo ambitu complectatur: sed vel communitate utentium, quòd homines eà frequenter uti soleant: vel, quòd neutri extremorum sit propria, nec determinatè in aliquo insit, sed communiter in utroque, aut saltem utrique vicissim possit accidere: vel, quia non solum convenire potest illi, quòd distinguitur, sed etiam illi, à quo distinguitur. Sic stans differt à sedente.

5. Differentia inseparabilis est, quæ à subiecto ægrè, aut omnino non, potest separari. Vel, quæ de subiecto, de quo prius affirmabatur, verè negari non potest.

6. Estque inseparabilis per accidens, aut per se.

7. Inseparabilis per accidens est, quæ cogitatione separari potest, actu non potest. Seu, est quodvis accidens inseparabile, sive illud quarti, sive quinti sit predicabilis.

8. Estque adeò vel Nativa, vel Adventitia.

9. Adventitia, quæ etiam à nobis ipsis differre possumus: ut; habere cicatricem.

10. Nativa, quæ tantum ab aliis differimus: ut; nasi aduncitas vel fimitas, color cæsius oculorum: item risibilitas, quæ homo differt à leone.

11. Porphyrio etiam Propria vocatur, non quòd propriè & absolutè sit differentia, sed quòd propriè & inseparabiliter subiecto conveniat. Dicitur autem inseparabilis per accidens, id est, ratione alterius, Differentia scilicet propriissima: Propria namque eatenus sunt inseparabilia, quatenus essentiam rei, à qua emanant naturali quadam consecutione, comitantur.

12. Differentia inseparabilis per se est, quæ neque actu, neque cogitatione à re, cujus est Differentia,

sine rei istius interitu, separari potest. Unde ubi describitur qualitas essentialis, quâ unum ab alio essentialiter, quidditative & specificè diffidet. Rationalitas hominem essentialiter separat à bestia. Dicitur autem inseparabilis per se, quia per se & essentialiter convenit, & in definitione essentiali collocatur.

13. Hac etiam Propriissima Porphyrio nuncupatur: quia hoc rei magis est proprium, quod est de essentia, quàm quod est ejus accidens.

14. Differentia propriissima tria nobis considerata veniunt; Definitio, Divisio, & Officia.

15. Differentiam propriissimam quinque definitionibus, pro vario nempe respectu, explicatam reliquit Porphyrius: quarum prima, quæ est Differentia, est Speciei constitutiva, sic habet; Differentia est, quæ Species superat Genus, excessu scilicet essentiali. Ita homo per id rationale excedit animal: id enim in homine actu reperitur, in animali potentia tantum.

16. Tertia, quæ est differentia, quatenus est divisiva Generis, sive, ut est causa differendi, hoc verbis concipitur; Differentia est id, quod naturalem vim habet separandi ea (essentialiter) quæ sub eodem Genere (immediate) collocantur. hoc est, quæ differre proximè facit essentiali discriminatione ejusdem Generis Species: nam rationale separat hominem & bestiam, quæ sub eodem sunt Genere, mirum sub animali.

17. Quarta, quæ est Differentia, prout est distinctiva Specierum, & verbis tantum differt à precedente, talis est; Differentia est id, quæ singula differunt, puta secundum essentiam. Sic homo & bestia ratione Generis non differunt: sed rationale abestiam nos ab illis sejunxit.

18. Quinta, quæ est Differentia, prout est pars totius compositi, hæc est; Differentia est id, quod substantiam atque essentiam, seu quidditatem ejus

rei confert, cujus Differentia dicitur, quodque est rei pars. Sive, ut idem postea brevius effert; Differentia est id, quod aliam facit Speciem, & in ratione seu quidditate explicandâ (id est, in definitione) adhibetur. Ita rationis expers & rationis compos sunt Differentia: illud enim de omnibus belluarum dicitur Speciebus: hoc vero de omni homine, cùm queritur, qualis sit eorum natura atque essentia.

19. Tandem Differentia, ut est tertium Prædicabile, hunc in modum definitur; Differentia est id, quod prædicatur de pluribus in quale quid, sive in quale essentiale. Ita rationis particeps prædicatur de homine: interrogati enim, quid est homo? animal, respondemus: interrogati autem, quale animal? aptè respondemus, esse rationis particeps.

20. Dividitur Differentia in Genericam, & Specificam.

21. Generica est, quæ de pluribus specie differentibus in quale quid prædicatur. Ita rō sensitivum est Differentia generica, quia prædicatur de homine & belluâ, cùm queritur, quale vivens sit homo essentialiter? quale vivens sit bellua essentialiter? Sic rationis expers de leone, equo, reliquisque animantibus brutis specie inter se differentibus dicitur, cùm questio per quale essentiam denotans instituitur. Cùm enim queritur, qualis secundum essentiam suam est leo? commodè respondebis; leo est rationis expers. Atque hæc est secunda Porphyrii Definitio.

22. Differentia specifica est, quæ prædicatur de multis solo numero differentibus in quale quid. Sic rationis particeps de Aristotele, Aristippo, Aristide, & omnibus aliis hominibus dicitur: appositè enim respondetur ad questionem, quâ de quovis eorum queritur, qualis sit secundum naturam sive essentiam.

23. Iterum Differentia est Divisiva, vel Constitutiva.

24. Di-

24. *Divisa est, quæ dividit Genus in suas Species. Sic rationis compos & rationis expers dividunt animal in hominem & brutum.*

25. *Differentia constitutiva est, quæ adjuncta Generi Speciem in esse constituit. Unde videtur, Speciei procreatrix, & Specifica dicitur. Sic rationale additum animali facit hominem.*

26. *Atque hinc vides, duas hasce Differentias reipsa idem esse, affectione tantum & ratione distingere. Eadem enim sunt dividentes, quatenus Genus in Species distrahunt: quatenus vero proximis suis Generibus juncta Species constituunt ac procreant, eamque constituentes dicuntur. Vel, si mavis, non differunt formaliter, sed tantum connotatis, eo quod divisiva respiciat Genus, constitutiva Speciem.*

27. *In summis Generibus tantum sunt Differentiæ divisivæ, nulla constitutivæ: in Speciebus infimis tantum sunt Differentiæ constitutivæ, nulla divisivæ: in Generibus & Speciebus subalternis alia est ejusdem rei divisiva, alia constitutiva.*

28. *Munia seu Officia Differentiæ sunt tria. 1. & dividere Genus: non quidem secundum naturam, quæ in indivisibili consistit, & tota est in qualibet Specie? sed secundum potestatem, quæ in singulis Speciebus non inest. 2. est, cum Genere essentialiter concurrere ad constituendam Speciem. 3. est, Speciem constitutam ab omnibus aliis distinguere. Sic rationale v. g. quod est Differentia, dividat animal quod est Genus, & constituit hominem, qui est Species, eundemque ab omnibus aliis distinguit.*

QUÆ

Q U Æ S T I O N E S.

I. *An rectè Porphyrius Differentiam aliam fecerit Communem, aliam Propriam, aliam Maxime propriam?*

Suppono I. prius agendum esse de Differentiâ, quàm de Propriò : quoniam illa hoc prior est, idque 1. ordine dignitatis: nam habet nobiliorem prædicandi modum: illa siquidem in quale quid, at hoc in quale simpliciter prædicatur. 2. ordine naturæ: tum quia omnis Substantia prior est Accidente: Differentia autem Substantia est, Proprium verò Accidens: tum quia pertinet ad essentiam rei, cùm sit pars constituens Speciei: Proprium verò ad essentiam non spectat, sed eam jam constitutam consequitur.

Suppono II. Aliud Peripateticis esse *Diversum*, aliud *Differens*. Illa in rigore diversa sunt, quæ in nullo superiori prædicato univocè conveniunt: ut summa Genera & duæ Differentiæ, siue ejusdem, siue diversi Generis, dicuntur seipsis primò diversa. Ea dicuntur differentia siue differre, quæ in aliquo communi univocè conveniunt, & per aliquid aliud differunt. Sic *homo* & *brutum*, licet Specie à se invicem diffideant, in animali tamen consentiunt: ideo differunt, diversa tamen propriè non sunt.

Suppono III. *Differentiæ* nomen bisariam usurpari. 1. *absolutè*. 2. *respectivè*. *Respectivè* sumptum denotat habitudinem seu relationem quandam inter res diversas: quo sensu dicimus, inter duas res magnam esse differentiam. *Absolutè* sumpta Differentia significat formam quandam, quæ sit principium seu causa diversitatis. Ita hîc sumitur, non tamen in totâ latitudine hujus significationis, sed prout Differentia significat principium diversitatis

diversitatis earum rerum, quæ in unâ quâdam ratione etiam alioqui conveniunt. His præmissis,

Resp. I. Legitimam esse illam Differentiæ divisionem: omnis enim forma alicui conveniens, illud ab alio secernens aut ingreditur illius essentialitatem, aut non. Si illud, est *maxime propria* Differentia: sin hoc, vel ita conjuncta est cum re, ut a eâ separari re ipsa non possit, & est *Propria*, vel *adhaerens*, ut se divelli ab eâ patiatur, & est *Communis*. Nec reperietur ulla forma alicui conveniens, quæ non uno ex tribus illis modis se habeat.

Dices: Membra bonæ divisionis debent esse opposita. At unum uni tantum opponitur, non duobus. Ergo ineptè Differentiam in tria membra divisit Porphyrius: sic enim oporteret, unum esse medium, & nulli opponi.

Resp. Neg. Maj. Neque enim necessum est, ut semper membra bonæ divisionis sint proprie opposita: sed sufficit, si sint aliquo modo repugnancia vel disparata, & ratio formalis unius non continetur aut includatur in ratione formali alterius.

Dices iterum: Eadem Differentia est Communis, Propria & Maxime propria. Ergo divisio non fit in membra repugnantia, adeoque legitima non est. Ant. prob. quia *Disgregativum visus* est Differentia maxime propria albedinis, quâ hæc à nigredine essentialiter distinguitur: at eadem est propria respectu cygni, communis respectu parietis albae linae. Item omnis Differentia propria & maxime propria est communis: quia est universale: Ergo membra hujus divisionis possunt eidem convenire, & unum sub altero continetur.

Resp. Dist. Ant. Eadem Differentia *materialiter* sumpta, Concedo: *formaliter* ac secundum propriam & peculiarem cujusque rationem. Nego Antecedens. Membra autem divisionis *formaliter* sumpta debent esse repugnantia, non autem accepta *materialiter*.

materialiter. Ad probationis primam partem dico, ad veram repugnantiam requiri, ut sit ejusdem ad idem & eodem modo sumpti: at *disgregativum visus* sub eâ ratione formali, quâ facit aliud, estque Differentia maxime propria (quod ei convenit respectu albedinis) non est Differentia communis aut propria, sed sub aliâ ratione formali & respectu alterius. Non esse autem necessum, membra divisionis esse distincta *realiter & materialiter*, patet ex divisione *Boni* ab omnibus receptâ, quâ illud dividitur in *Honestum, Iucundum & Utile*: siquidem eadem res, actio nempe virtutis, triplicem illam Boni rationem obtinet: at non secundum eandem rationem formalem. Ad alteram probationis partem dico, vocabulum *communis* hic non sumi pro universali, sed pro vulgari & passim obvio.

Resp. II. ad Quæst. Divisionem allatam non est immediatam: prout enim immediate dividi Differentia in *Essentialem & Accidentalem*, & hæc subdividi in *Seperabilem & Inseparabilem*: vel, prout à nobis fuit factum in Theorematis.

Resp. III. Eandem divisionem non esse univoci in univocata, sed analogi in analogata. Prob. 1. quia Differentiis, ut sic, nihil datur commune univocum: Differentiæ enim, ut sic, sunt principia discrepandi; Ergo ut sic sunt primo diversæ, ac proinde nihil datur illis commune univoce. 2. Inter Differentias quædam sunt Substantiæ, ut *Sensitivum & Rationale*, quædam Accidentia, ut *Risibile & Album*. At hæc univoce convenire nequeunt: analogicè autem conveniunt, in ratione scilicet Entis, aut in officio distinguendi ea, quibus insunt.

Quæres, Quot modis à se distinguantur hæc tria Differentiarum genera? Resp. Tribus præsertim: nam 1. Differentiis maximè propriis sunt Generum Divisiones & Specierum Definitiones assignantur: cui muneri propriæ & communes Differentiæ
haud

haud deserviunt, cum sint extra essentiam. 2. Ubi de Differentia maximè propria dicitur *Specificum*, quia constituit Speciem: ceteræ verò communi vocabulo *Differentiæ* sunt contentæ. 3. Arque hinc fit, ut duæ primæ inducant solum *accidentale* discrimen, tertia *essentiale*. Ideo illæ faciunt tantum *alterum*: hæc verò *aliud*.

Ubi nota discrimen inter has voces; *Aliud*, *Alterum*, *Alius*. Tò *Alius* locum ferè habet in rebus numero tantum distinctis, facitque distinctionem personarum. Tò *Aliud* locum habet in rebus specificè & essentialiter distinctis: *Alterum* verò sive *alteratum* & *variatum* locum habet in rebus accidentaliter differentibus. Itaque Socrates quidem juvenis est *alter* à seipso facto jam sene, propter differentiam accidentia juventutis & senectutis: sed non est *alius*, cum sit idem Socrates. Et unus paries albus *alius* est ab alio pariete albo: neque enim idem sunt uterque paries: at non est *alter*: cum idem Specie accidens sit in utroque. In divinis locum habet *alius*: at non *alter* & *aliud*. Sic Filius est *alius* à Patre: cum sit persona à personâ Patris numero distincta: non est tamen *alter*: quia *alter* Differentiam ostendit accidentalem: in divinis autem nullum est accidens. Neque est *aliud* Filius à Patre, quia *aliud* Differentiam innuit essentialem: personæ autem divinæ ejusdem sunt essentialitæ.

II. An Differentiam, ut Prædicabile, resse definiat Porphyrius, Differentia est, quod prædicatur de pluribus specie Differentibus in quale quid?

Suppono ex dictis, Differentiam aliam esse *Genericam*, quæ constituit *Genus subalternum*, & cum eo reciprocatur: aliam *Specificam*, *Infimam*

sive *Atomam*, quæ constituit Speciem, & cum eâ reciprocatur, prædicaturque tantum de numero differentibus.

Thomas à Vio, purpuratus pater, conatus fuit, hanc definitionem utrique Differentiæ accommodare, ita ut *actû & positivè* conveniat Differentiæ genericæ: infimæ verò *per non-repugnantiam & negativè*, hoc scilicet sensu; Differentiæ, quantum ex suâ naturâ, non repugnat prædicari de multis Specie differentibus, sed tantum, quatenus est infima. Communis sententia est, definitionem illam tantum competere Differentiæ Genericæ sive mediæ, non autem infimæ & Specificæ. Quare autem Porphyrius tantum genericas definierit Differentiæ, diversæ sunt Authorum opiniones. Nonnullis placet, id ideo esse factum, quia non est considerationis Logicæ, sed Metaphysicæ hæc quæstio; *An dentur Differentiæ infimæ?* Alii putant, ideo omissas fuisse Differentias Specificas, quia major est usus Differentiarum Genericarum. Alii hanc reddunt rationem, quia Differentiæ genericæ sunt puræ, specificæ verò mixtæ: non enim solum dividunt Genus, sed Speciem quoque constituunt. Alii denique voluerunt, Differentias infimas vel Porphyrio fuisse prorsus ignotas, vel studio præteritas, eo quod paucae admodum nobis sint notæ: nam in genere Animalis, cuius tot sunt Species infimæ, vix ullas novimus Differentias, præter *Rationale & Irrationale*.

Resp. I. Definitio Differentiæ in titulo posita tantum convenit Differentiis genericis. Illa namque Differentia hîc est definita, cui potest applicari definitio. Sed hæc tantum applicari potest Differentiæ genericæ. Ergo illa tantum hîc definitur.

Resp. II. Definitionem illam non posse convenire Differentiæ infimæ *per non-repugnantiam*, adeoque ineptam & insulsam esse Cardinalis Cajetani respon-
sionem. Prob. I. quia definitiones, quæ traduntur *per*

[non-re-

repugnantiam, nullatenus explicant naturam rei. Ergo non sunt admittendæ: alioqui definitio hominis esset etiam definitio animalis: quia non repugnat animali. Prob. 2. Si convenire ullo modo hæc definitio Differentiæ infimæ, vel convenienti ei, quatenus est infima, vel quatenus est Differentia. Sed neutro modo illi convenit: non enim quatenus infima est: quia sic uni tantum Speciei convenit, adeoque non potest prædicari de Specie differentibus: non etiam quatenus Differentia est, quia sic abstrahit ab eo, quod est prædicari de pluribus specie vel numero differentibus.

Alii aliud nobis commentum obtrudere conantur: dicunt enim, Differentiam Specificam prædicari de pluribus specie differentibus quia prædicatur de Individuis, quæ Specie different ab Individuis alterius Speciei. Ita, dicunt, *rationalitas* prædicatur de Petro & Paulo, qui Specie different à Bucephalo.

Sed hæc responsio est præter & contra mentem Porphyrii: Primum enim eodem modo hæc sunt *specie differentia*, quo in definitione Generis. ubi ibi per *specie differentia* intelligit ea, quæ specie differunt inter se. Deinde, si hæc responsio videretur, sequeretur, Speciem quoque infimam prædicari de pluribus specie differentibus: quod Individua, de quibus Species prædicatur, quævis à se invicem specie non differant, differunt tamen specie ab Individuis aliarum specierum. Hinc.

Resp. III. ad Quæstionem, Porphyrium non definivisse Differentiam, ut Prædicabile, in totâ suâ latitudine sumptam, sic enim comprehenditur non modò Differentiam genericam, sed etiam specificam. Ratio autem, cur solam genericam definierit Porphyrius, est, non quod existimaverit, nullas dari Differentias específicas incompleta: ut quidam falso opinantur: sed vel quia ista opinio

tempor

tempore Prophyrrii, maxime erat vulgata, vel quia Philosophi magis disputant de Genericis, quam de Specificis. Et sane quamvis Differentiæ ultimæ ignoræ sint quoad naturam, non tamen sunt ignoræ quoad existentiam: scio namque esse Differentiam Equi Specificam, etiamsi ignorem, quo nōmine ea vocanda sit.

Resp. IV. Differentiam, ut est tertium Prædicabile, eo definiendam esse modo, quo à nobis suprâ Theor. 19. definita fuit. Hæc enim definitio omnem & solam complexa est Differentiam propriissimam. Quod ut magis innotescat, paucis singula ejus verba explicanda veniunt. Itaque

Sciendum est I. Definitum materiale esse ipsam Differentiæ naturam substratam, quæ prædicatur: ut; *rationale*: formale vero esse ipsam universalitatem talis naturæ.

Sciendum est II. Genus hîc esse Prædicabile: reliqua verba locum obtinere Differentiæ.

Sciendum est III. Posse aliquid bifariam in quale quid prædicari: vel enim quæritur de qualitate accidentali. & sic prædicatum, quod responderetur, prædicatur in quale quid accidentaliter: ut, *qualis est equus? hinnibilis*. Vel quæritur de qualitate essentiali, id est, de propriâ ratione ipsius essentiæ, & tunc respondendum est prædicatum essenziale, non tamen quomodocunque, sed per modum informantis & adjacentis: id est, *adjective & qualitative*: non autem per modum subsistentis & substantivæ.

Ubi tamen diligenter nota, non ad quamvis quæstionem de qualitate essentiali recte responderi posse Differentiam tertii Prædicabilis: sed id tum demum fieri, cùm ei rei, de cujus qualitate quæritur, adjungitur nomen Generis, sub quo continetur, neque enim simpliciter quærenti, *qualis sit homo?* rectè respondebis, esse *rationalem*: sed

sed tum demum hæc responsio accommodata erit si quærat, *quale animal sit homo.*

Itaque *in quale quid* prædicari est prædicari quidem *essentialiter*, non tamen *substantivè*, sed *adjectivè*: alioquin enim duo Substantiva, quorum unum est *abstractum*, alterum *concretum*, sibi apponerentur in eodem casu, & fieret solæcismus: atque adeò Grammaticis ludibrium deberent Logici dicere; *homo est animal rationalitas*. Imò in eam Philosophiam peccarent: falsum namque est *hominem esse rationalitatem*: verum autem, *essentialiter rationalem*.

Particula ergo hæc, *in quale quid*, separat Differentiam à reliquis Prædicabilibus: Genus enim & Species tantum *in quid* prædicantur: Proprium vero & Accidens tantum *in quale*.

Dices 1. Differentia non potest definiri. Perperam ergo definitur. Ant. prob. nam 1. Quicquid definitur, est Species. At Differentia non est Species: quia est prædicabile à Specie distinctum. Quicquid definitur, constat Genere & Differentia. At Differentia illis non constat: quia Differentia illa iterum aliâ constaret Differentiâ, & sic daretur progressus in infinitum. Quod est absurdum.

Resp. 1. Ad Maj. primæ probationis: Id, quod definitur, vel est vera Species, vel se habet ad modum Speciei. Differentia autem, quamvis non sit Species secundi Prædicabilis, habet se tamen ad modum Speciei. Unde negari potest Minor istius probationis. Resp. 2. Ad secundam probationem, De Maj. Vera enim est de eo, quod definitur definitione *essentiali* & *strictè* sumptâ: falsa est de eo, quod definitur definitione *accidentali* & *latè* sumptâ, quam *Descriptionem* vulgò vocant.

Resp. 3. Ad probationis istius Minorem, Differentiam quidem *materialiter* sumptam non constare aliâ Differentiâ: at absurdum non esse, si dicamus, *formaliter* sumptam Differentiam aliâ constare.

stare Differentiâ : quia isthoc modo considerata non est Differentia, sed Species.

Urgebis: Differentia etiam *materialiter* sumpta habet Differentiam. Ergo solutio bona non est. Ant. prob. *Rationale & Irrationale* sunt Differentiæ *materialiter* sumptæ. At hæc habent Differentiam: quia definiuntur: nam quicquid prædicatur de multis nomine & definitione essentiali, hoc definitur. *Rationale* autem & *Irrationale* prædicantur de multis nomine & definitione essentiali: nam omne Universale prædicatur de multis nomine & definitione: est enim omne Universale univocum: omne autem univocum prædicatur nomine & definitione. Jam verò *Rationale & Irrationale* sunt univoca: quia Universalia.

Resp. ut antè, Quod definitur definitione *strictè* sumptâ, habet Differentiam, Concedo: *latè* sumptâ, Nego. Et cum dicitur; *Omne univocum prædicatur nomine & Definitione*, per *Definitionem* non tantum *veram & essentialem* intelligimus, sed etiam *Descriptionem*, quâ possunt definiri Differentiæ quoque *materialiter* sumptæ.

Quæres: Quomodo Differentiæ *materialiter* sumptæ, si alias Differentias non habeant, inter se distinguantur?

Resp. Distingui seipsis, sive, differre se totis.

Dices 2. Quod est de essentiâ, non potest prædicari *in quale*. Sed Differentia est de essentiâ. Ergo non potest prædicari *in quale*.

Resp. Dist. Maj. Quod est de essentiâ, ut se habet *per modum absoluti*, Concedo: Quod est de essentiâ, ut se habet *per modum formæ adjacentis*, Nego Majorem. Eandem distinctionem applica Minori, & nega Consequentiam.

Dices 3. Differentia non raro prædicatur *in quid* tantum, eo planè modo, quo Genus. Ergo malè dicitur prædicari *in quale quid*. Ant. prob. nam Differentiæ superiores sive genericæ verè prædicantur

tur in quid simpliciter de Differentiis inferioribus seu specificis: hæ enim prædicationes sunt simpliciter quidditivæ; *Sensitivum est corporeum*, *Rationale est sensitivum*, & similes. Ergo non semper Differentiæ prædicantur in quale quid, sed raro simpliciter in quid.

Resp. Tria ultima Prædicabilia bifariam spectari posse. 1. ut induunt rationem Generis vel Speciei, saltem analogicè, ut cùm Differentia prædicatur de his & illis Differentiis, sive Specificis, sive Individualibus, sive Genericis: & sic quoque *Proprium* & *Accidens* revocantur ad *Genus*, vel ad *Speciem*, adeoque mirum non est, quòd prædicantur in quid simpliciter. 2. formaliter, quædam sunt talia Prædicabilia: id est, 1. Differentia sciens differre ab aliis ea, de quibus prædicatur. *Proprium*, ut necessariò connexum cum suo subjecto. 3. *Accidens*, ut accidens, quod subjecto contingenter adest. Atque secundùm hanc considerationem *Differentia* formaliter semper prædicatur in quale quid, sicut *Proprium* & *Accidens* respectu suorum subjectorum, prædicantur in quale simpliciter & accidentario.

CAPUT SEPTIMUM,

De

P R O P R I O.

THEOREMATA.

Proprium est simplex aliquod predicabile, quod alicui proprium est & peculiare.

2. Estque vel impropriè acceptum, vel verum & propriè sic dictum.

3. Proprium impropriè acceptum est id, quod non est absolutè tale.

4. Estque Aristoteli partim 1. Top. c. 5. partim 5. Top. c. 1. triplex; Proprium semper, Proprium per comparisonem cum altero, Proprium aliquando.

5. Proprium semper est, quod per omne tempus verè attribuitur, nec umquam amittitur. Hac Porphyrio est Proprium primi modi, quod soli alicui speciei convenit, sed non omni tamen istius speciei Individuo: ut Medicum esse vel Geometram homini quidem Proprium est, non tamen omni convenit homini, sed iis solis, qui hasce scientias studio sibi & labore compararunt.

6. Proprium per comparisonem, per relationem, ad aliud, respectivum est id, quod, tametsi etiam commune sit, relatione tamen ad aliquid habitâ, potest esse alicui proprium: ut, bipedem esse est quidem commune homini & avi, sed tamen, respectu equi, proprium est hominis, quatenus is ex natura sua conditione duos requirit pedes. Porphyrio
Proprium

Proprium secundi modi dicitur, omni Individuo licujus Speciei, non tamen isti soli Speciei conveniens.

7. *Proprium* aliquando est, quod aliquo tantum tempore convenit, & à Porphyrio *Proprium* tertii modi nuncupatur, conveniens soli alicui Speciei, & omni ejus Individuo, sed non semper. Sic actus nescere soli convenit homini, atque etiam omni, habenti scilicet proximum subiectum caniciei, nempe capillos, non tamen semper, sed eo tantum tempore quod est determinatum ad caniciem à naturâ, nempe in senectute.

8. *Proprium* verum, quod & *Proprium* perfecti modi dicitur, & convenit soli alicui Speciei, & omni ejus Individuo, & semper. Ita ridibile convenit homini, omnique ejus Individuo, & in perpetuum.

9. *Proprium* hoc ab Aristotele 1. Top. cap. 5. editione Pacii describitur; quod non declarat quidditatem, sed soli inest, & cum re recipitur: *Proprium* hominis est Grammaticæ susceptivum est, quia, si homo est, Grammaticæ susceptivus est, & retro, si Grammaticæ susceptivus est, homo est.

10. Verum, quoniam hæc definitio non satis exprimit vim *Proprii*, quatenus est quantum Prædicabile, alia cudenda fuerit, quæ id præstet. Estigitur *Proprium* id, quod prædicatur de multis in quibus accidentaliter & necessariò. Multa talia *Propria* his continentur versiculis;

Hinnit equus, barritq; elephas, sed rudis asellus.
Balat ovis, mugit taurus, blateratque camelus,
Sus grunnit, latratq; canis, vulpecula gannit,
Et cornicatur cornix, & gratitat anser,
Et corvi crocitant, cuculus coccyssat, hirundo
Trinflat, aper frendet, mitilatq; acredula manet.
Gloterat extenso crepitatque ciconia rostro.

Garrit pica, pipit passer, stridetque cicada,
 Zinzillatque merops, cucurrit gallus, & anguis
 Sibilat, accipitres pipant, & rana coaxat,
 Grus gruit, ast aquilæ clangunt, ursus ferus uncat
 Mus mintratur, tetrinnit anas, rugitque leæna.

11. *Non tamen hæc sunt Propria, si pro actu præ-*
sentis temporis sumantur (quia sic sunt Accidentia
communia) sed si pro facultate aut potentiâ usur-
pentur.

12. *Inter Propria quoque connumerabis omnes om-*
nium Artium, Scientiarum & officiorum functiones,
quatenus ea aptitudinem significant.

QUÆSTIONES.

I. *An rectè à Porphyrio quatuor modi*
Proprii assignentur ?

Hic nota I. *Proprium* diversi modè sumi: ali-
 quando enim opponitur *Metaphorice*, & tunc
 inter significata vocis illud *Proprium* dici-
 tur, quod non significatur per vocem, ob aliquam
 similitudinem cum alio priori significato ejusdem
 vocis: *Metaphoricum* verò, quod ob talem simili-
 tudinem significatur. Ita Elementum Ignis est pro-
 prium significatum vocis *Ignis*: vehemens autem
 amor est *metaphoricum*. *Proprium* etiam aliquan-
 do opponitur ei, quod est *commune*: quomodo res
 aliqua dicitur illi *propria*, cui soli convenit, & qui-
 dem vel simpliciter soli, ita ut nulli alteri omnino
 conveniat, vel certè *comparatione factâ*: quia sci-
 licet ita alicui convenit, ut non conveniat alteri,
 cum quo res illa comparatur. v. g. *visibile* simpli-
 citer convenit soli homini, quia nulli omnino alteri
 convenit: *nigrum* verò convenit soli corvo ad cyg-
 num comparato: si quis enim comparet coruum

F

cum

cum cygno, rectè dicet, inter illa duo solum cor-
vum esse nigrum. Neque refert, an res illa sit uni-
versalis, an singularis: quia *hoc risibile* est simplici-
ter proprium Joanni, sicut *risibile* homini. Hæc
paulò aliter tractata vide Collegii nostri Philos.
Davent. part. 1. exercit. 8. & Effat. Philos. cent.
2. cap. 5. & Log. Peripat. lib. 1. cap. 7. Quæstio
hîc est de *Proprio*, ut opponitur *Communi*.

Nota II. *Proprium* tam generaliter acceptum
subdividi posse in *Genericum*, *Specificum* & *Indivi-
duale*. *Proprium* simpliciter genericum uno sensu
dici potest, quicquid convenit soli alicui Geni,
ita ut nulli ejus Speciei soli conveniat: v. g. *sedere*
soli convenit animali. Alio sensu strictiore *Propri-
um* genericum dicitur, quod convertitur cum Ge-
nere, ut *Tactivum* cum animali. *Specificum* simi-
liter unâ significatione dicitur, quod convenit soli
Speciei infimæ, ita ut nulli Individuo soli conveni-
at: ut *Grammaticum esse* soli homini convenit. A-
lio strictiore sensu dicitur, quod convertitur cum
Specie infimâ, ut *risibile* cum homine. *Individu-
ale* dicitur, quod soli alicui Individuo comperit.
Unde colligis, istas appellationes; *Genericum*, *Spe-
cificum*, *Individuale* desumi à conditione Subjecti,
sive illius rei, cui aliquid dicitur *Proprium*: non
autem ab intrinsecâ conditione ipsius *Proprii*, qua-
si scilicet illud sit Genus, Species aut Individuum.
Tactivum enim est *Proprium* genericum respectu a-
nimalis, quia animal est Genus, licèt *Tactivum* sit
Species infima. Item *Potentia rationalis*, prout
comprehendit Voluntatem & Intellectum, est Ge-
nus: non est tamen *Proprium* genericum, sed spe-
cificum, respectu hominis.

Nota III. Porphyrio non esse hîc sermonem de
Proprio unius Individui: quia agit de *Proprio* tan-
tùm eo, quod obtinere potest rationem Univer-
salis. Et quamvis, nomine *Speciei*, maximè intel-
ligat *Infimam*; probabile tamen est, non voluisse
omnino

omnino excludere *Interjectam*, saltem completam, & per se in Categoriis locum habentem.

Nota IV. Proprium distingui in *Simplex* five *Incomplexum*, & in *Complexum*. Simplex est, quod unâ voce exprimitur. Estque vel *Essentiale*, quod ad rei essentiam pertinet, ut *Rationale*, vel *Accidentale*, quod essentiae accidit, ut *Risibile*. Proprium complexum est, quod multis constat vocibus. Sic Definitio Aristoteli est Proprium. Ita quoque *esse simile*, vel *dissimile* dicitur esse Proprium Qualitatis. Porphyrius loquitur de Proprio Incomplexo, eoque Accidentali. His notatis,

Resp. Modos Proprii à Porphyrio rectè fuisse assignatos: nam 1. quoad sensum iidem sunt cum illis, quos habet Philosophus lib. 5. Top. cap. 1. ubi Proprium dicitur *per se, semper, ad aliud, aliquando*, licet ordo hic non sit idem. 2. Proprium omne aut est *secundum quid*, aut *simpliciter* proprium. Secundum quid proprium dicitur, quod alicui rei soli convenit, si cum aliis comparetur, ut *bipedem esse* proprium est hominis cum quadrupedibus collati: & hoc est Proprium secundi modi. Proprium simpliciter est, quod soli alicui rei convenit absque ullâ comparatione: estque vel *perfectè*, vel *imperfectè* Proprium. Proprium perfectè dicitur illud, cui tres istæ conditiones; *omni, soli & semper* conveniunt, estque quarti modi. Proprium imperfectè est, quod aut convenit soli, sed non omni, ut Proprium primi modi, aut omni quidem & soli, sed non semper, ut id, quod est tertii modi. 3. Omne Proprium fluit à principiis Speciei: vel igitur fluit ab ipsis *adequatè*, vel *non adequatè*. Si *adequatè*, tum vel consequitur *mutabiliter*, & est tertii modi, vel *non mutabiliter*, & est modi quarti. Sin autem fluat non *adequatè*, tum vel principia Speciei excedunt Proprium, & habetur primus modus, vel exceduntur ab eo, & oritur modus secundus.

Dices 1. *Proprium* secundi modi ad hunc locum non spectat : dictum enim est Notando I. summi hic *Proprium*, prout opponitur *Communi*. *Proprium* autem secundo modo commune est multis Speciebus. Ergo non est *Proprium*, adeoque nec rectè ejus modos assignavit Porphyrius.

Sed facilis est responsio ex iis, quæ diximus, & patet præterea, quia *Proprium* non est Univocum, sed ad summum Analogum respectu quatuor istorum modorum : cum solum *Proprium* quarti modi participet omnes conditiones *Proprii*. Unde etiam Porphyrius, illud solum verè *Proprium* appellat. Sed nec inter imperfecta *Propria* est perfecta convenientia in ratione *Proprii* : plus enim illius rationis participat *Proprium* tertii, quàm secundi modi aut primi, & hoc plus, quàm illud, quod est secundi. Id enim minimè omnium est *Proprium*, utpote quod non absolutè *Proprium* dici potest, sed tantùm per comparisonem ad aliud: *bipes* enim non est absolutè proprium hominis (cum sit aliis commune) sed tantùm respectivè & per comparisonem ad equum vel alia animalia, quæ aut nullos habent pedes, aut plures, quàm duos : nihilominus quia saltem secundùm quid participat rationem *Proprii*, & præterea non prædicatur contingenter, sed necessario, jure merito inter *Propria* recensetur.

Dices II. Cum *Proprium* tertii modi dicitur, non convenire semper, negatur vel convenientia, vel actualis existentia: non primum, quia homini convenit perpetuò canescere: non secundum, quia sic nullum esset *Proprium* quarti modi: nam & hoc perpetuò in subiecto non existit. *Risibile* enim non existit, nisi cum homo ipse existens est. Et certè calor, frigus, reliquæque Elementorum qualitates primæ per causas naturales separantur ab ipsis Elementis, quorum sunt proprietates quarti modi.

modi. Deinde Aristoteles lib. 5. de generat. anim. cap. 5. docet; *Equum inter cetera animalia maxime canescere*. Ergo id non soli convenit homini.

Resp. Quemadmodum in reliquis omnibus modis, ita & in hoc tertio, *Id convenit* utroque modo posse accipi: aptius tamen primo, pro ipsâ nimirum *convenientiâ*. Unde ad id, quod assertur contra primum modum, negandum est, homini semper convenire *canescere*: id enim tantum convenit in senectute: siquidem non potest ad caniciem esse aptus, nisi in senectute, saltem naturaliter. Quod addo, quia ex frigidis morbis, magnâ, melancholiâ, vehemente tristitiâ, futuri mali apprehensione, aliisque causis, quas alibi recensuimus, non raro juvenibus, aliisque ad senium nondum proventis, canicies oboritur. Sic enim Hent. Steph. in dial. de bene instit. Ling. Græc. studiis pag. 111. narrat; Guarinum nobilem Veronensem nocte unâ canum totum fuisse factum, præ dolore intolerabili, cum navim audisset esse demersam, cui libros Græcos Byzantii coemptos, quorum exemplaria non exstabant, imposuerat. Simile exemplum vide apud Scalig. exercit. 312. adversus Cardanum. Idem usu venisse Ludovico Bavaro, videre est apud Cuspin. & Avent. libro 7. Annal. Bojor. Jam ad impugnationem secundi modi, dico id, quod asserit Porphyrius, verum esse, cum subiectum existit, cum est in statu naturali, nullumque habet impedimentum. Ad locum tandem Aristotelis respondet ipse pro se, Porphyrio & nobis, solum hominem *proprie, manifestè & toto capite canescere*. Vide, quæso, cap. 1. libri citati. Unde, quod capite isto 5. adfert de Equo, id non *absolute & proprie* accipiendum est, sed tantum *comparatè* ad alia bruta.

Dices 3. Visus, Auditus & cæteræ potentiae sentiendi sunt proprietates. At in nullo sunt istorum quatuor modorum. Ergo non rectè assignavit Porphyrii modos Porphyrius.

Resp. Visum, Auditum & Olfactum esse propria secundi modi, quia conveniunt omni v. g. homini, sed non soli. Alios verò sensus, ut Tactum & Gustum, non esse Propria Speciei infimæ, sed subalternæ, puta animalis, cuius respectu sunt Propria quarti modi.

Urgebis: Multi homines carent Visu, Auditu & Odoratu. Ergo hæc ipsa non conveniunt omni homini, nec proinde sunt secundi modi propria.

Resp. Dist. Ant. & Conseq. in statu connaturali & sublaris impedimentis, Nego: in statu violento, Concedo Antecedens & consequentiam.

Quæres, An inter modos Proprii à Porphyrio & ab Aristotele assignatos nihil sit discrepantiæ? Resp. differre, & quidem 1. in hoc, quòd Aristoteles in Topicis loquatur de Propriis tam Complexis, quàm Incomplexis: Porphyrius autem de solis Incomplexis. 2. quòd Aristoteles Essentialia quoque propria comprehendat: Porphyrius autem sola Accidentalialia. 3. quòd Aristoteles tam de Genericis, quàm de Specificis propriis loquatur: Porphyrius autem de solis Specificis.

II. An Proprium rectè definiatur id, quod prædicatur de multis in quale accidentaliter & necessario?

ANrequam respondeatur, sciendum est, Proprium dupliciter considerari posse. 1. ut est natura quædam realis, quæ sic definiri potest; *Proprium est affectio quædam natura, consequens immediatè essentiam*: atque ita pertinet ad eas scientias, quæ vulgò Reales vocantur. Dico autem; *affectio* potius, quàm *potentia*, quia multa reperiuntur Propria, quæ ad secundam Qualitatis speciem, seu Potentiam naturalem, non pertinent, ut *Figura*, v. g. quæ est proprietas Quantitatis continuz,

tinuaz, spectat ad quartam Qualitatis speciem. 2. sumitur eadem natura realis, non ut talis est, sed ut denominatur universalis, & prædicari potest de pluribus, ut hoc loco.

Sciendum est 2. Necessitatem prædicati accidentarii esse duplicem: unam, quæ ducitur ex ipsâ, essentiâ subjecti, quia scilicet prædicatum profuit ab ipsâ essentiâ subjecti, atque adeò necessariam habet cum essentiâ connexionem: aliam, quæ solum provenit ex aliquâ causâ externâ, ut ex certâ quâdam materiæ dispositione, vel aliâ simili, non autem ab ipsâ internâ rei essentiâ. Sic esse nigrum in Æthiope necessarium etiam prædicatum est, non quòd ipsâ Æthiopis essentiâ promanet, sed quòd in eo huiusmodi sit primarum qualitatum temperies, ut ista nigredo necessariò eam consequatur: atque hæc vocari solent *Accidentia inseparabilia*, de quibus inferius. Sola igitur prior necessitas prædicati accidentalis efficit quartum Universale sive Prædicabile. His præmissis.

Resp. Definitionem Proprii rectè se habere: convenit enim omni & soli: omni quidem, quia convenit tam Proprio generico, quàm specifico: soli verò, quia cùm dicitur; *prædicatur de multis*, excluduntur *Individua*, & omnia illa, quæ non sunt Universalia. Cùm additur; *in quale*, à definitione rejiciuntur *Genus & Species*, quæ in quid prædicantur. Vocula *accidentaliter* excludit *Differentiam*, quæ *essentialiter* prædicatur. Tandem rò necessariò à definitione arcet *Accidens*, quod contingenter tantùm prædicatur.

Sed hîc dubitari potest 1. Cujus respectu Proprium sit Universale; utrùm comparatione istius subjecti, cum quo reciprocatur, an verò comparatione inferiorum, quæ sub illo subjecto continentur?

Resp. Proprium, quoad rem præsentem, tripliciter spectari posse. 1. quatenus habet sub se plu-

ra inferiora, de quibus prædicatur *in quid*, ut Sensus Visum, Auditum &c. atque hoc modo Proprium universale quidem est, sed primum & secundum, non autem quartum, ut patet. 2. spectari potest penes subjectum, cui primò convenit, & cum quo recipitur, ut *Sensus respectu animæ*, de quo prædicatur *in concreto*, & similiter *Risibilitas respectu hominis*: & secundum hanc comparisonem non obtinet rationem Universalis: quia præcisè per eam non constituitur unum aptum prædicari de multis, sed tantum prædicari de uno sibi æquali. 3. considerari potest in ordine ad inferiora illius Generis aut Speciei, cui primò convenit, ut *Sensitivum respectu hominis*, *equi*, *leonis*, &c. *Risibile respectu Petri*, *Pauli*, &c. Et secundum hanc considerationem obtinet rationem quarti Prædicabilis.

Dubitatur 2. An solum Proprium quarti modi constituat hoc Prædicabile? Resp. 1. Nullum Proprium primi aut tertii modi pertinet ad hoc Prædicabile, sed ad quintum: quia nullum hujusmodi Proprium prædicatur necessariò, sed merè contingenter: non enim necessariò est homo Grammaticus, aut Geometra, neque necessariò loquitur aut canescit.

Resp. 2. Omne Proprium quarti modi spectat ad hoc prædicabile, quia de pluribus accidentaliter & necessariò prædicatur. Propriorum verò secundi modi quædam sunt quarti, quædam quinti Prædicabilis. Quod ut intelligas,

Notandum est, Propria secundi modi esse duplicia: nam alia fluunt ex principiis essentialibus alicujus rei, adeoque prædicantur necessariò, atque ita rectè ad quartum Prædicabile referuntur, cujusmodi sunt omnia Propria generica, quæ, respectu Specierum suo Geni subjectarum, sunt Propria secundi modi: at respectu Generis, cum quo convertuntur, sunt quarti modi. Sic *mobile* competit

comp
modo
quar
Prop
cujus
indivi
rum,
inde
gredo
tur
Prop
ea ni
bus.

A

riota
du a
3.
bum
deno
4.
ines
tena
5

competit corpori quarto modo, animali secundo modo, utrique tamen necessario, & propterea ad quartum Universale pertinet. Alia secundi modi Propria non fluunt ex principiis essentialibus aliqujus Speciei, vel Generis, sed vel ex principiis individuantes, vel ex complexione Individuorum, adeoque prædicantur contingenter, ac proinde sunt quinti Prædicabilis: ut *albedo cygni*, *nigredo corvi*, & similes formæ accidentales. Igitur ad quartum Prædicabile pertinent omnia Propria quarti modi, & quædam secundi modi, ea nimirum, quæ fluunt ex principiis essentialibus.

CAPUT OCTAVUM,

De

ACCIDENTE.

THEOREMATA.

Accidens est Prædicamentale, vel Prædicabile.

2. Prædicamentale respicit sua superiora partim & essentialia prædicata, partim inferiora, & sic est Genus, vel Species, ut color respectu albedinis & nigredinis.

3. Prædicabile respicit subiectum, in quo est, ut album respectum habet ad hominem, in quo est, & quem denominat.

4. Accidentis tres afferuntur à Porphyrio definitiones, quarum tamen nulla ejus explicat naturam, quatenus est Prædicabile.

5. Prima hac est, *Accidens est, quod adest & abest*

F 5

sine

sine subiecti corruptione. Id est, absque ullo naturæ specifica detrimento: licet enim ab hoc homine v.g. nimirum ab Æthiope, non possit ab esse nigredo, potest tamen ab esse ab homine absolute considerato: quia ejusmodi accidens non convenit per se toti Speciei.

6. *Secunda his verbis concipitur; Accidens est, quod in esse in eadem re & non inesse potest.*

7. *Tertia, eaque omnium vilissima, hæc est; Accidens est quod neque est Genus, neque Species, neque Differentia, neque Proprium semper autem est in subiecto.*

8. *Estque Porphyrio Separabile vel Inseparabile.*

9. *Separabile quod reipsa & naturaliter & facile à subiecto, citra ejus corruptionem, separari potest: ut album à pariete: dormire saltem quoad tempus, ab animali.*

10. *Inseparabile est, quod reipsa & actu à subiecto admodum difficulter, aut nullo modo, separari potest, sed sola intellectus nostri cogitatione facillime: ut nigrum à corvo: novit enim mens nostra, nigredinem non esse corvi partem, nec ad ejus naturam pertinere aut essentiam.*

11. *Accidens, ut quintum prædicabile, est, quod de multis in quale accidentaliter & contingenter prædicatur: ut album, nigrum, viride &c.*

QUÆSTIONES.

I. *Utrum Accidentia concreta, an verò abstracta huc pertineant?*

ANtequam respondeatur Quæstioni propositæ, sciendum est 1. Accidens post poni Proprio, tum quia indigniorem habet prædicandi modum: proprium enim prædicatur necessario & reciprocè: Accidens vero non item. Tum quia Proprium ordine naturæ prius est; om-

nisi enim potentia ordine naturæ prior est actui. At
 At proprium est potentia, Accidens vero
 actus.

Sciendum est 2. *Accidens* aliquando sumi *negati-*
ve, aliquando *positive*. *Negative* sumptum idem
 est, quod *non essentialiale*: quâ significatione debet ad
 aliquid certum comparari, puta ad significationem
 illius relationis, quam denotat essentialiale, estque
 eius contradictorium: ira animal est essentialiale ho-
 mini homo est accidens animal: quia non est de
 ejus essentia. *Accidens positive* sumptum duplici-
 ter iterum dicitur 1. *absolute*, ut significet Ens,
 quod naturaliter postulat inhærere alicui subjecto,
 & sic opponitur substantiæ, quæ est primum præ-
 dicamentum. 2. *relative*, ut significet ipsam relati-
 onem inhærentis in alio: atque ita debet iterum
 comparari ad certum terminum, eo quod aliquid
 possit inhærere & non alteri v. g. albedo dicitur
 esse accidens parietis, cui inhæret, licet sit pars
 essentialis, vel tota forsan essentia hujus albedi-
 nis adeoque respectu ejus non sit accidens relative
 sumptum. Hæc significatio positiva relativa facit ad
 propositum, tanquam genus quarti prædicabilis
 & quinti: inhærentium quippe quædam sunt
 universalis, quædam singularia. Et iterum formæ
 universales inhærentes inhærent vel necessario,
 & sunt Propria, vel contingenter, & sunt acciden-
 tia quinti prædicabilis, quæ à Porphyrio simpliciter
 & sine addito vocantur Accidentia, nomine scilicet
 Generis appropriato isti Speciei, quæ est imperfe-
 ctior, nomen speciale non habet.

Jam verbo respondeo ad Quæstionem propositam,
 Accidentia in concreto sumpta, ut album, doctum, co-
 loratum, esse quinti Prædicabilis, non autem Ac-
 cidentia in abstracto, qualia sunt albedo, doctrina,
 color. Ratio est, quia omne universale est idem aliquo
 modo cum suis particularibus, idque vel essentiali-
 ter, vel accidentaliter, eorumque totam naturam
 significat

significat, five *explicitè*, five *implicitè*, adeò ut de
 iis verè possit affirmari *in recto*. Accidens autem in
abstracto neutro modo est idem cum subiecto, nec
 significat naturam subiectorum ullo modo, adeo-
 que non potest de illis verè in recto affirmari. Er-
 go non est Prædicabile. Unde sequitur, multa esse
 Accidentia prædicamentalia, quæ non sunt Acci-
 dentia prædicabilia, ut 1. omnia Accidentia abstra-
 cta. 2. omnia Accidentia propria. 3. omnia Acci-
 dentia singularia, ut *hæc albedo*, *hæc nigredo*.

II. *An definitiones Accidentis ex Porphy-
 rio supra allata sint bona?*

Effe, liquet ex eo, quòd convenient omni & so-
 li Accidenti Prædicabili, ut speculanti faciliè
 patebit. Idem ex explicatione singularium
 particularum in illis definitionibus positarum nulli
 non est obvium. Itaque

Dicitur 1. in primâ definitione; *adest*, id est, na-
 tum est adesse, vel inexistere, vel affirmari: ista
 enim voces, *adest* & *abest*, non possunt intelligi per
 actum, quia essent contradictoriæ, adeoque non
 possent simul de eodem affirmari.

Est autem duplex inexistencia, una *Realis*, alte-
 ra *Mentalis*. Realis est juxta quam pars realis, aut
 forma realis, est in composito vel subiecto reali à
 parte rei: ut anima in homine, scientia in intelle-
 ctu. Mentalis est, quâ pars vel forma concipitur
 inesse composito vel subiecto, ita ut à parte rei
 non insit. Hæc iterum est vel *Simplex*, vel *Com-
 plexa*. Complexa, quæ nascitur per conceptum
 complexum, five judicativum, quo scilicet indica-
 mus & judicamus, hoc esse in illo: ut cùm quis e-
 nunciativè judicat, *corvus est albus*, vel *albedo est in
 corvo*, *albedo* inexistit *corvo* per mentem inexi-
 stentiâ complexâ. Inexistencia mentalis simplex
 est ea, quæ per simplicem conceptum nascitur.
 Ille iterum est duplex: vel enim est omni-

no incomplexus, ut ille, quo concipio albedinem, in pariete, unico simplici conceptu, seu quo concipio parietem album, vel est ex pluribus cōpositus, sed non eo usque, ut sit enunciativus, ille v. g. quo concipio distincte parietem & albedinem & inexistētiā ejus, non tamen enunciative judicando; *paries est albus*, sed concipiēdo illa tria sine ordine indicativo aut judicativo.

Verbum *adest* significat hic sub disjunctiōe inexistētiā realē, vel mentalem cujuscunq; generis. Non intelligi autem solummodo realem, certum videtur ex eo, quod Porphyrius declarat, te intelligere etiam mentalem, cum dicit; *album esse accidens corvi*, eō quod mente corvus albus concipi possit, adeoque albedo per mentem adesse possit corvo: hæc enim declaratio insufficiens erit, si per *abesse* intelligatur *realis absentia*, & è contra per *adesse* *realis inexistētia* seu *præsentia*: duo namque ista cōfermiter explicanda sunt.

Dicitur 2. *abest*, id est, potest non inexistere vel *mentaliter*, vel *realiter* sub disjunctiōe, sed dependenter à disjunctiōe vocis, *adest*, hoc modo; *Accidens est*, quod *adest* realiter & *abest* realiter sine corruptione subjecti, vel quod *adest* mentaliter & *abest* mentaliter &c. ita ut non sufficiat alterutro modo *abesse*, nisi eodem & conformi modo adsit.

Dum dicitur 3. *sine corruptione subjecti*, per *subjectum* exaudi quicquid alterum intrinsecum, in se recipit: correspondet enim voci *adesse*, quæ significat quamlibet internam inexistētiā.

Quæres, qualis sit particula; *sine subjecti corruptione*, respectu *ad* *adesse* & *abesse*.

Resp. 1. Respectu *ad* *abesse* est determinatio *restringens*: potest enim aliquid *abesse* ab altero, sive alteri non in existere, quia utrumque perit, vel quia utrumq; superest, sed separatum, vel denique quia alterum superest, & alterum quod ante inexistebat, corrumpitur. v. g. calor definit inexistere igni, cum

cum & ignis & calor ejus pereunt : quando enim neutrum est neutrum certè alteri inest anima vero rationalis desinit inexistere materiæ, per hoc, quod migret è materia utraque interim salva maneat: animà autem equi desinit in existere materiæ ejus, per sui interitum ; ipsà interim materia salvà manente per hanc ergo particulam; *sine subjecti corruptione* significatur, Accidens posse abesse à subjecto, non quomocumq; , sed ita, ut subjectum maneat salvum, absente Accidente: in hoc enim Accidens distinguitur à præcedentibus Prædicabilibus, quòd illa possunt quidem realiter abesse à suis vel subjectilibus, vel subjectis pereuntibus: Accidens autem, possit abesse à suo subjecto salvo manente post separationem.

Resp. 2. Eadem particula ; *sine subjecti corruptione*, respectu *tr̃* adesse, est particula *explians*: quicquid enim adest alteri, adest ei sine ejus corruptione, quam diu ei adest, & contra.

Ex dictis patet, Accidens inseparabile posse abesse, ad sensum definitionis istius 1. quia illa, quæ dicuntur inseparabilia ex eo, quod difficulter possint separari absolute loquendo separari possunt & abesse. 2. quia illa, quæ omnino separari, non possunt, postquam simul inexistiterunt, & tamen non semper inexistiterunt, verè dicuntur posse seu non inexistere : v. g. stigma semel inustum non potest tolli, potest tamen absolute non inexistere : quia revera non existit in homine recens nato. Unde aliud est *posse abesse* & *posse separari*: *posse* enim *separari* est *posse* desinere inexistere, postquam semel inexistit : *posse* vero *abesse* est *posse* non existere, sive antè infuerit, sive post, sive inesse possit sive non. Unde recte dicitur anima equi posse ab esse ab homine, non autem posse ab homine separari : non enim separari potest, nisi quod fuit conjunctum: anima autem equi non fuit cum homine conjuncta. 3. quia ea quæ ita sunt inseparabilia, ut perpetuo

& necessario insint subjecto, possunt mente separari.

Paret 2. *Corrumpi, mori* & similia respectu eorum, quæ corrumpi & mori dicuntur non esse Accidentia hic definita. 1. quia non sunt Prædicabilia, cum non significant rem positivam. 2. quia non inexistunt internè iis rebus quas denominant v. g. homo denominatur mori, qui tamen non est subjectum mortis, sed terminus à quo: ipsa enim materia hominis est subjectum mortis quæ transit ab anima rationali ad ejus privationem.

Dices Etiam Genus potest mentaliter abesse à sua Specie sine corruptione Speciei: Ergo continetur definitione Accidentis. Ant. prob. quia possū concipere hominem, qui proinde salvus erit in mente non concipiendo animal, tanquam inexistens homini: imo veteres concipiebant, lumen non esse qualitatem, adeoque qualitas, quæ est genus luminis, abest mentaliter à lumine, quod est ejus speciei. Prob. idem Ant. 2. quia Species potest mentaliter abesse à Genere. Ergo & Genus à Specie: abesse enim significat quandam separationem, quæ sit mutua, ut si unum separaretur, separaretur & alterum.

Resp. Neg. Ant. Ad priorem probationem nego Assumptum: etsi enim possim concipere hominem, non concipiendo animal *distincto conceptu*, necessarium tamen est, ut eodem conceptu, quo concipio hominem, concipiam etiam animal *confuse*: generatim — namque conceptus, quo concipio totum, debet confuse repræsentare omnes partes: quia totum, debet confuse repræsentare omnes partes: quia totum non est aliud, quàm partes unitæ. Sicut ergo, qui concipit domum simplici conceptu, necessario eodem conceptu confuse concipit rectum, ita qui concipit hominem, etiam concipit animal & rationale, sed *confuse*. Unde Veteres, qui judicabant, lumen non esse: qualitatem, *expresse*

expresse quidem & complexo judicio removebant Genus à Specie, confusè tamen concipiebant qualitatem in lumine, tanquam partem in suo toto, & ita implicite contradictoria judicia formabant. Itaque simpliciter loquendo qualitas non aberat à luminè, quia, licet per enunciativum judicium removeretur, per simplex tamen & confusum aderat adeoque cum *abesse* significet negationem ejus, quod est *adesse*, falsum est, omnino abfuisse, quandoquidem uno modo aderat.

Ad posteriorem probationem nego consequentiam: quia, licet unum non possit abesse, nisi & alterum absit, sive separatum, non est tamen necessarium, ut, si unum sit seperatum ab altero salvo manente post separationem, ipsum quoque salvum maneat. v. g. anima equi separatur à corpore equi salvo manente sed ipsa anima interit. Ergo similiter, cum concipitur Genus, non conceptà Specie, Genus est mentaliter separatum a Specie, sicut & Species a Genere, sed non sine corruptione Speciei, licet contra Species sit separata a Genere salvo manente.

Atque hæc de primâ definitione, cum quâ secunda, quoad sensum, coincidit: loco enim *re adest* & *abest* hîc dicitur *posse inesse* & *posse non inesse*, eisdem scilicet subiecto salvo.

In tertia definitione, cum dicitur; *Semper autem est in subiecto*, per *Subiectum* exaudi *Subiectum inhaesionis*. Vox autem ista accipitur *confuse* ita ut non liceat per descensum inferre; Ergo *semper est in hoc subiecto* & *semper in esto* &c. sed disjunctim; Ergo *semper est in hoc, vel illo, vel isto subiecto* &c.

Dices: Essentia Accidentis est positiva. Ergo Accidentis hic per negationes non bene definitur. Resp. Neg. Conf. Essentia enim positiva potest definiti per negationes non tanquam per partes essentielles, sed tanquam per proprietates quasdam & definitione accidentariâ.

Dices:

Dices : Negationes solum dicunt, quid res non sit. Ergo per eas non potest assignari ulla definitio, quæ debet explicare, quid res sit.

Resp. ad Ant. Licet negatio *formaliter* solum dicat absentiam formæ vel rei, siue rem non habere id, cuius habet negationem, *consequenter* tamen, *indirecte & mediate* facit nos intelligere, quid res sit, idq; ferè per locum à sufficiente divisione : ut hoc loco ex eo quod Accidens dicatur non inesse, neque ut Genus, neque ut Species &c. sequitur a sufficiente divisione, ipsum inesse accidentaliter & contingenter. Et sic habetur essentia ipsius Accidentis.

Resp. quoque definitionem puris constantem negationibus esse rejiciendam: illam verò, quæ cum negatione affirmationem habeat, qualis est hæc, nequaquam. Hæc ergo partim negativa est, quatenus negatur, accidens esse Genus &c. partim est positiva seu affirmativa, quatenus asseritur, accidens semper subiecto accidere.

III. An Accidens sit Universale ?

Existimant aliqui; Accidens proprium & Differentiam non esse vere & proprie universalialia, nisi quando prædicantur *in quid*, & habent rationem Generis, aut Speciei.

Sed falluntur : nam omne quod est unum aptum prædicari de multis, est Universale at Differentia, Proprium & Accidens, etiam cum prædicatur *in quale*, sunt ejusmodi. Ergo etiam tunc sunt Universalialia. 2. Petrus & Paulus in eo conveniunt quod sint rationales & risibiles, lac & nix in eo, quod sint alba. Ergo ab illis abstrahi potest communis ratio *rationalis, risibilis ac albi*. At hujusmodi rationibus sic abstractis nihil obest, quo minus conveniat Universalitas siquidem denudata sunt ab omnibus conditionibus individuantes, & præterea sunt synonymæ seu univocæ. Ergo &c.

Respon-

Respondent Adversarii, rationem communem albi posse comparari vel cum propriis inferioribus, à quibus est contracta, puta cum hoc vel illo albo, & sic esse Universale, sed prædicari *in quid*, & habere rationem Speciei, vel compari posse non jam cum propriis inferioribus, sed cum subiectis *inhabitationis*, puta cum lacte & nive, & horum respectu non esse Universale: quia ab his non abstrahitur abstractione propria *Universalis*, sed tantum abstractione *formali*, quā abstrahitur forma in concreto à subiecto, cui inest. Quod ut melius intelligas,

Nota, ex ipsorum doctrina duobus modis album posse abstrahi. 1. à subiectis *predicationis* puta ab hoc & illo albo: & hæc abstractio est propria *Universalis* quia ex vi illius natura denudatur à conditionibus individuantes. 2. à subiectis *inhabitationis*, nimirum à lacte, nive &c. Et hæc abstractio (*inquiunt*) non est propria *Universalis*: quia præcisè ex vi illius, ratione albi, non denudatur à singularitate; sed tantum, quatenus simul abstrahitur à subiectis *predicationis* & *contractionis*, adeoque à propriis inferioribus. Sed perinde est, siue sit *universalis*, siue non quoad hanc secundam abstractionem licet enim eadem numero albedo esse; in lacte & in nive adhuc posset ab illis abstrahi ratio albi, quæ tamen non esset *universalis*. Ergo hæc abstractio non est propria *Universalis* sed est tantum *formalis*, qua accidens seu qualitas in concreto abstrahitur, non quidem ab omni subiecto (sic enim non esset concretum quid) sed à tali, vel tali subiecto, puta nive lacte &c. Atque ex hac eadem doctrina respondent priori argumento, dicentes non omne, quod quovis modo est aptum prædicari de multis, esse universale sed id demum, quod est aptum prædicari de multis, quæ sunt subiecta *contractionis* & propriè inferiora, id est in recta linea prædicamentali, qualia sunt tantum Individua & Species. Unde inferunt, duo tantum esse *Universalia* propriè

prædicta, Genus scilicet & Speciem: reliqua vero dicenda quidem esse Prædicabilia, sed non Universalia.

Sed contra 1. Modificatio, quam adhibent definitioni Universalis receptæ ab omnibus, videtur esse diverticulum: siquidem eo ipso, quod aliquid est unum nomine & ratione aptum inesse multis necessum est, esse Universale, sive illa multa sint subiecta *contractionis*, sive non. Hoc enim non spectat ad communem rationem Universalis, sed tantum ad species illius. Et certe, quicquid est unum unitate communi & univocè, necessum est, ut sit Universale. Deinde dico, ad hoc, ut *album* sit Universale, respectu lactis & nivis, non esse necessum, ut præcisè ex vi abstractionis, qua abstrahitur à lacte & nive, evadat Universale: sed satis esse, si, dum abstrahitur ab illis, si terminus universalis denudatus à conditionibus omnibus individuantibus, qui respiciat lac & nivem, tanquam particularia, in quibus inesse, & de quibus prædicari potest univocè. Cum ergo dicitur; *Album* non abstrahitur à lacte & nive abstractione propria Universalis negandum est: quia nunquam cogitatur *album* sine lacte & nive, quin cogitur aliquid commune & Universale, dummodo forma albedinis in illis multiplicata sit: est enim *album* terminus Universalis, licet non habet id præcipuè ex vi cogitationis, qua cogitatur sine lacte & nive: sed quia dum sic cogitatur, necessario cogitatur sine conditionibus individuantibus: id est, sine hoc & illo albo singulari: id enim nihil refert. Et certe relatio unius ad multa, in quibus esse, & de quibus affirmari possit univocè, est vera & propria forma Universalis: sed *Album* in communi non habet tantum relationem huiusmodi ad hoc & illud album ut sic, sed etiam ad lac & ad nivem. Ergo etiam horum respectu est verè & propriè Universale. Idem censuris de *visibili* & *rationali*, comparatione Petri & Pauli. Duobis ergo modis potest

test abstrahi *album*. 1. ab hoc & illo albo ut sic: & per hanc abstractionem fit Universale Speciei. 2. à lacte & nive: cum enim *album* non solum fit in hoc & illo albo ut sic, sed etiam in lacte & nive, profecto ab his quoque abstrahi potest: & per huiusmodi abstractionem fit Universale Accidentis. Simili modo, quatenus *rationale* & *risibile* abstrahi possunt ab hoc & illo rationali & risibili ut sic, sunt Universalia Speciei: quatenus autem a Petro & Paulo, in quibus sunt *rationale* fit Universale Differentiæ, *risibile* vero Universale Proprii.

IV. Quomodo dividendum Accidens, & an bene à Porphyrio divisum sit?

Variæ adferuntur Accidentis divisiones: nos ex iis præcipuas seligemus.

I. Accidens, apud Aristotelem, cum inest, aliquando denominat *absolute* & *omnino*: ut si dicas, *nix est candida*, *corvus est niger*: aliquando non denominat *absolute*, sed *secundum quid* tantum. Idque vel quia non afficit, nisi exiguam partem, qualis est candor Æthiopis: vel quia leniter afficit, ut lux stellarum nocte non denominat aërem absolute lucidum: vel quia non diu afficit, ut pallor pallentis præ metu: vel quia est occulta pars, quam afficit ut color sanguinis. Unde non solemus propter eum appellari rubri.

II. Accidens prædicabile vel est *Substantiale*, ut *lignum*, *marmoreum*, vel aliquid *Accidentarium*, & oppositum Substantiæ, ut *candidum*, *nigrum*.

III. Accidens vel est *Intrinssecum* & existens in subiecto, quod denominat: ut cum *nix* dicitur *alba*: vel *Extrinssecum*, & non existens in subiecto, quod denominat ut cum *paries* dicitur *visus* a visione existente in oculo.

IV. Accidens vel est *certa forma in certâ materia*, ut *simum*: vel, est *certa forma in promiscuâ materia*: ut *curvum*.

Acci-

V. *Accidens* vel est *Separabile*, vel *Inseparabile*: ut dictum fuit in Theorematis. Queritur de hac divisione, an recte se habeat? Resp. affirmative, & probatur 1. a cōmuni consensu philosophorum. 2. ex lege bonæ divisionis, quæ præcipit ut membra sint opposita & pugnent inter sese: quod hīc ita habet.

Dices: Hæc divisio repugnat ipsi diviso nam contradicit definitioni *Accidentis*, qua illud dicitur *adesse* & *abesse*. Ergo nullum est *Accidens inseparabile*: id enim *abesse* non potest.

Resp. Ex ante dictis, Separationem aliam esse *Realem*, aliam *Mentalem* five *Rationis*. Unde, licet Definitio loquatur de separatione *mentali*, velitque omne *Accidens* ad minimum posse secundum *mentalem* abstractionem *abesse* a *subjecto* non tamen de sola *mentali* abstractione procedit divisio, sed etiam de *reali*, ut sensus sit; *Accidentium* alia posse reipsa separari & *abesse* a *subjecto*, cui hic & nunc adsunt vel insunt, alia autem, reipsa a *subjecto*, cui adsunt non separari, quamvis huiusmodi *Accidentia*, quæ secundum rem sunt *inseparabilia*, secundum apprehensionem intellectus a *subjecto* separari queant: neque enim implicat, aliquid reipsa esse *inseparabile*, & per intellectum separari posse.

Dices 2. Omne *accidens* ex naturâ suâ debet *in*esse *subjecto*, ita ut separatim existere non possit. Ergo male dividitur *Accidens* in *inseparabile* & *separabile*: non omne *Accidens* fit *inseparabile*. Ant. prob. ex Aristotele, qui τὸ εἶναι ἐν ὑποκειμένῳ, quod est de natura *Accidentis* ita definit; illud est *in* *subjecto*, quod *in* re aliqua *inest*, non tanquam pars, sed tamen ita, ut à *subjecto*, cui *inest*, *sejungi* non possit. Sed omne *Accidens* est *in* *subjecto*. Ergo ita ei *inest*, ut *sejungi* ab eo seu separari non possit, & consequenter nullum datur *Accidens separabile*.

Resp. ad Antecedens & ejus probationem, duobus modis posse intelligi, *Accidens* aliquod separari

separari à subjecto. 1. ut existat à parte rei de facto & reip: à separatum à suo subjecto. 3. ut possit quidem separari, sed ita ut separatum seorsim non existat, verum statim evanescat & pereat. Cùm igitur Aristoteles docuit Accidens, quod est in subjecto, non posse ab illo se jungi vel separari, intelligendus est de primo modo separandi: nullum enim Accidens, à subjecto seperatum, posse à parte rei existere, Philosophantium decretum est. Quando autem Porphyrius dicit, esse quædam Accidentia separabilia, intelligendus est de secundo separandi modo: nam licet calor. v. g. qui est Accidens non possit ita separari à subjectis, ut alicubi separatus existat sine omni subjecto, potest tamen ita separari, ut eo ipso, quod separatur à subjecto statim evanescat, possitq; illud subjectum dici non esse calidum, vel non amplius habere calorem: atque hac ratione dicitur Accidens esse separabile.

Dices 3. Divisum hic est Accidens commune tantum. Sed membra dividencia etiam includunt Proprium. Ergo divisio non est adæquata diviso, sed excedit illud: sub Accidente enim inseparabili ipsæ quoque comprehenduntur proprietates.

Si dicas hoc esse discriminis inter Proprium & Accidens inseparabile, quod hoc licet non reipsa, possit tamen operatione intellectus à subjecto separari: illud vero ne quidem per intellectum de subjecto negari possit; Contra est, quod, sicut intelligitur essentia corvi sine nigredine, ita quoq; videatur intelligi posse essentia hominis sine risibilitate. Ergo sicut æqualiter secundum rem sunt inseparabilia ita æqualiter secundum rationem sunt separabilia.

Resp. Neg. Membra dividencia vel ipsam divisionem larius patere quam Accidens commune hic divisum, adeoque divisionem non esse adæquatam diviso. Quod ut melius intelligatur,

Observandum est I. inter Accidens inseparabile &

& Proprium hanc comprimis esse convenientiam, quod utrumque secundum rem à subjecto non separatur.

Observandum est II. Tam Accidens inseparabile, quàm proprium posse per primam mentis operationem *præcisivam* à subjecto separari : nam neutrum horum est de essentia sui subjecti : per hanc enim operationem res simpliciter apprehenduntur tantum secundum ea, quæ essentiam constituunt. Sicut igitur posse apprehendere corvum sine nigredine : ita quoq; intelligere possum hominem sine risibilitate.

Observandum est III. Proprium, quoad abstractionem negativam, quæ sit per secundam intellectus operationem, multum differre ab accidente inseparabili : nam Proprium non potest separari à subjecto per abstractionem negativam, salvo manente subjecto : non enim possum dicere ; *Equus non est hinnibilis, & tamen est equus*, sicut possum dicere; *Cygnus, si non sit albus, est tamen cygnus: album enim est accidens mere extrinsecum*, nullatenus dimanens ab essentiâ cygni, eive ita conveniens aut debitum, ut risibilitas convenit & debetur homini.

Quod si dicas, etiam proprium abstractione *negativa* sive *composita* à subjecto separari posse : potest enim Deus realiter separare proprium à subjecto : quia potest impedire fluxum risibilitatis ab essentiâ humanâ, & tollere calorem ab igne. Ergo in hoc non differt Proprium ab accidente inseparabili.

Resp. 1. Neg. Ant. & ejus probationem : neque enim fieri potest, ut proprium per Dei potentiam à naturâ, ex quâ fluit, separetur.

Resp. 2. Etiam si daretur, proprium *secundum actualem inhaerentiam* posse abstractione *composita* separari à subjecto; non tamen posset *quoad convenientiam* separari, hoc est ita v. g. ut quantum est ex parte essentiæ hominis, negetur illi convenire risibilitas:

& Proprium hanc comprimis esse convenientiam, quod utrumq; secundum rem à subjecto non separatur.

Observandum est II. Tam Accidens inseparabile, quam Proprium posse per primam mentis operationem *precisivam* à subjecto separari: nam neutrum horum est de essentiâ sui subjecti: per hanc enim operationem res simpliciter apprehenduntur tantum secundum ea, quæ essentiam constituunt. Sicut igitur possum apprehendere corvum sine nigredine: ita quoque intelligere possum hominem sine risibilitate.

Observandum est III. Proprium, quoad abstractionem negativam, quæ sit per secundam intellectus operationem, multum differre ab Accidente inseparabili: nam proprium non potest separari à subjecto per abstractionem negativam, salvo manente subjecto: non enim possum dicere; *Equus non est hinnibilis, & tamen est equus*, sicut possum dicere; *Cygnus, si non sit albus, est tamen cygnus*. *albam* enim est accidens merè extrinsecum, nullatenus dimanans ab essentia cygni, eive ita convenientis aut debitum, ut risibilitas convenit & debetur homini.

Quòd si dicas, etiam proprium abstractione *negativa* sive *composita* à subjecto separari posse: potest enim Deus realiter separare Proprium à subjecto. quia potest impedire fluxum risibilitatis ab essentia humana, & tollere calorem ab igne. Ergo in hoc non differt proprium ab Accidente inseparabili. Resp. 1. Neg. Ant. & ejus probationem: neque enim fieri potest, ut proprium per Dei potentiam a natura, ex qua fluit, separaretur.

Resp. 2. Etiam si daretur, proprium secundum *actualem inhaerentiam* posse abstractione *composita* separari a subjecto; non tamen posset quoad convenientiam separari, hoc est ita v.g. ut, quantum est ex parte

parte essentiae hominis, negetur illi convenire risibilitas: posito enim, quod Deus crearet hominem, qui nunquam rideret, non posset tamen impedire, quin illius hominis essentiae & naturae competeret & deberetur risibilitas, sive potentia ridendi. Et sic dicitur proprium fluere ab essentia, non autem accidens inseparabile: quia essentiae hominis praecise consideratae convenit risibilitas, & repugnat ejus contrarium. Accidens vero nec debetur, nec repugnat essentiae praecise, sed quatenus talis complexio & dispositio primarum qualitatum conjuncta est cum essentia: ideoque, quantum est ex parte essentiae praecise, non convenit illi magis hoc, quam illud Accidens, adeoque cum contrario concipi potest.

Quaeres, Quomodo fiat haec abstractio, cum accidens inseparabile negatur de suo subjecto? videtur enim tunc esse falsitas in intellectu: nam concipiendo, corvum non esse nigrum, qui niger est, conceptus est diversus à re concepta, atque adeo falsus.

Resp. Intellectum dupliciter posse rem concipere aliter, quam ipsa in se est. 1. ex parte intelligentis. 2. ex parte rei intellectae. Ille itaque conceptus, quo concipitur res aliter esse, aut se habere, quam in se est, quoad rem intellectam, falsus est: nam, ex eo, quod res est, vel non est, oratio dicitur vera, vel falsa. Verum conceptus, qui intelligit, rem esse aliter, quam sit, ex parte intelligentis sive ipsius intellectus, non erit falsus: habet siquidem hanc vim intellectus, ut ea, quae sunt inter se unita, possit separare, & vicissim ea, quae separata sunt, conjungere. Atque hac ratione possumus intelligere corvum sine nigredine, licet a parte rei non sit ita: quia intellectus potest concipere naturam corvi sine nigredine, & in propositione haec duo dividere, vereq; dicere, *corvus non est niger*, integra manente corvi natura nihilque

ei derrahendo, quod ex naturâ ei conveniat & debeat.

Quæres iterum, An ergo Proprium & Accidens inseparabile tantum ideo distinguantur & diversa constituent Prædicabilia, quia habent hunc diversum separandi modum, per secundam mentis operationem?

Resp. Nequaquam: nam in pluribus adhuc differunt: etenim 1. Accidens inseparabile non recipitur cum Subiecto: neque enim rectè dico; *Omnis corvus est niger*, & *omne nigrum est corvus*: utrumque enim falsum est, cum testetur Barolinus, album sibi visum esse corvum. Proprium autem cum subiecto suo recipitur. 2. Proprium ab ipsâ rei natura promanat, sive ex principiis essentialibus Speciei. Accidens verò ex principiis individuantibus singularium. 3. Unde Proprium primò convenit Speciei, & secundariò Individuis: Accidens contra primò convenit Individuis, & per ea Speciei. 4. Proprium consequitur naturam subiecti necessariò: Accidens non item.

CAPUT NONUM,

De

ÆQUIVOCIS.

THEOREMATA.

FVerunt Prædicabilia: sequuntur Prædicamenta, quorum tractatio tribus apud Aristotelem partibus absolvitur; Protheoriâ, quæ agit de Ante-Prædicamentis; Theoriâ, quæ de ipsis pertractat Prædicamentis, ac tandem Hypotheoriâ,

theoriâ, in quâ de quibusdam differitur, quæ Post-
prædicamenta in Scholis dici consueverunt.

2. Ante-prædicamenta sunt quadam veluti prælu-
dia ad eorum, quæ de Categoriis dicuntur, faciliorem
perfectioremque intelligentiam plurimum conducentia.
Sive, sunt principia quadam ad probationem sequenti-
um necessaria, ab Aristotele posita, ne postea interrup-
peret continuam orationem, digrediendo ad hæc prin-
cipia, aut molestè illa sapere repeteret.

3. Suntque hæc Æquivoca, Univoca, Denomina-
tiva, Divisio Vocum; Divisio Rerum & tres Re-
gulæ.

4. Æquivoca, Græcis ὀμώρρημα, dicuntur, quorum
nomen solum commune est, secundum nomen verò ratio
substantiæ diversa Sic herba & vermis sunt equi-
voca respectu nominis Eruca.

5. Suntque vel à casu æquivoca, vel à consi-
lio.

6. Æquivoca à casu dicuntur res diversæ, æquæ
primò per unum & idem nomen significatæ, quod ipsis
forte fortuna, casualiter & quasi inscienter, nullaque
habita ratione convenientiæ, est impositum. Sic ho-
mo in Galliâ natus & avis sunt æquivoca respectu
nominis Gallus: animal item, mons & signum cœ-
leste respectu nominis Taurus. Hæc sunt purè &
simpliciter æquivoca.

7. De illis duæ sunt observandæ Regulæ. Prima:
Æquivocum, ut æquivocum est, non constituitur in ullo
Prædicamento, neque ullâ definitione potest definiri,
neque divisione dividi: quia nullum Æquivocum
rem unam determinatam significat. Secunda: Æqui-
vorum nullus est usus in disciplinâ, nisi prius adhi-
bita fuerit distinctio: quia omne æquivocum parit
obscuritatem & confusionem: in disciplinis autem ni-
hil debet esse obscurum, aut confusum.

8. Æquivoca à consilio dicuntur, cùm aliqua ap-
paret ratio, ob quam idem nomen multis est imposi-
tum.

9. *Ista autem ratio petitur vel ex parte imponentis, vel ex parte rei denominatæ.*

10. *Ex parte imponentis, cum propter solam imponentis voluntatem eodem nomine multa donantur: ut cum & Priami & Philippi Regis Macedonum filius Alexander dicitur. Et hæc non minus, quàm ea, quæ à casu, purè sunt æquivoca.*

11. *Ex parte rei denominatæ æquivoca à consilio dicuntur, quæ non ex solâ hominum impositione, sed etiam ex aliquali similitudine in rebus ipsis repertâ, idem nomen commune sortiuntur.*

12. *Suntque hæc talia vel ob leviolem aliquam causam, quæ inter res ipsas reperitur, vel ob causam graviolem.*

13. *Ob leviolem aliquam causam tam picturæ, quàm animali rationali tribuitur nomen hominis: quia in illâ eadem reperitur aut similis membrorum dispositio, quæ in homine vivo. Et hæc quoque pertinent ad purè æquivoca.*

14. *Æquivoca à consilio ob graviolem causam dicuntur, cum reperitur magna affinitas, similitudo aut convenientiæ inter res ipsas denominatas: ut contingit in animali, pharmaco, urinâ, deambulatione, cum hæc omnia sana dicuntur. Vulgò Analoga in Scholis nominantur.*

15. *Analogia dicuntur, quorum nomen commune est, ratio verò substantiæ secundum illud nomen partim est eadem, partim diversa.*

16. *Suntque vel Analoga Attributionis, vel Proportionis.*

17. *Analoga attributionis dicuntur, quibus nomen est commune, ratio verò essentiæ per nomen significata primariò uni convenit, secundariò aliis, scilicet per ordinem & ὁμοίως ad illud. Sive, sunt res multe eodem nomine significatæ, in quibus ratio nominis respicit unum terminum sub diversâ habitudine ad illum terminum. Sic homo, cibus, urina, pharmacum &c. sunt analogia sub hoc nomine sanus: omnia enim hæc*

hec respiciunt sanum, tanquam unum terminum, sed singula habent proprium respectum & habitudinem ad esse sanum: homo namque dicitur sanus principaliter, quia est subiectum sanitatis: cibus, quia conservat hominem sanum: pharmacum, quia restituit hominem sanitati, & urina, quia indicat hominem sanum. Hinc sanitas in homine est unus terminus, propter quem reliqua dicuntur sana.

18. Unde vides, vocari hec analogia attributionis, quia nomen analogum uni maxime & principaliter convenit significato, ceteris vero attribuitur significatis, propter ordinem ad precipuum significatum: hoc est, prout possunt ad illud aliquo modo referri.

19. Hac alio nomine dicuntur analogia à causâ, quia ad illorum unum cetera referenda sunt, tanquam ad causam. Unde tot erunt Analogorum attributionis genera, quot causarum.

20. Analogia attributionis à causâ finali dicuntur, qua idem habent nomen, propter habitudines diversas, quibus ad eundem finem referuntur. Sic sanum est commune potioni, deambulationi & urinae, quia ista omnia ad hominis sanitatem referuntur: homo enim bene valens habet in se sanitatem formaliter, potio & deambulatione eam effective & causaliter producant aut conservant, urina vero ejus est signum.

21. Analogia attributionis à causâ efficiente dicuntur, cum idem nomen est commune multis, eò quod respectum habeant ad eandem causam efficientem. Sic libri, potio, instrumenta Medico inservientia dicuntur medicantia: sed tamen hac vox precipue dicitur de ipso Medice, de ceteris vero, ut ordinem habent ad Medicum, qui est causa efficiens potionis &c.

22. Analogia attributionis à causâ materiali dicuntur, quibus idem est nomen, quia referuntur ad unum,

tanquam ad subiectum. Sic omnia Accidentia dicuntur Entia, propter Substantiam, quæ propriè Ens est, & quatenus ordinem ad illam dicunt, tanquam ad materiam in quâ & subiectum.

23. Analoga attributionis à causa formali dicuntur, quibus idem est nomen, quia unum pendet ab alio, tanquam à formâ seu exemplari: sive, cum similis est forma in duobus, sed in uno vera, in alio imago. Sic vox homo principaliter significat hominem vivum: pictam autem eatenus tantum, quatenus ordinem habet ad hominem vivum, tanquam ad exemplar, quod imitatur.

24. Analogorum attributionis quatuor adferuntur conditiones. 1. ut eorum idem sit nomen. 2. ut præcipua ratio tali nomine significata sit formaliter & intrinsecè in uno tantum analogato, quod propterea vocetur primum & præcipuum: in aliis vero extrinsecè tantum, quæ ideo vocentur minus præcipua: ut patet in sano respectu animalis, urinx, pharmaci. 3. ut analogata minus præcipua definiantur per ordinem ad primum, non contrâ. 4. ut nomen analogum simpliciter, & absolute, per se & sine addito positum sumatur pro præcipuo & digniore analogato seu significato: sic per sanitatem, si nihil aliud addatur, cum intelligimus, quæ in homine est aut animali.

25. Analoga proportionis sunt, quorum nomen est commune, ratio verò essentia nomini respondens partim diversa est, partim eadem, propter aliquam similitudinem saltem imperfectam. Ita unitas numeri, punctum lineæ, fons fluvii, cor animalis analoga proportionis dicuntur respectu principii. Sic ima pars hominis, montis, & fulcrum scamni analoga dicuntur respectu pedis: est enim inter hæc omnia aliqua proportio in eo sita, quod, sicut se habet pes hominis ad corpus hominis sustinendum; ita se habeat fulcrum scamni ad sustinendum scamnum. Talis etiam est analogia inter Rectorem urbis & gubernatorem navis, inter oculum respectu corporis & inter intellectum re-

pectu

specu anima, quatenus tam hic, quàm ille nomine oculi significatur.

26. Ad hoc genus pertinent & ea, quorum nomen uni competit propriè, alterum metaphoricè: nam significatum metaphoricum saepe significatur eodem nomine, quo proprium: quia habet similem habitudinem cum eâ, quam habet significatum proprium. Ita se habent homo, pratum, fortuna comparatione risus: nam, quæ est proportio inter risum hominis & ipsius latitiam, ea est inter risum fortunæ & illius bonum successum. Quare, ob illam proportionem fortuna, dum prospera est, & felices habet successus, ridere dicitur: sicuti & homo, cùm se letum ostendit.

27. Ad analogia proportionis sex requiruntur conditiones. 1. ut nomen habeant commune. 2. ut sub illo nomine rationes diversas obtineant. 3. ut illæ rationes diversa similitudinem aliquam habeant, sed imperfectam. 4. ut ratio communi nomine significata reperiatur in omnibus analogatis. 5. ut ratio unius non pendeat à ratione alterius. 6. ut minimum sint quatuor termini: hæc enim proportio est comparatio duarum rerum ad duas alias: v. g. sicut se habet naviclerus ad navim, ita Magistratus ad Rempublicam. Non est tamen necessum, hos omnes terminos esse realiter distinctos.

28. Hæc differunt à præcedentibus, quòd 1. Analoga attributionis convenient secundum terminum, discrepent secundum habitudinem, quia referuntur ad idem modo dissimili: Proportionis verò analogæ differant secundum terminum, convenient secundum habitudinem, quia referuntur ad res diversas modo simili. 2. quòd in Attributionis analogis unum sit præcipuum, cujus respectu cætera in nomine analogo convenient: in Proportionis autem analogis unum non sit altero prius aut posterius, saltem in iis, quæ propriè sic dicuntur. 3. quòd in analogis Attributionis præcipuum analogatum ingrediatur minus præ-

tipuorum definitionem: in Proportionis analogis non item.

QUÆSTIONES.

I. *An Æquivoca suprà rectè fuerint definita?*

ANtequam definitionem Æquivocorum ab Aristotele traditam explicemus & probemus, Nota 1. Td Æquivocum duobus sumi modis. 1. pro voce. 2. pro rebus.

Nota 2. Æquivocationem verè esse in vocibus, non in rebus: ideoque ubicunque est æquivocatio, est in ordine ad vocem, quatenus ea plures res significat. Unde ad veram æquivocationem necessario res plures requiruntur, quibus idem nomen conveniat. Et tales res dicuntur *Æquivoca æquivocata*, quia æquivocatio in illis fit à voce, quæ dicitur *Æquivocum æquivocans*: habent quippe voces se quodammodo *activè*, ad faciendum æquivocationem, & res *passivè*, illam recipiendo.

Unde Æquivocum æquivocans siye *activum* est nomen significans res plures diversis, rationibus: siye, vox, quæ eadem manens principaliter plura significat, & æqualiter quasi vocat.

Dicitur autem vox manere eadem, cùm constar iisdem literis & syllabis (quæ sunt materia vocis) eodem ordine dispositis, & habentibus eadem accidentia Grammatica, ita ut nulla sit mutatio vel penes accentum, vel penes quantitatem, vel secundum genus aliasve proprietates Grammaticas: in his enim consistit forma vocis, ut vox est. Ita vox *canis* est æquivoca, quia, eadem manens, quod jam dicta, significat principaliter tum animal quoddam, tum sidus cœleste. Ob defectum ergo ejusmodi identitatis, plurimæ voces non sunt æquivocæ. Sic v. g. istud nomen *matrona*, ut penultimam habet

habet productam, & ut eandem habet correptam, non facit æquivocationem in fluvio Galliæ, & in sceminâ honestâ: *Mâtrona* enim fluvium: at *Ma-trona* honestam significat sceminam. Ita neque *populus* est æquivocum æquivocans, quia, licet principaliter gentem & arborem significet, non manet tamen eadem vox, tum quia semel est masculini generis, semel sceminini, tum quia syllabæ non servant eandem quantitatem: nam

Populus est arbor, populus collectio gentis.

Dixi principaliter, quia ex eo præcisè, quòd vox aliqua significet plura secundario, non dicitur æquivoca. Verum tamen est, vocem non solum dici æquivocam respectu ipsorum plurium principaliter significatorum, sed etiam respectu plurimorum secundariorum, quæ sub distinctis principalibus continentur. v. g. vox *canis* non solum dicitur æquivoca respectu *canis terrestris* in genere, & *canis marini* in genere, quæ sunt duo ejus principalia significata: sed etiam respectu *hujus canis celestis*, & *illius marini*, quæ sunt inferiora illorum principalium.

Æquivocatio ergo vocis pro fundamento habet vocem ipsam, & terminatur ad plura significata, per distinctas principales significationes, sive mediata, sive immediata, & includit in se quasi duplicem relationem, unam identitatis, secundum quam eadem vox significat utrumque, alteram distinctionis, secundum quam alia est principalis significatio terminata ad unum significatum, & alia terminata ad alterum. Sicut autem vox *canis* in singulari dicitur æquivoca: ita ejusmodi plura significata in plurali dicuntur æquivocata.

Æquivocata æquivoca sunt ea, quæ significantur per eandem vocem secundum diversas principales significationes: sive, sunt res ipsæ, quæ uno nomi-

ne, sed diversis rationibus significantur : ut; *canis marinus* & *domesticus* sunt res diversæ, quæ tamen uno nomine significantur.

Unde patet, *Æquivocationem æstivam* sive *equivocantis* competere ipsis vocibus: *æquivocationem* verò *passivam* sive *equivocati* convenire rebus significatis. Hæc ergo passiva *æquivocatio* significatorum includit similiter duas relationes, nempe *significati per eandem vocem*, & *significati sub diversâ significatione* : non includit autem formaliter ipsam identitatem vocis & diversitatem significatorum: quia hæc sunt in ipsis vocibus: relatio verò ista in rebus est significatis, tanquam fundamentis, & terminatur ad vocem, estque relatio *disquiparantia* relativè opposita activæ *æquivocationi* vocis. Est interim in ipsis *æquivocatis* alia quædam relatio *mutua*, sicut ex eo, quòd duo filii respiciunt eundem patrem, nascitur inter ipsos relatio, quâ dicuntur fratres. Duplex ergo ista relatio significatur per vocem illam pluralem *equivoca equivocata*, adeoque eo nomine non appellantur nisi ea, quæ inter se sunt coæquivocata & ejusdem vocis *equivocata*, sicut generatim omnis vox significans relationem *equiparantia*, dum pluraliter exprimitur, non potest tribui, nisi illis rebus, quæ se invicem tali relatione respiciunt. v. g. non vocantur fratres, nisi qui sibi invicem sunt fratres, licet uterque sit frater alterius, nec dicuntur amici, nisi inter se sint amici, licet uterque sit amicus alicui alteri. Unde plurales, qui significant relationem *equiparantia*, non significant eandem tantum multiplicationem sui singularis, sed insuper restrictam relationem ad ea, quibus illa vox pluraliter expressa tribuitur. v. g. Joannes est in singulari frater Pauli & Jacobus frater Petri, & tamen Joannes & Jacobus non dicuntur fratres: quia relationes fratris, quas habent, non consistunt inter ipsos, ut fundamenta & terminos. Hoc significant Philosophi, cum dicunt, ejusmodi plurales significa-

re internam relationem: i.e. consistentem inter ea, quibus pluraliter vox tribuitur: non autem liberam, id est, quæ possit terminari ad aliquid illo plurali non comprehensum.

Nota 3. *Æquivoca æquivocata esse vel Essentialia, vel Accidentalibus.* Essentialia sunt, quibus nomen æquivocans essentialiter vel identicè convenit, v. g. *homo vivus* & *homo pictus* sunt æquivocata essentialia vocis *homo*, quia vox *homo* de illis prædicatur prædicatione identicâ: cum enim dico; *homo pictus est homo*, *homo vivus est homo*, perinde est, ac si dicam; *mulier est femina*: in illis namque propositionibus *homo* ex parte prædicati idem planè significat principaliter, quod subiectum. Inferioribus autem ipsorum principalium significatorum vox æquivocans tribuitur essentialiter: quia, cum supponuntur esse inferiora principalium, oportet, principalia essentialiter illis convenire, adeoque & vocem æquivocantem gratiâ sui principalis significati essentialiter iis tribui: v. g. cum dico; *Joannes est homo*, prædico speciem, nempe hominem vivum de suo individuo: & cum dico; *imago Joannis est homo*, prædico hominem, nempe pictum, de suo inferiori. Ipsa ergo principalia significata vocis æquivocæ semper sunt essentialia æquivocata: quia vox æquivocans semper iis tribuitur identicâ prædicatione, quandoquidem ipsa illa principaliter significet: ea autem, quæ gratiâ diversorum principalium significantur voce æquivocâ, subinde sunt essentialia, quando nempe sunt inferiora illorum principalium significatorum: subinde verò accidentalibus, quando non sunt inferiora principalium, sed subiecta, quibus illa principalia significata accidentaliter insunt.

Æquivocata ergo accidentaria sunt ea, quibus vox æquivocans accidentali prædicatione tribuitur: id est, nec identicè, nec essentialiter: ita vox & *lignum*, respectu vocis *actus*, sunt æquivocata

ta accidentaria: dum enim lignum dicitur *acutum*, *acuties* (ut sic loquar) est certa quædam figura, quæ est accidens ligni: dum autem vox dicitur esse *acuta*, *acuties* est quædam differentia soni non consistens in certa figura.

Unde patet, si, prout est verisimile, *acuties* est quædam differentia essentialis soni, duo ista æquivocata nec esse merè accidentaria, nec mere essentialia: sed unum accidentarium, alterum essentialē: merè autem accidentaria esse *signum acutum* & *ingenium acutum*, *acuties* enim ingenii non est quid essentialē ingenio: quia contingit, ingenium morbo vel simili casu hebetari, sed est accidens ortum ex bona phantasiæ dispositione. His positis,

Resp. I. Ad Quæstionem, Definitum adæquatum ista definitione expressum esse: tantum *æquivocata essentialia*, non *accidentalia*. Quod facile patebit ex singularum Definitionis particularum explanatione.

Genus ergo definiti est *diversa significata*: diversa, inquam, five *re*, five *ratione*: solemus enim significata sola ratione distincta *absolute* vocare plura & diversa significata. Itaque per genus definiti excluduntur omnia æquivocantia: illa enim non sunt significata, sed voces significantes: solemus tamen pro exemplis assignare ipsas voces: sed tunc illas substituimus loco rerum significatarum. v. g. assignamus canem marinum & canem cœlestem, tanquam æquivocata vocis *canis*, sed illas duas voces capimus pro rebus significatis. Atq; hinc fit, ut dicatur numero multitudinis: *æquivoca*: quia æquivoca æquivocata semper sunt res plures significatæ per unum nomen commune: neque æquivocatio aliud est, quam plurium rerum eadem appellatio.

Vtitur autem Philosophus verbo *dicuntur*, non *sunt*: quia res *secundum se* non sunt æquivocæ, sed tantum *in ordine ad nomen*, quo appellantur. Per *nomen* vero exaudi quamlibet orationis partem

nam & Verba possunt esse æquivoca: ut *fingo* ei, quod est *pingo*, & ei, quod est *dissimulo*. Distinguitur ergo nomen hic præcisè ab oratione. Vnde excluduntur significata amphibologica ejusdem orationis: quia non habent nomen, sed orationem communem. Tum vero *solum nomen commune* dicitur, quando nomen sic est commune, ut ratio nomini accommodata non sit communis: *non enim solum* non excludit quodvis aliud commune, sed solum rationem communem. Itaque possunt æquivocata habere aliquod genus commune, imo speciem, v. g. *Joannes Hurdevicensis* & *Joannes Daventriensis* eandem speciem habent communem, nempe *hominem*, sed, quatenus isto nomine *Joannes* exprimuntur, rationem substantiæ habent diversam. Ratio vero substantiæ est definitio essentialis, five essentialis illa sit & quidditativa, five descriptiva. Sic *homo vivus* & *pictus* Æquivoca dicuntur, quatenus significantur commune nomine hominis; nam *homo pictus* etiam *homo* aliquando vocatur, sicut & *vivus*: at præter communitatem & convenientiam nominis, nullam habent definitionem communem, quæ illis conveniat, ut significantur nomine *hominis*: nam si quaeratur definitio hominis vivi, ut vocatur *homo*, hæc reddetur; *animal rationale*: quæ non competit homini picto. Tandem additur; *secundum nomen*, ut ab Æquivocis removeantur multa, quæ diversas quidem habent rationes, & distinctis definitionibus explicantur sed non sub uno & eodem nomine: *homo* enim, & *canis* diversis quidem definitionibus explicantur, siquidem diversas habent rationes, sed quia illas non habent sub uno & eodem nomine, ideo Æquivocata non sunt. Ex quibus patet, ad veram æquivocationem tres esse necessarias conditiones. 1. ut nomen unum sit. 2. ut res plures sint & diversæ, neque sibi invicem subordinatæ. 3. ut diversitas illa petatur ab ordine ad idem nomen.

Resp. II. Definitionem Æquivocorum recte fuisse assignatam:

assignatam : competit enim omnibus Æquivocis æquivocatis essentialibus & solis : ut manifestum est ex definitionis eorum exegeſi.

Dices: Æquivoca non poſſunt definiri : quia diverſas habent eſſentias & naturas. Ergo & malè hîc definiuntur.

Reſp. Diſt. Ant. Æquivoca in aſſu exercito & materialiter ſumpta ſive, ut res quodam ſunt, & naturæ multæ à ſe eſſentialiter & ab invicem diverſæ, unâ definitione explicari non poſſunt, Concedo: quia revera naturam *canis terreſtris, marini & celeſtis*, quatenus nomine *canis* ſignificantur, unâ definitione definire non poſſumus & Æquivoca *absolute, in aſſu ſignato, formaliter*, & qua æquivoca, ſeu ratione æquivocationis, in quâ conveniunt, ſive quatenus ſunt res diverſæ, unum tamen commune nomen ſubeunt definiri non poſſunt, Nego.

Dices 2. Omne nomen ſignificat. Ergo ſi Æquivoca in una nomine conveniunt, convenient etiam in una ſignificatione.

Reſp. Neg. Conſ. quia non eſt neceſſum, ut nomen ſemper ſignificet eandem rem: poteſt enim varias denotare res, eaſque diverſas.

Urgebis: Nomen à ſuâ ſignificatione debet ſpecificari. Ergo, ſi ſignificatio multiplex eſt multiplex erit nomen, ac proinde Æquivoca non habent commune.

Reſp. Diſt. Conſequens : *formaliter*, Concedo: *materialiter*, Nego conſequentiam : nam in nomine ſonus & articulatio gerunt vicem materiæ: ſignificatio autem formæ obire partes perhibetur.

Quæret forte hic aliquis, Unde orta ſit Æquivocatio? Reſp. ex rerum copia & verborum inopiâ: longe namque plures res ſunt, quam voces, teſte Ariſtotele lib. 1. Elench. c. 1. Et experientia docet, creſcere quotidie, non quidem naturæ, ſed artis res: qua propter cogimur, idem nomen multis rebus imponere, etiam diverſiſſimis.

Quæres

Quæres 2. Cur prius agatur de *Æquivocis*, quam de *Univocis*? Resp. tum quia sunt simpliciora, cum convenient in solo nomine, tum quia initio Disputationis tollere oportet æquivocationem: id est, distinctionem vocum adferre.

Quæres 3. Quomodo cognoscantur *Æquivoca*? Resp. cum, vocabulo aliquo prolato, unus unum, alius alium format conceptum: sic prolata voce Gallus hic hominem, ille avem concipit.

Quæres 4. An *Æquivoca* cum æqualiter participant naturam *Æquivocorum*, non sint *Univoca*? Resp. *Æquivoca in actu signato* sunt *Univoca*: in exercito autem possunt conferri ad superiores, & sunt quoque *Univoca*: vel ad inferiora, & sic sunt propriè *Æquivoca*. ut; *Æquivocum* absolute sumptum respectu *Tauri* & *Canis* est *Univocum*: quia idem nomen & eadem definitio *Æquivoci* convenit æqualiter *Canis* & *Tauro*: *Canis* vero & *Taurus*, quæ sunt *æquivoca in actu exercito*, respectu hujus vocis *Æquivoca*, univoce conveniunt. At *canis* respectu inferiorum, sive suorum significatorum, est propriè *Æquivocum*.

II. An Analoga Attributionis & Proportionis pugnent?

Membra hæc sunt quidem diversa sed non repugnant: pes enim *hominis picti* & *hominis vivi* sunt analogata utriusq; rationis: attributionis quidē, eo quod pes *hominis picti* sit vocatus pes ob habitudinem signi, quam habet ad pedem *hominis vivi*: proportionis verò, eo quod, sicuti pes homini vivi se habet ad reliquas partes *hominis vivi*, ita pes *hominis picti* se habeat ad reliquas partes *hominis picti*. Fieri etiam potest, ut inter analogata ejusdem vocis quædam sint attributionis, quædam proportionis: v.g. animus dicitur sanus, & corpus dicitur sanum, & pharmacum dicitur sanum: sed duo priora

priora ob proportionem inter se: postremum autem ob habitudinem, quam habet pharmacum ad sanum in corpore, tanquam ad effectum suum.

Dices: Omnes res habent in aliquo proportionem. v.g. in eo, quod omnes obijciuntur intellectui. Ergo omnia significata ejusdē vocis erunt analogata proportionis. Resp. Neg. Conseq. amplius enim requiritur nimirum ut, ob eam proportionem, eodem nomine significantur: sicut ad analogata attributionis requiritur ut certo modo sese habeant ad invicem, & ob illam habitudinem eodem nomine significantur.

Quæres, Unde sciri possit, an ob istam proportionem an ob attributionem idem nomen acciperint?

Resp. Prius ex eo facile colligi quod omnia ista, quæ habent ejusmodi proportionem, possint eodem nomine appellari, quomodo omne, quod infirmum est, vel sustentat reliqua, vocatur *pes*. Posterius ex eo colligitur, quod unum istorum analogatorū prius sit isto nomine appellatum, deinde accesserint cætera propter habitudinem ad illud. Itaq; inter *Analogata attributionis* semper est unum primum, ex ordine ad qd cætera sunt eodem nomine appellata: quia, nisi primum aliquod tale ostendatur, non est ratio dicendi cætera, in ordine ad illud, accipisse idem nomen. Si ergo plane enumerentur *Analogata attributionis*, semper erunt unius ad alterum: quia scilicet unum eorum est, in ordine ad quod reliquo eodem nomine appellantur: si vero non enumerentur plene, fieri potest, ut sint utriusque vel plurius ad idem tertium: quia scilicet ambo aut omnia quæ enumerantur, eodem nomine appellantur, propter habitudinem ad illud connumeratum ut *sanum* in ambulatione, & *sanum* in pharmaco.

Atq; hinc jam constat, cur *Analogis Attributionis & Proportionis* nonnulli addiderint tertium
genus

genus Analogorum, quæ vocant *Mixta*, propter quod mixta sunt ex attributione & proportione: quamvis & alii velint *mixta* dici, quia miscentur ex analogiâ & synonymiâ: seu, quia sunt media inter Synonyma & Analoga, ita ut aliquid ex his, aliquid ex illis capiant.

Quæres, An non detur, aut admitti debeat aliud quoddam Analogorum genus, quod *inæqualitatis* nominari consuevit? Vt apposite respondeatur.

Nota: Analoga inæqualitatis, quæ ab aliis *Analogaphysica* & *secundum esse* dicuntur sunt, quorum & nomen est commune, & ratio substantiæ nomini respondens plane est eadem: sive, ut alii loquuntur, in quibus, est eadem ratio nominis, sed inæqualiter ab Analogatis participata, ita ut in uno sit nobilior modo, quam in altero. Si possum, clarius dicam: Analoga inæqualitatis ea vocantur, quæ idem nomen habent & eandem prorsus definitionem juxta illud nomen: ita tamen sunt comparata, ut natura communis sive essentiæ ratio in uno reperiatur perfectius in altero imperfectius, non quidem ratione sui, sed propter nobiliorem & perfectiorem differentiam cui jungitur in hoc potius quam in illo subjecto. Sic dicunt, *Animal* esse analogum inæqualitatis respectu hominis & bruti, tanquam analogatorum: nam eis nomen commune est, & natura sive definitio nominis, sed natura animalis perfectiori differentię jungitur in homine, quam in bruto: unde hæ duæ species existunt inæquales perfectione. His ita constitutis & explicatis.

Respondeo ad Quæstionem propositam, non modo frustra sed etiam male & futiliter à quibusdam in Scholas introducta esse Analoga inæqualitatis: nam 1. non sunt multiplicanda Entia sine necessitate: &, quod fieri potest per pauciora æquè commodè, vel etiam commodius, id per plura fieri non debet, ut omnes fatentur. Jam vero Analoga inæqualitatis admittere est entia sine necessitate multiplicare,

re, ut ex jam dicendis facile constabit. 2. in artibus, scientiis & disciplinis confusio omnis viranda est: Analoga autem inæqualitatis admittere est confusionem introducere & parere, ut per se constat: quia 3. Omnia Analoga sunt *Æquivoca*. At ea, quæ *inaequalitatis* vocantur, revera non sunt *Æquivoca*, sed *Univoca*: alioquin omne Genus esset *æquivocum* respectu suarum Specierum: quia semper una Species est nobilior alterâ: & sic nulla forent *Univoca*.

Hic obiter nota, Aristotelem nusquam nomine *Analogorum* complexum esse attributiva, sed vocasse ea modo *πρὸς μίαν φύσιν*, modo *πρὸς μίαν ἀρχήν*, modo *πρὸς τὸ αὐτὸ ἴδιον*, modo *πρὸς ἓν ἔνδοξον*, modo ea, quæ *ἰσχυρῶς* se habent. In Scholis tamen utrumque hoc genus *Æquivocorum* vocari consuevit *Analogum* & *Analogicum*. Cujus rei ea forsitan est causa, quod in attributionibus ostenditur aliquid analogiæ & proportionis, v. g. ut se habet urina ad indicandum sanitatem: ita & color vulvae.

CAPUT DECIMUM.

DE

UNIVOCIS.

THEOREMATA.

V *Univoca*, Græcis *Συνώνυμα*, dicuntur, quorum & nomen commune est, & ratio substantiæ juxta illud nomen est eadem. Sic homo & equus sunt *univoca* respectu animalis: quia & nomen & definitio animalis utrique convenit.

2. Unde vides, tria ad univocationem esse necessaria. 1. pluralitatem: id est, ut res sint plures, minimum

minum dua : nam hic pluralitas opponitur unitati, paucitati. 2. communitatem nominis. 3. communitatem definitionis. 4. communitatem definiti-
onis in ordine ad commune nomen.

3. Univoca sunt vel Essentialia, vel Accidentalialia.

4. Essentialia dicuntur, qua commune habent no-
men, & communem definitionem essentialem: ut; ho-
mo & bestia nomen animalis sortiuntur, & essentia-
lem ejus definitionem aqualiter participant. Sive, cum
predicatum commune non tantum convenit multis se-
cundum eandem rationem, sed etiam pertinet ad illo-
rum essentiam.

5. Accidentalialia dicuntur, qua commune habent
nomen, & communem definitionem accidentalem, seu
accidentario tantum participatam: ut nix & olor
respectu albi.

6. Usus Univocorum est ad Categorias, ad Defini-
tiones & ad Divisiones: Univoca enim omnia ad eandē
pertinent Categoriam: & equus v. g. si definiatur,
in ejus definitione ponetur animal: & si animal di-
vidatur, in hominem, equum &c. dividetur.

QUÆSTIO.

An Univoca recte fuerint definita?

Nota I. *Synonyma* aliter sumi apud Rhetoras &
Grammaticos, aliter, apud Philosophos. Apud
illos sunt multa vocabula eandem rem signi-
ficantia: ut; ensis & gladius, quæ Philosophis dicun-
tur *Polyonyma*. Apud hos multis sumuntur modis,
ut jamjam dicetur.

Nota II. Univoca tribus modis dividi. 1. in *Uni-
vocantia* & *Univocata*. Univocum univocans est di-
ctio seu vox significans: sive, est ipsum nomen
commune. Et quatuor modis usurpari solet. 1. pro
qualibet dictione, quæ prædicatur secundum eun-
dem conceptum sive de uno, sive de pluribus: sic
dicimus;

dicimus; *Socratem* de *Socrate* prædicari univoce, omneq; individuum de seipso 2. pro dictione significante plura, de quibus prædicatur sive essentialiter, sive accidentaliter. In hac significatione omnia Universalia dicuntur Univoca respectu inferiorum. 3. pro dictione plura significante, de quibus necessario prædicatur. Sic Accidens commune non prædicatur univoce: quia tantum contingenter prædicatur. 4. pro dictione plura significante, de quibus essentialiter prædicatur & aqualiter. Hoc pacto Genus est Univocum respectu Specierum & Species respectu individuorum. Univoca univocata sunt plures res per illud unum vocabulum significata. Ita sese habent; *homo* & *bestia* respectu vocis *animal*.

Deinde dividuntur Univoca in *Participata* & *Participantia*. Univocum participatum est natura communis, quæ à multis participatur, ut natura *animalis* quæ participatur ab *homine* & *bruto*. Univoca participantia sunt res, quæ participant communem naturam: ut *homo* & *brutum* respectu *animalis*. Tandem dividuntur in *Essentialia* & *Accidentalìa*, de quibus in Theorematis.

Nota III. Vocabula in definitione posita eodem modo accipienda esse, quo supra in definitione *Æquivocorum*. Dum ergo dicitur; *substantia* ratio, intellige essentiam, non autem aliquid, quod sit necessario de genere *Substantiæ*: *Accidentia* enim sunt am habent substantiam, cum *substantia* sumitur pro essentia: id est, pro natura seu conceptu objectivo, explicabili una definitione, quique sit objectum unius conceptus formalis. His præmissis.

Resp. I. Definiri theor. 1. Univoca univocata formaliter sumpta: id est, res, quæ subsunt nomini univoco quod Philosophis *Univocum univocans* appellari consuevit: sola enim univocata propriè dicuntur habere commune nomen & communem definitionem. Unde & in plurali definiuntur: una enim res non potest habere commune nomen: nam, quod

quod uni soli convenit, non est commune, sed proprium.

Resp. II. Non definiri hic univoca *participata* sed *participantia* : quia *participatum* non habet commune nomen, sed æquale seu æquè latè patens: nam natura & nomen *animalis* æquè latè patent: sed Univoca hic definita habent commune nomen. Ergo Univoca hic definita non sunt *participata*. Ergo *participantia*.

Resp. III. Non definiri hic univoca *accidentalibus*, sed sola *essentialibus* : distinguit enim hoc loco Philosophus *univoca* à *Denominativis* jam vero *Accidentalibus* de suis subjectis *inbasionis denominativè* prædicantur. Deinde etiam, quia debet hic sumi vox Univocorum eodem modo, quo sumitur in *Prædicamentis* : ibi autem sumitur pro *essentialibus Univocis* : quia cap. de Substant. dicitur ; *Accidens univoce* non prædicari de suis subjectis, puta *inherentia* : quia non prædicatur *essentialiter*.

Resp. IV. Definitionem hanc esse bonam : quia convenit omnibus & solis *Univocis univocatis*, *participantibus*, *essentialibus formaliter sumptis*. Omnibus quidem, quia nulla sunt talia Univoca, quibus non conveniat idem nomen, & eadem secundum nomen substantiæ ratio: solis autem, quia neque *Æquivocis*, neque *Analogis* convenit eadem substantiæ ratio, ut abunde constat ex dictis supra, neque *Denominativis*, ut ex jam dicendis patebit.

Dices I. Nomen univocum habet tantum unum significatum. Sed univoca *univocata* sunt res diverse & non sunt unum significatum nominis. Ergo univoca *univocata* non denotantur per idem nomen commune.

Resp. Si univoca considerentur *quoad id, quod sunt*, & *quoad suas rationes proprias*, sic non significantur per nomen commune univocum : sed si considerentur *quoad naturam communem*, in qua conve-

conveniunt, significantur per nomen commune univocum, tanquam significata ipsius *materialia*: natura autem illa communis est significatum *formale* & *immediatum*.

Dices II. Æquivocum dicitur, quod æqualiter plura vocat. Sed *animal* æqualiter plura vocat, *hominem* puta & *bestiam*, quorum est genus. Ergo *animal* non est commune univocum homini & *bestiæ*.

Resp. I. ex puris affirmativis in secunda figura nihil sequi. Quod si major propositio convertatur, & fiat Syllogismus in prima figura, neganda fuerit, quia non est universaliter vera.

Resp. II. Licet *animal* ex consequenti plura significet æqualiter, scilicet species sui significati, non tamen *primo* & *immediate* plura vocat æqualiter, sed tantum unum proprium significatum. Ideo *animal* non est æquivocum, sed univocum: æquivocum enim, ex parte vocis, *immediate*, & *que primo* & *principaliter* plura significat.

Urgebis: Ratio animalis secundum unamquamque speciem animalis est alia atque alia. Ergo homo & bestia non conveniunt in una ratione animalis.

Resp. Si *animal* consideretur secundum esse, quod habet in diversis suis speciebus, contractum per diversas differentias, ratio animalis secundum unamquamque speciem vere est alia atque alia: at si consideretur secundum simplicem suam essentiam, eadem ejus est ratio & non diversa: quia sic accipitur ejus essentia indistincta, & non divisa per differentias suas: et ideo ratio explicans ipsam sic acceptam non est diversa.

Dices III. Definitio Univocorum convenit Denominativis: quia *τὸ album*, quod est denominativum, est commune lacti & cretæ, & definitio *albi* utrique convenit. Denominativa tamen non sunt Univoca: cum ab illis distinguantur. Ergo Definitio

nitio

nirio Univocorum nimis est lara.

Resp. Negando, Definitionem univocorum convenire Denominativis: nam nomen seu forma denominans non dicitur de rebus denominatis *essentialiter*, sed *accidentaliter*: quamvis enim definitio albi conveniat lacti & cretæ, neutri tamen est essentialis: quia *albedo* est tantum accidens lactis & cretæ. Cùm autem dicitur in Definitione; rationem substantiæ eandem esse, sensus est; Definitionem, in qua conveniunt univoca, essentialem esse.

Quæres hic, quid Thomistarum aliqui intelligant per univocum *Physicum* & *Logicum*? Univocum *Physicum* vocant, quod eadem ratione dicitur de pluribus ejusdem Speciei infimæ: ut *homo*. Univocum verò *Logicum* appellant id, quod eadem ratione dicitur de pluribus diversæ naturæ & Speciei: ut; *animal* respectu hominis & *bestiæ*.

CAPUT UNDECIMUM.

DE

DENOMINATIVIS.

THEOREMATA.

Denominativa, Græcis Παρώνυμα, quasi nomine vicina, sunt vel propriè & simpliciter; vel impropriè & secundum quid talia.

2. Denominativa impropriè sic dicta sunt vel secundum vocem tantum & non secundum rem; vel secundum rem tantum, & non secundum vocem.

3. Denominativa secundum vicem tantum, & non secundum rem dicuntur ea, quæ sola voce conveniunt: sen

seu, quæ ab eadem voce denominantur, non tamen eandem formam significant: ut *studium* & *studiosus*: illud enim fere significat laborem in literis capeſſendis: hoc vero virtutis amatorem. Ita quoque se habent *somnolentus* & *somnus*, quorum prius inordinatam propensionem ad somnum, adeoque vitium donotat: posterius autem vacationem sensuum exteriorum à suis operationibus, adeoque naturalem significat quietem. Huc refer officium & officere aliaque plurima.

4. Unde vides, hæc esse concreta, quæ cum aliquo abstracto in vocis tantum initio convenient, & ab eodem cadentia (ut loquitur Soto) seu finali terminatione differunt ac significatione.

5. Denominativa secundum rem tantum, & non secundum vocem dicuntur ea, quæ sola re sive significatione convenient: seu, quæ eandem notant formam, sed vocibus exprimuntur diversis: ut; *studiosus* & *virtus*: *studiosus* enim vere significat eum, qui operatur virtuti, quamvis non derivetur vox *studiosus* à voce *virtus*.

6. Hæc ergo sunt concreta, quæ cum aliquo abstracto in principali significatione convenient non autem in voce.

7. Denominativa proprie dicta sunt, quæ & eandem formam significant, & voce convenient; sive, sunt concreta, quæ in utroque conspirant, ita ut cum abstracto, à quo descendunt, significatione sive re, & voce convenient quoad initium, licet fine discrepent. Talia sunt *albus* & *albedo*, *niger* & *nigredo*.

8. Hinc ab Aristotele definiuntur, quæcunque à aliquo (scilicet suo abstracto) differentia casu nominis appellationem habent.

9. In Denominativis considerantur hæc tria reluti conjuncta; denominans, denominatum & denominativum.

10. Denominans (quasi de se aliud nominans, quia de se dat concreto, ut pradicetur, & nominis subiectum) est nomen abstractum vel substanti-

vum significans formam, à quâ subiectum dicitur tale, adeoque accidentariam, ut; Logica, Grammatica, albedo.

11. Denominatum est res, quæ à tali formâ denominationem sumit: sive, est ipsum subiectum, de quo predicatur accidens in concreto: sive, in quo est ipsa forma, à quâ res denominatur talis: ut; Aristoteles, Priscianus, cygnus. v. g. cum dico; Aristoteles est Logicus, Logica est forma denominans: at Aristoteles est subiectum denominatum.

12. Denominativum (quasi de alio nominativum, quia est denominativum subiecti ratione formæ accidentalis, quæ est alia à subiecto) est accidens concretum, quod predicatur adiectivè de suo subiecto, illudque formaliter denominat: sive, est totum, quod ex denominante, & denominato exurgit: ut; Logicus, Grammaticus, albus.

13. Conditiones Denominativorum hæ sunt. 1. ut convenient in principio vocis. 2. ut discrepent in fine. 3. ut convenient in re significatâ. 4. ut discrepent in modo significandi. 5. ut Denominativum predicari possit de re denominatâ. 6. ut definitio Denominativi non sit essentialis, sed accidentalis denominato.

14. Denominativum dividitur in Adæquatum & Inadæquatum.

15. Adæquatum est, quod connotat omnia ista & sola, quibus principale adjacet adjacentiâ per eandem vocem significatâ: ut; felix respectu vocis felicitas.

16. Inadæquatum est, quod ista omnia & sola non connotat: ut; albus respectu vocis albedo: quia non connotat subiecta albedinis remissa.

17. Usus hujus doctrinæ est, ut sciamus 1. Denominativa in eâdem esse Categoriâ cum suis formis denominantibus, non autem cum denominato. 2. Accidentia de subiectis denominativè predicari.

Q U Æ S T I O N E S.

I. *An Denominativorum definitio
rectè se habeat?*

Denominativum dicitur, quod denominationem cum alio prope habet similem. Sive, quod ab alio nomen fortitur: vel, quod derivatur ab alio secundum nomen & significationem. Sumiturque hoc nomen 1. *latè & improprie* pro eo omni, quod de alio adjectivè prædicatur. 2. *strictè & proprie* pro eo, quod de alio adjectivè prædicatur, sed *accidentaliter* tantum.

Cum autem omne Denominativum sit partim concretum, partim etiam connotativum, quò facilius natura Denominativorum intelligatur; sciendum est, quid sit prædicatum abstractum, quid concretum, quid connotativum, quid absolutum. Itaque, quod ad præsens attinet institutum, dividi potest prædicatum.

1. In *Abstractum & Concretum*. Abstractum est, quod indicat formam velut separatam à subjecto; ut; *albedo, humanitas*. Estque duplex: nam aliud est *ultimà*, aliud *medià abstractione* abstractum. Abstractum ultimà abstractione est, quod significat formam ab omni subjecto abstractam, ita ut magis sub eodem nomine abstrahi nequeat: ut; *albedinitas, humanitas* &c. Abstractum medià abstractione est, quod significat formam separatam non ab omni subjecto, sed ab aliquo tantum, ita ut alterius sub eodem nomine aliquid ab eo abstrahi possit: ut, *albedo*. Ubi

Nota, Media abstracta non reperiri, nisi in solis abstractis Accidentium: nam abstracta Substantiarum omnia sunt ultima abstracta. v. g. ab *homine* non potest aliud sub eodem nomine abstrahi, quàm
humanitas:

humanitas: ab albo autem, præter albedinem, etiam albedineitas abstrahitur.

Concretum est, quod rem, de quâ dicitur, significat quasi compositam è subjecto & formâ: ut; *album* significat id, quod habet *albedinem*, *homo* id, quod habet *humanitatem*.

2. Subdividitur concretum in *Absolutum* & *Connotativum*. Absolutum vocant, quod rem quampiam quasi *per se* & *absolutè* consistentem significat, neque subjectum, cui inhæreat vel insit, connotat: ut, *homo*, *animal*, *albedo*. Connotativum dicunt, quod significat formam aliquam quasi in subjecto existentem: sive, quod rem unam significat, & aliud connotat, cui res illa insit vel inhæreat: ut; *candidum* significat *candorem* subjecto inhærentem. Estque *Essentiale*, vel *Accidentale*. Essentiale, quod formam significat alicui essentiali: ut; *rationale*. Accidentale, quod accidentariam formam significat: ut; *candidum*, *nigrum*, *justum*. Unde in descriptionibus dictum est, *quasi per se*, & *quasi in subjecto*: si enim *per se existens* accipiat simpliciter, solis Substantiis convenit: atque ita nulla erunt prædicata accidentalia absoluta, quæ significare possint formam accidentalem *per se* existentem: quia tamen accidentia significari possunt, quasi *per se* existentia, hinc etiam quædam accidentium prædicata absoluta sunt, habentque absolutum significandi modum, ut; *candor*, *fortitudo*, *justitia* & similia. Eodemque modo in descriptione Connotativorum dixi; *quasi in subjecto existentem*: quia, si forma simpliciter in subjecto existens intelligatur, sola accidentia habent prædicata connotativa: nam, *esse simpliciter in subjecto*, seu *in alio inhærentè*, soli accidenti convenit: sed quia etiam ipsæ formæ substantiales significari possunt, quasi existentes in subjecto, hinc etiam sunt quædam substantialia connotativa: ut; *rationale*, *animatum* &c. quibus significatur ipsa forma rationalis & anima quasi in subjecto, quod animatum vel rationale dicitur.

Observandum hoc quoque est, quòd, licet *Grammaticè* loquendo *abstractum* derivetur à *concreto*, v. g. *albedo* ab *albo*, tum quia concretum paucioribus constat literis & syllabis, tum quia incurrit in sensus magis, quàm abstractum, *Philosophicè* tamen & *realiter* fiat oppositum: concretum enim est compositum ex subiecto & formâ, ac proinde effectus formalis abstracti seu formæ: at verò effectus sumitur à causâ, non contrâ. Ideo *Philosophicè* non derivatur *albedo* ab *albo*, sed *album* ab *albedine*.

Quamvis, his positis, ad propositam Quæstionem respondere non sit difficile, juvabit tamen singulas Definitionis particulas, earumque vim inspicere, quò id fiat commodius. Ac 1. quidem definit *Philosophus* *Denominativa* in plurali, non quòd complectantur *Denominativum* & *Denominans*, seu concretum, & abstractum v. g. *album* & *albedinem*: illa enim non habent appellationem ab aliquo, sed unum eam habet ab altero. Ideo ergo numero multitudinis ea definit, quia non rarò ab uno sumuntur plura denominativa: ut a *fortitudine* *fortis* & *fortiter*: potest enim terminus syncategorematicus, v. g. *fortiter* determinare *accidentaliter*, & ideo esse *Denominativum*. Genus autem definiti, quamvis non exprimatur, subaudiendum est tamen, scilicet *concreta* seu *connotativa*: at non quævis connotativa, sed *accidentalia* tantùm, ex mente Aristotelis. Reliqua, quæ adduntur, ponuntur loco Differentiæ. Itaque cùm dicitur 2. *quæ ab aliquo*, intelligitur forma accidentaria, v. g. ab habitu *justitiæ* Aristides denominatur *justus*. 3. additur; *differentia casu*, non quidem *Grammatico*, sed quâcunq; in fine *vocis inflexione, variatione, terminatione finali*. Ità se habent *justitia* & *justus*: quamvis enim ambo hæc vocabula apud Grammaticos sint nominativi casus in Logica tamen *casu*, id est, terminatione, differre dicuntur. 4. tandem additur; *nominis appellationem habent*: quibus verbis non potest intelligi derivatio *Grammatica*,

ca, quæ in eo consistit, quòd vox una sit posterius instituta & formata ex literis & syllabis alterius vocis prioris : quia secundùm Grammaticos abstractum potius derivatur à concreto, quàm contrà. *Habere ergo appellationem est habere nomen appellans, five nomen, quod aptum est appellare aliud, vel attribui alteri, ita tamen, ut ratio per tale nomen significata eidem non tribuatur essentialiter.* Ex his patet, definitionis Denominativorum hunc esse sensum; Res denominatæ sunt, quæ sic exprimuntur, ut earum unaquæque habeat nomen, quo appelletur à formâ accidentariâ subiecto, & ut in isto nomine una earum ab alterâ differat nominis inflexione.

Resp. I. ad Quæstionem; non definiuntur hic Denominativa abstracta, neque absoluta : quia Denominativa debent significare formam & connotare subiectum, cui ista forma inhæreat. Hoc autem in abstractis & absolutis locum non habet.

Resp. II. Definiuntur hic connotativa, eaque accidentaria tantùm: id est, quæ significant formam subiecto accidentariam : nam 2. Top. cap. 2. Genus non prædicatur de Speciebus denominativè, quia non est illarum accidens. Hic autem per formam accidentariam non intelligitur tantùm accidens, sed & aliquid accidentarium rei denominatæ: hæc enim propositio ; *domus est lignea*, est denominativa: licèt namque lignum non sit accidens, est tamen domui accidentarium, fieri ex lignis: quia potest ex aliâ constari materiâ.

Resp. III. Quamvis dici possit, hic definiri voces denominantes, melius tamen dixeris, res hic definiri denominatas, quatenus tamen subsunt vocibus denominantibus: idque 1. quia suprà, cùm actum est de Æquivocis & Univocis, definitæ sunt res. 2. quia nomina non dicuntur habere appellationem nominis, sed esse ipsa nomina, per quæ res nominantur & appellantur.

Dices 2. *Æthiops* & *corvus* denominantur à nigredine nigri : eis tamen non convenit definitio Denominativorum. Ergo non rectè fuerunt definita Denominativa.

Resp. Negando, *Æthiopem* & *corvum* denominari à nigredine, quatenus exprimuntur istis vocabulis; *Æthiops* & *corvus* : tantum enim denominantur à nigredine, quatenus dicuntur nigri.

Quæres 1. An omnia Denominativa prædicentur accidentaliter? Omnino : nam Aristoteles cap. de Substantiâ dicit; Differentias non prædicari denominativè : quia prædicantur essentialiter : ideo prædicatio ista; *homo est rationalis*, denominativa non est.

Dices : Omnia connotativa prædicantur denominativè. Sed *rationalis* est connotativum. Ergo prædicatur denominativè.

Resp. Neg. Maj. Nomen enim connotativum latius patet Denominativo.

Quæres 2. An aliqua Denominativa prædicari possint univocè? Dico ; aliqua : quia dubium non est, quin aliqua sint, quæ analogicè tantum, aut etiam æquivocè prædicantur : nam *sanum* analogicè tantum, prædicatur de *animali* & *pomo*. Quæstio ergo tantum est, an aliqua Denominativa possint univoca dici? Dubitandi occasio est, quòd Aristoteles cap. de Subst. sumat univocè prædicari pro essentialiter prædicari.

Resp. Quædam Denominativa univocè prædicantur nam 1. si hoc non esset, duo posteriora Universalia expungenda forent è numero Universalium : cum denominativè tantum prædicentur, nec de subjectis multis essentialiter dicantur. Atqui omne Universale debet esse univocum. Ergo non est de ratione univoci essentialiter dici de subjectis. 2. quia, quæ æquali ratione à multis participantur, univoca sunt. Sed quædam Denominativa æquali ratione à multis participantur. Ergo sunt univoca. Major patet

patet ex definitione Univocorum. Minor verò probatur: quia, cum *album* dicitur de *cygno* & *nive*, non tantum nomen *albi* de illis prædicatur, sed etiam ratio *albi*, quæ inest utrique subjecto eodem modo.

Dicendum ergo est, ea, quæ ita prædicantur *univocè*, ut etiam *essentialiter* prædicentur, esse perfectissimè Univoca: hoc tamen non impedire, quò minus, quæ prædicantur *accidentaliter*, possint dici *univoca*, licet non ita perfectè. Hoc autem tantum voluit Philosophus loco suprà citato.

Quæres, Quomodo Denominativa distinguantur à Conjugatis?

Resp. Distingui 1. *amplitude*: latius enim parent Conjugata: abstracta quippe non minus Conjugata dicuntur, quàm concreta: ut *fortitudo*, quàm *fortis*: at abstracta non sunt Denominativa, sed concreta duntaxat. 2. distinguuntur in *modo* & *respektu*: quia licet concreta dicantur Denominativa & Conjugata, dicuntur tamen Denominativa *respektu prædicationis*, & ita hîc considerantur; sed dicuntur Conjugata *respektu argumentationis*, quatenus mutuo quodam jugo & nexu se inferunt: atque ita considerantur in Topicis. 3 Tandem Denominativum est propriè unum solum ab alio denominatum: at Conjugata sunt multa sub eodem jugo contenta.

II. Quid Concretum & Connotativum principaliter significant, formam-ne substantialem aut accidentalem, an verò subjectum talis forma?

R Esp. 1. Connotativa tam Substantiarum, quàm Accidentium principaliter & formaliter significant formas substantiales vel accidentales: materialiter autem & minus principaliter significant.

nificant subjecta. Ratio est, quia nomen connotativum inde nomen accepit, quod principaliter notet seu significet ipsam formam: connotet verò, i.e. simul & concomitanter significet subjectum, cui adjacet illa forma. Unde, cum dico, *rationale*, principaliter significatur forma rationalis: minus verò principaliter suppositum seu subjectum talis formæ: eademq; est rationale in *albo*, & cæteris connotativis.

Resp. II. Concreta Accidentium & Substantiarum, quæ non sunt connotativa, sed absoluta, æquæ principaliter significant tam subjectum, quam formam: ut; *albedo*, quæ est concretum Prædicamenti Qualitatis, tam ipsam qualitatem albedinis, quam albedineitatem significat: & *homo* vel *animal* tam id, quod habet formam hominis vel animalis, quam ipsam formam designat. Ut autem hoc clarius intelligas.

Repete ex dictis Quæst. præcedente, Concretum quoddam esse absolutum, ut *albedo*: quoddam verò connotativum, ut *album* quatenus significat formam albedinis; quasi in subjecto existentem: at verò nomen *homo* non significat formam hominis, ut in materiâ, sed immediatè denotat totum compositum ex materiâ & formâ hominis: & ideo *homo* est nomen quidem concretum, non tamen connotativum, sed absolutum. Sic etiam *albedo* non est connotativum, est tamen quoddam concretum in suo Prædicamento. Hoc posito,

Probatur secunda responsio: Concretum absolutum significat *immediatè* & *absolutè* compositum ex materiâ & formâ, vel quasi forma: in hoc enim differt à connotativo, quod, tamen si compositum significet, *principaliter* tamen & *immediatè* indicat formam illius compositi tantum. Ergo concretum absolutum significat materiam & formam illius compositi *immediatè*, & per consequens æquæ primò ac principaliter. Consequentia patet: quia tam materia, quam forma in ratione illius compositi

compositi includitur. At nomen concretum absolute, si compositum illud immediate significet, significat etiam immediate tam materiam, quam formam illius, ac proinde æquè principaliter utramque. Atque hac ratione intelligendum existimo, quod communiter docent Philosophi; Concreta Substantiarum æquè principaliter significare materiam & formam: Concreta vero Accidentium principaliter significare solas formas accidentarias, minus vero principaliter ipsam materiam seu subiectum. Hoc, inquam, secundum distinctionem à nobis assignatam, accipiendum est: intelligunt enim, per *concreta substantiarum*, concreta *absoluta*, cuiusmodi sunt *homo, animal &c.* quæ tam materiam, quam formam significant æquè principaliter. Cùm vero dicunt; Concreta Accidentium principaliter significare solas formas accidentarias, non est hoc de quibuscvis concretis Accidentium intelligendum, sed de concretis eorum connotativis: ut sunt; *album, iustum &c.* Alioqui, si concreta absoluta Accidentium & Substantiarum conferamus, eundem habent significandi modum: utraque enim significant compositum ex materiâ & formâ immediate: sicut enim *homo* v.g. immediate significat totum compositum Substantiæ, sic & *albedo* totum compositum ex specificâ & genericâ ratione albedinis. Eodem modo si Connotativa Substantiarum cum Connotativis Accidentium comparemus, similiter eundem significandi modum obtinent, quod tam hæc, quam illa significant principaliter solas formas.

Quæret forsitan aliquis, An nomina arte factorum, ut *domus, tunica* & similia, quæ etiam significant quasdam formas accidentarias per artem introductas, principaliter significant huiusmodi formas artificiales, an vero materiam ipsam, ex qua constant arte facta?

Fonseca eumque secuti Conimbricenses putant

tant, nomina arte factorum æquè principaliter significare materiam & formam. v. g. *statua* nomen significare tam materiam æris, ex quâ fortè statua constat, quàm ipsam figuram statuæ, quæ est forma artificialis.

Sed probabilius videtur, quod sentit M. Albertus ejusque discipulus Thomas Aquinas; arte factorum nomina *principaliter* & *formaliter* significare formas per artem introductas: connotare verò solum ipsam materiam: nam nomen significat illud principaliter, quod per se significat: illud minus principaliter, quod solum insinuat ratione alterius. Atqui nomina arte factorum, ut *statua*, *dormus* & similia, *per se* significant formas artificiales: *per accidens* verò solum materiam æris vel ligni, ex quâ constat ens artificiale. Ergo principaliter significant formas. Minor probatur: quia si vim ipsius nominis artificialis spectemus secundum se, certam quidem formam indicat, non tamen certam materiam. v. g. cum audio nomen *statuæ Cæsaris*, non significatur hoc nomine, ex quâ materiâ sit illa statua: sed solum ipsa forma seu figura statuæ, nimium Cæsari similis, indicatur. Ergo nomina arte factorum *expresse*, atque adeò *formaliter*, solum significant formas artificiales. Dixi; *si vim ipsius nominis artificialis spectemus*: nam aliunde ob aliquam rationem fieri poterit, ut nomen aliquod artificiale etiam certam indicet materiam. Hinc v. g. quia non solemus gestare tunicas ex lapide, per nomen *tunica* non solet intelligi, nisi tunica ex panno, vel aliâ usitatâ materiâ: si tamen vim ipsius nominis *tunica* spectes, haud dubiè non designat formaliter hanc materiam: tam enim propriè significat tunicam ex foliis arborum, aut plumis avium contextam, quàm tunicam sericam. Maneat itaque, nomina arte factorum, *quantum est ex se*, *formaliter* solummodo significare formas artificiales.

CAPUT DUODECIMUM,

De

DUABUS DIVISIONIBUS
ANTE-PRÆDICAMEN-
TALIBUS.

THEOREMATA.

DUæ à Philoſopho afferuntur Divisiones Ante-Prædicamentales : quarum prior eſt τῶν ἀεὶ ὄντων, id eſt, eorum, quæ dicuntur, puta Vocum, quatenus res ſignificant: altera τῶν ὄντων, id eſt, Rerum.

2. Prior ſic habet; Eorum, quæ dicuntur, alia cum complexione dicuntur, alia ſine complexione. Hoc eſt, Voca ſignificativarum alia ſunt Complexæ, alia Incomplexæ.

3. Vox complexa eſt, quæ plura pluribus conceptibus ſignificat.

4. Eſtque vel voce tantum complexa, vel re tantum, vel voce & re ſimul.

5. Vox voce tantum complexa eſt, quæ licet aliqua ſignificet, ut multa, ea tamen re ſunt quid unum: ut; animal rationale, cmiſque adeo definitio.

6. Vox re tantum complexa eſt, quæ, licet una ſit, plura tamen ſignificat: ſic omne nomen æquivocum ſignificatione eſt multiplex.

7. Vox complexa re ſive ſignificatione & voce ſimul eſt, quæ componitur ex duabus vel pluribus retinentibus integras ſignificationes: ſive, quæ componitur ex pluribus terminis ſignificativis, ita ut plures in animo noſtro ingeneret conceptus.

8. Et

8: *Et habet se vel per modum Enunciationis, ut; homo currit: vel sine Enunciatione, ut; homo albus.*

9. *Unde vides, voces complexas seu compositas hic vocari, quæ, aptè secundum Syntaxin colligata, res plures diversarum ferè Categoriarum significant: vox enim homo Substantiam: at currit & albus Accidens denotant. De his hic potissimum est sermo.*

10. *Vox incomplexa etiam est triplex: vel voce tantum, ut canis, vel significatione tantum, ut; corpus animatum: vel voce & significatione simul, ut animal.*

11. *Hæc ergo ex pluribus dictionibus per se significantibus non componitur, adeoque unum & simplicem in animo audientis ingenerat conceptum: ut homo, lupus, disputat, currit.*

12. *Vsus hujus Divisionis est, ut incomplexa recipiantur in Categoriis: Complexa secundum significationem ab illis rejiciantur.*

13. *Posterior divisio his verbis concipitur; Eorum, quæ sunt, alia de subjeçto aliquo dicuntur, sed in subjeçto nullo sunt: ut homo de subjeçto dicitur, nempe aliquo homine, sed in subjeçto nullo est: alia in subjeçto aliquo sunt, de subjeçto autem nullo dicuntur: ut quædam Grammatica est in subjeçto, id est, in anima, sed de nullo subjeçto dicitur: quædam & de subjeçto dicuntur, & in subjeçto sunt: ut; scientia est in subjeçto, nimirum anima, & de subjeçto dicitur, nempe de Grammatica: nonnulla nec in subjeçto sunt, nec de subjeçto aliquo dicuntur, ut; quidam homo, quidam equus.*

14. *Hæc divisio ex duabus bimembris est conflata, quarum prima est in Substantiam, quæ non est in subjeçto, & in Accidens, quod est in subjeçto: secunda est utriusque iterum in Universale; quod dicitur de subjeçto, & in Singulare, quod non dicitur de subjeçto.*

15. Dicitur de subiecto, scilicet Logico sive prædicationis, aliquid intelligimus, cum ad quæstionem quid est responderetur, id est, cum superius universale essentialiter affirmatur de inferiori & subijcibili: nam, quæ de subiecto prædicari dicuntur, ea secundum nomen & rationem convenire debent subiecto. Sic animal dicitur de homine, ut de subiecto, & color de albedine.

16. Esse in subiecto, scilicet Phifico sive inhærentiæ dico, ait Aristoteles, quod, cum in aliquo sit, non sicuti pars, impossibile est esse sine eo, in quo est. Hæc definitio est Accidentis, cuius proprium est in subiecto esse, ita ut non sit pars, neque essentiæ, neque integri, sed tanquam forma accidentaria in subiecta materia & non possit esse, quamdiu est, sine subiecto. Ita albedo est in lacte, creta, saccharo.

17. Hinc substantiæ universales dicuntur de subiecto prædicationis seu attributionis, propter universalitatem: sed in nullo sunt subiecto inhærentiæ, propter substantialitatem.

18. Substantiæ singulares nec dicuntur de subiecto prædicationis, propter singularitatem, nec sunt in subiecto inhærentiæ, propter substantialitatem, sive quia substantiæ sunt.

19. Accidentia universalis dicuntur de subiecto prædicationis, quia sunt universalis, & sunt in subiecto inhærentiæ, quia sunt accidentia. Ita color dicitur de albedine, & est in pariete.

20. Accidentia singularia sunt in subiecto inhærentiæ, quia sunt accidentia, sed non dicuntur de subiecto attributionis, quia sunt singularia: ut, hic color.

21. Usus huius divisionis est, ut quibusdam quasi proprietatibus Substantiæ distinguantur ab Accidentibus, per esse & non esse in subiecto: itemque Universalis à Singularibus per dici & non dici de subiecto.

QUÆSTIO.

I. Proponuntur & solvuntur quæstiuncula quædam circa primam divisionem.

Quæritur I. *An ista divisio recte se habeat?* Ratio dubitandi est, quia Voces hic dicuntur dividi. Voces autem non ad Logicam spectant, sed ad Grammaticam.

Respondeo, divisionem hanc bene esse traditam: nam illa sunt incomplexa, quæ sunt una Substantia, vel unum Accidens. Illa ergo dicuntur sine complexione, quæ unam significant substantiam, vel unum Accidens. Illa autem sunt complexa, quæ vel sunt composita ex substantia & Accidente, vel ex pluribus substantiis, vel ex pluribus Accidentibus. Illa itaque dicuntur cum complexione, quæ tale compositum significant. Non ergo voces propriè loquendo habent complexionem, sed ipsæ Res: Voces tamen significant res cum vel sine complexione.

Ad rationem dubitandi dico, Voces tribus modis considerari. 1. *quatenus sunt soni.* 2. *quatenus significant conceptus animi vel res.* 3. *quatenus declinantur, conjugantur vel construuntur in oratione.* Primo modo spectant ad Physicam: secundo ad Logicam: tertio ad Grammaticam.

Quæritur II. *An rectè dixerit Aristoteles, & nos cum eo, τὸ currit, vincit & similia, esse incomplexos terminos?* Ratio dubitandi est, quia his verbis non videtur significari una res, sed actio cum persona: nam τὸ currit idem videtur valere, quod ille est currens. Ergo talis terminus non est incomplexus, sed potius complexus.

Resp. rectè ita dictum fuisse ab Aristotele: Simpliciter enim & complexio termini non sumitur ex omnibus, quæ ab eo quocunque modo significantur, sed à proprio seu primario & formali significato. Ideo Verba sumuntur propriè pro eo quod formaliter

liter significant, ceteris, quæ *materialiter tantum* significant in confuso connotatis : adeoq; *formaliter* significant v. g. actionem ut *τὸ currit* cursum : *secundario* autem & *materialiter* connotant personam seu subjectum , ino & ipsum tempus. Hanc autem responsionem bonam esse, pater ex eo quod Aristoteles , postquam idixit ; *homo currit, homo vincit*, esse complexa, prout copulantur ; posteadicat prout separantur, esse incomplexa. *τὸ currit* igitur sumitur ab Aristotele, ut distinctum à subjecto, quatenus, ut jam dixi, *formaliter* significat tantum cursum , *materialiter* autem connotat subjectum. Aliter hunc locum interpretatur Porphyrius: sed hæc forsitan menti Aristotelis accommodatior interpretatio.

Quæritur III. *An concreta & denominativa sint Voces complexæ?* Ratio dubitandi est, quia significant conceptum subjecti, & primario conceptum formæ accidentariæ.

Resp. negative : quia vox complexa significare debet *principaliter* plures conceptus, tanquam unitos. Ideoque ratio habenda est significati, non consignificati. Denominativa autem & concreta præcipuè significant Accidens , & consignant subjectum.

Quæritur IV. *An voces mixtæ, ut, nemo, ubique, semper, & similes sint complexæ?* Resp. Quamvis hæ *Grammaticè* possint esse simplices , *significatione* tamen & *Logicè* esse complexas : quia significant principaliter plures conceptus, unum syncategoremati inclusum, alium categoremati correspondentē, v. g. *τὸ semper* significat principaliter duos illos conceptus, quos significant duæ hæ voces, *omni tempore*. Major potest esse dubitatio de vocibus compositis ex negatione infinitante, & voce negata, quales sunt, *non-homo, non-brutum, sint-ne* simplices, an complexæ? Communior sententia est, esse simplices , & significare unum simplicem conceptum ,
quo

quo concipitur v. g. negatio hominis, aut negatio bruti, ita ut vox negata non retineat significationem, quam habebat per se & solitariè posita. Sed id non est usque adeo certum, maxime cum dici soleat, negationem infinitantem distribuere vocem immediate sequentem : hoc autem fieri non potest, si nihil seorsim significet. Adde quòd nulla sit necessitas dicendi, vocem infinitam amittere significationem suam.

II. Proponuntur & solvuntur quasiuncula quadam circa secundam divisionem.

Quæritur I. *An divisio hæc bona sit?* Resp. Esse: quia in eâ nihil desideratur, nihilque est superfluum.

Dices: Divisio hæc non est bimembris. Ergo in eâ aliquid est superfluum.

Resp. Neg. Consequentiam. Cum ergo dicitur, Divisionem esse debere bimembrem, sensus est, non posse esse minorem, vel in pauciora membra, quam in duo : sed hoc nihil vetat, quo minus possit fieri in plura. Deinde sermo tunc est de Divisione omnium perfectissima : hæc enim bimembris est quia membra dividendia maximè pugnant.

Dices 2. In hac divisione vox *subiecti* sumitur æquivocè: æquivocatio autem viciat divisionem: tum quia obscuram eam facit tum quia omnis divisio est quædam membrorum dividendium inter se comparatio & distinctio : comparatio autem non potest fieri in æquivoco. A

Resp. Æquivocationem hanc non esse obscuram nam dictum est; subiectum inhærentiæ esse, quod Accidenti subijcitur : subiectum autem prædicationis, quod superioris in eadem serie prædicamentali substernitur. Cum autem dicitur, comparationem non debere fieri in æquivoco sensus est, quòd non possit eadem vox in uno extremo comparationis aliter sumi, quam in altero : potest tamen con-

formiter

formiter in unoquoque extremo comparationis dis-
poni in significatione diversâ v. g. non recte cōpara-
vero & distinxero Accidens à Substantia, quia Subst.
non est in subiecto *inbæssionis*: Accidens autē aliquod
est in subiecto *essentialis prædicationis*, quia hîc vox
subiecti aliter accipitur in uno, quā in altero cōpa-
rationis membro: recte tamen distinxero Accidens
à Substantia hoc modo; Substantia nunquam est in
subiecto, etiamsi quædā dicatûr de subiecto: Accidens
autem semper est in subiecto, etiamsi quoddā non di-
catur de subiecto: quia etiamsi vox subiecti in priori
membro bis ponatur, & quidem æquivoce, non ta-
men aliter accipitur in posteriori quam in priori:
quia etiam in posteriori disponitur secundum eā-
dem illa significata æquivoca: quapropter in hac di-
visione vox subiecti in singulis membris bis reperi-
tur in diversâ significatione: non accipitur tamen
aliter in uno membro, quā in altero.

Dices 3. Divisio ista non complectitur omnia En-
tium genera: nam Ens complexum, ut *homo albus*,
ad nullum membrum pertinet: non ad primum,
quia *albedo* est in subiecto: non ad secundum quia *ho-*
mo non est in subiecto: non ad tertium, eandem ob
causam: non etiam ad quartum, quia & *albedo* est
in subiecto, & *homo* prædicatur de subiecto. Ergo non
recte fuit assignata.

Resp. Hac Divisione non contineri complexa, sed
Incomplexa: est enim divisio non Rerum in gene-
res, sed rerum prædicamentaliū, quæ simplices sunt
& Incomplexæ. Prior ergo divisio est generalior:
posterior minus generalis.

Quæritur 2. Cur Aristoteles pro exemplis Substan-
tia singularis & Accidentis itidem singularis posu-
erit Individua vaga, v. g. quendam hominem &
quendam grammaticam?

Resp. Non voluit, Individua vaga secundum for-
male & principale significatum esse vel Substantias
singulares, vel Accidentia singularia: nam sic ne-
quidem

quidem sunt entia prædicamentalia. Sed fecit id quia secundum inferiora vocis communis, quæ constant, & pro quibus accipiuntur talia sunt. v. g. *quædam Grammatica*, id est, *hæc Grammatica*, est in subiecto, & de nullo subiecto dicitur: *quidam autem homo*, puta *Joannes*, neque est in subiecto, neque dicitur de subiecto.

Quæritur 3. *Quomodo verum esse possit, quod dictum fuit*; quædam dici de subiecto, sed non esse in subiecto, & vicissim, quædam esse in subiecto, sed non dici de subiecto? Ratio dubitandi hæc est, quia ex inesse sequitur prædicari. Ergo quod inest subiecto, prædicatur de subiecto, saltem *identice*: ut *hoc album de hoc pariete*: & vicissim, quod non est in subiecto, non potest dici de subiecto.

Resp. Quamvis tam Accidens singulare quam Substantia singularis, possit de seipso dici *prædicatione identica*, eam tamen prædicationem nihili fieri à Philosophis, eo quod in ignorantia rei cognitionem nos non deducat. Deinde quamvis singularia dici possint de eo, quod in propositione primum locum occupat, adeoque *Subiectum* aliquo modo nominari potest non tamen dicuntur *essentialiter*, tanquam superiora de inferioribus, quomodo hic sumitur *dici de subiecto*. Tandem substantia universalis dicitur quidem de subiecto *prædicationis*, quia in eo est, vel tanquam pars essentialis, vel tanquam tota ejus essentia, sed in subiecto *inbætionis* non est: illud autem subiectum intelligitur, cum aliquid dicitur *esse vel non esse in subiecto*.

Quæritur 4. *Quod modis sumatur* id inesse? Resp. duobus: 1. *Late* 2. *Stricte*. Late sumitur octo modis. 1. enim inest aliquid, ut pars in toto. Sic caput in homine, digitus in manu. 2. ut totum in partibus. Sic corpus est in suis membris. Respublica in hominibus. 3. ut inferius in suo superiori, Species v. g. in genere ut homo in animali. 4. ut superius in inferioribus

inferioribus, five ut totum potentiale in partibus subiectivis. Ita Genus est in Speciebus, animal v.g. in homine & bruto. 5. ut forma in materia, five ea sit *substantialis*, ut anima in corpore, five *accidentalis*, ut albedo in pariete. 6. ut effectus in efficiente vel motus in movente. Sic creaturæ dicuntur esse in Deo, & subiecti in potestate Regis. 7. ut res in fine, sic animus avari dicitur esse in divitiis. 8. ut in loco, Sic Plato est in Academia. Hi modi essendi continentur his versiculis.

Insunt Pars, Totum, Species, Genus utraque Forma.

Rex in regno, res in fine, locoque locatum.

His alii addunt duos modos: unum, quo quid est in vase ut vinum in dolio: alterum, quo quid est in tempore, ut esse hoc die, mense, anno.

Strictè sumptum *to' inesse* continet tantum ea, quæ insunt quinto modo, non tamen omnia, sed quæ insunt, ut formæ accidentales. Id enim inesse dictum est, quod est in re, non tanquam pars, ab eâ que separari nequit, Hinc requiritur 1. *esse in*. 2. *non esse partim rei, cui inest, nec etiam tertii ex utroque conflati*. 3. *non posse separari ab eo, cui inest*. Primus iterum modus postulat, 1. *ut vere & proprie insit*. 2. *insit modo naturali*. 3. *ut insit positivè rei positivæ*.

Quæres hic 1. An anima & forma substantialis sic in subiecto? Ratio dubitandi est, quia forma v. g. asini est in materia, nec tamen est pars materiæ. Ergo forma substantialis est in subiecto: cum non possit esse sine illo.

Resp. 1. Corpus non amplius est *essentialiter*, sed tantum *analogice*, ablatâ animâ: & sic anima dici potest pars corporis. Resp. 2. Licet anima asini non sit pars corporis, est tamen pars asini: Accidens autem nec est pars materiæ, nec pars subiecti in quo est. Resp. 3. Anima humana potest esse sine materia. Non ergo repugnat omni formæ, posse esse sine materia. Resp. 4. Quæ sunt in subiecto accipiunt ab eo *essentiam* & *existentiam*: ut albedo

bedo : forma substantialis, dat potius esse & existere materiæ.

Quæres 2. An Totum sit accidens partium ? neque enim est earum pars, neque sine illis esse potest. Resp. ad quæstionem negativè : quia Accidens est in aliquo : Totum in aliquibus : non enim potest esse in una tantum parte.

Quæres 3. An res sint in efficiente & fine, tanquam Accidens ? Resp. nequaquam: quia Accidens est in re : Efficiens & Finis extra rem.

Quæres 4. An non corpus respectu loci, & temporis sit accidens, cum non possit esse sine illis ? Resp. non, quia Accidens singulare non potest esse sine certo subiecto ut meus color sine me : at corpus potest esse sine hoc loco & hoc tempore, licet non sine omni.

Quæres 5. Quomodo Accidens non possit esse sine subiecto cum possit adesse & ab esse ? Respondent multi, non requiri *actualem* inhaerentiam sed *aptitudinalem*. Verum hæc quæstio partim alterius est loci, partim altioris indaginis. Resp. ergo Accidens posse *naturaliter* abesse : sed non posse *naturaliter* conservari sine subiecto.

CAPUT DECIMUM TERTIUM
De
DUABUS REGULIS ANTEPRÆ-
DICAMENTALIBUS.
THEOREMATA.

Regula Ante-Prædicamentales quæ proponuntur ab Aristotele.

2. Prima hæc est ; Cum alterum de alteri predicatur ut de subiecto quæcunque de eo, quod predicatur, dicitur ; omnia etiam de subiecto dicuntur. Hinc, quia de homine dicitur animal, & de animali corpus, ideo & de homine ipso predicatur corpus.

3. De

3. De subiecto dicitur illud, quod, cum sit magis universale quam subiectum, potest ei adaptari & secundum nomen & secundum rationem: id est, quod potest univoce de subiecto dici. Talia autem sunt Genera & Species, sive Substantiæ sint, sive Accidentia.

4. Hujus Regula usus est præsertim duplex. 1. ut inserviat profunditati Prædicamenti cognoscenda & explicetur mutua habitudo eorum, quæ sunt ejusdem Prædicamenti, 2. ut sit fundamentum istius Argumentationis, quam Soriten vocant in Scholis, Adde quod non minus videatur esse utilis ad Figuram ægotantium, cujus author & inventor audit Galenus.

5. Potest similis assignari regula de his, quæ dicuntur esse in subiecto, in hunc modum; cum alterum in altero est, quæ de eo quod est in altero, ut de subiecto, dicuntur; omnia etiam in primo sunt subiecto: ut album est in homine, ut in subiecto, & de albo dicitur coloratum, ut de subiecto, coloratum igitur est in homine. In quocunque enim subiecto sunt inferiora, in eodem etiam sunt eorum superiora.

6. Secunda regula, quæ inservit latitudini Prædicamenti, duobus constat membris.

7. Primum hoc est; Generum diversorum non subalternatim positorum diversa sunt specie differentia: id est, Genera diversarum Categoriarum non habent differentias essentielles ejusdem rationis sive constitutivas, sive divisivas: ut animal & scientia sunt duo diversorum Prædicamentorum subalterna Genera, propterea diversas habent specie differentias.

8. Alterum membrum hoc est; Generum subalternorum (sive ad idem Prædicamentum ita pertinentium, ut alterum ponatur sub altero in eadem serie) nihil prohibet, easdem esse differentias: omnes enim Differentiæ constitutivæ superiorum sunt etiam con-

constitutivæ inferiorum, licet inadæquate: nam animal complectitur omnes differentias constitutivas viventis, quamvis præter has, aliam sibi habeat peculiarem qua inesse animalis constituitur.

9. Usus prioris membri est, ut discamus naturas Prædicamentorum esse impermixtas, & esse Genera ista inter se diversa, quandoquidem diversa sunt specie differentia illorum.

10. Usus posterioris membri est, ut cognoscamus eorum, quæ in eodem sunt Prædicamento affinitatem & cognationem.

QUÆSTIONES.

Quartitur I. Quid in primâ Regula sit prædicari sive dici de subiecto?

Respond. Id diversis modis explicari posse. Nos, ut Regulam à calumniis vindicemus, intelligendam putamus omnem prædicationem essentialem sive in quid, sive in quale quid, ut Regulæ sensus sit; Cum alterum de altero essentialiter dicitur quicquid de prædicato secundum essentialitatem dicitur, id etiam de primo subiecto secundum essentialitatem dicitur. Et ratio est, quia quicquid superiore est superius, idem & inferiore superius est: sive, quia superius actualiter includitur in inferiori suo, ideo, quæcunque insunt tali superiori, & de ipso prædicantur, essentialiter, sunt etiam actualiter in ejus inferiori, & de illo actualiter prædicantur, & si primum superius essentialiter prædicatur de suo inferiori, etiam ejus superiora prædicabuntur essentialiter. Hinc quia homo prædicatur essentialiter de Socrate, & animal de homine; sequitur, animal etiam de Socrate essentialiter prædicari.

Nota autem, intelligi Regulam 1. de notionibus sive intentionibus primis, non de secundis: ideo non valet; animal est genus. Ergo homo est genus. 2. de prædicatis in actu exercito, non insignatis: non

non enim valet, de prædicato dicitur, quod sit prædicatum. Ergo de subiecto dicitur, quod sit prædicatum.

Quæritur II. An ista regula valeat quoque in negativis? Resp. valere, si tamen prima propositio sit affirmativa, quam oportet fieri Minorem in primâ Figurâ & in secunda propositione prædicatum negetur essentialiter de prædicato primæ. Unde sequitur; *Socrates est homo: homo non est asinus. Ergo Socrates non est asinus.*

Quæritur III. Quod modis Genera dicantur diversa? Tribus. 1. Ea, quæ toto genere differunt id est, quæ sunt diversarum Categoriarum, five interim summa sint, ut, *Substantia, Quantitas* &c five subalterna, *animal & quantitas continua*, 2. quæ continentur in eodem prædicamento, ita ut alterum sub altero non collocetur, sed utrumque sub aliquo tertio: ut, *animal & Planta* sunt in eodem prædicamento *Substantiæ*, neque tamen *animal* sub *planta*, aut *planta* continetur sub *animali*: sed utrumque sub *vivente*. 3. quæ in eodem sunt prædicamento, ita ut unum sub altero contineatur: ut *vivens & animal*, quorum utrumque Genus est, sed posterius collocatur sub priori. Quæ secundo & tertio modo se habent, dicuntur genera subalterna: quæ vero primo se habent modo, dicuntur genera diversa non subalternatim posita.

Quæ primi generis sunt, nullas prorsus habent differentias easdem, id est, nec constitutivas, nec divisivas, nisi forsitan nomine tenus: quod addo, quia, quemadmodum *animal*, quod est in Prædicamento *Substantiæ*, dividitur per *rationale & irrationale*, sic & *scientia*, quæ in *Qualitatis* est Categoria, per *rationale* dividitur. Verum *rationale* non significat in utroque differentiam ejusdem naturæ & speciei, sed est nomen duntaxat commune differentiis specie discrepantibus: nam *animal* dicitur *rationale*, quia ratione est præditum, *scientia*

scientia verò, non quia ratione est prædita, sed quia rationem dirigit.

Quæritur IV. *Quotuplicia sint Genera subalterna?* Triplicia. 1. enim quædam nec constitutivis, nec divisivis differentiis conveniunt: cujusmodi sunt illa, quæ immediate sub supremo genere collocantur, ut *corpus* & *spiritus*, quibus *Substantia* immediate distrahitur. 2. quædam conveniunt differentiis constitutivis, discrepant divisivis, ut reliqua genera, quæ sub eodem tertio collocantur: ut *animal* & *planta*, quæ conveniunt in differentia *corporis* & *viventis*, sed dividuntur per differentias diversas. 3. quædam conveniunt tam constitutivis differentiis, quam divisivis, ita ut quotquot differentia inferiora genera dividunt, eadem dividant & superiora, &, quotquot superiora constituunt, constituent etiam inferiora, non tamen contra: hujusmodi sunt illa, quorum alterum sub altero continetur: ut *vivens* & *animal*. Hinc tamen excipe Genus generalissimum: hoc enim, cum non habeat differentiam constitutivam, non potest eam communicare cum inferioribus. Qui plura hac de re velit, consulat Effatum 4 & 5 Centuriæ 4.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

De

PRÆDICAMENTIS GENERATIM.

THEOREMATA.

H *Athenus de Ante-Prædicamentis: sequuntur ipsa Prædicamenta, quorum consideratio vel Generalis est, vel Specialis.*

2. *Generalis Prædicamentorum tractatio continet eorum Definitionem, Causas & Numerum.*

3. *Præ-*

3. Prædicamentum est ordo naturalis Generis aliqujus generalissimi & omnium inferiorum contentorum sub eo. Vel, est ordo intellectualis à summo Genere per Species intermedias ad ultima pertingens Individua.

4. Primus ne hujus coordinationis author existerit Architas Tarentinus, an Aristoteles, non admodum laboramus: asserere tamen non dubitamus, libellum istam de Categoriis, qui vulgo circumfetur, opus esse Aristotelis.

5. Finis ordinis Prædicamentalis est vel Internus & Propinquus, vel Externus & Remotus.

6. Internus est dirigere primam mentis operationem ad cognitionem veri incomplexi.

7. Hic finis obtinetur 1. distinctione rerum in classes quasdam, & tanquam locos communes: ita namque confusio in rerum simplicium apprehensione vitatur. 2. Generis & differentiarum, è quibus Definitio conflatur, suppeditatione.

8. Finis autem externus est dirigere secundam & tertiam mentis operationem ad cognitionem veri complexi: suppeditat enim hic ordo 1. Terminos, è quibus propositio coalescit. 2. Differentias essentielles, quibus genus in species distrahitur. 3. Media Syllogismorum idonea, imprimis Definitionem essentialem, quæ est medium Demonstrationis potissima. Confer. Exercitation. nost. Logic. XI. theor. 48.

9. Materiam Physicam ordinis prædicamentalis, proprie sic dictam, nullam agnoscimus: cum hæc non, nisi corporibus, competat.

10. Materia verò improprie dicta sunt hic omnia ea, quæ in Prædicamento collocari possunt, res nimirum simplices, ut ordinabiles secundum subjectionem & prædicationem: id est, quatenus una potest esse subiectum, altera prædicatum. Id vulgo, secundum sub & supra, dicunt.

11. *Formam quoque physicam propriè dictam licet ignoret hic ordo; id tamen non impedit, quò minus aliquid statuatur, tanquam forma, saltem impropriè, modus nimirum ille, quo quid in Prædicamento reponi dicitur.*

12. *Potest hoc duobus modis contingere; per se, & per aliud.*

13. *Per se in Prædicamento ponuntur ea, quæ directè, in rectâ lineâ, secundum longitudinem, vel (ut alii loquuntur) secundum profunditatem, & rectam seriem uniuscujusque Prædicamenti collocantur: ut Genus generalissimum, & omnia, de quibus illud essentialiter atque in quid prædicatur: Species, inquam, omnes tam subalternæ, quam specialissimæ, earumque individua. Hac quidem ut Subjicibilia: reliqua vero ut Prædicabilia.*

14. *Ad hoc varias requirunt conditiones hiscè versiculis contentas;*

Entia sint per se, finita, realia, plena.

Univoca, incomplexa, quibus Generum ordo coheret.

15. *Unde contra à Prædicamentali directâ serie rejiciuntur ea, quæ Joannes noster Marmelius sequentibus inclusit versiculis;*

Complexum, consignificans fictum πολυσημου,

* Vox Logicæ, Deus, excedens, privatio, parsq;

* terminus secundæ intentionis.

16. *Per aliud in prædicamento collocantur, quæ ad illud pertinent propter ea, quæ directè & per se in isto ordine reponuntur.*

17. *Et hoc duobus modis; indirectè, vel reduktivè.*

18. *Indirectè in prædicamento reponuntur, quæ collateraliter in eo locantur: sive quæ ad latera lineæ rectæ disponuntur. Ita differentia divisiua Generum & constitutiua Specierum, quamvis directè sub Genere non ponantur, indirectè tamen pertinent ad prædi-*

pradicamentum Generis quod dividunt, & Speciei, quam constituunt : Rationale v. g. & Irrationale ad pradicamentum Substantiæ, in : quo directe reperitur Animal, quod dividunt, sicut & Homo ac Bestia, quorum sunt actus componentes atque distinguentes.

19. Reduſſive ſpeſtant ad Pradicamentum, quæ reſpectum aliquem habent ad ea, quæ directe in ipſo conſtituuntur. Unde ad illud reduci vel revocari dicuntur.

20. Horum varia recensentur genera : pertinent quippe ad hunc locum 1. partes Physicæ tam essentielles, ut ; materia & forma, corpus v.g. organicum & anima, quam integrales, ut ; caput, manus, pes &c. 2. privationes ; ut cæcitas : surditas &c. quæ reducuntur ad Pradicamentum istius habitus, cujus sunt privationes. 3. modi rerum, ut per-seitas, inherencia, unio & alia id genus pene innumera.

21. Pradicamenta vulgo decem statuuntur ; Substantia, Quantitas, Qualitas, Relatio, Actio, Passio, Ibi, Quando, Situs, Habitus. Ea Marmellius hoc disticho coarctavit ;

Arbor Sex Servos Fervore Refrigerat Ustos :

Ruri Cras Stabo, nec Tunicatus ero.

22. Specialis Pradicamentorum tractatio agit de singulis in specie Pradicamentis.

QUÆSTIONES.

I. An in Logica agendum sit de Pradicamentis ?

Quod nos Pradicamentum dicimus, id Græci *κατηγορία* nominant, voce è medio foro in scholam translata : nam *κατηγορία* publicam accusationem significat. Aristoteles ad prædicationem seu enunciationem alicujus de aliquo significatum ejus traduxit, ut sit quasi *καὶ ὅπου εἰς τὸνδε κατὰ*
I 2
τινός.

verò non solum pro prædicatione, sed etiam pro rebus ipsis, quæ prædicantur, coepit usurpari: ita tamen, ut aliquando pro Genere generalissimo & capite in quâque serie accipiatur, sive pro summâ & primâ dictione, cui ceteræ omnes subiectæ & substratæ sunt, quomodo *Categoriam* aut *Prædicamentum Substantiæ* dicimus: interdum etiam (ut hic) significet classem, seriem, coordinationem & collectionem subicibilium & prædicabilium, ita inter se dispositorum, ut omnia ordine naturali sub supremo genere collocentur. Ut ergo *Quæstioni* propositæ fiat fatis.

Suppono, unam eandemque rem posse ad diversas scientias pertinere, si diversis modis consideretur. Sic v.g. *Homo* pertinet ad *Physicam*, *Medicinam* & *Ethicam*: ad *Physicam*, quatenus est *corpus naturale*: ad *Medicinam*, quatenus *sanitatis capax*: ad *Ethicam*, quatenus *subiectum est virtutis*. Ita & *Ferrum*, prout est *species corporis naturalis*, spectat ad *physicam*: ad *Artem* verò *fabrillem*, in quantum recipere potest *formam serræ, securis alicæ, &c.*

Nota, prædicamenta, vel, si mavis, *Res*, quæ in prædicamentis continentur, tribus modis posse considerari & tractari. 1. *plene & perfecte*: id est, tam in genere, quam in specie, ita ut nullum sit *Ens prædicamentale*, quod non cognoscatur quoad ultimam differentiam. 2. *ut sunt res universales*, vel *singulares*, adeoque *species Entis*. 3. *quatenus inserviunt dirigendis operationibus intellectus* in rerum cognitione, & quatenus possunt *subjici*, vel *prædicari*. His positis.

Resp. I. *Plena & perfecta Prædicamentorum tractatio* ad nullam scientiam pertinet: si namque una aliqua scientia res omnes plenè & perfectè cognosceret, jam reliquæ omnes scientiæ forent supervacaniæ: nullum enim haberent sibi objectum propositum, Unde sequitur, rerum, secundum omnia
sua

sua prædicata realia, tam scilicet accidentalialia, quàm essentialia, consideratarum tractationem ad diversas referendam esse scientias.

Resp. II. Si Prædicamenta, vel res in illis contentæ, spectentur ut partes & species Entis, pertinent ad Metaphysicam. Quæ enim scientia agit de Genere, eadem agit de speciebus sub eo contentis, quatenus scilicet eandem cum Genere abstractionem participant, At Metaphysica agit de Ente generatim, quod est tanquam Genus prædicamentorum Ergo & eadem agere de ipsis prædicamentis.

Resp. III. Si Prædicamenta considerentur, ut inserviunt dirigendis operationibus intellectus, five, quatenus possunt subijci aut prædicari, pertinent ad Logicam: nam ad illam scientiam pertinet aptitudo ad prædicationem & subjectionem, ad quam pertinet ipse actus prædicationis & subjectionis Atqui actus prædicationis & subjectionis pertinet ad Logicam. Ergo eodem spectabit & ipsa aptitudo.

Dicit Mirandulanus, hic agitur de substantia, ut Substantia est, & de Quantitate, ut est Quantitas &c. Atqui ita de illis agere spectat ad Metaphysicam. Ergo hic tractatus nullo modo spectat ad Logicam.

Resp. Etiam si spectetur hic Substantia, ut Substantia est, & Quantitas quæ quantitas, non tamen præcisè, ut talia, considerantur: sed etiam ut inserviunt dirigendis operationibus mentis, præsertim vero primæ.

Dices: Si cognitio coordinationis rerum in genere pertinet ad Logicam, quia conducit plurimum ad primam mentis operationem dirigendam; cognitio coordinationis & dispositionis rerum omnium particularium, quæ habetur in scientiis particularibus, spectabit ad Logicam: cum possit etiam ad id ipsum mirifice conferre. Sed hoc dicere est omnia ad Logicam revocare, quod absurdum est. Ergo &c.

Resp. Neg. connexum : nam rerum specialium cognitio, quæ habetur in aliis scientiis, non est absolute necessaria, ut obtineatur modus recte apprehendendi res sine ulla deceptione: nam illa tota refertur ad cognitionem ipsarum rerum secundum se & in specie, perfectè habendam. At vero rudis aliqua & generalis rerum omnium cognitio prorsus necessaria est, non tam ut res ipsæ in se perfectè cognoscantur, quàm ut intelligatur, quâ ratione prima mentis operatio perfectè & sine omni errore exerceri possit.

Dices: Primæ operationis mentis directio naturali consequentiâ sequitur ex declaratione & tractatione diversorum generum omnium rerum, quæ Metaphysicæ est propria. Ergo sub illo etiam respectu pertinebit Prædicamentorum tractatio ad Metaphysicam.

Resp. *Per accidens* esse respectu Metaphysicæ, quod, ex tractatione & declaratione generum omnium rerum, sequatur primæ mentis operationis directio, quam *per se* intendit Logica.

II. Quod-nam sit objectum ordinis Prædicamentalis?

R Esp. I. In Prædicamentis non reponuntur voces, quæ voces sunt : quia Logica non est de vocibus, sed Grammatica.

Dices: Voces prædicantur: ipsæ enim tantum ad disputationem adferuntur. 2. In hoc tractatu agitur de Æquivocis. Res autem non sunt æquivocæ. 3. Philosophus initio hujus 2. partis sive capituli 4. dicit; *Eorum, quæ sine omni conjunctione dicuntur, unumquodque aut substantiam significat, aut quantum, aut quale &c.* Voces autem significant, res significantur. Ergo voces sunt objectum hujus ordinis.

Resp. Prædicatio convenit intellectui, rebus, conceptibus & vocibus: sed modo prorsus diverso. Intellectui

Intellectui enim convenit *effectivè*: quia ipse efficit prædicationem. Rebus verò *objectivè*: res quippe, tanquam objectum, prædicantur. Conceptibus autem *formaliter*: quoniam intellectus prædicat unum de alio, per conceptus & secundas intentiones, ut per vinculum. Vocibus tandem convenit *instrumentaliter & significativè*, tanquam signis & instrumentis conceptuum. Atque ex his facile est respondere ad ea, quæ fuerunt in Argumento posita.

Resp. II. In Prædicamentis hîc non reponuntur res ipsæ, ut res sunt. Nam 1. hîc agitur de rebus, ut dicunt ordinem subjectionis & prædicationis. 2. Logica non agit de rebus, ut res sunt: hoc enim spectat ad Metaphysicam, ut videre est apud Arist. lib. 5. Metaphys. & ad alias scientias.

Resp. III. Objectum ordinis prædicamentalis nec sunt conceptus, nec entia rationis, nec secundæ intentiones: quia de istis absolute tractare pertinet ad Metaphysicam.

Resp. IV. Objectum ergo sunt res simplices, ut ordinabiles secundum subjectionem & prædicationem: id est, quatenus una est aut esse potest subiectum, altera prædicatum.

Dices: *Esse subiectum & prædicatum* rebus conveniunt, non ratione primæ operationis mentis, sed secundæ. Ergo, cum hîc considerentur Prædicamenta, secundum ordinem subjectionis & prædicationis, non ad primam, sed ad secundam operationem pertinebunt.

Resp. *Esse subiectum & prædicatum* ad primam operationem spectare, in quantum sunt simplices propositionis partes, quæ, sine affirmatione & negatione, cum ordine superioris & inferioris, quem inter se servant, percipi possunt: secundam autem operationem considerare subiectum & prædicatum, adhibitâ affirmatione & negatione.

Quæres, Quâ ergo ratione differat objectum huiusce tractatus ab objecto libri Porphyriani?

Resp. in eo, quod prima operatio in libello Porphyrii spectetur tantum ut dirigenda per cognitionem universalitatis & prædicabilitatis rerum: hic autem per cognitionem quandam distinctionis earundem rerum inter se, atque etiam ordinis rerum omnium, quæ sunt in universo.

Resp. 2. In Porphyrio tradi prædicabilia, maxime Accidentia, respectu subiecti: id est, *in concreto, adjective, connotative*: hic verò respectu inferiorum, sive *in abstracto & substantivè*. Quantitas enim v.g. tractatur, prout est genus suorum inferiorum: non autem respectu subiecti: quia non est genus respectu subiecti, in quo est.

Hic obiter nota, non explicari à nobis prædicamenti definitionem: cum id pluribus alibi à nobis sit præstitum, ut in exercitationibus Logicis sive collegii Daventriensis parte 1. in Compendio Logico, in Logica peripatetica & effatis Philosophicis. Ne ergo sæpius recoctam cramben hic iterum apponamus, eodem Lectorem remittimus.

III. Quas condiciones habere debeant, qua in Prædicamentis reponuntur?

R Esp. I. Quod in prædicamentis directe reponitur, debet esse *Ens per se* unum: id est, unius naturæ & essentiæ, non autem Ens per accidens. Quod enim in prædicamentis directe locum habet, id vel est genus, vel species, vel individuum sub his contentum. At ens per accidens nihil istorum est: cum constet ex entibus diversorum ferè prædicamentorum. Ergo in prædicamentis directe locum non habet.

Dices: Sex ultima prædicamenta non sunt entia per se, sed aggregata quædam ex diversis entitatibus

com-

completis, vel ex modo & re modificatâ, ex quibus non fit unum per se. Sic *Ubi* est aggregatum ex loco, & re locata, vel ex re locata & modo ei superaddito. Ergo, non est necessum, ut, quod directe in Prædicamento locabitur, sit ens per se unum.

Respondent nonnulli, sola quatuor priora Prædicamenta esse propriè Prædicamenta: reliqua verò sex esse quasdam solum priorum complicationes earum; de causa Aristotelem admodum perfunctoriè de illis egisse. Nos, ne à communi sententiâ, quæ decem illa Prædicamenta constituit, recedere videamur, dicere possumus, quædam prædicamenta propriissimè obtinere eas condiciones, de quibus hac Quæstione disputatur quædam vero habere eas solum morali quadam æstimatione, seu in communi modo concipiendi & loquendi: quod sufficit ad constituendum prædicamentum: cum mens Philosophorum fuerit, omnia prædicata, quæ vel essent entia propriè per se & ceteras condiciones habentia, vel saltem his in modo loquendi & concipiendi admodum similia, ad plenam Entis categorici cognitionem pertinentia, explicare. Itaque, tametsi *Habitus* & similia non sint fortè entia per se propriissimè loquendo, obtinent tamen magnam similitudinem cum ente per se: quia habitio vestimenti habet se & concipitur per modum entis per se, scilicet per modum Accidentis cuiusdam afficientis subjectum, de quo prædicatur, ita ut ratione istius habitudinis rectè in prædicamento per se ponatur. Quod tamen ad *Ubi*, de quo in objectione, dicendum est, illud, quoad formalem suam rationem, non esse rem locatam & locum, neque rem locatam cum modo, sed esse modum quendam simplicem rei locatæ superadditum, ut infra plenius diceretur.

Resp. II. *Ens*, quod directe in prædicamento reponitur, sit finitum: finitum, inquam, secundum essentia perfectionem: nam aliquâ alia ratione infinitum esse nihil fortè prohibet, ut secundum

magnitudinem vel multitudinem, sive potentia tale sit, sive actu, si ponamus verum esse quod multi sentiunt, dari posse divinam virtute aliquod infinitum actu in quantitate. Ratio hujus conditionis est, quia quaecunque directe in Prædicamento collocantur, ea vel sunt genera, vel species, vel individua sub istis contenta. Atqui hæc omnia sunt finita perfectionis genera namque perfectione superantur à speciebus, & hæc fortè ab individuis: individua vero si quoad rationem individuum essent infinitæ perfectæ, supervacanea esset in iis natura specifica & generica. Ergo omnia quæ in Prædicamentis ponuntur, sunt finita secundum essentialis perfectionem.

Dices: Aristoteles lib. 1. Ethic. Nicom. cap. 6. vel ut alii distinguunt cap. 4. disertè dicit, Deum esse Substantiam. Deus autem est ens infinitum. Ergo ens infinitum ponitur in Prædicamento.

Resp. Dist. Maj. nomine *Substantiæ* strictè sumpto, pro *Substantiâ categoricâ*, Nego: latius pro eo omni, quod non est *Accidens*, Concedo Majorem, & Nego Consequentiam.

Resp. III. *Ens*, quod in Prædicamento locum obtinet, sit reale: id est, quod re ipsa existit, vel saltem potest existere. Et ratio est, quia proprietates omnes, quæ entibus categoricis comperunt, sunt reâles. Ergo & ipsa entia sunt realia. Deinde Prædicamenta sunt instituta, ut res omnes suis sedibus collocatæ & dispositæ melius & distinctius à nobis cognoscantur. Ergo, quæ in prædicamentis locum obtinent, debent esse entia realia, quorum cognoscendorum gratiâ instituta sunt Categoriz.

Dices: Rationes istæ locum tantum habent in Prædicamentis Metaphysicis, non autem in Logicis: Logica namque non respuit entia rationis. Ergo non sola entia realia hic locum obtinent.

Resp.

Resp. Logica desumit Prædicamenta à Metaphysicâ, adeoque reipsa eadem sunt utrobique, & tantum differunt diverso considerandi modo, ac proinde fieri non potest, ut Logica plura complectatur prædicamenta, quam Metaphysica: cum sint eadem re & subiecto.

Dices 2. Categoria est series & ordinatio generum & specierum. Sed genera & species, sunt entia rationis: nam sunt talia per aptitudinem essendi in multis, quæ tantum per intellectum existit. Ergo entia rationis in Categoriâ ponuntur.

Resp. Dist. Maj. Categoria est series generum & specierum, prout *formaliter* sumuntur, Nego: prout sumuntur *materialiter* & *fundamentaliter*, nim. pro ipsis naturis genericis & specificis, quæ omnium consensu reales sunt, Concedo Majorem.

Resp. IV. *Ens* in Prædicamento locum obtinens, sit *completum*, idq; vel *simpliciter*, vel *secundum quid*. Et ratio est, quia, si incompleta ponerentur in Prædicamento directè jam genera summa Prædicamentorum univocè prædicarentur de entibus completis & incompletis. Atqui hoc fieri non potest: cum ens completum & incompletum in eodem Prædicamento non conveniant univocè, sed analogice. Ergo Entia incompleta non ponuntur directè in Prædicamento, sed sola completa vel *simpliciter*, vel *secundum quid*. Vocamus autem *ens completum simpliciter*, quod ad nullius Entis per se constitutionem concurrat: ut *hic homo*, *hic calor*: *Ens vero completum secundum quid* dicitur, quod prædicatur de ente simpliciter completo *in quid*. Hinc, tamen si genera Prædicamentorum non sint entia completa simpliciter, sed partes Metaphysicæ entis completi, tamen, quia de completis simpliciter prædicantur *in quid*, per modum totius potentia is, hinc etiam quasi *secundum quid*, seu ratione talis

talis prædicationis, completa consentur.

Resp. V. Quod reponitur directè in prædicamento, *fit univocum*. Nihil enim per se & directè in prædicamento ponitur, quod non sit aut genus, aut species aut individuum. Atqui hoc omnia sunt univoca vel *positivè*, ut genera & species, quæ univoce prædicantur de inferioribus, vel saltem *negativè*, ut ipsa individua, quæ, licet non prædicentur univoce de aliis, cum non habeant inferiora, ac proinde non sint proprie & *positivè* univoca, tamen, quia neque prædicantur analogice, ideo dicuntur saltem *negativè* univoca: id est, nec æquivoca, nec analogica.

Nota tamen non omne, quod est univocum, directè in categoria locum habere nam differentia specificæ, quæ dicuntur univoce de individuis, indirectè tantum sunt in Categoria.

Resp. VI. Quod reponitur in prædicamento *fit incomplexum*. Nam 1. Aristoteles solum Ens incomplexum in decem prædicamenta divisit. 2. Ens per se tantum ponitur in prædicamento. Sed sola entia incomplexa sunt entia per se, utpote unius essentialitæ. Ex adverso entia complexa dicuntur entia per accidens: quia ex pluribus essentiis constant. 3. Categoria ad vitandam confusionem est instituta. Sed si res, quæ constant pluribus essentiis, ut sunt entia complexa, in ea ponerentur, maxima esset confusio. Ergo entia complexa in Categoria non ponuntur.

Observe tamen, fieri posse, ut complexum pro incomplexo & simplici positum in Categoria locum obtineat: ob verborum enim inopiam sæpenumero pluribus pro uno uti cogimur, ita ut tamen si voces sint plures intellectus tamen sit simplex, & res, quæ significatur, una. verbi gratia *corpus animatum*, licet sit vox complexa, genus tamen unum est.

Resp. VII. Substantiæ prædicamentalis efferri debent

bent in concreto : nam eo modo hic Substantiæ sum-
mende sunt: quo modo una de alia prædicari po-
test. At Substantiæ tantum in concreto sumptæ pos-
sunt prædicari de inferioribus : falsum enim est, si
dicas; *homo est animalitas*. Et abstracta Substantia-
rum sunt incompleta, imperfecta & veluti partes :
quæ autem in Categoriis locum habent, esse debent
completa, perfecta & tota.

Resp. VIII. Accidentia significata nomine *abstracto*
ponuntur directe in Categoria: quia genera pro-
prie dicta & species ponuntur in Categoria: At ac-
cidentia in *abstracto* sunt Genera proprie dicta &
species. Ergo Accidentia significata nomine *abstracto*
ponuntur in Categoria.

Dices : Abstracta accidentium sunt quid incom-
pletum. Ergo non habent locum in Categoria. Ant.
prob. Abstracta Substantiarum, ut *animalitas*,
corporeitas, item formæ substantiales, ut anima equi,
sunt quid incompletum. Ergo multo magis ab-
STRACTA Accidentium seu formæ accidentales. Con-
firm. Id est ens incompletum, quod ordinatur
ad alterius complementum & compositionem.
At formæ accidentales ordinantur ad Substan-
tiæ complementum & compositionem. Ergo &c.

Resp. Neg. Ant. & probationis consequentiam
Ratio diuersitatis est, quia tales formæ accidentales
sunt quid completum, ad alterius entis ejusdē præ-
dicamenti entitatem complendam non ordinatum:
quod formæ substantiali non convenit. Item con-
stant genere & differentia, quod non convenit
abstractis Substantiarum Metaphysicis. Ad confir-
mationem distinguo Majorem, quæ vera est, si id
ordinetur ad complementum alterius, cum quo
facit unum *per se* : alioquin est falsa : sicuti patet
in Accidente, quod cum Substantia non facit unum
per se, sed *pèr accidens*.

IV. Quot sint Prædicamenta?

Archiras Tarentinus, Pythagoricus Philosophus, primus omnium putatur in decem summa genera, ceu classes, omnia entia redegis-
 se, idq; Pythagoricam philosophandi rationem secutus
 quòd scilicet denarius numerus sit omnium nume-
 rorum perfectissimus: sunt tamen Pythagoreorum
 nonnulli, qui viginti prædicamenta numerârunt.
 Plato nunc unum rerum omnium genus facit, puta
Ens, nunc ita loquitur, ut ad quatuor genera vi-
 deatur omnia revocâsse. Alii duo duntaxat statu-
 unt. Peripatetici magno antiquitatis consensu, ita
 numerum reciperunt denarium, ut jam nullus
 ferè sit, qui rem amplius in controversiam vocare
 aulit. Horum vestigia secutus.

Resp. I. Non est unum tantùm prædicamentum,
 scilicet *Entis*. Sic enim *Ens* foret verum genus. At
 non est verum genus. Ergo non est unum dun-
 taxat prædicamentum *Entis*. Min. prob. quia ve-
 rum genus est univocum, respectu suorum inferiorum.
 At *Ens* non est univocum, respectu *Substantiæ*
 & *Accidentis*: cum enim duo univocè conveniunt,
 non debet id, in quo conveniunt, de illis prædicari
 secundum prius & posterius, neque secundum magis
 & minus: nam animal v.g. nec prius, nec magis di-
 citur de homine, quàm de ullâ bruti specie. Sed *Ens*
 secundum prius & secundum magis dicitur de
 Substantia & de Accidente. Ergo Substantia & Ac-
 cidens non conveniunt univoce in Ente, nec *Ens*
 ipsorum respectu est univocum. 2. Cum duo uni-
 voce conveniunt, non debet in uno aliquid reperi-
 ri, quod alteri non conveniat. At in Accidente re-
 peritur aliquid, quod Substantiæ non conveniat:
 cum Accidens includat essentialiter dependentiam
 à Substantia, quam Substantia non includit. Ergo
 Accidens & Substantia univocè non conveniunt.

3. verum genus non potest per se de Differentiis prædicari: falsò. namque dixeris; *rationalitas est animal*. Sed *Ens* prædicaretur de suis differentiis, si quas haberet: essent enim aliquid. Ergo *Ens*. Et certè verè dico; *rationalitas est Ens*.

Dices 1. Licet *Substantia* dicatur de suis differentiis; *Corporeo & incorporeo*, est tamen verum genus: utraque enim est *Substantia*. Ergo, licet *Ens* de suis differentiis prædicetur, non ideo desinet esse verum genus.

Resp. Negando Antecedens, &, quæ ei stabiliendo adfertur probationem: *Substantia* enim illa completa est: *Differentiæ* vero sunt incompletæ. Unde etiam Philosophus negat, duo prima *Substantiæ* attributa soli convenire *Substantiæ*, eò quòd etiam competant *Differentiis*.

Urgebis: A pari *Ens Completum* erit genus: at *Ens*, quod prædicabitur de *Entis* differentis, erit incompletum. Ergo hoc non obstabit, quo minus *Ens* prædicetur de suis differentiis, & maneat genus.

Resp. Negando paritatem: dispar enim est ratio *Substantiæ* & *Entis*, quoad propositum quia conceptus *Substantiæ* completæ potest à *Substantiæ* speciebus distinctè abstrahi: *Entis* vero completi conceptus non potest à *Substantia* & *Accidente* ita abstrahi: quia *Accidens* in ratione *Entis* essentialiter pender à *Substantia*: *Substantia* vero corporea ab incorporea, aut hæc ob illa, non item.

Urgebis iterum: *Dependentia* non tollit univocationem: *Qualitas* enim *Habitui* & *Potentia* naturali univoce convenit, cum ramen ille ab hac dependeat v. g. *Scientia* ab *Intellectu*. Ergo licet *Accidens* à *Substantia* dependeat, *Ens* tamen utrique univoce conveniet.

Resp. Dist. Ant. Si *dependentia* illa sit tantum à causa instrumentaria, Concedo: si sit essentialis &

& tanquam à causa præcipua. Nego antecedens. Habitus vero à potentia naturali dependet, ut à causa instrumentaria: Intellectus enim est instrumentum, quo anima sibi scientias acquirit. At dependentia accidentis à substantia est essentialis & tanquam à causa præcipua.

Urgebis tertio: Si dependentia tollit univocationem cur dependentia à causa præcipua potius eam tollit, quam quæ est à causa instrumentaria?

Resp. quia ut virtus causæ instrumentalis est quasi vicaria, non tam ipsius instrumenti, quam causæ præcipuæ: ita dependentia ab instrumento non tam est ab instrumento, quam à causa præcipua: v. g. dependentia domus à malleo non tam est à malleo, quam ab artifice.

Dices II. Substantiæ & accidenti *Entis* nomen convenit & *Entis* ratio communis, quæ in eo sita est, ut sit verum aliquid & reale. Ergo ens eorum respectu est univocum.

Resp. univocorum debet esse eadem prorsus ratio, non tantum similis. Ratio autem *Entis* non est prorsus eadem & communis in Substantia & Accidente: cum accidens etiam in ratione *Entis* essentialiter dependeat à substantia.

Inst. Gradus aliquis vel totus inest, vel nullo modo inest. At in substantia & accidente est gradus *Entis*. ergo id utroque totus est. Ergo in ratione entis nihil includi potest in uno quod non sit in alio.

Resp. Dist. Maj. Gradus idem & communis, Concedo: similis & inferiori cuique proprius, Nego Majorem.

Resp. II. Non sunt duo tantum prædicamenta; *Substantiæ* & *Accidentis*. Accidens enim respectu novem specierum non est quid univocum, sed tantum analogum: quia I. non potest esse unus aliquis conceptus accidentis à novem speciebus accidentium distincte præcisus: quoniam inter illa quæ-

dam;

dam sunt *Absoluta*, quædam *Respectiva*, à quibus non potest conceptus aliquis verus & realis esse præcisus: quod enim à duobus præseinditur, neutrum est. Communis verò ille conceptus Accidentis esset absolutus: absolutum enim est reale quid, quod ad aliud non refertur. At talis esset communis ille conceptus Accidentis: esset enim realis ex hypothesi, nec referretur ad aliud: cum esset à relativo præcisus & distinctus. 2. ut quædam dicantur analoga, non est necessum, ut inter ea unum sit, à quo dicantur cætera: sed satis est, ut omnia secundum totam suam formalem rationem ab uno quodam, tanquam à causâ præcipuâ, pendeant: diæta enim, ambulatio, exercitatio ratione *sani* dicuntur analoga, non quòd eorum unum dicatur sanum in ordine ad aliud, sed quòd omnia ad unam animalis sanitatem referantur. Ita licet inter Accidentia non sit unum, à quo dicantur & pendeant reliqua; tamen, secundum totam suam formalem rationem, ab uno quodam, tanquam à causâ præcipuâ, pendent, scilicet à Substantiâ, per quam etiam definiuntur: dicitur enim *Quantitas* id, quo Substantia est extensa. Ergo Accidens respectu novem suorum generum aut specierum est analogum.

Dices: À parte rei vera est propositio; *Quantitas afficit Substantiam*, & sic de cæteris. Ergo aliquis est conceptus Accidentis à generibus singulis distinctè præcisus, univocè illis conveniens.

Resp. Neg. Conf. Alioqui quælibet analoga essent univoca: verum enim est; *Urina*, *Medicina* &c. confert ad sanitatem animalis. Cum ergo dicitur; *Quantitas afficit Substantiam*, sumitur ratio communis pro particulari: idem enim est ac si dicas; *Quantitas* subjecto extensionem confert.

Dices 2. Si ratio secunda suprâ à nobis allata est bona, species Substantiæ, v. g. *homo* & *brutum*, non erunt univocè Substantiæ: dependent enim à Deo.

Resp.

Resp. Negando: nam in novem Accidentis generibus semper fit mentio Substantiæ, quocunque modo sumantur: in Substantiæ verò speciebus non fit mentio Dei. Ideo possunt concipi Substantiæ species, prout inter se conveniunt in aliquâ ratione, licet non conferantur inter se, ut à Deo pendens Accidentis autem species non possunt conferri inter se in ratione Accidentis, nisi prout pendens à Substantiâ.

Dices 3. Ut quædam sint analogæ, debent habere idem nomen cum eo, ad quod referuntur. At novem Accidentium Categoriæ, ut accidentia sunt, non habent idem nomen cum Substantiâ: neque enim Substantia dicitur Accidens. Ergo novem Accidentium genera, etiam ad Substantiam relata, non possunt dici analogæ.

Resp. Major vera est de Analogis *unius ad alterum*, non de Analogis *duorum ad tertium*, quales sunt Accidentia respectu Substantiæ.

Resp. III. Decem sunt Categoriæ in vulgus notæ & theor. 21. enumeratæ. Numeri hujus rationem non eandem assignant omnes. Multis videtur nullâ ratione niti, sed solâ Aristotelis autoritate. Guilielmus Ockam collegit eum ex decem interrogationibus, quæ de primâ Substantiâ fieri possunt, nimirum *quid, quantum, quale, quid hujus &c.* ut, quid est Socrates? homo. quantus? quadricubitus. qualis? temperans. quid Platonis? Præceptor. quid agit? disputat. quid patitur? vapulat. ubi philosophatur? Athenis. quando locutus est Alcibiadi? hodie. quomodo fitus est? stat. quomodo habitatus? palliatus. Alii sic ratiocinantur; Omne prædicabile vel est ens per se, ut *Substantia*, vel in alio, ut *Accidens*, quod vel est absolutum, vel respectivum. Si absolutum, vel consequitur Substantiam gratia materiæ, & est *Quantitas*, vel gratia formæ, & est *Qualitas*. Si respectivum, tum vel sumitur à respectu Substantiæ ad aliquod extrinsecum, vel à respectu

respectu alicujus extrinseci ad Substantiam. Si primum, vel dicit respectum partium Substantiæ ad suum totum & ad locum, estque *Situs*, vel dicit respectum simplicem Substantiæ ad aliquod extrinsecum, & oritur vel à forma, ut *Actio*, vel à materia, ut *Passio*, vel à toto composito, ut *Relatio*. Si dicit respectum extrinseci ad Substantiam, tum vel tale extrinsecum est adjaceus & applicatum simul, & est *Habitus*, vel adjacens tantum, adjacer-que vel rei in motu, ut *Quando*, vel in quiete, ut *Ubi*. Alii alia, quibus numerum hunc probent, comminiscuntur: nobis omnium optimè philosophari videntur, qui putant, non posse hunc numerum à priori, sed tantum à posteriori, probari: quia experientia non deprehendit in rerum natura plura vel pauciora. Confer Effatum 21. centur. 4. & exercitationem XI.

Dices I. Per illum respectum dividuntur Prædicamenta, per quem singula constituuntur in esse talis Prædicamenti. At Prædicamenta non constituuntur in esse talis Prædicamenti, per respectum ad Substantiam primam, tanquam subjectum prædicationis. Ergo non dividuntur Prædicamenta per respectum ad substantiam primam, tanquam ad subjectum prædicationis. Major videtur certa, quia Differentiæ divisivæ rationis communis sunt constitutivæ singulorum membrorum. Ratio verò communis saltem eo modo, quo esse potest respectu omnium Prædicamentorum, est ratio Entis, & membra dividenda sunt singula Prædicamenta. Minor verò probatur, quia ordo seu series generum & specierum sub uno summo genere non constituitur in esse talis ordinis per respectum accidentalem. At respectus Accidentis ad Substantiam primam, tanquam ad subjectum prædicationis, est respectus accidentalis. Ergo series seu ordo generum & specierum sub uno summo genere non constituitur in esse talis ordinis per respectum ad primam substantiam, tanquam

tanquam ad subiectum prædicationis. At Prædicamentum est huiusmodi series. Ergo Prædicamentum non constituitur in esse talis Prædicamentum per respectum ad Substantiam, tanquam ad subiectum prædicationis. Ut solvatur hæc obiectio,

Nota, primam omnium divisionum Entis esse *Increatum & Creatum*, deinde subdividi Ens creatum in *Substantiam & Accidens*, ac tandem Accidens in novem genera: unde oriuntur decem summa genera, quæ est prima divisio in rationes univocas, quæ sunt genera prima Categoriarum, & dividuntur in species subalternas. De his divisionibus univoci in univocata non est difficultas, sed tantum de divisione Analogi in analogata, nempe Entis creati in Substantiam & Accidens, deinde Accidentis, tanquam analogi, in singula Accidentium genera, tanquam analogata. Hæc ergo divisio Analogorum in analogata, quæ etiam sint univoca, convenit immediatè primis generibus singulorum Prædicamentorum, tanquam membris immediatis. Et hæc divisio non appellatur Categoria: quia Categoria habet summum genus univocum. At hæc divisio non habet summum genus univocum: quia *Ens* esset genus. At *Ens* non potest esse genus, ut antè diximus, & manifestum est ex Aristotele, qui in Topicis suis ait; *opus est, ut genus ab aliis secernat. Ens autem à nullo separat: quia, quod omnibus inest simpliciter, à nullâ re sejungit.* Idem dicendum est de *Accidente*, respectu summorum generum, quæ dicuntur Accidentia. Jam quæritur, per quid singula constituentur in esse talis membri seu talis Entis, seu talis Accidentis? Non per respectum ad inferiora: quia jam supponuntur prius divisa & membra constituta, quam habeant respectum ad inferiora: unde dicuntur priora naturâ: siquidem ab his ad inferiora non valet subsistendi consequentia: Contrà verò valet ab inferioribus ad superiora: si enim v. g. est qualitas,

Prædicamentum, non est necessum, existere colorem: at, si color est, necessum est, qualitatem esse. Prius ergo est qualitas, quàm sit color, & consequenter prius est qualitas, quàm dicat ordinem ad colorem; & sic de cæteris. Itaque divisio & constitutio prima summorum generum, tanquam membrorum dividendum Ens & Accidens, aliunde petenda est: aliunde autem sumi non potest melior, quàm ex affirmativâ prædicatione summorum illorum generum de primâ substantiâ: seu, quod idem est, ex ordine, quem habent illa summa genera ad primam substantiam, tanquam ad subiectum prædicationis: & quia non possunt illam ita respicere, nisi primæ illi substantiæ conveniant seu essentialiter, seu accidentaliter, seu extrinsecè, seu intrinsecè, idcirco ex diverso ordine, quem habent illa omnia Prædicamenta ad primam substantiam, sumpta est diversitas summorum generum. Quod verò melior non potuerit institui divisio, quam allata, probatur tum ex fine, quem intendebant Philosophi illam instituentes, ut nimirum omnia illa, quæ prædicarentur de primâ substantiâ, aut aliquâ specie infimâ, possent ad summa quædam genera revocare, tum maxime ex eo, quod omnia Prædicamenta dicant ordinem ad Substantiam: substantiæ autem secundæ sint in primis. Ergo omnia Entia, quæ ponuntur in Prædicamento, dicunt aliquem respectum ad primam Substantiam. Unde dicit Aristoteles; *Substantiis primis substantiis, nihil manere reliquum*: id est, nec Substantiam, nec Accidens ullum. Bene ergo ex vario illo respectu ad primam substantiam colligitur diversitas primorum generum singularum Categoriarum. Jam ad objectionem informâ.

Resp. concessâ Majore, distinguendo Minorem, Prædicamenta non constituuntur in esse talis Prædicamenti, per respectum ad Substantiam, tanquam

quam ad subjectum prædicationis, Prædicamenta sumpta pro serie seu ordine generum & specierum sub uno summo genere univoco, Concedo Minor. Vera enim est de novem ultimis Prædicamentis. Prædicamenta sumpta pro summis generibus non constituuntur in esse talis Prædicamenti, per respectum ad Substantiam primam, tanquam ad subjectum prædicationis, Nego Minorem. Ad probationem verò illius Minoris respondeo, illam probare tantum partem distinctionis, quam concedimus: pars verò ista nihil facit contra nos: cum agamus hic de divisione Entis in decem Prædicamenta seu prima genera, sub quibus alia omnia, quæ possunt prædicari & subijci, contineantur, si prædicatio sit univoca.

Dices 2. Hæc omnia membra revocari possunt ad duo, *Substantiam* scilicet & *Accidens*: quicquid enim prædicatur de primâ substantiâ est Substantia, vel Accidens. Ergo hæc divisio non est immediata.

Resp. Neg. Ant. Nam licet illa divisio sit aliqua distinctio Entis, non est tamen divisio Analogi in analogata, quæ possint esse univoca respectu inferiorum, ac proinde non est sufficiens: nam membra analogata, dividenda analogum & constituenta summa genera Prædicamentorum, debent esse univoca respectu inferiorum. At licet Substantia sit univoca respectu suorum inferiorum, tamen Accidens non est univocum: includitur enim in ipsis Accidentium differentiis: nulla enim est ratio Accidentis, quæ non sit Entis ens, sive Ens in aliquo, tanquam in subjecto.

Ex hac & præcedente responsione facile est inferre, distinguendum esse in singulis summis generibus duplicem respectum. In generibus quidem Accidentium respectum unum ab Substantiam, tanquam ad subjectum, in quo sint: alterum ad inferiora, de quibus dicantur, tanquam de subjectis, id est,

est, essentialiter. In Substantiâ verò unum respectum ad Accidentia, tanquam id, quod ita ipsa accidentia sustentat, ut à nullo alio sustentetur, & subsistat per se: alterum ad inferiora, de quibus, tanquam de subjectis, essentialiter prædicetur. Per priorem respectum dividuntur decem summa genera, & constituuntur in esse talis membri dividendis Ens, seu talis Entis: per posteriorem constituuntur in esse talis generis, & quæcunque reponuntur sub illis, tanquam ea, de quibus essentialiter illud genus prædicari possit, dicuntur pertinere ad unam Categoriâ, & quidem ad eam, quæ denominatur ab illo summo genere.

Dices 3.^a Saltem omnia possunt revocari ad tria Prædicamenta, scilicet ad *Substantiam*, *Accidens absolutum* & *Accidens relativum*. Ergo non sunt decem prima genera.

Resp. Neg. Ant. tum quia *Accidens absolutum* non est genus univocum respectu absolutorum, neque *relativum* respectu relativorum: tum quia non fieret divisio in aliquas positivas rationes: nam *absolutum*, ut sic, non dicit aliquid positivum, sed solum dicit Ens, quod ita sit ens, ut non sit relativum. Debent autem fieri divisiones Entis realis in aliqua, quæ contrahantur per rationes positivas, ut docet Philosophus lib. i. de partib. animal. cap. 3. neque enim non Entia possunt esse differentia, quales hic quærimus, nempe reales & positivæ.

Urgebis: Bona divisio requirit, ut membra dividendia sint contradictoria. In membris autem contradictoriis alterum est negativum. Ergo hæc divisio, ut sit bona, debet includere aliquem terminum negativum.

Resp. Dist. Maj. Bona divisio, quæ ducet ad impossibile, requirit, ut membra dividendia sint contradictoria, Concedo: Bona divisio generis in species id requirit, Nego Majorem: species enim dividendes genus debent contrahi per veras differentias

tias positivas & reales, & quia una differentiarum excludit alteram, ideo sæpiſſimè una effertur negativè, nimirum per negationem alterius oppositæ: ſemper tamen intelligenda eſt ratio positiva, in qua fundetur illa negatio: alioqui non contraheretur Genus per differentiam, ac proinde non divideretur in Species, tanquam in membra dividenda & participantia diviſum.

Dices 4. Quædam ſunt reales denominationes, quæ non poſſunt ad illa decem Prædicamenta referri: ut, *eſſe viſum, cognitum, amatum, Regem, deauratum* &c. Ergo plura, quàm decem, ſunt Prædicamenta.

Reſp. Denominationes actuum interiorum, ut *Senſus, Intellectus, Voluntas*, non conſtituunt novum Prædicamentum: quia iſti actus non reſpiciunt objecta, ut ſubjecta, ſed ut terminos. Denominatio *Regis* pertinet ad Prædicamentum *Relationis*: denominationes tandem artificiales, ut *deauratum*, & ſimiles, pertinent ad Prædicamentum *Habitus*.

V. Quomodo Categoria inter ſe diſtinguantur?

NOta, Diſtinctionem aliam eſſe *Realem*, aliam *Rationis*. Realis iterum eſt *Major*, vel *Minor*. Major, cùm aliqua poſſunt à ſe mutuo ſeparari & ſeparatim exiſtere.

Minor iterum eſt duplex; *Formalis* & *Modalis*. Formalis eſt inter ea, quæ habent diſtinctas rationes formales, ut inter *Actionem* & *Paſſionem*. Modalis eſt inter ea, quorum unum non habet diverſam entitatem ab alio, ſed tantùm habet diverſum modum eſſendi: quo pacto diſtinguuntur modi à rebus, quarum ſunt modi, ut *ſeſſio* à *ſedente*.

Diſtinctio rationis duplex eſt: una rationis *ratiocinantis*, altera *ratiocinata*. Diſtinctio rationis

onis ratiocinantis est, quæ nullum habet in re fundamentum, sed resultat tantum ex comparatione intellectus, ideoque in infinitum potest multiplicari: ut si dicas; Socrates est homo, Sophronisci filius est Socrates: modò enim *Socrates* est subiectum, modò prædicatum. Distinctio rationis ratiocinata est, quæ fundamentum habet in rebus: seu, cum duo distincta non sunt: intellectus tamen ob aliquam causam ea, ut distincta, concipit.

Resp. 1. Non est necessaria distinctio *actualis* realis: licet enim inter Accidens reale Physicum & Substantiam necessaria sit distinctio actualis realis, potest tamen aliter fieri in Accidente Logico & Prædicamentali: id enim omne hoc modo dicitur Accidens, quod secundum nostrum concipiendi & prædicandi modum dicitur contingenter & accidentaliter.

Resp. 2. Non est necessaria distinctio *realis*: Actio enim & Passio *realiter* non distinguuntur, sed tantum *formaliter*. Et Superficies, quæ est in *Quantitate*, non differt *realiter* à Loco, qui ponitur in *Ubi*, nec Figura à *Quantitate*, illa tamen ponitur in *Qualitate*.

Resp. 3. Non requiritur distinctio *modalis actualis* ac ex naturâ rei: nam *Situs* & *Ubi* diversa constituunt Prædicamenta, & tamen ita non distinguuntur.

Resp. 4. Sufficit distinctio *rationis ratiocinata*. Cum enim non distinguantur aliis distinctionibus, nec possint *ratione ratiocinante* distingui, distinguantur *ratiocinata*: quia decem summa genera, ut concipiuntur & abstrahuntur à nobis, sunt primò diversa. Ergo fundamentum distinctionis illorum debet esse tale, ut ex eo procedant habitudines seu modi denominandi primam Substantiam, qui non possint revocari ad unum conceptum genericum.

Dices: Prædicamentorum distinctio debet esse
K
omnium

omnium maxima: sunt enim primò diversa, tum quòd in nullo conveniant, tum quòd in nullo confundantur. Ergo debent distingui realiter.

Resp. Dist. Ant. debet esse omnium maxima in *ratione essentia*, ut scilicet habeant diversas essentias, Concedo: in *ratione existentia*, quâ unum possit existere sine alio, licèt essentialiter conveniant, ut Petrus & Paulus, Nego Antecedens: in Prædicamentis enim sola *essentia* spectatur, non *existentia*: alioqui Petrus & Paulus diversas efficerent Categorías.

Dices 2. Quæ genere subalterno, vel etiam specie, in eodem Prædicamento differunt, differunt saltem *modaliter* & *ex naturâ rei*. Ergo multò magis, quæ distinguuntur, ut summa genera: cùm nequidem easdem differentias habere possint, sicut possunt, quæ sub eodem sunt genere. Ant. prob. Quæ ita differunt, differunt *essentialiter*. At essentialis distinctio inter realia non potest alia esse, quàm distinctio essentiarum realium: sola enim rationis distinctio non sufficit, ut, quæ realia sunt, dicantur essentialiter diversa, ut patet in attributis divinis.

Resp. Negando Antecedens & probationem: similitudo enim & dissimilitudo specie distinctæ re non distinguuntur in eodem fundamento: nam per eandem nigredinem potest quis esse similis alteri nigredine affecto, & alteri, qui albus sit, dissimilis. Attributa verò divina sunt infinita in genere Entis: unde, licèt ratione distinguantur, omnino tamen se includunt essentialiter.

CAPUT DECIMUM QUINTUM

De

PRÆDICAMENTO SUB-
STANTIÆ.

THEOREMATA.

P Rædicamentum Substantiæ est, in quo Substantia per sua Genera & Species ad usque Individua disponitur.

2. Substantia describitur cum negativè, tum positivè.

3. Substantia negativè describitur ens non existens in aliò, tanquam in subiecto inhæSIONIS. Sic homo, & tametsi in loco sit, non tamen inhæret loco.

4. At positivè describitur ens prædicamentale per se subsistens & sustinens accidentia. Sic idem homo suapte ingenio existit, & variorum Accidentium est receptaculum.

5. Substantia, ut Accidenti opponitur, est vel, Incompleta, vel Completa.

6. Substantia incompleta vel est pars Substantiæ, vel ad modum partis concipitur: ut; Materia & Forma, itemque Differentiæ essentialis, nec non partes integrantes: ut; caput, pes, manus &c.

7. Substantia completa se habet vel intelligitur per modum totius seu integræ Substantiæ. Atque ita Differentiæ essentialis Aristoteli non sunt Substantiæ.

8. Estque Prima, vel Secunda.

9. Prima Substantia est singularis, quæ neque de subiecto ullo prædicationis dicitur, neque in ullo est subiecto.

subiecto inhæſionis: ut; Alexander, Ariſtides, Ariſtoteles, & quicquid eſt Individuorum ſub Subſtantiâ contentorum, ſicuti patet ex diſiſionibus ante-prædicamentalibus.

10. *Secunda Subſtantia eſt univerſalis, quæ de ſubjecto prædicationis, ſive inferiori, eſſentialiter dicitur, ſed in nullo eſt ſubjecto inhæſionis. Sic animal & homo ſunt Subſtantiæ ſecundæ, quæ de Socrate & Xantippe, aliisq; primis Subſtantiis, tanquam ſubjectis attributionis, dicuntur, quibus tamen non inhærent.*

11. *Secundæ ergo Subſtantiæ ſunt vel Genera in iſto Prædicamento collocabilia, vel Species, in quibus inſunt primæ Subſtantiæ, tanquam partes ſubjectivæ in toto attributivo.*

12. *Attributa Subſtantiæ hic ſex ab Ariſtotele numerantur.*

I. *Commune eſt omni Subſtantiæ, non eſſe in ſubjecto, ſcilicet Phyſico, inhæſionis & in quo, licet aliqua eſſe poſſit in ſubjecto Logico, prædicationis, & de quo: eſt etenim Subſtantia ſecunda in primâ, de quâ prædicatur, quamvis ipſi non inhæreat, neque ſit ex eorum numero, quæ ſunt in ſubjecto.*

II. *Ineſt Subſtantiis, omnia univocè ab eis dici: id eſt, Subſtantia ſecunda prædicatur univocè de illis omnibus, de quibus directè dicitur: Species quippe Individuis attribuitur, Genus & Speciebus & Individuis, homo v. g. Adamo & Evæ, animal verò homini & beſtiæ, & quæ ſub his continentur, individuis.*

III. *Subſtantia prima ſignificat hoc aliquid, id eſt, rem per ſe actu exiſtente: at ſecunda Subſtantia potius quale quidpiam ſignificat.*

IV. *Subſtantiis tam primis, quàm ſecundis nihil eſt contrarium: id eſt, neque Subſtantia neque Accidens contrariatur Subſtantiis. Quid enim animalis, quid homini, quid huic homini contrarium eſſe poſſit?*

V. Substantia non recipit magis & minus, non intenditur non remittitur: neque enim Aristoteles magis est homo, quam Aristippus, neque ullum recipit attributum essentiale aut substantiale, quod non etiam iste recipiat.

VI. Substantia una eademque numero permanens suscipere potest contraria: id est, alternis vicibus, successivè & diversis temporibus potest, tanquam subiectum inhaesionis ultimum & completum, contraria in se recipere accidentia. Sic homo, qui nunc calidus est, cras frigidus esse potest.

VII. His adde & istud; Substantia suapte ratione sub sensum non cadit: neque enim Petrus v. g. secundum substantiam ullo sensu percipitur, sed tantum, quatenus accidentibus sensibilibus afficitur; colore, calore aliisque similibus.

QUÆSTIONES.

I. Quid sit Substantia?

NOta I. Nomen Substantia sumi 1. pro censu, facultatibus & divitiis apud JCros. 2. *relativè*, ut sit idem, quod essentia rei, sive quod est de essentiâ alterius: & sic omne ens habet substantiam, id est, essentiam, etiam ipsa Accidentia. 3. *absolutè* pro eo, quod ad sui existentiam non requirit subiectum inhaesionis. Primâ significatione Substantia non est summum genus, ut per se constat: Secundâ quoque certum Prædicamentum constituere non potest: quia in quovis Prædicamento superius est de substantiâ seu essentiâ inferioris. Ultimâ ergo significatione constituit primum Prædicamentum, modò habeat conditiones omnes Entis prædicamentalis. Sed juxta hanc acceptionem tribus iterum modis usurpatur Substantia. 1. *latè & generaliter* pro omni eo, quod non existit in subiecto inhaesionis, sive interim sit totum,

ut *homo*, *Angelus*, sive pars, ut *a rima*, *caput*, *rationale*: quo pacto nomen *Substantiæ* est analogum. 2. *stri.* Et pro solâ individuâ substantiâ, quomodo in *Metaphysicis* negat Aristoteles, Genera & Species esse substantias. 3. *medio modo*, pro Substantiâ completâ per se collocabili in Prædicamento. Hac ratione *Substantia* est quid univocum, & comprehendit tantum Genera, Species & Individua Substantiæ.

Nota II. Nomen *Substantiæ* deduci vel à *substantiando*, quod tanquam basis & fundamentum substat omnibus Accidentibus, ita ut nulli alteri innitatur, vel à *subsistendo*, quia propriâ virtute stat, coheret, existit absque alterius ope, cui innitatur, inhæreat, aut adhæreat. His præmissis,

Dicendum est, *Substantiam*, prout hoc loco sumitur, positivè sic rectè describi; *Ens prædicamentale per se subsistens & sustinens accidentia*.

Dicitur I. *Ens prædicamentale*, ut excludantur *Deus*, *partes Physicæ*, *differentiæ* & cæteræ Substantiæ non prædicamentales. 2. Cum dicitur *per se*, sciendum est, *Ens per se* aliquando idem esse, quod *ens verè ac propriè unum*, seu *unius essentia*, & tunc opponi Enti *per accidens*, quod constat ex pluribus entibus completis: quomodo *homo* & *calor* sunt entia *per se*: *homo* autem *albus* & *acervus lapidum* sunt entia *per accidens*: aliquando idem notare, quod *ens independens ab alio*, cuiusmodi est solus *Deus*: aliquando tandem, ut hic, æquivalere ei, quod non est gratiâ alterius, tanquam subjecti inhæfionis, sive, quod est independentè à subjecto inhæfionis: id est, ita, ut naturâ suâ non requirat subjectum inhæfionis. 3. Additur *subsistens*, quæ vox multis usurpatur modis: nam 1. *subsistere* dicitur id, quod habet verum esse & non apparens, quo sensu dicitur in lib. de Mundo ad Alexand. eorum, quæ in aère cernuntur, quadam specie tenui esse, quadam *subsistere*: id est, verum esse habere. 2. idem valet, quod morari, gressum sistere, & immo-

tum

tum manere. 3. sumitur pro eo, quod alicui subest: sic fundamentum subsistere, reliqua inesse dicuntur. 4. accipitur pro esse per se: id est, non inhærere, quo pacto convenit omni Substantiæ tam completæ quàm incompletæ. Ita excluduntur hinc omnia Accidentia, quia non existunt per se, sed gratiâ subiecti: tam enim sunt imperfectæ naturæ, ut non queant actu existere, nisi in subiecto inhæfionis. 5. sumitur pro esse Entis substantialis completi, quod non est in alio, ut pars in toto, aut forma in subiecto: quo sensu solis Generibus, Speciebus & Individuis Substantiæ competit: quo etiam modo negavit Aristoteles cap. de Subst. Differentias esse Substantias. 6. tandem pro esse per se incommunicabiliter: quâ ratione supposita singularia subsistere dicuntur.

Ex his facile intelliges, sensum horum verborum; *Substantia est ens per se subsistens*, hunc esse; Substantia est ens, cui convenit existere independenter non modò à subiecto inhæfionis, sed etiam à subiecto informationis, & à toto, cuius sit pars.

Atque hinc patet, quid respondendum sit ad id, quod objici potest; Subsistere per se est Dei proprium: reliqua verò omnia subsistunt virtute Dei sustinentis. Ergo hæc definitio non competit Substantiæ prædicamentali. Dicendum namque est, Deum solum per se subsistere, id est, suâ virtute & independenter à causâ efficiente: reliqua verò omnia, licet subsistant in Deo, id est, virtute, Dei non tamen existere in Deo, ut partes in toto, nec ab eo dependere, ut à subiecto inhæfionis. Plura qui desiderat, videre poterit cap. III. Cent. iv. Effat. Philos.

I I. Quod-nam sit supremum genus Prædicamenti Substantiæ?

HAc de re quatuor sunt præcipuæ Authorum Opiniones. Prima vult, -supremum hujus

Prædicamenti genus esse *Substantiam communem finitam & infinitam*. Secunda pro genere statuit *Substantiam corpoream*, excludendo omnes spirituales. Tertia solam admittit *corruptibilem Substantiam*, adeoque rejicit non modò Deum & Angelos, sed & corpora cœlestia, quæ pronunciat esse corruptionis expertia. Quarta pro summo genere hic agnoscit *Substantiam finitam, completam communem Substantiis corporeis & incorporeis, corruptibilibus & incorruptibilibus*. Completam autem Substantiam dico eam, quæ, si singularis est, non ingreditur constitutionem Entis unius per se, ut; *Socrates*, vel, si est communis, prædicatur in quid de Substantiâ singulari completâ, ut; *animal, homo*.

Statuendum est I. Substantiam communem finitæ & infinitæ non esse genus generalissimum hujus Prædicamenti: nam supremum sive generalissimum genus Prædicamenti *Substantiæ* debet esse univocum. At Substantia complectens finitam & infinitam non est univoca. Ergo non potest esse genus generalissimum hujus Prædicamenti. Min. prob. quia nihil potest esse commune univocum enti per essentiam & enti, quod non est ens per essentiam: seu, quod idem est, enti à se & enti à alio. At Substantia infinita est ens per essentiam: finita non. Ergo illis nihil est commune univocum: sive Substantia complectens finitam & infinitam non est univoca. Maj. prob. Quod est univocum respectu multorum, est determinabile. At nihil est in ente per essentiam, quod sit determinabile. Ergo nihil respectu illius est univocum. Min. prob. Quod est ens per essentiam, id nullam excludit à suo conceptu formali perfectionem entis. At quod est determinabile, excludit à suo conceptu formali perfectionem aliquam entis, illam nimirum, per quam determinatur. Ergo enti per essentiam non potest convenire ens determinabile.

bile. Ergo nihil commune. Ergo nihil univocum. Hinc

Inferes I. discrimen inter perfectiones creatas & increatas, quod increatæ ex se & suo conceptu formali sint entia per essentiam ac proinde nullam perfectionem, per quam perfici possint excludant: perfectiones verò creatæ, licet invicem identificentur realiter tamen ex suo conceptu formali non includant aliquas perfectiones, per quas possint contrahi v.g. perfectio *animalitatis*, licet idem sit à parte rei cum *rationalitate in homine*, tamen de se & suo conceptu formali non includit *rationalitatem*, ac proinde cum fundamento in re potest concipi sine illâ & sic erit aliquid determinabile per *rationalitatem*. At nullum est fundamentum à parte rei dividendi ens per essentiam in ens determinabile & ens determinans: imò repugnat conceptui talis entis. Et hoc est, quod dicitur cōmuniter, repugnare Deo compositionem ex Genere & Differentia: ratio enim Generis non esset ens per essentiam, cum non includat perfectionem, à quâ possit perfici. In Deo autem nihil potest cum fundamento in re concipi, quod non sit ens per essentiam, & formaliter nullam dicens potentiam, sed solum actum.

Inferes II. cum dicitur; *Deus est Substantia*, non prædicari aliquam substantiam communem, sed substantiam quæ sit Deo peculiaris & infinita, & ex se ens quemadmodum cum dico; *Substantia est ens*, prædico de Substantia rationem, quæ tota est Substantia, non autem communis Substantiæ & Accidenti.

Inferes III. Etiam si possibilis esset creatura aliquo modo infinita, non tamen ideo non posse reperiri in eâ aliquid univocum: quia scilicet ex se & naturâ suâ non esset infinita in omni genere Entis: quia non esset Ens per essentiam, ac proinde posset habere aliquid determinabile: quin imò dicendum esset illam perfectionem infinitam fore tan-

tum infinitum ex accidente, ac proinde essentialiter posse illam convenire cum aliquo finito : quia finitum & infinitum essent extra conceptum essentialem rei.

Statuendum est II. Substantiam prout est quid commune completæ & incompletæ, non posse esse genus supremum Categoriæ *Substantia*. Nam quod natura sua & essentialiter est totum per se stans, non potest *in recto* & essentialiter prædicari de eo, quod natura sua & essentialiter est pars componens Substantiam Physicam. At Substantia incompleta essentialiter est pars componens: Substantiam Physicam. Ergo de illa non potest prædicari essentialiter substantia illa, quæ natura sua & essentialiter est totum per se stans. Maj. prob. quia quod sua natura est totum per se stans, habet rationem perfecti: quod vero natura sua est pars componens substantiam physicam, essentialiter est quid imperfectum. At, quod habet rationem perfecti, non potest essentialiter prædicari de eo, quod est essentialiter quid imperfectum : esset enim quid imperfectum & non esset : esset, quia tale est natura sua: non esset vero, quia de eo prædicaretur essentialiter aliquid per se stans & perfectum. Ergo completa substantia de incompleta prædicari non potest *in recto* & essentialiter. At supremum genus prædicamenti *Substantia* debet esse natura sua totum per se stans: quicquid enim est verum genus debet esse tale. Ergo non potest illud prædicari de substantia incompleta *in recto* & essentialiter. Ergo non potest esse quid commune Substantiæ completæ & incompletæ.

Atque eodem argumento probatum esto, substantias incompletas, quales sunt *Materia* & *Forma*, non reponi in recta serie prædicamenti *Substantia* sed solum ad eam revocari quia sunt partes componentes illam substantiam, quæ reponitur in recta serie,

Unde

Unde corrui nova & particularis opinio nobilissimi Philosophi Jacobi Zabarellæ, statuentis, cap. 17. lib. 2. de materia prima, primum & summum genus hujus prædicamenti esse materiam primam. Miror sane, tantum virum non vidisse, se, asserere contradictoria: contradictorium quippe est, dicere materiam primam esse subiectum omnium prædicationum (quod docet Aristoteles 7. Met. t. 8. quemque locum pro se citat Zabarella) & eandem materiam primam esse id, quod de omnibus dicitur, & de quo nihil prædicatur *essentialiter* & *uni-voce*, quod asserit, qui vult, ipsam materiam primam esse supremum genus prædicamenti *Substantiæ*.

Ex dictis quoque colliges, Differentias substantiales non esse Substantias in recta linea collocabiles. Et probatur ulterius, quia 1. Aristoteles cap. de substant. ait; proprietates quasdam substantiæ non tantum convenire substantiis, sed etiam differentiis, ut; *prædicari de subiecto, & non esse in subiecto*. Ergo Differentiæ non sunt substantiæ. 2. Cum Aristoteles substantiam dividit, sub *secunda* tantum comprehendit *Genera & Species*. Hoc ergo signum est, Differentias non esse substantias. 3. Ex lib. 5. Metaph. Qualitatis primus modus est Differentia substantialis. Sed qualitas non est substantia. Ergo Differentia non est substantia.

Quæres, quo igitur referendæ sint Differentiæ essentialis & specificæ?

Respondeo cum Julio Pacio, eas merito specierum (Id est, quatenus constituunt species, & in illis insunt tanquam partes) referri ad Categoriā *Substantiæ*; quia tota species est in hac Categoria. Hinc, cum *homo* sit in Categoria *Substantiæ*, etiam *rationale* in eadem erit Categoria.

Statuendum est III. *Substantiam completam & finitam* esse supremum genus hujus prædicamenti: Ratio est, quia illud est supremum genus prædicamenti

camenti *Substantia*, quod potest *essentialiter*, in *recto* & *univoce* prædicari de omnibus, quæ ponuntur in recta serie Prædicamenti *Substantia*. At *Substantia* finita & completa est huiusmodi. Ergo *Substantia* finita & completa est supremum genus huius Prædicamenti.

Dices I. Si quid *Substantiam* infinitam, puta Deum, excludat à Prædicamento maximè id facit *simplicitas* & *finitas*. At non *simplicitas*: quia Angeli, qui ponuntur in Categoriâ, sunt puri & simplices actus, ut est 9. Met. t. 22. Non etiam *infinitas*, quia, ex Arist. lib. de lineis insecabilibus, quamvis linea aliqua esset infinita, poneretur tamen in prædicamento quantitatis. Ergo nihil excludit Deum ab hoc Prædicamento.

Resp. 1. Deum utramque ob causam excludi. Resp. 2. Simpliciter præcisè sumptam non excludere Deum forte à Prædicamento sed simplicitatem cum infinitate conjunctam. Resp. 3. Angelos dici simplices, quia non componuntur ex materiâ & formâ: at Deus ne ex genere quidem & differentia componitur. Resp. 4. Repugnare prædicamenti infinitatem *essentialem*, qualis est in Deo, non *accidentalē*, qualis esset in linea. Resp. 5. Lineam infinitam fore talem *secundum quid*, nempe secundum Quantitatem, & sic alicujus esse imperfectionis capacem, nempe compositionis ex Genere & Differentia, quæ in Deum ut perfectissimum, cadere nequit.

Dices II. Omnes *substantiæ* huc pertinentes non sunt completæ: nam 1. Genus summum, ut & subalterna omnia, sunt incompletæ *substantiæ*: cum ingrediantur compositionem inferiorum non minus, quam Differentiæ, quæ sunt partes. 2. Entia incompleta non arcentur à ceteris Prædicamentis: *Actio* enim & *Passio*, *Linea* & *Superficies*, omnia *Accidentium abstracta* sunt entia incompleta, & tamen in Prædicamento ponuntur. Esse autem incompleta,

pleta, patet: quia motus est ens incompletum: est enim actus entis in potentia, quatenus est in potentia. Actio autem & passio nihil aliud sunt, quam motus. Linea & Superficies sunt principia Quantitatis illa Superficiæ, hæc Corporis. Et formæ substantiales sunt incompleta entia. Ergo multo magis accidentales, quæ sunt abstracta accidentium. Si ergo hæc omnia non arcentur à Prædicamentis non omnes Substantiæ incompletæ à rectâ lineâ prædicamentali videntur rejiciendæ.

Resp. 1. Genera & Species substantiarum esse entia completa: licet enim Genera cum Differentiis ingrediantur compositionem, non tamen concipiuntur ut partes, sed ut entia totalia subsistentia in inferioribus eaque sub se continentia. Secus se res habet in differentiis, concipiuntur enim ut partes, & ut res adjacentes alteri. Resp. 2. Actionem & passionem considerari 1. ut sunt fluxus formæ introducendæ 2. ut respiciunt agens & patiens, seu, ut sunt & dicuntur Actio & Passio. Primo modo sunt entia incompleta, secundo completa. Resp. 3. Lineam & Superficiem, si considerentur absolute & ut Quantitates, esse *directe* in Prædicamento, & entia completa: si vero *ut partes* considerentur, quemadmodum non sunt entia completa ita neque in prædicamento *directè* locum inveniunt. Resp. 4. Accidentium abstracta esse entia completa. Et quamvis formæ substantiales, sint accidentalibus nobiliores, non tamen ideo sunt entia completa, quoniam sunt partes. Confer. capit. præced. quæst. 3.

Dices III. Quod est commune Angelis, Cœlis & corruptibilibus corporibus, non potest esse summum Prædicamenti *Substantiæ* genus. Sed substantia finita & completa est his omnibus communis. Ergo non potest esse summum istorum genus. Major prob. Quod est summum Prædicamenti *Substantiæ* genus, debet esse univocum. At quod est

est commune Angelis, cœlis & corruptibilibus corporibus non est univocum. Ergo quod est his omnibus commune, non potest esse summum prædicamenti *Substantiæ* genus. Minor prob. quod est commune corruptibili & incorruptibili, non est univocum. Sed quod est cōmune Angelis, Cœlis & corruptibilibus corporibus, est commune corruptibili & incorruptibili. Ergo quod est commune Angelis, Cœlis & corruptibilibus corporibus, non est quid univocum. Major probatur 1. Quæ differunt genere, non habent genus univocum sed corruptibile & incorruptibile differunt genere ex 10. Met. t. ult. Ergo corruptibile & incorruptibile non habent genus univocum Maj. prob. Quorum alia est prædicationis figura, ea non habent genus, univocum. At eorum, quæ differunt genere, alia est prædicationis figura, ut est 10. Met. t. 12. Ergo quæ differunt genere, non habent genus univocum. 2. Quod est corruptibile, non potest esse quid commune univocum corruptibili & incorruptibili. At supremum genus substantiæ est corruptibile. Ergo id non potest esse commune univocum corruptibili & incorruptibili. Ergo nihil potest esse commune univoce Substantiæ corruptibili & incorruptibili. Minor prob. Quod est susceptivum contrariorum sui mutatione, est corruptibile. At supremum genus prædicamenti *Substantiæ* est substantia susceptiva contrariorum sui mutatione ut patet ex vi. Substantiæ attributo. Ergo supremum genus prædicamenti *Substantiæ* est quid corruptibile.

Resp. Neg. Maj. Ad probationem illius, concessa Majore, nego Minorem. Ad probationem dico, negandum esse Majorem. Ad primam ejus probationem respondi alibi, distinguendo Majorem, Quæ differunt genere *metaphysico*, non habent genus univocum, Concedo : quæ differunt genere *physico*, non habent genus univocum, Nego Majorem. At corrupti-

corruptibile & incorruptibile differunt genere *physico*, Concedo: *metaphysico* seu *Logico*, Nego Minorem. Quæ sane responsio bona est, & ipsius Thomæ ad locum citatum: minus tamen videtur esse ad mentem Aristotelis: is enim, si ageret de genere *physico*, non videretur probare, quod intendit, nempe non prædicari essentialiter ideas de rebus corruptibilibus: quod tamen intendit & bene probat, ut mox dicitur. Itaq; sic videtur respondendum cum Toletio; Quæ differunt genere *generalissimo*, non habent genus univocum, Concedo: quæ differunt genere *subalterno*, non habent genus univocum, Neg. Maj. At corruptibile & incorruptibile differunt genere *subalterno*, Concedo: differunt genere *generalissimo*, Nego Minorem ad probationem Majoris distingo Minorem, Eorum, quæ differunt genere *generalissimo*, alia est prædicationis figura, Concedo: quæ differunt genere *subalterno*, Nego minorem. Hoc autem modo exponendum esse Aristotelem, probatur tum ex ejus intentione, tum ex verbis quæ habet loco illo citato, nim. lib. 10. Met. c. 26. intendit enim probare non dari ideas platonicas, & ita probat; Si darentur ideæ illæ, essent incorruptibiles & prædicarentur essentialiter de sensibilibus & corruptibilibus. At incorruptibile non potest prædicari essentialiter de corruptibili essentialiter, quæadmodum *Spiritus* non potest prædicari de *Corpore*. Ergo non dantur ideæ. Major admittitur à Platone. Minorem probat Aristoteles hoc argumento; Quæ genere differunt non possunt de se invicem essentialiter prædicari. At corruptibile & incorruptibile genere differunt. Ergo alterum de altero non potest essentialiter prædicari. Major est certa. Minor probatur textu illo 26. Contraria sunt genere diversa. Sed Corruptibile & Incorruptibile sunt contraria. Ergo Corruptibile & Incorruptibile sunt genere diversa. Hæc est probatio Aristotelis. Quod vero per *Genus* intelligendum sit *subalternum*, mani-

manifestum est ex verbis Aristotelis: sic enim proponit suum Syllogismum; *Contraria specie diversa sunt. Corruptibile & Incorruptibile sunt contraria. Ergo Corruptibile & Incorruptibile genere diversa sunt.* Quæ consequentia nulla esset, nisi idem sit & Species & Genus: hoc autem soli generi subalterno convenire potest: Nam Genus generalissimum, inquit Porphyrius, ita definitur, quod, cum sit genus, non est species: speciem autem specialissimam sic definit; quæ, cum sit species, non est genus. Media vero extremorum vocat species & genera subalterna & unumquodque eorum Genus & speciem. Quod vero Aristoteles in Prædicamento etiam reposuerit Incorruptibilia, manifestum est ex textu 13. lib. 1. Phys. ibi enim refutat Parmenidem, qui volebat; *Principium* esse unum Ens immobile & incorruptibile, quæritque ab illo, quale sit Ens? cum enim *Ens* dicatur multipliciter, id est, dividatur in diversas Categorias, nimirum *substantiæ, Quantitatis, Qualitatis* &c. quærit, ad quam Categoriam velit suum *Principium* pertinere? Hoc autem quærere esset absurdum, nisi supponeretur; tale Ens ad aliquam Categoriam pertinere.

At contra datam explicationem opponi potest, quod dicit Philosophus cap. 4. t. 12. lib. 10. *Metaph.* nempe illa genere differre, quorum non est mutua generatio. At corruptibilis & incorruptibilis non est mutua generatio. Ergo genere differunt. Sed respondeo eadem distinctione Generis in generalissimum & subalternum: Concedendum enim est; ea, quorum non est mutua generatio, genere ab invicem differre *subalterno*: negandum autem, differre *generalissimo*. Et quia, quæ Genere differunt, possunt constituere varias Prædicamenti coordinationes, quarum principia sint illa genera, quæ ab invicem differunt, & quia sub *summo* Prædicamenti genere possunt aliqua differre genere, ideo

in eodem Prædicamento possunt esse variæ coordinationes Prædicamenti, quarum principia non prima simpliciter, sed subalterna sint illa genera, quæ ab invicem differunt: sint, inquam, principia respectu illorum, quæ sub se habent. Hac distinctione explicantur & conciliantur multa loca Aristotelis.

Ad id, quod dicitur; illa omnia, quæ differunt genere, non habere eandem prædicationis figuram, utere eadem distinctione; quæ differunt genere generalissimo, Concedo: quæ non differunt genere generalissimo, sed subalterno tantum, Nego. Vel certe prædicationis figura sumenda est pro coordinatione Prædicamenti: quemadmodum enim in eadem Categoriâ possunt esse variæ coordinationes, ita poterunt esse variæ prædicationis figuræ, una respondens Generi generalissimo, aliæ subalternis seu sub summo illo positis.

Ad secundum argumentum, quo probatur, nihil esse Corruptibili & Incorruptibili univocum, duplex est responsio: prior, Cœlos & Angelos esse susceptivos contrariorum, si non positivorum, saltem privativorum, cum aliquâ sui mutatione: atque ita neganda est Minor. Ad probationem ejus distinguenda est Major: Quod est susceptivum Accidentium verè contrariorum & corrumpentium est corruptibile, Concedo: Accidentium non verè contrariorum, non corrumpentium (qualia sunt in Angelis *velle & nolle* aliquod objectum, in Cœlo *lumen & privatio luminis*) Nego Majorem. Eadem distinctio applicanda est Minori, quâ dicitur; supremum genus prædicamenti *Substantia* suscipere contraria cum sui mutatione, contraria *corruptiva* vel *non corruptiva*, Concedo: tam *corruptiva*, quàm *non corruptiva*, Nego Minorem.

Verùm licet hæc responsio probabilis sit, propter authoritatem multorum Aristotelis Interpretum, minus tamen videtur congruere menti Aristotelis: si enim negat Aristoteles, hanc susceptionem

nem contrariorum, quam dicit esse proprietatem vel attributum *Substantia*, convenire *Orationi* suscipienti veritatem & falsitatem, cò quòd ipsa non mutetur, etiam negabit Cœlis & Angelis convenire eandem proprietatem, quia non suscipiunt contrarium cum sui mutatione. Itaque probabilius responderis, distinguendo Minorem hoc pacto; Supremum genus Prædicamenti *Substantia* est *Substantia* susceptible contrariorum, prout hoc loco instituitur Prædicamentum, Concedo: prout institui potest, & instituitur ab Aristotele l. 1. Phys. t. 13. & lib. 3. Phys. cap. 1. Nego Minorem. Dico autem; prout hoc loco instituitur *Prædicamentum Substantia*: eandem enim Aristoteles hic rudem quandam cognitionem rerum seu primarum notionum in *Categorias* digestarum instituat, & eam quidem, quæ conducit ad finem *Logicæ*, non debuit agere de aliis *Substantiis* incorporeis aut incorruptibilibus, quæ sunt minus nota & ad negotium *Logicum* minus pertinentes quod patet ex ipsis exemplis *Substantia corporalis* illâ proprietate, quam dicit convenire soli & omni *Substantiæ*, nempe esse susceptivam contrariorum cum sui mutatione: quæ proprietas, si proprie loquamur, solis convenire potest *Substantiis* corruptibilibus. Hæc fusius atque operosius ad tertium istud argumentum, ut non tantum constet, quid ad loca ex Aristotele allata responderi possit, sed etiam, quæ ipsius Philosophi mens sit, adeoque quid responderi debeat.

Quæres hic obiter, An ex sententiâ Aristotelis directè in *Categoriâ* ponantur Angeli?

Resp. Non: quia dicit, *Intelligentias* esse puræ actus, & nullo modo compositos, & non distingu in simplicitate à Deo. Deinde de *Intelligentiis* eodem loquitur modo, quo de Deo. At Deum excludit à Prædicamento. Ergo & *Intelligentias*. Maior probatur ex *Metaphys.* ubi non ponit aliud discrimen inter Deum & Angelos, quàm quod Deus, quem

primus

primam vocat *Intelligentiam*, moveat primum mobile: ceteræ vero intelligentiæ reliquos orbes. Et quamvis velet, reliquis Intelligentiis præesse primam, in eo tamen statuit omnes convenire, quod sint puri actus.

Dices: Aristoteles in *Metaphysicis* ait; *Dæmonia* esse in *Categoria Substantia*, & in lib de divinat. per somnium cap. 2. meminit eorum perinde, ac si essent corpora. Resp. 1. Aristotelem ibi ex sententia non sua, sed Platonis esse locutum, quæ Angelos tenuissimis putabat esse corporibus. Resp. 2. Licet Aristoteles admitteret ejusmodi dæmonia, non tamen ejusdem essent naturæ cum Angelis: nam Angeli incorporei penitus sunt ex ejus sententiâ. Quod si qua alia ex Aristotele deprompta loca nobis adversari videntur, respondemus, Philosophum istis locis nomen *Substantia* generaliter sumpsisse, prout nimirum est genus analogum.

III. An *Substantia* dividi possit in *Completam* & *Incompletam*?

S*ubstantia* latè sumpta, prout opponitur *Accidenti*, dividi solet in *Incompletam*, & *Completam*.

Completa substantia vel est, vel intelligitur per modum totius seu integræ substantiæ, & interdū (ut hoc loco) sola per antonomasiam *Substantia* vocatur. Unde Arist. cap. de Subst. Differentias negat esse Substantias, puta *completas* seu *categoricas*. Incompleta vero substantia dicitur omnis illa, quæ vel pars est Substantiæ completæ, ut *Materia* & *Forma* corporis naturalis, *brachium* item, *caput* &c. vel certè modum partis obtinet, ut *Differentia substantialis*.

Ex qua declaratione intelliges, dupliciter substantiam dici posse *completam*, vel *incompletam*, *Physice* scilicet & *Metaphysice*. Physice completa dicitur, quæ constat omnibus substantiis incompletis, quibus

quibus indiget, ut in suo esse sit consummata: five, quæ omnem includit perfectionem ad integritatem vel complementum Substantiæ necessariam. Explicatur id forsitan commodius per negationem, si dicamus; illam esse substantiam *Physicè* completam, quæ *per se* ad alterius Substantiæ realem compositionem seu constitutionem non refertur: hoc namque ipsum necessum est, ut talis Substantia in se habeat, quicquid ad completam Substantiæ constitutionem judicatur esse necessarium. Sic corpus naturale compositum ex *materiâ* & *formâ* completa Substantia est. At Substantia *Physicè* incompleta dicitur, quæ vel est pars *Physica* Substantiæ, vel substantialis modus, vel terminus Substantiæ concurrens aliquo modo ad ejus complementum. Sic imprimis dici potest Substantia incompleta ipsa Substantia *in fieri* seu ipsum *fieri substantiale*, prout est via ad talem terminum aut dependentia ejus à suâ causâ: deinde *Forma* & *Materia*, quæ sunt partes essentielles composiri *Physici*, sunt *Physicè* incompletæ substantiæ. Idem judica de partibus integrantibus. Tandem tota natura, v.g. *humanitas*, comparata ad suppositum, Substantia incompleta vocari consuevit: comparatur quippe illa ad hoc tanquam pars, quæ per Subsistentiam amplius completur. Unde & Subsistentia ipsa est substantia incompleta seu aliquid incompletum *Physicè* in genere *Substantiæ*.

Physicum hic vocamus id, quod est à parte rei absque operatione intellectus, five interim illud sit considerationis *Metaphysicæ*, ut *Substantia*, *Suppositum* &c. five *Physicæ*, ut *Materia* & *forma*. Atque ita subsistentiam *Physicè* incompletam dicimus esse eam, quæ ex suâ entitate in reipsâ non habet, quicquid ad substantiæ complementum intra ipsum substantiæ genus est necessarium.

Dices: Hinc videtur sequi, guttam aquæ separatam

ratam & hominem mutilum, cui deest v. g. brachium aut digitus, non esse substantias completas, atque adeo nec locum per se habere in Prædicamento.

Resp. Guttam aquæ separatam esse substantiam completam: quia licet, quando conjungitur cum aliâ aquâ, constituat unam Substantiam completam, *per se* tamen & *ex naturâ suâ* non postulat conjunctionem cum aliâ aquâ: in se quippe integram habet aquæ substantiam, & proprium suppositum atq; intrinsecum terminum suum: & ideo, quamdiu alteri non conjungitur, retinet statum ac denominationem *Substantiæ completæ*. Unde vides, quamlibet aquæ partem à toto suo sciunctam locum habere *per se & directe* in Categoriâ *substantiæ*: toti vero conjunctam, minime. Et idem esto iudicium de partibus aliarum substantiarum homogenearum. *Homo vero mutilus* videtur esse substantia *Physicè* incompleta, sicut & equus, & quælibet alia substantia heterogenea, cui pars aliqua deest. Non enim est par ratio substantiarum *homogenearum* & *heterogenearum*: nam illæ ad sui complementum non requirunt certum aliquem partium numerum, cum omnes earum partes sint ejusdem penitus rationis: hæ autem certum partium numerum, & in singulis partibus determinatam requirunt magnitudinem, ad perfectam & substantialem integritatem. Quare si vel una pars eis desit, vel singulæ non obtineant debitam magnitudinem, non erunt substantiæ *Physicè* completæ. *Homo tamen mutilus* est substantia *Metaphysicè* completa: quia omnem habet compositionem *Metaphysicam*, quæ in substantia *Metaphysicè* completa reperiri potest, & quia omnia substantialia prædicata superiora de illo simpliciter enunciantur. Unde & in Categoria *per se & directe* collocatur: cum totam & integram hominis essentiam contineat.

Ex

Ex quo colliges, Qualitates, quæ sunt intentionis & remissionis capaces, licet quodammodo *Physice* & *entitative* sint incompletæ, cum non obtinent totam intentionem gradualem, esse nihilominus *Metaphysice* completas, & per se in Prædicamento *Qualitatis* reponi: quia essentialem suæ speciei perfectionem totam possident.

Jam vero illam Substantiam dico *Metaphysice* seu *Logice* completam, quæ concipitur per modum totius & integræ substantiæ. Ita se habet species specialissima, v. g. *homo*: Genus item subalternum, v. g. *corpus*, *animal* &c. quia omnis substantia, quæ ponitur in rectâ lineâ prædicamentali, concipitur per modum totius & integræ substantiæ, & includit vel *distincte*, vel *confuse*, quicquid ad complementum substantiæ requiritur, ideoque prædicatur *in quibus* quia saltem in confuso dicit totum, quod est in inferioribus. Illam verò *Metaphysice* dico incompletam substantiam, quæ concipitur per modum partis substantialis *Metaphysicæ*, qualis est *substantialis differentia*.

Quæres hic I. An Genus generalissimum substantiæ sit substantia *Metaphysicè* completa, an incompleta?

Resp. Quamvis ex alibi dictis facile sit hunc scriptulum eximere, uberius tamen explicationis ergo dico, adhibendam esse distinctionem: potest namque genus generalissimum, non minus quàm subalternum, bifariam considerari. 1. prout habet rationem partis. 2. ut rationem obtinet totius. Primo modo neque est substantia completa neque in Categoria locum invenit: secundo vero modo & est Substantia *Metaphysice* completa, & per se in Prædicamento collocatur.

Dices: Nulla Substantia *directè* contenta sub illo supremo genere est Substantia completa ex vi sui generis, sed necessum est adjungi *differentiam*, qua compleatur. Ergo signum est, genus

lud præcisè sumptum non esse substantiam completam: alioquin ex sola ipsius vi quælibet Substantia haberet rationem Substantiæ completæ.

Resp. concedendo, nullam substantiam particularem esse completam ex vi solius generis *præcisè & secundum suum formale significatum* sumpti: quia sic genus, sive illud generalissimum sit, sive intermedium, habet rationem partis *actualis*, & concurratantum ad constitutionem sui inferioris. Nego tamen inde sequi, hæc prædicata esse Substantias *Metaphysice* incompletas: quia non est necessum, ut *formaliter & expresse* includant, quicquid *in re* ipsa ad complementum substantiæ est necessarium: sed sufficit, si *confusè* illud includant, inque per modum totius subsistentis.

Quæres II. Quid sit discriminis inter Genus & Differentiam quoad propositum? & hæc non minus videtur ut Substantia completa spectari posse.

Resp. Genus, sive ut pars habetur, sive ut totum, semper considerari ad modum *per se stantis & subsistentis*: Differentiam vero concipi per modum *formæ & qualitatis*, adeoque potius habere modum *adjacentis & incubantis* alteri, quam *subsistentis et sustentis*. Quare, licet *in re* Differentia dici possit substantia completa, quia non est aliud ab ipsamet specie; *Metaphysice* tamen, et *secundum modum concipiendi nostrum*, meritò excluditur à ratione substantiæ completæ.

Quæres III. Qualis sit divisio substantiæ in Incompletam & Completam?

Resp. I. Non posse eam esse per modum *Generis* quia non potest habere Differentias Substantia, quæ sint extra rationem Substantiæ: Differentiæ autem divisivæ sunt extra rationem Generis.

Resp. II. Divisionem *substantiæ* in Incompletam & Completam *Metaphysicè* non esse divisionem *Analogi in Analogata*, sed esse quasi *Subjecto in Accidentia*

cientia rationis, seu per varias demonstrationes sumptas ex modo concipiendi nostro : homo namque & rationale non sunt duæ substantiæ, sed una, quæ sub conceptu hominis dicitur completa, sub rationalis autem conceptu incompleta.

Resp. III. Divisionem Substantiæ in Incompletam & Completam *Physice*, si dicatur *Incompleta* ex defectu modi substantialis, qualis est v. g. *humanitas* carens propriâ subsistentia, non esse analogicam, sed *univocam* : humanitas enim includit rationem entitatem essentialem hominis. Quod si substantia *incompleta Physice* dicatur ex defectu alicujus partis integrantis, neque sic intercedit analogia inter illam & substantiam completam : sed tamen demum, si substantia dicatur incompleta essentialiter, ut *Materia* & *Forma*, quæ respectu completæ substantiæ sunt analogice Substantiæ.

IV. Quomodo se habeat divisio substantiæ in Primam & Secundam ?

Notandum I. substantiam dici posse primam tribus modis 1. in efficiendo: sic Deus est prima substantia, quia reliquas omnes producit. Atque ita nomen hoc usurpavit Aristoteles in cap. 13. lib. de Interp. 2. in prædicando, & sic summum genus hujus prædicamenti est prima substantia. 3. in subjiciendo: quomodo Individua sive singularia hujus prædicamenti sunt prima substantia, quia primo substant & subjiciuntur. Ita hic terminatur.

Notandum II. Primam substantiam Aristoteles esse, quæ neque de subiecto aliquo (essentiali seu prædicationis) dicitur, neque in subiecto aliquo (accidentali seu inhesionis) est: ut omnis substantia singularis, sive quæcunque substantia apud Grammaticos nomine proprio aut æquipollente significatur. Hæc non dicitur de aliquo subiecto: quia

cum sit singularis, non habet inferiora sibi sub-
strata, de quibus essentialiter prædicetur. Non est
autem in aliquo subiecto, cum sit Substantia, cujus
est per se existere.

Notandum III. Hanc descriptionem, quamvis
fiat per negationes, virtute tamen esse positivam: ha-
bent enim illæ vim affirmationum: significant quip-
pe singularitatem & subsistentiam: nam $\tau\delta$ non dici
de subiecto idem est, quod singulare: $\tau\delta$ non esse in
subiecto idem est, quod per se subsistere.

Dices: Scientiæ non sunt de singularibus. Ergo
hic malè agitur de Substantiâ primâ, quæ singularis
est.

Resp. Dist. Ant. non sunt scientiæ de singulari-
bus materialiter sumptis, id est, de exemplis sin-
gularium, ut Aristotele, Platone &c. Concedo: non
sunt de singularibus formaliter consideratis, neque
de ipsâ singularitate in abstracto, Nego. Antecedens
& Consequentiam.

Notandum IV. Substantias secundas Aristoteli
dici Species, in quibus speciebus insunt, quæ pri-
mum Substantiæ dicuntur, hæ, inquam, Species &
harum specierum Genera: ut, quidam homo est, tan-
quam in specie, in homine: Genus verò speciei est
animal. Hæ igitur secundæ Substantiæ dicuntur, ut
animal. Itaque Substantia secunda est res universa-
lis per se subsistens, sub cuius amplexu primæ Sub-
stantiæ continentur, quæque non est in subiecto,
dicitur tamen de subiecto.

Dices: Substantiæ secundæ sunt in primis, ut a-
nimal & homo in Socrate. Ergo primæ, vel quæ
primum Substantiæ dicuntur, non sunt in secun-
dis.

Resp. Neg. Conseq. aliter enim in illis hæ, aliter il-
læ in his insunt: Primæ sunt in Secundis ut particu-
laria in universalibus: sive (ut loquuntur Scholæ)
tanquam partes subiectivæ in toto attributivo. Secun-
dæ autem sunt in Primis, ut in subiectis prædicati-

onis sive attributionis: id est, in inferioribus. Vel prima Substantia est in secunda non *actu* essendi (sic enim secunda continetur in prima) sed *potentia* prædicandi.

Notandum V. Varias esse causas, cur *Substantia* singulares dicantur primæ: universales autem nominentur secundæ: nam 1. Substantiæ singulares primo substant Accidentibus, ita ut inter Substantias nulla prius substat, quam illæ: universales autem substant non primo, sed gratia singularium. Unde sola singularia sunt primum subjectum *inexistentiæ*: Universalia vero sunt subjectum *convenientiæ potentialis*. 3. *Existentiæ actualis* primo competit singularibus, deinde universalibus. 4. *Re* pariter & *ratione* singulares Substantiæ subsistunt: universales autem Substantiæ *reipsa* non subsistunt sed sola ratione. Quod autem *re* & *ratione* tale est, id primo tale est: quod vero *ratione sola*, id secundo loco tale est. 5. *agere* maximè est singularium: Actiones enim omnes & generationes sunt singularium: 6. Substantia prima est principium secundarum. 7. & primum sensibus nostris est obvia.

Dices: universalis est prius suis singularibus. Ergo prius Accidentibus, saltem propriis, substat Secunda quam Prima Substantia.

Resp. Dist. Ant. quoad *potentialem existentiam*, Concedo: quoad *actualem*, Nego Antecedens & Consequentiam.

Dices: cum Universale sit eadem res cum singulari, eodem momento existit, quo singulare. Ergo Universali æquè cito inexistit Accidens, ac Singulari.

Resp. Distinguendo Consequens æquè cito, id est, *simul tempore*, Concedo: *simul natura*, Nego consequentiam: Universali enim inest Accidens *mediate* & *remotè*: singulari vero *immediate* & *proxime*: Hisce positis & notatis.

Quæritur qualis sit hæc divisio?

Varia

Variae sunt super hac re sententiae: duae magis celebres. Prior Burlei & quorundam aliorum statuentium, hanc divisionem esse Subiecti in Accidentia. Posterior est Thomae & aliorum asserentium, hanc divisionem esse Analogi in Analogata. Ut statuatur, quid tenendum sit,

Observa, praeter jam notata, posse considerari *Substantiam* & prout subest *Accidentibus*, & prout subest *prædicationibus essentialibus*. Si consideretur præcisè, prout subest *Accidentibus*, non potest inde sumi divisio in *primam* & *secundam*: quia tam *Secunda* subest *Accidentibus*, quam *Prima*. Si vero consideretur, prout subest *prædicato essentiali*, sic primum genus *Substantiae* non erit *Substantia*. Itaque simul conjungendi sunt illi duo respectus, ita ut secundae *Substantiae* dicantur *Substantiae*, quia substant *Accidentibus* & dicantur *Secunda*, quia prædicantur de primis: item primae *Substantiae* dicantur *Substantiae*, quia subsunt *Accidentibus* & dicantur *prima*, quia sunt subiectum, de quo prædicantur secundae. Hoc posito,

Resp. I. Divisum huc divisione esse *Ens*, quod *substat Accidentibus*, non qua substat accidentibus, sed qua potest subijci & prædicari essentialiter: membra autem dividenda esse *id*, quod *subjicitur essentialiter*, & *id*, quod *prædicatur essentialiter*.

Resp. II. Divisionem haec esse *Subiecti in Accidentia*: quia una & eadem res substantialis dicitur prima & secundum diversos respectus rationis: prima quidem, quia subjicitur, seu qua subijcibilis: secunda vero quia prædicatur seu qua prædicabilis est.

Resp. III. Divisionem hanc esse Analogi in Analogata, & quidem *analogia mixta*, primo quidem *proportionis*, quia quemadmodum prima subjicitur, ita secunda prædicatur: deinde *attributionis*, quia primario tributum est nomen *Substantia* illi,

quæ dicitur prima, & secundariò illi, quæ dicitur secunda, sc. per attributionem ad primam, tanquam ad id quod habet aliquam rationem causæ subjectivæ seu materialis. Concludendum ergo est, Substantiam Categoricè dici Substantiam, per respectum ad Accidens cui substat: dici vero primam & secundam, per respectum prædicationis & subjectionis essentialis.

Dices I. Divisio hæc non est bona: quia membra non sunt opposita: unum enim oppositum de altero opposito prædicari nequit: Hic vero unum membrum divisionis de altero prædicatur, Substantia nempe secunda de primâ.

Resp. Et divisionem esse bonam & membra esse opposita non quidem *realiter* & *materialiter*, sed tamen *formaliter* sive *secundum rationes formales*, quibus concipiuntur: quæ oppositio sufficit in membris bonæ divisionis.

Ad probationem respondeo per distinctionem: unum oppositum *materialiter* sumptum de altero prædicari nequit, Nego: *formaliter* sumptum, Concedo: Hic vero Substantia secunda *materialiter* sumpta prædicatur de prima itidem *materialiter* sumptâ: vera enim est hæc propositio; *Socrates est homo*. At *formaliter* sumpta secunda Substantia, de prima non prædicatur: quia falsa est hæc prædictio; *Substantia prima est secunda*. Verbo. Res, quæ denominatur secunda Substantia, dicitur de illa re, quæ vocatur prima Substantia: sed secunda Substantia, quatenus est secunda, non dicitur de primâ, quæ prima est.

Dices II. Quod hic dividitur, vel est substantia universalis, vel singularis. At neutrum dici potest: tum quia totum divisum coincideret cum altero membro: tum quia, si divisum esse Substantia universalis, non posset dividi in primam & secundam: cum omnis substantia universalis sit Secunda: sicuti neque ita dividi posset, si divisum esset Substantia

tia singularis : quia omnis substantia singularis est prima.

Resp. Id, quod dividitur, neque esse universalem Substantiam neque singularem, sed Substantiam secundum rationem & officium subsistendi & substandi unde sensus divisionis est; Substantiarum alia *primario* subsistit & substat, alia *secundario*, quantum attinet ad exercitium subsistendi & substandi.

Urgebis : Semper id, quod dividitur, est commune. Ergo substantia, quæ dividitur, est quid commune.

Resp. Non hic dividi Substantiam *secundum suam essentiam*, sed *secundum proprietatem* aliquam singularis substantiæ, quæ, cum aliquo modo redundet in substantiam universalem, aliquo modo est communis utrique, sed non per modum Generis aut Speciei nec omnino per modum Substantiæ universalis.

Quæres hic I. an, quod ait Aristoteles, sublatis primis Substantiis, tollantur reliqua? Resp. Omnino : nam sublato eo, quod reliquis omnibus substat, tolluntur reliqua omnia. Atqui substantiæ primæ substant reliquis omnibus quia substantiæ secundæ de illis dicuntur, & omnia accidentia illis inhærent. Ergo, sublatis primis Substantiis, tolluntur reliqua omnia.

Dices I. At reclamat Porphyrius, qui cap. 8. dicit sublato genere tolli speciem : at, sublata specie, non tolli genus Ergo simili modo, sublata prima Substantia, nec tolluntur secundæ, nec accidentia.

Resp. I. Porphyrium intellexisse *essentiam*, Aristotelem vero *existentiam*, adeo ut sublatis primis Substantiis, tollantur reliqua omnia secundum *existentiam*, non autem secundum *essentiam*.

Resp. II. Distinguendo consequens: est enim verum, si intelligatur de una prima Substantia: quia

v. g.

v. g. homo non perit per hoc, quod Joannes intereat, & ita rectè sequitur ex illo Antecedente. Est autem falsum, si intelligatur de omnibus Substantiis simul sumptis: sicut & Antecedens in tali sensu intellectum est falsum: sublatis enim omnibus speciebus simul, tollitur genus sed non tollitur, unâ aliqua specie sublata. Ergo sicut sublatis omnibus speciebus, tollitur genus: ita, sublatis omnibus Substantiis primis perit secunda.

Dices II. Prius non pendet à posteriori. At Substantiæ secundæ sunt priores primis: ab his enim ad illas valet consequentia. Ergo Substantiæ secundæ non pendent à primis. Ergo, sublatis primis, non tolluntur secundæ.

Resp. I. Dist. Maj. prius non pendet à Posteriori, Concedo: alio modo, Nego Majorem. Arque hinc fit, ut secundæ Substantiæ pendeant à primis *quoad existentiam*, non *quoad essentiam*: secundum hanc enim priores, secundum illam posteriores.

Resp. II. Dist. Min. *secundum rationem*, Concedo, *secundum rem*, Nego. Ad probationem dico; Superiori posse concipi sine inferioribus *cognitione confusâ*, non *distinctâ*.

Quæres II. An inter Substantias species magis sint Substantiæ, quam genera? Resp. Maximè: nam 1. quæ propius accedunt ad primas Substantias, ea magis sunt Substantiæ, quam quæ ab illis longius abiunt: at species propius accedunt ad primas Substantias, quam genera: melius enim & aptius declarant naturam earum: hæc enim melius & aptius declaratur per id, quod est magis propriū, quam per id quod est communis. At Species est magis propria primis substantiis: Genera vero communiora. Ergo primarum Substantiarum natura melius & aptius declaratur per speciem, quam per genus natura v. g. Socratis melius per *hominem*, quam per *animal*. Ergo species magis est Substantia quam
genus.

genus. 2. Quod similius est primis substantiis id magis est substantia, quam quod est dissimilius. At species sunt similiores primis substantiis quam genera. Ergo species sunt magis substantiæ, quam genera. Minor probatur quia quod pluribus subjicitur, id est similius primis substantiis quam quod paucioribus. Atqui species pluribus, genus paucioribus subjicitur ergo species similior est primis substantiis quam genus. Ratio Majoris est, quia omnia alia entia vel dicuntur de primis substantiis, vel illis insunt.

Quæres III. Cum species sit magis substantia, quam Genus & genus inferius quam superius, cur non multiplicetur substantiarum numerus ita, ut species dicatur secunda, Genus tertia substantia, Genus superius quarta, & sic deinceps?

Resp. Individuum dicitur prima substantia, non ideo tantum quod magis sit substantia, quam genus & species, sed etiam, quia est ultimum subjectum, de quo omnia dicuntur, & in quo insunt omnia. At secunda est subjectum, in quo quæ recipiuntur, dependenter à prima substantia recipiuntur.

Quæres IV. An unum Individuum sit magis substantia, quam aliud?

Resp. Nequaquam: nam 1. omnia æquè existunt per se. 2. æquè independenter unum ab alio secundis substantiis subternitur & sustinet accidentia.

V. An Attributa Substantia recte assignentur?

Aristoteles sex assignat substantiæ attributa, quæ hic pàncis explicanda veniunt. Primum itaq; Attributum sic habet; *Commune est omni Substantia non esse in subiecto*: id est, nulla substantia est in subiecto, sc. *Physico, inhesionis & in quo*: subsistunt enim substantiæ per se, sunt ipsa subjecta & sustinent accidentia Hoc tamen non impedit, quo

minus aliqua Substantia puta secunda, sit in sub-
jecto Logico; *prædicationis sive attributionis*; & de
quo.

Notandum autem est I. hoc attributum non posse
a priori de substantiâ demonstrari est enim negatio
quædam, quæ immediate profluit ab ipsa essentia
Substantiæ eo modo, quo ab essentia hominis im-
mediate profluit hæc negatio *non-brutum*; nam
hoc ipso quod aliquid est homo, est non brutum.
Probat tamen Aristoteles illud inductione perfecta:
nam nulla prima substantia est in subjecto, ut &
nulla secunda. Ergo omnis substantia hoc habet,
ut in subjecto non sit. De primâ Antecedentis parte
nemo ambigit. Secundam vero partem probat
1. Inductione hac imperfecta; Homo non est in
subjecto & animal non est in subjecto. Ergo nulla
secunda Substantia est in subjecto. 2. hoc Syl-
logismo; Nulla entia in subjecto possunt *univoce*, id
est, secundum nomen & definitionem prædicari de
omni suo subjecto. Omnes autem secundæ Substan-
tiæ possunt *univoce* prædicari de omni suo subje-
cto. Ergo nullæ secundæ Substantiæ sunt entia in
subjecto.

Dices: Nix non modo dicitur alba, sed etiam
colorata disgregativa visus. Sed esse coloratum dis-
gregativum visus est ratio & definitio albi, quod est
accidens. Ergo accidens, sive ens in subjecto, præ-
dicatur secundum nomen & definitionem.

Resp. Cum nix dicitur alba &c. accidens prædi-
cari secundum eandem definitionem *accidentalem*,
non *essentialem* subjecto, adeoque *extrinsece* & se-
cundum *nomen* tantum. Nam licet definitio Acci-
dentis concreti possit de subjecto prædicari non ta-
men ut est definitio, hoc est, ut explicans ejus es-
sentiam. Illud autem secundum rationem de ali-
quo prædicatur, quod ejus naturam & essentiam
explicat. Eodem recidit, si dicas; Accidentia re-
spectu Substantiæ non dici propriè de subjecto,
quia

quia non dicuntur de illa, tanquā de natura inferiori: sed tantum de illa dici *denominativē*, non quod solū nomen Accidentis prædicetur: nam etiam prædicatur res ipsa tali nomine significata: sed quia prædicatur tantum *extrinsece*, & non *essentialiter*. Addit Aristoteles, quādam Accidentia ne quidem nomine tenus prædicari de subiectis *inhesionis*: quod intelligunt interpretes de *abstractis* Accidentium, ejusmodi est *albedo*, itemque de illis, quæ non habent nomen concretum usitatum, ut *virtus*, vel, si habent in substantias non cadit, sed in ipsa Accidentia, ut inhaerent. Atque ita distinguit Aristoteles substantias secundas ab Accidentibus, quod illæ de primis dicuntur secundum nomen & definitionem sive rationem: hæc vero secundum nomen quidem aliquando, numquam autem secundum rationem, quæ sit essentialis substantiæ.

Norandum II. Hoc attributum *omni* quidem substantiæ convenire, non tamen *soli*: quia convenit quoque differentiis substantialibus, quæ tamen substantiæ non sunt; id est, *per se & directe* seu *in recta serie Prædicamenti substantiæ* non collocantur, licet interim *indirecte & in serie collateralis* locum habeant.

Dices: Aristoteles cap. de Subst. partes substantiarum vocat substantias. Ergo & Differentiæ erunt substantiæ.

Responderi forsitan posset, textum Aristotelis esse corruptum. Sed, quia idem habent omnes codes, tam Græci quam Latini; Dicendum videtur, Philosophum, in Antecedente, nomine *substantia* intelligere, quicquid ponitur in ista Categoria *directe per se*, vel *reductivē*: quomodo Genera, Species, Individua & Partes collocantur in Categoria, Genera quidem species & individua *per se*: partes autem *reductivē*, sed tamen *directe*, ac proinde Differentias non appellari substantias ab Aristotele, quod *indirecte & aliter* ponantur.

Ex dictis colliges hoc attributum esse *Proprium secundum modo*, extendendo nomen *Proprii* latius, quam illud sumpsit Porphyrius : is enim illud restringit ad solam speciem infimam : hoc vero loco etiam ad ipsum Generalissimum genus extenditur idem esto iudicium de reliquis attributis.

Est porro hoc attributum commune, quatenus est affectio omnium substantiarum : est autem proprium, quatenus non inest Accidentibus.

Secundum attributum est ; *Omnia univocè à Substantiis dicuntur* : id est prædicatur substantia univocè, tanquam univocum univocans essentialè, de illis omnibus univocatis essentialibus, de quibus *directè & artificiosè* dicitur, ita ut hic *univocè prædicari* non tantum opponatur ei, quod est *equivocè prædicari*, sed etiam *trans denominative prædicari*, tanquam denominativum de suis denominatis. Sicut enim Aristoteles in Ante-Prædicamentis sola definiit Univocata essentialia : ita hic intelligit prædicationem univocam eam, qua univocans essentialè de suis univocatis essentialibus prædicatur. Denominativum autem prædicatur accidentaliter de suis denominatis.

Probatur attributum hoc modo ; omnia de quibus prædicantur substantiæ, sunt vel species, vel Individua essentialiter iis subiecta. Atqui omnia talia Individua & species univocè subiiciuntur substantiis. Ergo omnia, de quibus substantiæ prædicantur univocè subiiciuntur substantiis. Ergo substantiæ prædicantur univocè de iis de quibus prædicantur.

Hoc attributum non est vera proprietas eorum, quæ *directè* in Prædicamento ponuntur *Substantiæ* : tum quia non convenit illis solis, cum conveniat etiam differentiis essentialibus : imo & in Accidentium Categoriis superiora de inferioribus univocè prædicantur : tum quia non convenit omnibus
sub-

substantiis simpliciter, sed iis tantum, quæ aptæ naturæ sunt prædicari directe & artificiosè, cuiusmodi sunt solæ secundæ substantiæ: primæ enim non prædicantur cum prædicari proprium sit naturæ universalis.

Dices: Nec Differentiæ, nec summa genera prædicari possunt univoce: quia non possunt definiri, adeoque nec secundum definitionem prædicari.

Resp. Sufficit si natura illorum explicetur per descriptionem.

Tertium attributum his verbis concipitur; *Omnis substantia hoc aliquid significare videtur*. Id est quippiam certum determinatum, singulare, unum numero quod veluti ad sensum & digito demonstrari potest, atque per se actu independententer & ultimo coheret: rō enim hoc singularitatem, rō aliquid substantiam designat. Hoc ergo aliquid idem est, quod singularis substantia.

Unde colliges, hoc attributum, quamvis soli conveniat substantiæ, non tamen omni convenire substantiæ: secunda namque substantia non significat hoc aliquid, aut unum numero, sed potius quale quid: cum enim universalis sit, species nimirum vel genus, per intellectum demonstrari potest, ad sensum non potest. Et certe cum secunda substantia aliquo modo imitetur Accidens, quia sine prima esse non potest (destructis quippe primis substantiis, nihil est reliquum) recte dicitur significare quale quid: quid, quia significat substantiam, quæ est quid, sive aliquid: quale vero quia Accidentia imitatur, quæ quale significant. Quamvis interim plurimum sit discriminis inter secundam substantiam & Accidens: hoc enim est in prima substantia, ut in subjecto inhesionis: illa vero ut in fundamento seu subjecto attributionis.

Quod si tamen secundæ substantiæ aliquando videntur significare hoc aliquid, id accidit (inquit

quit Philosophus) ob appellationis figuram, quia scilicet primas Substantias plerumque nominibus secundarum vocamus, ut cum dico; *novi hominem*, vel qui a, cum sint nomina absoluta, significant secundam Substantiam per se, quasi in nullo, existere.

Notandum hic est, hoc attributum, ut proponitur, non ipsis Substantiis, sed earum nominibus competere: nominum enim seu vocum est significare, non rerum. Facile tamen ipsis accommodabitur Substantiis, si per *significare hoc aliquid intelligas esse hoc aliquid*.

Notandum est porro; *τὸ videtur* non significare hic modestiam, vel etiam assertionem aut iudicium Aristotelis, quasi ipse judicaverit, omnem Substantiam hoc aliquid significare: sed potius vocabulum hoc denotare apparentiam, ut sensus sit; *Omnis Substantia primâ fronte apparet significare hoc aliquid*.

Quartum attributum; *Substantiis nihil est contrarium*. Contrarietas enim proprie est equalitatum pugnantium. Substantiæ vero non sunt qualitates. Ergo inter Substantias non est contrarietas. Deinde si quid esset Substantiæ contrarium, id vel Substantia foret, vel Accidens. Atqui neutrum dici potest, Ergo nihil est Substantiæ contrarium. Minor probatur 1. quoad priorem partem, quod scilicet Substantia Substantiæ contraria non sit, quia contraria propriè dicta sunt ea, quæ se mutuo expellunt ex eodem subjecto. At substantiæ, præsertim completæ, non expellunt se mutuo ex eodem subjecto: cum in subjecto non sint. Ergo substantiæ non sunt sibi invicem contrariæ. 2. Probatur eadem Minor quoad posteriorem partem, quod scilicet Accidens non sit substantiæ contrarium, quia, quod conservatur à substantia & viceissim conservat substantiam, id non potest ei esse contrarium. Atqui Accidens partim conservatur à sub-

à substantiâ , partim eam conservat. Ergo Accidens non potest esse contrarium substantiæ. Major est certa , quia contraria se mutuò destruunt. Minor quoque patet , tum quia Accidentis esse est inesse , tum quia substantia nec esse potest , nec operari sine Accidentibus.

Dices I. Res maximè distantes sub eodem genere sunt contrariæ. At sub genere substantiæ dantur res maximè distantes , ut *Corpus & Spiritus*, *Homo & Brutum* , *Rationale & Irrationale*. Ergo substantiæ multæ sunt sibi invicem contrariæ.

Resp. 1. ad Majorem. Contraria non tantum maxime distare , sed etiam versari circa idem subjectum *invasionis* , quo carent substantiæ.

Resp. 2. ad Minorem. Species substantiarum , ut & Differentias , esse contrarias non contrarietate *strictè & propriè dictâ*, sed *latè & impropriè sumptâ*.

Dies II. Quæ pugnant & confligunt inter se , sunt contraria. Multæ substantiæ pugnant & confligunt inter se , *ignis v. g. & aqua*. Ergo multæ substantiæ sunt sibi contrariæ.

Resp. 1. Neg. Maj. ad veram enim contrarietatem requiritur 1. ut sit inter qualitates sub eodem genere maximè distantes. 2. ut contraria habeant subjectum commune , è quo se mutuò queant expellere. Jam vero utraque conditio desideratur in substantiis.

Resp. 2. Dist. Min. substantiæ multæ pugnant & confligunt *per se* , *absolute* , in naturâ suâ *simplici & quatenus substantiæ sunt* , Nego : *per accidens* , *comparatè* , & *ratione Accidentium* , quibus vestiuntur , Concedo Minorem.

Sensus ergo hujus attributi est : Nulla substantia contrariatur substantiæ *contrarietate propriè dictâ* , aut *secundum se* , & *quâ substantia est* : sed tantum *ratione contrariarum qualitatum* , quæ in diversis substantiis reperiuntur.

Dices

Dices III. Calidum est contrarium frigido. Ignis, qui Substantia, est calidus. Ergo ignis est contrarius frigido. Ergo Substantiæ aliquid est contrarium.

Resp. negando primam Consequentiam: Syllogismus enim iste nihil concludit: quia constat quatuor terminis: nam *ad calidum* in Maiore sumitur *formaliter*, sc. pro calore, ut sensus sit; *calor est contrarius frigori*: in Minore autem *materialiter*, pro subiecto nimirum caloris.

Dices tandem: Quicquid corrumpitur, à contrario corrumpitur. Pleræque autem Substantiæ corrumpuntur. Ergo à contrario corrumpuntur. Ergo habent contrarium.

Resp. 1. Neg. Maj. Quædam enim corrumpuntur, deficiente influxu aut præsentia causæ, non autem à contrario. Sic lumen perit in aëre, propter absentiam Solis.

Resp. 2. Posse aliquid corrumpi à contrario non suo, sed *alicujus sui Accidentis*, sine quo ipsum consistere non potest. Ita forma v. g. Ignis perimitur, propter frigus in ligna receptum: frigus enim, etsi non contrarietur formæ ignis, contrariatur tamen calori eumque corrumpit, sine quo forma ignis in ligno aut aliâ materiâ subsistere non potest. Et sic multa corrumpuntur ab eo, quod contrariatur dispositionibus, quas requirunt ad sui existentiam.

Hoc porro attributum *omni* convenit Substantiæ prædicamentali: nam neque primæ, neque secundæ Substantiæ aliquid est contrarium: non tamen convenit *soli*: nam & Differentiis & formis quadrat Substantialibus: imò & Quantitati, & Qualitatibus quoque nonnullis.

Quintum attributum; *Videtur Substantia non recipere magis & minus*: sive, non intendi & remitti. Ea enim recipiunt magis & minus, quæ vel acquirunt novos gradus, vel aliquos admittunt. Substantia

stantia autem novos gradus non acquirit, nec amittit: quia habet omnes, quos habere potest. Ergo nec magis recipit, nec minus.

Dices: Prima Substantia magis est Substantia, quàm secunda, & Species magis, quàm Genus. Ergo Substantia recipit magis & minus.

Resp. i. Dist. Ant. Quoad gradus essentia & naturæ substantialis, sive quod esse *intrinsecum*, Nego: essentia enim est instar numeri, cui nihil potest addi aut detrahi, sine mutatione Speciei, adeoque est indivisibilis. At quoad *modum existendi*, seu *maiorē vel minorem determinationem & rationē actus substandi*, Concedo Antecedens. Prima namque Substantia primò existit, agit, sentitur, & reliquis omnibus subjicitur, tanquam *subjectum attributionis & invasionis*. Species quoque magis est Substantia, quàm Genus: quia plus habet actū: continet enim Differentiam.

Resp. 2. Dist. Consequens; Ergo Substantia *absolutè, simpliciter, in se* recipit magis & minus, Nego: *ratione plurium predicatorum*, quibus substat, Concedo Consequentiam.

Urgebis: Atqui dicimus; aliquem esse magis hominem nunc, quàm antè. Ergo homo secundum esse *intrinsecum & essentia* recipit magis & minus.

Resp. Dist. Antecedens: id enim non est intelligendum *substantialiter* seu *essentialiter*, sed *accidentaliter*, quatenus scilicet maturior est, & perfectius exercet proprias hominis functiones. Ut res hæc melius intelligatur,

Nota, *res suscipere magis & minus* multis dici modis. 1. *subjectivè à sustentando*: & sic una Substantia magis est Substantia, quàm alia, Plato v. g. magis, quàm homo. 2. *perfectivè*, & sic una quoque Substantia magis est Substantia, quàm alia, ut homo, quàm brutum: perfectius enim homo animalis rationem participat.

pat. 3. *dimensivè*, & sic una Substantia est magis, id est, major, quàm alia, ut vir, quàm puer. 4. *extensivè*, cùm forma aliqua in pluribus est subiecti partibus, ut calor in toto corpore: & hoc potius est suscipere majus. 5. *intensivè* ab *essendo* vel *subsistendo*, quia plures gradus alicuius formæ in eadem subiecti parte reperiuntur. Et sic una Substantia non est magis Substantia, quàm alia.

Nota iterum: Quamvis Substantia non possit *secundùm essentiam* recipere magis & minus, posse tamen *secundùm accidentia*, idque quadrupliciter. 1. *ob maiorem naturæ nobilitatem & perfectionem*: quomodo in Metaphysicis Intelligentiæ dicuntur maximè Substantiæ. 2. *quia nobis est notior*. Ita lib. 2. de An. cap. 1. text. 3. corporea Substantia maximè dicitur Substantia. 3. *quia plura suo ambitu complectitur* seu *latius patet*: quo pacto Aristoteles subinde docet, Genus esse magis Substantiam, quàm Speciem, & universim universale, quàm singulare. 4. *quia pluribus substat & subijcitur*. Ita Aristoteles primas Substantias ait esse maximè Substantias, quia sc. non modò subijciuntur accidentibus, tanquam subiecta *inhesionis*, sed etiam secundis Substantiis, tanquam subiecta *attributionis*.

Tandem: Substantia potest intendi, si consideretur *secundùm profunditatem*: sic enim homo, quia Species est, magis est Substantia, quàm animal, quod Genus est. Non potest autem Substantia intendi *secundùm latitudinem*: nulla quippe Substantia secundùm suam Speciem magis aut minus recipit: ut si hæc Substantia est animal, & illa animal, hæc non est magis Substantia, quàm illa.

Hoc attributum convenit *omni* Substantiæ: esse enim Substantiæ est indivisibile & in puncto constitutum, adeoque caret gradibus, quorum respectu fit intensio & remissio: non tamen convenit *soli* Substantiæ: quia Quantitas etiam non suscipit
magis

magis & minus, licet una sit major aut minor, quam altera.

Sextum attributum, *Maximè proprium Substantia videtur esse, cum unum & idem numero sit, sui mutatione posse contraria suscipere.* Sic idem homo, qui nunc albus est, cras potest niger fieri: itemque calidus, & frigidus, improbus & probus. Unde quamvis Substantia nihil habeat sibi contrarium, in se tamen successive & diversis temporibus in gradibus intensis, aut simul in remissis eadem recipere potest, tanquam subjectum completum, quod, ultimum, primum, radicale & fundamentale. Dico, successive: quia contraria non possunt eodem tempore eidem subjecto, in gradibus intensis, inesse. Dico, completum, ut excludantur Substantia incompleta, qualis est materia prima, quæ etiam sinu suo contrarias recipit & fovet qualitates. Dico, tanquam subjectum quod, ultimum &c. propter Quantitatem, quæ est subjectum inhesionis, quo, medians, proximum, immediatum & secundarium omnium accidentium materialium, se solâ exceptâ, non tamen est subjectum quod, ultimum, primum, radicale & fundamentale. Id est, Quantitas non suscipit contraria, sed Substantia, mediante Quantitate.

Hoc attributum sic explicatum omni convenit Substantiæ & soli. Omni quidem, quia nulla Substantia est, quæ non possit aliqua saltem contraria & late sumpta recipere: sic ignis unus idemque densitatem recipit & raritatem, morum item sursum & deorsum: & idem Angelus suscipere potest nunc veritatem in intellectu, nunc falsitatem, aliàs odium in voluntate, aliàs amorem, nunc virtutem, postea viciū. Soli verò Substantiæ hoc convenit, quia id, quod propriè aliud recipit & sustentat, debet esse ens per se subsistens.

Nota ad tollendas calumnias I. *Unum idemque numero* hic dicitur, quod à parte rei idem manet, sive sit universale, sive singulare.

Nota II.

Nota II. Quævis Substantia non recipit quævis contraria, sed ea tantum, quæ cum ipsius naturâ non pugnant, aut proprietatibus essentialibus: ignis enim nunquam suscipit frigus, neque absinthium aut fel dulcedinem.

CAPUT SEXTUM DECIMUM,

De

PRÆDICAMENTO QUANTITATIS.

THEOREMATA.

Pradicamentum Quantitatis est, in quo Quantitas, per sua Genera & Species, usque ad Individua disponitur.

2. Quantitas est, secundum quam aliquid quantum dicitur, aut aliqua dicuntur aliquot. Vel, Quantitas est ens per se extensum: id est, habens partes, quæ proximè & ex naturâ suâ postulant esse extra se invicem.

3. Quantitas est vel Continua sive Magnitudo, vel Discreta, sive Multitudo.

4. Quantitas continua est, cujus partes communi vinculo seu termino copulantur: sive, ita continuata coherent, ut, nisi vis accedat, divelli nequeant aut disjungi. Sic duæ partes lineæ uno puncto intermedio copulantur.

5. Terminus communis, qui & copulans & uniens, est finis partis prioris sive antecedentis & initium posterioris sive sequentis: & hic reperitur, ubicunque Quantitas secari potest, diciturque communis, quia neutrius partis sive extremitatis est terminus proprius.

6. Terminus

6. *Terminus hic communis est indivisibilis vel simpliciter, vel secundum quid, eâ scil. divisione, quæ convenit Quantitati isti, cuius est terminus. Et sic Linea est indivisibilis secundum latitudinem.*

7. *Quantitas continua vel est Permanens, per se, & propriè dicta, vel Successiva, per accidens & impropriè dicta.*

8. *Quantitas permanens est extensio partium simul existentium: sive, cuius omnes partes simul existunt, quaque mensurat Substantiam secundum extensionem.*

9. *Et hæc vel potest ad alterius compositionem concurrere, vel non potest.*

10. *Quæ ad alterius compositionem potest concurrere, omnes dimensiones non habet, & duplex est; Linea aut Superficies.*

11. *Linea est quantitas continua permanens subiectum in longitudinem tantum extendens. Sive, est magnitudo longa, non lata, cuius partes copulantur puncto. Sic in milliari v. g. & ulnâ longitudinem tantum spectamus, neglectâ latitudine.*

12. *Intellige hoc de lineis, non pictis quidem, veris tamen, & animi tantum, non corporis oculis conspiciis.*

13. *Superficies (quasi externa species) est quantitas continua permanens subiectum in longitudinem extendens & latitudinem: sive, est magnitudo longa & lata, non profunda, cuius partes lineâ copulantur. Ita Agri-mensores iugerum considerant.*

14. *Quantitas continua permanens, quæ ad alterius compositionem concurrere non potest, vocatur Corpus seu Solidum, quod est quantitas continua permanens, subiectum secundum tres dimensiones; longitudinem, latitudinem & profunditatem extendens: sive, est magnitudo longa, lata & profunda, cuius partes superficie copulantur. Huc pertinet pyramis, sphaera, cubus &c.*

15. *Quantitas continua successiva est extensio partium,*

rium, quæ numquam simul existunt, sed in perpetuo sunt fluxu, ita ut una alteri succedat.

16. Estque duplex, vel ea, quæ metimur, ut Tempus, vel ea, quam metimur, ut Motus. Sed de his in Physica.

17. Quantitas discreta est, cujus partes nullo communi vinculo seu termino copulantur, adeoque non sunt continuæ, sed à se invicem sejunctæ ac separatæ.

18. Ejus duæ vulgo recensentur species; Numerus & Oratio, de quibus infra in Quæstionibus.

19. Attributa Quantitatis tria numerantur ab Aristotele.

I. Quantitati nihil est contrarium; neque enim Linea lineæ, neque superficiei, neque corpori est contraria.

II. Quantitas non recipit magis aut minus: neque enim una Superficies magis aut minus est Quantitas aut Superficies, quàm altera. Et Gigas pygmae quidem major est ratione corporis, non tamen in illo magis est Quantitas, quàm in hoc: æque enim extenduntur, licet æqualem extensionem non habeant.

III. Quantitatis maximè proprium est, res denominare æquales & inæquales: sic enim unum corpus alteri est æquale, alteri inæquale.

QUÆSTIONES.

I. In quo consistat formalis ratio seu essentia Quantitatis?

A Nequam huic quæstioni respondeatur, nonnulla præmittenda videntur. Itaque Nota
I. Quantitatem, prout Entibus vel vocibus simplicibus tribuitur, duo præsertim habere significata analogica: modò namque Virtutis, modo Modis Quantitatem denotat. Quantitas virtutis sive perfectionis est quavis latitudo & quasi extensio perfectionis

fectionis & entitatis, ob quam res aliæ aliis dicuntur Perfectiores vel æquales in perfectione. Hoc modo latitudo intensiva, completio essentialis, virtualis continentia plurium perfectionum & alia similia *Quantitates* appellantur, eisque *Quantitatis* attributa conformiter applicantur, v. g. dicimus, in uno homine maiorem, quàm in alio esse scientiam, quia est magis intensa. Sic dicimus, Deum esse infinitum, non quòd habeat *Quantitatem molis* infinitam, sed quia perfectio ejus sine fine major est omni perfectione creatâ, vel quòd essentia Dei *virtualiter & eminenter* omnium rerum creatarum perfectiones contineat. Quo etiam sensu dixit Augustinus; in his, quæ non mole magna sunt, hoc majus esse, quod melius est. *Quantitas molis* sive *extensionis* (quam & *dimensionem* vocant & *mensurativam*) ea est, quæ invenitur in rebus corporeis, & à quâ res una dicitur alterâ major, vel minor, vel etiam illi æqualis. Atque hæc est ea, quæ secundum Prædicamentum constituit: *Quantitas* enim *virtutis* potius est quid Transcendens, & in omnibus Prædicamentis reperitur.

Dices: Architas Tarentinus, primus Categoriarum author, immediatè post *Substantiæ* explicationem de *Qualitate* differuit, quæ magis est affinis *Substantiæ*, quia respondet *Formæ*, *quantitas* autem *Materiæ*. Ergo non *Quantitati*, sed *Qualitati* potius, secundus inter Prædicamenta debetur locus.

Resp. 1. Non quæri, quid Architas præposuerit, sed quid præponere debuerit: adeoque, concessio Antecedente, negatur consequentia,

Resp. 2. Negando, maiorem esse *Qualitati* cum *Substantiâ* affinitatem, quàm *Quantitati*: contrarium enim potius verum est, & major *Quantitati* quàm *Qualitati* intercedit cum *Substantiâ* naturæ, communio. Nam 1. quemadmodum *Substantia* est subjectum *primarium* sive quod *Accidentium*, utpote

pote cui realiter hæc inhærent, & à quo per inhærentiam accipiunt suam integram existentiam: ita Quantitas est subiectum *secundarium*, & quo mediante reliqua Accidentia, saltem materialia, suo inhærent subiecto primario. 2. Quantitas immediate ipsam sequitur Substantiam: quàm primùm enim Substantia est, una est: unitas autem ad Quantitatem refertur. 3. Quantitas sequitur Materiam, Qualitas Formam. Materia autem *ordine natura* prior est Formâ. 4. Quantitatis auxilio planior redditur Substantiæ contemplatio: cùm enim res aliqua, quæ corpus habet, sub aspectum subjicitur, is mox, quàm magna & quàm multa ea sit, considerat. 5. Sicuti Substantia nec magis minusve admittit, nec contrarium *sibi* quicquam habet, recipit tamen *in se* contraria: ita & Quantitas affecta est.

Resp. 3. Si quid præterea ad hujus objectionis solutionem requiri videatur, id ex Effato 56. Centuriæ 4. petendum esse noveris.

• Nota II. Quantitatem de omnibus suis inferioribus prædicari & *in concreto* & *in abstracto*: dicimus enim, Lineam & quantam esse & quantitatem esse. Hoc verò in reliquis Categoriis non ita fit: albedinem namque, v. g. colorem dicimus; sed coloratam non dicimus. Sic paternitas & filiatio relationes sunt: at relata non sunt.

Quæres, Quid causæ sit, quòd de omnibus speciebus Quantitatis tam *in concreto*, quàm *in abstracto* dicatur Quantitas?

Resp. Quantitatem, etiam *in abstracto* spectatam, in eo differre à cæteris Accidentibus, quòd rationem suam formalem, nempe extensionem ita cum Substantiâ communicet, ut sibi primò illam tribuat. Ex quo fit, ut prius Linea sit extensa in se, quàm extensionem illam tribuere possit Substantiæ. Cætera verò Accidentia ita rationem suam cum subiecto communicant, ut prius illam sibi non tribuant: neque enim albedo v. g. seipsam al-

bam

ham facit, sed subjectum, nec frigus seipsum reddit quale, sed subjectum.

Nora III. De essentiâ *Quantitatis*, quæ constituit summum Genus hujus Categoriz, non unam esse omnium Philosophorum sententiam: alii eam in divisibilitate sitam autumant, alii in mensurabilitate, alii in impenetrabilitate: alii in extensione. Et, quod mirere, omnes in verbis Aristotelis sententiz suæ patrociniū quæritant. His positis,

Resp. 1. Divisibilitas non potest esse ratio formalis *Quantitatis*: nam 1. Divisibilitas non convenit omni *Quantitati*. Ergo non est ejus ratio formalis. Ant. Prob. non enim convenit *Quantitati* discretæ: Discreta namque *Quantitas* non est divisibilis, sed actu divisa, quoniam partes ejus nullo communi termino copulantur. 2. Divisibilitas non convenit omnium primò *Quantitati*. Ergo non est ejus ratio formalis. Ant. prob. Prius est, *Quantitatem* habere partes sic affectas, ut separabiles sint, quàm esse divisibilem in eas. Ergo in illo priori formalis ratio potius constituenda est. 3. Divisibilitas convenit etiam *Qualitati*: hæc enim divisibilis est in partes ejusdem rationis secundum graduum intensiōem. Ergo non potest esse ratio formalis *Quantitatis*.

Dices I. Aristoteles lib. 5. Metaph. t. 18. dicit, quantum esse, quod divisibile est in ea, quæ actu insunt. Ergo ratio formalis *Quantitatis* consistit in divisibilitate.

Resp. 1. negando Consequentiam, & retorquendo argumentum: si enim ex Aristotele quantum sit divisibile in ea, quæ actu continet, prius certè est, *Quantitatem* habere partes actu, quàm in eas esse divisibilem.

Resp. 2. Describi hîc *Quantitatem* per divisibilitatem, tanquam per passionem nobis ipsâ essentiâ notiozem, in cujus notitiā sic manu velut ducimur, actū hominem describamus per risibilitatem
vel

vel disciplinæ capacitatem, in qui bus tamen ratio formalis hominis sita non est, sed in rationalitate.

Dices II. Illud est essentia & formalis rei ratio, quod ab ipsa per divinam potentiam separari nequit. At divisibilitas per potentiam Dei à Quantitate separari nequit. Ergo formalis Quantitatis ratio posita est in divisibilitate. Majorem clamitant esse certam & Minorem negari non posse.

Respondeo (ut de bonitate argumenti nihil dicam, vel, si mavis, virtuositate) Majorem propositionem mihi esse valde suspectam, imo penitus falsam: siquidem unio animæ & corporis non est ipsa essentia & formalis ratio hominis, & tamen ab homine per divinam potentiam auferri nequit, sicut nec risibilitas nec flebilis, nec disciplinæ capacitas, nec ulla alia proprietas.

Resp. II. ad Quæst. Mensurabilitas, sive id ratione cujus substantia est mensurabilis, non est ratio formalis quantitatis. Nam 1. Id non est ratio formalis seu essentia alicujus rei, sine quo res potest concipi. At Quantitas sine mensurâ potest concipi. 2. Ratio formalis Quantitatis debet convenire omni Quantitati. At mensura non convenit omni Quantitati: si enim daretur Linea infinita, ea esset Quantitas: sed hæc non esset mensura: nam 1. non possemus eam assumere ad aliquid mensurandum. 2. mensura debet esse nota, ex Aristotele in Metaphysicis: infinitum autem ignotum est, eodem teste lib. I. Phys. t. 35. Probatur 3. Ratio formalis Quantitatis debet ipsi per se convenire & primo: quia ipsi dat esse in certo genere Entis. Sed mensura non convenit primo Quantitati: convenit enim illi per aliquid prius nimirum ratione extensionis partium: Ideo enim Quantitas est mensurabilis vel mensurat, quia habet partes extensas. Hinc iterum sic argumentor; quod prius est quantum, quam habet mensuram activam & passivam non est quantum per mensuram activam vel passivam. Sed quod est

est quantum, prius est quantum, quam habeat mensuram activam vel passivam. Ergo, quod est quantum non est quantum per mensuram activam vel passivam. Sed quod est quantum, est quantum per rationem formalem Quantitatis. Ergo mensura activa vel passiva non est ratio formalis Quantitatis. Minor probatur: Quod prius est quantum, quam æquale vel inæquale, prius est quantum, quam habeat mensuram, activam vel passivam. Sed quod est quantum, prius est quantum, quam æquale vel inæquale: Ergo quod est quantum prius est quantum, quam habeat mensuram activam vel passivam. Major probatur: Nihil prius habet mensuram vel activam vel passivam, quam sit æquale. Ergo, quicquid est prius quantum, quam æquale prius est quantum, quam habeat mensuram activam vel passivam. Minor autem per se clara est: Essentia namque prior est proprietate. At æqualitas & inæqualitas est proprietas Quantitatis. Ergo prius est quantitas, quam æqualis aut inæqualis.

Quo melius hoc ultimum intelligas argumentum, Observa; duplicem esse mensuram, *activam* unam, *passivam* alteram. Activa est illa, quæ metitur, seu, quâ metimur. Passiva est, quæ mensuratur, seu quâ metimur v.g. cum ulna applicatur panno, mensura activa convenit ulnæ, passiva panno. Quicquid autem est quantum. certum est id posse mensurari, si finitum est. Mensurari autem est æquale fieri. Unde mensura activa debet esse æqualis aut minor ipsâ re mensurata. Si sit æqualis, semel metimur: si sit minor, identidem repetimus: sicq; devenimus in cognitionem rei mensuratæ, per mensuram activam, seu quantitatem rei metientis. Quod Aristoteles docere videtur cap. 2. lib. 10. Metaph. dum ait; quantum cognosci vel ex uno, vel ex numero: ex uno enim cognoscimus per mensuram semel applicatam: ex numero vero per eandem sæpius repetitam. Sed utrovis modo fiat mensura

sura five mensuratio supponitur æqualitas.

Dices: Species Quantitatis continuæ definiuntur per nomen mensuræ: Linea enim definitur, quod habeat unam dimensionem, superficies duas, Corpus tres. Ergo mensura est formalis ratio Quantitatis.

Resp. species illas sic appellari aut describi à mensura non tanquam à formali ratione, sed velut à proprietate, quæ quidem semper notior & velut essentiae index esse solet: nam ex eo quod res est mensurabilis, colligimus, eam ex extensam: Unde, si velis magis propriam istarum specierum assignare descriptionem, loco *mensuræ* substituas *extensionem*: v.g. Linea est quantitas habens unam extensionem, sc. longitudinem, & sic de ceteris.

Dices: Divisio & constitutio specierum Quantitatis desumenda est ex ratione formali Quantitatis, Atqui divisio & constitutio specierum Quantitatis desumitur à mensura. Ergo hæc est ratio formalis Quantitatis. Minoris evidentia patet ex ipso Aristotele.

Resp. Dist. Maj. si enim sensus sit, dividi & constitui species quantitatis per rationem formalem Quantitatis, quæ sit communis omni quantitati, Nego: species enim dividuntur & constituuntur per Differentias, quæ jam supponunt rationem communem & formalem quantitatis. Si vero sensus sit, non posse aliquid esse speciem Quantitatis, quin participet rationem formalem Quantitatis hoc quidem verum est, sed qui utitur proprietate Quantitatis ad probandum aliquid esse quantum, is non dicit rationem formalem Quantitatis esse positam in tali proprietate. Hinc

Resp. 2. Dist. Min. Divisio & constitutio specierum Quantitatis desumitur à mensura, tanquam à ratione formali, Nego; tanquam à proprietate, Conc. Min. Ex Aristotele vero tantum potest probari, mensuram esse proprietatem Quantitatis. Est enim bonum argumentum à posteriori, quo probetur, ali-

cui

cui convenire naturam & essentiam Quantitatis, si conveniat ratio mensuræ, quæ illius est proprietas.

Resp. III. ad Quæstionem propositam, Impenetrabilitas non est ratio formalis Quantitatis: nam
 1. impenetrabilitas supponit extensionem partium quantitatis. Ergo prius natura quantitas est extensa, quam sit impenetrabilis. 2. impenetrabilitas est proprietas respectiva, quæ convenit quantitati in ordine ad aliam. Quantitas autem est entitas absoluta, independens ab omni aliâ entitate & quantitate.

Hic observa penetrationem duobus dici modis.
 1. *improprie*, cum unum corpus alteri cedit secundum superficiem, vel aliter quantitate suum locum deferente: ut cum digitus aquæ immergitur, cum quis gladio perfoditur, cum corpus aliquod mollius premitur ita, ut non frangatur. 2. *proprie*, cum una quantitas aliam in eodem spacio admittit, nec spacium illud deserit: sive, cum dimensiones unius corporis penetrant in eodem spacio alterius corporis dimensiones. Et hæc sola dimensionum penetratio dici consuevit.

Resp. IV. Ratio formalis seu essentia quantitatis est, quod sit ens per se extensum vel quod habeat partes extra partes, formalisque ejus effectus est reddere substantiam extensam, sicuti caloris effectus est reddere subjectum calidum. Ratio est, quia illud propter quod cætera conveniunt quantitati, est ratio formalis quantitatis. At propter extensionem partium, seu rationem partium extra partes, cætera conveniunt quantitati. Ergo extensio partium est ratio formalis quantitatis. Major est certa & admititur ab omnibus. Minor probatur, quia quæ dicuntur convenire quantitati, sunt divisibilitas ratio mensuræ, impenetrabilitas, extensio in ordine ad locum. At hæc omnia conveniunt quantitati, propter extensionem partium seu ratio-

nem partium extra partes: prius enim est, ita extensam esse quantitatem, seu habere partes extra partes, quam esse divisibilem, mensurabilem, impenetrabilem (id est, excludere alterius quantitatis partem ab eodem loco) & quam coextendi & adquare loco.

Dices: Quod est totum in qualibet parte, non habet partes extra partes. At quantitatis essentia est tota in qualibet parte. Ergo essentia Quantitatis non est habere partes extra partes. Major est certa. Minor probatur, quia tota quantitas est quantitas, & quælibet pars quantitatis est quantitas. Ergo tota essentia quantitatis est in tota quantitate, & tota in qualibet parte.

Resp. Dist. Maj. Quod est totum, secundum totam suam realitatem, in qualibet parte, non habet partes extra partes, Concedo: quod est totum, secundum essentiam, in qualibet parte, non habet partes extra partes, Nego Majorem. Hinc

Resp. 2. Dist. Min. Essentia quantitatis est tota in qualibet parte, id est, quantitas *secundum suam essentiam*, seu conceptum abiectivum essentialem est tota in quâlibet parte, Concedo: id est, quantitas *secundum totam essentiam & secundum totam realitatem* est in singulis partibus, Nego Minorem & Consequentiam.

Urgebis: Essentia non distinguitur à realitate. At tota essentia est in singulis partibus. Ergo & tota realitas est in singulis partibus.

Resp. Dist. Maj. Essentia à realitate non distinguitur *realiter*, Concedo: non distinguitur *ratione*, Nego Majorem.

Urgebis: Essentia ratione distinguitur à realitate. Ergo, prout distincta est, nihil est reale, sicut id, quod distinguitur ab Ente, non est Ens.

Resp. Dist. Consequens: prout distincta est: nihil est reale id est, præcisè ut distincta est & informata distinctione rationis, Concedo: sic enim est

ens rationis, cum distinctio sit rationis. Id est, res, quæ denominatur distincta à sua realitate, nihil est reale, Nego Consequentiam. Res autem denominatur distincta à sua realitate, seu à seipsâ realiter sumptâ, cum præcisè consideratur secundum sua prædicata essentialia, quæ illi, ubicunq; & quomodoque sit, conveniunt: quomodo natura humana dicitur distingui à singulis hominibus, adeoque à sua realitate, seu à seipsa realiter sumptâ, quæ præcisè consideratur secundum sua prædicata essentialia. At quemadmodum tota essentia naturæ humanæ, non autem tota realitas est in singulis hominibus, ita tota essentia quantitatis, non autem tota illius realitas, est in singulis quantitatibus, seu singulis partibus, non qua partes sunt, sed qua quantæ. Licet enim singulæ partes quantitatis sint quantæ, quatenus tamen sunt partes, non sunt quantæ, sed componentes quantitatem, ac proinde, qua partes, non sunt essentia quantitatis, sed de ejus essentia. Jam vero sicut non multiplicatur essentia hominis ad multiplicationem singulorum hominum, quia non fit alius conceptus objectivus & essentialis, cum producitur novus homo, sed tantum multiplicatur secundum materiam seu realitatem: ita, cum dividitur quantitas non multiplicatur secundum essentiam, sed solum secundum realitatem seu materiam, quia scilicet, quantumcunque dividatur quantitas semper manet idem conceptus objectivus & essentialis quantitatis in singulis partibus, qua sunt quantæ, nempe ratio partium extra partes, seu divisibilitas radicalis.

Urgebis cum multiplicatur quantitas dividitur quantitas. Ergo destruitur aliquid pertinens ad illius essentiam. Consequentia probatur: cum enim dividitur quantitas, tollitur aliqua ejus pars. At pars pertinet ad essentiam quantitatis. Ergo tollitur aliquid pertinens ad illius essentiam. Min. prob. pars pertinet ad essentiam rei illius cujus essentia est.

est ratio partium extra partes. At essentia quantitatis est ratio partium extra partes. Ergo pars pertinet ad essentiam quantitatis.

Resp. Dist. Ant. Cum multiplicatur quantitas secundum essentiam, dividitur secundum essentiam, & cum multiplicatur secundum realitatem dividitur secundum realitatem, Concedo: Cum multiplicatur secundum realitatem dividitur secundum essentiam, Nego Antecedens, adeoque & Consequentiam.

Ad probationem Consequentiae resp. 1. Distinguendo Maj. Cum dividitur Quantitas, tollitur aliqua quantitatis pars constituens essentiam, Nego: constituens talem realitatem concedo Majorem. Unde

Resp. 2. Dist. Min. Pars essentiae pertinet ad essentiam quantitatis, concedo: pars realitatis, Nego Minorem.

Ad probationem Minoris respondeo distinguendo Majorem, pars pertinet, &c. Id est, pars est de essentia illius rei, cujus est essentia ut habeat partes extra partes, Concedo: id est, hæc aut illa determinata pars est de essentia illius rei, cujus essentia est, ut habeat partes extra partes, Neg. Maj. Unde negatur consequentia: cum enim dividitur quantitas non tollitur pars simpliciter, sed tollitur tantum hæc pars & relinquitur pars: pars autem est de essentia quantitatis, hæc vero pars minime, quæ admodum ad existentiam naturæ humanæ requiritur homo, sed hic aut ille, seu homo simpliciter, non autem hic homo determinatus: quia sublato hoc homine, manet adhuc essentia hominis, seu natura humana.

Resp. V. ad Quæst. Extensio hæc non est entitativa: quod enim est essentialis Substantiæ corporeæ, non est ratio formalis quantitatis. Sed extensio entitativa est essentialis substantiæ corporeæ: extensio enim entitativa nihil est aliud, quam multitudo partium

partium, quæ est essentialis substantiæ corporeæ.

Resp. VI. Extensio hæc non est partium in loco: quia ratio quantitatis est entitas absoluta sed extendi in loco significat relationem ad locum. 2. extensio aptitudinalis in loco improprie dicitur extensio: nam potentia ad rem aliquam non est res ipsa: ut potentia, quæ est in semine ad hominem, non est homo.

Resp. VII. Extensio hæc est partium in toto: nihil enim prius & intimius convenit quantitati, quam habere partes extensas in toto, sive, habere partem extra partem. ab hac enim extensione corpus habet potentiam, sive aptitudinem occupandi diversas loci partes, & actu quoque eas occupat. 2. quia hinc fluunt omnes quantitatis proprietates: ut, divisibilitas, mensurabilitas, extensio localis, æqualitas, inæqualitas &c. 3. hoc nomine quantitas lecernitur ab omni alia re:

II. An Quantitas sit verum genus respectu
Continuæ & Discretæ.

Quæritur hic, an supremum genus Prædicamenti *Quantitatis* sit quid commune univoce utrique isti speciei? Opiniones super hac re sunt varæ.

Prima eorum est, quos citant & sequuntur Cornimbricenses quæst. 2. art. 1. ad cap. de quant. Hi negant, quantitatem discretam esse veram quantitatis speciem: quia putant numerum non esse verum ens reale.

Secunda eorum est, qui fatentur numerum esse veram quantitatem: negant tamen, aliquid esse univocum respectu quantitatis Continuæ & Discretæ. Hanc, cum aliis quibusdam, tueretur Jac. Zabarella ad cap. 7. lib. 1. de demonstr. t. 61. paulo ante finem commentarii ad illum locum.

Tertia sententia est Toleti cap. de quant. quæst. 1. conclus. 3. statuentis; *Quantitatem* *Molis*
M 4
cujus

cujus essentia est extensio partium esse verum genus univocum, respectu *Quantitatis Continua & Discreta*. Hanc amplectimur, quia 1. manifesta est ex ipsa Aristotelis contextu. 2. Illud est supremum genus Prædicamenti quantitatis, quod est univoce commune speciebus subalternis quantitatis. At quantitas Molis, cujus essentia est extensio partium, est quid univocum speciebus subalternis quantitatis. Ergo quantitas molis, cujus essentia est extensio partium est genus supremum Prædicamenti quantitatis. Major est certa: hic enim τὸ univoce sumitur strictè, pro essentialiter. Nihil autem dicitur anivoce de omnibus speciebus quantitatis, quod non sit supremum genus: licet enim differentia possit dici univoce non tamen prædicatur de omnibus speciebus. Minor prob. Species quantitatis sunt *Continua & Discreta*. At illis quantitativibus communis est univoce quantitas Molis, cujus ratio est extensio partium. Ergo Quantitas Molis, cujus essentia est extensio partium, est quid univocum speciebus subalternis quantitatis. Major nunc supponitur, & infra probabitur. Minor item patebit ex Majoris illius probatione.

Objicit Zabarella ex cap. 26. lib. 1. post. *Multarum conclusionum principia genere differunt, nec aptari quibusvis possunt: ut puta unitates punctis non aptantur*. Ergo multitudo, quæ significatur nomine *unitates* & Magnitudo quæ significatur nomine *punctis*, genere differunt, neque convenire possunt in quantitate, ut communi genere.

Resp. Bene concludi ex illo Aristotelis loco, quantitatem discretam & continuam differre genere: sed an *subalterno*, an verò *summo*, ibi non statui. Itaque concedo differre genere *subalterno*: nego autem, differre genere *generalissimo*. Differunt igitur genere *subalterno*, quia differunt genere *subjecto*, id est, *subjecto Demonstrationum*: quod *subjectum* in quantitate discretâ diversum est à sub-

subiecto Demonstrationum in Quantitate continuâ. Non differunt autem genere summo, quia conveniunt in ratione communi partium extra partes. Ut hoc declaretur,

Nota, Quantitatem esse proprietatem Substantiæ naturalis, sique ita consideretur, non esse subiectum scientiæ, sed majus extremum, quod demonstratur de corpore naturali in Physicâ. Et quia talis ratio, secundum quam facit materiam extensam, convenit tam Discretæ Quantitati, quàm Continuâ, dicitur esse genus univocum respectu utriusque. Quia tamen potest considerari, non ut proprietas seu majus extremum, sed ut subiectum Demonstrationis, aliam habet rationem scibilitatis, pertinetque ad alias scientias, nempe ad Mathematicas. Et quia non dantur eadem principia Demonstrationum, quæ fiunt in Quantitate Discretâ & Continuâ, idcirco Geometria, quæ est de Continuâ, & Arithmetica, quæ est de Discretâ, genere *subiecto* differant, licet conveniant genere *Logico*, quo nimirum habent partes extra partes.

Obj. Nullum genus univocum prædicatur ide suis speciebus denominativè. Sed Quantitas prædicatur de suis speciebus denominativè. Ergo Quantitas non est genus univocum. Major patet, quia prædicatio univoca distinguitur à denominativâ. Minor probatur facilè, quia Linea est species Quantitatis. Sed Quantitas prædicatur denominativè de Lineâ, cum dico; *Linea est quanta* Ergo Quantitas prædicatur denominativè de suâ specie,

Resp. Quantitatem prædicari de suis speciebus denominativè, quoad *vocem & modum*, non autem quoad *rem*: secundum enim rem ipsam verè est prædicatio univoca.

Resp. 2. Species Quantitatis accipi vel *Physicè*, seu *concretè*, vel *Mathematicè*, seu *abstractè à materiâ*. Jam ergo, cum Linea, aut alia Quantitatis species dicitur quanta, sumitur Linea *Physicè*: cum

verò dicitur quantitas, accipitur *Mathematicè*.

Plura qui super hac quæstione desiderat, videre poterit *Effatum 63. Centuriæ IV.*

III. An Linea & Superficies sint vera & distinctæ Quantitatis species?

Resp. *Lineam & Superficiem*, sive realiter distinguantur à se invicem & à Corpore, sive non, esse diversas *Quantitatis species*, formaliter & essentialiter distinctas tum inter se, tum à Corpore. Prob. 1. quia ita sentit Aristoteles, cum cap. de Quant. tum cap. 13. lib. 5. Metaphysicorum. 2. Quæcunque participant specie distinctam extensionem, ea constituunt specie distinctas Quantitates: quoniam extensio est ratio formalis Quantitatis. At Linea & Superficies participant specie distinctam extensionem, cum à se, tum à Corpore: nam Linea habet propriam extensionem, Longitudinem duptaxat, Superficies Longitudinem & Latitudinem, cum negatione Profunditatis: Corpus verò, præter dictas illas duas extensiones, includit profunditatem. Ergo constituunt specie distinctas Quantitates.

Obj. Una species non componit alteram ejusdem generis: Leo enim non est de essentiâ equi. At Linea componit Superficiem, & hæc Corpus, estque de ipsius essentiâ. Ergo Linea & Superficies non sunt diversæ Quantitatis species, cum inter se, tum à Corpore. Min. prob. quia nec Superficies potest esse sine Lineis partes continuantibus, nec Corpus sine Superficiebus.

Resp. Dist. Maj. Una species formaliter & Metaphysicè sumpta non componit alteram, Concedo: materialiter & Physicè sumpta, Nego Majorem. Linea autem componit Superficiem, non quâ Linea est, sed quâ vinculum est & terminus. Et hoc modo non est species Quantitatis; nam sub eâ ra-

tione

ione est quid indivisibile. Et idem esto iudicium de Superficie, respectu Corporis. Itaque Linea non est de essentiâ Superficie: sed est tantum vinculum, quo illius partes inter se colligantur, sicuti neque punctum est de essentiâ Lineæ.

Dices: Superficies *formaliter* & *essentialiter* componitur ex longitudine. Ergo Linea non tantum *materialiter*, sed & *formaliter* concurrit ad compositionem Superficie.

Resp. Dist. Ant. Superficies componitur ex quavis longitudine, Nego: Ex longitudine *latâ*, Concedo Antecedens. Similiter Corpus non componitur ex longitudine & latitudine quavis, sed *profundâ*. Item Superficies *formaliter* non est latitudo profunda, sed *carens profunditate*.

Dices: Nulla datur Longitudo sine Latitudine. Ergo &c.

Resp. Dist. Ant. si *essentiam* consideres Lineæ, Nego: si *existentiam*, Concedo. Hic verò Linea secundum *essentiam* spectatur, ad quam Latitudo non pertinet. Ita quoque Materia sine Formâ definitur, licet numquam seorsim existat à Formâ.

Nota: Aliud est *Longitudo*, aliud *Linea*: item aliud est *Latitudo*, aliud *Superficies*. Omnis Linea est longitudo, non contrâ; & omnis Superficies est latitudo, non contrâ. Unde licet Corpus *formaliter* & *essentialiter* componatur ex longitudine & latitudine, Superficies autem ex longitudine, non tamen sequitur; Corpus *formaliter* & *essentialiter* componi ex Superficie & Lineâ, vel Superficiem ex Lineis, ut sunt *species Quantitatis*: possunt tamen dici componi ab his *intrinsicè*, in quantum sunt *vincula & termini*.

Obj. 2. Linea est ens incompletum, ex naturâ suâ ordinatum ad componendam Superficiem, & hæc ad constitutionem Corporis. Ergo solum Corpus

Corpus est species completa in genere Quantitatis continuæ permanentis.

Resp. Lineam sub eâ ratione quâ componit Superficiem, non habere rationem Quantitatis, sed termini & vinculi indivisibilis, terminantis partes Superficiæ, sicque esse incompletum quid, & similiter Superficiem sub eâ ratione, quâ componit Corpus. Constitui tamen species Quantitatis sub aliâ ratione, nimirum quatenus habent partes extra partes ex naturâ suâ quo modo Linea non componit Superficiem, neque hæc Corpus: Linea enim non alio modo componit Superficiem, quàm terminando & uniendo ejus partes, secundum longitudinem, qua ratione non est Quantitas, sed indivisibile Quantitatis. Unde cum vulgò dicitur, Corpus componi ex Superficiebus, & Superficiem ex Lineis, id intelligendum est, non tanquam ex partibus, sed tanquam ex terminis & vinculis, ad eum modum, quo Linea componi dicitur ex punctis. Quanquam hoc discrimen sit, quòd puncta non tantum sint indivisibilia, quatenus terminant & uniunt partes Lineæ, sed quocunque modo sumantur. Et ideo non possunt esse species Quantitatis, neque in ea Categoria *per se* constitui, sed *reductivè* tantum: secus verò res habet in Lineis & Superficiebus, ut ex dictis liquidò constat. Verbo: Linea, quatenus est indivisibilis secundum latitudinem, est ens incompletum: at quatenus est divisibilis secundum longitudinem, est ens completum, & vera Quantitatis species: quia omnes Quantitatis proprietates ei conveniunt. Item, *formaliter*, & in ratione talis Quantitatis, est incompleta, Nego: at, *materialiter*, & prout ad alterius concurrir constitutionem, concedo Antecedens, & nego Consequentiam.

Obj. 3. Superficies non est accidens. Ergo nec est Quantitatis species. Ant. prob. Omne accidens habet subiectum adæquatum, cui inhæret. Superficies non habet tale subiectum: quia, cum
Substantia

Substantia sit subiectum omnium Accidentium, deberet assignari aliqua Substantia, quæ haberet tantum longitudinem & latitudinem, non autem crassitiem. At talis Substantia nulla est, neque assignari potest.

Resp. Neg. Ant. Ad prob. nego Maiorem: Superficies enim & Linea, cum realiter à Corpore separari nequeant, non possunt habere aliquod subiectum, cui *adæquatè* inhaereant. Interim negari non potest, quin in eodem subiecto sint cum Corpore, in quo *materialiter* includuntur. Vel dici potest, Superficii adæquatum subiectum esse Substantiam, quæ neque excedat, neque deficiat à longitudine & latitudine Superficii, sed illi, secundum utramque dimensionem, sit æqualis.

IV. An Locus sit species Quantitatis à reliquis distincta?

A Ntriqui putaverunt; Locum esse intervallum, seu spacium trinè dimensum, quod à corpore locato occupetur, & in quo corpus contineatur. Aristoteles in *Physicis* docet; Locum esse superficiem corporis continentis.

Resp. 1. Si Locus sumatur pro intervallo, seu spacio illo trinè dimenso, non est nova Quantitatis species. Ratio est, quia non est quid reale: aut, si est quippiam reale, non est species à Corpore distincta: cum eodem modo extendatur, quo ipsum Corpus, secundum longitudinem, latitudinem, & profunditatem.

Resp. 2. Si Locus sumatur Pro Superficie ultima corporis continentis aliud corpus, non est distincta à Superficie Quantitatis species. Prob. 1. ex 4. *Phys.* t. 30. ubi Locus dicitur æqualis locato. Atqui Locus per solam Superficiem est æqualis locato. Ergo Locus non est distincta Quantitatis species à Superficie. 2. Si Locus est distincta species à Superficie habebit

debit distinctum & diversum modum extensionis à Superficie. At Locus non habet distinctum & diversum modum extensionis à Superficie. Ergo Locus non est distincta species à Superficie. Minor probatur: Si Locus habet distinctum extensionis modum à Superficie, per illum vel extendet Corpus continens, vel contentum, vel Locus in seipso erit novo & proprio modo extensus. At nihil istorum dici potest. Nam primum Locus non tribuit corpori continenti novum extensionis modum, quia aer v. g. non habet novum extensionis modum ex eo, quòd hominem, lapidem, vel aliud quid simile contineat. Ergo Locus non tribuit novam extensionem corpori continenti, sicuti nec corpori contento, quia lapis, vel homo non habet distinctum extensionis modum ex eo, quòd contineatur in Loco. Deinde neque Locus in seipso novum habet extensionis modum à Superficie, quæ, siue corpus contineat, siue non, eundem habet extensionis modum. 3. Duæ species ejusdem Generis nequeunt de se mutuò enunciari. Atqui Superficies in definitione Loci ab Aristotele allatà prædicatur de Loco. Ergo Locus non est distincta Quantitatis species à Superficie.

Dices: Aristoteles lib. 4. Phys. distinguit Locum à Superficie, sicut definitum à suo genere. Ergo Locus est distincta Quantitatis species à Superficie.

Resp. Distinguit ea Aristoteles non in ratione extensionis vel dimensionis, quæ est latitudo, verum quòd Superficies significet illam latitudinem absolutè, Locus verò eandem significet cum respectu ad locatum: quòd sanè diversitatem extensionis essentialem non facit, adeoque nec speciem à Superficie essentialiter distinctam.

Vel dic, Aristotelem distinxisse Locum à Superficie, quatenus extrinsecam mensuræ rationem participat

icipat, non verò distinctionem specificam. Unde & in Organo cap. de Quant. non per intrinsecam extensionem, sed per extrinsecam correspondentiam ad locatum, probavit, Locum esse quantum.

Nota ad pleniorē hujus rei intelligentiam; Uenam & eandem rem diversimodè sumptam appellari Superficiem & Locum: Superficiem quidem, quatenus concipitur, sub ratione longitudinis & latitudinis: Locum verò, ut concipitur sub ratione continentis. Hinc Aristoteles in Loci definitione Superficiem adhibuit, ut melius Loci naturam aperiret, simulque indicaret, non omnem Superficiem propriè Locum appellari posse: sed eam tantum, per quam continens immediatè ambit locatum.

Alii dicunt; Locum non distinguī *materialiter* à Superficie, distinguī ramen *formaliter*, quia alio respectu dicitur Superficies, alio Locus. Superficies dicitur, quatenus est mensura corporis, cui inhaeret: at Locus, ut est mensura corporis externi locari.

V. *An Motus & Tempus sint species Quantitatis propriè dicta?*

Cum quæritur; *An motus sit Quantitatis species*, est præsertim quæstio de *motu locali*, de cujus realitate duæ sunt sententiæ: altera enim dicit, Motum localem esse realitatem quandam fluentem, distinctam *realiter* à mobili & spacio: altera vult, Motum localem esse tantum coëxistentiam successivam mobilis cum spacio. De utrâque est difficultas: si tamen posteriorem amplectimur sententiam,

Probabilius erit asserere, Motum non esse veram Quantitatis speciem. Etenim, quod est quantum per accidens, non est vera species Quantitatis. Atqui Motus est quantus per accidens ex 5. Met. cap. 13. Ergo Motus non est vera species Quantitatis.

tatis. Aristoteles probat Minorem hoc pacto; Quod est solum per aliud quantum, est per accidens quantum. At Motus est solum per aliud quantum. Ergo est per accidens quantum. Min. prob. quia Motus est tantum quantum ratione magnitudinis spatii, per quod movetur.

Dices: Alia est quantitas spatii, alia Motus. Illa est permanens, hæc successiva: illa in spacio, hæc in mobili. Ergo allata ratio nihil concludit.

Resp. Hoc argumentum solummodo vim habet adversus eos, qui volunt; Motum localem esse quandam realitatem fluentem: si enim Motus localis nihil est aliud, quam coexistentia mobilis successiva cum spacio, Motus habebit partes, quia spacium habet partes; & sic erit quantum per aliud, & per respectum ad quantitatem spatii. At quod est quantum per se, non est quantum per respectum ad aliud. Unde negat Aristoteles; *Parvum esse quantum per se & essentialiter*: si enim per se esset parvum, semper foret parvum, cum tamen, respectu minoris, semper dicatur *magnum*. Itaque *parvum & magnum* semper sunt quidem partes consequentes Quantitatem, sed non sunt species Quantitatis. Cum ergo aliquid habet partes per ordinem ad aliud, non est per se, sed per aliud, adeoque per accidens, quantum.

Probatur præterea, Motum non esse veram Quantitatis speciem, quia Ens *formaliter* incompletum non est species Quantitatis propriè dicta. Sed Motus est ens *formaliter* incompletum: ut enim est lib. 3. Phys. c. 1. est actus Entis in potentiâ, quatenus est in potentiâ: id est, est tendentia ab uno termino ad alterum. Ergo Motus non est species Quantitatis propriè dicta.

Quod si Motus non est vera Quantitatis species, certè nec Tempus genuina ejus species fuerit: tum quia Tempus tantum est duratio Motus: ut in deambulatione progressio successiva, & continua.

ab uno loco ad alterum , dicitur Motus : duratio vero , quâ dico ; me per horam ambulasse , vocatur Tempus : tum quia si , Tempus esset vera Quantitatis species , id illi conveniret , vel quâ numerus est. vel qua motus est. Neutrum dici potest. Non quidem , qua numerus est , quia partes Numeri debent esse discretæ , Temporis continuæ : non etiam qua motus est , quia Motus , ex hypothesi jam antè facta , non est vera Quantitatis species.

Dices : Quod habet diversam ab aliis extensionem quantitativam , est vera & propriè dicta Quantitatis species. At Tempus habet extensionem quantitativam ab extensione Motus distinctam. Ergo Tempus est vera & propriè dicta Quantitatis species. Minor prob. quia in brevi Tempore magnus potest fieri Motus , scilicet per magnum spacium , & in longo Tempore parvus Motus , sc. per parvum spacium : v. g. Aquila volans magnum conficit Motum eodem Tempore , quo Testudo parvum conficit Motum. Ergo Tempus habet extensionem quantitativam ab extensione Motus distinctam.

Resp. Neg. Min. Ad probationem dico ; aliam quidem esse extensionem Temporis *externi* , & Motus alterius corporis : non verò Temporis *interni* & Motus : in Motu enim celeri tanta est Temporis *interni* extensio , quanta ipsius mobilis , licet extensio Temporis *externi* , comparata ad durationem rerum vel motuum sublunarium , sit diversa. Hoc ut intelligas ,

Nota , Tempus externum esse durationem primi (ut loquuntur) mobilis , per quam rerum omnium mutabilium & corporearum durationes mesurantur. Tempus autem. internum est propria cujusque rei successivæ & in fluxu positæ duratio , quæ non est distincta à Motu , cuius est duratio. Unde sicuti parva est vel magna Motus extensio,

extensio, sic quoque Tempus internum dicitur parvum vel magnum.

Quærent hic vulgò; An Pondus, ut, *unciali. bra*, &c. sit *Quantitas*?

Resp. Si *Pondus* sumatur pro substantiâ, ex quâ constat, v. g. pro lapide, ferro, plumbo, est in Prædicamento *Substantiæ*: si verò pro gravitate, pertinet ad *Categoriam Qualitatis*. At ratio nulla est, cur in *Quantitatis* Prædicamento reponatur.

Dices: Id, secundum quod res dicuntur æquales vel inæquales, est *Quantitas*. At secundum Pondus res dicuntur æquales & inæquales. Ergo Pondus est *Quantitas*.

Resp. Dist. Maj. Id, secundum quod res dicuntur æquales, vel inæquales *magnitudine*, est *Quantitas*, Concedo: id, secundum quod dicuntur æquales vel inæquales *virtute*, Nego Majorem. At secundum Pondus res non dicuntur æquales vel inæquales *magnitudine*, sed *virtute* tantum. Hæc autem acceptio impropria est, & per omnes vagatur *Categorias*: nam & potentiâ, & robore, & doctrinâ, & aliis multis rebus æquales dicimur.

Sed hæc de re pluribus egimus *Effato 7. Centuriæ IV.*

VI. An Numerus sit Ens reale?

DUæ hic sunt opiniones oppositæ. Prima est *Fonsæ 5. Metaph. c. 13. quæst. 4. item Suárezii Disput. 41. in Metaph. & aliorum*, quos citant & sequuntur *Conimbricenses cap. de Quant. quæst. 2. art. 1.* Hi omnes negant, Numerum esse ens reale.

Secunda sententia asserit, Numerum esse ens reale. Est *Aristotelis cap. de Quant. & 5. Met. c. 13.* Hunc secuti sunt omnes *Interpretes Græci & Latini*, tam *Thomistæ*, quàm *Scotistæ*, si p^{ar}culos

culos è recentioribus excipias. Antequam statua-
mus, quid sentiendum videatur;

Nota I. Numerum vulgo distingui in *Prædica-
mentalem & Transcendentalem*. Prædicamentalis est,
qui solis rebus corporeis, Quantitatem habenti-
bus convenit: quomodo dicimus; *tres esse lineas*.
Transcendentalis est, qui rebus etiam aliis à Quan-
titate adeoque tam corporeis, quam incorporeis con-
venit, tam entibus rationis, quam realibus. Sic dici-
mus, *quatuor Angelos, decem summa genera*.

Nota II. Numerum etiam distingui in *Nume-
rantem, Numeratum & Formalem*. Numerus nu-
merans est ipse intellectus, qui numerat res. Nume-
rus numeratus sunt res, quæ numerantur, v. g.
homines scamna. Numerus formalis est is, quo res
numerantur: ut, *binarius, ternarius, quaternarius*.
Hunc alii *abstractum* vocant: quia *ternarius* v. g.
ab his & istis rebus numeratis abstrahit, & est quæ-
dam collectio unitatum, per se abstrahens à rebus,
quibus illæ insunt unitates.

Nota III. Posse formalem numerum interdum
concipi in unâ re continuâ, ut si dicas; pannum
continere sex vel septem ulnas. Propriè tamen &
realiter numerum formalem non esse, nisi in rebus
discretis. Quantitate affectis, v. g. in tribus equis,
aut canibus.

Nota IV. Numerum, cum sit Quantitas, esse
quoddam totum compositum ex partibus, quæ sunt
unitates numericæ, ita ut unaquæque pars numeri
sit unitas numerica: & quia partes componentes
totum faciunt totum, unitates numericæ facient
numerum, & quia facere numerum est numerare,
cùm unitas numerica faciat numerum unitas nu-
merica numerabit, seu (quod idem est) nume-
rus numerabitur unitate numericâ. Quod ex-
presse docet Aristoteles t. 133. lib. 4. *Phys.* his
verbis; *numeratur autem unumquodque uno quo-
dam cognato (id est, ejusdem rationis) unitates*
- unitate,

unitate, equi verò equo : id est, multitudo unitatum numeratur unitate : multitudo vero equorum numeratur equo, sicque fit & numerus unitatum & numerus equorum. Cùm ergo unitas numerica numeret Numerum, videndum est, quid illi convenire debeat. Ut fit unitas numerica, quatuor omnino illi debent convenire.

1. Debet esse unitas alicujus essentiae : quia omnis unitas sequitur essentiam, & primò convenit essentiae, deinde participantibus essentiam. Unde quicquid est unum numero, prius natura est quid unum essentia : nam unitas numerica est sub unitate essentiali seu formali.

2. Hæc unitas debet esse unitas essentiae, quæ sit subjectum quantitatis, id est, ipsa unitas numerica debet esse extensa & quanta. Et ratio est, quia, cùm sit pars quantitatis prædicamentalis, & quælibet pars quantitatis prædicamentalis debeat esse quanta & extensa, unitas debebit esse quanta & extensa.

3. Talis unitas debet esse conjuncta cum aliâ : quia debet componere : componere autem sola non potest. Ex eo autem, quod sit conjuncta cum aliâ, accipit aliud esse, quam dum erat sola, & consequenter est alio modo intelligibilis, & quidem alio modo, si coniungatur cum una sola, & alio modo, si coniungatur cum duabus : si enim coniungatur cum una sola, erit secunda & conceptibilis ut secunda : si cum duabus, erit tertia & conceptibilis ut tertia, & sic de ceteris : quia esse secundam est esse conjunctam cum unâ, & esse tertiam est esse conjunctam cum duabus : & quia, si una est conjuncta cum duabus, quælibet etiam aliarum duarum est conjuncta cum duabus, inde fit, ut in Numero ternario nulla sit unitas, quæ non sit etiam tertia : quia nulla est, quæ cum duabus conjuncta non sit.

4. Debet unitas numerica esse conjuncta cum
alia

alia unitate ejusdem rationis. Et ratio petitur ex Aristotele, qui scilicet unumquodque numeratur uno quodam ejusdem rationis.

Cuicunque unitati conveniunt hæ quatuor conditiones, ea dicitur numerica, & ab eâ, tanquam à forma quadam Metaphysica, res aliqua dicitur una numero. Ab eadem unitate, ut parte, habet Numerus, ut sit numerus: ab eadem, ut secunda, tertia, quarta &c. habet Numerus, ut sit talis numerus *formalis*, nimirum binarius, ternarius quaternarius &c. Ab eadem unitate, ut tali unitate formali habet Numerus, ut sit talis numerus materialis, v. g. ut sit numerus equorum, ut sit numerus ovium &c. Hisce præmissis,

Dico, Numerum formalem, de quo quæritur solum, esse ens reale. Nam 1. Objectum scientiæ realis, & omne sensibile, est reale: Entia enim rationis neque sensu possunt percipi, neque esse objectum scientiæ, nisi ad summum rationalis. Atqui Numerus est objectum scientiæ realis, & sensibile commune. Ergo Numerus est ens reale. 2. Cujus partes & passionibus dantur à parte rei, id est Ens reale. At Numeri partes, v. g. unitates, dantur à parte rei, item passionibus Numeri, ut *esse partem*, vel *imparem*, & aliæ multæ, quæ ab Arithmetica demonstrantur. Et certe in Arca Noë, nullo cogitante, vere fuerunt octo homines. Ergo Numerus est ens reale. Confer cum his, quæ habentur Effato 65. Centur. IV.

Objiciunt: Numerus est multitudo unitatum ordinata secundum rationem primi, secundi, tertii, quarti &c. At multitudo non est hoc modo ordinata à parte rei, sed solum per intellectum. Ergo Numerus non est numerus, nisi per intellectum. Maj. probatur: Quod non est in ulla specie Numeri non est numerus. At multitudo non ordinata non est in ulla specie Numeri. Ergo multitudo non ordinata non est numerus. Jam vero probatur Minor, quâ
dicitur

dicebatur, hunc ordinem non esse à parte rei: quia 1. nulla unitas est magis prima, quàm secunda, vel tertia. Ergo si aliqua unitas non est determinata in ratione primæ vel ultimæ à parte rei, necessariò determinabitur in tali ordine ab intellectu numerante. Ergo illa determinatio erit ab intellectu. Ergo erit ultima & prima ab intellectu. 2. quia dabuntur alioquin infiniti actu numeri in rerum naturâ: nam sumo decem unitates, in hoc denario inveniuntur etiam duo quinarîi, qui cum denario faciunt ternarium: ternarius rursus cum duobus quinarîis & denario facit quaternarium, & sic in infinitum, posito uno denario, poni necessum esset infinitos numeros ex denario actu consequentes: hoc autem absurdum non sequitur, si dicas; fieri Numeros ab intellectu successive. 3. sequeretur, unum tantum esse Numerum rerum omnium. Numerus etenim per se oritur ex divisione Quantitatis. Ergo tantus erit Numerus, quanta divisio Quantitatis, & sic omnium rerum quantarum unus erit numerus *formaliter* solumque *materialiter* multiplex, quoad res subiectas Quantitati, quod est *per accidens* respectu Numeri, quem per se quantum respicit. Quod si numerus fiat ab intellectu ordinante unitates, jam tantus & talis erit Numerus, quantum qualemque intellectus numerantis constituerit, statuendo hanc primam, & illam ultimam unitatem: & sic alius erit Numerus leonum, alius hominum, alius hominum in templo, alius hominum in foro.

Resp. Neg. Min. Ad primam probationem, Nego Antecedens: si enim sint tres unitates, quælibet unitas erit tertia: quia quælibet est unita cum duabus: si sint duæ, quælibet erit secunda: quia utraque est conjuncta cum alia. Ad secundam probationem, nego sequelam. Ad ejus probationem dico; Numerum denarium non esse actu denarium, nisi sit in aliquâ materiâ, id est, habeat unitatem
forma.

formalem, quæ sit unitas alicujus essentia, v. g. hominis, equi &c. atque ita nego, fore alium numerum, quàm denarium, ex hypothesi, quod sint tantum decem homines. Ad id autem, quod dicitur sumi posse duos quinariorum, unde fiat binarius, Nego, quia non datur Numerus numerorum, qui sit prædicamentalis: siquidem essentia, cujus unitas numerica esset unitas, non esset naturâ suâ subiectum Quantitatis: quia natura Numeri non est subiectum Quantitatis. Ad tertiam probationem dico; si res omnes essent ejusdem rationis & essentia divisæ & multiplicatæ per Quantitatem, res omnes fore sub uno Numero. Neque hoc est absurdum: quia certum est, arenas maris esse sub uno certo Numero. Quando verò dicuntur esse decem homines in foro, conjungitur unâ cum essentiâ accidens Loci, & sic unitas numerica est unitas essentia in tali loco positæ: quæ omnia vera sunt à parte rei, ac proinde est verus Numerus.

Alias objectiones cum earum solutionibus posuimus Effato illo 65. citato.

Quæres 1. Quæ sit differentia inter multitudinem rerum quantarum & Numerum?

Resp. Quod multa, ut multa præcisè, non dicant unitatem numericam: quia nullam dicunt partem componentem, prout multa sunt: Numerus autem dicat compositionem, quæ dicat unitatem numericam numerantem seu componentem, unde posite exurgit collectio seu compositio numerica, in quâ est ratio Numeri.

Quæres 2. A quo cognoscatur Numerus, ut numerus est?

Respondet Aristoteles 4. Phys. t. 131. cognosci à solo intellectu: quia non potest cognosci, nisi numerando: solus autem intellectus numerare potest. Ac proinde, cum probant Auctores nostræ sententiæ, Numerum esse ens reale, quia cognoscitur à sensu, intelligenda est ratio de re, quæ
fit

fit quidem *formaliter* Numerus , non tamen ut est *formaliter* numerus. Probatur autem , Numerum formalem esse realem , quia datur à parte rei , & nemine cogitante ; unitas numerica. Ergo datur à parte rei , & nemine cogitante , numerus formalis. Consequentia patet , quia unitas numerica est constitutiva Numeri. At illud omne, quod habet aliquid reale , pro ratione constitutivâ , est aliquid reale. Patet etiam Antecedens ex dictis , quia scilicet datur unitas *formalis* , quæ sit natura subjecta Quantitati , quæque simul existat cum aliâ unitate ejusdem rationis.

Quæres 3. Unde Numerus habeat unitatem ?

Resp Numerum non esse unum quid simplex , sed esse quid unum compositum : hoc enim est de ratione formali Quantitatis : cum de ratione formali Quantitatis sit habere partes. Itaque dicendum est, Numerum habere unitatem à compositione seu conjunctione partium : quod est , unitatem formalem Numeri esse compositionem , & quidem talis numeri talem compositionem. Talis autem est compositio, quia est talis pars *formaliter* sumpta & componens. Est autem in Numero talis pars *formaliter* sumpta , quia est secunda , vel tertia , vel quarta &c. id est , quia est conjuncta cum duabus vel tribus : quæ conjunctio sumitur ex eo , quod simul existant , & in ratione essentiali conveniant. Dixi autem ; *partem formaliter sumptam* , nempe ut secundam , vel tertiam &c. quia si sumitur pars *materialiter* , individuabit Numerum , id est , si sumitur illa res , quæ dicitur pars, v. g. hic homo individuus cum alio homine , sumetur pars materialis Numeri , à quâ Numerus individuabitur , fierque talis Numerus binarius , nempe duorum hominum. Dico autem ; *hic homo individuus* , quia unitas formalis , ut fiat numerica , debet individuari : si quidem debet multiplicari : non multiplicatur autem , nisi individuatur,

Quæres

Quæres 4. An, dum dicitur; tres Lineæ, tres Superficies, significetur verus Numerus prædicamentalis?

Resp. Non significari. Ratio est, quia individua componentia Numerum, debent dividi per Quantitatem. At nec tres Lineæ, nec tres Superficies dividuntur per Quantitatem. Ergo non sunt individua componentia verum Numerum prædicamentalem. Min. prob. quia nec Puncta, nec Lineæ, ut sunt termini, sunt Quantitas. At Linea dividitur per Puncta, & Superficies per Lineas.

VII. An Oratio sit vera species Quantitatis?

R *Esp. I.* Oratio interna, quam Barbari *mentalem* vocant, non est Quantitatis species: nam quicquid recipitur, ad modum recipientis recipitur. Sed oratio mentalis recipitur in intellectu indivisibili neutriquam quanto. Ergo oratio mentalis indivisibilis est, nec quanta.

Resp. II. Oratio scripta non est Quantitas: Figura enim non est Quantitas, sed Qualitas. Oratio autem scripta nihil est aliud, quam varia figura.

Resp. III. Oratio externa & ore prolata, quam *vocalem* vulgo nominant, non est vera Quantitatis species. Nam 1. Aristoteles lib. 5. Metaph. c. 13. ubi accuratius Quantitatis recenset species, Orationis non meminit. 2. Oratio sumitur, vel ut est Numerus Syllabarum, quomodo non distinguitur à Numero, vel ut est numerus Syllabarum durantium longo vel brevi tempore, & sic non distinguitur à Numero & Tempore simul sumptis, vel ut est Numerus Syllabarum, habentium inter se proportionem moræ sive durationis, quomodo Spondæus dicitur æquivalere Dactylo vel duobus Pyrrichiis, & sic Oratio est aggregatum quid ex Numero, Tempore & Proportionem. Ergo Oratio non est vera species Quantitatis.

N

Dices:

Dices: Poterit revocari ad Numerum, si non sit distincta species.

Resp. Neg. quia 1. non habet partes simul existentes. 2. quia partes illius non sunt unitates essentia, quæ naturâ suâ sit subjectum Quantitatis, quæque postulent esse extra se invicem 3. quia syllaba non videtur aliam habere Quantitatem ab ea, quæ est motus ærei.

Dices: Aristoteles, cap. de Quanto, expresse numerat Oracionem inter discretæ Quantitatis species.

Resp. Aristoteles in Logicis minus accurate, & non tam ex propriâ, quàm vulgi opinione, species recenset Quantitatis: in Metaphysicis verò accuratius eas tradit, & ex propriâ sententiâ.

VIII. Quot ab Aristotele numerentur
Quantitatis attributa.

TRia: Primum est; *Quantitati nihil est contrarium*, scilicet *per se*: quia nulla species huius Prædicamenti alteri speciei est contraria: Linea enim non est Lineæ contraria, neque Corpori neque Superficie: esset enim contraria vel contrarietate *formali*, vel *effectivâ*: non *formali*, quia quorum unum potest in se admittere alterum, non sunt *formaliter* contraria. At una Quantitas se admittit alteram, Numerus nim. quaternarius ternarium. Non etiam sunt Quantitates contrariæ contrarietate *effectivâ*: quia Quantitas, utpote ens à materiâ, nullam habet vim agendi. Ergo &c.

Per accidens tamen Quantitati contrariari potest Quantitas, ratione scilicet Qualitatum contrariarum, quas adjunctas habent duæ Quantitates. Superficies nigra contrariatur Superficie alba, quia nigredo & albedo sunt contraria.

Obj. 1. Magnum contrariatur Parvo, & Nullo

rum Pauco. Ergo Quantitas contrariatur Quantitati: Magnum enim & Parvum, sicuti etiam Multum & Paucum, sunt contraria.

Resp. 1. Hæc non sunt Quantitates determinatæ, sed indeterminatæ, de quibus hic non quæritur.

Resp. 2. Hæc neque sunt Quantitates, neque contraria: alioqui duo contraria simul inessent eidem subjecto: homo quippe est parvus respectu montis, magnus autem respectu formicæ: imò idem sibi ipsi foret contrarium: simul enim esset magnum & parvum, ad diversa scilicet relatum. Unde

Resp. 3. Hæc esse Relativè opposita. Magnum namque dicitur respectu parvi: si enim unus tantum esset v. g. mons, is neque magnus foret, neque parvus. Et in pago dicuntur multi esse homines, in urbe pauci, licet plures sint in hac, quàm in illo. Ergo id tantum *respectivè* dicitur, non *absolutè*.

Obj. 2. Locus supremus & infimus, qui est Mundi centrum, opponuntur contrariè: infimus enim longissimo intervallo distat à Mundi circumferentiâ. Atqui Locus est Quantitas. Ergo Quantitati aliquid est contrarium.

Resp. 1. Supremus locus infimo est contrarius *impropriè*, Concedo: *propriè*, Nego.

Resp. 2. Contraria sumuntur secundum maximam distantiam: Locus autem supremus & infimus non distant maximè: infimus enim est ad centrum: supremus verò ad extremitates Mundi. At major ab uno polo ad alterum est distantia.

Resp. 3. Loci isti sint certè Quantitates, si sumantur, ut Loci, at si sumantur ratione superioritatis & inferioritatis, sunt Relata vel relativè opposita.

Resp. 4. Contrarietas non spectatur in distantia secundum locum, sed secundum naturam.

Obj. 3. Una est in quovis genere contrarietas ex I. Phys. c. 6. At Quantitas, cum constituat Præ-

dicamentum, est genus. Ergo in Quantitate est contrarietas.

Resp. 1. Philosophus isto loco quamlibet intel-
ligit oppositionem: ex illo enim principio colligit
Privationem & Formam esse contraria, cum tamen
opponantur *privativè*. Itaque

Resp. 2. Dist. Maj. Una est in quovis genere
contrarietas *propria*, Nego: *impropria*, Concedo Ma-
jorem, & Nego Consequentiam.

Secundum attributum est; *Quantitas non recipit
magis & minus*: id est, non admittit multitudinem
graduum essentialium: sive, non recipit *intensio-
nem & remissionem*, sed tamen admittit *extensionem
& contractionem*.

Hoc attributum, ut & præcedens, omni qui-
dem convenit Quantitati, sed non soli: utrumque
enim Substantiæ quoque attribuitur ab Aristo-
tele.

Tertium attributum, quod maximè propriè con-
venit Quantitati, est *denominare res æquales & inæ-
quales*. Nam, unde res habet, præciso omni alio
Accidente, majorem vel minorem extensionem
illud dicitur *propriè, per se & fundamentaliter æqua-
le & inæquale*. Sed à solâ & omni Quantitate re
habet majorem vel minorem extensionem. Ergo
illa sola & omnis dicitur *propriè, per se & fundamen-
taliter æqualis & inæqualis*.

Hinc vides, *dici æquale & inæquale per se*, pro-
priè dictâ æqualitate & inæqualitate, ac fundamen-
taliter, convenire soli & omni Quantitati & reci-
procè.

Dico; *per se*, quia Substantiæ & alia Accidentia
dicuntur etiam æqualia & inæqualia: at non *per se*
sed beneficio Quantitatis.

Dico, *propriè*, quia, cum aliqui dicuntur æqualiter
esse perfectionis, aut doctrinæ, *æqualitas* sumitur
impropriè, sicuti *Quantitas* aliquando sumitur pro
Quantitate virtutis.

Dico;

Dico; *fundamentaliter*, quia *æquale & inæquale formaliter* accepta sunt Relata, fundata tamen in *Quantitate*.

Obj. 1. *Æqualitas & inæqualitas* dicuntur de *Pondere, Tempore, Loco*, quæ non sunt *Quantitates*. Ergo non est maximè proprium *Quantitati*, denominare res *æquales & inæquales*.

Resp. Ad Ant. Locus dicitur *æqualis* non qua Locus, sed qua *Superficies*. Tempus dicitur *æquale* per accidens, quia est quantum per accidens. Ponderus est *æquale* per metaphoram, ob maiorem *gravitatem*.

Obj. 2. *Species quantitatis* immediatè dividentes idem genus sunt tantum *inæquales*. *Species* enim ejusdem divisionis, ut in *Metaph.* docet *Aristoteles*, semper sunt *inæquales*. Quod si *Species* tantum sunt *inæquales*, singulares *quantitates* erunt quoque *inæquales*. Ergo nulla *quantitas* potest dici *æqualis*.

Resp. *Aristotelem*, ad testimonium citatum, non loqui de *inæqualitate extensionis*, quæ est attributum *quantitatis*: sed de *inæqualitate perfectionis*: quia vix invenias duas *species*, quarum una non sit altera perfectior.

Obj. 3. *Cœli supremi superficies extima* nulli *quantitati* est *æqualis*: quia non datur ulla *superficies* tantam habens *extensionem*, quantam habet *superficies convexa supremi cœli*. Ergo hoc attributum malè assignatur.

Resp. Dist. Ant. & ejus probationem: *actu*, Concedo: *potentiâ*, Nego Ant. ejus probationem & consequentiam. Res. 2. Licet non sit *æqualis*, esse tamen *inæquale*. Res. 3. 70 ET sumi pro VEL. Unde non est necessarium, ut *quantitas actu* denominet res *æquales & inæquales*: sufficit enim, si *potentiam* habet & *aptitudinem* denominandi: si namque una duntaxat *quantitas* in rerum esset natura, illa nulli *actu* foret *æqualis*, nulli *inæqualis*, *aptitudine*

ramen æqualis esset alteri & inæqualis: sive, æqualis vel inæqualis.

Notandum etiam est, verum id esse de Quantitatibus ejusdem speciei: fieri namque non potest, ut, quæ diversæ speciei sunt Quantitates, inter se sint æquales quis enim Lineam Superficieci, aut Superficiem Corpori unquam vidit æqualem? Vide plura Centur. 4. Effato 76. 77. 78.

APUT DECIMUM SEPTIMUM

De

PRÆDICAMENTO QUALITATIS.

THEOREMATA.

Prædicamentum Qualitatis est, in quo Qualitas per sua Genera & Species, usque ad Individua disponitur.

2. Qualitas est, à quâ quales aliqui dicuntur. Sic à Fortitudine Fortes, à Scientiâ scientes nominantur. Vel, Qualitas est accidens prædicamentale absolutum, principaliter datum Substantiæ creatæ, ut eam ornet & intrinsecus perficiat in suo esse, vel virtute agendi.

3. Estque Potentialis, vel Actualis.

4. Qualitas potentialis est affectio, quâ aliquid dicitur aptum vel ineptum, ad agendum vel patiendum.

5. Et est vel Acquisita, vel Congenita.

6. Qualitas acquisita est accidens principaliter datum Substantiæ, ut illam intrinsecus perficiat quod

operatur

operationem, tanquam principium accidentarium secundarium

7. Estque vel Perfecta & Completa, ut Habitus, vel Imperfecta & Incompleta, ut Dispositio.

8. *Habitus est Qualitas perfecta, sub sensum non cadens, exercitatione comparata, vel Dei munere concessa, subiecto suo firmiter inhaerens, illudque promptum reddens, ad actiones eas facile & cum delectatione, sive in se, sive extra se exercendas, quas per solam naturam ita exercere non poterat. Verbo, est qualitas pluribus actionibus acquisita, difficulter mobilis à subiecto quod bene efficit, vel malè. Huc spectant 1. omnes habitus cum Animi, ut; Virtus, Vitium, Scientia, tum Corporis, ut Ars saltandi, dimicandi &c. 2. Habitus super-naturales, à Deo infusi: ut, Fides, Spes, Charitas, donum item linguarum in Apostolis.*

9. *Dispositio est qualitas imperfecta sub sensum non cadens, exercitatione comparata, vel Dei munere accepta, nondum planè confirmata, ideoque facile mobilis à subiecto, quod per eam non redditur aptum ad actiones suas facile, expedite & promptè exercendis. Verbo, est qualitas paucis actionibus acquisita, non diu permanens, sed facile mobilis à subiecto, bene illud efficiens, vel malè. Talis dispositio est in eo, quo pauculas audiuit lectiones Logicas.*

10. *Qualitas congenita est qualitas, disponens subiectum in ordine ad operationem, tanquam primum ejus principium accidentarium.*

11. *Estque tum Potentia naturalis, tum Impotentia vel naturalis Imbecillitas.*

12. *Potentia naturalis est qualitas sub sensum non cadens res congenita & à naturali temperamento illi insita, per quam redditur res ipsa naturaliter potens & apta ad agendum, nocenti resistendum, vel aliquid conveniens suscipiendum: ut vis calc faciendi in igne, durities in ferro. Huc pertinet Intellectus, Voluntas, Appetitus sensitivus, Sensus omnes, cum*

interni, tum externi, potentia motrix animalium, potentia nutritiva, omnes facultates naturales ad hoc per se primò institutæ, ut sint principia proxima, suppeditantia Substantiæ primam & radicalem quasi facultatem operandi, omnesque adeò naturales propensiones ad Habitum, omnia animalium temperamenta, proprietates omnes tam generum, quàm specierum: vires item lapidum, metallorum, plantarum &c. ut; vis extrahendi pituitam in Nicotiano Virginienfi.

13. *Naturalis impotentia est qualitas, sub sensum non cadens, congenita & à naturali temperamento rei insita, quæ tametsi ad agendum, aut resistendum, aut perfectivè patiendum per se primò data sit, tanquam principium proximum, primam conferens operandi facultatem, adeò tamen debilis est & imbecilla, ut potius impotentia quadam videri possit: ut vis extrahendi pituitam in Tabaco Anisfurfentfi, mollities in butyro aut caseo recenti, ob quam hæc ægrè divisioni resistunt.*

14. *Qualitas actualis est, quæ actu in rebus est, & in sensum ferè incurrit, undè perficiens Substantiam, sine respectu ad operationem.*

15. *Estque vel Interna, vel Externa.*

16. *Interna, quæ, licet in exumâ quoque superficie non rarò visatur aut insit; tamen & intus est: ut; albedo, nigredo, amaro, dulcedo.*

17. *Diciturque nunc Passio, nunc Patibilis qualitas.*

18. *Patibilis qualitas est diu permanens & ægrè mobilis qualitas, quæ sensum aut animum movet, aut ex motu aliquo nascitur: ut; pallor ex morbo, albedo in cygno, color natus in facie hominis.*

19. *Passio est fluxa quædam & evanida brevique transiens qualitas, quæ sensum vel animum movet, aut ex motu aliquo nascitur: ut, pallor ex irâ aut metu, rubor ex verecundiâ.*

20. *Ad hanc ergo speciem pertinent 1. Omnium sensum*

sensuum exteriorum objecta propria : ut ; Lumen, color, sonus, odor, sapor, omnes qualitates primæ.

2. *omnes commotiones corporis : ut pallor ex metu,*

3. *Omnes affectus animi : ut, Læticia, tristitia, spes, metus, ira, odium, invidia, voluptas.*

21. *Qualitas hæc, sive patibilis sit, sive Passio, est vel Afficiens, vel Affecta.*

22. *Qualitas afficiens est, quæ sensum afficit, aut animum, ita ut hic aut ille aliquid patiatur recipiendo qualitatem aliquam gratam aut ingratam, unde oriatur ut plurimum dolor aut delectatio. Sic dulcedo mellis, & amaror fellis passionem, seu motum efficit in sensu Gustus : sensus namque, dum sentit, patitur ab objecto.*

23. *Qualitas affecta est, quæ ortum habet ab aliqua affectione vel commotione : ut, pallor ex morbo, insaniam ex tristitiâ.*

24. *Externa qualitas actualis est, quæ in extrema tantum apparet & consistit superficie.*

25. *Est quæ Forma externa, vel Figura.*

26. *Forma externa est qualitas sensibilis, quæ termino aut terminus clauditur : vel, est qualitas, quæ resultat ex terminatione Quantitatis in re aliqua naturali & vivente : ut, forma illa hominis exterior, quæ ex lineamentis oritur corporis.*

27. *Figura est eadem illa qualitas, quæ resultat ex terminatione Quantitatis, in re inanimata, sive naturalis ea sit, sive arte facta : ut, exterior facies mensæ, lapidis, metalli.*

28. *Discrimen inter Formam & Figuram indicat ille in vulgus notus versiculus ;*

Formam Viventis, Picti dic esse Figuram.

29. *Attributa Qualitatis ab Aristotele quatuor connumerantur.*

I. *Inest in Qualitate contrarietas, Id est, Qualitas immediatè & ratione sui adversatur Qualitati opposita. Sic enim per se Justitiæ opponitur Injustitia, nigredini albedo &c.*

II. Si unum ex contrariis sit in Prædicamento Qualitatis, etiam alterum in eodem erit Prædicamento: *Hinc, quia Justitia est Qualitas, etiam Injustitiam esse Qualitatem, necessum est.*

III. Recipiunt qualia intensiorem & remissionem: Album enim magis & minus album altero dicitur: & justum alterum altero magis & minus: quin etiam unum & idem recipit incrementum: quod unum candidum est, candidus fieri potest.

IV. Maxime proprium Qualitatis est, quod secundum eam res similes dicuntur, & dissimiles: simile enim aut dissimile alterum alteri non est aliâ ratione, quam quâ est quale.

QUÆSTIONES.

I. Quomodo sit definienda Qualitas?

Liceret Aristoteles in Organo, statim post Prædicamentum *Quantitatis*, agat de Categoria *Relationis*, libro tamen 5. *Metaphys.* de eisdem differens Prædicamenti explicata *Quantitate*, transit ad *Qualitatem* quem ordinem, ut *Natura* & dignitati rerum magis consentaneum, hoc loco retinendum duximus. Antequam autem ad ipsam, quæ præ manibus est, Quæstionem accedamus,

Nota, Vocabulum *Qualitatis* varias admittere significationes, quarum duas generaliores & potiores ipse assignat Philosophus lib. 5. *Metaph.* cap. 14. Sumitur enim hæc vox 1. pro *Qualitate essentiali*, id est, pro ratione aliqua qualificante aut determinante essentiam rei, aut speciem Substantiæ: quo pacto nihil est aliud, quam *Differentia essentialis*, quæ ideo Porphyrio dicitur in *quale* quid prædicari. 2. pro *Qualitate accidentali*, id est, ratione aliqua determinante aliquod ens extra ejus essentiam: sive, pro affectione consequente, non constituyente Substantiam. Et hæc iterum ac-

ceptio

ceptio in alias subdividi potest: aliquando enim tam late funditur, ut omne omnino Accidens completur, quatenus nimirum subiectum suum aliquo modo afficit & accidentaliter, determinat. Unde definitur Accidens id, quod in *quale*, sc. non *distin-*
ctè, sed *confuse* & cum additamento, accidentaliter prædicatur: aliquando verò strictius sumitur *Qualitas accidentalis*, pro solo & certo quodam Accidentis genere, à reliquis Accidentium generibus distincto, à quo ita afficimur, ut nos perficiat, aut afficiat ad agendum aut patiendum. v. g. *Vitium* nos ad malè agendum afficit, *Virtus* ad bene agendum perficit, ut *Logica* ad bene ratiocinandum. Ita hic sumitur vox *Qualitatis*.

Qualitas Aristoteli est, à qua *quales* aliqui dicuntur. Hoc est, est forma accidentalis, secundum quam Substantiæ denominantur *quales simpliciter & absolute*, nomine & re., vel etiam *secundum quid*: sumis enim *quales formaliter* à Qualitate, ut *albi* ab albedine.

Cum audis: *aliquos dici quales*, non est putandum, solis hominum Qualitatibus definitionem hanc esse tribuendam: adhibuit enim hanc vocem Philosophus, tum quia homo dignissimum est *Qualitatum* subiectum, tum quia plures in hunc, quam in ulla alias res, Qualitates conveniunt: cum enim homo componatur ex corpore & anima, conveniunt illi & Qualitates corporales & spirituales. At spirituales Substantiæ solum spirituales recipiunt Qualitates: Substantiæ verò corporales, aliæ ab homine, tantum corporales suscipiant Qualitates. Homo ergo plures, quam aliæ Substantiæ, recipit Qualitates.

Qualia describuntur ab eodem Philosopho, quæ à Qualitatibus sunt denominata, aut quod eo alio modo deducta: id est, quæ *denominative & adjectivè*, vel etiam *substantivè* à Qualitatibus ita dicuntur, modificantur, determinantur: Sic enim ab
albedine

albedine dicitur aliquid *album* denominative: sed à *potentiâ currendi & ambulandi* dicitur aliquis *cursor* aut *ambulator* alio modo, id est; non *adjective*, quandoquidem *potentia istæ naturales* non habent nomen *in abstracto*.

Dices: *Denominari quale est posterius Qualitate*. Ergo *Qualitas* non potest definiri per *quale*.

Resp. Dist. Ant. est posterius *secundum naturam*, Concedo: quo ad nos, Nego: Cùm enim *Qualitas* sit genus generalissimum, non definitur per priora & notiora naturæ: sed describitur per *quale*, tanquam per effectum nobis ipsa *Qualitate* notio-rem.

Quæres, An non committatur circulus, cùm *Qualitas* definitur per *quale*, & *quale* vicissim per *Qualitatem*?

Resp. Nequaquam: Concretum enim definiri potest per abstractum, & abstractum vicissim describi per concretum. Abstractum naturæ notius, nobis est ignotius. Concretum vero nobis est notius, naturæ ignotius. Naturæ quippe simpliciora, nobis composita sunt notiora.

Perfectior est tamen secunda, quam attulimus, descriptio, cui hæc æquipollet; *Qualitas est accidens, à quo Substantia complete & intrinsece determinatur*.

Dicitur 1. *Accidens*, ut distinguatur *Qualitas* à Formâ substantiali, quæ Materiam, & à *Differentiâ*, quia Genus determinat. Additur 2. *complete*, ut separaretur *Qualitas* à *Quantitate*, quæ & ipsa *Substantiam* determinat, sed non ultimo & *complete*: *Substantia* enim *Quantitate* affecta potest adhuc à *Qualitate* determinari. 3. Tandem additur *intrinsece*, ut discernatur *Qualitas* à reliquis *Accidentibus*, quæ *Substantiam* etiam *Qualitate* affectam determinant, sed *extrinsece*, seu in ordine ad aliquid externum, ut *Relatio* in ordine ad terminum, *Actio transiens* in ordine ad patientem, *Passio* ad agentem, *Ubi & Situs* ad locum, *Quando* ad

tempus,

tempus, *Habitus* ad vestem : *Actio* verò *immanens*, quamvis non sit per ordinem ad aliquid externum, sumptamen *Qualitatem* desumit ab agendi potentia, quæ huc pertinet.

II. *An rectè quatuor ab Aristotele numerentur Qualitatis species ?*

Qualitatem divisit Aristoteles in quatuor species quæ geminatis vocibus ita nominantur, *Habitus & Dispositio*, *Potentia naturalis & Impotentia*, *Patibilis qualitas & Passio*, *Forma externa & Figura*. Hunc numerum variis modis colligunt Authores. Nobis hæ duæ rationes probantur maximè.

1. *Qualitas* omnis est, ut agat *Substantia*, vel ut foveatur. Si ut agat, tum vel ut agat *simpliciter*, & est *Potentia naturalis*, aut *Impotentia*, vel ut agat *secundum quid & facilius* & est *Habitus* seu *Dispositio*. Si inest *Qualitas*, ut foveatur *Substantia*, tum vel est maximè propter *Formam*, vel propter *Materiam*. Si propter *Formam*, est *Patibilis Qualitas & Passio* : ut *calor, frigus*, quibus forma foveatur in *Materia*. Si inest propter *Materiam*, est *Figura & Forma externa* : hæc enim *Materiam* in debito, ad conservandam *Formam*, statu continet. 2. quia nulla est harum specierum, quæ non sit *Qualitas*, nullaque *Qualitas*, quæ ad aliquam harum specierum non possit revocari, & omnes istæ species à se invicem sunt distinctæ.

Obj. 1. *Habitus & Potentia naturalis* à se mutuo non distinguuntur. Ergo non constituunt diversas species. Ant. prob. *Potentia naturalis* solet defini-ri accidentarium operationis principium. At *Habitus* est quoque tale principium. Ergo à *Potentia naturali* non distinguitur.

Resp. *Naturalem potentiam* in eo abunde ab *Habitu* distingui, quod 1. illa naturaliter nobis sit congenita :

nita : hic verò usu & exercitatione comparetur, adeoque 2. quo hic illam, cui inhæret, præsupponat. 3. illa sit *primum* hic *secundarium* agendi principium.

Dices : Habitus super-naturales nullam supponunt potentiam & facultatem operandi. Ergo tria illa discrimina nulla sunt. Ant. prob. Fides non tantum confert facilitatem ad credenda Fidei mysteria, sed etiam tribuit ipsam potentiam & facultatem ad opus Fidei super-naturale exercendum. Ergo &c.

Resp. Habitus super-naturalis supponit ipsam naturalem potentiam, quam ad actionem super-naturalem evehit, v. g. Fides supponit Intellectum, quem suo lumine collustrat, & evehit ad notitiam rerum divinarum & super-naturalium.

Obj. 2. Habitus & Dispositio ab Aristotele referantur ad Relata. Ergo non sunt Qualitates.

Respondet ipse Aristoteles 1. Habitus & Dispositiones, si in genere exprimantur, esse quidem ad *aliquid*, scilicet *secundum dici* : non tamen ob id sequi, etiam inferiora ipsorum esse *ad aliquid*, quia non est necessarium ut, si superius relationem connotet, etiam inferius eandem connotet : ita enim, inquit, Scientia connotat Relationem ad scibile, adque ipsum refertur : ut cum dico ; *scientia est rei scibilis scientia* : Grammatica tamen non dicitur rei scibilis Grammatica.

Verum hæc responsio non satisfacit : quia adhuc queri potest, quomodo Habitus in genere in utroque Prædicamento collocetur ? Ideo

Respondet Aristoteles 2. Idem posse in diversis Prædicamentis reponi, sed diverso modo, in uno scilicet *directè*, in alio *reductivè*. Sic *Habitus*, quatenus Relationem connotat, reducitur ad Prædicamentum Relationis : quatenus autem principaliter *Qualitatem* significat, *directè* ponitur in serie Qualitatis.

Respon-

Respondeo 3. Non est absurdum, id, quod est idem *realiter*, diversum tamen *formaliter*, in diversis reponi Categoriis, ut patet in *Actione & Passione*. Habitus ergo & Dispositio *proprie* sunt Qualitates, *improprie* Relationes.

Quæres, an Qualitatis ratio univoce conveniat hisce speciebus?

Omnino: nam 1. est genus: est enim Categoria. Ergo & univoca: omnis enim Categoria, quia est universale, est univoca. 2. Quatuor illis speciebus convenit natura *Qualitatis*, una non pendet ab altera essentialiter, nec ulla alia proferri potest analogiæ ratio. Ergo qualitas respectu illarum specierum est univoca.

Obj. 1. Habitus pendet à potentiâ naturali, v.g. Scientia ab Intellectu. Ergo una species pendet ab alterâ. Ergo analogicè conveniunt. Ergo Qualitas non est genus univocum.

Resp. Dist. Ant. Habitus pendet à potentia naturali, tanquam à *causa præcipua*, Nego: tanquam à *causa instrumentali*, Concedo Antecedens, & Nego consequentiam: hæc enim dependentia synonymiam seu univocationem non tollit.

Obj. 2. Qualitas non potest contrahi per veras Differentias: quia hæc vel essent Substantiæ, vel Accidentia. Atqui non sunt Substantiæ, ut per se patet: neque sunt Accidentia: quia vel essent diversæ Categoriæ à Qualitate: quod fieri non potest, quia Differentia debet esse in eadem cum genere Categoria: vel essent Qualitates, & sic includerent genus, quod dividunt. Atqui hoc etiam fieri non potest.

Resp. Differentias, quæ contrahunt Qualitates, esse Qualitates, sed *incompletas*: Qualitatem verò, quæ dividitur instar generis, esse *completam* & *perfectam*, adeoque in differentiis illis non includi.

III. *An Habitus & Dispositio differant specie?*

NOta I. Vocabulum *Habitus* non eodem semper modo usurpari ab Authoribus 1. namque significat quandam dispositionem, five certum modum se habendi cujuscunque formæ, five ea substantialis sit, five accidentalis, five sit Qualitas primæ speciei, five alterius: quo sensu aliquando *Sanitas* vocatur bonus habitus, five habitudo corporis, cum tamen sanitas propriè non sit Qualitas una, sed congeries plurium in corpore viventis Qualitatum, debito modo inter se temperatarum. 2. significat vestimentum, vel potius vestitus circa corpus positionem seu applicationem, & constituit ultimum Prædicamentum. 3. denotat formam accidentalem per se primò ordinatam, ut sit principium operandi. Quod ut intelligas.

Nota II. In triplici potissimùm esse differentiam formas accidentarias ad operandum institutas: quædam enim sunt per se primo ad hoc ordinatæ, ut sint principia proxima connaturalia ad operandum: quædam verò ad hoc ordinantur, ut has formas accidentales in operando veluti adjuvant: quædam denique ad operandum quidem sunt institutæ, non tamen per se primò, sed quasi per se secundo & concomitanter, v.g. calor & frigus non sunt per se primo ordinatæ formæ, ut agant in aliud, sed ut subiectum, cui insunt, perficiant formaliter; id est, calidum reddant vel frigidum, atque ita subinde, per hunc formalem effectum, conservent unionem formæ cum materiâ: quod autem sint etiam principia agendi, habent velut concomitanter ex eo, quod sunt tales formæ, quæ possunt sibi similes producere.

Hòc posito, neque in prima, neque in secundâ significatione sumitur *Habitus*, cum reponitur in prima

prima *Qualitatis* specie : quia *habitus* primo modo etiam de Substantiis dicitur : *Qualitas* verò est accidens. Secundo autem modo non pertinet *Habitus* ad *Categoriam Qualitatis*, sed ad ultimam : neque etiam tertia significatio , in tota sua latitudine sumpta , constituit *Habitum* primæ specie : *Qualitatis* : sed tum demum , cum accipitur pro formâ quadam accidentali , per se primo ad hoc instituta , ut potentias naturales in agendo adjuvet. Formæ autem illæ , quæ sunt ad hoc per se primò institutæ , ut sint principia proxima connaturalia operandi , ad secundam *Qualitatis* speciem pertinent, & *Potentia naturales* appellantur. Illæ autem Formæ , quæ solummodo *concomitanter* habent , quod sint principia actionum , in tertia *Qualitatis* specie collocantur.

Ex his definitur *Habitus* , ut est prima *Qualitatis* species , qualitas acquisita permanens , de se stabilis in subjecto , per se primo ordinata ad operationem , non quasi primam tribuens facultatem proximam operandi , sed adjuvans illam & facilitans.

Nota III. Varias etiam inveniri *Dispositionis* acceptiones. i. enim nihil est aliud, quam ordo habentis partes. qui triplex esse potest : uel enim est ordo : partium *quantitativarum in toto*, & pertinet ad Prædicamentum *Quantitatis* : uel est ordo partium *quantitativarum in loco* , & spectat ad Prædicamentum *Situs* : uel est ordo partium *virtualium* seu *potentialium* , ut vocant : quo sensu dici potest ; in homine pulcherrimam esse naturalium potentiarum dispositionem , seu ordinem , quatenus per sensus externos, devolvitur notitia rerum ad internos, per hos ad intellectum , ab hoc proponuntur res voluntati, ut eas cognitas vel respuat , vel amplectatur : uel denique est ordo partium secundum formam : id est , certa quædam coordinatio lineamentorum , ac qualitarum sensibilium in corpore naturali quo

quo pacto *Sanitas*, quæ in bono primarum qualitatum temperamento consistit, bona corporis dispositio appellatur: itemque illa *colorum ac figura debita proportio*, quam *pulchritudinem* nominamus, hoc modo vocari potest *Dispositio*. 2. Significat hoc vocabulum actualement quendam præparationem subiecti alicujus ad formam recipiendam, quo sensu dicimus, *Materiam primam*, per successivam qualitatuum inductionem, disponi ab agente, ad receptionem formæ substantialis. 3. usurpatur pro quodam accidente, quod, tametsi non semper fluat, & transeat, sed ad tempus in subiecto manere possit; tamen propter exiguam suam intensionem, aut (ut loquuntur) *radicationem* in subiecto, firmiter non inhaeret, sed facile à subiecto removetur. Atque ita potissimum sumenda videtur *Dispositio*, quatenus ad primam pertinet qualitatis speciem. Primo namque modo sumpta est quid aggregatum per accidens, quod in Prædicamenti speciebus connumerari non potest. Secundò autem modo ad *Elisionis* potius *Categoriam* spectare videtur. Quarta acceptio videtur sola huic loco accommodata. Arque hinc definitur *Dispositio* qualitas permanens instabilis, seu facile mobilis à subiecto, per se primo ordinata ad operandum, ita tamen, ut non tribuat primam operandi facultatem, sed eam juvet. His notatis,

Resp. I. *Dispositiones*, quæ possunt adolescere in *Habitus*, non differunt ab illis *specie & essentialiter*, sed *accidentaliter* tantum: quæ enim differunt tantum secundum magis & minus non differunt *specie*: quia magis & minus non mutant speciem. At *habitus & dispositio*, quæ ex natura sua possunt adolescere in *Habitus*, differunt tantum secundum magis & minus. Ergo non differunt *specie*, sed *accidentaliter* tantum. 2. Facile & difficulter posse expelli non constituunt discrimen *essentiale*, Ergo per hoc *habitus & dispositio* non distinguuntur *essentialiter*.

essentialiter. Ant. prob. 1. quia alioqui calor Ignis & Aeris essent diversæ speciei: item rubor hominis sanguinei, & rubor ex verecundiâ natus. 2. Quod extrinsecus advenit rei, non est ipsi essentialiter. Sed, esse difficulter mobile, vel facile Habitui & dispositioni advenit extrinsecus. Ergo, non est essentialiter. Min. prob. quia advenit vel ex frequentatione actuum, ut patet in Artibus, vel ex temporis diuturnitate, ut de multis Habitibus docet Aristoteles vel ex dispositione subjecto, seu complexi-onis diversitate. Sic species & Artes aliis tenacius, aliis minus inhærent.

Obj. Diversa nomina diversas arguunt formas: cum nomen imponatur à forma. At habitus & Dispositio sunt vel habent diversa nomina. Ergo diversas habent formas, adeoque non sunt una qualitatis species.

Resp. Neg. Maj. nam 1. multa nominibus discrepant, re conveniunt, ut *ensis* & *gladus*. 2. possunt diversis nominibus significari diversi modi ejusdem formæ ut infans, adolescens, vir, senex.

Dices: Quæ conveniunt specie, non differunt. Sed Habitus & Dispositio differunt. Ergo non conveniunt specie.

Resp. Dist. Min. Habitus & dispositio differunt modo essentiali: Nego: accidentaliter, Concedo Minorem. Est enim eadem essentia Dispositionis & Habitus, sed distinguuntur modo accidentali.

Resp. II. ad Quæstionem, Dispositiones, quæ non possunt transire in habitus, differunt ab illis essentialiter. Pater hoc in speciebus intelligibilibus, & actibus, qui sunt Dispositiones ab Habitibus, quos generant, essentialiter differentes. Confer. Effatum 31. Centur. V.

IV. An *Potentia naturalis* & *Impotentia* solo *accidental*i discrimine distinguitur?

NOta I. Vocabulum *Potentia* sumi 1. latissime, pro possibilitate quavis, & prout opponitur impossibili: quo sensu omne illud, cuius actualis existentia contradictionē non implicat in potentia esse dicitur, siue hæc potentia sit *Logica*, quæ solum est *non-repugnantia*, diciturque ideo *Logica*, quia solum à ratione seu intellectu, per modum potentia, concipitur; siue sit potentia *Physica*, quæ consistit in quâdam reali denominatione, sumpta ab aliqua reali potentia activa, vel passiva: quo sensu id dicimus esse in potentia: quod continetur in virtute activa alicujus causæ. 2. paulo pressius pro sola & omni potentia *Physica*, seu *reali*, siue activa illa sit siue *passiva*, siue *substantialis*, siue *accidentalis*: quo pacto dicimus; materiam primam esse potentiam passivam, proximè receptivam formæ substantialis & quantitatem esse potentiam proximè receptivam qualitaturn corporearum. 3. pro sola & omni potentia *accidentali*, siue illa sit quantitas, quæ habet se ad qualitates corporeas, per modum potentia *passiva*, siue sit *Qualitas*, quæ dicatur potentia in *activa*, in ordine ad aliquam operationem. 4. pro sola potentia *accidentali* de Prædicamento Qualitatis, qua substantia est naturaliter potens, ad aliquid facile agendum, aut resistendum contrariis. Sic per sanitatem Substantia naturaliter est potens ad facile suas operationes exercendum & resistendum contrariis.

Qualitas hæc dicitur *Potentia*, respectu effectus, quia reddit subiectum idoneum v. g. ad agendum: vel quia est vigor & valor formæ supra materiam, ad exercendum suas operationes naturales. Dicitur autem *naturalis*, eo quod consequatur principia naturalia, Materiam puta & Formam: vel, quia

quia fluit à principiis naturalibus, adeoque respectu causæ.

Nota II. Vocabulum *Impotentia naturalis* duobus præsertim modis usurpari. 1. *privative*, pro absentia negatione & privatione potentia: quomodo *cacitas* in cæco, *surditas* in surdo est impotentia, & reducitur ad Prædicamentum potentia negatæ. 2. *positive*, ut hic, pro potentia insita à natura, sed infirma ac debili: talis est visus minus perspicax. Jam

Resp. I. Si *Potentia* & *Impotentia* spectentur in eodem genere potentia, sive ad eundem actum ordinatæ differunt accidentaliter tantum: nam 1. Facile aut difficulter aliquid agere, aut alicui resistere, ac eandem specie potentiam pertinent. Sed naturalis Potentia dicitur, qua facile res quæq; agit aut resistit: Impotentia, qua difficulter. Ergo naturalis potentia & impotentia ad eandem speciem pertinent. Declaratur Minor exemplo: *facile* enim & *difficulter* videre ad eandem specie potentiam pertinent, scilicet visivam: similiter facile & difficulter audire. Deinde facultas videndi & audendi, in juvene & sene, non differunt specie, sed solum vigore & imbecillitate. 2. Illæ facultates naturales distinguuntur specie, quarum operationes distinguuntur specie. Sed facile aut ægre aliquid agere, aut agenti resistere, non differunt inter se specie, sed solis gradibus. Ergo &c. 3. Et certe facultas in uno est Potentia, in alio impotentia, propter subjecti temperamentum, quod facultati accidentarium est: ut memoria tenax vel labilis, ob cerebri temperiem. Ergo inter Potentiam & Impotentiam accidentarium tantum est discrimen.

Resp. II. Si Potentia & Impotentia spectentur in diverso genere, sive si ad diversos actus referantur dubium non est quin essentialiter & specie inter se distinguantur. Potentia enim videndi distinguitur specie ab Impotentia audiendi: nam
Videre

Videre & Audire sunt specie distincti actus. Ergo & eorum potentia specie sunt distincta. Ergo Potentia & Impotentia specie distinguuntur.

Obj. Omnis Impotentia est præter naturam, vel contra naturam. Ergo nulla Impotentia est naturalis. Ergo naturalis Impotentia non est qualitatæ species.

Resp. Licet Impotentia sit aliquo modo præter aut contra naturam, quia impedit operationes proprias ipsius naturæ, recte tamen dicitur naturalis, quia se habet circa principia naturalia rei, & respicit operationes naturæ, non autem, quia causatur à naturâ rei.

Obj. 2. Nullum ens respectivum est qualitas: cum qualitas sit ens absolutum. Sed naturalis Potentia est ens respectivum: quia potentia semper respicit Actum. Ergo potentia non est species qualitatæ.

Resp. Licet Potentia naturalis, quantum ad proprietatem nominis *Potentia*, dicat respectum ad Actum, & ratione ipsius dicatur relativum *secundum dici*, tamen quantum ad id, quod est, est ens absolutum, & qualitas disponens subiectum.

Quæres, An Potentia rectè post ponatur Habitui?

Respondeo, quamvis via *generationis* Potentia naturalis præcedat Habitum & Dispositionem, quia Habitus perficit, & (ut loquuntur) qualificat Potentiam, & inest Substantiæ, mediante naturali potentia, sicut scientia perficit intellectum, & inest homini mediante Intellectu; tamen via *perfectionis* Habitus præcedit naturalem Potentiam: quia Habitus est perfectior naturali Potentia, & perfectius disponit atque afficit substantiam ad operationem.

V. Quomodo inter se differant Patibilis
Qualitas & Passio?

Nota I. nomen *Passionis* multis modis usur-
pari. 1. pro receptione cujuscunque formæ,
aut ejus, quod se habet per modum formæ:
Hinc Sensus sentiendo, Intellectus intelligendo
dicitur pati: sive sensatio & intellectio dicitur
Passio, quia Sensus sentiendo patitur sicut & in-
tellectus intelligendo. 2. pro receptione formæ
noxia, ut cum dicimur pati dolorem, tormenta,
molestias, 3. pro actione Appetitus sensitivi, id-
que ideo, quia illa cum vehemens est, solet noxiam
alterationem inferre corpori. 4. pro forma conver-
tibili cum subjecto: atque ira proprium quarti modi
vulgo passio in scholis nuncupatur. 5. pro quali-
tate terree speciei. 6. pro qualitate imperfecta istius
speciei.

Nota II. Patibilem qualitem & passionem
dici, quia 1. concitat passionem sive appetitionem
vel operationem in appetitu: ita se habent calor,
figus, & similes qualitates quæ aliquando excitant
dolorem, aliquando complacentiam & delectatio-
nem. 2. quia proficiscitur ex passionibus. Sic colores
sæpe ex passionibus oriuntur: ut pallor ex timore
rubor ex verecundia.

Resp. Patibilis Qualitas & Passio *accidentaliter*,
tantum differunt. Nam omnis differentia patibilis
Qualitatis à passione in eo consistit, quod hæc se
habeat per modum transeuntis, illa permanentis.
At hæc differentia non constituit specificam & es-
sentialem distinctionem, sed accidentalem dunta-
taxat. Ergo inter se non differunt *essentialiter*, sed
accidentaliter tantum. Min. prop. Si habere se per
modum transeuntis & permanentis constituunt es-
sentialem distinctionem, id vel erit ex parte pa-
tibilis Qualitatis & Passionis, vel ex parte causarum.

At

At neutrum dici potest. Ergo hæc non constituunt essentialem distinctionem. Probo priorem Minoris partem: quia unus v.g. & idem calor potest obtinere rationem patibilis Qualitatis & Passionis, ut calor productus ab igne in materia combustili in perfecto gradu & qui ab eodem igni in remisso gradu producit in manu, sunt unius & ejusdem speciei. At calor productus in gradu perfecto habet rationem Qualitatis patibilis: ut vero productus in gradu imperfecto habet rationem Passionis. Ergo unus & idem calor est patibilis qualitas & passio. Jam probatur posterior ejusdem Minoris pars, quod scilicet distinctio specifica Passionis & patibili Qualitate petenda non sit ex parte causarum, quia una & eadem causa, pro diversa conditione subjecti, modo Qualitatem patibilem producit, modo passionem. Ergo patibilis Qualitas à Passione essentialiter non distinguitur ex parte suæ causæ. Ant prob. Calor productus ab eodem igni est patibilis qualitas, in quantum permanet: at, ut producit in alio subjecto à quo statim transit & evanescit appellatur Passio ergo ex parte causarum non distinguitur patibilis Qualitas à Passione.

Objicies: Quæ eandem dicunt essentiam, sunt in æquali gradu perfectionis. Sed passio patibilis qualitas non sunt in æquali gradu perfectionis. Ergo non dicunt unam Qualitatis speciem Min. prob. quia Passio est transiens: Patibilis vero qualitas est permanens.

Resp. Dist. Min. Passio & Patibilis qualitas non sunt in æquali gradu perfectionis quantum ad modum essendi, Concedo: quantum ad essentiam, Nego Minorem. Ideo unum constituunt speciem, non quidem specialissimam, sed subalternam, & in suis inferioribus conveniunt in una specie specialissima, & quandoque in eodem individuo, quando scilicet uno qualitas primam habet esse Passionis &, post ea per radicationem (ut loquuntur)

in *subiecto* efficitur patibilis *Qualitas*;

Quæres hic I. Cur Aristoteles dicat; *Qualitates*, quæ Gusto percipiuntur, ut *sapores*, & quæ Tactu, ut sunt *prima Qualitates*, vocari patibiles, quod passionem efficiant in sensu: *colores* verò, qui Visu percipiuntur, dici patibiles, quia ex passione aliqua & motu oriuntur? Et ratio dubitandi est, quod tam hæ, quam illæ passionem in sensu efficiant, & sicut hæ ex passione oriuntur, ita & illæ. Ut solvatur Quæstio,

Nota, Duplicem esse Actionem & Passionem; *Realem* Unam, alteram *Intentionalem*. Illa fit, cum id, quod patitur, recipit formam similem in essendo ei, quæ est, in agente: sic lignum v. g. quod calefit ab igne, recipit ab eo calorem in esse reali similem illi, qui est in ipso igne. Intentionalis passio fit, cum id, quod patitur, recipit tantum formam in representando similem ei, quæ est in agente. Unde oculus noster, dum videt purpureum rosæ colorem v. g. non recipit realem in se colorem (neque enim visus fit purpureus) sed tantum speciem ejus intentionalem, quæ est representativa illius. Cum ergo res ita se habeat, & certum aliunde sit, perfectiorem esse actionem & passionem realem intentionali, eo quod agens actione reali verius sibi simile efficiat, quam agens intentionali actione, & præterea præstantius sit efficere passionem, quam effici ex passione, mirum non est, si ab eo, quod dignius est in *Qualitatibus*, quæ Gustu & Tactu percipiuntur; illis nomen *patibilis qualitatis* inditum dicat Aristoteles, nempe ab eo, quod non modo *intentionaliter*, sed etiam *realiter* movet sensus.

Quæres II. An colores primo & per se ex passionibus animæ oriuntur? v. g. an pallo ex timore, & rubor ex verecundiâ per se oriuntur?

Resp. Non: nam oriuntur ex motu aliquo proprio dicto corporis; cum enim quis pudore suffunditur,

ditur, provida Natura sanguinem, veluti verum de-
decoris signum, ad vultum transmittit: cum verò
timore percellitur, eundem ex partibus externis
ad cor retrahit, ut illud veluti corroborer.

Quæres III. Cur Aristoteles dicat, Qualitates
ortas ex passionibus, & moribus diu permanenti-
bus, & quæ difficulter dimoventur à subjecto, esse
simpliciter qualitates: quæ verò ex parum duran-
tibus, & quæ facile à subjecto expelluntur, non
esse simpliciter Qualitates, sed Passiones, cujusmo-
di est ira subita? Viderur enim dicere, Passiones non
habere locum in hac Categoria.

Resp. Aristotelem tantum velle. Passiones non
esse Qualitates *secundum modum existendi in subje-
cto*: non negare tamen, esse Qualitates *secundum rem*,
cum revera participant naturam Qualitatis, quare-
mus tertiam ejus constituunt speciem. Dicit autem,
illas non esse simpliciter Qualitates *secundum mo-
dum existendi in subjecto*, quia non existunt in eo
perfectè, eo quod facile ab eo tollantur, nec ipsum
denominent quale simpliciter: denominatio e-
nim sequitur tantum formam perfectè existentem
in suo subjecto. Ad quod tres requiruntur con-
ditiones.

1. Ut si sit intentionis & remissionis capax, non
sit nimis in eo remissa Unde calor ut unum in a-
quâ non denominat illam calidam.

2. Ut sit in toto, vel in majore subjecti parte
hinc Æthiops non denominatur simpliciter albus,
etsi sit albus secundum dentes. Hæc conditio ha-
bet tantum locum in iis, quæ non possunt sibi de-
terminatum subjectum: sanitas enim, quæ solum
nasum, & hilaritas, quæ solum vultum, & cæcus,
quæ solum habet oculum pro subjecto, denominat
totum hominem simum, hilarem, cæcum.

3. Ut non brevi fluat, cum potest diu manere.
Unde, qui uno die felicitatem haberet, non dice-
retur felix simpliciter secundum Aristotelem.

Dico

Dico; Cum potest diu manere: quædam enim tales sunt natura sua, ut tam diu tantum durare possint, quàm diu fiunt: ut sonus in aëre, qui tum tantum existit, cum commoveretur aër.

Quæres IV. Quomodo *Passio*, cum constituat sextum Prædicamentum, possit esse *Qualitas*?

Resp. Passionem esse Prædicamentum distinctum à Qualitate, neque ad ullam ejus speciem pertinere, quatenus est effectus illatioque Actionis: quatenus autem est sensibilis Qualitas, habens esse imperfectum & facile transiens, non esse novum Prædicamentum, sed qualitatis speciem.

VI. Quomodo *Forma* & *Figura* differant?

Nota I. Nomen *Forma* tribus præsertim modis usurpari. 1. pro pulchritudine. 2. Pro forma qualibet, sive substantiali, sive accidentali. 3. Pro qualitate exteriori, resultante ex qualitatis terminatione.

Nota II. Vocem *Figura* duo fere significare. 1. rei alicujus imaginem, ut cum dicitur in tabella esse *Figura Cæsaris*. 2. eam qualitatem, quæ in omni quantitate Mathematicâ reperitur.

Resp. I. *Figuram* esse inanimatorum, *Formam* animatorum.

Resp. II. *Figuram* abstrahere ab omni materia & substantia: ita se habet *circulus*, *triangulus*: *Formam* verò esse eandem figuram, non ut abstractam, sed ut in re aliqua naturali, vel artificiali spectaram.

Resp. III. *Figuram* & *Formam* differre accidentaliter: nam una & eadem qualitas, resultans ex terminatione quantitatis, si consideretur more Mathematico, dicitur *Figura*: si Physico, vocatur *Forma*: Ergo differunt tantum accidentaliter. Ant. prob. *Triangulum* enim dicitur forma, ut in corpore naturali concipitur: dicitur vero *Figura*, ut esse in quantitate præcise intelligitur.

Objicitur hic ; Figura pertinet ad Quantitatem. Ergo non ad Qualitatem. Ant. prob. Terminus revocatur ad Categoriā rei, cujus est terminus. Sed Figura est terminus Quantitatis. Ergo pertinet ad Quantitatem. Maj. prob. quia Punctum revocatur ad Categoriā Lineæ, cujus est terminus.

Resp. 1. Dupliciter spectari posse Figuram. 1. quatenus *reduplicative* est terminus, sicque revocari ad Quantitatem. 2. ut est res completa, qualificans & determinans subiectum, & sic ad Qualitatis Categoriā *per se & directe* pertinere.

Resp. 2. Figuram non tam esse terminum quantitatis, quam ex ejus terminatione resultare.

Resp. 3. Terminum *proximum intrinsecum* & *essentialē* esse ejusdem Prædicamenti cum suo terminato : non tamen terminum *extrinsecum* & *accidentalem*. Jam vero Figura est terminus *extrinsecus* Quantitatis.

Resp. 4. Figuram *materialiter* sumptam esse quantitatem : *formaliter* vero sumptam non esse. Materialiter sumpta est Quantitas figurata vel determinata. Formaliter est ipsa formatio vel figuratio Quantitatis, ut triangulus, quadrangulus : & sic Figura est Qualitas circa Quantitatem posita.

VII. An Attributas Qualitatis recte assignentur?

Primum attributum hoc est, *In Qualitate inest contrarietas*. Quæritur ; an hoc verum sit?

Resp. 1. Hoc proprie convenire soli Qualitati, idque prob. Inductione : nam Ineque Substantia, neque Quantitas proprie & per se contrarium sibi habet quicquam, ut ex ante dictis liquido constat : neque etiam Relatio, ut infra patebit, neque Actio & Passio, neque aliorum Prædicamentorum entia proprie & per se contrarium

ad.

admittunt. Dico *proprie & per se* : nam 1. si de *impropria* loquamur *contrarietate*, quatenus idem est, quod quolibet oppositio seu diversitas, sic in aliis quoque Prædicamentis hoc attributum inveniri potest : U B I namque *superius* aliquo modo opponitur *inferiori* : unde & corpora gravia ac levia dicuntur moveri ad loca contraria. 2. si *per contrarietatem* intelligatur *contrarietas* non *per se*, sed *per accidens*, seu *ratione alterius*, jam etiam in Prædicamento *Ætæ* & *Passionis* *contrarietas* locum invenit : *Calefactio* quippe & *Frige- factio* saltem *per accidens*, *ratione terminorum* *per se* contrariorum, ad quos tendunt, sibi contrariantur. Unde & Philosophi ea vocant agentia contraria, quæ contrariis Qualitatibus in se agunt : verum *per se & ratione sui Actio & Passio* non *contrarie*, sed *relative*, sibi opponuntur. Ergo *per se & proprie* habere contrarium soli Qualitati convenit.

Dices : Nihil suscipit contrarium, nisi *ratione sub- jecti*, ut docet Arist. in Metaph. Ergo Qualitas non suscipit contrarium *per se*.

Resp. Subjectum *subjective & naturaliter*, five tanquam materia in qua, suscipit contrarium : non autem *formaliter* : hoc enim soli competit Qualitati.

Resp. II. In Habitibus datur *contrarietas*, quia sunt *accidentia positiva* : sic in Intellectu est *Scientia & Error*, in voluntate *Iustitia & Injustitia*, in Appetitu sensitivo, juxta multos, *Virtus & Vitium*, *Temperantia & Intemperantia*.

Resp. III. Datur tamen *Habitus*, cui nihil est contrarium, *Intelligentia* nimirum five *Habitus Principiorum* : hic enim nullam admittit *contrarietatem*, quia circa illa Principia non potest esse error. Et ratio est, quia Principia sunt in Intellectu, quod Lumen est in naturalibus. Sed Lumen nihil est contrarium. Ergo nec huic Habitui : nam, *Totum esse majus sua Parte*, negat nemo.

Dices : Atqui Sceptici dicebant ; non magis

Totum esse majus suis Partibus, quam non majus suis Partibus. Ergo erraverunt circa Principia.

Resp. 1. Scepticos non seriò differrisse, quasi ita statuerent, sed tantum contendendi studio, ad exercendos, vel potius vexandos Dogmaticos.

Resp. 2. Scepticos non opposuisse Principiis contrarium judicium, id est, non judicasse contrarium de primis Principiis, sed suspendisse suum judicium. Jam verò aliud est contradicere, aliud suspendere suum judicium: v. g. aliud est dicere; *Totum non est majus sua parte*, aliud, *Ego dubito, utrum Totum majus sua sit parte*. Dubitant ergo Sceptici. *Scientia* autem & *Dubitatio* non sunt contraria, sed *Scientia* & *Error* contrariantur: *Dubitatio* enim est *Scientia imperfecta*: *Perfectum* autem & *Imperfectum* contraria non sunt.

Resp. IV. *Species intelligibiles* & *sensibiles*, ut *visibiles*, *audibiles* &c. quæ sunt in Intellectu & Sensu, dicuntur ad Habitus referri. Non tamen contrariantur sibi, quoniam in eodem sunt subiecto. Omni ergo Habitu non est alius Habitus contrarius.

Resp. V. In secundâ Qualitatis specie nullus est contrarietas: quia *Potentia* naturales immediate comitantur *Substantiam*, à qua per emanationem & *insultantiam* fiunt naturalem.

Obj. 1. *Potentia* Videndi opponitur *tacitati*. Resp. Dist. *privative*, Concedo: *contrarie*, Nego.

Obj. 2. *Potentia acute* & *minus acute* videndi sunt contrariae. Resp. Neg. Differunt enim tantum secundum gradum perfectionis, secundum magis & minus. ut *Potentia* & *Impotentia*.

Obj. 3. *Gravitas* & *Levitas* sunt contrariae. *Gravitas* & *Levitas* sunt *potentia* naturales: per illam enim Terra deorsum, per hanc Ignis sursum movetur. Ergo quædam *Potentia* naturales sibi sunt contrariae.

Resp.

Resp. Gravitationem & Levitationem non pertinere ad secundam, sed ad tertiam Qualitatis speciem, adeoque non esse Potentias naturales: afficiunt namque sensum Tactus. Ad probationem dico, *Gravitationem* quidem, respectu terræ, potentiam esse, quâ deorsum illa feratur, sed hoc modo non esse *Levitationi* contrariam: quia contraria nata sunt, fieri circa idem subiectum, sive eidem subiecto vicissim insunt. Jam verò neque *Levitas Terra*, neque *Gravitas inest Igni*.

Resp. V I. In tertia Qualitatis specie inest contrarietas. Pater hoc in Qualitatibus tam primis, quam secundis: per illas enim perficitur Generatio & Corruptio, quæ non possunt fieri, nisi per contraria.

Neque tamen inde sequitur, omnes Qualitates, ad tertiam speciem pertinentes, habere contrarium: nam 1. *Lux* nihil sibi habet contrarium. 2. neque illæ qualitates, quæ inter extremas sunt mediæ: ut; *rubrum, flavum, viride*, quæ ex utriusque sunt mediis participatione.

Resp. VII. In quartâ qualitatis specie non est contrarietas: *Figura* namque in quantitate, quæ contrarium respicit, fundamentum suum habere vulgo statuitur.

Obj. Pulchritudo & deformitas sunt *Figuræ & Formæ* contrariæ. At Pulchritudo & deformitas sunt qualitates quartæ speciei. Ergo quædam qualitates quartæ speciei sunt contrariæ.

Resp. 1. Deformitas significat Pulchritudinis privationem: est enim ille deformis, qui minus habet pulchritudinis.

Resp. 2. Deformitas & Pulchritudo per se non pertinent ad Prædicamentum, quia sunt ex multis quibus, puta ex vario colore, & partium rectâ, vel minus rectâ dispositione.

Tertium attributum est; *Qualia intensiorem recipiunt & remissionem*: aliquæ enim qualitates, secundum

cundum suum esse proprium, intenduntur, remittuntur, & magis minusque perficiuntur, secundum suum proprium esse, quod habens in subiecto. Sic enim Qualitates primæ speciei intendi dicuntur & remitti, secundum maiorem & minorem radiationem in subiecto: ut *virtus* & *scientia*. Et Qualitates tertiæ speciei intenduntur & remittuntur, secundum permixtionem contrarii cum contrario. *Calidum* quippe dicitur magis aut minus tale, prout magis minusve miscetur cum *frigido*. Et aliquæ Qualitates quartæ speciei intenduntur & remittuntur quamvis perpauca hoc conveniat. Sic *rectum* nec magis suscipit, nec minus: sed *curvum* potest suscipere magis & minus.

Attributum hoc locum habet in *concretis*, & (ut loquuntur) in *dicibilibus Qualitatibus* ut vel ipsa verba satis indicant. Sensus ergo est; Denominativa Qualitatum prædicantur cum istis Adverbiis *magis* & *minus*, intensiorem & remissionem designantibus: ut *album* altero magis aut minus album dicitur, sicut & *nigrum*: hæc enim intensiorem incrementum & decrementum sibi vendicant. In *abstractis* autem fallit hoc attributum: nam neque *Iustitia*, neque *Sanitas*, neque ulla alia Qualitas intensiorem crescere, aut diminutione decrescere dicitur: non enim quisquam dicit, illam sanitatem, quæ est in Calliæ, magis aut minus esse sanitatem eam, quæ est in Tarquinio: ea tamen, quæ secundum has Qualitates denominativa dicuntur, suscipiunt magis & minus: ut quempiam dicimus altero iustior, alium sanior, aut magis sanum. Suscipiunt igitur Qualitates magis aut minus secundum se, aut sua denominativa.

Ultimum Qualitatis attributum est, quod secundum eam res similes dicuntur & dissimiles, idque in actu signato, vel exercito, aptitudinaliter, fundamentaliter, similitudine proprie dicta, & per se. Sic ratione *Eloquentiæ* similes sunt *Demosthe-*

ner & Cicero: secundum pulchritudinem Venus & Helena.

Dico: in actu signato, vel exercito, quia, licet Qualitati in communi & in genere sumptæ nihil sit simile, aut dissimile; tamen ut est in suis speciebus, quarum aliæ similes sunt, aliæ dissimiles, rectè hoc Qualitati tribuitur.

Dico, aptitudinaliter: neque enim intelligendum hoc necessario videtur de similitudine æternali: quia dari posset Qualitas, nulli alteri actu similis, aut dissimilis: nam si una tantum in mundo Qualitas existeret, v. g. albedo; ea, licet actu alteri similis non esset; aptitudine tamen, facultate & potentiâ similis foret alteri albedini, & nigredini aptæ existere dissimilis.

Dico, fundamentaliter, quia Qualitas fundamentum est similitudinis & dissimilitudinis: non autem formaliter, quasi Qualitas sit ipsa similitudo, aut dissimilitudo: similitudo enim, à quâ res dicitur similis formaliter, est Relatio, non Qualitas. Atque indeo, cum dictum fuit Theor. ult. secundum Qualitatem res dici similes aut dissimiles, tò secundum non notat circumstantiam causæ formalis, sed efficientis.

Dico, similitudine propriè dictâ: quia, quæ non ratione Qualitatis dicuntur similia aut dissimilia, ea non propriè, sed per Metaphoram & impropriè talia dicuntur: Atque ita impropriè una Substantia alteri in perfectione similis dicitur, aut dissimilis.

Dico, per se: nam, per & propter accidentia, etiam Substantiæ similes dicuntur, aut dissimiles, beneficio scilicet Qualitatum, quas in se continent.

Similitudo verò hæc fundatur in unitate: nam, ut duo sint similia, debent minimum in aliquo uno convenire. Hæc autem unitas vel est gradualis, sive graduum, vel specifica, sive speciei. Hic non eam tantum intelligimus similitudinem, quæ fundatur

in unitate gradus (quamvis ea propriissime dicatur similitudo) neque tantum eam, quæ fundatur in unitate specificâ: sed quatenus abstrahit ab utraque similitudine.

Ratio autem, cur à Qualitatibus res dicantur similes aut dissimiles, est, quia similitudo est rerum differentium eadem qualitas, non quidem numero, quia idem numero acciden: non potest esse in diversis subjectis, five simul, five successivè, sed specie specialissima. Et dissimilitudo est rerum differentium diversa qualitas in specie. Sic albedo cygni comparata cum albedine nivis est similitudo: nam est rerum differentium, cygni & nivis, eadem qualitas: & eadem albedo, cum nigredine corvi comparata, est dissimilitudo: cum sit duarum rerum differentium, cygni & corvi, diversa qualitas.

Hoc attributum, sic limitatum & explicatum, soli convenit Qualitati & omni, adeoque rectè dicitur esse maxime proprium.

Dices 1. *Simile* est Relatum. Ergo non potest esse Qualitas.

Resp. Concedo totum: neque enim dixi, *Simile* esse Qualitatem, sed à Qualitate aliqua denominari similia. Quamvis ergo *simile* sit Relatum; tamen hoc ipsum, quod dicimus simile, non dicimus, nisi quod quale est.

Dices 2. Species est tenuis similitudo omnium suorum individuorum. Ergo individua Substantie ejusdem speciei dicuntur similia per formam suæ Speciei. Ergo non convenit soli Qualitati secundum eam simile dici & dissimile.

Resp. Ad Ant. disting. Species est similitudo quidem essentialis suorum individuorum, quæ magis propriè *identitas*, quam *similitudo* dicitur: sed non est similitudo accidentalis, quæ propriè similitudo nuncupatur. Ideo individua Substantie non dicuntur per suam speciem similia similitudine accidentali, sed per & propter Qualitatem.

Dices:

Dices : Duæ Substantiæ dicuntur sibi nonnumquam similes in ratione Substantiæ , ut *homo & leo* in ratione *animalis*. Item duæ Actiones dicuntur similes , ut duæ calefactiones. Ergo non convenit hoc soli Qualitati , ut ab eâ res dicantur similes.

Resp. Hæc & alia non *proprie* , sed *metaphorice* , & per analogiam & imitationem Qualitatis dicuntur similia & dissimilia : nam duas substantias dicimus similes in ratione specificâ , vel genericâ , quatenus ipsa ratio generica , vel specifica à nobis concipitur per modum *Qualitatis* , quæ inhæreat individuis. Duas verò calefactiones denominamus similes à terminis similibus , ad quos tendunt. Unde patet , *per se & proprie* non convenire similitudinem ac dissimilitudinem , nisi Qualitatibus inter se comparatis.

Atque hæc dixisse sufficiat de communi ratione Prædicamenti *Qualitatis*. Cætera , quæ hic longè lateque disputari poterant de Qualitatum intentione & remissione , itemque de subiecto Qualitatum , deque ordine ipsarum Qualitatum ad subiectum , alibi à nobis commodius tractabuntur.

CAPUT DUO DE VIGESIMUM.

De

PRÆDICAMENTO RELATIONIS.

THEOREMATA.

P Prædicamentum Relationis est, in quo Relatio, per sua Genera & Species , usque ad Individua, tanquam in tabula, disponitur.

2. Relatio est mutua inter Relata respectu, per quem hæc ad se invicem formaliter referuntur.

tur. Sive, est accidens reale, cujus totum esse est, aliud sub ratione puri termini, non autem subiecti, obiecti, vel etiam finis respicere: ut; æqualitas, dominatio, servitus, paternitas, filiatio &c. nam æquale, quatenus æquale, æqualitate refertur ad aliud sibi æquale, & dominus, quia dominus, dominatione sive dominatu refertur ad servum: qui vicissim servus, quia servus, ad dominum refertur servitute.

3. Relata sunt, quorum essentia nihil est aliud, quam ad aliud quid modo quopiam esse effectum. Sive, quæ hoc ipsum, quod sunt, aliorum sunt: id est, quorum natura in mutuo respectu unius ad alterum consistit: ut; pater & filius: nam & pater, quicquid est, id filii est: & contra, quicquid est filius, id patris proprium est. Ut enim pater filii est pater: sic filius est patris filius. Tam filio pater debet, quod sit pater, quam filius patri, quod sit filius. Sic gener intelligi non potest, nisi cum socero, nec maritus, nisi cum uxore conferatur.

4. Unde fit, ut omnis Relatio sit inter duo, quorum unum Relatum, alterum Correlatum dicatur.

5. Relatum, sive Relativum (ut à Correlato distinguitur) est id, à quo incipit Relatio: sive, quod formaliter, per Relationem, aliud, puta Correlatum, respicit, & ad illud refertur, soletq; efferri in recto: ut pater, cum dico; pater est filii pater.

6. Correlatum, sive Correlativum est id, in quod Relatio desinit, quodque respectum habet ad suum Relatum, cui ex altera parte respondet. Sive, ad quod aliud primo & per se refertur, & in obliquo ponitur: ut id filii, si dicam; pater est filii pater.

7. Potestque una & eadem res utriusque rationem inducere, itaut modo sit Relatum, modo Correlatum: cum namque Relatio, quæ est v. g. inter servum & dominum, vocatur dominium, dominus est Relatum, servus Correlatum: cum vero eadem

vocatur

vocatur servitus, servus est Relatum dominus Correlatum: semper enim id pro relato habetur à quo denominationem sumit Relatio, & quod in recto ponitur.

8. Relationis aliud quidem est Materiale, aliud Formale.

9. Formale est ipsa Relatio: ut paternitas, seu ordo patris ad filium.

10. Materiale est Extremum vel Fundamentum:

11. Extremum est Subjectum vel Terminus.

12. Subjectum Relationis est ens absolutum, cui inhaeret Relatio. Vel, est id, quod à Relatione accipit denominationem Relati. Sic Sophroniscus est illud subjectum, quod à paternitate denominatur pater.

13. Terminus relationis est ens absolutum, ad quod tendit, & in quo quiescit, terminatur ac desinit relatio. Vel, quod accipit denominationem Correlati. Sic Socrates denominatur filius Sophronisci.

14. Estque hic terminus subjectum opposita relationis.

15. Fundamentum relationis est id, propter quod relatio convenit subjecto sive, quod subjecto est causa, ut habeat relationem.

16. Estque Remotum, vel propinquum.

17. Remotum est ratio remota, ob quam unum refertur ad aliud. Sic pater refertur ad filium, quia potuit eum generare, adeoque potentia generandi in Sophronisco v.g. est fundamentum remotum paternitatis. Sic in relatione similitudinis, inter duos parietes candidos fundamentum remotum est ipsa qualitas, puta albedo.

18. Atque hoc simpliciter Fundamentum dicitur, itemque Fundamentum quod scilicet fundat relationem.

19. Estque vel Unitas & Multitudo, vel vis agendi & patiendi, sive potentia activa & passiva.

20. Fundamentum relationis propinquum est, ea
sive

sive ratio, sive conditio, sine qua Fundamentum Remotum non constitueret Relationem. Sive, est ratio proxima, & qua mediante Remotum Fundamentum est actu Fundamentum Relationis. Sic pater refertur ad filium quia actu eum genuit, adeoque generatio actualis, in Sophronisco est fundamentum proximum paternitatis. Sola enim generandi potentia non sufficit, ut quis dicatur pater. Sic similitudinis fundamentum inter duos parietes est convenientia seu unitas specifica albedinis in istis parietibus: eatenus enim dicuntur similes, quatenus habent non albedinem simpliciter, sed eandem in specie.

21. Vulgo Rationem fundandi nominant, quod quasi compleat Fundamentum Remotum ut aptum sit, cui innitatur relatio.

22. Atque ideo à nonnullis Fundamentum quo, scilicet mediante Fundamentum remotum fundat Relationem, appellatur.

23. Estque hoc fundamentum vel Permanens, vel Transiens.

24. Permanens est, quo manente manet & destructo destruitur Relatio, ut albedo: tam enim diu aliqua dicuntur similia propter albedinem, quam diu in illis perseverat albedo.

25. Estque vel Unitas sive Convenientia, vel Multitudo.

26. Harum utraque reperitur partim in Substantia, partim in Quantitate, & partim in Qualitate.

27. In Substantia fundatur Relatio Identicitatis & Diversitatis.

28. In Quantitate fundatur Relatio Aequalitatis & Inæqualitatis.

29. In Qualitate fundatur Relatio Similitudinis & Dissimilitudinis.

30. Fundamentum transiens est, quo destructo aut cessante non cessat Relatio.

31. Estque Actio aut Passio. Sic aliquis vocatur pater propter generationem, licet actio generandi transferat.

32. Actio

32. Actio hæc triplex est : Naturalis, in quâ fundatur Relatio paternitatis: Artificialis, in quâ fundatur Relatio artificis & arte facti: Mentalis, in quâ fundatur Relatio rationis, ut generis, speciei, &c.

32. In Actione ergo & Passione fundantur Relationes inter Agens & Patiens, Producens & Productum, Causam & Effectum. Sic Relationis calefactivi ad calefactibile, fundamentum proximum est Actio: calefactibilis vero ad calefactivum fundamentum proximum est Passio.

34. Relatio à nonnullis non male dividitur in Naturalem & Positivam.

35. Naturalis, quæ naturaliter est in rebus, ut ea, quæ inter partem intercedit & filium.

26. Positiva, quæ ex instituto est vel divino, vel humano ut, quæ inter Magistratum est & subjectos inter præceptorem & discipulos.

37. Atributa Relatorum vulgò quinque numerantur ex Aristotele.

I. In Relatis est contrarietas : nam Scientia & Ignorantia sunt contraria. Scientia autem relatum est, quia est rei scibilis scientia.

II. Relata recipiunt magis & minus : sic enim unum alteri & magis simile aut dissimile, quam alterum.

III. Relata dicuntur reciproce ad ea, quorum sunt relata : sic enim maritus est uxoris maritus & uxor vicissim mariti est uxor.

IV. Relata sunt simul natura : siue se mutuo ponunt & tollunt : eo enim momento, quo quis est pater, habet filium : & simulac amittit filium, desinit esse pater, neque concipi potest pater sine filio.

V. Propriissime convenit Relatis, quod, qui definite novit unum Relatorum, novit & alterum: qui namque novit Socratem esse filium, idem novit, ad quod refertur, esse patrem.

38. Atque hinc fluxisse videtur commune illud Philosophorum Axioma ; Relata (id est, Correlata) sunt

sunt simul cognitione & definitione: id est, qui cognoscit unum, cognoscit & alterum: & qui scit definitionem unius: alterius ignorare definitionem non potest.

Q U Æ S T I O N E S.

I. An dentur in rebus creatis Relationes reales, quæ constituent unum Genus, & Prædicamentum Accidentis realis distinctum à reliquis?

Nota I. Duplex est *Accidens*: unum quod ita inest subjecto suo, ut absq; dependentiâ, ordine & respectu alterius subjecti insit. Sic *albedo* inest *Socrati*, absque respectu ad aliud subjectum, atque ideo hoc accidens *absolutum* vocatur. Alterum ita suo in est subjecto, ut dependenter & cum ordine atque respectu ad aliud subjectum, & ad aliud *Accidens* insit. Sic *paternitas* accidit *Socrati*, cui inest, ut dependeat à filiatione; & ab alio subjecto, cui inest *filiatio*. Et hoc *Accidens* dicitur *respectivum*, *Ad aliquid*, *Relatum*, *Comparatum*, *Sociale*. Aristoteles numero multitudinis τὰ πρὸς τι, scilicet ἀχόσις ἐχόντα, id est, ad aliquid relationem habentia nominavit ut *pater* & *filius*: horum enim unum constat ex mutua alterius affectione: hoc est, tota *Relatorum* essentia consistit in mutuâ causalitate, vel unius ad alterum habitudine: *pater* enim à filio habet, quod *pater* est: & *filius* à *patre* habet, quod *filius* est.

Nota II. *Relatum* spectatur vel ut est in rebus ipsis, & sic vocatur *ad aliquid*, vel ut ab intellectu cognoscitur, & sic dicitur *relatum*, quia intellectus illud refert & ordinat.

Nota III. *Relatum*, & illud, ad quod refertur, *Correlatum* aliquando sumuntur materialiter, pro subjecto scilicet & termino, quæ ad invicem referuntur per relationes mutuas, ut pro *Anchise* & *Aeneâ* aliquando

aliquando *formaliter*, pro ipsis Relationibus *in concreto*, cuiusmodi sunt *pater & filius*. Primq modo non sunt huius loci, sed pertinent ad alias Categorias: at secundo modo huc spectant.

Nota IV. Relatio distinguitur vulgo in *realem & rationis*.

Relatio rationis (*quæ & intensionalis*) est, qua aliquid non secundum naturam suam, sed tantum per cognitionem intellectus ad aliud refertur. Sive est respectus, cuius esse solum pendet ab operatione intellectus referentis unum ad alterum. Ita *dextrum & sinistrum in Columna* vel *pariete* se habent: in his enim *dextrum & sinistrum per se* non est, sed tantum à mente nostra confingitur.

Relatio rationis duplex statui potest: alia *stricte* alia *late* sic dicta.

Relatio rationis stricte sumpta est ficta in objecto. Quod iterum duobus modis fieri potest. 1. fingendo etiam ipsam rationem fundandi, & omnia ad Relationem requisita: ut, si fingam in lapide esse potentiam rosæ generativam, & ipsam generationem, ac tandem relationem rosæ genitæ ad lapidem generantem, & è contra lapidis ad rosam. 2. fingendo tantum Relationem ipsam, supposita à patre rei ratione fundandi vel extrinseca, vel intrinseca.

Relatio rationis late sumpta est ea, quam vulgo *secundum dici & secundum explicationem* nominant cum scilicet res aliqua in se absoluta concipitur ab intellectu, vel explicatur per comparationem cum re alia, sive in ordine ad aliud: ut cum res spirituales explicamus in ordine ad res materiales, transferendo v. g. proprietates unius rei, ad aliam. Hæc *improprie, titulo, & nomine* tenus Relatio est.

Relatio realis est respectus unius ad alterum qui etiam revera existit, quamvis nullus eum apprehendat, adeo ut esse ejus non pendeat tantum ab operatione mentis.

Hanc

Hanc iterum distinguunt in *Transcendentalem* & *Prædicamentalem*.

Transcendentalis Relatio est, quæ, per omnes *Categorias* fusa, nulla certa regione continetur. Vel, ut loquitur *Castanæus*, est ipsa essentia rei, ita ut in *Relatis* transcendentalibus non reperiatur duæ res naturæ scil. & relatio superveniens, sed ipsa sola natura rei formaliter ad aliud tanquam ad terminum, referatur. & talis relatio est *actus & potentia, materia & forma, potentia & objecti*.

Relatio Prædicamentalis sive *Categorica* (qua proprie & simpliciter Relatio) est ea, quæ theor. 2. fuit definita, & limites hujus *Categoriz* non transgreditur.

Antiquorum nonnulli putant, Relationes nihil aliud esse quam denominationes desumptas vel à rebus absolutis, vel à coexistentia rerum, explicatas tamen ad modum Relationum. Aureolus quoque apud *Capreolum* vult; in creaturis omnia explicari posse per actionem intellectus componentis unum cum alio, adeoque negat, reperiri in rebus creatis Relationes reales Prædicamentales.

Nos contra asserimus; dari in rebus creatis Relationes reales Prædicamentales. Prob. 1. authoritatè omnium pene Philosophorum, & nominatim Aristotelis, qui cum in organo, tum in Metaphysicis ait; Relatorum totum esse positum esse in eo, ut ad aliud se habeant. Ergo habent quoddam esse. Ergo non sunt mera fragmenta. Et ubicunque enumerat Prædicamenta relatorum semper mentionem facit. 2. Si non dantur Relationes reales in creaturis, neque dari poterunt rationis relationes. Sed Adversarii admittunt in creaturis Relationes rationis. Ergo necessum est, ut admittant in iisdem Relationes reales. Connexum patet, quia nihil assignari posset ad cuius similitudinem rationis relationes fingerentur. Ergo vel negandæ non sunt reales, vel omnes omnino tollendæ Relationes. 3. Ubi datur effectus

Præ- effectus formalis realis, id est conveniens rei ante
omnes operationem intellectus, qui non potest rei tribui
Vel, per formam absolutam, ibidem dari debet forma ali-
a ut qua realis ab absolutis distincta. At in natura dan-
duz tur tales effectus formales, Ergo dantur etiam for-
ipſa mæ reales ab absolutis distinctæ. Maj. prob. quia
ter- effectus realis non potest convenire per solam ope-
rea- rationem intellectus. Ergo requirit formam realem.
 Ea autem debet esse vel absoluta, vel respectiva:
 quia non datur medium: At non est absoluta, quia
 distincta est ab absolutis, ergo erit respectiva sive
 Relatio confirmatur: *Esse patrem similem, aequalem*
 sunt effectus quidam, qui conveniunt rebus ante
 operationem intellectus: nam hic paries est illi si-
 milis nemine cogitante, & Sophroniscus est Socra-
 tis pater, & hic illius filius, quamvis nemo id cogitet.
 Neque hi effectus possunt rebus convenire per for-
 mas absolutas, nam, omnibus formis absolutis in ali-
 quo manentibus, fieri potest ut definat effectus for-
 malis v.g. manente albedine in pariete & reliquis
 formis absolutis si destruatür alter paries, definet
 hic esse similis. Ergo neque per albedinem, neque
 per aliam formam absolutam hic paries erat similis.
 Ergo per aliquam respectivam, scilicet per similitudi-
 nem. Ergo similitudo est aliqua forma realis. Idem
 hic de aliis relationibus. Ergo Relatio est aliquid
 reale.

Obj. 1. Omne Ens reale producitur per motum.
 Sed Relatio non potest produci per motum: id enim
 disertis verbis negat Philosophus lib. 5. Physic. t. 9.
 & 10. Ergo Relatio non est Ens reale.

Resp. 1. Neg. Maj. nam neque Deus, neque An-
 gelus, neque Anima per motum producitur: imo
 neque ulla Substantia.

Resp. 2. Dist. Maj. Omne ens reale producitur per
 motum scilicet vel proprie dictum, vel improprie,
 Concedo: per motum proprie dictum, Nego Majo-
 rem. Unde distinguo Minorem. Relatio non potest
 produci

produci per motum *proprie* dictum, Concedo: *absoluite* non potest produci per motum, sive per motum *improprie* dictum, nim. per *resultantiam* & *consecutive*, Nego Minorem: qui namque producit *abbedinem*, is *consecutive* producit *similitudinem*.

Obj. 2. Quod dependet *objective* ab operatione Intellectus, non est ens reale. Sed *relatio objective* dependet ab operatione Intellectus. Ergo *Relatio* non est ens reale. Min. prop. Comparatio dependet *objective* ab operatione Intellectus. Sed *Relatio* est comparatio. Ergo *Relatio* dependet *objective* ab operatione Intellectus.

Resp. Negando Minorem, & Distinguendo Minorem probationis: *Relatio* est, vel potius videtur comparatio, *ex vi nominis*, Concedo: *ex vi natura* & *essentialiter*, Nego Minorem: *Relatio* enim est ordo, respectus & habitudo unius ad alterum: quod rebus ipsis ante omnem Intellectus operationem & comparisonem competit. Licet namque nullus mortalium filium comparet cum patre; adhuc tamen filii ad patrem realis quidam est respectus, quem sequi potest comparatio intellectus.

Dices: *Habitudo* non est prædicamentum. Ergo *Relatio* non est habitudo. Ant. prob. omne prædicamentum, exceptâ substantiâ, est *Accidens*. At habitudo unius ad aliud non est *accidens*. *Accidens* namque inest uni tantum subjecto. *Habitudo* non inest uni tantum subjecto: inest enim *relato* & *Correlato*, quæ sunt duo diversa subjecta.

Ref. *Relatum* & *Correlatum* per se considerata sunt diversa: sed respectu *habitudinis*, quam in se continent, sunt veluti unum.

Resp. 2. Inter *Relatum* & *Correlatum* duæ sunt relationes, quarum una est in *relato*, altera in *correlato*, Sic v. g. inter duos parietes duæ sunt similitudines, quarum una in uno, altera in altero est pariete.

Obj.

Obj. 3. Nullius Accidentis totum esse est esse ad aliud. Relatio est Accidens. Ergo totum esse relationis non est esse ad aliud Maj. prob. De ratione omnis Accidentis est *esse in subiecto*. Ergo nullius Accidentis totum esse est *esse ad aliud*, sive respicere tantum aliud: quod enim inest alicui, non tantum respicit aliud, sed simul inest.

Resp. Cujusque Accidentis duplicem esse conceptum: unum quidem *generalem & communem* omnibus Accidentibus, qui est *inhærentia*: alterum vero *particularem*, & quasi *specificum*, quo a se singula mutuo distinguuntur. Sic quantitas v. g. præter esse generale Accidentis, quod est *inhære*, dicit aliquid peculiare & veluti *specificum*, scil. *esse per se extensum*. Ita & relationis, quia, secundum hoc esse *specificum*, differt à reliquis prædicamentis, totum esse est ad aliud referri. Relationis itaque, ut relatio est, esse non sistit in subiecto, quod afficit, sed illud ad terminum etiam ordinat, ita ut in hoc ordine consistat tota formalis ratio relationis.

Dices: Illud esse *specificum* non potest ita præcisè concipi, quin rationem transcendentalem Accidentis includat. Ergo illud etiam includit *esse in alio*. Ergo totum ejus esse *specificum* non erit *esse ad aliud*: imo *esse ad aliud* non potest conferre subiecto proprium & formalem effectum Relationis, nisi inhærendo.

Resp. Illud *totum esse ad aliud* non excludit inhærentiam, aut esse genericum Accidentis, sed tantum esse absolutum, & indicat, relationem non tantum esse in subiecto, quod afficit & denominat, sed illud afficiendo ordinare ad terminum à se distinctum.

Dices: Ex dictis sequitur, relationis entitatem non esse, simplicem, sed compositam ex *esse in* & ex *esse ad*. Hoc absurdum est. Ergo & illud.

Resp. Neg. Maj. Neque enim relatio *formaliter* est quid compositum: sed est tantum forma acciden-

accidentalis, efficiens formaliter, ut subjectum, quod afficit, alio referatur.

Ut hæc melius intelligas, observa; in Relatis duplicem reperiri respectum, unum ad subjectum, in quo sunt, alterum ad subjectum, quo referuntur. Ille vocatur *respectus in*: hic *respectus ad* dicitur. Per illum habet esse *infixum*: per hunc esse *affixum*.

Respectus in, sive esse *infixum* est is, quo Accidens refertur ad subjectum, in quo est, & talis Relatio est transcendentalis: omne enim Accidens ad subjectum, in quo est refertur.

Respectus ad, sive esse *affixum* refertur ad terminum: hoc est, ad socium accidens: ut; paternitas non tantum refertur ad subjectum, in quo est, sed etiam ad filium, tanquam ad terminum. Arque hic respectus constituit Relationem in esse Relationis.

Observe præterea: Relationes possunt tria respicere: quædam enim respiciunt ipsum *subjectum*, ut *inherentia Accidentium*, quia omnia Accidentia referuntur ad subjectum, Substantiam scilicet, in qua sunt, tanquam in ultimo subjecto. Arque hæc relatio reperitur in omnibus Prædicamentis, neque est huius loci. Quædam vero respiciunt *objectum*, quia faciunt, ut id, in quo sunt, possit, circa aliquod objectum, aliquem effectum exercere: v. g. potentia visiva facit, ut animal possit actum videndi circa visibile exercere. Arque hæc Relationes quoque non sunt huius loci. Quædam tantum respiciunt aliud, ut *parum terminum*: id est, faciunt, ut id, in quo sunt, respiciat aliud distinctum à subjecto, neque ullam actionem circa illud exerceat. v. g. similitudo facit, ut simile respiciat aliam rem simili qualitate affectam, neque circa illam exercet ullam actionem.

Plura desiderantem remittimus ad Essatum 85. Centuriæ IV.

I I. *An Relata ab Aristotele recte fuerint definita?*

Aristoteles duas attulit Relatorum definitiones, quarum priorem à Platone accepit & Veteribus : posteriorem verò ipse confecit.

Primam his verbis concepit ; *Ad aliquid ea dicuntur, quacunque id, quod sunt, aliterum esse dicuntur, vel quocunque alio modo ad aliud referuntur.*

Dicuntur esse aliorum, id est, verificantur de se-
ipsis cum Genitivo : sive, quorum ea, ad quæ referuntur, Genitivo explicantur. Sic *pater filii est pater, & filius vicissim patris est filius.*

Addit ; *quocunque alio modo ad aliud referuntur*, id est, cum quovis alio obliquo : sive quorum ea, ad quæ referuntur, quovis alio obliquo explicantur : ut, *simile simili est simile ; magnus ad parvum dicitur magnus, majus minore majus.*

Relatorum autem alia iisdem casibus referuntur & efferuntur ; ut *pater & filius, dominus & servus* : cum namque dicimus ; *pater est filii pater, & filius est patris filius*, Nominativos iisdem obliquis adjungimus : & hæc similiter aliorum dicuntur : alia verò diversis explicantur casibus. Sic *sensus est sensibilis, sensus, & sensibile ; scientia rei scibilis scientia est, & res scibilis scientia est scibilis.*

Dices : *Scientia & Sensus sunt Qualitates.* Ergo non spectant ad hoc Prædicamentum.

Responsio communis est, totum hoc esse verum. Inde tamen non sequitur, tribui illis non posse communem Relatorum rationem.

Possent fortitan non malè responderi ; *Scientiam*, ut rei scibilis scientia est, & *Sensum*, ut rei sensibilis est sensus, ad Relata pertinere : *Scientiam* verò, ut hominis est scientia, & *Sensum*, ut hominis est sensus,

sus, esse Qualitates: à scientia certe homo denominatur sciens: scibile autē sciens ab ea non denominatur.

Hæc definitio non convenit solis relatis prædicamentibus de quibus hic nobis est sermo, sed ad omnium Prædicamentorum entia sese extendit: nam in substantia *homo anima rationali est homo*. Et in quantitate *magnitudo rei magna magnitudo* censetur & *magnum magnitudine magnum* dicitur. In qualitate *albedo est albi albedo*, & *album albedine album*. Et sic in ceteris categoriis.

Dices: Si hoc verum est, una eademque res in duobus reponetur prædicamentis, ut *album* in tertio Prædicamento & in quarto. Atqui hoc falsum est & absurdum. Unius enim rei ut est una essentia, ita & unum est genus generalissimum. Ergo etiam falsum & absurdum est id, unde hoc sequitur.

Resp. Negando connexum: *album* enim non est in Prædicamento *Relationis*, licet sit, communiter & late loquendo, *ad aliquid*: relatum enim communiter sumptum per omnia (ut loquuntur) vagatur & spatatur prædicamenta. Non ergo sic potest speciale & à reliquis distinctum Prædicamentum constituere, sed id demum, quod est relatum proprie & peculiariter sic dictum.

Quæres, cur non in singulari, sed in plurali numero dictum sit; *relata*, sive *ad aliquid* ea dicuntur &c.

Resp. quia relatorum intelligentia non in simplicitate, sed in pluralitate consistit: sive, quia relatorum Categoria dicitur, quæ id, quod est, dicitur ex altero, sine cujus societate esse aut considerari non potest cujusque vis omnis ex alterius conjunctione descendit: etenim dominus per se ipsum nihil est, si servus desit. Cum igitur unius relati nuncupatio mox secum etiam aliud trahat, *ad aliquid* unum solitarie positum esse non potest.

Aristotelis definitio hæc est; *Ad aliquid sunt, quorum essentia nihil est aliud, quam ad aliquid modo*
quopiam

quopiam esse affectum. Hoc est, Relata sunt quorum primaria & præcipua significatio est, quodam modo se habere ad aliud : id est, significare rem in comparatione ad aliam, ita ut non possit intelligi significatum Relativi sine suo Correlativo. Sic patris ratio præcipua & formalis est quodam modo se habere ad aliud scilicet ad filium & retro ; neque fieri potest, ut naturam *patris qua pater est*, sine sui Correlativi notione, intelligas : nam unius intelligentia alteri est reciproca.

Atque hinc apparet discrimen hujus definitionis à præcedente : hæc enim indicat ; omnia, quæ sunt hujus Prædicamenti, designare mutuam inter se referendi habitudinem ; sive, totam eorum essentiam & naturam in eo esse positam, ut ad aliquid referantur, non autem solum referri dicantur, ut habet prima definitio.

Hanc definitionem esse legitimam, patebit ex particularum ejus explicatione. Itaque cum dicitur ; *Ad aliquid* intelligitur ens accidentale reale, ut excludantur partem relationes, *divinæ* quia nim. non sunt accidentales, partim Relationes *rationis*, quæ non sunt reales. Cum dicitur *quorum essentia nihil est aliud*, excluduntur Relata *secundum dici*, quæ primario notant quid absolutum cum dicitur ; *ad aliquid*, rejiciuntur Relationes transcendentales : nam *to* ad significat hic solum respectum ad aliud, ut ad *purum terminum*. Relationes vero transcendentales non respiciunt aliud sub pura ratione termini, sed sub aliqua alia ratione, nimirum vel *subjecti* vel *objecti*, vel *causæ*, vel *effectus*, vel *totius* &c. Atque ita explicatum definitionem recte se habere, probatur 1. communi consensu Philosophorum, eam unanimiter recipientium. 2. vulgata ratione : ea namque definitio est bona, quæ sufficienter rei naturam explicat, eamq; satis ab omnibus aliis rebus distinguit. Atqui hoc præstat hæc allata relatorum definitio. Ergo &c. 3. Hæc definitio convenit omnibus Re-

latis prædicamentibus, & solis estque essentialis: nam, *habere respectum & ordinem ad aliud*, pertinet ad essentialiam relatorum.

Dices 1. *Fi lius & Pater* sunt Relata prædicamentalia. Atqui Filius respicit Patrem, ut causam sui. Ergo & prædicamentalia quædam Relata referuntur ad aliud, ut causam.

Resp. Neg. Min. nam Pater, ut pater *formaliter*, seu ipsa paternitas, non est causa filii: sed homo, qui denom natur pater, est causa filii. *Patris* autem *formaliter* non est aliud minus, quam esse alicujus filii patrem, seu parè tantum respicere filium. Unde fit, ut *filius & pater* non referantur ad se mutuo per modum causæ & effectus, sed solum per modum puri termini, tamen hic respectus in aliqua causa & causalitate fundamentum habeat.

Dices 2. *Referri* five *esse ad aliud* non convenit omni Relato. Ergo definitio non est legitima. Ant. prob. Relatum quod est summum genus: non refertur ad aliud. Ergo non convenit omni. Ant. prob. relatum verum, quod refertur ad aliud, habet Correlatum, cum quo simul fit natura & Definitione. Sed relatum quod est summum genus, non habet tale quid. Ergo non refertur ad aliud. Min. prob. quia alioquin illud Correlatum, cum non contineatur sub relato opposito, diversum ab illo constitueret Prædicamentum: id enim, quod aliud respicit, & id quod respicitur, non possunt esse quid unum. Et sic undecim forent prædicamenta, duo scilicet Relatorum.

Resp. Neg. Ant. Ad probationem distinguo Antecedens: Relatum quod est supremum genus, non refertur ad aliud *in actu exercito & immediate*, sicuti fit in relatis specificis, Concedo: non refertur ad aliud *in actu signato & mediate*: Nego. Licet ergo definiantur Relata *in actu signato* per *esse* seu *referri ad aliud*; hanc tamen habitudinem non exercent nisi in inferioribus. Atque hinc facile solves, quæ sequuntur, reliqua.

Dices

Dices 3. Definitio ista convenit etiam relatis transcendentalibus : nam & hæc habent esse, quod eorum est ad aliud se habere: *Scientia* v. g. tota refertur ad *scibile*, *potentia* ad *possibile*, *calefactivum* ad *calefactibile*.

Resp. Sensus istorum verborum ; quorum essentia nihil est aliud, quam ad aliquid modo quopiam esse effectum, hic est, quod affectus Relationis prædicamentalis nullus alius sit, quam referre subiectum, in quo est, ad aliud, adeo ut, si aliqua forma alium aliquem effectum tribuat subiecto, ea non possit esse Relatio prædicamentalis. Jam vero Relatio transcendens alium aliquem effectum habet in subiecto. præter eum, qui est referre ad aliud, v. g. *potentia* non tantum facit, ut id, in quo est, respiciat *possibile*, sed etiam tribuit *posse*, qui est effectus distinctus à respectu. Eodem modo *Scientia* non solum ordinat scientiam ad *scibile*, sed facit scientem. Hinc negamus, definitionem secundam, quæ est Aristotelis, convenire Relationibus transcendentalibus, eo quod illæ non respiciant aliud, tanquam purum terminum : præstant enim alium quoque effectum formalem in subiectis suis, ut ex jam dictis patet.

III. Quomodo disponendum sit Prædicamentum Relationis ?

Occurrunt hic aliquot Quæstiones examinandæ.

I. An unum sit genus summum Prædicamenti ad aliquid, univoce conveniens inferioribus ?

Et ratio dubitandi est, quia essentia relationis est, ut ejus esse sit ad aliud, Ergo non potest ita a quod relatum abstrahi, quin ei aliud adæquate respondeat ergo non potest dari unum summum genus univocum, sed ad minimum debent esse duo, quæ

latis prædicamentibus, & solis estque essentialis: nam, *habere respectum & ordinem ad aliud*, pertinet ad essentialiam relatorum.

Dices 1. *Fi lius & Pater* sunt Relata prædicamentalia. Atqui Filius respicit Patrem, ut causam sui. Ergo & prædicamentalia quædam Relata referuntur ad aliud, ut causam.

Resp. Neg. Min. nam Pater, ut pater *formaliter*, seu ipsa paternitas, non est causa filii: sed homo, qui denom natur, pater, est causa filii. *Patris* autem *formaliter* non est aliud minus, quam esse alicujus filii patrem, seu purè tantum respicere filium. Unde fit, ut *filius & pater* non referantur ad se mutuo per modum causæ & effectus, sed solum per modum puri termini, tamen hic respectus in aliqua causa & causalitate fundamentum habeat.

Dices 2. *Referri* sive *esse ad aliud* non convenit omni Relato. Ergo definitio non est legitima. Ant. prob. Relatum quod est summum genus: non refertur ad aliud. Ergo non convenit omni. Ant. prob. relatum verum, quod refertur ad aliud, habet Correlatum, cum quo simul fit natura & Definitione. Sed relatum quod est summum genus, non habet tale quid. Ergo non refertur ad aliud. Min. prob. quia alioquin illud Correlatum, cum non contineatur sub relato opposito, diversum ab illo constitueret Prædicamentum: id enim, quod aliud respicit, & id quod respicitur, non possunt esse quid unum. Et sic undecim forent prædicamenta, duo scilicet Relatorum.

Resp. Neg. Ant. Ad probationem distingo Antecedens: Relatum quod est supremum genus, non refertur ad aliud *in actu exercito & immediate*, sicuti fit in relatis specificis, Concedo: non refertur ad aliud *in actu signato & mediate*: Nego. Licet ergo definiantur Relata *in actu signato* per *esse* seu *referri ad aliud*; hanc tamen habitudinem non exercent nisi in inferioribus. Atque hinc facile solves, quæ sequuntur, reliqua. Dices

Dices 3. Definitio ista convenit etiam relatis transcendentalibus : nam & hæc habent esse, quod totum est ad aliud se habere: *Scientia* v. g. tota refertur ad *scibile*, *potentia* ad *possibile*, *calefactivum* ad *calefactibile*.

Resp. Sensus istorum verborum ; quorum essentia nihil est aliud, quam ad aliquid modo quopiam esse affectum, hic est, quod affectus Relationis prædicamentalis nullus alius sit, quam referre subiectum, in quo est, ad aliud, adeo ut, si aliqua forma alium aliquem effectum tribuat subiecto, ea non possit esse Relatio prædicamentalis. Jam vero Relatio transcendens alium aliquem effectum habet in subiecto. præter eum, qui est referre ad aliud, v. g. *potentia* non tantum facit, ut id, in quo est, respiciat *possibile*, sed etiam tribuit posse, qui est effectus distinctus à respectu. Eodem modo *Scientia* non solum ordinat scientiam ad *scibile*, sed facit scientem. Hinc negamus, definitionem secundam, quæ est Aristotelis, convenire Relationibus transcendentalibus, eo quod illæ non respiciant aliud, tanquam purum terminum : præstant enim alium quoque effectum formalem in subiectis suis, ut ex jam dictis patet.

III. Quomodo disponendum sit Prædicamentum Relationis ?

Occurrunt hic aliquot Quæstiones examinandæ.

I. An unum sit genus summum Prædicamenti ad aliquid, univoce conveniens inferioribus ?

Et ratio dubitandi est, quia essentia relationis est, ut ejus esse sit ad aliud, Ergo non potest ita a quod relatum abstrahi, quin ei aliud adæquate respondeat ergo non potest dari unum summum genus univocum, sed ad minimum debent esse duo, quæ

se mutuo respiciant: unum enim & idem ad se ipsum non refertur etsi esset de essentia Relati in genere referri ad se, illud etiam esset de essentia cuiusvis Relationis in particulari: essentia enim superioris in inferiori includitur.

Hoc argumentum non parum negotii facessit iis, qui terminum formalem Relationis statuunt esse respectivum: qui vero absolutum esse defundunt, facilius se expedire possunt.

Resp. itaque, Relationem esse unum summum genus univocum: nam 1. ita cum Aristotele omnes sentiunt philosophi. 2. ut aliquid sit summum genus univocum, tria hæc sunt necessaria. 1. ut sit ens reale 2. ut habeat plures sub se species, de quibus univoce prædicatur. 3. ut nullum habeat supra se genus univocum. At hæc omnia conveniunt relationi. Ergo relatio est summum genus univocum. Minor prob. quoad primum, quia ostendimus. Quæst. 1. Relationem esse ens reale: quoad secundum vero, quia *Similitudo*, *Dissimilitudo*, *Æqualitas*, *Inæqualitas*, *Paternitas*, *Maternitas*, *Filiatio* &c. sunt relationes, de quibus univoce dicitur relatio in genere: hæc enim in genere abstrahit à *Similitudine*, *Dissimilitudine* &c. Ergo est genus univocum respectu istarum specierum: quia prædicatur in quid de illis, & abstrahit ab earum differentiis. Neque potest assignari genus aliquod superius. Prob. 3. quia relationi in genere respondet in genere terminus, qui est quid absolutum, & non correlatio. Imo, etiamsi terminus esset quid respectivum, adhuc daretur tamen supremum genus: quia adhuc relationes in isto conceptu generali convenirent, nec esset necessum, ut relatio in genere terminaretur ad correlationem in genere, quam in se non includeret. sed sufficeret, ut quælibet relatio particularis ad suam correlationem terminaretur.

Obj. Summum genus relationis est ratio, cur unum referatur ad aliud. At non potest dari ejusmodi

modi genus: vel enim illud dicit ordinem ad aliquid *absolutum*, vel ad *respectivum*. Non ad absolutum: hoc enim vel esset substantia vel quantitas, vel qualitas non est sola Substantia: alioquin omnes species, quæ ponuntur sub illo genere, etiam dicerent ordinem ad Substantiam. Atqui dantur multæ relationes quæ habent ordinem ad quantitatem, qualitatem &c. Neque vero potest habere ordinem ad omnia Prædicamenta simul: quia, sicut una specie relatio non potest referri ad plures terminos specie distinctos, ita non videtur una relatio genere posse referri, nisi ad unum genus. Atqui substantia, quantitas, qualitas differunt genere. Ergo summum genus non potest ad illa omnia simul referri. Neque dici potest, hunc terminum esse respectivum, quia si summum genus relationis habet ordinem ad terminum, qui ipse etiam sit respectivus, non minus illa relatio, quæ est in termino, erit summum genus quam illa, quæ ad ipsum refertur: neque enim altera sub altera continebitur.

Resp. Relativum, quod constituit summum genus, habere ordinem ad terminum absolutum, sed in communi: hoc est, siue sit Substantia siue quantitas &c. Sufficit enim huic summo generi, quod referatur ad aliud. Differentiæ vero illud contrahentes determinant illum universalem respectum ad talem vel talem respectum, v. g. *similitudo* quia est relatio quædam, quæ participat summum genus refertur quidem ad aliud in communi: quia vero non tantum est relatio in communi, sed certa quædam species relationis ideo non est ad aliud in communi, sed ad qualitatem. Atque hæc est differentia *similitudinis*.

Quod vero obijcebatur, relationem unam specie non posse referri ad plures terminos specie distinctos, quare neq; unam relationem genere posse referri ad plures terminos genere distinctos negandum hoc est: quia major est dependentia Relationis in specie

specie a suo termino, quam Relationis in genere à suo termino: sicuti *Actio* in genere potest referri ad *Substantiam*, *Quantitatem* & *Qualitatem* in communi, quæ tamen differunt genere, cum una *Actio* specie non possit esse, nisi ad unum terminum specie: ut calefactio non potest esse, nisi ad calorem, frigefactio ad frigus: *Actio* vero in communi, quæ est horum genus, non dicit ordinem ad unum genere terminum, sed ad unum analogice.

Quæritur II. *Quomodo genus summum Relationis, per varia genera usque ad infimas descendat Species?*

Nonnulli Relationem dividunt per varia fundamenta, seu rationes fundandi genere diversas, quas sub nominibus *unitatis*, *actionis* & *mensura* recensent. Verum hæ rationes fundandi non sunt Differentiæ essentialis, per se dividentes summum genus Relationis, sed inferunt ejusmodi secum Differentias. Et sub unoquoque horum Generum licet descendere ad varias species quarum aliæ ad hoc prædicamentum pertinent, aliæ ab eo sunt alienissimæ.

Melius ergo diviseris relationum in *Mutuas* & *non Mutuas*. *Mutua* est, cum ex parte utriusque extremi est realis habitudo ut inter duos lapides colore similes. *Relatio non mutua* dicitur, cum ex parte unius extremi est habitudo realis, ex parte vero alterius respectus est rationis. Talis est relatio inter *Scientiam* & *scibile*: scientia enim refertur ad scibilem realiter: at scibile ad scientiam refertur solum ratione. Sed, cum *mutua* quoque relatio possit esse, quando ex parte utriusque extremi habitudo est rationis ut est inter *Genus* & *Speciem*, *Subjectum* & *Predicatum*; neque hæc omnibus suis numeris absoluta videtur esse divisio admittenda tamen quia forte melior haberi non potest.

Relatio mutua iterum dividitur in *Relationem Equiparantiæ* & *Disquiparantiæ*. *Relatio Equiparantiæ* sive *eiusdem appellationis* est, cum utrumque extremum

extremum eodem modo se habet : ut *identitas*, *similitudo*, *aqualitas*. Hac Relatione inter se referuntur duo alba : hæc enim eandem appellationem habent & comparisonem. Relatio disquiparantiæ sive *diversa appellationis* est cum extrema se diversimode respiciunt, & diversam appellationem habent ac comparisonem. Et intercedit inter *simile & dissimile*, *aquale & inaquale*, *patrem & filium*, *dominum & servum*: Relatio disquiparantiæ iterum subdividitur in Relationem *Præcellentiæ* sive *Superioritatis* & *Inferioritatis*. Relatio præcellentiæ sive *superpositionis* est, quæ est majoris dignitatis, ut *paternitas* denominatio : pater enim dignior est filio, ad quem refertur. Relatio inferioritatis sive *suppositionis* est, quæ est minoris dignitatis, ut *filiatio*, *servitus*: filius enim indignior est patre, ad quem refertur.

Quæritur III. Unde petatur unitas generica Relationum & diversitas ?

Resp. A Fundamento, ita ut illæ relationes sine eisdem generis, quarum fundamenta sunt sub eodem genere contenta. Hinc *Similitudo* & *Dissimilitudo* sunt ejusdem generis, quia earum fundamentum est *Qualitas*.

Quæritur IV. Unde petatur unitas & distinctio specifica Relationum ?

Resp. Ab unitate & distinctione specifica Fundamentorum & formalium Terminorum : ideo enim *duæ paternitates* sunt ejusdem speciei, quia utriusque idem est fundamentum, scilicet vis generandi, & idem terminus formalis, scilicet homo genitus. Et *similitudo* ac *dissimilitudo* distinguuntur specie, contrariis de causis.

Quæritur V. Unde petatur unitas numerica Relationum ?

Resp. A Subjecto, Fundamento & Terminis simul. A Subjecto quidem, quia ad unitatem numericam Accidentium, maxime eorum quæ à subjectis non distinguuntur realiter, qualis est *Relatio*, requiritur

ritur necessario unitas numerica Subjecti. Ergo, ut sit una numero relatio, debet esse unū numero Subjectum. Quia vero unitas specifica relationis exigit unitatem specificam fundamenti & termini, ideo numerica relationis unitas exigit unitatem specificam Fundamenti & Termini.

Quæritur VI. Unde petatur distinctio numerica Relationum?

Resp. Si vel Subjectum numero distinctum sit, vel Fundamentum, vel Terminus. Pater hoc ex dictis.

IV. An quinque relatorum attributa rite Theor. 37. sint assignata?

Relatorum Attributum primum diximus ex Aristotele esse *contrarietatem*, eo quod scientia, quæ relatum est, contraria sit Ignorantia. Ubi per Ignorantiam intellige *Errorem*, qui solet appellari Ignorantia prave dispositionis: alioquin enim, si Ignorantia nihil aliud significet, quam negationem scientiæ, non est contrariè opposita scientiæ, sed privativè.

Nota I. Vox *Contrariorum* duobus modis sumitur, 1. late pro *Oppositis*. 2. striktè pro iis. quæ Ciceroni *Adversa* dicuntur. Si primo modo vox ista usurpetur dubium non est, quin relata præsertim mutua, recte dicantur contraria, id est, opposita: sic enim *pater & filius* relative inter se opponuntur. Si vero secundo accipiatur modo, Relatum non est contrarium suo Correlato, sed alieno: sic namque *simile* non est adversum *simili* sed *dissimili*.

Nota II. Attributum hoc non convenit Relatis ratione sui, formaliter & quatenus relata sunt: fic enim contraria propriè non sunt: Contrariorum quippe unum esse potest & considerari sine alio, ut *frigus* sine *calore*. Relatorum autem unum sine altero aut esse, aut considerari haudquaquam potest.

Cum

Cum ergo contrarietas Relatis tribuitur, id tantum fit ratione *Fundamentorum*, quibus nituntur, aut *Terminorum*, ad quos referuntur. Sic *simile* & *dissimile* dicuntur contraria, non quod Relatio *similitudinis*, sit proprie contraria Relatione *dissimilitudinis*, sed quia illorum fundamenta, vel termini, scilicet *candor* & *nigredo*, contrarie opponuntur.

Dum ergo *contrarietas* Relatis tribuitur, id tantum fit ratione *fundamenti* & *absoluti*, quod includunt, quatenus contrarium, quod in illis reperitur, est ratione fundamenti, quod habet contrarium. Sic *virtus* & *vitium*, quæ sunt contraria, non sunt Relata: quia nec *virtus* refertur ad *vitium*, nec *vitium* ad *virtutem*, sed utrumque refertur ad aliud, nempe vel ad hominem, in quo inest *virtus* aut *vitium*, vel ad objectum, quod in virtute est contrarium objecto vitii.

Hinc recte dixeris; Relata, licet *formaliter* contrarium non habeant, habere tamen *fundamentaliter* & *materialiter*.

Item Relata *secundum dici*, cum includant *Relativum* & *Absolutum* simul, ratione illius absoluti, possunt habere contrarium proprie, ut patet in *Scientia* & *Virtute*. Relata vero *secundum esse*, cum sint pure Relata, non habent contrarium *per se*, & quatenus Relata sunt: cum (ut dixi) Relata *per se* sumi non possint, sed necessario referantur ad alterum: Contraria autem sunt formæ absolutæ, quæ huiusmodi necessariam comparisonem, cuiusmodi in Relatis requiritur, averlantur.

Hoc tamen non impedit, quo minus ratione alterius, scilicet fundamenti, vel termini, etiam hæc Relata contrarium habere possint.

Dices: Ratione fundamenti Relatio non denominatur *substantialis*, vel *quantitativa*, quamvis

Substantia & Quantitas sint ipsius fundamentum
Ergo neque ratione fundamenti Relationi vel Re-
lati. tribui potest contrarietas.

Resp. Neg. Conf. quia istæ denominationes sunt
propriæ istorum Prædicamentorum, neque cum
ullo alio Prædicamento communicari possunt: non
enim possunt aut debent Prædicamenta confundi,
neque essentia unius Prædicamenti in aliud trans-
fundi. Denominatio autem *habendi contrarium* non
est propria unius Prædicamenti. Nihil ergo absurdi
est, à fundamento in Relationem derivari hanc de-
nominationem, maximè si usus, qui est loquendi
magister, ita obtineat.

Quæres. An omnia Relata Prædicamentalia con-
trarium admittant?

Resp. Nequaquam: sed illa tantum, quorum
fundamenta aut termini habent contrarium. Con-
ergo in his non est contrarietas, neque in Relatio-
ne erit contrarietas. Hinc *pater filio* contrarius non
est, nec *duplum triplo*.

Ideo non convenit omni Relationi: imò neque
soli, quia convenit etiam, & quidem primariò
Qualitati: imò, quibus convenit, iis non, nisi per
accidens, convenit.

Secundum Relatorum attributum apud Aristo-
telem est *recipere magis & minus*. Hoc evidens est
in Similibus, Dissimilibus, Æqualibus, Inæqualibus
&c. Non tamen convenit omnibus: duplum enim
non suscipit magis & minus. Imò nec convenit so-
lis: cum Qualitati quoque, & potius, conveniat
quam Relatis.

Hac de re pluribus egimus Effato 95. Cent. IV.
Nunc

Dico I. Relationem suscipere magis & minus
ratione fundamenti, non quod fundamentum de-
beat propriè magis recipere & minus, nec quod
semper Relatio augeatur, cum intenditur vel aug-
tur Fundamentum, & contra minuitur, diminuitur

Et remisso Fundamento, sed quod necessarium fit ad hoc, ut Relatio suscipiat magis & minus, sive intendatur & remittatur, ut Fundamentum illius latitudinem habeat, cuius respectu variari possit: & hinc interdum intendetur, intenso Fundamento, interdum vero remisso. v. g. *calidum ut octo & calidum ut quatuor* sunt dissimilia, si *calidum ut quatuor* intendatur, & unum adhuc caloris gradum acquirat, Fundamentum intendetur, Relatio verò Dissimilitudinis minuetur: quod si *calidum ut quatuor* intendatur, Relatio dissimilitudinis minuetur, & si *calidum ut octo* remittatur, intendetur similitudo. Et idem, servata proportionem, dices de inæqualitate. Omnis ergo Relatio, quæ magis recipit & minus, hoc habet à Fundamento, latitudinem aliquam habente, sive illa sit *intensiois & graduum*, sive *extensiones & partium*, sive alia quæcunque.

Dico II. Fundamentum esse id, unde oritur & causatur intensio & remissio, ipsa tamen Relata deinde intendi & remitti, quatenus Relata sunt. Patet hoc in exemplo allato similitudinis & dissimilitudinis: neque enim *albedo* duntaxat intenditur, quæ similitudinis & dissimilitudinis est fundamentum, sed ipsa etiam similitudo & dissimilitudo in se fit major & minor. Hinc

Dico III. Relata, quæ sequuntur Substantiam, aut aliquid aliud invariabile omnino, aut sub aliquâ ratione invariabili, non suscipere magis aut minus, ut est *paternitas, duplum, æquale* &c. si sumatur *mathematicè & in rigore*: illa verò, quæ sequuntur aliquid variabile, quæ tale, suscipere magis & minus: ut est *similitudo, dissimilitudo* &c.

Tertium Relatorum attributum est, *dici reciproci, vel ad convertentiam, sive ad convertentia*. Id est, sicut hoc dicitur esse illius, ita illud dicitur esse huius: sic enim *pater est filii pater, & filius vicissim est patris filius*.

Hic nota, aliud esse *conversionem*, aliud *convertibilitatem*, aliud *convertentiam*.

Conversio est illatio unius propositionis ex alia, quæ provenit ex transpositione terminorum: ut; *Omnis homo est animal. Ergo aliquod animal est homo.*

Convertibilitas est convenientia duorum terminorum, quorum quilibet potest universaliter & absolute prædicari de altero: ita se habet *risibile* respectu *hominis*: *omnis enim homo est risibilis, & omne risibile est homo.*

Dici ad convertentiam est unum aliquem terminum ad alterum referri, qui vice versa rursus ad ipsum refertur, quamvis neuter de altero prædicetur: sic *pater* dicitur *filii pater*, & *filius* dicitur *patris filius*, quamvis nec *pater* de *filio*, nec *filius* de *patre* prædicetur. Atque hoc omni convenit Relato & soli.

Dices: Hoc convenit etiam Relatis *secundum dici*. Ergo non convenit soli Relato.

Resp. Neg. Conseq. Convenit enim tantum Relatis *secundum dici*, quatenus aliquam Relati rationem obtinent.

Plura de hoc *Attributo* diximus *Essar* 96. *Centuriæ IV.*

Quartum Relatorum attributum est, esse *simul natura*: hoc est, se mutuò ponere & tollere. Convenit hoc attributum omnibus & solis Relatis prædicamentalibus: sic *pater* & *filius* sunt simul natura, quia si *pater* est, etiam *filium* esse necessum est. Ubi nomine *patris* exaudi & *matrem*, nomine quoque *filii filiam*.

Dices: Senior & junior non sunt simul natura. *Pater* est senior, *filius* est junior. Ergo *pater* & *filius* non sunt simul natura.

Resp. Dist. Min. *Pater* est senior, *filius* est junior, quatenus *materialiter* sumuntur, pro ipsis subjectis, quæ denominantur *pater* & *filius*, Concedo:

cedo : si sumantur *formaliter*, Nego Minorem. Unde etiam distinguo consequens : Ergo pater & filius non sunt simul natura , si sumantur *formaliter* , Nego : si *materialiter* , concedo consequentiam : sic enim sunt entia absoluta , & unum eorum potest esse prius non modo *natura* , sed necessario etiam *tempore* prius est altero : Petrus namque quia homo , quoad existentiam, prius est Paulo, qui ejus filius dicitur : secundum tamen rationem formalem paternitatis & filiationis sunt simul natura , nec potest quis pater esse aut dici , sine filio.

Obj. Opposita non ponunt se mutuò , unum enim eorum potius destruit alterum. Sed Relata sunt opposita. Ergo non ponunt se mutuò , adcoque non sunt simul natura.

Resp. Dist. Maj. Opposita non ponunt se mutuò in eodem subjecto , Concedo : in diversis , nego Majorem , unde etiam distinguendum est consequens : Ergo Relata non ponunt se mutuò in eodem subjecto , Concedo : non ponunt se mutuò in diversis subjectis , Nego Consequentiam.

Plura vide Effato 97. Centur. IV.

Quintum & ultimum Relatorum attributum est, quod *quiddefinite, determinate, in particulari & quidditative unum novit Relatorum, cognoscat eodem modo necessario & alterum, ad quod refertur* : quia , cum totum esse Relati sit , ad aliud aliquo modo se habere , non potest hoc esse cognosci sine eo, ad quod ita se habet ; si quis enim novit , aliquid esse melius , cognoscere debet , respectu cujus sit melius. Non potest ergo *definite, id est, determinate & in particulari, vel quidditative & essentialiter unum Relatum cognosci sine alio* : totum enim esse Relati, quia tale, est se habere aliquo modo ad aliud. Ergo si quis non novit id , ad quod refertur , neque novit , Relativum referri : id est , licet confuse possit cognoscere , referri ; non potest tamen *determinate & quidditative*

ditativè cognoscere illud, quatenus refertur.

Hoc *veris* Relatis convenit, & est proprium quarro modo: neque enim fieri potest, ut scias, quemquam esse patrem, & ignores, eum habere filium. Et cum ex ipsa definitione Relatorum verorum constet, eorum naturam in referendo esse eandem, profectò necessum est, si unius naturam cognoveris, ut alterius quoque sis gnarus. Relatis verò *spuriis* nullo prorsus modo convenit: etenim sapissimè fit, ut partem cuiuspiam animalis certo sciamus, dentem v. g. elephantis, aut cornu cervi, ignoremus tamen penitus ipsum animal. Dens autem & Cornu impropria Relata sunt: Dens enim dentati est dens, & cornu cornuti est cornu.

Plura, cui lubet, in hanc rem videat Effat. 99. & 100. Centuriæ IV.

CAPUT UNDEVIGESIMUM,

De

PRÆDICAMENTO ACTIONIS.

THEOREMATA.

PRadicalementum Actionis est, in quo Actio, per Genera & Species, usque ad Individuum, disponitur.

1. Actio est actus ab agente profectus, sive est id, à quo agens denominatur formaliter agere. Sic per calefactionem ignis formaliter calefacit.

2. Estque Substantialis, vel Accidental.

3. Substantialis, cujus terminus est Substantia: hoc est, per quam producit Substantia: ut generatio ignis, aut animalis.

5. d.

5. *Accidentalis*, cujus terminus est *Accidens*.

6. *Et hæc vel est Immanens, vel Transiens.*

7. *Actio immanens est, cujus terminus pro sub-
jecto habet illam ipsam potentiam, à quâ Actio produ-
citur: Sive, cum id, quod produxit Actionem, eam
recipit in se. Talis est Actio Sensuum, Intellectus
item & Voluntatis, Sensatio scilicet, Intellectio
& Volitio. Sic Visio producitur à potentiâ visivâ,
& ejus terminus eidem potentiâ inhaeret. Et Intel-
lectio producitur à potentiâ intellectivâ, ejusque
terminus, verbum nempe mentis, in eadem potentia
sedem obtrinet.*

8. *Hæc Actio nullam extrinsecus evidentem inferte
mutationem.*

9. *Actio transiens est, cujus terminus est extra
potentiam, à qua elicitur Actio, adeoque est in alio
subjecto, ad quod veluti transit: ut calefactio editur
à potentia calefactiva ignis, ejus tamen terminus,
nempe calor, qui producitur, non inhaeret igni, sed
aeris, vel alteri alicui subjecto.*

10. *Hanc Gilbertus Porretanus sic definiuit; est,
secundum quam in id, quod subjicitur, agere dici-
mur. Sic per humectationem Aqua dicitur agere
in subiecta corpora, quæ per illius Actionem alteran-
tur.*

11. *Et hæc evidentem mutationem subjecto extrin-
secus infert.*

12. *Talis Actio iterum est duplex: Naturalis, vel
Artificialis.*

13. *Naturalis, quæ à natura fit, ut, calefactio
ab igni.*

14. *Estque Perfectiva, vel Corruptiva.*

15. *Perfectiva, quæ perficit subiectum: ut; Illu-
minatio.*

16. *Corruptiva, quæ destruit subiectam: ut;
Cumbustio.*

17. *Actio artificialis est, quæ ab arte fit: ut Aedi-
ficatio.*

18. *Alia*

18. *Alia multa Actionis adferri possunt Divisiones : sed illis , quia ad Physicam potius , vel Metaphysicam pertinent , hic locus esse non videtur.*

19. *Ad Actionem , præsertim transeuntem , requiruntur quatuor . 1. Agens , ut ignis . 2. Qualitas , sive virtus agendi , secundum quam agit , ut calor 3. Patiens , sive materia subiecta & recipiens , ut Aqua . 4. Actionis receptio , ut ingressus caloris in aquam .*

20. *Attributa Actionis tria fere numerantur .*

I. *Actio recipit contrarium : Calefactio enim contraria est frigefactioni .*

II. *Actio recipit magis & minus . Sic namque magnus rogos vehementius calefacit , quàm ignis aliquis exilis .*

III. *Proprium est Actionis , in ferre ex se Passionem : calefactio enim , quæ est quædam Actio ignis , infert ex se Passionem in id , quod subicitur : quippe calefacere infert tò caleferi .*

QUÆSTIONES.

I. *An Actio constituat peculiare Prædicamentum ab aliis distinctum ?*

Nota I. nomen *Actionis* bisariam sumitur . 1. *specialiter & proprie* , quatenus opponitur *Factioni* , eò quod *Actio* , v. g. *intellectiva* , non transeat in aliud : *Factio* verò in aliud transeat , & relinquat opus post se , ut *ædificatio domum* . 2. *generaliter & communiter* , quatenus ambitu suo complectitur & *Actionem proprie dictam* , & *Factionem* : atque ita hîc sumitur .

Nota II. *Actio* sumitur 1. aliquando pro forma *introducenda in patiens* , vel pro *Qualitate* , quæ est ratio formalis agendi : & sic neque est Prædicamentum , neque in Prædicamento *Actionis* , sed *Qualitatis* . 2. aliquando verò pro *Actione reali* , quæ consurgit ex debitâ applicatione & approximatione .

matione agentis ad patiens, quâ *formaliter* agens dicitur agens: ita nomen *Actionis* usurpatur hoc loco. His notatis,

Resp. *Actionem* constituere peculiare Prædicamentum: est enim 1. Genus generalissimum., habens sub se Species subalternas, specialissimas & Individua. Species quippe subalternæ sunt *Actio Substantialis*, *Accidentalis*, *Immanens*, *Transiens* &c. Species verò specialissimæ sunt *Frigesactio*, *Calesactio* &c. Individua tandem sunt *hæc frigesactio*, *hæc calesactio* &c. 2. Habet distinctum modum prædicandi de primâ Substantiâ, qui est prædicari *in quid agit?* ut cùm quæritur; *quid agit Socrates?* rectè responderetur; *disputat*.

Obj. 1. Omne Prædicamentum est principium. Actio non est principium. Ergo non est Prædicamentum. Min. prob. Principium non dependet ab alio. Actio dependet ab alio. Ergo non est principium. Min. prob. quia Actio dependet partim à Formâ, partim à Qualitate: agit enim agens per naturalem potentiam.

Resp. ad ultimam probationem per distinctionem; Actio dependet *effective*, sive *in genere causæ efficientis* à Forma & Qualitate, Concedo: *formaliter*, sive *in genere causæ formalis*, Nego. Non repugnat autem, unum Prædicamentum pendere ab alio *in genere causæ efficientis*, sed tantum *in genere causæ formalis*: cùm, *in genere causæ formalis*, quodlibet Prædicamentum sit primum principium & Genus generalissimum, neque ab ullo dependeat *in genere causæ formalis*.

Obj. 2. Actio convenit in Genere cum Passione. Ergo non est genus generalissimum. Conseq. est nota. Ant. prob. quia conveniunt in Motu, tanquam in genere.

Resp. Dist. Ant. conveniunt in genere *naturali*, scilicet in materia, Concedo: in genere *Logico*, id est, Prædicamento, Nego Antecedens; & ejus proba-

probationem: *Motus* enim neque est genus univocum, neque prædicatur essentialiter de *Actione* & *Passione*, tanquam Genus de suis inferioribus.

Dices: Contraria sunt sub eodem genere. Sed *Actio* & *Passio* sunt contraria. Ergo *Actio* & *Passio* sunt sub eodem genere. At quæ sunt sub eodem genere non sunt generalissima. Ergo *Actio* & *Passio* non sunt generalissima. Ergo *Actio* non est Prædicamentum.

Resp. 1. ad Maj. non esse necessum, semper poni contraria sub eodem genere: imò aliquando esse ipsamet genera contraria, ut patet ex Aristotele in *Post-prædicamentis*.

Resp. 2. Neg. Min. quamvis enim *Actio* una possit alteri esse *Actioni* contrariæ, ut *frigesactioni* & *calefactioni*, inde tamen non sequitur, *Actioni* contrariam esse *Passionem*.

II. An *Actionem* rectè definiverit Porretanus, secundum quam in id, quod subicitur, agere dicimur,

Resp. I. Definitionem istam non esse *Actionis* in genere: neque enim propriè convenit *Actioni immanenti*, sed soli *transcendenti*: hæc enim agit in subjectam materiam.

Resp. II. Definitionem istam esse bonam: competit namque omni & soli *Actioni transcendenti*. Quod facile patebit ex singularum particularum explanatione: Loco igitur Generis subintelligitur forma *accidentalis*, quæ aliquo modo intelligitur per relationem *quam*. Reliqua verba vices gerunt differentiarum: distinguunt namque *Actionem transcendentem* a reliquis omnibus: rō secundum dicit circumstantiam sive habitudinem causæ *formalis* (cum *Actio* sit forma denominans, & *agens* sit denominatum formaliter dictum ab *Actione*) non autem efficiens: quia secundum Qualitatem, vel formam substantialem

lem recte dicimur agere *effective*: at secundum Actionem *formaliter*: τὸ dicimur non tantum notat homines, sed etiam quamlibet Substantiam. Tandem additur; in id quod subjicitur, id est, in ipsum pariens. Actio enim agentis semper fit in patiens dispositum.

Dices: Hæc definitio est nugatoria, quia est idem: Actio enim definitur per agere autem & Actio idem sunt *realiter*.

Resp. I. Quamvis Agere & Actio *realiter*, sive secundum rem sint idem, differunt tamen secundum modum essendi & significandi, quia differunt sicut concretum & abstractum: Actio enim est abstractum, agere verò concretum: sed concretum nobis notius est abstractio. Actio ergo definitur per agere, tanquam per suum effectum, nobis ipsâ Actione notiore.

Resp. 2. Licet sint idem in significato, differre tamen in connotatione.

Obj. 1. Hæc definitio convenit alteri à definito. Ergo legitima non est. Ant. prob. 1. quia secundum cultum dicimur agere in id, quod scinditur. Atqui cultus non est Actio. Ergo ista definitio convenit aliis à definito. 2. Secundum formam substantialem dicimur agere, neque tamen forma substantialis est Actio. 3. Convenit hæc definitio Factioni, quæ Actio non est: imò Actio & Factio distinctos habitus definiunt, Actio scilicet Prudentiam, Factio vero Artem. Ergo hæc definitio convenit alteri à definito.

Resp. Neg. Ant. Ad primam probationem dico, secundum cultum dici nos agere *effective* & *instrumentaliter*, non autem *formaliter*. At secundum Actionem *formaliter*: τὸ namque secundum (ut supra dixi) hîc notat circumstantiam causæ *formalis*: quia Actio hæc est forma accidentalis in agente, secundum quam agens *formaliter* dicitur agere. Ad secundam probationem respondeo, eodem serè modo:

modo: neque enim secundum formam substantialem dicimur agere *formaliter*, sed *effectivè & principaliter*. Ad tertiam probationem resp. ex Not. 1. *Actionem specialiter* sumptam, ut cum ingreditur definitionem *Prudentiæ*, opponi *Factioni*: non autem, si *generaliter* sumatur & *communiter*, quatenus convenit & *Actioni propriè dictæ*, & *Factioni*, imò & ipsi *Contemplationi*.

Obj. 2. Ignis calefacit aquam sibi superpositam. Ergo non agit in id, quod subicitur. Malè ergo dicitur *Actio*, secundum quam in id, quod subicitur, agere dicimur.

Resp. Licet aqua, secundum situm localem, supra ignem ponatur; quatenus tamen ignis agit in ipsam, secundum virtutem ipsi subicitur: quia virtus ignis agit in aquam, atque ita hæc illi supponitur, vel subicitur.

III, An divisiones Actionis in theorematibus allata rectè se habeant?

Sunt argumenta quædam, quibus ostendi videtur, non omnes hæc divisiones contineri sub Genere summo Prædicamenti *Actionis*: nam I. Divisio Generis summi debet esse univoci in univocata. Sed prima harum divisionum non est univoca in univocata, sed analogi in analogata, Ergo prima divisio non rectè constituitur sub Genere summo Prædicamenti *Actionis*. Major est nota. Minor prob. quia *Substantia* & *Accidens* sunt analogæ. Ergo *Actio* quoque *substantialis* & *accidentalis* non univocè, sed analogicè conveniunt. Antecedens notum est ex iis, quæ dicta sunt de Prædicamentis generatim. Consequentia verò probatur, quia Actiones sumunt speciem suam ex terminis. Ergo si ipsi termini sunt analogi, certè Actiones erunt analogæ. II. *Actio immanens* non spectat ad hoc

Præ-

Prædicamentum. Ergo neque divisio in Actionem *transeuntem* & *immanentem* est hujus Prædicamenti. Ant. prob. 1. quia Actio, quæ ad hoc Prædicamentum pertinet, debet esse productiva alicujus termini. Actio enim est emanatio termini seu effectus ab agente. Sed Actio *immanens* non est productiva alicujus termini. Ergo Actio *immanens* ad hoc Prædicamentum non pertinet. Minor prob. ex Arist. lib. 9. Metaph. c. 8. ubi hoc discrimen statuit inter Actionem *immanentem* & *transeuntem*, quod hæc aliquid operis confectum relinquat, illa nihil. 2. prob. idem Antecedens, quia omnis Actio de Prædicamento Actionis est motus, ut colligitur ex 3. Phys. t. 19. Atqui Actio *immanens* non est motus, cum fiat in instanti. Ergo Actio *immanens* non pertinet ad hoc Prædicamentum.

Propter hæc, & similia Argumenta, variæ sunt opiniones circa divisiones traditas: nam quod ad primam attinet, putant nonnulli, ob rationem allatam, eam esse Analogi, ita ut Actio dicatur *analogicè de Substantiali & Accidentali*: à quibus si quæras, utra igitur Actio constituat hoc Prædicamentum? respondent; solam *accidentalem* huc pertinere: *substantialem* verò reduci ad Prædicamentum *Substantiæ*.

Verùm contra hos facit, quòd ex hac sententia sequeretur, vel nullum esse peculiare *Prædicamentum Actionis*, sed omnem Actionem reduci ad Prædicamentum sui termini, vel duo constituenda esse Prædicamenta *Actionis*, unum Actionis *substantialis*, alterum *accidentalis*: quod hætenus nemini puto fuisse auditum. Hoc autem sequi, probatur, quia, cum non sit major ratio, cur Actio *accidentalis*, quàm *substantialis* constituat peculiare Prædicamentum, ut consideranti facilè patebit, sanè vel ex nulla Actione, vel etiam ex *substantiali* constitueretur aliquod Prædicamentum. Ergo si Actio

Actio substantialis, non continetur in hoc Prædicamento *Actionis*, constituet aliud distinctum *Actionis* Prædicamentum: vel certè, si *Actio substantialis* ad Substantiam revocatur, cur non etiam *Accidentalis* *Actio* revocabitur ad Prædicamenta aliorum Accidentium? tantam enim affinitatem habet cum suo termino *causatio* v.g. quantum habet *generatio* substantialis cum suo termino.

Hac igitur opinione rejectâ; primæ rationis, præcæ allatæ, distinguenda est Minor: potest enim *Actio* dupliciter spectari. 1. *Physicè*, ut ita loquar, quatenus scilicet est realis quædam emanatio effectus à suâ causâ, seu prout est via ad terminum. 2. *Logicè*, quatenus præcise est forma quædam prædicabilis, & denominans ipsum agens. Si primo modo consideretur, verum est, quod in Minore assertitur, *Actionem* dici analogicè de *substantiali* & *accidentali*, ut recte probat confirmatio ibidem adducta: si autem secundo modo spectetur, neganda est Minor: sub hac enim ratione præcise spectata *Actio*, non dicitur prius de *substantiali*, quàm de *accidentali*: quia quod *Actio* denominet ipsum agens, non convenit illi in ordine ad *Actionem substantialem*, quatenus hæc denominat suum agens, & per consequens, ut sic præcise considerata, *Actio* non dicitur analogicè, sed univocè de *Actione substantiali* & *accidentali*. Et hoc secundo modo considerant Philosophi *Actionem*, cum affirmant, eam esse peculiare Prædicamentum.

Alterius rationis (quæ movit Soncinatem 3. Metaph. quæst. 36. ut existimaret. *Actiones immanentes* non spectare ad hoc Prædicamentum, quod non sint productivæ termini) negatur antecedens. Ad primam ejus confirmationem, contra Majorem, neganda est Minor, cujus probatio nihil cit: Aristoteles enim, cum docet in Metaphysicis, *Actionem transeuntem* ab immanente in se differre, quod illa aliquid operis confectum relinquit.

relinquat, *hac vero nihil*, loquitur de opere seu effectu relicto extra ipsum agentem, qualem effectum sola habet Actio *transiens*: non tamen negat Philosophus, quin Actio *immanens* terminum aliquem *immanentem* sibi vendicet: sic enim emanatio intellectionis ab intellectu, pro effectu seu termino, habet ipsam intellectionem, quæ est qualitas quædam tertiæ speciei. Ad secundam ejusdem. Antecedentis confirmationem neganda est Major: non enim solummodo Motus & successivæ mutationes sive Actiones ad hoc prædicamentum pertinent, sed & instantanea, ut illuminatio & similes, quicquid dicat Soncinas. Cum vero Aristoteles dicit, omnem Actionem esse motum, non sumit Motum *præcisè* pro sola mutatione successiva, sed late, pro quavis mutatione, sive ea sit *instantanea*, sive *successiva*, quomodo frequentissimè accipitur *Motus*, cum ab Aristotele, tum ab aliis Philosophis.

Et hæc de divisionibus hujus Prædicamenti: præter quas & aliæ plurimæ excogitari possunt, pro distinctione potissimum terminorum, ad quos tendunt Actiones. Ex quorum terminorum *specifica* vel *numerica* distinctione, facile erit, constituere varias Species & Individua in hoc prædicamento, atque adeo cognoscere, quâ ratione ordinari debeat recta linea prædicamentalis in Prædicamento *Actionis*, à genere summo, per varias Species, usque ad individuas & singulares Actiones. Quænam autem Actiones habent terminos *specie*, vel *numero* diversos, ex diversis Scientiis, sub quarum considerationem hujusmodi actiones cadunt petendum est.

IV. Quot & quæ sint Actionis attributa?

IN Theorematis tria recensuimus cum Gilberto Porretano, in quibus primum est; *Actio recipit contrarium*: aliquæ enim Actiones immediate fiunt à Qualitatibus contrariis, & immediate quoque producant Qualitates contrarias: ut calefacere & frigefacere immediate producantur à calore, & frigore, & immediate quoque producant calorem & frigus. Ergo aliquæ Actiones inter se contrariantur.

Attributum hoc neque omni convenit Actioni, neque soli: non omni, quia Actio scribendi v. g. nullam sibi habet Actionem contrariam. Et ratio est, quia non omnes Qualitates ab agente effectæ sunt contrariæ. Non convenit etiam soli, quia convenit quoque Qualitati, & quidem potissimum. Unde intelligendum hoc est non ratione ipsius Actionis in se consideratæ, sed ratione effectus vel termini: cum enim calor & frigus sint contrariæ Qualitates, propter has calefactio & frigefactio sibi invicem contrariabuntur.

Obj. 1. Contraria sunt formæ activæ & passivæ inter se. Sed duæ Actiones numquam sunt activæ, quia sic mediante Actione agerent, adeoque Actioni alia conveniret Actio, & sic daretur processus in infinitum. Hoc autem est absurdum. Ergo Actio non habet contrarium.

Resp. Dist. Maj. Contraria, quæ primò & per se contrariantur, sunt formæ activæ & passivæ, quales sunt Qualitates, Concedo: Contraria, quæ solum ex consequenti contrariantur, & per aliud, Nego Majorem. Actiones autem tantum per aliud contrariantur, scilicet per Qualitates, quas inferunt vel à quibus inferuntur.

Obj. 2. Contraria non possunt simul eidem convenire

venire. Sed calefacere & frigefacere eidem conveniunt simul. Ergo non contrariantur. Min. prob. quia aqua tepida simul calefacit corpus frigidum, & frigefacit calidum.

Resp. Dist. Maj. Non possunt contraria, tanquam subiecto, eidem simul convenire, Concedo: quia idem non est simul & semel subiectum contrariorum: non possunt simul eidem, tanquam causæ, convenire contraria, Nego Majorem: potest enim unum & idem simul esse causa contrariorum.

Secundum attributum est; *Actio suscipit magis & minus*: aliquæ enim Actiones causantur à Qualitatibus, quæ in agendo quandoque intenduntur & remittuntur: ideo Actiones, quæ fiunt ab ipsis, vel ipsis mediantibus, intenduntur & remittuntur: sic calefacere intenditur per intensiorem caloris calefacientis. Accidit hoc vel pro maiore virtute agentis, quomodo ignis magis calefacit, quàm aer, vel pro maiore aut minore resistentiâ patientis: sic ignis magis calefacit chartam, quàm ferrum, quia hoc magis resistit.

Hoc etiam attributum non convenit Actioni per se, sed per accidens, ratione Qualitatum magis aut minus suscipientium, adeoque soli non competit Actioni.

Obj. Nulla forma simplex recipit magis aut minus: cum forma simplici & invariabili essentiâ consistat: quod autem invariabile est, neque intenditur, neque remittitur. Sed omnis Actio est forma simplex, Ergo Actio non recipit magis & minus.

Resp. Distinguendo probationem Majoris; omnis forma est invariabilis secundum suam essentiam & in abstracto, adeoque nec magis recipit, nec minus, Concedo; omnis forma est invariabilis secundum esse in subiecto, sive si sumatur in concreto, Nego, atque ita Actio recipit magis & minus, intenditur & remittitur.

Tertium attributum est; *Actio ex se infert Passi-*
Q
sionem:

sionem: id est, à propositione, in quâ prædicatur Verbum *activum*, ad propositionem, in quâ prædicatur Verbum *passivum*, est bona consequentia, dummodo sint diversorum subiectorum: bene quippe sequitur, *Ignis califacit aquam. Ergo aqua calefit ab igni.* Ratio Attributi est, quia omnis causa, quantum est ex se, insert suum effectum. Sed Passio est effectus Actionis. Ergo omnis Actio ex se insert Passionem. Unde hoc ipsum, quod Actio nominatur *per virtutem & causalitatem effectivam*, Passio nominatur *per modum effectus & principii*.

Hoc Attributum est Proprium quarti modi, quia convenit omni Actioni, & soli & semper.

Obj. Istud attributum non convenit soli Actioni. Ergo non est illi proprium quarto modo. Ant. prob. quia convenit igni, & ejus Qualitati, qui est calor: nam calor ignis ex se insert Passionem.

Resp. 1. Licet Ignis, vel aliqua Qualitas insert Passionem, hoc tamen non fit *immediate*, sed *mediate* Actione.

Resp. 2. Ignis insert Passionem *effectivè*, sed non per bonam consequentiam: nam ex eo, quod ignis est, non sequitur Passio. Isto autem modo hic sumitur *to' inferre*.

Obj. 2. Omne inferens est prius illato. Actio non est prior Passione. Ergo Actio non insert Passionem. Min. prob. quia in eodem instanti, in quo agens agit, patitur patiens.

Resp. Dist. Maj. Omne inferens est prius illato, *secundum naturam*, Concedo: *secundum tempus*, Nego Majorem. Actio autem non est prior Passione, *secundum tempus*, Concedo: *secundum naturam*, Nego Minorem: hoc autem sufficit ad id, ut Actio dicatur inferre Passionem.

Obj. 3. Actio quandoque insert Actionem. Ergo non tantum insert Passionem. Ant. prob. quia principale agens insert Actionem instrumenti.

Resp.

Resp. Ad probationem Antecedentis, Instru-
mentum posse cum duobus comparari. 1. cum ul-
timo effecto. 2. cum principali agente. Si cum
effecto, habet rationem agentis: si verò cum prin-
cipali agente, rationem habet patientis. Non est
autem absurdum, idem diversorum respectu esse
agens & patiens: sic enim aqua calefit, & vicif-
sim calefacit id, quod in illa, vel juxta illam po-
nitur.

CAPUT VIGESIMUM,

De

PRÆDICAMENTO
PASSIONIS.

THEOREMATA.

PRadicalamentum Passionis est, in quo Passio,
per sua Genera & Species, usque ad Indivi-
dua, disponitur.

2. Passio Aristoteli est *actus patientis*: Si-
ve est *accidens*, à quo res dicitur formaliter
patiens. Vel, est *receptio rei ab agente producta in*
subiecto. Porretano dicitur *effectus illatioque Acti-*
onis: ut calefieri efficitur & infertur ex calefa-
cere.

3. Species Passionis tot fere sunt, quot Actio-
nis. Unde.

4. Dividi 1. potest Passio in Substantialem &
Accidentalem.

5. Substantialis est, qua respicit terminum substan-
tialem: ut generatio passiva.

Q 2

6. Acci-

6. *Accidentalis est, quæ respicit terminum accidentalem: ut calefactio passiva.*

7. *Dividitur deinde à multis Passio (sed perperam) in Immanentem & Transeuntem.*

8. *Immanens illis dicitur, quæ manet in ipsâ potentiâ activâ.*

9. *Transiens, quæ transit in aliud subiectum.*

10. *Melius dividi poterit Passio in Instantaneam & Successivam.*

11. *Passio instantanea est, quæ in aliquâ indivisibili fit duratione: ut generatio & illuminatio passiva.*

12. *Passio successiva est, quæ fit in duratione successivâ: ut calefactio & frigefactio passiva.*

13. *Passionis Attributa sunt præsertim tria.*

I. *Passio habet contrarium: sic enim calefieri & frigefieri contrariantur.*

II. *Passio recipit magis & minus: potest namque aliquid magis calefieri, vel minus.*

III. *Passio inferitur ex Actione: ex eo enim, quod aliquid calefacit, sequitur, aliud calefieri.*

QUÆSTIONES.

I. *Quomodo Actio & Passio distinguantur inter se?*

DE distinctione *Passionis* ab *Actione* non identici sentiunt omnes: sunt enim, qui putant, hæc duo *realiter* à se invicem distinguui: alii concedunt, interdum *realiter* distinguui: negant autem id semper fieri. Alii sola *ratione* distinguui volunt. Multi *modalem*, non pauci *formalem* inter ea distinctionem posuere.

Resp. I. Non distinguui *Actionem* & *Passionem* *realiter*: nam in *calefactione* v. g. si consideremus *calor in fieri*, quatenus est ab igne *calefaciente*, dicitur

dicatur *Actio*: si verò, quatenus recipitur in subiecto calefacto, vocatur *Passio*. Sic idem quoque est *realiter* id, quod discitur, & id, quod docetur.

Resp. II. Dici posse, ea *formaliter* distinguì: aliud quippe est calorem produci, & aliud eundem recipi, & diversa est utriusque definitio.

Resp. III. *Actionem*, quâ ex subiecto aliquid fit, & in subiecto, videri potius solâ ratione distinguì à *Passione*, ita ut eadem dependentia & emanatio formæ, quatenus est ab alio, dicatur *Actio*: quatenus verò recipitur in alio, dicatur *Passio*. Et ratio est, quia sine causâ videtur major inter *Actionem* & *Passionem* poni distinctio: cum hæc rationis distinctio sufficiat, tum ad diversa constituenda Prædicamenta, tum ad ea omnia, quæ, de *Actione* & *Passione*, communis tradit Philosophorum Schola. Deinde quæ ita se habent, ut inter ea nulla dari possit separatio realis, etiam non mova, ea solùm ratione differunt. Atqui ita se habent *Passio* & *Actio*, quâ aliquid ex subiecto fit, & in subiecto: cum ne quidem intelligi queat, *Actionem* aliquam in subiecto aliquid efficere, quin ille effectus in subiecto recipiatur, atque aded etiam *Passionis* rationem adjunctam habeat. Et vicissim fieri non potest, ut aliqua detur in subiecto *passio*, quin ab aliquo procedat agente, adeoque adjunctam habeat *Actionem*. Sunt ergo hæc omnino inseparabilia, adeoque solâ ratione distincta.

Hæc autem distinctio non est rationis *rationis* *rationis*, utpote quæ ad Prædicamentorum inter se distinctionem non sufficiat, sed rationis *rationis* *rationis*, quæ fundamentum habet in rebus & ab intellectu perficitur.

*II. Cum Actio & Passio non distinguantur
realiter, an Passio constituat diversum
ab Actione & aliis Prædicamentum?*

Maximè: quia diverso modo hæc ipsa Substantiam afficiunt, & perficiunt, *Actio* scilicet respectu *potentia activa*, ut ab ea proficiscitur: *Passio* verò respectu *potentia passiva*, quatenus in ea recipitur.

Obj. 1. Arist. lib. 1. de gen. & cor. c. 7. r. 30. & 51. dicit, agens & patiens convenire in genere diffarre verò specie, & esse contraria. Ergo vult, illa esse sub eodem genere. Ergo non constituunt diversa Prædicamenta.

Resp. ex Quæst. I. Capitis præcedentis, Aristotelem non sumere loco eit. nomen *Generis* pro genere *Logico*, vel *Metaphysico* (de quo tamen est sermo, cum agitur de constitutione *Categoriarum*) sed *Physico*, nim pro *materiâ*: sic ut & *Speciei* nomen ibidem pro *formâ* sumit *Physicâ*, non autem pro *Differentiâ* tertio, neque pro *Specie* secundo Prædicabili. Vult ergo Philosophus tantum, id, quod agit, & id, quod patitur, debere similem habere materiam, non autem similem formam, eo quòd, si unum, aut alterum illorum deesset, nulla sequeretur Actio.

Obj. 2. Passio est in Prædicamento *Qualitatis*, cuius est tertia species. Ergo malè ponitur Prædicamentum ab aliis distinctum.

Resp. Vocabulum *Passionis* duobus modis usurpari. 1. pro Qualitate facile mobili à subjecto, & inferente passionem sensui: ita verum est Antecedens. 2. prout est immediatus effectus Actionis. Sic negatur Antecedens & Consequentia: habet enim Passio sic sumpta distinctum modum prædicandi, quàm est in quid patitur. Ergo & est Prædicamentum

tum ab aliis distinctum. Sunt & aliæ *Passionis* significationes, quas vide cap. de *Qualit. Quæst. V.*

Obj. 3. *Passio* dicit essentialiter *Relationem* ad agens. Ergo pertinet ad *Prædicamentum Relationis*.

Resp. *Passio* includit quidem respectum ad agens, non tamen *Prædicamentalem*, sed *Transcendentalem*, qui respectus non sufficit ad hoc, ut aliquid sit in *Prædicamento Relationis*. Alii dicunt, *Actionem* & *Passionem* esse *Relata rationis*.

Si instes; *Relata rationis* sunt entia rationis. At *Actio* & *Passio* non sunt entia rationis, quia sunt summa genera. Ergo non sunt *Relata rationis*. Maj. prob. *Genus* & *Species* sunt entia rationis. *Genus* & *Species* sunt *Relata rationis*. Ergo *Relata rationis* sunt entia rationis. Respondetur, *Relata rationis* bifariam dici *rationis*. 1. quia non insunt duobus extremis realibus. 2. quia insunt quidem duobus extremis realibus, sed non realiter distinctis. Hinc omnia *Relata rationis* primo modo sunt entia rationis, inquit: *Actio* autem & *Passio* sunt *Relata rationis* secundo modo.

Verum an hæc responsio satis sit solida, ipsi viderint; nobis placet ea, quam priore loco attulimus.

Quæres, An *Prædicamentum Passionis* rectè postponatur *Prædicamento Actionis*?

Omnino: idque 1. *ordine Naturæ*: nam effectus naturaliter sequitur suam causam. *Passio* est effectus, *Actio* est causa. Ergo *Passio* naturaliter, sive *ordine naturæ*, sequitur *Actionem*. 2. *ordine dignitatis*: nam *Actio* fit gratia forma, *Passio* verò propter materiam. Sed forma dignior est materiâ, & digniora sunt priora. Ergo *Actio* dignitate prior est *Passione*.

III. An *Passionem rectè definiverit Porretanus?*

Passio (inquit Porretanus) est effectus illatio-
que Actionis. Quæritur, an sic rectè eam de-
finiverit seu descripserit?

Resp. Affirmativè: nam 1. dicitur *effectus*, qua-
tenus efficitur ab agente. 2. dicitur *illatio*, qua-
tenus, per legitimam consequentiam, ex *Actione*
infertur *Passio*. 3. additur *Actionis*, ad differentiam
ipsius Actionis & Qualitatum, à quibus illa profi-
ciscitur. Hinc sic argumentor; Effectus debet noti-
ficari per causam, maximè si hæc est manifesta. Sed
Actio est causa Passionis. Ergo rectè definitur Pas-
sio per Actionem.

Obj. 1. Nullum primum principium est effectus
alterius. Sed decem Prædicamenta sunt decem pri-
ma principia rerum. Ergo *Passio*, cùm sit Prædica-
mentum, est primum principium. Ergo malè dicitur
Passio esse effectus.

Resp. Dist. Maj. Nullum primum principium est
effectus alterius in eodem genere, in quo est prin-
cipium, Concedo: in alio, Nego Majorem. Sed
Passio est primum principium in genere *causa for-*
malis dicibilium suæ coordinationis, ut loquuntur,
& in tali genere causæ non potest esse effectus ali-
cujus principii prioris. Hoc tamen non impedit,
quò minus in genere causæ efficientis possit esse
effectus Actionis & Substantiæ: cùm enim Prædi-
camenta dicuntur prima principia rerum, quæ non
habent aliquid ante se, id solum intelligitur de prin-
cipiis formalibus.

Dices: *Passio* habet ante se Actionem. Actio au-
tem est forma. Ergo *Passio* habet ante se aliquid in
genere causæ formalis.

Resp. Licet Actio in se sit forma, respectu tamen
Passionis habet se solum, ut causa efficiens.

Obj.

Obj. 2. Actio non est causa Passionis. Ergo passio non est effectus Actionis. Ant. prob. 1. quia omnis causa producit suum effectum, mediante aliqua actione. Ergo si Actio sit causa passionis, actionis erit Actio, adeoque procedetur in infinitum. 2. Eorum, quæ sunt *idem realiter* unum non est causa alterius. Sed actio & passio sunt *idem realiter*: cum utraque sit forma fluens ab agente in patiens, quæ est eadem realiter. Ergo passio non est effectus Actionis

Resp. Neg. Ant. ad priorem probationem, nego, omnem causam producere suum effectum, mediante aliqua Actione adeoque probationis istius antecedens non est universaliter verum, quia aliqua causa producit suum effectum per simplicem emanationem. Deinde verum tantum est antecedens de causâ principali. Actio autem non est causa principalis, sed est id, quo immediatè Passio produci-
tur. Posterioris probationis Dist. Maj. Eorum, quæ sunt *idem realiter*, unum non est alterius causa principalis, & quæ effectum producit, Concedo Majorem: non est causa *minus principalis*, & id, quo agens principale dicitur agere *formaliter*, Nego Majorem. Actio autem, ut dictum est, non est causa principalis passionis, sed *minus principalis*. Alii aliter respondent. Nobis hæc responsio videtur sufficiens.

IV. An Passio rectè dividatur in Immanentem & Transeuntem, & an ejus Attribute rectè fuerint assignata?

AD primam Quæst. respondeo paucis, quamvis hæc divisio propriè conveniat actioni non tamen rectè videri attribui Passioni. Ratio diversitatis est, quia actio dicit respectum ad agens, à quo vel egreditur in aliud subjectum, vel ita procedit, ut maneat in ipso, atque adeo rectè dividitur

dividitur in *Transseuntem* & *Immanentem* : Passio autem *formaliter*, quæ talis est, non dicit respectum ad agens, sed ad patiens, seu ad subiectum suum. Unde fit, ut, cum nunquam sit extra subiectum, sed suo subiecto necessario inhæreat, non possit proprie dici aliqua Passio *transiens*, sed omnis passio, ut passio est, *immanens* appellari debeat.

Hac igitur divisione excepta, tot assignari possunt divisiones *Passionis*, quot *Actionis*, quæ circa subiectum versatur. Quod ideo addo, quia divisio illa, qua Actio dividitur in *Creationem* & *Generationem*, non habet locum in Passione : cum omnis passio subiectum præsupponat, & per consequens nulla sit creativa Passio.

Ad secundum Quæstionem dico, passionem *per se* & *formaliter*, ut Passio est, nullas sibi peculiares vindicare proprietates, tametsi quædam ei, *per accidens* & *ratione terminorum*, utcunque attribui possint : ita enim illi tribuitur 1. *habere contrarium*. 2. *recipere magis ac minus*. 3. denique primo *inferri ex Actione*, ita scilicet ut, si sit aliqua actio, necessarium sit, etiam Passionem aliquam esse. Hoc tamen ultimum, ut veritatem obrineat, intelligendum est solum de Actione *physica* seu *naturali*, non autem de actione in tota suâ latitudine : nam ex actione *creativa* non inferitur Passio : ex omni tamen Actione causæ *naturalis* & *creata*, quæ non potest ex nihilo aliquid efficere, sed semper circa subiectum agit, recte inferitur passio, quia Passio nihil est aliud, quam ipsa actio, ut recepta in subiecto.

CAPUT VIGESIMUM PRIMUM

De

PRÆDICAMENTO
QUANDO.

THEOREMATA.

Predicamentum Quando est, in quo rō Quando, per sua Genera & Species, usque ad Individua disponitur. Sive, in quo suo ordine vocabula continentur quæ rem tempore designant & circumscribunt.

2. Quando est, quod ex adjacentia temporis in re temporali relinquitur. Sive est Accidens substantiæ, ortum in ea quia tempore continetur & à tempore mensuratur.

3. Estque Simplex aut compositum.

4. Quando simplex est rerum spiritualium creaturarum quando. Hoc ergo convenit Angelis & animabus rationalibus.

5. Quando compositum est aerum corporearum, maxime corruptibilem, quando.

6. Estque pro triplici temporis differentia triplex; Quando præteritum, Quando præsens, Quando futurum.

7. Quando præteritum est existentia rei in tempore præterito: ut, Socratem hæri fuisse.

8. Quando præsens est existentia rei in tempore præsentis: ut, Socratem hodie esse.

9. Quando futurum est existentia rei in tempore futuro: ut, Socratem cras futurum esse.

10. Et horum iterum unumquodque dividitur in varias species: ut esse, fuisse, fore in seculo, lustro, anno, mense, septimana, die, hora, &c.

11. Ideo in hoc Prædicamento reponitur omnis distinctio significans in tempore: ut; heri, hodie, nudius tertius, superiori mense, hoc anno, manè, meridie, cras, perendie, olim, quondam in pueritiâ, in adolescentia, anno à nato Christo M D CL. fuisse, esse, futurum esse.

12. *Attributa* ¶ Quando duo vulgo nuntantur.

I. Quando non habet contrarium: fuisse enim heri & cras futurum esse contraria non sunt.

II. Quando non recipit magis & minus: neque enim esse hodie magis minusve est Quando, quam heri fuisse.

QUÆSTIONES.

I. An Quando sit Prædicamentum à reliquis distinctum?

Omnino: nam 1. est Genus generalissimum, habens Genera & Species distinctas à Generibus & Speciebus aliorum prædicamentorum. 2. habet modum de primâ Substantiâ prædicandi distinctum ab aliis, sc. prædicari in Quando. Illud enim prædicatur in Quando quod apte & convenienter respondetur ad quæstionem factam per Quando. Sed cum quæritur de primâ Substantiâ per Quando, aptè respondetur per Quando: ut cum quæritur; quando Gulielmus Aransionum Princeps prope Amstelodamum castra metatus sit? convenienter respondetur; die Saturni 30° Julii 1650. Ergo ¶
20

Quando prædicatur in Quando. 3. Habet Genera subalterna, Species specialissimas & individua. Genera enim subalterna proxima sunt Quando simpliciter.

sive Rerum incorruptibilium, & Quando compositum, sive Rerum corruptibilium. Et hoc iterum dividitur in fuisse, esse & fore. Species specialissimæ sunt fuisse, esse, fore in anno, mense, die, &c. Individua vero fuisse anno proxime elapso, esse hoc mense, cras futurum esse.

Dices: Nullum Syncategorema est Prædicamentum. Sed Quando est syncategorema. Ergo Quando non est prædicamentum. Major patet, quia syncategorema solum significat modum rei, & non veram rem. Minor etiam patet, quia est Adverbium, quod tantum consignificat imo nulla interrogatio constituit Prædicamentum. At Quando est interrogatio. Ergo &c. Antequam respondeatur.

Nota, tò Quando tribus modis usurpari. 1. interrogativè: ut; Quando cæpit Academia, vel portus Hardevicensis? 2. relative: ut; Academia cæpit, quando inter Castella Regem Philippum IV. & Ordines uniti Belgii pax erat decreta: portus verò biennio post. 3. indefinitè, ita ut idem sit, quod aliquando vel esse in aliquo tempore. Hinc

Resp. ad Argumentum in formâ distinguendo Minorem. Quando in primâ & secundâ significatione est Syncategorema, adeoque proprie nec est Ens, nec Prædicamentum, nec in Prædicamento, concedo minorem & quæ infertur Consequentiam. At Quando in tertia significatione est Syncategorema, Nego Minorem: sic enim est ens reale, & constituit Prædicamentum à reliquis distinctum.

II. Quomodo intelligenda sit definitio tò Quando?

Gilbertus Porretanus, quem vulgo Authorem sex principiorum vocant, sic definivit; Quando est, quod ex adjacentiâ temporis relinquitur in re temporali, Ubi 1. relativum quod indicat genus, vel potius

porius quasi genus definiti, nimirum *Accidens* 2. particula, ex *adjacencia temporis* relinquatur explicat causam propinquam *τὴ Quando*, quæ est *Tempus*: *Quando* enim est esse in tempore. Sed esse in tempore relinquatur immediatè per *adjacenciam* temporis in re temporali. Atque ita *Quando*, distinguitur à reliquis prædicamentis & *Accidentibus*, quorum nullum immediate causatur à tempore. 3. tandem additur; à *re temporali*, ut videatur proprium subjectum, sive *materiale* significatum *τὴ Quando*.

Dices: Hæc definitio convenit alteri à definito. Ergo non est legitima. Ant. prob. *Juventus* & *Senectus* ex *adjacencia temporis* in re temporali relinquuntur. At *Juventus* & *Senectus* non sunt *Quando*, sed qualitates ad secundam pertinentes speciem. Ergo definitio *τὴ Quando* convenit illis à definito.

Rsp. Neg. Ant. Ad prob. disting. Maj. *Juventus* & *Senectus* *immediate* & *per se* ex *adjacencia temporis* in re temporali relinquuntur, Nego: hoc enim soli *Quando* convenit: *Mediatè* verò Concedo Majorem: quia, mediante, alteratione, aliquis fit *senex*.

Rsp. 2. Dist. probationis Minorem *Juventus* & *Senectus* sunt Qualitates ad secundam pertinentes speciem, si *Juventus* significet naturalem potentiam resistendi suis nocivis, *Senectus* vero naturalem impotentiam, ortam ex longâ *transmutatione*, quæ sit sub motu & tempore, Concedo Minorem: si vero *Senectus* sumatur pro diu fuisse in tempore, & *Juventus* pro parum aut *immodicum* fuisse in tempore, Jam Nego Minorem: sic enim aliquo modo significant *Quando*. Sed hoc non est principale eorum significatum: eo tamen modo, quo dicunt quando relinquuntur ex *adjacencia temporis* in re temporali.

Nota hîc obiter, *Tempus* non sumi *strictè*, pro
mensura.

mensura durationis rerum temporalium, sed late pro quavis mensura durationis rerum creatarum, sive illa duratio sit *Ævum*, sive *Tempus* proprie dictum.

Quæres, An idem sint *Tempus* & *quando*? sive; an *Quando* sit *Tempus*?

Resp. Nequaquam: quia realiter distinguuntur à se invicem: omnis enim causa efficiens externa realiter à suo effectu distinguitur. At *Tempus* est causa efficiens externa *τῷ Quando*. Ergo ab ipso realiter distinguitur.

Dices: Ut se habet *esse album* ad *albedinem*: ita se habet *Quando*, sive *esse in tempore* ad *Tempus*. Sed *album* esse non distinguitur realiter ab *albedine*. Ergo *esse in tempore* non distinguitur realiter à *tempore*. Ergo *Quando* non est Prædicamentum à *Tempore* distinctum, sed continetur sub quantitate.

Resp. Dist. Maj. Illa enim ex parte vera est, ex parte falsa. Est ergo illud simile in aliquo quidem simile, in alio tamen dissimile. Simile est in hoc, quia ut *albedo*, dat *albo* esse, sic *Tempus* dat esse *τῷ Quando*. Est autem dissimile in hoc, quia *albedo* dat *albo* esse *formaliter* & *intrinsece*: *Tempus* vero dat *τῷ Quando* esse solum *effective* & *extrinsece*.

Differant ergo *Tempus* & *Quando* bifarium 1. quia sunt in diversis subjectis: nam *quando* est subjectivè in re temporali: quæ per *tempus* mensuratur: *Tempus* vero statuitur vulgo esse in primo mobili, vel si mavis, in coelo, tanquam in subjecto. 2. *Tempus* est accidens *absolutum*, & mensura durationis rei: at *Quando* non est mensura durationis sed est accidens *respectivum*, quod relinquitur in re temporali, per respectum ad mensuram suæ durationis, quæ est *tempus*.

Dices: Si hoc verum est, *Quando* non poterit constituere prædicamentum diversum à Prædicamento

mento Relationis: & sic everteretur denarius Prædicamentorum numerus.

Resp. Neg. hoc sequi: quia *Quando* non est respectivum secundum esse, sed secundum dici: totum enim ejus esse non est ad aliud, cum quo proprie dicatur ad convergentiam.

Quando igitur neq; est ipsum tempus externum, in quo res existit: neque est res ipsa existens in tempore: neque etiam est utrumque simul, quia sic foret ens per accidens. Sed est accidens à Re & Tempore distinctum, quo tamen res ipsa in tempore existit.

III. Quæ Attributa sūt *Quando*?

Hæc vulgo assignantur duo.

I. *Quando* non habet contrarium: nam 1. si contrarium haberet, maximè *Quando* præteritum contrariaretur *Quando* præterito & *Quando* futuro. At hoc dici non potest: quia hæc tria simul verificantur de eodem, si dicam, *Socrates fuit heri, et hodie, erit cras*. Contraria autem simul de eodem verificari non possunt. Ergo *Quando* non habet contrarium. 2. Contraria sunt formæ Activæ & Passivæ ad invicem. Sed, *fuisse heri, hodie esse, cras fore*, non sunt formæ Activæ & passivæ ad invicem. Ergo non contrariantur.

Obj. *Quando* præteritum & *Quando* futurum maxime distant, & eidem subjecto vicissim insunt, ab eoque se mutuo expellunt: quia idem non potest simul esse præteritum & futurum. Ergo *Quando* habet contrarium.

Resp. Ad probationem Antecedentis, licet *Quando* præteritum & *Quando* futurum non possint esse simul in eodem, & dici de eodem secundum actum, posse tamen hæc ipsa de eodem simul dici secundum denominationem. Quod vero secundum actum ab eodem se expellant, nec simul ita de eodem dici queant,

queant, hoc fit propter successionem eorum, & non propter contrarietatem, vel repugnantiam, quam habent.

Quemadmodum ergo Tempus non habet contrarium: ita neque *esse in tempore* contrarium admittit, nisi forte *per accidens*, ratione eorum, quæ conjuncta sunt cum iis, quæ fieri possunt in tempore: quomodo hodierna dies læta est, crastina forte mœsta, si quid triste evenierit: ut si, quam hodie uxorem duxisti, eam cras occidat hostis, aut lethaliter vulneret.

II. Quando non suscipit magis & minus Quando enim immediate causatur à Tempore, & dicit *esse in Tempore*. Sed Tempus non suscipit magis & minus. Ergo nunc Quando ista suscipiet. Et certe non dicitur aliquid magis vel minus esse, fuisse, vel fore in tempore, quàm aliud.

Dices: *Fuisse in tempore* dicit Quando. At *fuisse in tempore* suscipit magis & minus. Ergo Quando suscipit magis & minus. Min. prob. quia aliquid dicitur magis aut minus fuisse in tempore: homo namque nonaginta novem annorum magis fuit in tempore, quàm homo trium annorum.

Resp. Neg. Min. & ejus probationem. Exemplum, quod adfertur, nihil probat, licet enim aliquis dicatur nonaginta novem annos vixisse, alius duntaxat tres, non tamen ille *magis* vixisse dicitur, sed diutius: neque enim hîc *intensio* est, sed *extensio* & *longior duratio*: adeoque ob hanc causam Quando magis & minus non suscipit.

CAPUT VIGESIMUM SECUNDUM,

De

PRÆDICAMENTO UBI

THEOREMATA.

PRadica mentem Ubi, est in quo vò Ubi per sua Genera & Species usque ad Individua, determinatur. Sive, est series vocabulorum, quæ determinant præsentiam alicujus rei in loco.

2. Ubi est forma, secundum quam res creata dicitur esse in loco: Sive, est præsentia rei in loco. Et non male dici potest ubietas, vel esse alicubi; ut in foris in templo.

3. Estque Spirituale, vel Corporeum.

4. Ubi spirituale sive definitivum est, quod convenit spiritibus, ut Angelis & Anima rationali. Hoc forte non malè simplex vocabitur.

5. Ubi Corporeum sive circumscriptivum (quod & Compositum vocare liceat) est circumscriptio corpori à loci circumscriptio procedens.

6. Deinde Ubi est Adæquatum, vel Inadæquatum.

7. Ubi adæquatum est præsentia rei in loco sibi æquali: ut cum corpus aliquod naturale est in proprio loco.

8. Ubi inadæquatum est præsentia rei in loco se majori: ut cum corpus aliquod naturale v. g. Plato est in Academia.

9. Proprietates positivæ, huic Prædicamento peculiare & propriæ nullæ sunt: solent tamen dæ negativæ assignari, communes ei cum aliis quibusdam Prædicamentis.

I. Ubi non habet contrarium.

II. Ubi

II. Ubi non suscipit magis & minus : magnum enim corpus non dicitur habere magis Ubi in suo loco, quàm parvum in suo, tametsi Ubi illius sit majus, seu magis extensum, quàm hujus.

Q U Æ S T I O.

An Ubi sit distinctum à reliquis Prædicamentum, & an Ubi corporeum bene fuerit definitum?

Resp. I. Ubi est distinctum à reliquis Prædicamentum : nam 1. per hoc, quod à circumscriptione loci procedit, ab omnibus aliis distinguitur, quorum nullum causatur à circumscriptione loci. 2. est genus generalissimum habens modum prædicandi de prima Substantia, distinctum à modis prædicandi omnium aliorum Prædicamentorum : denominat enim eam esse in loco, Platonem v. g. esse in Academiâ. 3. habet genera subalterna, species specialissimas & individua. Genera namque ejus subalterna sunt Spirituale & Corporeum, & hoc iterum sursum, deorsum, ante, retro, ad dextram, ad sinistram. Species specialissimæ sunt ; esse in aere, in terra, in domo, in templo &c. Individua verò esse in hac domo, in hoc templo &c.

Obj. 1. Nullum consignificativum est Prædicamentum, Sed Ubi est consignificativum. Ergo non est Prædicamentum. Maj. patet, quia Prædicamentum debet esse ens reale & per se. Minor vero patet, quia Ubi est Adverbium. Antequam respondeatur ;

Nota, Ubi tribus modis sumi. 1. interrogative, ut, ubi habitas ? 2. relative, ut, ubi duo vel tres congregati sunt in nomine meo, ibi ego sum in medio eorum, 3. indefinite, & idem est, quod esse alicubi, vel esse in loco, & sic est quodammodo Nomen. Hinc

Resp.

Resp. Neg. Min. Ad ejus probationem dico eam esse veram, si *Ubi* duobus prioribus modis sumatur: falsam autem, si usurpetur tertio modo.

Obj. 2. Locus est Quantitas. At *Ubi* est locus. Ergo & *Ubi* est Quantitas. Ergo non constituit novum Prædicamentum.

Resp. Neg. Min. Differunt enim *Ubi* & Locus *realiter*: nam 1. Locus est causa externa & efficiens τῷ *Ubi*. 2. Locus est in locante, ut in subiecto: *Ubi* verò est *subjective* in ipso locato, 3. *Ubi* est terminus *intrinsecus* motus localis: Locus est tantum terminus ejus *extrinsecus*. 4. Locus est quid *absolutum*: at *Ubi* est quid *respectivum*, saltem ex connotato.

Resp. II. *Ubi corporeum* recte fuit definitum. Patebit hoc ex explanatione definitionis, in qua 1. *circumscriptio* ponitur loco generis: habet enim sese per modum generis. 2. additur; *corporis*, ut innuatur proprium subiectum ipsius *Ubi*, quod est *subjective* in corpore locato: & sic differt à *circumscriptione activa loci* 3. additur; à *circumscriptione loci procedens*, ut ostendatur propria & propinqua causa efficiens τῷ *Ubi*, quæ est locus *circumscribens* locatum. Et sic differt *Ubi* ab aliis Prædicamentis Accidentium.

Obj. Omnis *circumscriptio* est actio & *circumscribere* enim est agere. Sed *Ubi* non est actio: *Ubi enim* & *Actio* sunt distincta Prædicamenta. Ergo *Ubi* non est *circumscriptio*.

Resp. 1. Illam prædicationem; *Ubi est circumscriptio*, non esse *identicam* vel *essentialem*, sed *causalem*, ut sensus sit; *Ubi* causatur ex *circumscriptione activa loci* & *passiva locati*.

Resp. 2. *Circumscriptionem* sumi tripliciter. 1. *active*, ut est actio ipsius *circumscribentis* locatum, & sic ponitur in Prædicamento *Actionis*. 2. *Passive*, ut est passio corporis *circumscripti*, & pertinet ad Prædicamentum *Passionis*. 3. *neutrale* liter,

liter, ut est quid relictum ex circumscriptione activa loci, & passiva locati. Hoc modo hic sumitur, & sic prædicatio ista; *Ubi est circumscriptio*, est identica duobus prioribus modis *circumscriptio* est ens successivum, posteriori est permanens in locato. Atque hinc Accidentia, quæ propriè à loco non circumscribuntur *per se*, sed *per accidens*, propriè non habent *Ubi*.

CAPUT VIGESIMUM TERTIUM

De

PRÆDICAMENTO SITUS.

THEOREMATA.

P Radicamentum Situs est, in quo Situs, per sua Genera & Species, usque ad Individua, disponitur.

2. Situs est certa partium rei corporeæ secundum locum positio. Sive, est ordo partium secundum certas positionum aut loci differentias: ut quod una pars sit supra, alia infra, alia ante, alia retro, alia ad dextram, alia ad sinistram.

3. Situs est Naturalis, vel Accidentalis.

4. Situs naturalis sive Innatus est, quem Deus & Natura cuilibet rei præscripsit, quique adeo natura rei congruit. Sic caput hominis sursum, pedes deorsum sunt. Et in toto universo Cælum est sursum, terra deorsum.

5. Situs accidentalis seu acquisitus est, qui aliunde: quàm à natura, fit.

6. Estque Fortuitus, vel non-fortuitus.

7. Situs fortuitus, est, quem casu aliquo res obtinet. Talem in brutis pascentibus, sese fricantibus aut lingentibus notare licet.

8. Situs

8. *Situs non fortuitus est, qui ab arte, vel voluntate fit.*

9. *Atque hinc est vel Artificiosus, vel Voluntarius.*

10. *Situs artificiosus est ordo partium per artem dispositarum. Sive, est is, quem ars rebus inanimatis tribuit. Sic in domo fundamentum deorsum, utrum sursum est.*

11. *Situs voluntarius est, qui à voluntate dependet. Sive, quem sibi unusquisque prolubite fingit.*

12. *Estque Rectus, vel Obliquus.*

13. *Situs rectus mensuratur lineâ rectâ: ut stare.*

14. *Situs obliquus sive flexus mensuratur lineâ obliqua: ut jacere, sedere, genuflectere, incumbere, reflecti.*

15. *Attributa Situs tria possunt assignari.*

I. Situs non habet contrarium.

II. Situs non recipit magis & minus.

III. Situs Substantiæ proxime assistit.

Q U Æ S T I O N E S.

II. *An Situs sit distinctum à reliquis Prædicamentum?*

Est sanè: nam 1. est genus generalissimum, non habens supra se aliud genus univocum. 2. habet peculiarem modum prædicandi de prima Substantia: quamvis enim quæsitivum eum uno nomine prolatum non habeamus, periphrasim tamen illud facile exprimimus, hoc modo: quomodo aliquid ponatur, vel situm aut situatum sit. 3. habet genera sabalterna, quæ sunt situs innatus, & acquisitus, item specialissimas species: jacere, sedere, stare, ac tandem Individua, quæ sunt sessio Socratis, sessio Platonis, &c.

Obj. 1. Positio partium pertinet ad Prædicamentum Quantitatis. Sed Situs est positio partium.

Ergo

Ergo Situs pertinet ad Prædicamentum Quantitatis. Ergo non est distinctum Prædicamentum. Maj. Prob. Poni partes, five partes habere positionem five situm, nihil est aliud, quam partem esse extra partem, five rem esse extensam & quantam. Esse autem extensum pertinet ad Prædicamentum Quantitatis. Ergo positio partium pertinet ad Prædicamentum Quantitatis.

Resp. Dist. Maj. Positio partium in toto pertinet ad Prædicamentum Quantitatis, Concedo: at positio partium in loco, five secundum certas loci differentias pertinet ad Prædicamentum Quantitatis, Nego Majorem: sic enim pertinet ad nonum hoc Prædicamentum. Itaque

Observandum est, *Positionem* five *Situm* duobus modis sumi. 1. pro ordine partium inter se & in ordine ad totum tantum 2. pro ordinatione partium inter se in ordine ad totum & ad locum. Primo modo non constituit novum Prædicamentum, sed secundo tantum.

Obj. 2. Situs vel Positio nihil est aliud, quam Prædicamentum *Ubi*. Ergo Situs non est quid ab aliis Prædicamentis distinctum. Ant. Prob. quia *Ubi* est esse in loco & *Situs* est esse in loco: nam *jacere* & *stare* in utroque sunt. Ergo Situs nihil est aliud, quam *Ubi*.

Ad hoc argumentum variae excogitatae sunt solutiones. Respondent aliqui, *Situm* esse denominationem extrinsecam. Sed hoc est contra Aristotelem, qui vult, *Situm* esse dispositionem partium in loco, quæ dispositio est illius ejusdem rei, quæ dicitur habere *Situm*. Ergo non est denominatio extrinseca.

Alii respondent, *Situm* esse Relationem: quæ opinio fundamentum videtur habere in Aristotele, qui cap. de Relatis negat; *jacere*, *stare*, *sedere*, esse *Situs*. Sed neque hæc responsio videtur admitenda: non enim vult negare Philosophus, hæc esse

esse in prædicamento Situs, sed hoc solum vult dicere, non esse concedendas has propositiones: *sedere est Situs*, *stare est Situs*, quia sic abstractum prædicaretur de concreto: sed dicendum potius est; *sedere est poni*, vel *habere positionem*.

Respondendum ergo potius videtur, Antecedens non esse verum: nam licet *Situs* & *Ubi* realiter sint idem, ratione tamen differunt: *Ubi* siquidem est esse in loco simpliciter: sed *Situs* est esse in loco vel illo modo in loco. Et *Ubi* nullo modo includit dispositionem partium in ordine ad locum: *Situs* vero formaliter dicit dispositionem partium in ordine ad locum.

Quæres, cur *Situs* postponatur prædicamento *Ubi*.

Quia illud præcedit, ex quo alterius noticia dependet. Sed noticia hujus Prædicamenti dependet ex noticia *Ubi*: quia *positio* ponitur in definitione *Situs*. Sed *positio* necessario respicit *Ubi* illudque supponit, sive reale, sive imaginarium saltem. Et in *Situ* necessario est ordo partium in ordine ad totum & ad locum, qui sciri perfecte non potest, sine noticia prædicamenti *Ubi*.

I I. Quomodo Porretanus & Petrus Hispanus
Situm definiverint.

SITUM illi hunc in modum definiunt; *Positio est quidam partium situs & generationis ordinatio: id est, Situs est ordo seu dispositio partium in toto & ad locum, à principiis generationis orta, secundum quam quædam dicuntur denominativè stantia, quædam sedentia.*

Notant hic, *Situm* se habere per modum generis & notioris: de quo vehementer ego dubito, *partium* denotat immediatum subjectum positionis, quo mediante inest toti composito. Dicitur addit *generationis ordinatio*, quia *Situs* proprie dicit ordinem partium, qui convenit illis po-

compositionem, quam habent in toto: & quidem illam compositionem habent in generatione totius, si totum generetur: fin autem sit ingenerabile, partes habent talem ordinem per formam totius, quæ ipsas continet, & sub qua ordinantur. Particulam tandem *Et* docent, hoc loco non sumi *copulative*, sed *expositive*, ut idem valeat, quod id est.

Obj. 1. Idem non potest definiri per se ipsum. Sed Situs & Positio sunt idem. Ergo neque Situs per Positionem, neque Positio per Situm potest definiri.

Resp. Dist. Min. Situs & Positio sunt idem, si sumantur *generaliter*, Concedo: quæcumque enim Situm habent, habent quoque Positionem, & contra. Si verò *Positio* sumatur *specialiter*, & *Situs generaliter*, Nego Minorem: & sic nihil obstat, quominus unum per alterum definiatur.

Obj. 2. Situs & Positio non denominant partem, sed totum: totus namque homo sedere aut jacere dicitur, non autem ejus partes. Ergo Situs non convenit partibus, sed toti. Malè ergo definitur Situs per partes, sive esse partium.

Resp. Neg. Conf. Nam Situs convenit quidem toti *principaliter*, tanquam illi, quod ab ipso denominatur, sed tamen *primo* convenit ipsis partibus inter se ordinatis, quæ postea ordinantur ad totum & ad locum, vel ad differentias ejus: dicitur enim ordinem partium inter se ad totum, & ad locum. Unde partes se habent ut *subiectum quo*, totum verò ut *subiectum quod & principale*, Vel dic, Situm primo convenire toti, tanquam subiecto, prius tamen convenire partibus, ita ut partes se habeant tanquam id, quo mediante Situs convenit toti.

Obj. 3. In cælo est Situs. Sed Cælo non convenit definitio Situs allata. Ergo malè definitur Situs. Min. prob. Situs definitur generationis ordi-

dinatio. At in cœlo nulla est generationis ordinatio : est quippe cœlum ingenerabile. Ergo cœlo non convenit definitio Situs.

Resp. Negando Minorem, si ea Minor appellanda est. Ad prob. disting. Min. si *generatio* sumatur *proprie*, quatenus est à non esse *privative* ad esse, sive quatenus est *progressio* à non esse ad esse, Præsupposito subjecto, Concedo : *sin generaliter & communiter*, pro quacunque productione rei vel compositione, Nego Minorem : sic enim in cœlo est generatio.

III. Quæ sint Attributa Situs ?

Primum attributum est; *Situs non habet contrarium* : nam 1. si Situs haberet contrarium, uni & eidem essent plura contraria. Hoc absurdum. Ergo & illud. Maj. prob. Si enim *sedere* & *stare* essent contraria, etiam *jacere* esset contrarium ei, quod est *sedere*, *vel stare* : ut enim duæ primæ non possunt esse simul in eodem, sic neque *jacere* potest esse simul cum ipsis. 2. Contraria maximè distant ab invicem, & expellunt se mutuo ex eodem subjecto : sunt enim formæ activæ & passivæ. Sed Situs ita se non habent. 3. Contraria fiunt circa idem subjectum. Sed Situs non fiunt circa idem subjectum : nam *sedere* & *stare* Situs sunt, at hæc non fiunt circa idem subjectum : quia bruta stant, sed bruta proprie numquam sedent.

Obj. Quæ maximè distant, & eidem subjecto vicissim insunt, & ab eodem subjecto se mutuo expellunt, ea sunt contraria. At *sedere* & *stare* maximè distant, & successive insunt eidem subjecto, non possunt ei simul inesse, & ab eodem se mutuo expellunt. Ergo ea sunt contraria. Sunt autem Situs. Ergo Situs sunt contrarii.

Resp. Neg. Min. aliqua namque stant, quæ non sedent, ut *equus*, *hircus* &c. Deinde *sedere* & *stare*

non distant maximè : magis enim distant *sedere & jacere*. Tandem, quamvis *stare & sedere* non possint simul & semel eidem inesse subjecto, non tamen expellunt se ab eodem subjecto *per se*, sed solum *per accidens* : neque enim expellunt se gratiâ *contrarietatis*, sed gratiâ *motuum*, quibus acquiruntur : quia, cum, per motum localem, unum acquiritur, alterum abjicitur.

Secundum attributum est ; *Situs non suscipit magis & minus* : *Situi* enim nihil est contrarium. Ergo neque magis suscipit, neque minus Conseq. prob. quia, sublata causa, tollitur effectus. Contrarietas autem est causa, cur aliquid suscipiat magis & minus. Jam verò *Situs* contrarium non habet. Ergo nec magis. Et probatur Inductione : nam neque *stare*, neque *jacere* quis magis, aut minus dicitur &c. quia hæc non possunt intendi & remitti in proprio suo esse. Potest quidem aliquis *extensive*, & quoad *durationem* diutius aut minus diu *sedere*, *jacere* aut *stare* : sed *intensive* non potest.

Ultimum attributum (quod aliqui volunt esse proprium quarti modi) est ; *Situs proxime assistit Substantiæ*. Quæ proprietas quid sibi velit, dubitant multi. Forte per *to assistere* non male intelligitur *inherere*.

Dices : *Relatio* prius inest *Substantiæ* : nam oritur in *Substantiâ* ex parte totius : *Situs* verò oritur tantum ex parte partium. Ergo non *Situs*, sed *Relatio* proxime assistit *Substantiæ*.

Resp. 1. *Situm* dici proxime vel proprius assistere *Substantiæ*, quam *Relationem*, quia denotat respectum ad aliquid intrinsecum : quod non facit *Relatio*.

Resp. 2. non dici in attributo *simpliciter*, *Situm* primo & immediatius inesse *Substantiæ*, quam quodlibet aliud *Accidens* : sed, inter sex ultima *Prædicamenta*, *situm* immediatius assistere *Substantiæ*, quam alia ista quinque.

CAPIT. VIGESIMUM QUARTUM

De

PRÆDICAMENTO
HABITUS.

THEOREMATA.

P Rædicamentum Habitus est, in quo Habitus per sua Genera & Species, usque ad Individua, disponitur. Sive, est Prædicamentum continens vocabula, quæ aut esse vestitum, aut ornatum, aut armatum significant.

2. Habitus est corporum, & eorum, quæ circa corpus sunt, adjacentia, secundum quam hæc quidem habere, illa vero haberi dicuntur. Hoc est, est accidens, quod oritur ex adjacentia vestium, ornatum, armorum in corporibus, quibus hæc adjacent.

3. Brevius: est indumenti vel ornamenti ad corpus applicatio. Sive, quod ex adjacentia corpori relinquitur: ut, ex veste homini adjacente sequitur eum esse vestitum.

4. Habitus est Indumenti, vel Ornamenti.

5. Habitus Indumenti sive necessitatis est, qui cit ad velamen corporis: ut bracca indutum, esse caligā.

6. Habitus ornamenti est, quo ad cultum vivum corporis; ut annulatum esse, monili indutum.

7. Uterque est Domesticus, vel Militaris.

8. Habitus domesticus est, quo domi utimur in pace: ut esse togatum.

9. Hujus sexcentæ sunt species: alius enim est habitus totius corporis, alius partis tantum: alius virilis, alius muliebris: alius publicus, alius privatus, &c.

10. *Habitus militaris est, quo in bello ad nostri defensionem vel ornatum utimur: at esse cataphractâ & galeâ munitum, cristatum &c.*

11. *Attributa Habitus tria apud Autores invenio.*

I. *Habitus non admittit contrarium.*

II. *Habitus suscipit magis & minus.*

III. *Habitus consistit in pluribus.*

Q U Æ S T I O N E S.

I. *An Habitus sit Prædicamentum ab aliis distinctum?*

Est: quia est Genus generalissimum, habens varias sub sese Species, ut patet ex Theorematibus, ac tandem specialem modum prædicandi de primâ Substantiâ, qui est *prædicari in qualiter habituatum*.

Objicies: Quod non est maximè commune, non est Prædicamentum. Habitus (ut hic sumitur) non est maximè communis: quia soli comperit homini. Ergo Habitus non est Prædicamentum.

Resp. Ad Min. Habitus non est quidem maximè communis, respectu aliorum Prædicamentorum, in suo tamen ordine est maximè communis: est enim Genus generalissimum, sed quo continentur omnia genera subalterna, & omnes species specialissimæ istius Prædicamenti.

Quæres, cur hoc Prædicamentum Situi postponatur?

Resp. Quia Situs convenit omnibus Substantiis corporeis: at Habitus soli convenit homini. Quod probat Vallius ex Arist. libris de partib. anim. alium, ubi dicitur; *omnia animalia habere à naturâ vestes & arma, ut sunt pili, pinna, corium, cornua &c. solum vero hominem nihil horum habere à natura, quæ tamen illi contulit intellectum & manus, quibus posset sibi vestes & arma construere.* Ex

quibus Aristotelis verbis colligitur; aliorum animalium vestes & arma esse partes integrantes corporum illorum: solus homo habet hæc ut corpora sibi extrinseca & adjacentia, & ideo solus dicitur proprie habere vestes & arma, speciali quâdam ratione, fundatâ in naturâ.

Dices: Thomas Aquinas ait, Habitum bruti quoque convenire: cum & simiæ vestibus ornentur, & Equi phaleris armentur. Ergo non convenit soli homini.

Resp. Illis *metaphorice & similitudinariè* tribi Habitum, quia ex natura rei non debent vestiri, nec armari, cum habeant vestes & arma naturalia. Homo autem habet *vere & proprie* vestes & arma, cum à natura habeat naturalem aptitudinem, & necessitatem illa sibi conficiendi & accommodandi: ideoque homo indiget illis ex natura rei, & ipse sibi illa comparat & adaptat: animalia verò bruta neque indigent, neque possunt illa sibi comparare, neque (si haberent) possent illa sibi adaptare, à suo corpori applicare, nisi valde *improprie & metaphorice*.

II. Quid sit Habitus?

Habitum definit Porretanus corporum, & eorum, quæ circa corpus sunt, adjacentiam secundum quam hoc quidem habere, illa vero haberi dicuntur.

Dicitur 1. *Habitus* esse *adjacentia*, ut quasi Genus ejus videas. Est autem hæc adjacentia quod medium inter habentem & rem habitam. Unde verum est hoc *sensu identico & formali*: quamvis etiam possit esse prædicatio *causalis*, ut sensus sit: Habitus est accidens, quod causatur & oritur ex adjacentia corporum.

Dicitur 2. *Corporum*, ut innuatur partim proprium subiectum istius Prædicamenti, partim etiam

causa finalis , quia *Habitus* finaliter est propter or-
natum & operimentum corporis.

Dicitur 3. *Et eorum, quæ circa corpus sunt* , ut in-
dicetur causa efficiens istius Prædicamenti & quo-
dammodo materialis.

Colliges 1. *Habitus* neque esse corpus , neque
ea , quæ circa corpus sunt , quia illa possunt existe-
re , *Habitu* non existente : sed esse accidens causa-
rum ex adjacentia & applicatione eorum , quæ cir-
ca corpus sunt , & ipsorum corporum , à quo ac-
cidente aliquid dicitur *formaliter habere* , & aliud
haberi : vel à quo aliquid dicitur habituatum esse.
Unde *Habitus* fundatur in corpore vel corporibus,
& terminatur ad illud , quod est circa corpus.

Colliges 2. *Habitus* hîc non sumi pro Qualitate
difficulter mobili , neque pro eo , quod opponitur
Privationi , sed pro accidente medio inter corpus
habens , quod est substantia , & inter rem habitam ,
quæ *formaliter* quidem sumpta est forma artificia-
lis , pertinent ad quartam Qualitatis speciem : at
materialiter est substantia. Applicatio ergo hujus
ad illud est *Habitus* hujus Prædicamenti. Et quam-
vis hoc videatur ens respectivum , non tamen est
relativum *secundum esse* , sed tantum *secundum*
dici.

Colliges 3. Plura requiri ad hoc Prædicamen-
tum. 1. ut res , quæ habetur , sit corporea. 2. ut
id, quod habet , sit corporeum debet enim esse pro-
portio inter id, quod habet & quod habetur. 3. ut
id, quod habetur, quodammodo adjaceat & circum-
ponatur corpori habenti : neque enim dicitur quis
vestitus, qui vestes in arca habet repositas, sed qui
corpori ita habet adjacentes, ut ei circumponantur.
4. ut res, quæ habetur, non sit intrinseca, sed extrin-
seca rei habenti. 5. ut res illa non sit naturalis &
adnata rei, quæ illam habet, sed aliunde adsumpta :
ita se habent vestes, arma, ornamenta. Atque ex his
patet , rectè à Porretano definitum esse *Habitus*.

Obj. 1. Hæc definitio convenit alteri à definito. Ergo non est bona. Ant. prob. *Ubi* est adjacentia corporis & loci existentis circa corpus. At *Ubi* non est *Habitus*. Ergo hæc definitio convenit alteri à definito.

Resp. Ad probat. Antecedentis, *Ubi* esse quidem adjacentiam loci & locati, non tamen illi convenire definitionem *Habitus*. Ut enim alicui conveniat hæc definitio, hoc quidem habere, illud verò haberi dicendum est. Id autem in *Ubi* ita se non habet. Ad *Habitus* quippe necessario requiritur, ut adjacens sit applicatum per modum ornatus, vel vestis: quomodo locus non adjacet locato, sicut nec tempus rei temporali.

Dices: Tunica est *Habitus*. Tunica non est adjacentia corporis, nec causatur ab his, quæ circa corpus sunt, sed est illud, quod adjacet. Ergo *Habitus* non recte definitur.

Resp. Dist. Maj. Tunica est *Habitus*, si sumatur *materialiter* & pro denominato, Concedo: si sumatur *formaliter*, Nego Majorem: adjacentia enim tunicæ est *Habitus formaliter*.

Dices: Visus est *Habitus formaliter*. Visus non causatur ex adjacentia corporum. Ergo hæc definitio non est legitima.

Resp. Dist. Maj. Visus est talis *Habitus*, qualis hic quæritur, nim. medium quid inter rem habentem & habitam, Nego: Visus est *Habitus*, prout est alterum extremum oppositionis privativæ, & ut à privatione distinguitur, Concedo Majorem, & nego Consequentiam.

III. An Attributa *Habitus* recte assignentur?

Petrus Hispanus tria attribuit *Habitui*, prout hic sumitur.

I. *Non habere contrarium*: Si enim contrarium admitteret *Habitus*, id fieret vel respectu ha-

biti, vel respectu *habentis*. At neutrius gratia contrarium admittit. Ergo prorsus contrarium non admittit. Minoris prior pars, nimirum *respectu habiti* non admittere contrarium, probatur, quia *Habitus ex parte habiti* oritur proximè à quarta Qualitatis specie, in qua omnes vestes *formaliter* sumptæ reponuntur, ut *thorax, tunica, toga, tibiale &c.* At quarta Qualitatis species, *Forma* scilicet *externa*, sive *Figura*, contrarium non habet. Ergo nèque *Habitus ex parte habiti* contrarium habere poterit. Posterior quoque Minoris pars, *Habitus* scilicet, *ex parte habentis*, non admittere contrarium, pater, quia *Contrariorum* debet idem esse subjectum. At plurium *Habituum* non est idem subjectum, sicuti patet in *calceatione & tunctione*. Ergo plures *Habitus*, respectu subjecti sive *habentis*, non sunt contrarii. Aliam rationem invenio apud Joannem de Magistris: sed eam, quia minus meo sapit palato, huc non adfero.

Obj. 1. *Suscipere magis & minus* supponit habere contrarium. Sed *Habitus* suscipit magis & minus, ut jamjam patebit. Ergo *Habitus* habet contrarium.

Resp. Dist. Maj. *Suscipere magis & minus* per commixtionem contrarii cum contrario, vel depurationem contrarii à contrario, supponit habere contrarium, Concedo Majorem: per accessum ad terminum, vel recessum à termino, Nego, *Habitus* autem non suscipit magis & minus primo modo, sed secundo.

Respondent alii, *Habitus* recipere *magis & minus* secundum modum loquendi, & *extensive*, non autem *intensive*.

Obj. 2. *Armatus & Inermis* sunt contraria. At hæc sunt *Habitus*. Ergo *Habitus* habet contrarium.

Resp. Nomen *Contrariorum* aliquando sumi *late*, aliquando *stricte*. Si *late* sumatur, complectitur omnia *Oppositorum* genera: atque ita *Aristo-*

Reli privative opposita non rarò vocantur *Contraria*. Stricte vero unam tantum Oppositorum speciem designat. Hinc *Armatus* & *Inermis* non opponuntur *contrariè*, sed *privative*: quia *Inermis* dicit privationem armorum. Eodemque modo *vestitum esse* & *nudum esse* *privative* opponuntur: hoc quippò posterius notat privationem formæ hujus Prædicamenti.

I I. *Suscipere magis & minus.* Ratio est, quia suscipere magis & minus est idem, manens in specie, magis vel minus accedere ad perfectum esse illius speciei, ita ut, per accessum ad talem terminum, dicatur suscipere magis: minus autem per recessum ab eo. Sed hoc convenit *Habitui*: ille namque magis armatus est, qui lorica habet & galeam, quàm qui lorica tantum.

I I. I. *Habitus consistit in pluribus.* Patet hoc partim ex Theor. 2. partim ex Quæst. II. Et certe *Habitus* est corporum, & eorum, quæ circa corpus sunt, adjacentia. Sed in tali adjacentia applicantur illa, quæ habentur, & figurantur secundum figuram habentis, ratione cujus aliquid dicitur habere, & è contra, ipsum habens quodammodo applicatur, & quodammodo adjacet rei habitæ, cujus respectu haberi dicitur: atque ideo utrumque illorum est aliquo modo adjacens & applicatum ad alterum. Ergo *Habitus* semper in pluribus existit. Magistri Bursam Montis Colonie regentes sic quoque probant ex aliis; *Habitus* causatur à corpore nostro, tanquam à fundamento & subjecto, & ab eis, quæ circa corpus sunt, tanquam à termino vel è contra. Ergo *Habitus* semper existit in pluribus.

Obj. Nullum accidens unum idemque numero, & ab aliis distinctum, potest in pluribus & diversis numero subjectis existere. Sed *Habitus* est accidens unum idemque numero & ab aliis distinctum. Ergo *Habitus* non est in pluribus & diversis nu-

mero subjectis. Maj. prob. quia Accidens numeratur & multiplicatur secundum numerum & multitudinem suorum subjectorum. Ergo idem accidens numero non potest in pluribus numero subjectis existere : alioquin enim accidens unum numero esset unum, & non esset unum : quod implicat.

Resp. ad Maj. Quamvis idem accidens non possit esse in pluribus, tanquam in subjectis, posse tamen esse in pluribus ita, ut in uno sit, tanquam in *subjecto*, in altero, tanquam in *termino*, sive *causa* : Relatio namque, quæ accidens est, habet esse *subjective* in uno, *terminative* in alio. Hinc Habitus non est propriè in diversis subjectis : sed est in re habente, sive habituato *subjective*, & ut in *subjecto* principali : in re verò habitâ *effectively* : In illâ est *complete*, *perfectè* & *propriè* : in hac *imperfectè* & *impropriè*, ut causa propinquâ.

CAPUT VIGESIMUM QUINTUM

De

O P P O S I T I S.

THEOREMATA.

Postquam de Categoriis ipsis, pro instituti ratione, satis superque dictum fuit ; superest, ut ad Post-Prædicamenta, utpote sine quibus illa intelligi perfectè non possunt, proficiscamur.

2. Post-prædicamenta sunt quadam Prædicamentorum accidentia, quorum cognitio ad accuratam perfectamque illorum cognitionem multum adjert ad.

adjumenti. Vel, sunt coordinatio quorundam prædicatorum, ad diversa Prædicamenta revocabiliū, conducent ad completam eorum notitiam à posteriori.

3. Suntque numero quinque, Oppositio, Prius, Simul, Motus, & Habere.

4. Oppositio est mutua quorundam resistantia, antipathia & pugna.

5. Hac, si latè sumatur, est vel Indeterminata vel Determinata.

6. Oppositio indeterminata est inter ea, quæ vulgo Disparata dicuntur, quæque ita inter se pugnant, ut aliis eodem modo repugnent. Ita se habent homo & hircus: homo namque non minus cum porco pugnat aut asino, quàm cum hirco.

7. Determinata oppositio est inter ea, quæ ita inter se pugnant, ut æqualem cum nullo alio pugnam exerceant. Ita opponuntur calidum & frigidum: calidum quippe cum nullo alio æque pugnat, ac cum frigido.

8. Unde definiri hæc Oppositio potest peculiari repugnantia duorum extremorum simplicium, quæ in eodem subiecto simul, secundum eandem partem, & respectu ejusdem, esse non possunt. Vel est formalis distantia duorum terminorum, sese in eodem subiecto, respectu ejusdem, simul non permittentium.

9. Opposita vero in concreto sunt repugnantia, quæ ita pugnant inter se, ut nec unum de altero, nec utrumque de eodem tertio, simul & eodem respectu dicatur. Seu, quæ non possunt eidem, secundum idem ad idem & eodem tempore convenire.

10. Horum utrumque vel est Positivum sive Ens, vel alterum quidem est Positivum, alterum vero Negativum sive Non-Ens.

11. Hinc dividi recte possunt Opposita in positiva & negative opposita.

12. Positive opposita sunt, quorum utrumque est

quid reale & positivum: ut humor & ficcitas.

13. Et hæc vel sunt entia Respectiva, quæ ideo dicuntur Relativè opposita, vel Absoluta, & Ciceroni Adversa, vulgò Contraria nominantur.

14. Negative opposita sunt quorum unum est aliquid positivum, alterum verò ejusdem negatio: ut lux & tenebræ.

15. Santque hæc iterum duplicia: alia namque dicuntur privativè, alia contradictoriè opposita.

16. Atque hinc devenitur tandem in quadripartitam illam divisionem, quæ vult dividitur opposita in Relativè, Contrariè, Privativè & Contradictoriè opposita.

17. Opposita relativa est repugnantia Relati & Correlati respectu ejusdem cum subjeâti, tum termini. Sive, est inter ea quæ mutuis ad invicem Relationibus referuntur. Talis repugnantia est existentia Patris & Filii simul in eodem subjeâto & respectu ejusdem.

18. Hinc Relativè opposita sunt, quæ hoc ipsum, quod sunt (id est secundum suam essentiam) oppositorum esse dicuntur, aut quomodocunque ad ea referuntur: id est verificantur de seipsis cum Genitivo, aut alio obliquo sui oppositi. Sive, quæ, cum referantur ad se invicem, tamen in eodem casu à sese remouentur: ut Pater & Filius: licet enim Pater sit Filii Pater, non tamen est Filius ejus, cujus est pater, sive filii, sui.

19. Contrarietas, sive contraria oppositio, est repugnantia sive antipathia duorum contrariorum inter se.

20. Contraria sunt opposita absoluta & positiva quæ sub eodem genere maximè distant, eidemque subjeâto utriusque susceptibili vicissim insunt, à quo se mutuo expellunt, nisi alterum eorum insit à natura. Ita opponuntur sibi v. g. calor & frigus, humiditas & ficcitas &c.

21. Hinc Contraria propriè sunt qualitates, quæ

cum ab invicem non dependeant, & in eodem subiecto apta sunt recipi, sese mutuo ab eo positive ita expellunt ut in eo simul numquam existant.

22. Non raro tamen res hisce Qualitatibus affecta, quamvis minus proprie, contrarie opponi dicuntur: ut Ignis & Aqua.

23. Contrariorum alia Mediatorum sunt, siue cum medio: alia Immediata siue sine medio.

24. Contraria immediata sunt, quae medium omne respuunt, quorumque adeo alterum semper necessum est in esse subiecto in quo apta nata sunt in esse. Tali sunt Sanitas & Morbus, quorum alterum necessum est in esse Animalis, quod solum capax est Sanitatis & Morbi. Et haec raro forsân inveniuntur.

25. Contraria mediata sunt, quae medium aliquod habent interiectum, adeoque alterum eorum non inest necessario subiecto utriusque capaci. Talia sunt Album & Nigrum, quorum utrumque abesse potest à pariete, & pro utroque in esse potest medium, puta flavum, fuscum, viride &c.

26. Medium vel est Positivum vel Negativum.

27. Medium positivum, vulgo per participationem extremorum (Ianduno secundum formam) est, quod ita ab utroque extremo differt, ut tamen utriusque naturam participet. Ita se habent colores inter albedinem & nigredinem interiecti, qui, cum albedine collati, induunt aliquo modo rationem nigredinis, & retro.

28. Et hoc medium vel coalescit formaliter ex utroque extremo, in gradibus remissis quomodo Tepidum est medium inter Calidum & Frigidum: vel ex extremis coalescit tantum virtualiter: sic Rubrum est medium inter Album & Nigrum.

29. Medium negativum, siue per abnegationem extremorum (Ianduno secundum privationem) est, quod utriusque extremi est expers: quomodo

Virtus

Virtus media est inter opposita vitia, ut ex illis non componatur.

30. Privativa oppositio est inter Privationem & Rem, cujus est privatio : ut inter cæcitatem & visum, atque etiam denominative inter earum subiecta ut inter cæcum & videntem.

31. Hinc privative opposita sunt Habitus & ejus Privatio.

32. Habitus hoc loco est quævis forma, vel quasi forma, quæ rei inesse potest, vel adesse. Vel est præsentia rei alicujus positiva in subiecto idoneo : ut ; lux, visus, divitiæ, vestitus.

33. Privatio est absentia habitus à subiecto apto, secundum speciem suam, tempore à natura constituto, & ordine irregressibili : ut; tenebræ, cæcitas, paupertas, nudus.

34. Oppositio Contradictoria cernitur in terminis simplicibus, quorum altero alterius exprimit negationem: ut, vir, non-vir.

35. Unde contradictoria sunt terminus finitus & infinitus : sive affirmatio & negatio ejusdem.

36. Atque hinc fit, ut, quia omni caret medio, acerrima sit hæc oppositio.

Q U Æ S T I O N E S.

I. Quomodo definienda sit Oppositio ?

NOta I. Ea, quæ hoc & sequenti capite traduntur, vulg. *Post-Prædicamenta* vocari, tum quia sequuntur naturam Prædicamenti, tum quia absoluta prædicamentorum theoria, explicantur: cum enim Philosophus, in prædicamentorum doctrina frequentius usus fuisset vocibus quibusdam ambiguis, neque eas inibi ex professo exposuisset, ne Categoriarum explicationem moraretur aut interromperet, postea accuratius de iisdem agendum
fib

sibi duxit, ne imperfecta aut mutila foret hæc tractatio. Eius nos vestigia prementes ab oppositis initium faciemus.

Nota II. Entium distinctorum alia esse purè distincta, quæ in eodem subjecto simul stabulari possunt: ut, *albedo & dulcedo in saccharo, amaror & flavedo in felle*: alia vero *Repugnantia*, quæ, respectu ejusdem, simul in eodem numero (id est, singulari) subjecto stare nequeunt.

Nota III. Repugnantium alia quidem esse *Disparata*, alia vero *Opposita*, Disparata sunt, quæ non repugnant præcisè: sive, quæ, licet multum inter se pugnent, possunt tamen æqualiter, si non vehementius, cum alio aliquo tertio pugnare: ut, licet *homo & corvus* multum à se invicem dissent, fieri tamen potest, ut maior, vel saltem æqualis unius, v.g. *hominis*, cum aliquo tertio, *cane* scilicet, vel *lapide*, sit repugnantia.

Nota IV. *Oppositionem* reperiri tum inter *Complexa*, & sic, quia est proprium $\pi\lambda\theta\theta$ Propositionum, esse duarum Enunciationum pugnam in quantitate vel qualitate, adeoque nec hujus esse loci, sed ad librum 2. pertinere: tum inter *Incomplexa*, sive terminos *Logicè* simplices: quomodo duobus iterum, modis consideratur. 1. quatenus valet ad cognoscendam diversitatem eorum, quæ disponuntur in Prædicamentis, atq; ita hic de illa agimus 2. pro ut juvat ad cognoscendas habitudines locales Oppositorum: quo pacto de eadem libro tertio differemus.

Nota tamen V. nomen *oppositionis incomplexa*, ut hic sumitur, adhuc duobus modis usurpari 1. *late & improprie* pro qualibet repugnantia aut diversitate extremorum, quæ de eodem simul subjecto affirmari nequeant: quomodo *Disparata*, v.g. *lignum & lapis*, item *Differentiæ* dividentes: Genus, dicuntur *Opposita*. 2. *proprie & strictè* (ut hic) pro certâ & peculiari duorum extremorum, certa inter se lege repugnantium, pugna. Unde

Resp.

Respondeo ad Quæstionem: *Oppositio est peculiaris repugnantia duorum extremorum simplicium, quæ in eodem subiecto simul, secundum eandem partem, & respectu ejusdem esse non possunt.*

Dicitur 1. *repugnantia* ut Genus videas: est enim *Repugnantia* quid superius respectu repugnantia materialis & formalis, quarum posterior est *Oppositio*.

Deinde additur 2. *peculiaris*, ut distinguantur *Opposita* propriè dicta partim ab iis, quæ sunt diversa compatibilia in eodem subiecto: ut; *dulcedo* & *flavedo* in *mille*, partim ab iis, quæ non possunt se compati in eodem subiecto non quidem ratione alicujus peculiaris repugnantia, sed propter generalem incapacitatem subiecti ut fit in formis substantialibus: neque enim magis pugnat forma hominis cum formâ equi, quam cum forma leonis: *Opposita* autem propriè dicta non omnibus generaliter opponuntur, sed suo tantum opposito: *pater* quippe nulli opponitur *relative*, nisi *filio*, neque *cæcus* ulli privative opponitur nisi *videnti*. Atque hoc est, quod supra diximus; *opposita certâ lege pugnare*.

Fateor quidem, unam qualitatem posse duas sibi habere qualitates contrarias: *Liberalitati* namque opponitur & *Avaritia* & *Prodigientia*: nego tamen, posse eam omnes sibi habere qualitates contrarias, sicuti una forma substantialis æqualiter est incompatibilis cum quâvis aliâ formâ substantiali.

Dicitur 3. *duorum extremorum simplicium*, ut excludatur *oppositio Enunciationum*, quam *Axiomaticam* P. Rami schola nominavit.

Additur 4. *in eodem* (scilicet singulari) *subiecto*: quia singularium tantum est, *actu* recipere formas oppositas.

Subditur 5. *Simul* idest, *eodem tempore*: quia *Opposita*

Opposita *successive*, diversisque temporibus, possunt in eodem singulari esse subiecto: calor v. g. & *frigus* in eadem manu: lux item & *tenebra* in eodem aëre.

Adjungitur 6. *secundum eandem partem*: quia dubium non est, quin idem numero subiectum, secundum varias sui partes, possit oppositis subesse formis eundem namque hominem *frigidum* pedibus, manibus autem *calidum* esse, nihil vetat.

Dicitur tam 7. *respectu ejusdem*: quia nonnulla sunt Opposita, præsertim *Relata*, quæ in eodem esse subiecto, vel quasi subiecto possunt, eo quod, nisi ad unicum terminum comparentur, in eodem subiecto non pugnent. Ideo absurdum non est, eundem numero hominem *paterem* dici & *filium*, sed respectu diverso: *pater* nempe, quia talis, est *pater*: nihil autem impedit, quo minus is, qui *hujus pater* est, *illius* sit *filius*.

Hanc definitionem sic explicatam rectè se habere, vel ex eo patet, quod omni competat Oppositioni *proprie* dictæ ac soli. Quæ autem contrà à quibusdam adferuntur, nullo negotio solves, si distinxeris opposita *secundo intentionaliter* sumpta ab iisdem *primo intentionaliter* acceptis & conditionum jam explicatarum rationem habueris.

II. *An Oppositorum propriè sumptorum rectè quatuor assignentur species?*

ITa asserimus cum omnibus, vel saltem melioribus Aristotelis interpretibus. Colligitur verò hic quaternarius Oppositorum numerus variis modis, qui eodem ferè recidunt. Nobis hi duo videntur maxime probandi. I. Omnis Oppositio est repugnantia duorum extremorum. Vel ergo est inter *Ens* & *Ens*, vel inter *Ens* & *non Ens*. Si inter *Ens* & *Ens* in duobus potest modis contingere: vel enim illa extrema se pellunt ab eodè subiecto, *secundum actum tantum*,

& se compatiuntur secundum potentiam, quæ est Oppositio *Contraria*, vel expellunt se secundum actum & potentiam simul, respectu ejusdem, & est Oppositio *Relativa*. Si vero oppositio sit inter Ens & non-Ens, id iterum duobus modis fieri potest, nimirum vel inter Ens & non-ens simpliciter, unde Oppositio resultat *Contradictoria*, vel inter Ens & non-Ens secundum quid, & hinc oritur Oppositio *privativa*. II. Oppositorum vel utrumque est *positivum*, vel alterum *positivum*, alterum *negativum*. Si utrumque sit *positivum* tum vel ideo unum alteri opponitur, quia ipsum expellit è subjecto, in quo est, adeoque sine illo esse potest, & habetur oppositio *contraria*, vel non ideo opponitur alteri, quia remover ipsum à subjecto, in quo est, sed propter habitudinem ad ipsum, proindeque sine eo Oppositio quod in alio subjecto stabulatur, esse non potest & talis oppositio dicitur *Relativa*. Si alterum Oppositorum sit *positivum*, alterum *negativum*, tum vel ita opponuntur, ut unum & idem subjectum determinatum, in quo utrumque (diversis scilicet temporibus) esse possit respiciant, & hæc Oppositio vocatur *Privativa*: vel ita ut nullum habeant ordinem ad subjectum determinatum alterumque sit Ens positivum, alterum vero negatio ejus, & est Oppositio *Contradictoria*.

Obj. I. Quod habet Species, est Genus. At Oppositio non est genus. Ergo oppositionis non sunt Quatuor species. Major est certa. Min. prob. quia omne genus vel est *generalissimum*, vel subalternum. Sed Oppositio neque est Genus generalissimum, ut per se patet: neque subalternum, quia sic Post-Prædicamentum esset in uno duntaxat Prædicamento. Hoc autem falsum est. Ergo Oppositio non est Genus.

Resp. Dist. Min. Oppositio non est Genus *verum*, sive secundum rem-Concedo: Oppositio non est Genus secundum modum, sive non habet modum Generis

neris, Nego Minorem: *Oppositio* enim est quid superius respectu quatuor dictarum specierum, de quibus illa *in quid* prædicatur: Omne autem superius, respectu inferiorum specierum, dici potest Genus, vel saltem habere modum Generis. Atque hinc fit, ut *Oppositio* dicatur habere species id est, modus specierum, quæ tamen non sunt *vere & secundum rem* Species.

Obj. 2. Plures videntur esse, quam quatuor enumeratæ, *Oppositionis* species. Ergo ista divisio non est sufficiens. Ant. prob. quia videtur admitti posse *oppositio* inter *non-Ens & non-Ens*, five inter duo extrema negativa. Ergo plures quam quatuor, videntur esse *Oppositionis* species.

Resp. Neg. Ant. & ejus probationem: Pugna enim debet esse in aliquo positivo: ideo non Entis cum non-Ente non est *oppositio*.

Inst. At *mutus* opponitur *non-muto*, *cæcus* *non-cæco*. Horum autem extremorum nullum est positivum; Ergo non est necessum, ut pugna sit in aliquo positivo: adeoque potest non-Entis cum non-Ente esse *oppositio*.

Resp. Licet una negatio possit cadere in aliam, vel in privationem, & ut sic repugnent respectu ejusdem, ut *esse cæcum & non esse cæcum*, tamen illa *oppositio* est ratione formæ *positivæ*, inclusa in altero extremorum, quod semper vel *virtualiter* vel *formaliter* positivum est: ut in allato exemplo, cum homo dicitur *esse cæcus & non cæcus*, unum *virtute* affirmatur, sc. *habere capacitatem videndi*; aliud negatur, sc. *habere visum*. Cum ergo idē homo dicitur *non esse cæcus*, vel negatur habere capacitatem videndi, vel *virtute* affirmatur *habere visum*, ita ut alterum semper extremorum sit *positivum*, alterum negativum, & *oppositio* sit *Contradictoria*. Unde

Resp. 2. *Cæcus* opponitur *non cæco* *contradictorie*, non quidem *ratione negationis*, quæ est in utroque, sed *ratione negationis* in *non-cæco*, & *affirmationis* in

in cæco, relictæ ex connotatione subjecti : negatio enim negationi per se non opponitur : sic enim in neutro extremorum esset aliquid reale, quod tamen ad oppositionem requiritur.

Resp. 3. *Non-Ens* non opponitur *non Enti* per se, sed tantum per *accidens* quatenus scilicet cum *non-Ente* conjunctum est *Ens*. Ita *non-mutus* opponitur *muto*: quia *non mutus*: idem est, quod *loquens* & *non-cæcus* opponitur *cæco*, quia idem est *non-cæcus* quod *videns*.

Obj. 3. Omnia quæ opponuntur, opponuntur *relative*. Ergo nulla opponuntur *contrarie* vel *privative*, vel *contradictorie*. Ant. prob. omnia *Relativa* opponuntur *relative*. Sed omnia *Opposita* sunt *Relativa*. Ergo omnia *opposita* opponuntur *relative*. Min. Prob. Omne *Oppositum* semper refertur ad suum *Oppositum*: est enim omne *oppositum* *opposito* *oppositum*, v. g. *contrarium* *contratio* *contrarium*, qui modus est *relativus*. Ergo omnia *opposita* sunt *relationes*. Ergo est unum tantum *opposito- rum* genus. Ergo male ponuntur quatuor *Oppositorum* species.

Resp. Neg. Ant. & probationis Minorem. Ad id, quod citabiliendæ affertur, respondeo per distinctionem: nomen enim *oppositionis* duobus modis usurpatur. 1. pro illa *notione*, sive *intensione secunda*, quæ vocatur *oppositio*. 2. pro rebus *istius notioni sub- stratis*. Primo modo *oppositum* est quid *respecti- vum*, & refertur ad suum *correlatum*, tanquam ad terminum *oppositum*. Secundo vero modo, nimirum pro rebus *significatis*, quomodo hic sumitur, non est *relativum*. Unde, neganda est *Con- sequentia*.

Eodem recidit, si dicas; *Opposita formaliter sumpta*, pro ipsa scilicet *oppositione*, dicere *respectum* *unius oppositi ad alterum*, adeoque omnia esse *re- lative*: *Opposita vero materialiter & fundamen- taliter sumpta*, pro ipsis *fundamentis oppositionis*,
sive

sive pro rebus, quæ opponi dicuntur, non omnia esse relativa, sed quædam contraria, quædam privativa, quædam contradictoria. Hic autem Opposita non sumuntur *formaliter*, pro ipsa scilicet oppositione, sed *materialiter* & pro fundamento proximo oppositionis, quod aliquando est relati, aliquando alia quædam forma positiva: hinc oritur diversum genus Oppositionis, adeoque non omnis oppositio est relativa.

Quæres, An ordo, quem, in recensendis Oppositis, cum Aristotele tenuimus, sit rectus?

Resp. affirmative: quia ab imperfectioribus ad perfectiora progressi sumus. Is autem ordo est optimus: nam 1. Relationis oppositæ, respectu diversorum simul esse possunt in eodem subjecto; potest enim quis, respectu diversorum, esse pater & filius, præceptor & discipulus, Contraria vero (sic uti ex sequentibus manifestum fiet) in eodem subjecto stabulari non possunt. Cum ergo Relativa non destruant se mutuo, sed potius inferant, non sunt adeo opposita inter se, ac sunt contraria. Deinde Contraria, licet in gradibus intensis idem simul subjectum occupare non possint; nihil tamen vetat, quo minus in gradibus remissis simul sint. Quod de Privantibus & Contradictoriis dici non potest. Et Contraria conveniunt in uno aliquo genere: Privativa vero & Contradictoria non item: cum nomen illorum sit *ens positivum*, alterum *non-Es* & quid *negativum*. *Ens* autem & *non-Es* in nullo conveniunt. Tandem, quamvis tam Privantium, quam contradicentium, alterum sit *Ens*, alterum *non-Es*, id tamen inferiori gradu locum habet in Privativo, quam Contradictorie oppositis: quia in illis utrumque extremum determinat sibi unum & idem subjectum, unde saltem in tertio aliquo determinatio scilicet subjecto, conveniunt. Et privativa oppositio minor est & imperfectior, quam contradictoria: quia Privativa fundatur in contradictoria; ideo enim non

potest

potest quis simul esse *videns* & *cæcus*, quia non potest simul esse *videns* & *non-videns*: omnis enim *cæcus* est *non-videns*, sed non contra omnis *non-videns* est *cæcus*.

Quærent hic multi, quale sit nomen *Oppositionis*, respectu quatuor specierum? sive Qualis sit hæc divisio *Oppositorum*? utrum sc. *Univoci* in *univocata* an *Aquivoci*, an *Analogi*?

Diversas hac de re apud Authores invenio sententias. Ego sic statuo;

I. *Opposita* non habent rationem communem *univocam*: nihil enim potest dari *univocum* *Enti* reali & *non-Enti*. At inter *Opposita* sunt quædam *Entia* realia, quædam non. Ergo illis nihil est commune *univocum*. Min. prob. *Homo* & *non-homo* sunt *Contradictoria*. At alterum est *Ens*, alterum *non-ens*: item *videns* & *cæcus* sunt *privative opposita*. At *visus* est *ens* reale, *cæcitas* autem est non *Ens*, & *Entis* privatio.

II. Ratio communis *Oppositorum* non est *merè equivoca*: si enim esset *merè æquivoca*, nihil haberent *Opposita* commune, præter nomen. At hoc est falsum. Ergo & illud. Min. prob. quia omnibus *oppositis* hoc convenit, quod non possint in eodem esse *subjecto*. At hæc est quædam ratio communis, & non *merum* nomen, Ergo *opposita* habent *aliquam* rationem communem, præter nomen.

III. Quatuor hæ *Oppositionis* species *analogicè* conveniunt in ratione *Oppositionis*: nam esse *Oppositum* convenit uni *magis*, & *primario*, aliis *minus*, & *per attributionem* ad illud. Ergo *analogicè*. Ant. prob. *Contradictoriè* *opposita* *magis* & *primario* sunt *opposita*, cætera vero *per attributionem* ad illa: nam *Contradictio* dicit *formaliter* *negationem* *oppositi* in qua potissimum *oppositionis* ratio consistit: cætera vero *virtualiter* tantum. Id quod & confirmari potest ex *Aristotele*, qui in *Metaphysicis* docet, *Contradictionem* esse omnium

Oppo-

Oppositionum maximam, eo quod maximè in negatione consistat.

III. *An Oppositio contradictoria sit omnium maxima & acerrima?*

Affirmativa patet ex dictis, & prob. 1. quia de ratione cujuscunque Oppositionis est repugnantia. Ergo ubi maxima erit repugnantia, illic erit omnium maxima oppositio. At inter duos contradictoria maxima est repugnantia: cum in nullo plane convenient & de quolibet ente unum affirmetur, alterum negetur. Ergo inter contradictoria est maxima oppositio. prob. 2. Maxima oppositio est, cujus extrema maxime distant. At extrema contradictoriæ oppositionis maximè distant. Ergo contradictoria oppositio est maxima. Min. prob. Extrema quæ infinitè distant, maxime distant. At contradictoriæ oppositionis extrema infinitè distant, Ergo maximè distant. Min. prob. Illa distantia est infinita, quæ major dari nequit. At nulla potest dari major distantia, quam ea, quæ est Contradictoriorum, quæ in nullo plane conveniunt: quod non habet locum in aliis oppositionibus, quarum extrema in aliquo conveniunt. Ergo Contradictoriorum distantia est infinita. 3. Adde quod unum Contradictoriorum præcipue sit sublatio alterius. Unde fit, ut non tantum se mutuo tollant, sed ubicunque unum non est, alterum necessario inveniatur, & ideo nullum habeant medium, etiam respectu rerum non existentium: Chimæra enim necessario vel est alba, vel non alba.

Hic tamen diligenter norandum est, Oppositionem contradictoriam quobus modis usurpari, materialiter scilicet & formaliter. Materialiter sumpta sunt res ipsæ, de quibus fit affirmatio, vel negatio, atque ita inter extrema Oppositionis

con-

contradictoriæ non tanta est distantia, quanta est inter extrema aliarum Oppositionum: v.g. non tantum differunt *album* & *non-album*, quæ sunt contradictoria, quantum *album* & *nigrum*, quæ contrariè opponuntur. Formaliter sumptâ oppositio contradictoria est negatio & affirmatio sumpta in esse affirmationis & negationis, scilicet in quantum affirmatio significat *esse*, negatio *non esse*: ut, dum assero; *hominem non esse lapidem*, *τὸ non esse lapidem* est non ens, sicuti dum quis dicit; *album non esse nigrum*, *τὸ non esse* significat *non-Ens*.

Ex his multæ solvuntur objectiones, quæ probant, extrema contrariæ Oppositionis magis inter se distare, quam contradictoriæ. Quod verum est de rebus quæ in se ipsis Oppositionem contradictoriam recipiunt: non autem de iisdem rebus, quatenus sub ratione affirmationis & negationis considerantur: inter quas nullum dari potest medium.

Obj. 1. Immediata sive, quæ medium non habent minus distant quam mediata: in mediatis enim intervenit medium, quod distantiam facit majorem. At contradictoriè opposita sunt immediata: respuunt enim omne medium, respectu cuiuscumque subjecti: reliqua vero opposita sunt mediata. Ergo Contradictoria minus distant. Ergo Oppositio Contradictoria non est omnium maxima.

Resp. 1. Neg. Maj. quia, ubi datur aliquod medium inter duo extrema, limitatur illorum distantia: & contraria immediata, quæ nullum admittunt medium, magis inter se opponuntur, quàm mediata, quæ habent aliquod medium.

Resp. 2. Dist. Maj. vera namque est de distantia locali & positivâ: falsa vero de distantia repugnantia, quam aliqui privativam nominant, sive de distantia, quæ est repugnantia, & consistit in naturæ

veritate & talis est distantia in contradictione terminorum.

Obj. 2. Si *album* & *non-album* contradictoria opponantur, quanto aliquid magis est *album*, tanto magis opponetur *non-albo*, juxta regulam; sicut se habet *simpliciter* ad *simpliciter*, ita *magis* ad *magis*. At datur aliquid *magis album*. Ergo id magis opponitur *non-albo*, quam id quod simpliciter est *album* tantum. Ergo oppositio contradictoria non est omnium maxima: quoniam ea major dari potest.

Resp. Allatam regulam intelligendam esse de illis quæ suscipiunt *magis* & *minus*: ut, si *album* disgregat visum, *magis album* magis disgregabit: quia *albedo*, per quam *album* visum disgregat, suscipitur in *subiecto* & *secundum existentiam*, magis & minus. Hoc autem non convenit oppositio contradictoria, quæ *magis* & *minus* non admittit.

Obj. 3. Oppositio contradictoria includitur in omnibus oppositionibus. Ergo non est omnium maxima. Prob. Consequentia: Inter duas oppositiones, inter se comparatas, illa censetur major, quæ includit id totum, quod includitur in alia, & aliquid amplius. At talis est contraria, quæ præter absolutam & realem suorum extremorum oppositionem, adhuc includit etiam negationem quæ includitur in uno extremorum contradictoria oppositionis, v. g. in oppositione contraria *caloris* & *frigoris* reperitur negatio, quæ est in uno extremorum contradictorie oppositionis: nam sicut *album* & *non-album* contradictoria opponuntur, quia *non-album* est negatio *albi*: ita quoque *albedo*, quæ contrarie opponitur *nigredini*, est negatio *nigredinis*. At *albedo* est unum extremorum contrarie oppositionis. Ergo in uno extremorum contrarie oppositionis includitur alterius extremi negatio. Et idem esto judicium de privative & relative oppositionibus.

pater enim est non-filius, & cecus est non-videns.

Resp. Unum extremorum contrariæ oppositi-
onis non includere propriè negationem alterius, ut
patet in exemplo *albedinis* allato, quæ non est sim-
plicitè negatio *ingredinis*. Et quamvis conceda-
mus; albedini annexam esse negationem nigredi-
nis, ea tamen negatio non est tanta; quanta est illa
negatio, quæ propria est contradictoriæ oppositio-
nis: quia negatio contradictoriæ oppositionis rebus
omnibus indifferenter convenit: negatio vera an-
nexa contrariæ oppositioni limitata est, & determi-
nata: v.g. negatio lapidis, quæ in contradictoria
oppositione reperitur, convenit omnibus rebus di-
stinctis à lapide, neque ullum est subiectum, de
quo alterutrum istorum extremorum (*lapis non-
lapis*) non possit affirmari, ut fusiùs docent Philoso-
phi, ubi agunt de Oppositione Enunciatio-
num.

Resp. 2. Hoc, quod dicitur in istis Oppositioni-
bus amplius esse non reddit oppositionem intensi-
orem, sed remissio-rem.

Resp. 3. In reliquis Oppositionibus reperitur
major oppositio extensiva, Concedo: intensiva
(de quâ loquimur) Nego.

Resp. 4. Albedo formaliter est negatio nigredinis,
Nego: virtualiter Concedo.

IV. Quid sint Relativè opposita?

HÆc ab Aristotele definiuntur, quæ hoc ipsum;
quod sunt Oppositorum esse dicuntur, aut quomo-
docunque aliquid ad ea referuntur.

Dicitur; Oppositorum, ut innuatur, aliter hic de
Relatis agi, quâ suprâ fuit factum. Causa hæc est,
quia duplex in relatis est affectio, quædam sc.
consensio; & quædam *dissensio*, amica tamen. Bene-
dictio *consensionis* dicuntur Relata esse: at graviâ
dissentioris

dissentionis dicuntur esse *oppositorum*: id est, aliorum. Relata, quæ consentiunt, dicuntur ad convergentia: quæ autem non possunt eidem inesse, respectu ejusdem, sunt opposita. Hic itaque considerantur, ut hostilitatem exercentia: supra, ut amice conspirantia. Hic, uno posito in subjecto, alterum ab eodem removetur: illic vero, uno in rerum natura existente, necessum est, & alterum existere.

Distinguuntur hæc à Contrariis, quòd *Relative opposita* inter se propriis nominibus, eorum naturam significantibus, secundum habitudinem alicujus casus considerentur: Contraria verò non, nisi sub communi vocabulo secundæ notionis *Contrariorum*.

Obj. Opposita debent se mutuò destruere: nam calor corrumpit frigus, & cæcitas visum. At relative opposita se mutuò non destruunt, sed ponunt potius, Ergo non sunt opposita.

Resp. Ad rationem oppositi non requiri, ut unum prorsus destruat aliud: sed satis esse, ut non compatitur aliud secum in eodem subjecto. Hoc autem reperitur in relative oppositis: quia eò ipso, quod Relativa sunt ita inter se comparata, ut unum sit ad alterum, unum ab altero debet esse distinctum: & sic unum Relatum censetur aliquo modo tendere ad destructionem alterius, in quantum illud secum non patitur. Sic *Philippus*, ut pater *Alexandri*, referebatur ad *Alexandrum*, ut ad filium, & *Alexander*, ut filius, ad *Philippum*, ut patrem. *Philippus* autem non potuit esse pater sui ipsius, propter oppositionem relativam patris & filii.

Dices: Hinc sequitur, Relatum opponi relative correlato suo. At hoc ita non est: nam *Simile* non opponitur *Simili*, sed *Dissimili*. Ergo allata responsio non satisfacit.

Resp. *Simile simili* opponi *relative*, & unum quodque Relatum *Correlato* suo: nam relativo cuiusvis relati excludit à suo subjecto relationem correlati

correlati sui. Relatio proinde similitudinis, quâ unus homo in albedine similis est alteri homini, excludit ab eo similitudinem, quâ alius homo ad ipsum refertur. Ubi tamen

Nota I. Licet hæc ita se habeant, opposita tamen Relativa minus opponi inter se, quam alia tria: nam, in aliis tribus, unum oppositorum *absolute* destruit, aliud, cum tamen unum Relativorum potius inferat aliud: nam *si pater est, est etiam filius, & si filius est, etiam pater est*. Præterea: Relativum unum numquam in eodem subiecto invenit suum correlativum. Ergo tantum improprie dici potest illud destruere.

Nota II. Intelligi potest, Relativa sibi opponi dupliciter. 1. *relative*. 2. *terminative*. Relative opponuntur, cum ipsa formaliter sumpta inter se comparantur. Terminative vero, cum non ipse relationes inter se sed cum una relatio cum termino suo, sive relatum unum cum suo termino absoluto comparatur. Inter hæc enim esse veram oppositionem, ex hoc cognosci potest, quod relatum aliud respiciat: *Terminus* vero ab alio respiciatur. Prior tamen oppositio relativorum est *formalis* oppositio: posterior vero melius *repugnantia extremorum relationis* dici potest, quam *formalis* oppositio.

Nota III. Alia sunt opposita *dependentia*, ut *Relata*, & hæc se mutuo ponunt: alia vero *remotionis*, ut *relative opposita*, & hæc se mutuo non ponunt.

Obj. 2. In oppositis semper unum uni repugnat. At illud non est semper in Relativis: quia unus pater pluribus filiis repugnare potest. Ergo relativa non sunt opposita.

Resp. unum uni repugnat in *specie*: at non in *individuo*. Sic pater repugnat filio in specie, & nulli alteri. Verum unus pater in individuo multis filiis repugnare potest.

V. Quid sint contraria?

Suppono, nomen *Contrariorum* duobus modis à Aristotele usurpari. 1. latè ita ut ipsa quoque *Privantia* complectatur: sic *Privatio* & *Forma* principia contraria dicuntur 1. Phys. c. 5. deinde *strictè* pro unâ tantum oppositorum specie, quæ Ciceroni *Adversa* dicuntur. Ita hic usurpantur contraria. Definiri autem solent *opposita*, quæ sub eodem genere maximè distant, & eidem subiecto vicissim insunt, à quo se mutuò expellunt: ut, calor & frigus respectu aquæ.

Dicitur 1. *Sub eodem genere*, sc. vel proximo, ut albedo & nigredo sub colore vel remoto, ut liberalitas & avaritia sub habitu, sub quo realem oppositionem, & in quo realem habent convenientiam. Hac igitur particulâ separantur contraria à privativis & contradictoriis, quæ non possunt sub eodem genere collocari: quæ namq; sub eodem ponuntur genere, sunt *Entia positiva*: alterum vero *Privativorum*, & *Contradictoriorum* semper est non-Ens.

Subditur 2. *maximè distant*, scilicet non distantia secundum locum, sed secundum naturam specificam & essentiam, quæ non dicitur *maxima distantia absolute*, sed *sub eodem genere*, sive respectu eorum, quæ sub eodem sunt genere: nam simpliciter magis distat albedo à linea, cum qua in solo Accidente & Ente convenit, quàm à nigredine, quam quâ in eodem convenit Prædicamento: sed sub colore maximè distant albedo & nigredo. Atque hinc à ratione contrariorum excluduntur media, posita inter contraria, quæ, quatenus media non contrariantur extremis: rubrum enim nec albo contrariatur, nec nigro.

Additur 3, *eidem subiecto vicissim insunt*, id est, eidem subiecto reali & inhaesionis apta sunt successive inesse ut excludantur *Relative opposita*, quæ non sunt aut fiunt successive circa eodem subiectum.

Tandem

Tandem subjungitur 4. à quo se mutuo expellant, puta realiter & positive si non effective & causaliter, saltem formaliter: id est, ita ut cum unum eorum informat subjectum, alterum ab eodem exturbetur & excludatur, propter præsentiam solam istius contrarii, quod in isto stabulatur subjecto, neque alterum in eodem secum simul compati potest. Sic, cum gravitas est in lapide, necessum est ab eodem exulare levitatem. Quod ut melius intelligas.

Nota I. Id expellit formaliter, quod per se ipsum expellit, eo quod in eodem subjecto alterum non compatiatur. Id expellit effective quod producit id, quod per seipsum expellit alterum: v. g. ignis in aqua producit calorem, per quem expellitur frigus. Ergo ignis effective, calor formaliter expellit frigus.

Nota II. Definitioni allatæ vulgo hæc adduntur verba, quæ & nos in Theorematibus adjecimus; nisi alterum eorum insit à natura: id est, subjecto suo a initio existentiae ita conveniat, ut per naturales causas nequeat ab eo removeri. Sic calor igni, & albedo nivis dicitur convenire, quia ignis numquam dici potest frigidus, neque nix simpliciter nigra. Ratio hujus particulæ est, quia, cum alterum contrarium inest alicui subjecto à natura tunc subjectum illud alterius contrarii capax non est: quia vel deberet utrumque contrariarum simul admittere, vel admittere illud, quod à naturâ inest: quorum utrumque est absurdum: prius quidem, quia, cum Contraria sint pellentis naturæ in eodem simul subjecto consistere non possunt: posterius vero: quia non ex naturæ necessitate inest, ita inest, ut, si expellatur, mox etiam destrui ipsum subjectum sit necessarium.

Obj. 1. contra definitionem allatam: Bonum & Malum Aristoteli sunt contraria. Eadem Aristoteli sunt summa genera. Ergo falsum est, Contraria necessario sub eodem genere maximè distare.

Respondent.

Resp. aliqui dist. Min. *Bonum & Malum* sunt summa genera, *Logica* aut *Metaphysica*, negant *Moralia*, concedunt: nam, in genere *Moris*: *Bonum & Malum* esse veluti summa genera, quae anquam sint sub genere *Logico*, sc. sub *Qualitate* ejusque prima specie.

Verum, quia Aristoteles paulo superius, probam Inductione, *Bonum & Malum* esse contraria, adducit non tantum *virtutes & vitia* sed etiam *agritudinem & sanitatem*, quae non sunt *Bonum & Malum morale*, dixerim cum Simplicio, Aristotelem ibi non fuisse locutum ex propria sententia, sed juxta opinionem Pythagoreorum, qui ponebant duo principia primo diversa, *Bonum* puta & *Malum*, & sub illis duos ordines rerum inter se prorsus diversos & contrarios. Vel cum Theophrasto & Ammonio, *Bonum & Malum* dici, ab Aristotele, genera contraria, non *proprie* & in *rigore* sumpto nomine *generis*: sed quia sunt conditiones generales omnium Contrariorum: quia semper unam habet rationem *Male*, respectu alterius, vel *secundum se*, qui semper unum se habet ut privatio & defectus, vel *respectu subiecti*, cui alterum Contrariorum non est conveniens. Hinc

Resp. tandem, *Bonum & Malum*, *Metaphysice* considerata non esse Contraria sed privative opposita; quia *Malum* est privatio *Boni*: *Ethice* vero *Malum* est vitium, *Bonum* est virtus: & sic sunt sub uno genere.

Obj. 2. *Calor & Frigus* sunt Contraria, & quidem extrema. At *Calor & Frigus* simul sunt in aqua tepida. Ergo contraria non semper pellunt se ex eodem subiecto.

Resp. per distinctionem: *Calor & Frigus* in gradibus intensis, & secundum esse perfectum, sive cum perfecte possident subiectum, sunt contraria: in gradibus vero remissis secundum esse imperfectum, & cum minus perfecte subiectum possident, non

item:
aqua
gida
D
secun
dem
& in
solu
Re
in eo
alia n
subie
Ob
magis
traria
Rel
secun
nem b
retial
semp
tenet
medic
ma in
quod
non c

N
subie
sine
medio
neque
sunt n
Obj
equiv
item:

item: tunc enim neutrum dat nomen, ut patet in aquâ tepidâ, quæ neque calida est, neque frigida.

Dices: *Album & nigrum* sunt contraria. At hæc secundum esse perfectum possunt simul esse in eodem subjecto: quia possunt simul esse in picâ, imò & in signo. Ergo nec vera, nec bona est argumenti solutio.

Resp. In allato exemplo non censi Contraria in eodem esse subjecto: quia alia est pars alba, alia nigra, aliudque est albedinis, aliud nigredinis subjectum.

Obj. 3 *Virtus & vitium* non distant maximè: quia magis dissident extrema: *Virtus & vitium* sunt contraria. Ergo Contraria non distant maximè. —

Resp. ad Maj. *Virtus & vitium* considerantur vel secundum actus suos materiales, vel secundum rationem honestatis & inhonestatis. Ratione actuum materialium magis pugnant extrema: nam prodigus semper dat, avarus semper retinet: medium autem tenet liberalis. Ratione honestatis & inhonestatis medium magis pugnat cum extremis, quàm extrema inter se: extrema namque conveniunt in eo quod sint vitia: medium autem & extrema in eo non conveniunt.

VI. Quotuplicia sint contraria?

NOS in Theorematis, cum Aristotele Contraria divisimus in *Immediata*, & *Mediata*.

Nam vel ita se habent extrema Contraria, ut subjectum in quo recipiuntur, numquam existat sine altero illorum, & sunt *immediata*, sive *medio carentia*: vel ita sunt affecta, ut subjectum, neque hoc, neque illud extremum possideat, & sunt *mediata*.

Obj. 1 Divisio hæc neque est univoci, neque æquivoci, neque analogi, neque per se, neque

per accidens &c. Ergo non rectè sic dividuntur Contraria.

Resp. Neg. Ant. Est enim divisio Analogi in analogata: principaliter quippe & propriissimè ea, quæ sine medio sunt, contraria vocantur.

Obj. 2. Non dantur Contraria mediata: quia ex Arist. *unum uni tantum est Contrarium*. At in illis, quæ mediata dicuntur Contraria, uni sc. virtuti plura opponuntur vitia: i. *Liberalitati* namque v. g. opponitur cum *Avaritia*, tum *Prodigientia*. Ergo ista divisio rectè se habere non potest.

Resp. Uni tantum unum esse contrarium adæquatum, quod illi secundum totam suam latitudinem opponatur. Cum ergo aliqua virtus dicitur habere duo sibi vitia extrema contrariè opposita quæ neutrum illorum ipsi adæquate opponitur secundum totam latitudinem materiæ ac actum ejus, non possunt illa dici habere rationem duorum, sed unius tantum adæquati contrarii. Paret hoc in *Liberalitate*, quæ inclinat tum ad retinendum, tum ad dandum, quando & quomodo dicat recta ratio. Illi enim *Avaritia* opponitur tantum, ut inclinat ad dandum: *Prodigalitas* vero, ut ad retinendum.

Resp. 2. Tantum unum esse contrarium uni unæ & eadem ratione: non tamen esse incōmodum, unum pluribus contrariari diversa ratione: prodigalitas enim adversatur liberalitati ut extremum medio peccans in excessu: illiberalitati vero seu avaritiæ, ut extremorum extremo. *Avaritia* vero liberalitati, ut medio opponitur, tantum extremum peccans in defectu.

Obj. 3. Ambo Contraria immediata sunt accidentia. At nullum accidens necessario inhæret: cum omne accidens possit abesse à subjecto. Ergo Contrariorum immediatorum alterum non inhæret necessario. Ergo non est verum, subjectum nunquam existere, sine altero illorum.

Resp. Accidens posse bifariam dici necessario con-

venire

venire subiecto. 1. *necessitate sui ipsius & subiecti*, quomodo Propria conveniunt Speciei ut risibile homini. 2. *ex necessitate subiecti sui tantum*, quod quidem Accidens, licet ex se contingens sit, tamen determinatione subiecti necessarium efficitur: & sic, quædam communia esse necessaria, certum videtur ex albedine in cygno. Omnia ergo Accidentia communia sunt contingentia ex seipsis & naturis suis, ideoque ex se sunt apta abesse à subiectis suis: quædam tamen eorum necessaria sunt aut absolute, ut albedo in cygno, aut disjunctive, ut sanitas aut ægrotudo in homine, non quidem ex seipsis, sed ex necessitate subiecti: quia sc. subiectum sibi determinat necessario talia accidentia, aut ex necessitate nature sue, sicut omnis substantia corporea determinatur sibi quantitatem, aut ex necessitate sue complexionis, ut cygnus sibi determinat albedinem, & homo sanitatem, aut ægrotudinem: quia necessarium est, ac complexionem cygni sequi albedinem, ad complexionem hominis sanitatem, vel ægrotudinem.

Quæres, An ergo sanum & ægrum sint Contraria immediata?

Resp. Omnino: semper enim animal est sanum, vel ægrum.

Dices: Ea, inter quæ ponitur aliquid intermedium, non sunt immediata. At inter Sanum & Ægrum ponitur aliquid intermedium à Medicis, nimirum Convalescentia. Ergo Sanum & Ægrum non sunt immediata contraria.

Resp. ad Min. Sanum dici quod in suis qualitatibus & humoribus commode temperatum est. Ægrum vero bifariam describi. 1. quod in suis qualitatibus & humoribus est intemperatum. 2. quod in aliquo huiusmodi deficiens, manifestum habet lesionem. Nos cum dicimus, Sani & Ægri nullum esse medium sumimus ægrum eum Aristotele primo modo. Medici vero statuentes inter ea mediana, secundo sumpsere modo enim sc. animalis qualitates.

Qualitates & humores, aut alia huiusmodi lapsa sunt; sed apertam non præferunt læsionem. Medici ergo loquuntur *impropriè*, & quoad sensibilem discretionem. Quod ad *Convalescentiam* spectat, ea non est medium propriè sic dictum inter sanitatem & ægritudinem: corpus enim, quod convalescit, est adhuc ægrum.

Dices: Non datur motus ab extremo ad extremum, nisi per medium. At datur motus à sanitate ad ægritudinem, & contra. Ergo inter ea est medium.

Resp. Duplex posse fingi *medium* inter *Contraria*: unum transitus sive *transmutationis*, quod nihil est aliud, quam successivus alicujus formæ fluxus, quo receditur ab unâ, & acceditur ad aliam qualitatem, seu gradum qualitatis: & tale medium etiam in quibusdam immediariis contrariis concedendum est, ut inter *sanitatem* & *ægritudinem*. Alterum medium, quod hic fingi potest, est *formæ* seu *resurrectionis*, estque id, quod resultat ex extremis: & tale negatur esse medium immediatorum *Contrariorum*: sic enim non forent hæc immediata, sed mediata.

VII. Quot ab Aristotele numerentur *Contrariorum* attributa?

Hæc quinque apud eum leguntur, in tractatu de post-Prædicamentis.

1. Bono *Contrarium* necessario est malum, *Malum* autem interdum Bonum est *Contrarium*, interdum Malum. Et ratio prioris est, quia, quod adversatur bono, tollit bonum. Ergo necessario est malum. Ratio posterioris est, quia Malum potest oriri tam ex defectu, quam ex excessu, quæ inter se opponuntur: ut patet in Avaricia & Prodigalitate.

Non

Non est tamen prima pars *absolute* intelligenda & *simpliciter*, quasi omni bono contrarium sit aliquod malum: sed *conditionate*, si sc. alicui bono aliquid sit contrarium, id necessario esse malum.

Observe autem I. *Ma'um* & *Bonum* accipienda hic esse *materialiter* pro re mala & bona: nam *formaliter* Bonum & Malum opponuntur *privative*, cum Malum sit privatio boni.

Observe. II. Hoc attributum non esse ullo modo Porphyriano proprium Contrariis: quia hic ipsum *Contrarium* esse attribuitur subjectis suis: nihil autem attribuitur ipsi Contrarietati.

Obj. 1. *Bonum* & *Malum* sunt Relata: significant enim relationem *convenientiæ* & (ut loquuntur) *disconvenientiæ*. Ergo non sunt Contraria.

Resp. 1. Neg. Ant. neque enim Bonum est Mali bonum, aut contra: quod tamen requiritur ad Relata. Ad prob. dico, Relationem prædicamentalem non reperiri subjectum & id, quod accidit subjecto.

Resp. 2. Dist. Concl. *Formaliter* sumpta non contrariantur Bonum & Malum, Concedo: *Materialiter* & *Fundamentaliter*, Nego consequentiam: denominata namque *Boni* & *Mali*, ut *justitia* & *injustitia*, sunt sibi invicem Contraria, ut docetur in Ethicis.

Obj. 2. *Paritas* contrariatur *Imparitati*, *Rectitudo* *Curvitati*. Hæc tamen omnia sunt Bona: Omnis enim *Paritas* bona est numero, cui inest. *Imparitas* item suo subjecto. Idemque dic de reliquis. Ergo non, quicquid bono contrariatur, est malum.

Resp. Hæc, quæ adferuntur, neque bona esse, neque mala: quia neque perficiunt omne suum subiectum, neque omni nocent: *rectitudo* enim est disconveniens cælo, *curvitas* conveniens: *rectitudo* convenit ulnæ, *curvitas* non: quia ad mensurandum est inepta. *Paritas* item & *Imparitas* non sunt

sunt qualitates : neque *Imparitas* aliud , quàm negationem , dicit *Paritatis*.

I I. *Non est necesse , si Contrariorum alterum sit , etiam reliquum esse.* Sanitas enim existeret , etiam si nullus esset æger : quia nulla est necessitas dependentiæ unius ab altero : sive unum non pendet ab altero in existentia.

Dices : Atqui Arist. lib. 2. de cœlo t. 18. contrarium videtur docuisse : ait enim , uno existente Contrariorum in rerum naturâ , necessarium esse , ut & alterum existat. Ergo falsum est hoc attributum.

Resp. Neg. Conf. quia diversimode hic & illic considerat Contraria. Hic considerat illa in ordine ad se invicem , secundum propriam naturam , proprium finem & absolutè. At in libris de cœlo spectat ea , prout referuntur ad bonum Universi , ob quod sunt creata. Ideo , uno contrariorum existente , necessum est & alterum esse , ut existat continua generatio corporum sublunarium , quæ cessaret , si alterum Contrariorum penitus intraret. Facit ergo hoc non tantum Universi ad ornamentum , sed & ad bene esse ipsius : frustra enim foret potentia illa , quæ in uno esset Contrariorum , ad aliud debellandum , nisi aliquando reduceretur ad actum : id autem , alio Contrario non existente , fieri non posset. At absolute loquendo , necessarium non est , ad hoc ut existat calor , etiam si frigus existeret : calor enim ex se non infert existentiam frigoris : sed potius , quantum in se est , ipsum destruit & corrumpit.

I I I. *Contraria simul non sunt in eodem subiecto , scilicet in actu denominationis :* id est , ambo non possunt prædicari de eodem subiecto.

Quod ut verum sit , intelligatur 1. de eodem tempore : nihil enim repugnat , unum idemque diverso tempore esse album & nigrum. 2. respectu ejusdem partis : fieri namque potest , ut unus idemque

homo

homo calorem habeat in pedibus, frigus in manibus. 3. secundum gradus intensos: corporibus enim mixtis, secundum gradus remissos, utrumque inesse potest contrarium.

IV. *Contraria sunt circa idem vel specie, vel genere subiectum.* Cum enim sint apta sese mutuò ab eodem subiecto deicere, necessum est, ut in eodem subiecto esse possunt: neque enim unum Contrarium expellit aliud, nisi informando ipsius subiectum. Sic *virtus & vitium* sunt in *homine*: *albedo & nigredo* in *corpore mixto*.

Dices: Contraria versantur semper circa idem specie subiectum. Ergo malè dicuntur aliquando esse circa idem genere subiectum. Ant. prob. quia contrariorum subiectum vel est corpus, vel anima. Si corpus, Contraria recipientur ab extremitate, sive superficie, quæ eadem est specie. Si anima, erunt vel in potentiâ ejus intellectivâ, vel in appetitivâ, vel in memoriâ. Sive autem in illâ sint, sive in ista, sive in hac, semper idem est specie subiectum.

Resp. Neg. Ant. Ad prob. dico, Subiectum aliud esse *primarium*, sive *ultimum*, aut (ut loquuntur) *ultimatum*, in quo ultimatè recipiuntur accidentia: aliud *secundarium* sive *propinquum*, in quo quidem recipiuntur accidentia: non tamen, ut in subiecto ultimo. sic superficies est proximum subiectum accidentium corporeum; quia, mediante Superficie, in corpore recipiuntur accidentia: Corpus verò ipsum est ultimatum subiectum. Hinc Contraria semper circa idem specie subiectum versantur, si loquamur de subiecto propinquo sive secundario. Nos autem cum Aristotele intelligimus subiectum *ultimatum*, sive *principale*, cùm dicimus; Contraria esse circa idem vel specie, vel genere subiectum.

V. *Necessum est, omnia Contraria vel in eodem esse genere proximo, ut album & nigrum, vel in contrariis*

trariis generibus proximis, ut, *timiditas* & *fortitudo*, quarum illa vicio; hæc virtuti subijcitur, vel ipsa esse genera summa; ut *bonum* & *malum*.

Obj. 1. *Contraria* debent esse sub eodem genere, ut patet ex eorum definitione, quam adfert Aristoteles sub finem primæ proprietatis in Prædicamento *Quantitatis*. Ergo non possunt esse sub contrariis generibus.

Resp. *Contraria*, quæ sunt sub generibus proximis, virtute v. g. & *vitio*, comprehenduntur tamen sub uno aliquo genere remoto eodem, ut sub habitu animi, siue voluntatis.

Obj. 2. *Bonum* & *Malum* non contrariantur sibi, quia sunt *privative* opposita: *malum* enim est privatio boni: neque sunt diversa genera, quia sunt in Prædicamento *Qualitatis*. Ergo sunt ejusdem generis. Neque dici possunt esse genera *subalterna*: quia sic essent verè realia. At *malum formaliter* nihil est. Non ergo hæc recte dicuntur esse summa genera.

Resp. *Bonum* & *Malum* hic dicuntur summa genera ex opinione Pythagoreorum, qui bonum & malum tanquam duo summa genera constituebant, ita ut ad bonum res omnes perfectas reducerent, ad malum imperfectas: non autem dicuntur summa secundum rei veritatem.

Resp. 2. *Bonum* & *Malum* non sunt summa genera *prædicamentalia*, sed *moralia*: id est, non absolute summa, quæ in Prædicamento sunt: sed summa, quæ ab Ethico considerantur, ut constant ex Quæst. V.

Resp. 3. Hæc dici summa genera, non quidem simpliciter, sed inter *Contraria* genera: neque enim ipsa diversis generibus Contrariis subijciuntur, nec alicui eidem, quod sit alteri contrarium. Sunt ergo *subalterna* in serie Prædicamenti: summa in seriebus Contrariorum: quia non sunt aliqua *Contraria* genera his superiora.

Resp.

Resp. 4. Licet Malum *formaliter* sumptum signi-
ficet privationem, prout dicit absentiam formæ de-
bitæ: posse tamen *contrarie* considerari, ut sumi-
tur pro eo, quod non est conveniens.

VIII. Quid sint privative opposita?

Quæ sibi opponuntur, ut habitus & privatio,
sive negatio habitus in subiecto natura apto,
& tempore à naturâ constituto, ut habitus
inest: v. g. *visus & cæcitas, lumen & tenebræ*. Illa
circa oculum, hæc circa aërem versantur.

Habitus hic est forma aliqua, quæ haberi potest,
sive *substantialis*, ut *anima*, sive *accidentalis*, ut
lumen, sive aliquid loco formæ: capilli namque,
dentes aliaque similia, formæ quidem non sunt, ip-
sorum tamen negatione aliquid dicitur privatum
esse: sic enim *calvus* dicitur, qui caret capillis: *eden-
talis*, cui desunt dentes, quos habuit, vel habere
debit. Non ergo hic sumitur *Habitus*, ut supra in
Prædicamento tertio, aut decimo.

Privatio hæc sumitur pro negatione formarum
illarum, aut quasi formarum, in subiecto eas apto re-
cipere. Ubi observa, Negationem & Privationem
differre subiecto, quòd scilicet Privatio sit absentia
à subiecto capaci tantum: Negatio verò in genere
sit absentia non restricta ad subiectum capax: ac
proinde habent se ut magis & minus commune:
nam omnis privatio est negatio, sed non contra:
absentia enim formæ à subiecto inepto aut incapaci
non est quidem privatio, est tamen negatio.

Dixi; *in subiecto natura apto*, quia si subiectum
naturaliter, sive per vim agentis naturalis, aptum
non sit ad talem formam, talis formæ negatio non
erit proprie Privatio. Hinc scamnum aut silicem
non recte cæcum dixeris, aut surdum, quia neu-
trum est aptum habere visum, aut auditum.

Arque hinc non tantum aptum requiritur subiectum,
sed

sed & certa ac definita pars, in quâ potest esse habitus. Ideo homo non dicitur surdus secundum oculos, aut cæcus secundum aures: quia aspectus, cujus privatio est cæcitas, non potest esse in auribus.

Ex dictis facile colliges, Privationem formaliter notare negationem formæ: connotare verò aptitudinem, eamque tanquam principium requirere. Non est ergo simpliciter & absolute negatio formæ, sed negatio conjuncta aptitudini: id est, negatio formæ in subiecto apto & à naturâ capaci ad disposito ad ipsum formam, cujus negatio est privatio: ut *surditas* est privatio auditus, non quidem in saxo aut ferro, sed in aure, quæ naturaliter est subiectum aptum & potens audire.

Addidi; *tempore à natura constituto*: neque enim subiectum, ante illud tempus, dicitur forma habitusve privatum. Unde fit, ut catulus, ante nonum diem, cæcus dicendus non sit, etiamsi potentia visivæ usum non habeat: quia, ex naturâ præscripto, tunc temporis hoc ei minimè debetur. Quod si tamen, isto tempore elapso, non adhuc habitus aderit privatio.

Dices: Plinius lib. 8. nat. hist. cap. 40. loquens de canibus ait; *Gignunt cacos, & quo largiore aluntur lacte, eò tardiores visum accipiunt: non tamen unquam ultra vicesimum primum diem, nec ante septimum. Quidam tradunt, si unus gignatur, non die cernere: si gemini, decimo. Idemque in singulos adjici, totidemque esse tarditatis ad lucem dies.* Ergo catulus ante nonum diem, à natura sortè præstitutum habitui & præfixum visui, dicitur cæcus & visu privatus.

Resp Plinium, auctorem in literis eminentissimum, vulgari potius, quàm Philosophico, more hic fuisse locutum, & cæcos appellasse catulos, eò quod non viderent: quemadmodum & Aristoteles lib. 6. de histor. animal. cap. 20. ter dicit;

διτυράει δὲ γίνεσθαι τῶν τὰ σκυλάκια: catelli
 ignem caci gignuntur. At in libello de Categoriis
 op. de Contrariis, ubi hoc argumentum ex pro-
 fectio tractat, sic loquitur; Tunc dicimus singula,
 quae habitum recipere possunt, privata esse, cum, in
 quatuor inesse debet, aut quando natura haberi
 debet. nullo modo inest: edentulum enim dicimus,
 in quod non habet dentes, & cecum, non quod non
 habet visum: sed quod non habet, quando natura ha-
 bere debet: nam quadam ab ortu nec visum, nec
 dentes habent: non tamen dicuntur edentula, neque
 ceca. Et, paucis lineis post; Quod nondum videre
 potest, id neque cecum esse, neque aspectum habere
 dicitur. Et mox; Cum ei à natura tributum est;
 ut visum habeat, tunc aut cecum, aut videns dice-
 tur.

Quæres, an inter privative opposita detur me-
 dium.

Resp. Nullum dari medium positivum: dari tamen
 posse negativum: sic inter cecum & videns datur
 non-videns in lapide.

IX. An verè dixerit Aristoteles; Mutatio
 ex Privatione in Habitum fieri nullo
 modo potest?

A It Aristoteles cap. de Contrariis citato; In
 Privatione & Habitu mutatio inter se vicissim
 fieri nequit: nam etsi ab Habitu ad Privationem
 mutatio fit, tamen à Privatione ad Habitum
 fieri non potest: neque enim, qui cecus factus est,
 rursus aspexit: neque calvus cernam recepit: nec
 edentulus dentes emisit. Hinc dicunt vulgò; ab
 Habitu ad Privationem dari egressum: at à Pri-
 vatione ad Habitum non dari regressum. Quæri-
 tur, an hoc verum sit? Et affirmant cum Aristo-
 tele omnes Interpretes, quibus nos hac in parte
 subscribimus.

Obj.

Obj. Interdum quis male videt , & postea bene sic à somno ad vigilias , à privatione virtutis à virtutem , à tenebris ad lucem datur regressus. Soles enim occidere & redire possunt. Sic rursus quæ tempore hiberno fuerant mortuæ, reviviscunt verno. Ergo datur regressus à privatione.

Resp. I. Aristotelem non asseruisse hæc *universally*, sed *indeterminate & indefinite* : sunt enim quædam Privationes , ut *cæcitas & mors* , à quibus ad *visum & vitam* non datur *naturaliter* transitus aut reversio : *virtute* tamen *divina* cæcis visum surdis auditum , mortuis vitam reddidit Christus & dabit omnibus in fine Mundi : Author enim *naturæ*, quia infinitus est , mediis & modis non alligatur.

De *ranis* quod adfertur , dico, eas hiberno tempore mortuas non esse : licet enim non coaxeant aliæve externas vivendi actiones , propter nimium frigus , exerceant , vitæ tamen & animæ non destitui , experiuntur illi, qui eas è fundo aquæ magnâ copia vivas extrahunt : cuius rei periculum non semel facere me memini.

Resp. II. Duplicem esse Privationem : *nam Perfectam* , si modò in Privatione aliqua potest inesse perfectio : alteram *Imperfectam*. Imperfecta est, quæ spoliat subiectum solo habitu & actu , non autem potentia : quia relinquit principia habitus in subiecto. Sic *tenebræ* aërem privant lumine , & *somnus* hominem actu spoliât videndi , sed potentiam non tollit. Perfecta est , quæ à subiecto non modo actum tollit cum habitu , sed & ipsam facultatem seu potentiam : quia destruit principia habitus. Et hæc potest esse duplex : una privat *potentia proxima* , quæ se. per se ipsam poterat exercere actum : sic *cæcitas* privat potentia visiva , quæ seipsa poterat actum videndi exercere : altera privat *potentia remota* , quæ erat fundamentum proxima illius potentia , attamen per se solam non poterat

exire

exire in actum : quomodo *mors* hominem privat animam , quæ erat potentia remota videndi : anima namque potest videre , sed *remote* & mediante potentia visiva. Hinc

Resp. III. A nulla privatione ad eundem numero habitum , qui per illam privationem sublatus est, *naturaliter* potest fieri reversio : neque enim post somnum ad eandem , quam ante habui , numero visionem redire licet.

Resp. IV. Si Privatio privat tantum actu , potest *naturaliter* fieri regressus ad eundem *specie* actum. Sic dormientem somnus privat actu videndi , quem expectatus eundem *specie* potest iterum exercere.

Resp. V. Si Privatio privat potentia quacunque, siue *proxima* siue *remota* , non potest *naturaliter* dari regressus ad idem *specie* vel *numero*. Sic nec cæcus unquam *naturaliter* iterum conspexit , nec mortuus. Quod intellige , cum est vera privatio potentia : non autem , cum solum est aliquod impedimentum.

Dices ; Vespæ suffocatae, & vere mortuæ, reviviscunt sub calido cinere , vel pulvere, vel etiam si radiis exponantur solaribus. Et Florianus Cofinschi (referente Gonzalez) narrat; ingruente hieme, hirundines in Polonia, pedibus aliisque inter sese invicem connexis , & quasi colligatis, sese projicere in flumina & lacus, ibiq; sub aquis, frigore geluq; concrevis, veluti mortuas jacere in fundo, donec calore, redeunte, vere, aquas iterum calefaciente, resurgant incorruptæ , & ex aquis emergentes avolent.

Resp. Dictum Philosophi intelligendum non esse de regressu illarum formarum , quæ in argumento adferuntur. Et quidem de vespis respondent recentiores , eas non emori in aquis , quando post contingit reviviscere , sed quasi mortificari , & subinde facile, adhibito calore, sanari. Atq; id ipsum dicendum videtur de hirundinibus Polonicis: hæc enim animalcula (si vera narrant dicti Jesuitæ manet semper

semper sub aquis incorrupta, & sine ullo fœtore. Mirabile tamen omnino est, tamdiu viventia volatilia degere posse sub aquis, & in alieno elemento, sine respiratione necessaria, vitam tueri.

Plura hic desiderantem remittimus ad Effatum. 100. Centuriæ V.

X. Quid sint contradictoriè opposita?

Contradicientia (Ciceroni *ajentia & negantia*) sunt opposita, inter quæ simpliciter nullum est medium. Et ratio est, quia Contradictio est repugnantia inter *Ens* & *non-Ens* simpliciter. Sed inter *Ens* & *non-Ens* medium non datur. Ergo neque inter Contradicientia dari potest medium.

Obj. 1. Omnis oppositio habet duo extrema. Sed Contradictio, cum sit inter *Ens* & *non-Ens* simpliciter, non habet duo extrema: quia *non-Ens* non est unum extremum. Ergo nec Contradictio est oppositio, nec Contradicientia sunt opposita.

Resp. Distinguendo istam propositionem; *non-Ens simpliciter non est unum extremum*, secundum rem, Concedo; secundum intellectum, qui concipit *non-Ens* per negationem *Entis*, Nego: sic enim est unum extremum oppositionis. Quia tamen non est unum extremum, secluso opere intellectus, ideo, sine operatione ejusdem intellectus, Contradictio non habet esse in rebus completum in actu, sed in potentia tantum, & perficitur in actu per intellectum.

Obj. 2. Inter *Ens* & *non-Ens* est medium per participationem, nim. *Ens in potentia*, sicut apparet in materia prima, quæ simul est *Ens* & *non-Ens*. Ergo in oppositione contradictoria est aliquod medium per participationem. Ergo definitio contradicentium allata rectè sese non habet.

Resp.

Resp. Neg. Ant. ad probationem dico; Ens in potentia esse Ens. Unde cum dicimus; Inter Ens & non-Ens non esse medium, Ens sumitur pro Ente in actu & in potentia simul: non autem pro Ente in actu tantum.

Obj. 3. Contradictio est medium inter Contradictoria. Ergo inter hæc datur medium. Ant. prob. quia Contradictoria contradicunt sibi invicem per Contradictionem, tanquam per causam formalem. Ergo inter Contradictoria est medium.

Resp. Dist. Ant. Contradictio est medium *comparationis* Contradictoriorum, quia per contradictionem comparantur ad invicem, Concedo: at Contradictio est medium *verificationi* Contradictoriorum, ita ut de Contradictione verificetur utrumque Contradictoriorum, vel neutrum, Nego Antecedens.

Quæres I. Cur Deus dicatur non posse facere Contradictoria?

Resp. Quia ad impossibile non datur potentia. Impossibile autem est, idem simul esse & non esse; quod tamen sequeretur, si Deus Contradictoria posset. Quod vero Deus hoc non possit, id non oritur ex defectu potentiae divinæ; sed ex repugnantia objecti.

Quæres II. In quo Prædicamento sint termini Contradictorii?

Resp. Per se in nullo Prædicamento reponi terminos infinitos: esse tamen per accidens in Prædicamento termini finiti v. g. non-homo est per accidens in Prædicamento Substantia, quia negatio ad affirmationem reducitur.

CAPUT VIGESIMUM SEXTUM

De

RELIQUIS POST-
PRÆDICAMENTIS.

THEOREMATA.

OPPPOSITIONEM excipit Prius, quod quocunque modo antecedit aliud, puta Posterius.

2. Modi ejus usui Logico deservientes, ante Aristotelem in vulgus noti fuere quatuor, quibus ille quintum adjecit. Nos eum ad secundum referimus.

3. Primus modus est, quo aliquid alio Prius tempore esse dicitur id nimirum, quod ante aliud productum est: sive, cujus duratio alterius durationem præcedit vel, quod est, aut fuit in aliquo tempore, in quo non fuit aliud. Sic Mundus fuit productus ante diluvium, Alexander magnus ante Julium Cæsarem.

4. Secundus modus est, quo aliquid alio dicitur esse Prius naturâ.

5. Et hoc duplex est: unum Prius consequentiâ, vel prioritate consequentiæ, alterum causalitate.

6. Prius consequentiâ est, cum duo sunt, & ab esse unius ad esse alterius valet consequentiâ, sed non conversim. Sive, illud est prius natura prioritate consequentiæ, quod ab alio infertur: ipsum autem non infert istud aliud. Seu, quod sine altero esse potest, licet sine illo non possit esse alterum.

7. Et hæc prioritas locum habet 1. inter species numeri, arguendo à majori numero ad minorem:

recte

recte namque sequitur; Quatuor sunt. Ergo tria sunt. Sed non valet; Tria sunt. Ergo quatuor sunt. 2. inter magis & minus universalia: à minus enim universalis ad id, quod magis est universale, valet consequentia; non vice versa. Ideo magis universale prioritate naturæ, quæ consequentiæ dicitur, prius est: etenim recte dixeris; homo est. Ergo animal est: ut non sequitur; animal est. Ergo homo est.

8. Prius causalitate est, cum duo quidem inter se reciprocantur quoad existendi consequentiam, unum tamen illorum alterius est causa, vel quasi causa: sed non è converso. Vel, à quo aliud pendet, & non contrà: Sic omnis Differentia prior est Specie, quam constituit, omne item subiectum prius est sua propria passione: ut rationale homine, homo risibilitate. Et hic est Aristoteli quintus modus.

9. Tertius modus est Prius ordine, scilicet doctrinæ, cognitionis, disciplinæ, quia ad alterius cognitionem est necessarium, juxta rectam dispositionem, prius docendum venit & cognoscendum. Sic in Grammatica Etymologia præcedit Syntaxin.

10. Quartus modus est Prius honore seu dignitate, quod præcedit aliud, & est eminentius auctoritate: potentia, doctrina, titulo, perfectione, prestantia &c, idque vel in se, vel ex opinionione hominum. Sic Rex est prior Duce, Dux Marchione, Abbas Monacho, Aristoteles reliquis Philosophis, Cicero ceteris Oratoribus, Virgilius Poetis. Ad hunc quoque Prioris modum spectat & illud;

Auro quid melius? Jaspis. Quid Jaspide? virtus.
Quid virtute? Deus. Quid Deitate? nihil.

11. Omnes hos modos complexi sunt olim, qui tempore nobis priores fuere, hoc disticho;

Tempore, natura, prius ordine dic, & honore,
Et causa effecto dicitur esse prior.

T

12. Modis

12. *Modis Prioris Philosophus subjungit modos* *Simul.*

13. *Simul dicuntur, quæ ita existunt, ut unum nec præcedat, nec sequatur aliud eodem modo, quo sunt Simul. Sive, quorum unum altero nec prius est, nec posterius. Sic, quæ incipiunt esse in eodem tempore, simul sunt.*

14. *Modi* *Simul* *tot esse possent, quot Prioris. Nos Aristotelem secuti tres numeramus.*

15. *Primus est, quo aliqua dicuntur esse Simul tempore.*

16. *Et hæc vel sunt adæquate, vel inadæquate talia.*

17. *Adæquatè, seu simpliciter & propriissimè, dicuntur simul tempore, quorum & generatio simul est, & tota duratio: sive, quæ simul generantur & corrumpuntur: ut subjectum & ejus proprietates: homo v. g. & risibilitas.*

18. *Inadæquate, seu secundum quid, tempore simul sunt. 1. quæ simul generantur, sed simul non intereunt. 2. quæ simul non generantur, sed simul corrumpuntur. 3. quæ nec simul generantur, nec simul corrumpuntur, aliquo tamen tempore simul sunt: ut Alexander & Aristoteles.*

19. *Secundus modus est, quo aliqua dicuntur esse simul natura, scilicet propriè & positivè: & sunt ea, quæ essendi consequentia convertuntur, tam in ponendo, quam in removendo, & neutrum formaliter sumptum est causa alterius: ut risibile & flebile. Relatum item & ejus Correlatum.*

20. *Quæ hoc modo simul sunt, nonnullis dicuntur simul similitudine naturalis intelligentiæ vel in natura Relationis, vel convertentia simul.*

21. *Tertius modus est, quo Divisione simul dicuntur duæ, vel plures Species, æque immediate idem genus univocum ita dividentes, ut una ab altera non dependeat: ut Corpus & Spiritus respectu Substantiæ, homo & bestia respectu animalis. Hæc alius*

dicuntur.

dicuntur simul in natura Divisionis, aliis simul perfectione.

22. Et horum alia dicuntur simul Divisione formaliter, ut duæ Differentiæ ejusdem Generis Divisione, alia materialiter ut Species sub eodem genere, individua sub eadem specie.

23. Tres hos enumeratos modos graphicè nobis describant hi versus ;

Tempore dico Simul, quorum generatio nunc est:
Quæ convertuntur, dicimus esse simul
Suntq; simul Species Genus unum distribuentes :
Sed generis causa non ratione sui.

24. Sequitur quartum Post-prædicamentum, Motus; estque dispositio, qua subiectum aliter se habet nunc, quam ante. Omnis ergo variatio subiecti hic dicitur Motus. Vel, est qualibet mutatio, ad quodcumq; Prædicamentum spectet ejus terminus ad quem.

25. Motus vel est Substantialis, vel Accidental.

26. Substantialis motus est vel Generatio, vel Corruptio.

27. Generatio est progressio à non esse ad esse. Vel ut alii, est ingressus ad substantiam: ut cum ex semine fit homo, aut planta.

28. Corruptio est progressio ab esse ad non esse: sive, egressus à substantia: ut, cum ex homine fit cadaver.

29. Motus accidentalis est quadruplex; Augmentatio, Diminutio, Alteratio & Motus localis seu Latio.

30. Augmentatio est præexistentis, quantitatis additamentum: sive (ut Petrus Hispanus amat loqui) majoramentum: id est, cum minor quantitas crescit in majorem: ut si infans fiat vir, augetur quantitas.

31. Diminutio est quantitatis majoris decrementum. Vel, ut iterum P. Hispanus barbare loquitur,

minoramentum : id est , quantitatis amissio : ut si cui caput amputetur.

32. *Alteratio est novæ qualitatis , aut quasi qualitatis , acquisitio. Vel, est pugnantium qualitatum in eodem subiecto successio : ut si aqua ex calida fiat frigida, aut è converso, calida ex frigida.*

33. *Latio est corporis secundum locum mutatio.*

34. *Eaque fit vel sursum , vel deorsum , vel antroorsum , vel retrorsum , vel dextrorsum , vel sinistrorsum , vel in orbem.*

35. *Omnes hæc Motus veluti species his versibus continentur.*

*Auget, Diminuit, Corruptit & Generatur ,
Alterat & Mutat, seu per loca multa vagatur.*

36. *Tandem, apud Aristotelem , τὸ Habere Poss. Prædicamentorum claudit agmen , cuius significatum & modos varios, in Quæstionibus uberius explicandos, hi versus complectuntur ;*

*Affectum, quantum, vestitum dic, velut aurum,
Membrum, contentum, possessio , vir mulierem.*

QUÆSTIONES.

I. *An , quæ in Theorematisbus ex Aristotele diximus , recte fuerint tradita ?*

Aristoteles, in Prædicamentis, aliquoties usus fuit ista voce *Prius* est : Ideo postea explicat varios *Prioris* modos. Quæritur, an recte eos assignarit ?

Nota I. τὸ Prius duobus usurpari modis. 1. *formaliter* , pro per se significato , & sic notat relationem *Prioris* ad *Posterius* , tanquam ad correlatum. 2. *materialiter* , pro denominato suo, seu re significata, quæ altero prior est. Hoc tantum modo & significato in hunc locum venit.

Nota. II. Philosophum , in Metaphysicis , alios quosdam Prioris modos , quorum nos supra mentionem

tionem non fecimus, attulisse: quia hic illos tantum, cum ipso, nobis modos sumpsimus recensendos, qui ad cognitionem Prædicamentorum, aliquid adferunt adjumenti.

Nota III. Prius secundum locum & motum, commodè revocari ad Prius tempore: nam 1. Locus & Tempus pari modo se habent, in commensuratione rerum: quia tam ille, quam hoc, est mensura rei extrinsecus adhibita. 2. Tempus est mensura motus. His positis,

Resp. Numerum modorum *Prioris* rectè à nobis, Aristotelem secutis, fuisse constitutum. Et probatur, quia omne, quod est *Prius* altero, aut est prius secundum rem, aut secundum compositionem rei. Si secundum compositionem rei, est modus tertius. Si secundum rem, vel erit prius secundum esse, vel secundum aliquid consequens esse. Si hoc, est quartus modus. Si illud, vel est prius tempore, & est primus modus: vel non est prius tempore, & tunc vel unum est causa alterius, & convertuntur secundum essendi consequentiam, & est prius causalitate, vel non convertuntur, & est prius consequentia. Quæ duo ultima constituunt modum secundum: vel, juxta Aristotelem, quintum & secundum.

Tempore prius est, quod tempore præcedit, & contra, id tempore dicitur posterius, quod subsequitur. Et docet Armandus tract. 2. c. 233. duobus modis posse aliquid dici prius secundum tempus 1. respectu præteriti. 2. respectu futuri. Respectu temporis præteriti priora sunt Aristoteli, quæ à præsentibus NUNC sunt remota. Sic prior fuit Christi nativitas, quam ejus passio, quia nativitas ejus est magis remota à præsentibus NUNC. Eodemque modo, adolescens quatuor & viginti annorum prior tempore est adolescente octodecim tantum annos habente. Respectu temporis futuri priora dicuntur, quæ sunt, propinquiora præsentibus NUNC. Et sic

prius dicuntur arbores florere, quam ferre fructus. Ita & messis prius erit, quam vindemia.

Dices: ut se habent octodecim ad viginti quatuor: ita se habet adolescens octodecim annorum ad adolescentem viginti quatuor annorum. Sed octodecim sunt ante viginti quatuor. Ergo adolescens octodecim annorum erit ante adolescentem viginti quatuor annorum.

Resp. *Octodecim & viginti quatuor* bifariam sumi. 1. *in ratione partis & totius*, & sic octodecim sunt ante viginti quatuor: sicut, ordine constitutionis, pars est ante totum. 2. *Secundum se & absolutè*, & sic iterum, *in eodem*, octodecim sunt ante viginti quatuor: quia *idem homo* prius est octodecim annorum, quàm viginti quatuor. Sed *in diversis*, viginti quatuor sunt ante octodecim: quia adolescens viginti quatuor annorum est prior, & senior adolescente octodecim annorum. Atque ita instituendi hinc est comparatio: quia in comparatione unius ad aliud, id, quod est alio senius, est *secundum tempus* quoque prius.

Urgebis: Adolescens, viginti quatuor annorum non est senex. Ergo non est senior. Ant. prob. quia homo, ante annum sexagesimum, non est senex.

Resp. Dist. Ant. Iste adolescens non est *simpliciter & absolutè* senex, Concedo: non est *senex comparative & in ordine ad alium*, eum scilicet, qui est annorum octodecim, Nego: quia, qui quatuor & viginti habet annos, dicitur senior, & diutius illo vixisse, qui decimum tantum & octavum attingit annum.

Nota autem I. ad hunc primum. *Prioris* modum reduci Prius *quacunque duratione*. Hinc, licet nec Deus, nec Angelus mensuretur tempore, verum tamen est dicere, Deum & Angelum *duratione* (*æternitate* scilicet & *ævo*) esse prius homine.

Nota II. Tempore prius dici *propriissimè* Prius.

1. quia

1. quia hæc significatio in vulgus est notissima.
2. quia huic modo significando in primava significatione impositum est nomen *Prioris*.

Secundus modus *Prioris* Aristoteli est prius *natura*, à quo non convertitur essendi consequentia: id est, cum duo aliqua sunt, inquit Titelmannus, ex quorum altero infertur existentia alterius, sed non, è converso: illud ex isto; tunc illud, à quo non fit conversio, dicitur prius. Hoc modo *Prioris* 1. *generaliter* omnis numerus minor majore est prior, quoniam à majore ad minorem semper valet essendi consequentia: non autem à minore ad majorem fit conversio. 2. *universaliter* omne genus est prius suis speciebus, & omnis species suis individuis: ab inferioribus enim ad superiora valet consequentia, non autem à superioribus ad inferiora.

Hoc tamen universaliter verum tantum est in Propositionibus de verbo *EST secundi adjacentis*: in aliis enim, quas vocant *de tertio adjacente*, non semper ex Posteriori infertur Prius: quia non sequitur: *Binarius est numerus. Ergo unitas est numerus*: rectè tamen colliges; *Binarius est. Ergo unitas est*.

Consequentia itaque essendi est ea, in quâ ex unius existentia infertur existentia alterius. Converti verò illa dicitur essendi consequentia, cum, sicut ab existentia hujus valet consequentia ad existentiam illius; sic è converso valet ab existentia illius ad hujus existentiam: ut, *si pater est, filius est*: & *si filius est, pater est. Si homo est, risibile est*: & *si risibile est, homo est*. Ideo ista; *pater & filius, homo & risibile* dicuntur converti secundum essendi consequentiam. Quando autem ab uno ad alterum valet essendi consequentia, sed non contra, tunc dicitur essendi consequentia non converti: & ab illo dicitur non converti, ex quo non fit vicissitudinaria illatio.

Hinc duplex est essendi consequentia, una reciproca, altera non reciproca. Reciproca est, in quâ, ab unius existentia colligimus recte existentiam alterius: & retro: ut; *numerus est, Ergo binarius est*: & rursus; *binarius est. Ergo numerus est*. Consequentia non reciproca est in quâ, ab unius existentia, colligimus quidem existentiam alterius, sed non contra: ut; *hircus est. Ergo quadrupes est*: non tamen vicissim; *quadrupes est. Ergo hircus est*. Et de hac posteriori consequentia loquitur Aristoteles modo secundo: de priori vero modo quinto.

Dices 1. Inter numerum *binarium* & *ternarium* non convertitur subsistendi consequentia, & bene proceditur ab esse unius ad esse alterius; neque tamen unus est prior alio: quia binarius & ternarius sunt species numeri, & species sunt simul sub genere. Ergo &c.

Resp. Species illæ dupliciter comparantur. 1. *inter se*, & sic binarius est prior ternario. 2. *cum genere*: & sic una species non est prior altera: quia æqualiter participant naturam numeri.

Dices 2. Inter hominem & Aristippum non convertitur subsistendi consequentia: & tamen homo non est prius Aristippo: quia homo est universale, quod posterius est singularibus.

Resp. Universalia duobus modis spectari. 1. *materialiter*: pro natura communi, subjecta intentioni *universalitatis*, sive pro universali incompleto, & sic secundum naturam universale est prius singulari. 2. *formaliter*, pro intentione universalitatis: id est, pro *completa* ratione universalitatis. Et sic universale dicitur Aristoteli posterius singularibus: quia per abstractionem à singularibus fit universale.

Dices 3. Omne rotum est prius partibus suis. Ergo binarius est prius unitate, homo animali, syllaba literis, dictio syllabis.

Resp. Dist. Ant. viâ *resolutionis*, Concedo, viâ *generalisationis*

rationis & compositionis, Nego. Atque hæc distinctio coincidit cum eâ, quâ dicunt nonnulli, prius naturâ duplex esse: unum ordine naturæ generantis, alterum ordine naturæ intendentis. Ordine naturæ generantis id prius est, quod simplicius est, ut, partes toto, principia & elementa rebus, quæ ex principis & elementis constituuntur. Prius ordine naturæ intendentis est, quod perfectius est, & cujus causa alia sunt, ut totum partibus, principiatum principis, mixta elementis, elementa materia, finis mediis.

Dices 4. Omne superius est secundo modo prius suo inferiori, & tamen inter superius & inferius convertitur subsistendi consequentia: quia, sicut sequitur, Inferius est. Ergo & superius est: sic quoque, Si superius est, inferius est. Ergo male definitur prius natura, quod non convertitur secundum existendi consequentiam.

Resp. Superius & Inferius, quoad intentiones superioris & inferioris, convertuntur secundum existendi consequentiam, quia sic sunt relativa: non convertuntur autem quoad naturas istis intentionibus substratas: sed Superius præcedit, Inferius sequitur. Pater hoc in homini & animali.

Quæres I. Quot modis dicantur causalitate sive causa priora?

Resp. à Joanne Case duos adferri modos. 1. confuse & potentia, & sic non convertitur essendi consequentia: ut animal cum homine. 2. contracte & actu, & sic convertitur: ut rationis compos cum homine.

Quæres II. An omne id, quod alio naturâ Prius est, etiam sit tempore prius, aut contra?

Resp. Nequaquam: nam 1. quælibet causa natura prior est suo effectui, non tamen necessario prior est tempore: Sol enim eodem instanti temporis quo fuit productus, illuminavit hunc Mundum. 2. neque animal tempore prius dici potest homine, cum quo

ut loquuntur) identificatur : est tamen animal, ut omnes concedunt , eodem homine *natura* prius.
 3. Porro *infans* heri natus *tempore* prior est *infante* hodie nato, non tamen est illo prior *natura*; quia nullam inter se habent connexionem. Quod autem naturâ prius est alio, debet cum eo aliquam habere *causalitatis*, vel *necessitatis* consequentia connexionem.

Tertius modus Aristoteli est prius *ordine cognitionis*, quod discenribus methodum, facilitatem, & quasi compendiarium sciendi viam pollicetur. Et sic omnia faciliora sunt priora : ut *litera syllabis, syllaba dictionibus, dictione oratione*.

Obj. Omne Prius est ordine prius. Ergo hic modus ab aliis non differt.

Resp. Dist. Ant. *Ordo* sumitur dupliciter
 1. *generaliter*, pro quocunque ordine, qui est inter *Prius & Posterius*, & sic concedo Antecedens.
 2. *specialiter*, pro ordine *disciplinae ac compositionis*, & sic *prius ordine* distinguitur ab aliis, adeoque Nego Antecedens.

Tandem ultimus modus (quintus enim fuit tractatus cum secundo) est, quo aliquid dicitur alio prius esse *honore*, id nimirum, quod præstantius est & honorabilius. Sic *Substantia* prior est *Accidente*. Atque hunc modum Aristoteles dixit omnium esse alienissimum & imperfectissimum : id est, valde metaphorice dictum, cum scilicet major præstantia dependet ex hominum arbitrio, nec ullâ aliâ ratione nititur. v. g. prioritas Regis alicujus scelerati, quæ consistit in mera potestate imperandi, est imperfecta seu exilis prioritas, si conferatur cum morali, quæ in virtute constitit : potentiamque bonum externum est.

Quæres hoc loco, quis sit usus horum modorum?

Resp. 1. Prius *tempore* valet ad cognoscendum ordinem inter Substantiam & Accidentia communia : illa enim tempore his prior est. Imo & inser

inter individua unum altero tempore seu generatione prius est.

Resp. 2. Prius consequentia valet ad cognoscendum ordinem inter superiora & inferiora : quia namque, à superiori ad inferius, non convertitur subsistendi consequentia, ideo superius inferiori est prius.

Resp. 3. Prius causalitate valet ad cognoscendum ordinem inter subjectum & propriam ejus passionem : hæc enim convertuntur secundum essendi consequentiam, & subjectum est causa passionis.

Resp. 4. Prius ordine non modo valet in Logica sed & in omnibus aliis artibus, facultatibus & scientiis, quæ sine hoc ordine ritè parari non possunt.

Resp. 5. Prius honore valet 1. ad cognoscendum, Substantiam esse digniorem Accidente. 2. ad cognoscendum ordinem Substantiarum: sunt enim aliæ aliis perfectiones. 3. In Ethicis & Politicis maximè dominatur hic modus.

Quæres iterum, an non hisce modis Prioris alii possint ad li?

Resp. Non sine ratione addi posse Prioritatem rationis & originis. Et quidem illud dicitur alio Prius ratione, quod exigit prius concipi, quam aliud: sic ut plurimum, quæcunque naturæ sunt alio priora, sunt etiam ratione priora, Quod ut intelligas,

Nota: In eodem instanti temporis varia sunt instantia rationis: supponamus enim, Deum in eodem instanti temporis produxisse materiam & formam cœlorum; in illo instanti temporis possum concipere tria instantia rationis. 1. enim concipiam, materiam primam ex se aptam esse ad formam cœlum recipiendam. 2. concipiam, dispositiones necessarias, ad formæ receptionem, in eadem materiâ existere. 3. denique unionem formæ cœlorum cum materia.

Dixi, ut plurimum quæcunque sunt natura priora, esse.

esse etiam ratione aliis priora : quia hoc semper non est verum : aliquando enim prioritas naturæ compatitur simultatem (ut loquuntur) rationis : causa namque , ut causa est , semper naturâ prior est suo effectu : non est tamen necessum , ut sit prior ratione suo effectu : quia causa , qua talis , non potest concipi sine suo effectu .

Prioritas originis consistit in eo , quod unum sit principium alterius , non tamen vice versa . Hac originis prioritate pater in divinis est prior filio , pater & filius spiritu sancto . Omnis etiam causa est prius origine suo effectu : non tamen omne illud , quod alio est prius origine , est illius causa : ratio namque causæ & effectus non habet locum in divinis : quandoquidem dependentia effectus à sua causa importat imperfectionem : nullum autem imperfectum potest cadere in Deum .

¶ I I. An, quæ in Theorematibus de Simul fuerunt dicta, rectè se habeant ?

Nota I. Tò Simul duobus modis sumitur. 1. Adverbialiter, quomodo non est Post-prædicamentum, sed syncategorema. 2. Nominaliter, pro nomine concreto , cuius abstractum Barbaris dicitur Simultas. Atq; ita, si sumatur formaliter, pro per se significato , est in Prædicamento Relationis : quia significatum ejus est respectus unius rei ad aliam , quæ cum ea existit : si vero sumatur fundamentaliter, pro denominato, est hujus loci.

Nota II. Tò Simul denotat negationem Prioris & Posterioris , ut generaliter ea dicantur Simul, quorum utrumque existit , nec unum præcedit , aut subsequitur aliud in eo modo , quod sunt simul tempore , incipiunt esse in eodem tempore.

Dico ; in eo modo , quib sunt simul , quia duo possunt esse simul tempore , tamen non sunt simul natura

naturâ : imo unum naturâ potest esse prius, alterum posterius : ut *subiectum* & *propria* ejus *passio*, ignis v. g. & calor ejus. His oppositis,

Resp. Recte fuisse assignatos tres modos *Simul*, ut patebit partem ex objectorum solutionibus, partim ex modorum usu.

Simul tempore dicuntur aliqua tribus modis. 1. ex parte *inceptionis*, quæ in eodem instanti incipiunt esse 2. ex parte *definitionis* : ut si duo homines in eodem momento pereant 3. ex parte utriusque : ut *subiectum* & *propria* *passio*, homo v. g. & *risibile* : quia quocunque instanti ponitur *homo*, ponitur *risibile*, per naturalem sequelam, & quocunque instanti definit *homo*, definit *risibile* : quoniam est *accidens*, cujus esse & inesse *subiecto*.

Simul naturâ dicuntur, quæ ita convertibiliter, dicuntur, & mutuo inferuntur, ut neutrum vera sit causa alterius. Quæ verba, secundum Ammonium, sic intelligenda sunt, ut illa non dicantur *simul naturâ*, quæ ita se habent, ut unum sit quidem causa alterius at, alterum non sit causa illius. Quod si sibi invicem sint causæ, dicenda sunt simul esse naturâ : quomodo *to tantum* addendum est, & dicendum ; illa sunt *simul naturâ*, quæ convertuntur secundum existendi consequentiam & alterum tantum non est causa alterius ut sit.

Simul divisione dicuntur, quæ, ex eodem genere prodeuntia, è diverso invicem dividuntur, ita ut æquè participant rationem generis, sine mutua habitudine, aut dependentia ; ut species immediate contentæ sub uno & eodem genere : ut *equus*, *bos*, *leo* sub *quadrupede*. Et quæ sic simul sunt, etiam dicuntur simul naturâ, sed *improprie* & *negative*, quia unum non est causa alterius nec eo superius.

Obj. 1. *Simul* tot modis dicitur, quot *Prius* : quia quod modis dicitur unum Oppositorum totidem dicitur & alterum. Ergo non rectè assignantur tres modi *Simul*.

Resp.

Ref. 1. Neg. Ant. *Simul* enim & *Prius* cum tantum sint Disparata, propriè non possunt dici opposita. Unde nec tertio modo Prioris videtur opposi posse aliquis modus *Simul*: quia non possunt plura *simul* tradi in scientiis.

Resp. 2. Neg. Concl. illo enim *Simul* modos, cum Aristotele posuimus qui Categoriarum cognitioni deserviunt.

Obj. 2. Quæ sunt simul natura, sunt simul tempore. Ergo primus modus non differt à secundo.

Resp. Alio modo ista dici simul tempore, alio hæc: nam eorum, quæ sunt simul tempore, unum potest esse causa alterius, ut *Sol lucis*: in aliis non.

Obj. 3. Ad cuius esse sequitur aliud, id est causa sed ad esse relati sequitur aliud scil. Correlatum. Ergo Relatum est causa Correlati. Ergo hæc duo non sunt simul naturæ.

Resp. Dist. Min ad esse Relati sequitur *illative* Correlatum, Concedo: sequitur causaliter, quomodo effectus sequitur suam formam: Nego Minorem.

Dices: Pater est causa filii: quia genuit eum. At qui Pater est Relatum Filius correlatum. Ergo Relatum est causa Correlati.

Resp. Dist. Maj Pater materialiter & pro denominato, quatenus est substantia est causa ejus substantiæ, quæ denominatur filius, Concedo: *formaliter*, & pro significato, seu in ratione filiationis, est causa filii: Nego Maj.

Obj. 4. Illa non sunt simul quorum unum est prius alio. Sed una species est prior alia: quia species rerum habent se sicut numeri. Sed unus numerus præcedit alium. Ergo una Species præcedit alium Ergo non sunt simul.

Resp. Species comparantur duobus modis. 1. *inter se*, & sic una est altera prior ac perfectior, & una

sepe

spe naturaliter præsupponit alterum & habitus potentiam, superficies lineam. 2. cum genere, quod dividunt: & sic una species non est altera prior, sed sunt corvæ sub genere, quod dividi non potest, nisi simul plures ponantur species.

Quæres, cui bono proponantur hi modi Simul?

Primus docet nos, ea, quæ diversa sunt, non ita pugnare quin tempore simul esse possint. Secundus valet præcipuè ad intelligendum quartum Relatorum attributum. Tertius facit, ut divisio Genes in species melius intelligatur.

III, An reliqua in hoc capite rectè tractentur?

DE Motu hic non agitur ex professo, & secundum essentiam ejus: hoc enim Physices est proprium: sed tantum, ut ea quæ in Prædicamentis reponuntur, melius intelligantur.

Habere hic latè sumitur prout extenditur ad id omne, quod ad nos pertinet, & modo quovis nobis competere dicitur.

Modos Habendi Aristoteles octo fere numerat in Post-Prædicamentis. 1. enim habere dicimur Qualitatem inhaerentem, cum ea informari dicimur, ut ejus ministerio opus aliquod possit produci. Sic potentiam habemus aut habitum. 2. Quantitatem, & quæ ad eam reducuntur: ut magnitudinem sex pedum. 3. vestem, vel aliud circa corpus: ut pallam, aut pallium. 4. aliquid in parte corporis: ut diadema in capite. 5. partim in toto: ut caput, ventrem, femur. 6. aliquid in continente: ut aquam Spadanam in lagenâ, triticum in horreo. 7. possessionem, ut prædium, totam auri. 8. tandem vir dicuntur habere uxorem. Quem ultimum modum Aristoteles dicit esse impropriissimum: quia illud habere nihil est aliud, quam licitè cohabitare.

Possit

Possit fortassis addi jocosa hæc ratio, quia vir sepe putat, se habere uxorem suam, cum tamen alius eam habeat: est autem alienus improprius habendi modus, si quis dicatur habere id, quod habet alius. Alibi tamen, ut lib. 5. *Metaph.* cap. 23. alios etiam habendi modos numerat Aristoteles.

Obj. Grammaticæ est considerare vocum significationes. Ergo male hic de modis habendi differitur: diversarum namque artium diversa sunt objecta.

Resp. Grammatica principaliter vocum considerat significationes: possunt tamen & aliæ artes id particulariter & minus principaliter, pro suo singulæ instituto.

¶ Dices: Nullum æquivocum est Prædicamentum. Ergo neque erit Post-Prædicamentum. At *Habere* est æquivocum. Ergo &c.

Resp. Neg. Conseq. non enim est par ratio: quia Prædicamentum est genus inferiorum, sub ipso contentorum, & ideo debet esse univocum. At de ratione Post-Prædicamenti non est, esse genus specierum: imo quodlibet Post-Prædicamentum, secundum diversos modos, debet in diversis Prædicamenti locum habere: ergo non est univocum.

Obj. 2. *Habere* est Prædicamentum. Ergo non est Post-Prædicamentum.

Resp. *τὸ Habere* bifariam sumitur 1. *specialiter* pro tertio modo, & sic est Prædicamentum. 2. *generaliter* prout sese extendit ad omnes suos modos, & sic est Post-Prædicamentum.

CAPUT VIGESIMUM SEPTIMUM.

De

DEFINITIONE.

THEOREMATA.

FUIT prima mentis operatio Confusa: sequitur
Distincta, quam Definitionem vocant.

2. Definitio est Definiti (vel, si mavis, Definibilis) explicatio. Sive, est oratio naturae rei aut termini significationem exponens.

3. Estque Ονοματώδης (alii έννοηματικὴν & ένμνηστικὴν nominant) vel Πραγματώδης.

4. Ονοματώδης sive nominis definitio (quam alii Nominalem, alii verbalem dicunt) est oratio significans, quid per nomen indicetur: Sive quae vocis significationem declarat: ut, Solstitium est Solis statio. Vacuum est spacium non repletum corpore, aptum tamen repleri.

5. Hac est quasi vestibulum & Janua notionis rei.

6. Et est vel κατ' έντυμολογίαν, vel κατὰ λείαν.

7. Definitio κατ' έντυμολογίαν est quā vocis notatio, aut inditi nominis ratio redditur. Vel, quā nominis origo ostenditur: ut, si dicas; Fides est id, quo fit, quod dicitur.

8. Definitio

8. *Definitio κατὰ λήξιν* est, cum notioribus vocabulis explicatur ignotius: sive in eadem fiat lingua sive diversa: ut, Sacrilegium est sacræ rei ablatio: Euangelium est bonus nuncius.

9. *Definitio πραγµατώδους Rei* (alii Realem nominant) est oratio explicans, quid res sit: id est, naturam, essentialem & quidditatem rei: ut hæc ratio, animal rationale, est definitio hominis.

10. Estque Perfecta, vel Imperfecta

Perfecta (quæ & Essentialis & Quidditativa) explicat rei naturam perfectè: sive, per ea, quæ sunt ipsi essentialia, ac propriè dicitur Definitio.

12. Et hæc vel Physica est, vel Logica.

13. *Physica* explicat rem per partes essentielles Physicas: sive, per Materiam & Formam corporis naturale essentialiter constituentes: ut hæc oratio, constans corpore organico & anima rationali respectu hominis.

14. *Logica*, quæ rem per partes essentielles Logicas explicat: ut animal, rationale respectu hominis. Alii metaphysicam nominant.

15. *Ejus partes sunt Genus proximum, & Differentia constitutiva, seu specifica.*

16s *Genus* hic est pars Definitionis, quæ omni definito convenit, sed non soli: ut animal respectu hominis.

17. *Differentia* hic est pars Definitionis, quæ adjuncta Generi Definiti, facit, ut tota definitio omni & soli Definito competat, illudque ab omnibus aliis rebus, quæ sub ipso non continentur, distinguat: ut rationale respectu hominis.

18. *Imperfecta*, sive non-quidditativa Definitio est, quæ rei naturam aliquo modo adumbrat. Sive, quæ Definiti naturam perfectè quidem non explicat, sed tamen cum ea convertitur ut hæc oratio; qui filium habet, est Definitio Patris.

16. Estque Descriptiva, vel Causalis.

20. *Descriptiva* (vulgo Accidentaliter & Descriptio)

tio) est, quæ explicat rei naturam per acciden-
talia.

21. Hac iterum duplex est : nam vel constat Ge-
nere & Proprio, vel Genere & plurium Acciden-
tium communium congerie.

22. Descriptio ex Genere & Proprio fit, cum vel
nulla sunt Differentia essentialis & constitutivæ, ut
in summis Generibus, vel sunt quidem, sed nobis ig-
nota : ut si hominem definias animal risibile, vel po-
liticum, vel disciplinæ capax. Item equum bestiam
hinnibilem.

23. Descriptio ex Genere & Accidentium commu-
nium congerie est, quæ, quia Proprium ignoratur genere
constat & pluribus Accidentibus : ut, animal gressile
bipes non allatum, sive implume natura, est descrip-
tio hominis.

24. Hac, quin fit per id, quod est alterius Pra-
dicamenti, nonnullis definitio per additamentum
vocatur.

25. Et, quamvis qualibet hujus definitionis pars in
alio reperiatur, omnes tamen simul sumpta cum defi-
nito reciprocantur.

26. Definitio causalis est, quæ datur per Genus &
causas externas, Efficientem scilicet & Finale : ut
si hominem definias animal factum à Deo ad beati-
tudinem obtinendam.

27. Sic de Definitione : Sequitur Definitum.

28. Definitum est id, cujus natura vel significatio
Definitione explicatur. Sic homo est Definitum respec-
tu istius orationis ; animal rationale.

29. Est quod Adæquatum, vel Inadæquatum.

30. Adæquatum cui omni & soli convenit Defini-
tio ut in exemplo allato.

31. Inadæquatum, cui competit definitio, sed non
soli, sed non omni : ut, Alexander, respectu hujus ora-
tionis ; animal rationale.

32. Ut definitio perfecta rite fiat, observanda sunt
quadam Regula, ex parte cum Definitionis tum De-
fini-i.

33. Et

33. Et quidem ex parte definitionis hæ sunt præcipuæ.

I. Definitio sit notior & clarior Definito. *Ideo.*

II. Ne concipiatur vocabulis æquivocis, metaphoris longe accersitis, aut vocibus obscuris.

III. Sit positiva. *Ideo.*

IV. Ne fiat per Negationes.

V. SuffICIENTER explicet naturam definiti, P-
sum à quolibet alio distinguat. *Ideo*

VI. Sit adæquata definito: *id est, conveniat,*
soli definito, & omni contento sub eo. Ergo

VII. Nec abundet, nec sit diminuta: *id est, nec*
plus, nec minus contineat, quam in ipso sit Defi-
nito. Ideo

VIII. Definitio sit convertibilis & reciproca, ita
ut nulli conveniat Definitio, cui non conveniat Defini-
tum: nec retro: adeoque Definitio de Definito uni-
versaliter affirmetur in recto, & hoc. vicissim de illa.
Sic Omnis homo est animal rationale, & omne ani-
mal rationale est homo.

34. Leges ex parte rei definiendæ sive definibilis,
quàm Definitum vocant hæ fere sunt.

I. Definitum sit Ens per se unum.

II. Definitum sit compositum.

III. Sit Universale, & quidem Species.

IV. Definitum nullo modo ingrediatur Definiti-
onem: *id est, nec explicitè, nec implicitè, Ideo non*
rectè definiveris hominem, animal humanum.

V. Definiti unius (eodem modo sumpti) ne sint
plures Definitiones una.

QUÆ

QUÆSTIONES.

I. An Definitio possit definiri ?

Suppono, dari Definitionem: si enim non daretur Definitio, neq; daretur Demonstratio: nam in Demonstratione potissimum medium est Definitio: sed sine medio non potest esse Demonstratio. Si autem non datur Demonstratio, tollitur omnis omnium rerum scientia: quia omnis scientia vel per solam habetur Demonstrationem, vel per Demonstrationem & definitionem simul. Ergo si hæc duo è medio tollantur, tollitur, omnium rerum scientia, saltem perfecta, quæ sine Demonstratione haberi non potest.

Nota: Definitio sumitur 1. *formaliter*, sive in *actu signato*, quatenus dicit rationem formalem Definitionis. 2. *materialiter* & in *actu exercito* pro ipsa reali Definitione, cui convenit ratio formalis.

Resp. I. Definitio, ut dicit rationem formalem Definitionis, potest definiri. Quod enim habet essentiam, id definiri potest. At Definitio: ut dicit rationem formalem Definitionis, habet essentiam. Ergo potest definiri.

Obj. Definitio non potest definiri per seipsam. Ergo simpliciter non potest definiri: neque enim per aliud, quasi per definitionem, definitur.

Resp. Dist. ant. Definitio non potest definiri per seipsam, quatenus est eadem secum *secundum rem* & *rationem*, transeat quatenus *secundum rationem* à seipsa est distincta, Nego Ant. Hinc si sumatur Definitio, ut hic, in prima significatione nego Consequentiam: cum enim Definitio *formaliter* sumptâ differat à definitione *materialiter* acceptâ, licet concedatur, Definitionem *materialiter* sumptam definiri posse per definitionem *formaliter* sumptam,

ptam non tamen sequitur, Definitionem per seipsam definire eodem scil. modo semper sumptam.

Inst. Nihilonimus dabitur processus in infinitum: aut enim definitio secundum rationem formalem Definitionis potest definiri, aut non: si potest, iam ipsa ejus definitio iterum potest definiri per aliam Definitionem, idque in infinitum. Si definiri non potest, danda est ratio, cur una Definitio secundum rationem formalem definiri possit, alia non item.

Respondent aliqui Dist. Ant. Definitiones semper in infinitum possunt definiri Definitione novâ & distinctâ à Definitione Definitionis formalis primæ Neg. eadem, Conced. Eadem enim omnium Definitionum *in actu signato*, vel *formaliter* sumptarum est Definitio, sicut Definitiones infinitorum brutorum in ratione *animalis* sunt eadem.

Resp. 2. neg. Definitionem, per quam definitur Definitio in genere, iterum posse definiri: quia est quid complexum: complexorum autem non est Definitio.

Resp. II. Definitio *in actu exercito*: id est sumpta pro ipsa cui ratio formalis Definitionis convenit, & prout est idem cum Definito non potest definiri. Definitio enim, *in actu exercito*, est totum quoddam compositum ex genere & Differentia, ut partibus Ergo ut tale, non potest definiri, nisi utraque pars definiatur: quod unâ Definitione fieri non potest. Deinde, quia sic manifestè sequetur processus in infinitum.

Dices: Definitum & Definitio sunt & significant idem. Ergo nulla est ratio, cur unum possit definiri & non alterum.

Resp. I. Dist. Ant. Sunt idem *quoad entitatem rei*, Concedo: sunt idem *in ratione termini & conceptus*, Nego. Quod autem talis diversitas in ratione ter-

mini

mini & conceptus sufficiat, ut dici possit, Definitum definiri posse, non vero Definitionem, patet, quia Definitum *confusa* cognitione tantum apprehenditur, ideoque distinctis conceptibus definiri potest: Definitio vero concipitur *distinctè* per genus & differentiam, quo facto, non reitat, quo modo clarius concipiatur & explicetur.

Resp. 2. Definitum & Definitio sunt idem *essentialiter*, Concedo: *secundum rationem accidentalem*, Nego: quia Definitio dicit principia Definiti, quæ naturaliter præcedunt Definitum, & sumitur sub modo plurium: Definitum vero sequitur illa principia, & se habet per modum unius compositi ex illis principiis.

Resp. 3. Licet eadem sit Definitionis & Definiti significatio, esse tamen distinctos terminos: alioquin enim nulla passio posset probari de subiecto per Definitionem subiecti: constaret enim Demonstratio duobus solum terminis: ut verò distincti termini habeantur, sufficiens fundamentum præbet *confusa* & *distincta* cognitio, quæ facit, ut, uno cognito, alter ignorari non possit.

II. An Definitio rei rectè fuerit definita ;
Oratio explicans quid res sit ?

OMnino: quia hæc Definitionis rei allata Definitio naturam ejus perfectè declarat, illique omni & soli convenit, ut manifestum evadet ex ejus explicatione. Itaque 1. *Tò oratio* ponitur loco Generis: est enim Definitio quid complexum, includens diversa principia Definiti, scil. Genus & Differentiam, quæ unâ voce simplici explicari non possunt: *explicare* namque est pluribus conceptus plura, in altero contenta, repræsentare. Hæc autem plura sunt, tum *convenientia* Definiti cum alio, quæ Genere indicatur, tum *Distinctia* ab illo, quam notat Differentia. 2. Additur ; *explicans quid res sit*,
id

id est, rei naturam & essentiam : sive singulas & solas partes essentielles, ex quibus tota definiti (ut loquuntur) constat quidditas, declarans.

Ob. 1. Terminus non est oratio. Definitio est terminus ut habet Arist. 1. Top. cap. 4. ubi non semel $\varnothing$ nominatur. Ergo definitio non est oratio.

Resp. Definitio Aristoteli dicitur *terminus*, quia rem definitam undequaque comprehendens velut terminat nihil non explicatum relinquens: ut enim terminus

Et populos, urbesque & regna ingentia finit:

Sic perfecta Definitio rei cujusque naturam & essentiam, quam late pateat, certis finibus circumscribendo declarat, ita ut nihil extra Definitionem sit, quod ad rei naturam pertineat, nec quicquam in ea, quod ad naturam non spectet. Est ergo Definitio cognitionis nostrae ultimus terminus, cum nihil rei fugiat definientem.

Resp. 2. Definitionem esse terminum, non simplicem & incomplexum, sed conjunctum & complexum.

Resp. 3. Si Definitio sumatur pro *secunda intentione*, est *terminus incomplexus*: at si sumatur pro *rebus subiectis* & substratis illi *secunda intentioni*, non est terminus simplex, sed oratio. Hic autem non primo, sed secundo modo sumitur.

Obj. 2. Una vox non est oratio. At definitio aliquando est una vox. Ergo definitio non est oratio. Min. prob. quia *Avouia* est una vox. At *Avouia* Joanni Apostolo est definitio peccati. Ergo definitio aliquando est una vox.

Resp. Per distinctionem: una vox nec est oratio, nec definitio, si ista vox non includat conceptum convenientiae & differentiae, concedo: at si includat istos conceptus, adeoque vim habeat duarum aut plurium vocum, Nego. Jam vero *Avouia* significat discrepantium à norma legis.

I Quares

Quæres I. An oratio tot vocibus constans, quæ exprimitur definitum, possit esse rei definitio?

Resp. Si definitum exprimat^{ur} voce *complexâ* quæ vicem gerat *incomplexâ*, definitio poterit duabus vocibus absolvi dummodo illæ notent Genus & Differentiam. Logicus enim sensu magis vocum, quam ipsis utitur vocibus, & definitiones metitur pondere potius verborum, quam numero.

Quæres II. An debeat Definitio necessario constare partibus?

Debet sane: tum quia constat Genere & Differentia: tum quia nulla est essentia creata completa, quæ non habeat minimum *potentiam* & *actum*, è quibus Genus & Differentia desumuntur: tum quia Definitio explicat *distinctè* id, quod definitum dicit *confusè*: neque enim alia inter hæc duo est distinctio: tum quia, quod proprie definitur est Species: hæc autem duabus absolvitur partibus. Ergo Definitio constat partibus.

Obj. Quidditates omnium rerum consistunt in indivisibili. In Definitione autem debet poni quidditas, & nihil aliud. Ergo Definitionis nullæ sunt partes: alioqui darentur partes rei in indivisibilis, quod, cum contradictionem implicet, dici non potest.

Resp. Quidditates consistere in indivisibili, non quod nullas habeant partes, sed quod non possint variari, ita ut si quid essenziale illis addas aut adimas earum essentia omnino mutetur. Quod patet evidenter ex eo, quod dicit philosophus, quidditates esse sicut numeros qui consistunt in indivisibili, non quod nullas habeant partes, sed quod non possit illis addi vel auferri unitas ulla, quin species numeri varietur. Idem hoc dicitur de differentiis respectu Quidditatis, & de prædicatis illius essentialibus?

Quæres III. An Definitio debeat constare omnibus

nibus differentiis superioribus & inferioribus?

Nequaquam : cum enim Definitio constet Genere proximo, sive infimo rei definiendæ & Differentiâ ultimâ, comprehendente vel includente omnes differentias superiores, si illæ omnes numerarentur, inanis esset illarum repetitio.

Dices 1. In genere infimo tantum implicitè continentur superiora. Ergo, eo posito cum ultimâ differentiâ essentia perfecte non explicatur.

Resp. Dist. Consequens : si genus infimum ante non definitum, vel perfectè & definitivè cognitum, ponatur in Definitione, non cognoscitur aut perfectè explicatur essentia Concedo : si ponatur, ante per definitionem cognitum, non cognoscitur essentia perfectè, Nego Consequentiam.

Dices 2. Differentiæ genericæ & superiores omnes simul junctæ soli conveniunt Definito, sicut & multa Accidentia simul sumpta. Ergo Differentiæ omnes videntur ad definitionem perfectam necessariæ.

Resp. Vel illæ differentiæ habent sibi conjunctam specificam, vel non. Si habent sunt superfluum quia definitio debet esse brevis, tum quia continentur in specifica: Si vero non habent specificam Differentiam sibi conjunctam, tum vel non conveniunt soli Definito : vel, si forte conveniunt, non tamen explicabunt ultimam essentiam constitutivam illius, quia nullo modo ipsam continent in se. Definitionis autem est, naturam, quidditatem & essentiam rei explicare.

III. An Definitio spectet ad primam intelligentiam operationem ?

NOta : Definitio duobus modis sumitur 1. pro distincta apprehensione essentiae, composita ex subordinatis conceptibus partium essentiae alium sive pro oratione imperfecta, ut si dicas ; ani-

nal rationale; quo sensu Aristoteles cap. 5. de Interpret. dixit hominis Definitio, nisi EST, aut ERAT, aut ERIT, aut ejusmodi quippiam addatur, nondum est oratio enunciativa: quia unum est, & non multa, animal gressile bipes. Et hoc sensu dixit iterum Philosophus lib. 2. poster. c. 3. in Definitione alterum alteri non attribuitur: ut puta nequē animal dicitur de bipede nequē hoc de animali. 2. sumitur pro plenā & perfecta oratione, sive Enunciatione, quæ ex Definito, tanquam subjecto, & ex Definitione, tanquam prædicato, componitur: ut cum dico; homo est animal rationale.

Resp. I. ad Quæst. Definitio *per se* est actus primæ operationis intellectus: quia 1. cognitio explicans naturam seu prædicata essentialia *per se* est actus primæ operationis, seu simplicis apprehensionis, nihil affirmantis aut negantis. Sed definitio est cognitio explicans naturam rei, sive clarè & explicitè cognoscens prædicata rei essentialia. Ergo Definitio *per se* est actus simplicis apprehensionis.

2. Definitio non includit affirmationem, negationem actualem prædicationem, aut discursum. Ergo non spectat ad secundam, aut tertiam mentis operationem. Ergo ad primam.

Dices I. Definitio non potest cognosci, nisi comparando Definitionem cum Definito & judicando, animal rationale v. g. tantum convenire homini. Ergo necessario intervenit iudicium. Ergo spectat ad secundam mentis operationem.

Resp. Neg. Ant. Libet enim cognoscens defini-
tionem vel Definitum necessario compareret Defini-
tionem cum Definito, saltem *implicite*, proprie ta-
men non iudicat, cum nihil affirmet, aut neget, sed
Definitionem tantum apprehendat & concipiat cum
respectu ad definitum. Unde talis respectus vel
connotatio est comparatio *apprehensiva*, non *enun-*
ciativa.

5. **Dicta 2. Modus sciendi non potest esse prima**
 mal **U 2** **mentis**

mentis operatio. Definitio est modus sciendi. De-
finitio ergo non est prima mentis operatio Maj. prob.
quia modus sciendi vel dissertatio est oratio mani-
festans ignotum ex noto. Sed hæc nequit esse pri-
ma tantum operatio. Ergo &c. Min. prob. quia talis
manifestatio ignoti ex noto nihil est aliud, quam
cognitio ignoti ob cognitionem noti. Sed talis cog-
nitio non est prima mentis operatio : cum vere in
discursus. Ergo &c.

Resp. Dist. Maj. Modus sciendi qui parit cog-
nitionem *realiter* à se distinctam, non potest esse pri-
ma mentis, operatio, concedo : qui parit cognitio-
nem *objective* distinctam non potest esse prima ope-
ratio, Nego Majorem.

Resp. I I. ad Quæst. Definitio *per accidens* est
actus secundæ operationis intellectus : quia sæpe
Definitionem de Definito prædicamus. Ergo
Definitio per accidens est actus secundæ ope-
rationis.

IV. An Definitio sit nobilior De- monstratione ?

EST: nam 1. Ille actus cognoscivus est nobilior,
qui habet objectum nobilius. Sed definitio no-
bilius habet objectum : quam demonstratio.
Definitionis enim objectum est, essentia: Demon-
strationis vero proprietas. Ergo Definitio est nobi-
lior Demonstratione. 2. Ille actus est nobilior, quo
cognoscimus quid res sit, quam ille quo cognoscimus
qualis illa sit. Sed per Definitionem cognoscimus,
quid res sit : per Demonstrationem vero, *qualis* ea
sit. Ergo &c. 3. Per Definitionem perfectius attingi-
tur objectum, quam per Demonstrationem. Ergo
Definitio est perfectior: Ant. prob. Modus simplex
cognoscendi, si sit perfectus, est perfectior modo
cognoscendi relativo. Sed prior modus cognoscendi
est in Definitione, posterior in Demonstratione.

Ergo

Ergo &c. 4. Certitudo Definitionis major est certitudine demonstrationis. Ergo definitio est nobilior. Ant prob. quia certitudo Demonstrationis pendet ex definitione: cum hac sit medium demonstrationis. Ergo certitudo definitionis est major: propter quod enim unumquodque tale est, & illud magis est tale.

Dices I. Esse adhuc paritatem utriusque certitudinis & perfectionis: sicut enim demonstratio pendet à definitione: sic vicissim definitio à demonstratione, per quam à posteriori demonstratur de definito.

Resp. Neg. Ant. Demonstratio enim *per se* pendet à definitione: cum vera & perfectissima demonstratio haberi non possit, sine definitione subjecti: definitio vero *per accidens* pendet à demonstratione: non enim propter demonstrationem sed per se explicat essentiam perfectè apprehenso Genere & Differentia.

Dices II. Demonstratio in se continet definitionem. Ergo est ea perfectior. Resp. 1. Dist. Consequens: demonstratio *extensive* sumpta prout includit definitionem est ea perfectior, Concedo: est perfectior ut *præcise* sumitur, & *formaliter* à definitione distinguitur, seu ut est illativa passionis ex definitione subjecti, Nego consequentiam. Et hoc est, quod alii dicunt; non esse perfectiorem *intensive*.

Resp. 2. Dist. Ant. Demonstratio continet in se definitionem *formaliter*, ut definitio est, Nego: ut est causa passionis, Concedo Antecedens.

Dices III. Prima mentis operatio est imperfectior tertia: Ergo definitio, quæ ad primam spectat mentis operationem, imperfectior est demonstratione, quæ pertinet ad tertiam.

Resp. Dist. Ant. Prima operatio *confusa* & *imperfecta* est imperfectior tertia *perfecta*, Concedo: prima *perfecta* & *distincta* est imperfectior in suo

suo genere tertia, Nego Antecedens.

Dices IV. Definitio ordinatur ad Demonstrationem. Ergo est illa imperfectior.

Resp. 1. Negando Consequentiam.

Resp. 2. Neg. Ant. *per se* enim definitio non ordinatur ad demonstrationem cum sit ex se in suo genere perfectam & independens à demonstratione: ordinatur enim ad essentiam perfectè explicandam, ad quod impertinens est, quod etiam demonstrationi inservire possit.

Dices V. Scientia est cognitio perfectissima. Ergo actus, ex quo illa provenit est perfectior. Atqui talis actus est demonstratio. Ergo demonstratio est perfectior.

Resp. Dist. Ant. Scientia, id est, cognitio discursiva est omnium perfectissima, Nego: Scientia, id est, cognitio quidditativa perfecta est cognitio omnium perfectissima concedo. Ergo, ex quo actu hic posterior provenit, is est perfectior illo, ex quo prior oritur, Concedo consequentiam. Et sic facile respondetur ad id quod sequitur.

V. *Quæ non possint perfectè definiri?*

R Esp. I. Ut quid verè & propriè definiri possit, requiritur ut habeat unam & veram essentiam, & non sit simpliciter simplex: id est, debet esse unum Ens, quod in se *virtualiter* contineat plures perfectiones, quarum respectu possit fundare conceptus Generis & Differentiæ, ut patebit ex sequentibus.

Resp. II. Negationes *vere* & *propriè* definiri non possunt sed tantum *impropriè*, & quatenus per modum entium positivorum apprehenduntur. Prob. 1. quia definitio explicat quidditatem rei. Ergo requiritur, ut habeat quidditatem. At negatio non habet aut dicit quidditatem, sed potius dicit non quidditatem & non essentiam. Ergo &c. 2. Vera definitio

definitio debet constare vero genere & verâ differentia, ut partibus. Sed negatio non potest habere partes. Ergo &c.

Dixi; verè, propriè, impropriè, quia cum negatio concipi solear, per modum Entis, fit, ut in ea concipi possit conceptus aliquis communis omnibus negationibus, & alius differentialis proprius alicui certæ negationi, unde consequenter ut Genus & Differentia possint distingui. Id quod est conforme Aristoteli, docenti lib. 7. Met. de non-Ente dici posse, quod sit, non quidem simpliciter, sed cum hac limitatione, quod sit non-Ens. Eandem ob causam nec Ratio rationis propriè possunt definiri: quia non habent veram essentiam.

Dices 1. Hæc Enunciatio; *homo est lapis*, est falsa, & tamen est verè Enunciatio, non minus, quàm hæc; *homo est animal*. Ergo similiter potest esse vera definitio, quæ Entis ficti essentiam explicat, non minus, quàm quæ veri.

Resp. Neg. Conseq. quia de essentiâ Enunciationis est affirmatio vel negatio cui accidit esse veram vel falsam. Definitio autem, cum in actu exercito sit idem cum re definita, vera esse non potest, si res & definitum non sit verum.

Dices 2. Ratio formalis definitionis formaliter sumptæ est essentiam explicare. Ergo si hæc essentia sit vera, siue ficta, modo per aliquam orationem perfectè explicetur, erit vera definitio.

Resp. Dist. Ant. Ratio formalis definitionis formaliter sumptæ, est essentiam veram explicare, Concedo: fictam, Nego. Licet ergo talis definitio Entis ficti aliquo modo explicet essentiam talem qualem, quia tamen talis essentia non est vera, sequitur, rationem formalem definitionis, formaliter sumptæ, tantum analogicè convenire tali talium Entium definitioni.

Resp. III. Species analogæ definiri perfectè non possunt. Id enim definiri non potest, quod non habet verum.

verum genus & veram differentiam. At ita se habent species analogæ. Ergo &c. Unde cum summa genera explicantur per *Ehs* & ejus differentias, tales orationes sunt descriptiones potius, quam definitiones.

Resp. IV. Deus proprie definiri non potest: nam
1. Genus est quid indeterminatum, *potentiale* & dependens. Ergo repugnat, essentiam divinam concipi sub ratione Generis. 2. Quod definitur, est species. At Deus species non est.

Resp. V. Individua definiri non possunt, idque non tantum *per accidens*, eo quod singularitas & differentia individualis nos fugiat sed etiam *ex se*. Prob. 1. quia Arist. lib. 7. Met. docet, solam speciem definiri *primo & per se*. Individua vero per speciem. 2. Individua non habent essentiam vel gradum ullum essentia à specie distinctum. Ergo non possunt habere essentialiter deversam definitionem. Ant. prob. quia alioquin individua non tantum *numero*, sed *essentialiter & specie* differrent: quod enim definitur, debet definiri per aliquid commune & proprium. Sed in singulari quia tale est, nihil est commune. Ergo &c.

Obj. 1. Individuum passim definitur id, quod de uno prædicatur. Ergo definiri potest.

Resp. Dist. Consequens: Ergo potest individuum *formaliter* sumptum definiri, Concedo: *materialiter*, Nego consequentiam. Hic eodem modo philosophandum est, quo supra Quæst. 1. quâ quæritur, *an definitio definiri possit*.

Ob. 2. Arist. lib. 2. post. c. 15. ait facilius multo est definire singularia, quam universale. Videntur ergo singularia posse definiri.

Resp. Philosophus hic per *singulare* intelligit minus *Universale*, id est, speciem specialissimam, quæ, utpote magis determinata, facilius definitur, quam Genus universalius & magis indeterminate. Et sane ipse Aristoteles docet, cum cap. præced. cum 7. Met. singularia propriè non definiri. Addunt alii,

ne

ne quidem si æterna sint. Et ratio reddi potest, quia, qua singularia sunt, carent partibus essentialibus per quas explicentur.

Dices: singularia habent suas differentias individuantes. Ergo non minus definiri possunt, quam species.

Resp. Neg. Conseq. Carent enim Genere. Deinde id quo constituuntur res singulares in esse, est potius singularis modus substantialis, quam propria differentia: non enim species propriè per differentias individuantes contrahitur, sed tantum multiplicatur. Singularia ergo proximè non definiuntur; hoc tamen non impedit, quo minus definiantur remote definitione scilicet speciei, cum qua eandem in obrinent naturam.

Resp. VI. Ens per accidens definiri non potest. Hoc enim non est ens, sed Entia adeoque una definitione definiri non potest. *Ens autem per accidens* voco 1. aggregatum ex pluribus entibus actualibus & in suo genere completis, ut sunt *cumulus lapidum, æceruus granorum &c.* 2. compositum ex substantiâ & Accidente, ut est *homo albus, magnus asinus &c.* 3. compositum ex pluribus accidentibus ut *album dulce.*

Dices: Accidens est Ens per accidens. Sed accidens potest definiri. Ergo Ens per accidens potest definiri Maj: prob. Accidens est ens per aliud, puta per subjectum: est enim subjecti accidens. Ergo. Accidens est ens per accidens.

Resp. 1. Dist. Maj. Accidens est ens per accidens prout rō per accidens idem est quod per aliud, sive per respectum ad aliud, Concedo: est Ens per accidens, id est, aggregatum ex pluribus Entibus actualibus, Nego. Illatio vero intelligitur non de priori sensu, sed de posteriori.

Resp. 2. Dist. Min. Accidens potest definiri per se, sine subjecto addito in aliquo, Nego: cum additione subjecti vel substantiæ, Concedo Minorem.

Quæres, An ergo absolutè Accidens definiri non possit sine additamento, quod ejus naturæ sit adventitium?

Resp. per distinctionem: Accidens enim in concreto non potest definiri sine subjecto: at in abstracto potest. *Albedo* namque sive *album formaliter* sumptum est color disgregans visum: *album veromaterialiter* sumptum est aliquid habens albedinem, vel habens colorem disgregativum visus. Ubi vides, *album formaliter*, sive *albedinem* definiri sine additamento vel ulla adjectione: *album* vero *materialiter* per additionem subjecti definiri: quia materialiter sumptum habet rationem Entis existentis, quam existentiam quia à se non habet sed à subjecto, non potest, ut tale, sine hujus additione definiri. Ideo responsio secunda, ad objectionem hanc quæstionem antecedentem, intelligenda est de Accidente in concreto.

Dices: Accidens in intrinsecâ suâ ratione includit respectum ad subjectum. Ergo nunquam potest definiri sine subjecto.

Resp. Dist. Ant. Accidens *relative* sumptum includit respectum ad subjectum, sive in obliquo includit subjectum, Concedo: Accidens *absolutè* & *secundum se* sumptum Nego Antecedens. Et patet facile, quia fundamentum relationis absolutè sumptum definitur sine ordine ad terminum, *relative* vero & *extrinsecè* definitur per illum.

Dices: Accidens, etiam *absolute* sumptum dependet *essentialiter*. Ergo, quia tale debet definiri per id, à quo dependet.

Resp. Dist. Assumptum: Accidens *absolute* sumptum dependet *essentialiter*, id est, aut id, à quo dependet, est ipsi *intrinsecè* essentialis aut saltem ordo talis dependentia est ipsi essentialis, & per illum constituitur, Nego: id est, essentia Accidentis est talis, ut ab ea instar proprietatis fluat talis dependentia, vel sit apta nata dependere, Concedo assumptum

Verum

Verum ad aliquid explicandum & definiendū, quod tali modo dependet, sufficit definire *secundum se* acceptum, non *relative*, licet talis relatio & ordo *implicitè* includatur, simili ferè ratione, qua homo non definitur esse quid habens essentiam talem, cui conveniat risibilitas, licet nihilominus talis ei convenientia debeat.

Resp. VII. Nullum complexum potest definiri: quia propriè non est unum. Quod tamen intellige de complexo *complexè*: sumpto non autem de eodem *incomplexè* & pro termino simplici sumpto. Sic enim complexum definiri, docet nos propositio, Syllogismus &c.

VI. An Definitio sit indemonstrabilis?

Nota I. Sicut cujuslibet rei una est essentia, licet à pluribus causis dependeat, sic & unam esse perfectam definitionem, quæ essentiam explicet. Quia vero una essentia variis conceptibus explicari potest, ideo diversæ dari possunt definitiones, non quod singulæ diversam essentiā explicent sed quod eandem diversis exponant conceptibus. Sic Physicus definit per materiam & formam: Logicus vero & metaphysicus per genus & differentiam.

Nota II. Definitionum quædam constant tantum uno genere causæ, vel materialis, ut *homo est animal constans corpore erecto*, vel formalis, ut *homo est animal rationale*, vel finalis, ut *homo est animal conditum ad æternam felicitatem*: quædam vero constant duplici genere Causarum, ut *homo est animal rationale corpore in cælum erecto*.

Resp. I. Nullius rei quidditas & essentia demonstrari potest de eâ re, cujus est essentia: seu, nullius rei integra & perfecta Definitio demonstrari potest de definito: cum enim id fieret, committeretur petitio principii. Deinde nulla propositio immediata demonstrari potest à priori. Sed propositio, in qua

nitio essentialis affirmatur de definito vel subiecto
est immediata. Ergo &c.

Dices 1. Aliquando una Definitio est nobis notior, quam altera. Ergo per notio-rem nobis potest demonstrari ignotior: atque ita non committeretur petitio principii.

Resp. Neg. Conseq. Nam medium vere demonstrationis non debet esse nobis tantum, sed etiam natura notum.

Dices 2. Causæ sunt sibi invicem causæ. Ergo una per alteram demonstrari, potest à priori.

Resp. Distr. Consequens: per unam causam à priori aliquid potest demonstrari alteri causæ convenire, ut materiæ hominis convenire tales conditiones propter animam seu formam. Concedo: potest demonstrari causam ei, cuius est essentialiter causa, convenire, Nego Consequentiam.

Resp. II. Una Definitio imperfecta substantiæ perfectæ materialiter potest de definito ostendi per aliam definitionem: ut; *Omne animal rationale est aptum ad æternam beatitudinem. At Omnis homo est animal rationale. Ergo omnis homo est aptus ad æternam beatitudinem.*

Resp. III. In iis rebus, quæ ordinantur ad aliud, tanquam ad finem, à quo accipiunt determinationem suarum partium essentialium, ut sunt res artificiosæ, definitio, assignata per unum genus causæ, potest per aliam aliquo modo demonstrari: non tamen ideo propriè integra definitio demonstratur: quia Definitio, assignata per causam materiale[m] aut formale[m] potest demonstrari per finale[m]. Sic demonstrari potest, domum debere constare tali materia & forma tali, propter talem finem: quia tamen Definitio, ex causâ materiali aut formali, non est integra definitio, cum non contineat causam finale[m] à quâ res, sicut in esse, ita & in cognosci dependet, non dicitur propriè Definitio de Definito demonstrari.

VII. *Quæstionula quedam circa leges
Definitionis*

I. **C**ur Definitio debeat esse notior & clarior Definito?

Quia Definitionis est, intellectui *distin-*
gè subdicere, quod Definitum *confuse* proponit;
continet enim illa *explicitè*, quod hoc continet *im-*
plícite; est namque oratio explicans, quid res sit:
quia est medium cognitionis per causas internas,
& traditur per principia essentialia ipsi Definito,
ut hoc nobis innotescat. Ideo quippe dicitur no-
tior, quia clarius dicit id, quod minus clarè dicit
definitum. Quod tamen intellige de Definitione
tota, non de singulis ejus partibus seorsum sumptis:
neque enim Correlatum, positum in Definitione,
notius est Definito Relato.

Atque hinc intelligis, quomodo Definitum &
Definitio sint idem; nim. vel quia idem significant,
vel quia Definitio continet secundum modum ex-
plicandi id, quod Definitum continet secundum
modum essendi. Unde & eadem sunt utriusque prin-
cipia. Item Definitum & Definitio sunt idem sub-
jecto, at non λόγῳ seu *ratione, modo cognitionis*,
& respectu *notioris ac ignotioris*: alius enim est
concipiendæ definitionis modus, alius definiti.

II. Cur Definitio debeat esse positiva?

Tunc quia Definitio respondere debet Definito,
quod est aliquid positivum: tum quia traditur per
principia constituentia: tum quia, si ex eâ & De-
finito fiat Enunciatio, affirmat de Definito ipsius
essentiam: tum quia Definitionis est dicere, quid
res sit, non quid non sit. Hoc autem fieri non
potest, nisi per aliquid positivum: tum quia De-
finitio & Definitum sunt idem. Sed idem de seipso
negari non potest.

Dices: Bestia definitur animal irrationale. Ergo

per

per negationem aliquid definiiri potest. Est enim hæc proprie dicta Definitio.

Resp. 1. Necessitas frangit legem. Ideo penuria vocabulorum positivorum cogit nos uti, vel ab uti negativis aut privativis.

Resp. 2. Vocabulum illud, quod hñc loco Differentiæ ponitur, sumi *positive*, pro differentia beatiæ nobis ignotâ, quæ cum animali in esse constituit.

Quod autem nonnulli dicunt, in imperfectissimis & perfectissimis tolerari posse Definitiones negativas, id verum non est, nisi de Descriptionibus: tales enim res, cum in Prædicamento *per se & directe* locum non habeant, nullo constant Genere, necum ulla Differentia.

III. Cur Definitio debeat esse adæquata Definito, & reciproca?

Quia, si talis non sit, dicet aut plus Definitio, aut minus. Si illud, rei essentia *confuse* tantum proponitur: sin hoc, non plene aut perfecte declaratur.

IV. An Definitiones, quæ Generi & Differentiæ specificæ addunt Proprietatem aliquam, vel causas externas, sint essentielles & perfectæ?

Purant aliqui, id necessarium esse, cum genus & differentia sint causæ essentiam constituentes. Nos mixtas dicere malumus, id est, partim essentielles & perfectas, quatenus integram declarant essentiam: partim accidentales & imperfectas, quatenus essentia externum quid addunt.

V. Cur definitum debeat esse Universale, & quidem Species?

Quia definitio est principium & fundamentum scientiæ: Scientia autem occupatur tantum in Universalibus, utpote ortui & interitui minime obnoxiiis. Debet autem esse Species, quia quod perfecte definitur, requirit Genus & Differentiam. Unde fit, ut summa genera, quia genere, & consequen-

ter, di
V.I.

Defini

Quia

notius

pliciter

Defini

tatem

impliciter

pars D

non e

oppo

3. De

hui ip

teretu

Di

bens

nem.

sui ip

R

sive

verb

D

lum

defini

omn

pon

R

vide

pro

bim

V

fini

& e

est

spe

ad

ter, differentia carent, definiri non possunt.

V.I. Cur definitum nullo modo ingredi possit Definitionem?

Quia, si hoc esset, idem respectu ejusdem esset notius & ignotius, distinctum & confusum, explicatum & implicitum, explicans & explicatum. Definitionis enim est explicare naturam & quidditatem Definiti, & dicere *explicite*, quod hoc dicit *implicite*. Ergo fieri non potest, ut Definitum sit pars Definitionis: nam 1. nomen rei definiendæ non est pars explicationis ejusdem rei. 2. Relative oppositum non est pars sui oppositi correlati. 3. Definitum neque est materia, neque forma vel sui ipsius, vel Definitionis. 4. ac tandem committeretur tautologia & nugatio.

Dices 1. cùm Triangulum definitur, *Figura habens tres angulos*, Definitum ingreditur Definitionem. Ergo fieri potest, ut Definitum ponatur in sui ipsius Definitione.

Resp. Hæc Definitio non est *πραγματώδης* sive *realis*, de qua loquimur: sed *ὀνοματώδης* sive *verbalis* aut *nominis*, de qua hic non quaeritur.

Dices 2. Cùm *Mixto* Aristoteli definitur *miscibulum alteratorum unio*, definitum ponitur in sua definitione. Hanc tamen definitionem approbant omnes Interpretes. Nihil ergo vetat, idem in sui poni definitione.

Resp. Hanc quoque *nominis* potius, quàm *rei*, videri Definitionem. Eam tamen in *Phyfica*, ubi proprius ei locus, Deo dante, accuratius examinabimus.

* V I I. Cur unius rei una duntaxat esse possit definitio?

Quia una tantùm unius est rei natura, quidditas & essentia: itemque unum tantùm unius definiti est genus proximum, unaque differentia ultima specifica & immediata, quæ rem perficiunt unam, adeoque non, nisi unam, possunt constituere Definitionem.

nem. Intellige autem, unius rei, secundum unum modum, secundum unam rationem & formalitatem, non posse nisi unam esse Definitionem. Hoc tamen non impedit, quò minus secundum diversas rationes, unius rei plures sint Definitiones: quamvis enim una tantum sit hominis v. g. definitio Logica, vel Metaphysica, potest tamen alia assignari quoque Physica.

LOGICÆ LIBER SECUNDUS.

De

SYNTHETICA.

CAPUT PRIMUM.

Quid Synthetica, quid & quotuplex cum Oratio, tum Enunciatio, & quæ hujus partes?

THEOREMATA.

Nœtica, quam & Apprehensivam vocari diximus, sic fuit. Sequitur Synthetica, quam Enunciativam nominare liceat.

2. Synthetica est secunda pars Logica, quæ docet terminum componere cum termino, determinatum sensum efficere, & mentis aperire conceptus. Sive, quæ agit de secunda mentis operatione.

3. Secunda mentis operatio fit ex prima minimum his posita: Sive, fit ex duobus terminis per affirmationem aut negationem inter se unitis. Et Oratio nominari potest.

4. Oratio

4. Oratio (quibusdam oris ratio) est vox significans ex instituto, cuius aliqua pars significat aliquid separatim, ut dictio, non ut affirmatio, aut negatio.

5. Estque Imperfecta, vel Perfecta.

6. Imperfecta, quæ perfectum sensum non exprimit: id est, quæ nec affectum significat, nec iudicium. Vel, quæ suspensam tenet audientis mentem: ut, Si Deus est animus: hac enim oratione audita; audientis animus non acquiescit, sed aliquid adhuc expectat.

7. Illam omnem orationem cense imperfectam, 1. in qua nullum ponitur Verbum verbaliter sumptum: ut; Deus creator cœli & terræ, fortis, zelotes, vindicans peccata patrum. 2. in qua ponitur Relativum qui, quæ, quod cum unico Verbo: ut; Deus, qui creavit nos. 3. in qua reperiuntur composita ex quis addita uni Verbo: ut; Quisquis voluptatibus servit: quicumque Philosophiæ studet.

8. Perfecta oratio est, quæ sensum exprimit perfectum, ita ut animum audientis suspensum non teneat. Sive, quæ affectum significat, aut iudicium.

9. Estque Rhetorica, vel Philosophica.

10. Rhetorica, vulgo non Enunciativa, quæ tantum affectum, aut simile quid significat, non autem animi iudicium: Sive, quæ licet perfectum sensum generet in animo audientis; non tamen affirmat quicquam, aut negat, adeoque nec verum dicit, nec falsum.

11. Et hæc multiplex est: præcipua species hæ sunt;

I. Vocativa: ut, ô vos omnes, qui transitis, adeste.

II. Imperativa, eaque vel Præceptiva: ut; Vo isthæc intrò auferre, abite: vel Prohibitiva: ut; O formose puer, nimium ne crede colori.

III. Deprecativa: ut; Parcite, Dardanidæ, de tot, precor, hostibus uni.

IV. Ex-

IV. Exhortatoria & Consolatoria simul : ut ;
Durate , & vosmet rebus servate secundis.

V. Oprativa : ut ; Arque utinam Rex ipse Non
compulsus eodem Afforet Æneas !

VI. Interrogativa : ut ; Sed , vos qui tandem,
quibus aut venistis ab oris ?

12. Oratio perfecta Philosophica , sive Logica vel
est Obscurior , ut Enunciativa , vel Distinctior , ut
Divisiva.

13. Enunciativa, vulgo Enunciatio sive Proposi-
tio , est oratio perfecta , indicativa , congrua , verum
aut falsum sine ambiguitate significans : ut ; virtus
præstat divitiis : voluptas est summum bonum :
quarum illa vera est , hæc falsa.

14. Hæc iudicii mentalis, de quo Philosophus libro
πρὸς ἰσχυρίαν agit, est interpretes.

15. Ejus consideranda nobis veniunt cum Divisio-
nes, tum Affectiones.

16. Divisiones Enunciationis desumemus partim
à tribus primis Prædicamentis , partim à Man-
ria.

17. Itaque secundum Substantiam , essentiam
& naturam suam dividitur Enunciatio in Categori-
cam sive Simplicem , & in Hypotheticam seu
Compositam , quam & Conjunctam vocat Aristote-
les.

18. Enunciatio simplex est oratio enuncians al-
quid de aliquo. Vel , est vox significans inesse a-
liquid , aut non inesse , pro temporum differentia.
Sive , quæ componitur ex uno subiecto & uno præ-
dicato copula verbali inter se unitis. Unde Ram
est ea , quæ verbi vinculo continetur. Describi-
tur quoque , in qua unum prædicatum de uno subiecto
dicitur.

19. Unum hic appellatur , quod aut simplex est in se,
ut homo est animal , aut unum conjunctione , sive
essentiali , ut homo est animal rationale , sive acci-
dentali , ut homo est animal risibile.

20. Enunciationis simplicis partes sunt vel signantes, vel signatae.

21. Partes signantes sunt signa Logica rerum signatarum in intellectu.

22. Suntque ha partes vel Categorematicae, vel Syncategorematicae,

23. Categorematicae, quae per se aliquid significant in Enunciatione: ut; Nomen & Verbum.

24. Nomen est vox significans ex instituto, sine tempore, finita & recta, cujus nulla pars significat separatim: quaeque adjuncto Verbo E S T significat verum aut falsum ut: homo, arbor.

25. Estque Finitum, aut Infinitum.

26. Nomen finitum est, quod rem certam, definitam & determinatam significat: ut; Deus Angelos.

27. Nomen infinitum est, quod non significat rem certam ac definitam, ut; non-homo, non-equus.

28. Verbum est vox significans ex instituto, cum tempore, finita & recta, cujus nulla pars significat separatim, & semper est nota eorum, quae de altero dicuntur: ut Amo non tantum amorem aut actum significat amandi, sed & tempus praesens, quo quis indulget amori.

29. Estque Substantivum, vel Adjectivum.

30. Substantivum, quod esse significat, aut existere; ut Sum, es, est, & si quod aliud est aequivalens.

31. Adjectivum est quodlibet aliud Verbum, significans scilicet principaliter agere aut pati, quae adjiuntur & accidunt rebus, jam existentibus & essentiam habentibus: ut; amo, bibo, osculor, doceor.

32. Syncategorematicae Enunciationis partes sunt, quae nihil, nisi Categorematicis junctae, significant, ut Signa, cum universalia; Omnis, Nullus &c. tum particularia; aliquis, quidam &c.

33. Partes

33. *Partes signatae sunt, quae per signantes obiectivè offeruntur intellectui.*

34. *Et sunt vel Materiales, vel Formales.*

35. *Materiales, vulgo Extrema & Termini, in quos Enunciatio resolvitur, sunt Subiectum & Prædicatum.*

36. *Subiectum, nonnullis Suppositum, Ramistis Antecedens, est id, de quo aliquid affirmatur, aut negatur. Sive, quod in Enunciatione præcedere debet: id est, est Nominativus ordine Grammatico antecedens Verbum: ut homo in hac Enunciatione; homo est animal.*

37. *Prædicatum, vulgo etiam Attributum: quibusdam Appositum, Ramistis Consequens, est id, quod de subiecto affirmando, vel negando enunciat. Sive, quod in Enunciatione debet sequi: id est, est Nominativus sensu, ordine rerum & constructione explicite sequens Verbum, vel virtute & implicite in eo contentus: ut animal in exemplo proxime allato. Item si dicas; Res est solliciti plena timoris amor, hic amor est subiectum: at res plena timoris est prædicatum. Eodem modo explicabis illud; Nobilitas sola est atque unica virtus: ubi virtus est subiectum, Nobilitas prædicatum.*

38. *Formalis pars Enunciationis simplicis est vinculum, sive copula verbalis inter partes materiales posita, easque inter se connectens. Vel, est medium, cuius interventu conjunguntur extrema. Et proprie est Verbum Substantivum, vel actu expressum, vel potentia in Verbo Adiectivo, per suum Participium & E S T resolvendo, contentum.*

39. *Copula est vel Unionis, quae conjungit Prædicatum cum Subiecto, de qua nobis hic sermo, vel Implicationis (forte melius Explicationis dixeris) quae adherescit Subiecto, vel Prædicato, ad ea magis explicanda, & indicatur Relativus qui, quæ, quod:*

quod : ut, Christus, qui natus est ex Maria Virgine, est redemptor noster.

10. Porro dividitur Enunciatio simplex in Puram & Impuram, quam Modalem, sive modificatam vocant.

41. Pura (quam etiam Absolutam & de inesse nominant) simpliciter, absolutè pure, sine expresso dispositionis modo, Prædicatum de Subiecto affirmat, aut negat.

42. Estque vel de Verbo Adjectivo : ut; homo currit, philosophatur : vel de Verbo Substantivo : ut; Deus est : Alexander est homo.

43. Enunciatio de Verbo Substantivo est vel de Verbo *E S T* secundo adjacente, vel de Verbo *EST* tertio adjacente.

44. Enunciatio de *E S T* secundo adjacente, quam Binariam vocant, dicitur ea, in qua solum Verbum *E S T* prædicatur : id est, subiecto adjungitur, sine ullo Nominativo post se : sive, quæ voce secunda terminatur, & non exprimit prædicatum, ut; Deus est. Ubi τὸ *E S T* sumitur ὡς ἀπὸ τῆς οὐσίας, & formaliter significat existentiam, ut sensus sit; Deus est existens.

45. Enunciatio de *E S T* tertio adjacente quam Ternariam, alii Trinariam, dicunt, est, cujus extrema expresse uniuntur Verbo Substantivo : sive, quæ vocula tertia terminatur, adeoque expressum habet Prædicatum. Verbo : in qua Verbum Substantivum, aut similem vim habens, ponitur inter duos Nominativos : ut; Deus est justus. Ubi τὸ *E S T* sumitur ὡς ἀπὸ τῆς οὐσίας, & videtur significare essentiam, vel entitatem.

46. Estque Finita, vel Infinita.

47. Finita, cujus & subiectum & prædicatum est nomen finitum : ut, homo est animal.

48. Estque Naturalis, quæ rerum naturæ congruit, vel non-Naturalis.

49. Naturalis vel est Identica, in qua idem prædicatur

tur de seipso : ut ; Cicero est Tullius , vel Di-
recta.

50. Directa sive Ordinata , in qua Subiectum & Prædicatum suum quodque locum obtinent. Sive , cum id , quod extra animam subest , subicitur , & quod extra animam inest , prædicatur.

51. Estque Propria , vel Impropria.

52. Propria , cum Subiectum & Prædicatum proprie sumuntur. Vel , cum Prædicatum dicitur de Subiecto , per modum aliquem quinque Prædicabilium.

53. Estque vel Essentialis , vel Accidental.

54. Essentialis , cum attributum est vel tota essentia subiecti ; ut cum species prædicatur de Individuo vel pars essentia ; ut cum Genus aut Differentia constitutiva prædicatur de Specie.

55. Accidental , cum , quod prædicatur , est extra essentiam subiecti.

56. Estque vel Necessaria , ut cum Proprium prædicatur de Specie , vel Contingens , ut cum Accidens aliquid commune & separabile prædicatur de subiecto inhætionis.

57. Edunciatio impropria seu figurata , est , cum inter subiectum & prædicatum est naturale dissidium. Vel , cum unum Disparatorum de altero dicitur per tropum : ut ; Herodes est vulpes : id est , astutus similis est vulpi. Circumcisio est fœdus : id est , significat fœdus.

58. Enunciatio non-naturalis , quæ verum naturæ non congruit , est vel contra naturam , vel præter naturam.

59. Contra naturam & indirecta est , quæ repugnat naturæ : sive , in qua extrema mutant suum locum , ita ut prædicetur , quod extra animum subest , & id subiciatur , quod extra mentem inest : ut cum inferiora prædicantur de superioribus , ut ; animal est homo , vel subiecta de accidentibus , ut ; lucidum est sol.

60. Enunciatio præter naturam & per accidens est, cum id, quod prædicatur, non debet potius prædicari, quam subjici: sive, cum duo accidentia in concreto de se invicem prædicantur, quorum utrumque alicujus tertii est subiecti: ut; album est dulce, vel dulce est album: quia utrumque accidit lacti aut saccharo.

61. Infinita enunciatio est, cujus utrumque vel alterutrum extremum est infinitum: ut; non-homo est non animal, non homo est animal, homo est non-animal.

62. Atque ita de Divisione Enunciationis secundum Substantiam: sequitur ea, quæ dicitur secundum Quantitatem.

63. In Enunciatione secundum Quantitatem spectata, subiectum sumitur vel pro uno supposito, vel pro pluribus.

64. Si sumatur subiectum pro unico supposito, Enunciatio dicitur singularis, quæ de subiecto singulari seu individuo aliquid enunciat. Sive, in qua subiectum est nomen proprium, aut aliquid ejus loco positum: ut; Christus est redemptor noster: hic homo prodidit Christum.

65. Si subiectum sumatur pro pluribus suppositis, est vel sub quantitate indeterminata per signum, & dicitur Indefinita, vel sub quantitate determinata per signum.

66. Indefinita enunciatio est, quæ prædicatum de subiecto universali sine omni signo enunciat: ut; Cretenses mare nesciunt, homo est mortalis.

67. Hæc, in materia necessaria & impossibili equipollet universali: in contingente vero materia æquivaleret enunciationi particulari.

68. Si subiectum sit sub quantitate determinata per signum, tum determinatur vel per signum universale, & dicitur Enunciatio universalis, vel per signum particulare, & vocatur Enunciatio particularis.

69. E-

69. Enunciatio igitur universalis est, quæ prædicatum de subiecto universali universaliter sumptum enunciat: sive, cuius subiectum universale præfixum habet signum universalitatis: ut; Omnis homo est mendax.

70. Signa universalia significant, subiectum accipiendum esse pro omnibus sub ipso contentis, & pro quibuscunque sumi potest: ut; Omnis, quilibet, quicunque: Nullus, nemo &c.

71. Enunciatio particularis est, quæ prædicatum de subiecto universali particulariter sumpto enunciat: sive, cuius subiecto universali præfixa est nota particularitatis: ut cum subiectum est individuum vulgum: ut aliquis Apostolus prodidit Christum.

72. Signa particularia significant, subiectum non pro omnibus, sub eo contentis, sed pro aliquo indeterminato tantum ex illis accipiendum esse: ut Aliquis, quidam, non-nemo &c.

73. Enunciatio ratione Qualitatis est Affirmativa vel Negativa.

74. Affirmativa (Cicero agentem vocat) est enunciatio alicujus de aliquo: id est, quæ asseverat, prædicatum adesse, vel inesse subiecto. Sive, quæ prædicatum cum subiecto connectit: ut Omnis homo est animal.

75. Atque hinc Σύνθεσις Compositio dicitur, quod extrema inter se conjungat & componat.

76. Negativa est remotio alicujus ab aliquo: id est, quæ sejungit Prædicatum à Subiecto: sive, quæ dicit, aliquid abesse à subiecto, per particulam negantem convenienti loco, & ante Verbum principaliter positam: ut; Nullus homo est lapis: qui custodit legem Domini non peribit.

77. Unde Διαίρεσις & Divisio dicitur, quæ dividit, sejungit ac separat prædicatum à subiecto.

78. Tandem Enunciatio, ratione Materie, dividitur in Veram & Falsam.

79. Vera, quæ conformis est suo objecto: id est, quæ dicit rem esse, ut est, aut non esse, ut non est. Sive, quæ consentit cum re, vel reali vel rationali consideratione: adeoque pronunciat, uti res est; ut; Deus est unus & trinus: homo est species, homo non est hircus.

80. Estque vel Usitata, ut quæ fuerunt hætenus, vel Inusitata.

81. Inusitata; cujus modus predicandi inusitatus est in Philosophia, licet voces propriam suam retineant significationem: ut; Deus est homo.

82. Falsa enuntiatio est, quæ objecto suo difformis est: id est, quæ aliter dicit, quàm res est. Sive, quæ dissentit à re, vel reali vel rationali consideratione: ut; Deus non est justus, Diabolus est bonus, Petrus est Species, homo est Genus.

Possent & aliæ huc accersi divisiones: sed nec, fortè commodius, eas infra proponemus.

QUÆSTIONES.

I. Quid sit Nomen & Verbum Logicum?

NOta I. Non idem esse Nomen Logicum specialiter dictum, & Grammaticum: excedunt enim se mutuo: nam datur nomen Grammaticum, quod non sit Logicum; ut 1. casus Nominis, n. g. Petri, Petro, Petrum, Petre. 2. voces Syncategorematicæ, aut mixtæ, ut; Omnis, nullus, nemo &c. quæ vel non significant, sed tantùm consignificant, vel habent partem aliquam, saltem æquivalenter, separatim significativam. Datur vicissim Nomen Logicum, quod non sit Grammaticum, ut Ego, Tu & similia Pronomina, quæ probabile est Aristoteli hoc loco esse Nomina: cùm illis conveniat tota Definitio Nominis mox explicanda. Tandem datur Nomen, quod simul Logicum sit & Grammaticum: ut homo, equus.

Nota I I. Nomen esse compositum accidentium, duo in se includens, unum tanquam materiam ipsam scilicet vocem, id est, literas & syllabas, alterum tanquam formale, nimirum significatum.

Nota I I I. Non agi hic de omni Verbo, quod apud Grammaticos ita vocatur: Aristoteli enim ea hic in centum tantum Verborum veniunt, sunt presentis temporis Indicativi modi: quia sola per se in Propositione significant verum aut falsum: Propositiones enim de præterito aut futuro nullam habent veritatem, nisi quam à præterito tempore vel mutuuntur, vel emendicant: idcirco non significant verum aut falsum formaliter, sed reductivè tantum.

Nomen cum Aristotele definitur Vox significans ex instituto, finita & recta, sine tempore, cuius nulla pars significat separatim, quæque ad Verbum EST significat verum aut falsum.

Hic loco generis ponitur Vox significans ex instituto, finita & recta. Dicitur autem vox significans quia Nomen est pars orationis Logicæ, id est, Enunciationis, quæ significat verum aut falsum. Atque hinc à ratione Nominis excluduntur 1. voces nihil significantes, ut *busapsus*, *lusapsus* metaphorice. 2. voces æquivocæ, quæ, quâ tales, non possunt significare verum aut falsum: cum enim plura primo significant, & plura significare Aristoteles nihil significare, non poterunt habere rationem Nominum Logicè sumptorum.

Dicitur vero Nomen significare ex instituto, id est, ex communi consensu, ex arbitrio & beneplacito hominum: quia nullum Nomen significat naturaliter. Unde à Definitione Nominis rejiciuntur 1. voces inarticulatae, à bestiis editæ, ut hinnitui equi, naturâ duce, alterius equi consuetudine quærentis. 2. Voces hominum significantes naturalem affectum aut passionem animi. Illæ ergo voces non

aliter significare dicuntur, quæ ubique locorum
e gentium idem significant: ut *gemitus* dolorem,
suspirium cordis tristitiam, *latratus* canis iram,
perturbationem, famem, aut aliquid aliud: ex na-
turali enim dispositione, aut influxu habent istæ
voces, quod sic apud omnes significant. Illæ verò
voces significant ex instituto, quæ non idem apud
omnes repræsentant, sed pro voluntate imponen-
tium hoc denotant, aut illud: ut vox *homo* apud
Latinos significat rationalem substantiam, apud
Græcos prorsus nihil.

Additur *fnita*, quia Nominis est, aliquid deter-
minatum objicere potentia: sive definitè, præfixe
sine confusione aliquid exprimere ac significare.
Hinc excluduntur Nomina, quæ Aristoteles vocat
infnita, ut *non-homo*, quod apud Logicos Nomen
non est: quia indefinite & permixte significat,
quicquid homo non est: licet enim neget hominem,
non tamen facit, ut quis definitâ mente equum
concipiat, aut leonem: sed indiscreto intellectu,
quicquid ab homine diversum est, intelligitur: &
non solum id, quod est, verum etiam id, quod num-
quam erit. Unde consequenter tam dicuntur de iis,
quæ non sunt, quàm quæ sunt, excepto eo solo,
quod negatur. In illa ergo indifferentiâ significatio-
nis quædam quasi infinitudo involvitur.

Præterea Nomen est vox *recta*, ut excludantur
obliquæ, quos Scholæ *obliquos* vocant: hi enim cum
Verbo. EST *explicite* & *personaliter* sumpto (nisi
rectus addatur) conjungi non possunt, nec oratio-
nem efficere veram, aut falsam: quia non possunt
esse extrema Propositionis. Ideo, si dicas; *Plato-*
est, neq; verum dicis, neq; falsum, nisi addideris
Nominativum, hoc pacto; *hic dialogus est Platonis*.

Porro dicitur Nomen significare *sine tempore*,
ut distinguatur à Verbo, quod *cum tempore* signifi-
cat: id est, præter primarium & principale signifi-
catum, adsignificat, vel (ut alii loquuntur) consigni-
ficat

ficat tempus, id est, certam temporis presentis, præteriti aut futuri differentiam. Sic *curro* principaliter significat *cursum*, & secundario ad significandum *tempus præsens*, in quo cursus ille fit, aut ad actum currendi exercetur.

Additur adhuc; *cujus nulla pars separatim significat*, scilicet vel id, vel aliquid ejus, quod integrum denotat Nomen: partes namque Nominis seorsim & per se in toto significationem non habent, neque peculiarem in animo ingenerant conceptum. Atque ita Nomen ab Oratione distinguitur, cujus partes proximæ idem, quod extra orationem seorsim positæ, significant.

Tandem subjungitur, *quæque adjuncto verbo* *EST* *significat verum aut falsum*, ut excludantur iterum à ratione Nominis voces *Syncategorematicæ*, quæ cum Verbo junctæ non possunt veram aut falsam orationem efficere.

Verbum est vox significans ex instituto, finita & recta, cum tempore, cujus nulla pars significatur separatim, & semper est nota eorum, quæ de altero dicuntur: ubi istæ duæ particulæ; *cum tempore* & *semper est nota* &c. distinguunt Verbum à Nominibus jam enim dictum est, Nomen significare sine tempore. Ultima autem definitionis particula videtur Verbum semper significare aliquid eorum, quæ in subjecto dicuntur, quales sunt substantiæ secundæ vel quæ in subjecto sunt, ut accidentia respectu substantiæ. Neque id solum significat Verbum, sed præterea denotat, id convenire, vel non convenire subjecto. His verò verbis ostendit Philosophus, definire Verbum, ut est pars Orationis: quia Verbum, quæ Verbum, necessario pertinet ad Orationem: quia enim per se sumitur, habet rationem Nominis, ut docet Arist. cap. 3. de Interp. Ratio est, quia illi ut sic convenit potius Nominis, quam Verbi, ratio: cum non sit signum compositionis, & aliquam rem significet.

Dices

Dices : Verbum etiam extra orationem significat cum tempore. Ergo non est Nomen. Resp. Dist.

Ant. significat *potestate* cum tempore, Concedo : *actu*, Nego Antecedens: sive, potest significare connexionem alicujus cum alio, quæ sit in tali tempore, actu autem illam nunc non significat: cum tamē hæc sit propria ratio temporis, per Verbum adsignificati. Unde nego Consequentiam: Verbum enim extra orationem vere significat sine illo tempore, cum quo debet significare, quia Verbum est, neque est nota eorum, quæ dicuntur, & significat aliquid. Habet igitur ea, per quæ convenit cū Nomine, & non habet ea, per quæ distinguitur. Ergo recte dicitur Nomen.

Urgebis : Cum auditur v.g. ista vox *currit*, excitatur animus ad concipiendum cursum in tempore præsentis. Ergo Verbum, etiam per se sumptum, actu significat cum tempore.

Resp. Neg. Ant. proprie enim tantum significatur *cursum* : neque enim ut sic Verbum sumitur in ea significatione, ad quam est institutum : omnia quippe Verba instituta sunt ad compositionem, seu compositivam significationem, quam non habent *actu*, nisi jungantur cum Nomine. Unde fit, ut, audito solo Verbo per se sumpto, vel maneat suspensus intellectus, vel concipiat id solum, quod significaretur Nomine, respondente illi Verbo : quale est *cursum* respectu *quod currit*.

Obj. 1. Nomen significat cum tempore. Ergo male dicitur significare sine tempore. Ant. patet ex voce *Tempus*, *dies*, *nox*, *annus* &c.

Resp. Voces istas significare tempus, non autem *annotative* cum tempore.

Dices: Hæc vocabula; *Prandium*, *Cæna* &c. sunt Nomina, & tamen præter formale significatum important certum tempus, meridianum scilicet & vespertinum. Ergo Nomen significat cum tempore.

Resp. *non* significare cum tempore, quod est proprium Verbi, est importare aliquam differentiam

temporis essentialem, cujusmodi sunt tantum præteritum præsens & futurum : Tempus enim *matutinum* & *vespertinum* non sunt *per se* differentia temporis, sed solum *per accidens*, tum quia obveniunt ratione cujusdam loci, sine quo tempus esse poterat, ut patet ex iis, qui sub polo habitant, quibus per sex menses continuos non occumbit Sol, tum quia idem tempus, quod his est vespertinum, aliis in eadem duratione, sed in diuerso loco, existentibus est matutinum.

Urgebis : Nomina hæc, *Posteri*, *Majores*, &c. præter suum significatum principale & formale, significant & important tempus futurum & præteritum &c. Ergo Nomen potest significare cum tempore.

Resp. Nomina hæc non importare tempus, tantumquam mensuram alicujus actionis, reive similibi, quod est proprium Verbi. Itaque *significare cum tempore*, seu *adsignificare tempus*, prout sumitur in definitione Verbi, est secum trahere differentiam aliquam *per se* temporis, maxime præsentis, tantumquam mensuram alicujus actionis, aut quasi actionis, quæ sit formale significatum Verbi. Dico *temperam quasi actionis*, quia non requiritur, ut formale significatum Verbi sit semper vera actio, sed sufficit, ut significetur *per modum actionis*, quod patet in Verbis *quiesco*, *sto*, *jaceo*, & similibus, quæ licet potius significant privationes actionum, quam actiones, tamen eas significant *per modum actionis*. Itaque

Nomina quam plurima significant tempus, tamen vel tantum illud significant, & nihil præterea con- significant, five *adsignificant*, ut *annus*, *mensis*, *dies* : vel non significant, præter principale significatum, certam insuperdifferentiam temporis, ut *prandium*, *cæna*, *merenda*, *jentaculum*, quæ significant aliquid, quod certo fit tempore, adeoque dicuntur *involvere* aut *implicare tempus* : nullum tamen

men Nomen significat certam temporis differen-
tiam, siue nullum Nomen significat tempus tan-
quam mensuram alicujus actionis, aut passionis
h. e. quod soli convenit Verbo.

Dices : Fluxus & fieri mensurantur tempore.
Sed *Motus* importat fluxum & fieri. Ergo *Motus*
mensuratur tempore. Ergo *Motus*, quod est No-
men, significat cum tempore.

Resp. Dist. Min. *Motus* importat fluxum vel fie-
ri, id est, significat fluxum, Concedo : significat
per modum fluxus & fieri, Nego Minorem & Con-
sequentiam.

Dices : Participium apud Logicos est Nomen,
& significat cum tempore. Ergo Nomen significat
cum tempore. Ant. patet, quia Participium in E-
nunciatione potest esse Subjectum, vel Prædica-
tum.

Resp. Participium significat forte cum tempore,
quod est mensura unius extremi in Propositione,
non tamen est mensura totius Propositionis. Im-
mo Participium, cum sit Nomen, amittit tem-
pus.

Dices : Participium consignificat tempus, quod
est mensura totius Propositionis. Ego nulla solu-
tio. Ant. prob. quia, cum dico ; *Extremum judi-
cium est futurum*, tota Propositio de futuro reddi-
tur vera pro futuro.

Resp. Neg. Anr. Ad probationem dico ; istam
Propositionem esse veram de præsentis, propter
Verbum E S T, licet in ea sit Participium, quod
ampliat illam ad futurum.

Obj. 2. Nominum compositæ figuræ partes ali-
quid significant separatim. Ergo malè in definitio-
ne dicitur ; *Nominis pars nulla significat separatim*.
Ant. prob. *Respublica* v. g. est Nomen compositæ
figuræ. Sed ejus partes (*res & publica*) separatim
aliquid significant. Ergo Nominis compositæ figu-
ræ partes separatim aliquid significant.

X. 4.

Resp.

Resp. Neg. Ant. Ad probat. Disting. Min. extra compositionem, Concedo: in compositione, Nego Minorem: partes enim istæ in animo audientis peculiarem non ingenerant conceptum, neque seorsim aliquid ejus significant, quod tota voce significatur: audita namque tota ista voce, unus rancor in mente gignitur conceptus. Unde ista vox *Logice*, quia unum simplicem conceptum repræsentat simplex est, licet apud *Grammaticos*, quibus ipsa vocis constitutio & formatio, non autem significatio, curæ est, sit composita.

Dices: Si partes Nominis nihil significant, Nomen nihil significabit. At Nomen aliquid significat, Subjectum scil. vel Prædicatum Propositionis. Ergo ejus partes aliquid significant. Connexum poterit, quia ex non-significativis non potest fieri significativum.

Resp. Neg. Connex. Ad prob. Tò ex non-significativis non potest fieri significativum dupliciter sumitur, sicut & ipsum non. 1. *contradictorie* vel *negative*. 2. *privative*. Itaque si priori modo sumatur, verum est, quod adfertur, sicuti ex lapide non justo *pure negative* numquam fit justus. At posteriori modo, falsum est: sicut enim ex avaro, qui est injustus, potest fieri justus: sic etiam ex non-Nomine *privative* potest fieri Nomen.

Dices: Ex non-quantis non potest fieri quantum: Ergo ex non-significativis nullo modo fit significativum.

Resp. Dist. Ant. Ex non-quantis *quantitate continua* non potest fieri quantum *quantitate continua*. Concedo: ex non-quantis *quantitate discreta* non potest fieri quantum *quantitate discreta*. Nego Antecedens. Ita & hic ex literis & syllabis non significativis fit Nomen significativum.

Obj. 3. Pleraque Verba non significant cum tempore: nam 1. *Cogito* solum instans denotat. 2. *Creo* significant actum, qui tempore non mensuratur.

atur. 3. genero in hac propositione; *pater aternus* generat filium, notat aternitatem 4. *duro* nihil aliud significat, quam tempus. Ergo Verbi definitio non est recte assignata.

Resp. Neg. Ant. Ad tria priora, quæ illi fulciendo adferuntur, Dist. non significant cum tempore *mensurative*, Concedo: *connotative*, Nego, connotant enim ista Verba, ultra principale significatum, certam temporis differentiam: ut *creat*, *creavit*, *creabit*. Vel dico, *Tempus* sumi dupliciter. 1. *specialiter*, prout dicitur mensura motus secundum prius & posterius, & sic non significant ista cum tempore. 2. *generaliter*, prout se extendit ad aternitatem, & viternitatem, & ad tempus proprie dictum, atque ita significant cum tempore. Itaque in Definitione Verbi, nomine *temporis* intelligitur quavis duratio, quæ sit mensura, aut quasi mensura alienius actionis, aut quasi actionis. Ad posterius dico, Verbum *duro* non significare *formaliter* durationem, ut mensuram, sed per modum actionis, & præter illam, denotare aliam durationem puta tempus externum, *reale* vel *imaginarium*, in quo res durare dicitur.

Circa has Definitiones quæres 1. Cur prius agatur de Nomine, quàm de Verbo?

Resp. quia Nomen significat substantiam, essentiã: Verbum existentiam, actionem, passionem &c. Prius autem debet esse essentia, quàm tria reliqua. Et Nomen significat id, cui inest: Verbum verò id, quod inest. Prius autem est id, cui aliquid inest, quàm id, quod inest. Alias rationes vide in Log. Perip.

Quæres 2. Quomodo Nomina & Verba significant? seu qualia signa sint?

Resp 1: Naturaliter significant tria. 1. ipsum loquentem: omnis enim effectus est signum suæ causæ. Sic fumus est signum ignis. 2. temperamentum loquentis, pro cuius diversitate diversæ sunt voces; crassiores, acutiores, obscuriores, clariore &c.

3. passionēs cum animi, ut *iram, dolorem, tristitiam*, tum mentis seu intellectus, ut *cognitiones*.

Resp. II. Possunt voces dici signa naturalia conceptuum, 1. prout facillimè efformantur, usurpantur, percipiuntur, variantur. 2. prout à perito aliquo significatio ipsis imponitur rebus valde accommodata. 3. prout res artificiosissimas, naturam bene exprimentes, tanquam naturales vocamus.

Resp. III. Nullius linguæ Nomina, aut Verba naturaliter significant res. Sunt ergo signa *arbitraria*, sive ex *instituto*: nam 1. Natura eadem est apud omnes, nec potest ita celari, ut non aliqua ejus vestigia appareant. Si ergo alicujus linguæ vocabula essent naturalia, eadem essent apud omnes, & ejus rei apparerent vestigia. In Europa tamen sunt undecim linguæ diversissimæ, ita ut una si Latina comprehendens Italicam, Gallicam, Hispanicam, alia Germanica complectens Anglicam, Scoticam, Danicam, Sueticam, Gothicam, alia Slavonica continens Polonicam, Bohemicam, Hungaricam &c. 2. Nomina semper significarent idem, si eorum significatio naturalis esset. At non semper idem significant, sed mutatur eorum significatio pro hominum arbitrio: ut enim voluntas, qua significatio dependet, inconstans est & mutabilis, sic & ipsa significatio. Hinc recte Horatius

*Multa renascentur, quæ nunc cecidere, cadentque,
Quæ nunc sunt in honore, vocabula, si volet usus.*

Obj. 1. Voces brutorum significant naturaliter. Ergo & hominum.

Resp. 1. Neg. Conf. Natura enim quasdam perfectiones concessit brutis, quas negavit hominibus.

Resp. 2. Voces brutorum non sunt articulatae sed uniformes, quia non habent bruta cognitionem litterarum. Et licet quædam bruta voces homi-

num imitentur, id tamen not sit *primario*, sed *secundario* tantum: sive, possunt illas imitari, sed non invenire.

Resp. 3. Voces brutorum naturaliter non significant *objectum*, sed *affectum* tantum. Sic & homines habet voces: cum namque ridet, vox illa affectum, non objectum denotat.

Dices: Voces humani idiomatis sunt à natura, quia sunt ab animâ, quæ natura est. Ergo significant naturaliter, & non ex instituto. Et sermo homini est naturalis. At voces humani idiomatis sunt sermos. Ergo istæ voces sunt naturales.

Resp. quoad primum, Neg. Conseq. nam licet vox, respectu soni, quæ est materia, sit à naturâ; respectu tamen significationis, quæ est forma, est ab arbitrio: sicuti hedera & rami à naturâ sunt, non tamen eorum significatio, quæ vinum venale, aut aliquid simile significant: hæc enim est ex hominum instituto, Hinc ad secundum, dist. Maj. sermo homini est naturalis, quoad sonum & articulationem, Concedo: quoad significationem, Nego. Ergo vox articulata materialiter sumpta, sive quoad materiale, est naturalis, quia ejus principium est natura: at formaliter sumpta, sive quoad formale, significat ex hominum instituto, & non ex natura. Significatio enim formaliter est relatio rationis. At hæc non est à naturâ, sed potius consurgit ex operatione intellectus. Ut ergo aurum non est vas, nisi prius hujus figura introducatur: ita vox nihil significat, nisi prius, tanquam forma artificialis, imponatur significatio.

Dices: Si voces non significant naturaliter, neque Adamus Evam, neque hæc illum potuit intelligere: Si enim dixerit Adam; *hoc isto nomine vocatur*, quomodo id Eva potuit intelligere? At intellexerunt se mutuò, Neque enim aliter vivere simul potuissent.

Resp.

Resp. Deus est author primævæ linguæ, eamque primis parentibus infudit : adeoque sciverunt vocum significationes.

Obj. 2. Medici statuunt, multos morbos sanari vocibus : & docet experientia, ischiaricos carminibus curari, id alii de paralyticis, alii de podagricis &c. dicunt. Et scriptis è collo suspensis fugari febres, dolorem dentium &c. certissimum est. Ergo voces naturaliter significant.

Resp. 1. Neg. Conf. Voces enim, quibus sanantur morbi, non significant sanitatem.

Resp. 2. Neg. Ant. Non enim fugantur morbi vocibus : sed opera Diaboli, qui, ut homines in idolatriam inducat, aut in ea retineat, prolati verbis talibus, morbos aliquando sanat, ut falso vocibus tribuatur, quod ab ipso Diabolo præstatur.

Dices : Si epilepticis voces quædam insusurrantur in aures, statim sanantur. Ergo vocibus non est deneganda vis fugandi morbos.

Resp. In vocibus humanis duo sunt ; *sonus* & *significatio*. Et quidem quoad primum, habent vim alterandi corpus : quoad secundum autem, eam destituuntur.

Obj. 3. Lingua Hebræa est naturalis : si namque infantes in sylvis soli relinquantur, & à feris edocentur, locuturi sunt aliqua lingua. Ergo, quæcumque illa futura est, erit naturalis. Videtur autem futura Hebræa. Locuturos verò illos, probatur, quia alia animalia possunt naturaliter id exprimere vocibus, quod in animo habent. Ergo & homo, ne deterioris sit conditionis, id naturaliter poterit.

Resp. Multis experientiis constat, tales infantes non locuturos. 2. Si Hebræa lingua naturalis esset, ea utique in omnibus linguis reperiretur, & apud omnes significaret, sicut risus, quia naturalis est, in omnibus est hominibus. 3. isti infantes expriment, quod in animo habent, sicut & alia animalia, scilicet affectum animi per risum, fletum &c.

4. si qua lingua naturaliter significaret, quicquid in una est masculinum, esset & in alia: natura enim est invariabilis.

Dices: Atqui Herodorus testatur, duos puerulos Ægyptios in sylvas missos, & extra consortium hominum educatos, vocem BEE protulisse, quæ lingua Phrygia significat panem. Ergo lingua una à natura videtur omnibus data hominibus.

Resp. 1. Historiam istam forte esse fabulosam. 2. Pueros illos à capris istam vocem edentibus potuisse discere. 3. casu & fortuito talem vocem protulisse.

Quæres 3. An in hoc negotio dissentiat à Platone Aristoteles?

Docent hoc vulgò: sed, meo iudicio, iniuria sit Platoni. Voluit Aristoteles, Nomina significare ex instituto, quod numquam negavit Plato: sed in Cratylo docuit, non esse Nomina, pro uniuscujusque libidine, & arbitrio posita, sed, pro natura rerum, ea esse ab optimo Nominum conditore imponenda. Velim attente legi Cratylum Platonis.

Quæres 4. An detur Verbum infinitum, sicut & Nomen infinitum? Ratio dubitandi una ex parte est, quod Arist. cap. 3. de Intersp. illud Verbum admittat, ex altera vero parte videtur: non esse admittendum: quia vel nullæ erunt enunciationes negativæ, vel Verbum infinitum erit verum Verbum, vel poterit esse Enunciatio absque vero Verbo. Sed nihil horum dici potest. Ergo neque dari potest Verbum infinitum.

Resp. 1. Admittendum esse Verbum infinitum: significat enim aliquid, & cum tempore, & est eorum, quæ connectuntur, nota.

Resp. 2. Verbum infinitum, quia infinitum est, non esse verum Verbum: quia nullam rem determinatam significat. Unde tam Enti, quàm non-Enti potest

est convenire, quatenus autem non-Enti & Enti convenire potest, dicitur non esse verum Verbum.

Ad rationem dubitandi contrariam resp. neg. Mai. Dico enim, fore Enunciationem negativam, constan-tem vero Verbo. Fateor quidem, non habere rationem verbi infiniti, quatenus ingreditur verum Enunciationem negativam, in qua de aliquo certo ac determinato Ente, aliquid certum ac determinatum negatur: sed nego non esse Verbum infinitum, quatenus tam Enti, quam non-Enti convenire potest.

II. Quid sit Oratio?

O Ratio est vox significans ex instituto, cuius aliqua pars significat aliquid separatim, ut dictio, non ut affirmatio aut negatio.

Dicitur 1. *vox*, puta complexa, adeoque una non quidem *materia*, quæ sunt plures voces, *logice* simplices aut incomplexæ, sed *formâ*, *vinculo*, *ordine & nexu Grammatico*. Itaque Oratio *materiale*, sive *quoad materiale*, considerata, ratione nempe dictionum è quibus coalescit non est vox, sed voces: at *formaliter & secundum formale*, id est, ratione constructionis & sensus, vox est. Unde voces, quæ nullo nexu Grammatico uniuntur, non efficiunt Orationem: ut; *homo, cælum, terra, diabolus*.

Dicitur 2. *vox significans ex instituto*, ut innuat, sermonem hic esse præsertim de Oratione, quæ in voce consistit & scripto: non quod quælibet Oratio figillatim & per se imposita sit ad significandum, sed quod significet ratione *partium immediatarum*, omne quippe compositum eorum suscipit naturam, ex quibus componitur. At Oratio Verbis constat & Nominibus significativis. Ergo & ipsa est *vox secundario significans ex instituto*. Inveniuntur tamen aliquæ Orationes, quæ secundum aliquam suam significationem, quasi *primario* ex instituto significant.

ut cum dicimur *littus arare*, aut *laterem lavare*, pro
co, quod est frustra laborare, hanc significationem
quodam modo videntur habere *primario* istæ Ora-
tiones ex instituto, aut arbitrio imponentium, qui-
bus placuit, toris istis Orationibus ad eam uti signi-
ficationem, quam à suis partibus, sine nova imposi-
tione, non habebant, nisi forte, quatenus impositio,
circa partes facta, occasionem præbet, hac quoque
novâ significatione totali, Orationem ipsam usur-
pandi.

Dicitur 3. *cujus pars aliqua significat separatim*,
ut Distingatur Oratio à Nomine & Verbo, quorum
partes dictum est separatim nihil significare. Ad-
ditur autem diserte *aliqua*, ut excludantur *Syncate-
goremata*, quæ per se, & extra orationem nihil sig-
nificant separatim: in ipsâ tamen Oratione, quatenus
Enunciationum subjecta modificant, aut prædicata,
separatim aliquid significare videntur. Unde Arist.
cap. 7. & 12- de interp. dicit; *τὰ Ὀmnis non sig-
nificare rem universalem, sed ostendere rem accipi
universaliter*, ad eum fere modum, quo O sive cy-
phra, apud Arithmeticos, nullum significat nume-
rum, sed numerorum significationem sic afficit, ut
cum adaugeat.

Dicitur 4. *ut dictio. non ut affirmatio, aut negatio*,
quia partes Orationis unius debent esse dictiones,
id est, voces simplices (quales sunt *Nomen & Ver-
bum*) quæ seorsim sumptæ neque affirmant quic-
quam, neque negant: non autem Enunciationes,
in quibus inest affirmatio, aut negatio. Et quamvis
ita fiat in enunciationibus compositis, aut subjun-
ctis, ut si *digito cælum tetigeris, Phyllida solus
labebis*; partes tamen Orationis separatim non ne-
cessario sunt affirmativæ, aut negativæ: sed aliquan-
do sunt simplices dictiones, imo semper, si sermo sit
de partibus remotis. Non ergo sensus est, quod
nulla oratio possit constare ex partibus separatim
affirmantibus, aut negantibus, sed quod debeat con-
stare

constare ex partibus significantibus iustar dictio-
num, etiamsi contingat aliquando, eam ex affirmati-
onibus, aut negantibus constari.

Quæres, An una dictio, v. g. *homo* numquam affir-
me & alia v. g. *non-homo* numquam neget? Resp.
Una dictio potest affirmare affirmatione *simplici*,
quæ tantum aliquid affirmat & ponit: non autem
composita, quæ aliquid de aliquo affirmat. Iden-
dic de negatione.

Contra allatum Orationis definitionem varia ob-
ijciuntur: nos ex iis paucula feligemus. Obijciuntur
itaque 1. Complexa non possunt definiri. Oratio
est quid complexum: constat enim multis vocibus.
Ergo definiri Oratio non potest.

Resp. Dist. Maj. complexa *materialiter* sumpta
pro rebus nempe substratis non possunt definiri.
Concedo: At *formaliter* accepta, pro natura com-
plexionis in abstracto, Nego Majorem. Jam vero
oratio materialiter sive *quoad materiam*, est com-
plexa formaliter autem, sive *quoad formam*, est
incomplexa quia omnium vocum est una con-
nexio.

Dices: In oratione nulla est forma, sive substan-
tialis, sive accidentalis. Ergo quoad formam non est
incomplexa.

Resp. Negando assumptum: forma enim orationis
est nexus Grammaticus & syntactica constructio
vorum, è quibus constat & conflatur Oratio.

Obj. 2. Instrumentum virtutis naturalis est na-
turale. Oratio est instrumentum virtutis naturalis.
Ergo oratio est naturalis. Ergo significat natura-
liter. Ergo non ex instituto. Min. prob. quia ora-
tio est instrumentum virtutis interpretativæ, quæ
est naturalis: quia naturale est homini suum con-
ceptum alteri significare. Ut ergo natura non abun-
dat in superfluis: ita non deficit in necessariis. Ma-
jor autem videtur esse certa.

Resp. Neg. Min. Ad prob. distinctione opus est:

Natura

Natura namque duobus sumitur modis 1. *communiter*, prout est principium cujuscunque operationis & sic est probatio. 2. *proprie* prout est principium motus & quietis, & sic est falsa quia Oratio non est nisi instrumentum virtutis naturalis sed potius animalis, vel intellectualis.

Dices: Atqui Aristoteles in hoc distinguit hominem à brutis, quod homini à natura concessa sit Oratio brutis non item. Ergo Oratio significat *naturaliter*, non autem ex *instituto*.

Resp. Oratio dici potest naturalis, 1. quia potentiam loquedi habemus à natura. 2. quia instrumenta loquelæ sunt naturalia. 3. quia sonus est naturalis: nihilominus si Oratio spectetur ratione significationis, ut hic fit, non est naturalis, sed artificialis, seu ex instituto: significatio enim à consilio est & instituto. Confer. *Quæst.*

Dices: Quod non est impositum ad significandum, id non significat ex instituto. At Oratio non est imposita ad significandum: cum id solis competat dictionibus. Ergo Oratio non significat ex instituto.

Resp. Dist. Min. Oratio non est *primario* five *per se primo* ad significandum imposita, Concedo: non est autem *secundario* & *gratia suarum partium*, à quibus *causaliter* accipit significatum suum proprium, ad significandum imposita, Nego Minorem, & Consequentiam.

Dices: Cur ergo Aristoteles, in definitione Orationis, omisit istam particulam, *ex instituto*? Resp. In editione Pacianæ cap. 4. de Interp. addi istam particulam: sic namq; in initio capitis legitur; Ἀδὲ δὲ ἴσιν φωνὴ σημαντικὴ καὶ συνθήκην &c. Et quamvis Genevensis editio, quæ prodiit apud Læmariū, anno MDXCVII. vocem istā definienda Oratione omisit; pauculis tamen lineolis, eodem capite, interpositis, sic legit; *Quamquam autem ex instituto* (quemadmodum dixi) non ut instrumentum omnis significet

ficet Oratio &c. Unde & præceptor quondam noster, Guilielmus du Val in editione, quæ prodiit Lutetiae, anno MDCXIX. omnium accuratissima, eam in locum suum restituit.

Obj. 3. Quarundam Orationum partes nihil significant. Ergo ineptè additur ista particula, *cujus aliqua pars significat aliquid separatim*. Ant. prob. quia nemo prout idem denotat, quod nullus homo & nihil, prout idem est quod nulla res, sunt orationes, cum iis in mente multi respondeant conceptus, & tamen non habent partes separatim significantes.

Resp. Hic ex mente Philosophi definiri Orationes vocales constantes multis partibus expressis, cujusmodi non sunt ista vocabula. Itaque Nemo non significat plura formaliter & explicite, sed implicite tantum. Et etiamsi plures significaret conceptus, illi tamen non sunt in voce, sed in mente tantum. Imò nihil, nemo &c. ne quidem in mente sunt Orationes: quia partes Orationis debent aliquid separatim significare menti, sive intellectui, quod hic non fit.

Dices: Vox hæc (*pluit*) est Oratio: est enim Enunciatio verum significans, aut falsum: nulla tamen ejus pars significat separatim. Ergo neque bona est responsio, neque rectè addita fuit ista particula.

Resp. 1. Nobis cum Aristotele non fuit propositum, quamlibet definire Orationem, sed eam duntaxat, quæ duabus, vel pluribus constat dictionibus. 2. *pluit* non est Oratio, sed resolvitur in istam Orationem; *pluvia decidit*, vel *Deus*, aut *natura pluit*. Quocirca partes ejus *potentiales* seu *virtuales* seorsim significant: non autem *actuales*, de quibus hic loquimur.

Dices: Dictionis partes separatim nihil significant. Atqui Oratio est simplex dictio. Ergo nec Orationis partes separatim aliquid significant.

Resp.

Resp. Oratio sumpta *secundo intentionaliter*, sive pro intentione secundâ, est simplex dictio, neque habet partes separatim significantes, Concedo: at *primo intentionaliter*, sumpta oratio, sive pro re sub-
strata illi intentioni secundâ, est dictio simplex,
Nego: sic enim est aggregatio plurium dictionum & partium ejus aliqua aliquid seorsim significat.

Quares, Cur in definitione Orationis omittantur istæ particulæ; *finita & recta*, quæ positæ fuerunt in Definitionibus nominis & Verbi?

Resp. quia in definitione ponenda sunt tantum ea, quæ omni contento sub definito conveniunt: non omnis autem Oratio formatur ex nomine & Verbo finito ac recto, sed sola Enunciatio. Adde quod hæc non conveniant Orationi *primo & per se*, sed *ex consequenti* tantum, & gratiâ partium.

III. Quid sit Enunciatio?

Enunciatio est oratio perfecta indicativa congrua, verum aut falsum sine ambiguitate significans.

Definitum hic est Enunciatio, sic dicta quod penes ipsam extra intellectum enuncietur prædictum de subjecto: vel, quod sit nuncius intellectus & interpres, nuncians conceptum interiorem extra intellectum. Alio nomine *Propositio* nuncupatur: duo enim ista *realiter* sunt idem, sed differunt ratione nominis. Dicitur enim propositio, quod in Syllogismo, pro aut præ alio id est, ante Conclusionem, ponatur: Enunciatio vero libera & soluta est, neque respectum dicit ad Syllogismum, aut Argumentationem.

Genus in allata definitione est *oratio perfecta*: continet enim enunciatio sensum perfectum. Reliquis verbis continetur differentia Enunciationis ab aliis orationibus perfectis. Dicitur itaque indicativa, tum quia effertur verbo indicativi modi, tum quia

quia indicat quid de objecto proposito sentiat, qui enunciationem profert. Additur *congrua*, quia Enunciatio cum significat ex instituto, necessario cum Grammaticorum placitis convenit: Orationes enim, in quibus est solæcismus, non sunt à quoquam institutæ ad significandum. Tandem subiungitur *verum aut falsum sine ambiguitate significans*. Dicitur *sine ambiguitate*, quia Enunciatio ambigua non est una.

Enunciatio autem illa significat verum, quæ significat, aliquid ita esse, sicuti est, vel aliquid ita non esse, sicuti non est. Illa vero falsum significat, quæ significat aliquid esse aliter, quam est, vel ita esse, sicuti non est. Ideo Enunciatio significat verum, cum representat aliquam cognitionem adæquate, sicut est, falsum vero, cum representat illam compositionem inadæquate, & aliter quam est. Hinc veritas enunciationis est adæquatio ejus ad suum significatum: at falsitas est inadæquatio. Unde significatum primum & formale Enunciationis est compositio partium: verum autem & falsum sunt secundarium & materiale significatum: nam primo significat Enunciatio illam compositionem: deinde dicitur significare verum vel falsum, quantum ad modos significandi: vel representandi illam compositionem.

Hæc definitio sic explicata rectè se habet, quia omni convenit Enunciationi, & soli. Et quamvis significare verum, vel falsum, non sit essenziale Enunciationi, sunt tamen hæc duo accidentia, quorum alterum, *confusè* & sub disjunctione, cuilibet Enunciationi necessario convenit: at si de vero & falso determinatè loquamur, neutrum convenit necessario Enunciationi in genere: nam veritas sola Enunciationi necessariae necessario convenit, falsitas soli impossibili: contingenti autem Enunciationi veritas convenit, aut falsitas sub disjunctione.

Obj.

Obj. 1. Nulla definitio assignanda est per opposita. Hac assignatur per opposita: *verum* enim & *falsum* opponuntur. Ergo hac definitio non est bona.

Resp. 1. Dist. Maj. per opposita, quatenus sunt opposita, & se invicem destruentia, Concedo: per opposita quibus circumloquimur aliquam differentiam anonomam, & cui nomen non est impositum, vel ut circumloquuntur aliquod superius, vel ut explicant diversas passiones inferiorum definiti, Nego Majorem. Hic autem ista particula; *verum aut falsum significans*, circumloquitur unam differentiam aut propriam passionem convertibilem cum definito, cui nomen impositum non est: imo & diversas passiones inferiorum ejus.

Resp. 2. Majorem alter distinguendo: *copulative*, five interveniente Conjunctione copulativa, Concedo: *disjunctivè*, five, cum intercedit Conjunctio disjunctiva, Nego Majorem.

Dices: Atqui Philosophus lib. 6. Top. negat, dari Definitionem per disjunctionem: & ratio est, quia disjunctio redit definitionem ambiguam. Ergo nè sic quidem bona erit definitio assignata, adeoque vana est allata responsio.

Resp. per distinctionem: negat Philosophus dari definitionem *essentialem* & *quidditativam* per disjunctionem, Concedo: *descriptivam*, Nego.

Dices: Si Enunciatio significat verum, vel falsum, id faciet, vel cum incipit proferri, vel cum prolata est, vel in ipsa prolatione. At nihil illorum videtur dici posse. Ergo enunciatio non significat verum, vel falsum.

Respons. significatio incipit cum prolatione: sed non est perfecta antequam finiatur prolatio.

Obj. 2. Quod non est in enunciatione, id enunciatio significare non potest. At verum & falsum non est in Enunciatione. Ergo Enunciatio non potest

test significare verum & falsum. Min. prob. Quod est in animâ, non est in Enunciatione. At verum & falsum est in anima, authore Aristor. lib. 6. Metaph. Ergo verum & falsum non est in Enunciatione.

Resp. Neg. Min. At prob. Dist. Min. Verum & falsum sunt in animâ *subjective*, & ut in cognoscente, Concedo: *significative* & ut in signo Nego Minorem probationis: sic enim sunt in Enunciatione, quæ est signum veritatis, aut falsitatis.

Dices: Denominans est *subjective* in eo, quod denominatur. Sed Enunciatio denominatur vera. Ergo veritas est in Enunciatione *subjective*, & tanquam in subjecto.

Resp. Maj. Denominans est in eo, tanquam in subjecto, quod denominatur *intrinsece* & *formaliter*, Concedo: quod denominatur *extrinsece* & *significative*, Nego Majorem. Jam vero verum enunciationem tantum *extrinsece* denominat & *significative*, quia significat veritatem *mentalem*, & illa mediante, est signum veritatis rei.

Dices: *Dici de præsupponit esse in.* At verum & falsum dicuntur de Enunciatione. Ergo sunt in Enunciatione. Resp. 1. Dist. Maj. *Dici de præsupponit esse in subjective*, Nego: *subjective*, vel aliquo alio *in essendi modo*, Concedo Majorem. Hinc.

Resp. 2. Dist. Conf. Ergo verum & falsum sunt in Enunciatione *subjective*, sive ut accidens in subjecto, Nego *significative*, sive ut signatum in signante, Concedo Consequentiam. Itaque verum & falsum sunt in rebus, ut in *objecto*, in intellectu, ut in *subjecto*, in enunciatione, ut in *signo*.

Obj. 3. Hæc oratio; *ista propositio est falsa*, est Enunciatio, quia aliquid affirmat de aliquo. Atqui hæc oratio nec verum significat, nec falsum. Ergo non omnis enunciatio verum significat, aut falsum. Min. prob. ac primo quidem non esse veram quia dicit

dicir, se esse falsam: non esse autem falsum, probatur quia significat, verum, scilicet se esse falsam, quod supponimus esse verum.

Respondent aliqui huiusmodi enunciationes, quæ à Cicerone *inexplicabilia effata* dicuntur, non contineri hac definitione enunciationis, quia reflexivæ sunt, & ex veritate sui ipsarum falsitatem inferunt & contra.

Respondetur tamen, talem Orationem intelligi non posse de ipsa, cuius signum est, quod audita huiusmodi oratione, statim quærere soleamus quænam sit, quam falsam dicimus. Intelligenda ergo est de aliâ quâpiam, quæ quidem si fuerit falsa, erit hæc vera & contra. Ideo

Resp. 3. Cum dico; *hæc propositio est falsa*, tum vel illam refero ad rem aliquam de qua intelligitur, vel non refero. Si refero ad rem, & res sic non est prout illa sonat; ut *homo est quadrupes*, oratio est falsa si non refero ad rem, est nugatoria.

Obj. 4. Si omnis Enunciatio sine ambiguitate significat verum, vel falsum, nulla est distinguenda. At aliqua est distinguenda, quæ scilicet est ambigua. Ergo non omnis Enunciatio est sine ambiguitate.

Resp. 1. Enunciatio, sive propositio Dialectica (de quâ nos loquimur) significat sine ambiguitate. Sophistica vero semper continet ambiguitatem, & tunc distinguenda est. Resp. 2. Enunciatio per se est univoca & sine ambiguitate: at per accidens, & vitio Sophistarum, est ambigua.

Quæres, An sit de essentia Enunciationis, verum aut falsum significare?

Resp. Esse nam 1. Arist. cap. 1. de interp. docet, Enunciativam orationem esse eam cui verum vel falsum discere convenit. 2. quia, de essentia Enunciationis est significare rem esse, aut non esse. At hoc est significare verum, vel falsum. Si enim significet id esse, quod est, vel non esse id, quod non

non est significat verum : si vero significet esse id quod non est, vel non esse id, quod est, significat falsum. Ergo est illi essentiale significare verum, vel falsum. Prius quidem res est, quam sit vera & consequentur prius est, significari rem esse, quam significari rem esse veram : sed prius significari rem esse, quam significari verum, nego, si res sit. Aliud est enim *significare verum*, aliud est *significari rem esse verum* : nam *significare verum* est significare esse id, quod est, vel non esse id, quod non est : at *significare rem esse veram* est significare rem cum respectu ad intellectum, & dicere de re, quod sit vera : sive, quod idem est, est affirmare veritatem de re ita ut res sit subiectum & verum sit prædicatum. Non potest autem prius significari res esse, quam significetur verum, si res vel propositio verè sit : quia *significare rem esse* & *significare verum*, idem sunt formaliter.

Atque hinc solvitur ista fallacia ; *Qui dicit, te esse animal dicit verum. Qui dicit te esse asinum, dicit te esse animal. Ergo qui dicit te esse asinum, dicit verum.* Solvitur, inquam, quia Major nihil aliud significat, quam quod significatur his verbis ; *Tu es animal*, & Minor nihil aliud denotat, quam ista verba ; *Astinus est animal*. At Syllogismus ex duabus illis propositionibus est vitiosus : quia est in secunda Figurâ ex puris affirmativis. Quod si diceretur in maiore ; *Quia dicit, te esse animal, dicit, rem esse veram*, aliud quidem significaretur, sed non esset vera propositio : neque enim dicere, *aliquem esse*, est dicere, *rem esse veram* : veritas enim est alium prædicatum, quod affirmatur de re, tanquam de subiecto.

IV. Quæ sit prima Enunciationis divisio, &
an recte se habeat ?

IN Theorematis varias recensuimus Enunci-
ationis divisiones. Prima, quam à Substantia de-
sumi volunt, est in *Categoriam* sive *Simplicem*, &
in *Hypotheticam* seu *Compositam*. Hæc à Substantiâ
peti dicitur, quia membra dividendi differunt se-
cundum materiam & formam, quæ sunt ipsorum, ve-
luti substantia : nam materia Enunciationis simpli-
cis est Subjectum & Prædicatum, Forma vero Verbi
vinculum. Materia autem enunciationis compositæ
sunt ipsæ Enunciationes simplices, vi conjunctionis
tanquam formæ, inter se unitæ. Probatur vero hæc
divisio duplici potissimum argumento. 1. quia
Enunciationum alia est una *simpliciter*, & dicitur
Categorica, alia est *Conjunctione* una, & vocatur *Hy-*
pothetica. 2. Omnis Enunciatio significat verum
aut falsum. Vel ergo componitur ex solis terminis,
& est *Simplex*, vel ex aliis Enunciationibus, & est
Composita.

Divisio hæc primo loco ponitur, quia à Substan-
tia sumitur, reliquæ ab Accidentibus : Substantia
autem Accidentibus prior est.

Obj. 1. Omnis bona divisio dari debet per mem-
bra opposita. Hæc non datur per membra opposita.
Ergo bona non est. Min. prob. Membra, quorum
unum, tanquam pars, in altero continetur, non sunt
opposita. Horum autem membrorum unum in
altero tanquam pars, continetur : Enunciatio
quippe *Categorica* continetur in *Hypothetica*,
& est ejus pars. Ergo hæc membra non sunt op-
posita.

Resp. Neg. Min. Ad prob. Dist. 1. Maj. Mem-
bra, quorum unum *formaliter* in altero, tanquam
pars, continetur, non sunt opposita, Concedo:
quorum unum *materialiter* in altero continetur, non
sunt

sunt opposita, Nego Majorem. Hinc Dist. 2. probationem Minoris; Enunciatio categorica *materialiter* continetur in hypothetica, tanquam pertinens ad ejus materiam, Concedo: *formaliter* & tanquam pertinens ad ejus formam, Nego.

Dices: Enunciatio categorica manet secundum suam formam in hypothetica. Ergo est in ea *formaliter*, neque quicquam valet solutio.

Resp. neg. Conseq. manet enim forma enunciationis categoricæ in hypothetica non *formaliter*, sed *materialiter*: id est non continetur in ea per modum formæ sed materiæ: adeoque opponuntur illæ Enunciationes secundum formam.

Obj. 2. Hæc oratio; *Tantum homo currit*, est Enunciatio atque hæc enunciatio neq; est Categorica, neque Hypothetica. Ergo hæc divisio non est sufficiens. Minor prob. & 1. quidem non esse categoricam, quia plures continet categoricas. 2. non est hypothetica, quia non reperitur in ea Conjunctio, uniens plures categoricas. Ergo divisio ista non est legitima.

Resp. Neg. Min. Est enim isthæc Enunciatio *formaliter* categorica, ut patet ex ejus structura & vinculo. Potest tamen dici *virtualiter* & *implicitè* hypothetica: quia si resolvatur, videtur in has duas categoricas conjunctas, copulativè; *homo currit, & nihil aliud ab homine currit*, esse resolvenda.

Dices: istius Enunciationis æquivalens est simpliciter & formaliter hypothetica. Ergo & ipsa est hypothetica: de æquivalentibus enim idem est judicium.

Resp. De æquivalentibus Enunciationibus idem esse judicium, quoad veritatem quidem & falsitatem: non tamen quoad reliqua omnia. Quemadmodum ergo non valet; *Socrates & Plato sunt æquè fortes. Ergo Socrates est Plato*, quia ab Accidente ad Substantiam non valet consequentia: ita neq; sequitur;

De Enunciationibus æquivalentibus idem est iudicium, quoad veritatem & falsitatem. Ergo etiam quoad Substantiam.

V. Variæ proponuntur & solvuntur Quæstionculæ ad Enunciationem Simplicem spectantes.

Quæritur I. Unde Enunciatio simplex dicatur *Categorica*?

Resp. Απὸ τῆς κατηγορηματικῆς, id est à prædicando, quasi dicas *prædicativam*, quia semper in eà prædicatur aliquid de subiecto. Et quidem potius denominatur à prædicato Enunciationis, quam à subiecto, quia denominatio solet fieri à digniori & potiori: Prædicamentum autem dignius, est subiecto, & digniorem in Enunciatione locum obtinet.

Quæritur II. Quales partes sint Prædicatum & Subiectum respectu enunciationis?

Resp. I. Non esse ejus partes *essentiales*: sic enim forent Genus & Differentia.

Resp. II. Non esse quoque partes ejus *subjectivas*: quia non potest de illis simplex enunciatio prædicari in recto, cum non sint enunciationis Species.

Resp. III. Esse ejus partes *integrantes* è quibus tota integratur & constituitur Enunciatio.

Quæritur III. An definitio prædicati theor. 37. allata cum assignetur per *subiectum*: non sit circularis & vitiosa?

Resp. Nequaquam: respectivorum enim unum per alterum necessario est definiendum: quia unumquodque definiendum est eo modo, quo habet esse: respectivum autem habet esse in ordine ad id, quod respicit. Prædicatum vero respicit subiectum & vicissim ab eo respicitur. Ergo recte definitur per Subiectum.

Dices: Id, quod alterius ingreditur definitionem

de eo prædicatur in recto. Sed *Subiectum* non potest de *Prædicato* prædicari in recto : quia Oppositorum unum non potest de altero in recto prædicari. *Subiectum* autem & *Prædicatum* sunt opposita: est enim de ratione *Subiecti* esse *sub*, sicut de ratione *Prædicati* est esse *supra*. Ergo neque *Subiectum* ingreditur definitionem *Prædicati*, neque de ipso potest prædicari, neque vicissim *Prædicatum* de *Subiecto*.

Resp. *Subiectum* & *Prædicatum* esse *relative* opposita, si sumantur *formaliter*: non esse sic opposita, si usurpentur *materialiter*. Consentur autem hæc *formaliter* accipi, cum sumuntur pro ipsis *intentionibus secundis Subiecti & Prædicati*, sive pro istis vocibus, quarum una de altera dici & affirmari in recto non potest: falsa enim est hæc prædicatio, *Subiectum est Prædicatum*, & retro. *Materialiter* autem sumuntur, & velut *fundamentaliter*, cum significant ipsas res subiectas & substratas istis *intentionibus*: hoc est, cum usurpantur pro ipsis *intentionibus primis*, sive *rebus*, quæ denominantur *Subiectum & Prædicatum*, & sic commode ac vere unum de altero in recto prædicatur: ut cum dico; *homo est animal*, tò *homo* est *Subiectum*: at *animal* est *Attributum*, sive *Prædicatum*.

Quæritur IV. An & qualem existentiam significet verbum E S T in Enunciatione?

Resp. I. tò E S T significat existentiam *Subiecti*: quia significat copulam, non per modum *Conjunctionis*, & pure tantum copulantis, sed existentiam per modum actionis quasi exercitam ab eo, quod existit.

Resp. II. tò E S T significat existentiam talem *Subiecti*, qualem requirit *Prædicatum*. Unde, si *Prædicatum* reale *essentialiter* est connexum cum *Subiecto* reali non est semper necessaria existentia realis *actualis*, sed sæpe sufficit *potentialis*: ut *homo est animal*, *rationale*. Et hoc maximè verum est in enuncia-

enunciationibus habentibus connexionem Prædicati cum Subiecto Metaphysicam : ut, *homo est animal currens movetur*. Ratio est, quia hæc connexio est sempiternæ veritatis & absolutæ necessitatis Propositiones vero, habentes connexionem Physicam non habent absolute inseparabilem connexionem Prædicati cum Subiecto, nisi quantum est de existentia Principiorum naturæ. In propositionibus, habentibus subiectum per rationem tantum, Verbum *E S T* significat existentiam rationis. Hinc in ista enunciatione ; *Hirco-cirvus est animal*, non attribuitur aliquid reale Subiecto, sed tantum prædicatur, id, quod includitur in conceptu subiecti: quod quia est tantum per rationem, ideo etiam, quæ de illo Subiecto prædicantur, erunt tantum per rationem

Resp. III, in enunciatione, in qua vere prædicatur Prædicatum purè accidentale, non necessario connexum cum Subiecto, *to E S T* semper significat actualem existentiam Subiecti : ut; *Petrus est* : *Logicus*.

Quæritur V. An unum tantum in una enunciatione simplici sit prædicatum ?

Resp. Duplex posse in enunciatione simplici concipi prædicatum, quorum unum dicatur materiale, Nominativus puta post Verbum, qui cum subiecto, sive nominativo ante Verbum, per vinculum *Verbale* unitur: alterum *formale*, quod est copula uniens *materiale* Prædicatum cum Subiecto.

Quæritur VI. An prædicatum *materiale* & *formale* in enunciatione distinguantur ?

Resp. aliquando *secundum vocem* & *realiter* distinguui : aliquando ratione tantum & non *secundum vocem*. In enunciationibus *tertii adjecti*, præter verbum *E S T*, ponitur prædicatum aliud *materiale*, quodque adeo *secundum vocem* distinguitur à *formali*. Unde hæc duo prædicata *formaliter* distinguuntur in enunciationibus vero *secundi adjecti* non ponitur aliquod prædicatum *materiale*, præter illud Verbum

Verbum E S T, & ideo in illis non distinguuntur *realiter*, sed *ratione tantum*, Prædicatum *materiale* & *formale*.

CAPUT. I.

De

AFFECTIONIBUS ENUNCIATIONIS PURÆ.

THEOREMATA.

FUIT Definitio & varia Divisio Enunciationis Puræ sequuntur tres ejus Affectiones; Oppositio, Equipollentia & Conversio.

2. Oppositio est duarum enunciationum, eodem subiecto & prædicato constantium pugna vel in sola quantitate, vel in utraque simul.

3. Estque quadruplex; Contraria, Subcontraria, Contradictoria & Subalterna.

4. Oppositio contraria est inter duas Enunciationes, quarum una universaliter affirmat, altera universaliter negat idem prædicatum de eodem subiecto, ut, Omnis homo est animal: Nullus homo est animal.

5. Oppositio subcontraria est inter duas enunciationes, sub duabus universalibus contentas, quarum una affirmat, altera negat particulariter idem prædicatum de eodem subiecto: ut Aliquis homo est albus: Aliquis homo non est albus.

6. Oppositio contradictoria est vel Primaria sive Principalis, vel Secundaria sive Minus Principalis.

7. Primaria

7. *Primaria est duarum Enunciationum, secundum quantitatem simul & qualitatem pugna.*

8. *Hujus modi duo sunt I. Cum Enunciationum una universaliter affirmat, altera particulariter negat: ut, Omnis asinus est rufus: Aliquis asinus non est rufus. II. Cum Enunciationum una universaliter negat, altera particulariter affirmat: ut, Nullus asinus est rufus: Aliquis asinus est rufus.*

9. *Secundaria (quam de lege nominant) est duarum enunciationum singularium secundum qualitatem, pugna: ut, Octavius est hæres Cæsaris: Octavius non est hæres Cæsaris.*

10. *Oppositio subalterna (aliis Consecutio Enunciationum) est duarum Enunciationum, sive affirmantium, sive negantium, pugna in sola quantitate: vel potius, est duarum Enunciationum, quarum una est universalis, altera particularis, subordinatio: ut, Omnis hircus est barbatus: Aliquis hircus est barbatus: Nullus homo est caudatus: Aliquis homo non est caudatus.*

11: *Sequitur Æquipollentia, quæ est duarum Enunciationum oppositarum, diversis signis constantium, interventu negationis reductio ad eandem quantitatem qualitatem & sententiam.*

12. *Fundamentum Æquipollentiæ est collocatio particule negativæ ante vel post signum Quantitatis in Enunciationibus, adeo ut, pro triplici situ negationis triplex sit æquipollentia: nimirum vel enunciationum Contradictentium, vel Contrariarum, vel Subalternarum.*

13. *In contradictoriis, si præponas negationem signo, illa Enunciatio, cui præfigis negationem non amplius pugnat cum altera, sed in gratiam redibit cum illa, & eundem penitus habebit sensum v.g. hæ duæ contradicunt; Omnis Angelus est beatus: Aliquis Angelus non est beatus. Jam, si vis ut secunda æquipolleat primæ, præfige ille negationem, dicendo; Non aliquis angelus non est beatus, perinde erit ac si dicas.*

dicas Omnis Angelus est beatus: si vero vis, ut prima equipolleat secundæ, præfige primæ negationem hoc pacto; Non omnis Angelus est beatus, & sensus erit; Aliquis Angelus non est beatus.

14. In contrariis negatio postponenda est signo ita ut immediate inter subiectum & copulam ponatur: nam hæ sunt contrariæ; Omnis homo est mortuus Nullus homo est mortuus. Ubi secunda equipollebit primæ si dicatur; Nullus homo non est mortuus: idem enim valet, quod ista; Omnis homo est mortuus.

15. Subalternis adde negationem, tam ante signum, quam post subiectum & æquivalent. Sic enim hæ, Omnis homo currit, & Aliquis homo currit, sunt subalternæ. Jam si dicas; Non aliquis homo non currit, æquipollebit illi; Omnis homo currit.

16. Tandem succedit Conversio, quæ est apta subiecti & prædicati unius Enunciationis in aliam commutatio, retenta utrobique eadem veritate, & qualitate, ita ut per legitimam consequentiam, Convertens rite inferatur ex Conversa.

17. Enunciatio conversa (quam, ante peractam conversionem, malim Convertendam dicere est ea, cujus termini commutantur: adeoque prima & velut Antecedens.

18. Convertens est ea, quæ ex tali commutatione fit & inferitur: adeoque est tanquam consequens.

19. Conversionem Aristoteles duplicem fecit: unam Simplicem, alteram per accidens.

20. Simplex est, cum non mutantur signa. Sive, cum eadem utrobique manet quantitas.

21. Hoc modo convertitur I. Universalis negans in Universalem negantem: ut, Nulla iustitia est vitium. Ergo Nullum vitium est iustitia. II. Particularis affirmans in particularem affirmantem: ut Aliqua fortitudo est virtus. Ergo Aliqua virtus est fortitudo. Hic manet signa; Nullus & Aliqua: aliis vocibus transpositis.

Hic

22. *Conversio per accidens (quam secundum quid & in parte vocare liceat) est, quâ mutantur signa, ita ut ex universali fiat Enunciatio particularis.*

23. *Hoc pacto convertitur I. Universalis affirmans in particularem affirmantem quia prædicatum fere latius patet subiecto: ut Omnis homo est animal. Ergo Aliquod animal est homo. II. Universalis negans in particularem negantem: ut Nullus homo est lapis. Ergo Aliquis lapis non est homo.*

24. *Particularis negans neutro conversionis genere convertitur: neque enim licet dicere; Quoddam animal non est homo. Ergo quidam homo non est animal: sic enim ex Antecedente vero sequeretur Consequens falsum. Multo minus; Ergo Nullus homo est Animal: quia ex particulari non licet inferre universalem.*

25. *Ne tamen Conversionis expers foret hæc Enunciatio, excogitarunt Aristotelis Interpreters tertium quoddam Conversionis genus, quod per Contrapositionem dixerunt, cum & subiecto & prædicato Convertentis particula negans præfigitur, quæ in Convertenda non fuerat; ut, Quoddam animal non est irrationale. Ergo quoddam non irrationale non est non animal.*

26. *Eodemque modo converti volunt universalem affirmantem finitam in universalem affirmantem infinitam.*

27. *Sed non videtur hæc Contrapositio mereri nomen Conversionis, cum iidem termini non retineantur.*

28. *Ut autem vite omnis fiat Conversio;*

I. *Utraque Enunciatio iisdem constet terminis. Hinc recte rejecta fuit conversio per contrapositionem dicta*

II. *Totum subiectum Convertendæ fiat prædicatû Convertentis, & totum illius, prædicatum fiat huius subiectum, Hinc non sequitur Canis capit leporem. Ergo lepus capit canem; sed Ergo capiens leporem est canis.*

III. Si Convertenda careat subiecto, id ante Conversionem suppleatur. *Hinc u ista convertatur; Quidam audit mutum, addendum est τὸ homo, hoc pacto; Quidam homo audit mutum, deinde dicendum; Ergo quoddam audies mutum est homo.*

IV. Si post Verbum Substantivum accurrat casus obliquus in Conversione addatur τὸ aliquid aliquod ens, aliquid quod est, nihil quod &c. *Hinc non recte dixeris; Puteus est in urbe: Ergo Urbs est in puteo: sed Ergo aliquid Existens in urbe est puteus.*

V. Verbum Adjectivum ante conversionem resolvatur in suum Participium & verbum Substantivum. *Hinc ista; vacca mugit, resolvenda est prius in hanc; Vacca est mugiens deinde convertenda hoc modo; Quoddam mugiens est vacca.*

VI. Tempus præteritum aut futurum, si id exigat sensus, mutetur in præsens. *Hæc enim Enunciatio; Quædam vacca fuit vitulus non potest converti in istam; Quidam vitulus fuit vacca: sed in hanc; Aliquid, quod fuit vitulus, est vacca.*

VII. Cum in prædicato convertendæ est limitatio contradictionis, τὸ E S T in convertente mutetur in F U I T. *Hinc, si convertenda sit ista; homo est mortuus, non licebit dicere; quoddam mortuum est homo: sed, quoddam mortuum fuit homo.*

VIII. Convertenda habeat connexionem propriam sine ambiguitate intellectam. *Ideo, hæc Enunciatio; Herodes est vulpes, non convertitur: sicut nec illa; Animal est genus: quia illa est tropica: hæc miscit notionem secundam cum prima.*

29. *Usus Conversionis præsertim est triplex.*

I. In bona sequela Convertenda vera insert veram Convertentem,

II. Aliquando Convertens notior est Convertenda.

III. Usus

III. Usus est maximus est in reductione Syllogismorum imperfectorum ad perfectos.

Q U Æ S T I O N E S.

I. An Oppositionis species Theor. 2. rectè fuerint assignata?

Suppono, ex dictis in tractatu de Post-Prædicamentis, hîc nobis sermonem esse de Oppositione complexa: quod & res ipsa docet.

Resp. I. Si *Oppositio* sumatur propriissime, pro ea scilicet, quæ est inter Enunciationes pugnantes secundum affirmationem & negationem, & constantes eodem subjecto & prædicato, non tantum quoad vocem, sed etiam secundum rem, ejus duæ tantum sunt species; *Contraria* & *Contradictoria*: nam in *Subcontraria* subjectum est idem voce tantum, re vero diversum: cum enim dico; *Aliquis homo est albus*, per *to* *aliquis homo* intelligo aliquem Europæum: cum vero dico; *Aliquis homo non est albus*, non intelligo Europæum aliquem sed Africanum, vel Æthiopem. Deinde Enunciationes oppositæ non possunt esse simul veræ. Subcontrariæ vero possunt esse simul veræ: ut *aliquis homo est albus*: *aliquis homo non est albus*.

Resp. II. Si *Oppositio* sumatur propriè, pro Enunciationum, eodem subjecto & prædicato constantium, pugna formali secundum qualitatem, sive affirmationem & negationem, tres ejus sunt species; *Contraria*, *Subcontraria*, & *Contradictoria*. Prob. 1. nam aut utraque Enunciatio est universalis aut utraque particularis aut altera universalis, altera particularis. Prima oppositio est *Contraria*, secunda *Subcontraria*, tertia *contradictoria*. Prob. 2. Aut utraque potest esse simul falsa, aut utraque simul vera, aut neutra vel simul falsa, vel simul vera. Cum primum accidit, est *Contraria*: cum secundum

Sub-

Subcontraria : cùm tertium , *Contradictoria*.

Resp. III. Si *Oppositio* sumatur communiter , pro pugna sive *materiali* , sive *formali* , quæ intercedit inter Enunciationes eodem subjecto & prædicato constantes , & pugnantes vel ratione *Quantitatis* tantùm, vel ratione *Qualitatis* , vel utriusque simul, quatuor sunt *Oppositionis* species ; *Contraria*, *Subcontraria*, *Contradictoria*, & *Subalterna* : nam omnes propositiones oppositæ inter se pugnant. Ergo vel in quantitate simul & qualitate , & sunt *Contradictoria* : vel in alterâ earum, idque dupliciter: nam vel pugnant solùm in *Quantitate* , & sunt *Subalterna* : vel solùm in *qualitate* , idque tripliciter , sunt enim vel ambæ universales, ut *Contrariæ*, vel ambæ particulares, ut *Subcontrariæ* , vel ambæ singulares, & sic iterum sunt *Contradictoriæ*.

Obj. 1. Plures sunt *Oppositionis* species , quàm quatuor. Ergo non rectè assignantur quatuor. Ant. prob. Datur enim oppositio *Relativa* non minus, quàm in terminis simplicibus : ut ; *Nicomachus est pater* : *Nicomachus est filius* : item *Privativa* : ut ; *Homerus est cæcus* : *Homerus est videns*. Atqui harum *Oppositionum* hîc nulla fit mentio. Ergo plures, quàm quatuor, sunt *Oppositionis* species.

Resp. Neg. Ant. Ad probationem dico, illas propositiones non censerî oppositas, quia mutatur hic prædicatum : in verâ autem & legitimâ oppositione prædicatum utrobique debet esse idem : adeoque in allatis exemplis est tantùm oppositio terminorum vel rerum : non autem modi Enunciandi per se qualitatem, vel quantitatem.

Obj. 2. Hæc divisio non continet oppositionem inter Enunciationes indefinitas : ut ; *homo est doctus* : *homo non est doctus*. Ergo est diminuta.

Resp. Enunciationes indefinitas vel constare materiâ necessaria: ut ; *homo est animal* : *homo non est animal* : vel contingente: ut ; *homo est doctus* : *homo non est doctus*. Si prius, revocantur ad *Contrariæ*, vel *Contradictoriæ*.

difforias : si posterius , ad *Subcontrarias*.

Quæres , quæ-nam ex his Oppositionibus sit maxima ?

Resp. Sicut in Post-Prædd. maximam esse Contradictoriam : idque 1. *communitate* : quia reperitur in terminis universalibus & singularibus : contrarietas tantum in universalibus. 2. *simplicitate* : tum quia fit solâ præpositione negationis, tum quia non requirit constantiam vel existentiam subjecti. 3. in *repugnantia* & *evidentia* : fieri enim non potest , ut idem simul sit *magnum* & *non-magnum*, neque *simpliciter* , neque *comparate* : fieri tamen potest , ut idem sit *magnum* & *parvum* respectu diversorum 4. in *veritate* & *falsitate* : Impossibile enim est , duo Contradictoria esse simul vera aut falsa. 5. in *distantia* : distant enim Contradictoria in infinitum, puta sicut Ens & non-Ens.

Dices : Oppositio totius ad totum major est , quàm oppositio totius ad partem. Sed in *Contrariis* est oppositio totius ad totum : in *Contradictoriis* verò est oppositio totius ad partem. Ergo in *Contrariis* est major oppositio , quàm in *Contradictoriis*.

Resp. 1. Dist. Maj. Oppositio totius ad totum est major *extensive* , Concedo : *intensive* , Nego Majorem.

Resp. 2. ad eandem Maj. Totum posse comparari vel cum *sua parte*, vel cum *parte alterius totius*. Primo modo , Concedo Majorem : magis enim pugnant istæ ; *Omnis homo currit* & *Nullus homo currit*, quàm istæ ; *Omnis homo currit* & *Aliquis homo non currit*. Secundo modo , Nego Majorem. Jam vero in *Contradictoriis* est oppositio unius totius, v. g. universalis affirmantis & partis alterius totius, v. g. universalis negantis , cuius pars subjectiva est particularis negans , ut patet in allato exemplo.

II. *Que*

*II. Quæ sint Leges Enunciationum
Oppositarum ?*

Contrariarum Enunciationum, duæ sunt leges.
I. *Duæ contrariæ in nulla materia possunt
simul esse veræ.* Nam in Contrariis una est uni-
versalis affirmativa, denotans, prædicatum convenire
subjecto, pro omni ipsius supposito ; altera vero est
universalis negativa, denotans , prædicatum remo-
veri à quolibet supposito subjecti. Sed impossibile
est, idem prædicatum simul convenire cuilibet sub-
jecti supposito , & à quolibet removeri : hoc enim
implicat contradictionem. Ergo duæ Contrariæ
non possunt simul esse veræ.

Obj. 1. Hæ Enunciationes sunt contrariæ ; *Cuiuslibet hominis alter oculus est dexter : cuiuslibet ho-
minis alter oculus non est dexter.* At hæ Enunciatio-
nes sunt simul veræ. Ergo Enunciationes contra-
riæ possunt simul esse veræ.

Resp. Neg. Maj. Ultraque enim Enunciatio est
particularis , & propterea opponuntur *Subcontra-
rie* : subjectum enim utriusque Enunciationis est
oculus , non autem vocabulum *hominis* , & signum
subjecto additum est particulare, nempe *alter*. Co-
lonienses dicunt, hic duplex esse subjectum : unum
distributionis , alterum *locutionis* : ex parte primi
universalis , ex parte secundi volunt esse particu-
lares.

Obj. 2. Hæ Enunciationes sunt Contrariæ & si-
mul veræ ; *Omnia Elementa sunt quatuor. Nullum
Elementum est quatuor.* Ergo contrariæ possunt
simul esse veræ.

Resp. In istâ Enunciatione ; *Omnia Elementa sunt
quatuor*, *τὸ omnia* sumi vel *distributive* , vel *collecti-
ve*. Si distributive , sensus est ; Cuiusque conve-
nit esse Elementum , illud est quatuor , & sic E-
nunciatio est falsa : si collective, sensus est ; Tot
Elemen-

Elementorum collectio est quatuor, quæ Enunciatio est singularis, eique contradictorie opponitur ista; Tota Elementorum collectio non est quatuor.

II. *Duæ Contrariæ possunt simul esse falsæ in materia contingente*: In materia enim contingente prædicatum potest convenire subjecto pro aliquibus suppositis, & pro aliquibus non, ut *τὸ albus* respectu *hominis*. Sed pro illa parte, qua non convenit subjecto universali, affirmativa est falsa, & pro ea parte, qua convenit, universalis negativa est falsa. Ergo in materia contingente ambæ Contrariæ possunt simul esse falsæ.

Obj. Si duæ contrariæ possunt simul esse falsæ, etiam duæ Contradictoriæ possunt simul esse falsæ. Sed duæ Contradictoriæ non possunt simul esse falsæ. Ergo nec duæ Contrariæ. Connexum prob. ut enim se habent contrariæ ad veritatem: ita & ad falsitatem. Sed ad veritatem Contrariarum sequitur veritas Contradictoriarum. Ergo & ad falsitatem.

Resp. Neg. Connexum: ad prob. dico, disparem esse rationem: quia plus requiritur ad veritatem Contrariarum, nimirum veritas omnium singularium sed ad falsitatem Contrarium sufficit falsitas unius particularis. Ergo non sequitur falsitas particularis ex falsitate universalis: sicuti sequitur veritas particularis ex veritate universalis.

Leges Subcontrariarum enunciationum duæ sunt.

I. *Subcontrariæ in nulla materia possunt simul esse falsæ*: nam si duæ Subcontrariæ possent esse simul falsæ, duæ Contradictoriæ possent simul esse falsæ. At duæ Contradictoriæ non possunt simul esse falsæ. Ergo nec duæ Subcontrariæ. Maj. prob. quia ex falsitate Subcontrariæ licet colligere falsitatem Enunciationis universalis superioris, quæ Contradictorie opponitur alteri Subcontrariæ: ut dicat aliquis,

quis, has duas Enunciationes esse simul falsas: *Quidam homo est albus: Quidam homo non est albus*: si ergo hæc Enunciatio; *Quidam homo est albus*, est falsa, etiam hæc erit falsa; *Omnis homo est albus*, quæ est Contradictoria istius; *Quidam homo non est albus*, quæ etiam supponitur esse falsa.

Obj. 1. Duæ hæc Enunciationes sunt simul falsæ: *Quidam athiops albus est homo: Quidam athiops albus non est homo*: cum enim subiectum utrobique sit impossibile, de eo nihil potest prædicari. At hæc Enunciationes sunt Subcontrariæ. Ergo duæ Subcontrariæ possunt simul esse falsæ.

Resp. Hanc Enunciationem; *Quidam athiops albus non est homo*, esse veram: resolvi enim debet in hanc disjunctam; *Quidam athiops aut non est albus, aut non est homo*: quæ Enunciatio vera est, propter veritatem prioris membri.

Obj. 2. Duæ Contrariæ possunt simul esse falsæ. Ergo & earum Subcontrariæ: falsitas enim universalis provenit ex falsitate suæ particularis: & cum ambæ Contrariæ, ex hypothesi, sint simul falsæ, earum Subcontrariæ erunt quoque falsæ.

Resp. Neg. Conf. Ad prob. nego, ad falsitatem universalis sequi falsitatem particularis: falsum enim est, *omnem hominem esse doctum*: quis tamen ideo dixerit, falsam esse hanc; *aliquis homo est doctus*?

I I. Subcontrariæ possunt simul esse veræ: quia in materia contingente potest prædicatum verè esse in subiecto, respectu alicujus suppositi, & respectu alterius non inesse. Sed respectu illius suppositi, cui convenit, vera est particularis affirmativa: quia ad veritatem ejus sufficit, prædicatum inesse subiecto, sumpto pro uno supposito: & respectu suppositi, cui non inest, vera est particularis negativa: quia, ad veritatem ejus, sufficit, prædicatum removeri ab unico supposito subiecti. Ergo in materia contingente possunt ambæ Subcontrariæ si-

mul

mul esse veræ : ut ; *Quidam homo est surdus : Quidam homo non est surdus.*

Obj. De quolibet affirmatio vel negatio vera est, de nullo verò utraque simul. Sed Subcontrariæ sunt ejusdem affirmatio & negatio de eodem. Ergo non possunt simul esse veræ.

Resp. 1. Majorem tantum esse veram de Contradictoriè oppositis.

Resp. 2. Dist. Min. Subcontrariæ sunt affirmatio & negatio ejusdem prædicati de eodem subjecto *Singulari*, & uno numero, Nego : de eodem subjecto *universali*, & quod est unum specie, Concedo Minorem.

Contradictoriæ unam duntaxat habent legem ; *Contradictoriæ nec simul veræ, nec simul possunt esse falsæ.* Hoc demonstrari non potest, quia est primum, firmissimum, & notissimum principium.

Dices : Hæ ambæ Enunciationes sunt falsæ ; *Nulla substantia corporea magis est Deus, quam Angelus : Quadam substantia corporea magis est Deus, quam Angelus.* Atqui hæ sunt Contradictoriæ. Ergo Contradictoriæ possunt simul esse falsæ.

Resp. Priorem Enunciationem accipi posse 1. in universum negativè, hoc sc. sensu ; *Nulla substantia corporea vel Deus, vel Angelus est : vel, Substantia corporea nec Deus, nec Angelus est.* Et hoc sensu est vera. 2. sensu affirmativo, quatenus negatione particulæ comparisonis multiplex affirmatio innuitur, nim. *Aliqua substantia corporea est Deus : Deus est substantia corporea : Aliqua substantia corporea est Angelus : Angelus est substantia corporea.* Eo sensu propositio illa est falsa, nec posteriori Contradictoria : particularis etenim particulari Contradictoriè non opponitur.

Subalternarum Leges duæ sunt.

I. Si universalis sive subalternans est vera, particularis sive subalternata quoque erit vera : ut ; *Omnis homo est justus. Ergo Aliquis homo est justus.*

Et

Et ratio est, quia, si prædicatum de quolibet subiecto supposito verè enunciatur, affirmabitur sanè de aliquo ejusdem supposito, sive inferiori.

Obj. Ad positionem universalis non sequitur positio particularis: ad positionem namque *Animalis* non sequitur positio *Hominis*: neque enim sequitur *Animal est. Ergo homo est.* Ergo ad veritatem universalem non sequitur veritas particularis.

Resp. Dist. Ant. Ad positionem universalis *complexi*, quod est alicujus inferioris superius, non sequitur positio particularis, quod est inferius, Concedo: ad positionem universalis *complexi*, quæ est Enunciatio universalis, non sequitur positio particularis, Nego Antecedens, &, quæ inde deducitur, Consequentiam.

II. Si particularis sive subalternata est falsa, universalis quoque, sive subalternans, erit falsa: sicut enim ad veritatem universalis requiritur veritas omnium particularium: ita ad falsitatem ejusdem universalis sufficit falsitas unius particularis.

III. An Enunciationes de futuro contingenti sint determinate veræ, vel falsæ?

Aristoteles asserit, Enunciationes de futuro contingenti esse indeterminate veras & falsas: non autem determinate. Quæ verba quæ sibi velint, non eodem modo explicant. Interpretes Nos, ommissa Aristotelis sententiâ, putamus, Enunciationes de futuro contingenti non minus habere determinatam in se veritatem, quàm Enunciationes de præterito, & præsentis: qui Enunciatio, quæ conformis est rebus enunciatis, est determinate vera: quæ verò difformis, est determinate falsa. Sed Enunciatio de futuro contingenti non minus est conformis vel difformis rebus enunciatis, quam Enunciatio de præterito & præsentis. Ergo &c. Major prob. quia; quæ conformis est rebus enunciatis, significat id esse, quod est, vel non esse,

esse, quod non est : quæ difformis, contrà.

Obj. 1. Quod nondum existit, non potest causare veritatem in Enunciatione. Sed futurum contingens nondum existit. Ergo non potest causare veritatem in Enunciatione, nedum determinatam veritatem.

Resp. Ut aliquid sit objectum causans veritatem Enunciationis, non requiri, ut actu existat eo tempore, quo Enunciatio profertur : sufficit enim, si eo tempore, quo significatur futurum, existat : id est, in tempore futuro.

Obj. 2. Si hæc Enunciatio ; *Petrus cras scribet*, est determinate vera, sequitur, Petrum necessario scripturum. Falsum est consequens. E.g. & antecedens, Maj. prob. quia si hoc momento determinate verum est, Petrum cras scripturum, etiam heri fuit verum, & ante mille annos, imò ab omni æternitate. Quod autem ab omni æternitate verum est, non potest non esse, & sic necessarium est. Falsitas consequentis probatur, quia, si Petrus necessario scripturus est, frustra eâ de re deliberat : deliberatio enim non est de rebus necessariis, sed contingentibus. Sed absurdum est, scriptionem non debere in deliberationem venire.

Resp. Neg. Connexum. Ad probationem dico, Enunciationem, quæ ab æterno vera est, esse necessario veram ex *hypothesi*, qua esse statuitur ab omni æternitate : non tamen esse necessarium absolute : quia potuisset Deus aliter decernere, & sic potuisset esse falsa ab æterno.

Obj. 3. Si Enunciationes de futuro contingentibus essent determinatè veræ, Deus, qui omnia præcognoscit, cognosceret, eas esse determinate veras. Ergo essent necessariae : quod enim Deus determinate cognoscit esse, illud non potest non esse : alioquin Deus deciperetur. Ergo Enunciationes de futuro contingentibus essent necessariae, & sic omnia necessario evenirent.

Resp.

Resp. Hinc tantum colligi necessitatem ex hypothesi, quæ locum habere potest in Contingentibus. Duplex ergo est necessitas effectus. Prima est simpliciter dicta, quæ res ita ab aliquâ causa producit, ut, si tum ipsius, tum causæ natura spectetur, non possit non esse, quomodo se habet lumen respectu Solis. Altera necessitas est ea, quæ appellatur necessitas secundum quid, sive ex hypothesi, quæ res ita est ab aliqua causa, ut, si tum ipsius, tum causæ natura spectetur, tam possit esse, quàm non esse, & consequenter est contingens: ex hypothesi tamen & propter consequentem aliquam conditionem positam, non potest non esse: quomodo necessarium est, *Petrum ambulare*, ex hypothesi, quòd vera sit Enunciatio; *Petrus ambulat*. Dicitur autem conditio consequens, qui potius effectum, cuius dicitur esse conditio, præsupponit ac sequitur, quàm antecedat, ac proinde nullo modo officit libertati: prius enim, saltem natura, est operata liberè causa libera, quàm posita sit huiusmodi conditio, quæ dicitur esse hypothesis effectus. v. g. prius se determinat Petrus libere ad aperiendum os, quàm fuerit locutus, & prius est *Petrum currere*, quàm videam ipsum currentem. Unde, qui dicit; ex hypothesi, quòd *Petrus loquatur*, necessarium est, ipsum aperire os, non significat aliquam necessitatem, quæ officiat libertati, & quæ faciat apertionem oris necessariam: prius enim est posita oris apertio, quàm locutio, quæ tamen locutio, dicitur esse id, ratione cuius necessaria dicitur esse oris apertio. Et cum dicitur; si videam *Petrum currentem*, necessario currere, significatur aliqua necessitas cadens in currere, quæ nullo modo officit libertati: est enim ex hypothesi, quòd sit visio illius cursus: prior autem est cursus Petri, quàm visio illius cursus, ratione cuius visionis dicitur cursus Petri esse necessarius. Unde patet, ipsam necessitatem esse consequentem talem effectum, ac proinde, huiusmodi effectum

atque jam habere suam libertatem. Quod si hypothesis seu conditio talis sit, ut sit vera & necessaria causa effectus, non appellatur conditio *consequens*, sed *antecedens*, & tollit libertatem: hoc est, effectus respectu hujusmodi causæ non dicitur esse liber, sive contingens, v. g. *Si Sol lucet, dies est*. Necessitas autem ex hypothesis antecedente appellatur *necessitas consequentis*, quia nimirum antecedens infert philosophicè consequens: necessitas autem conditionis consequentis appellatur *necessitas consequentiæ*, nempe *Logica*: posito enim antecedente, seu propositione continente hanc conditionem, sequitur consequens vi illationis *Logicæ*.

IV. Quid sit *Æquipollentia*?

Est duarum enunciationum prius oppositarum, diversis signis constantium, interventu negationis, reductio ad eandem quantitatem, qualitatem & sententiam. Vel, est duarum enunciationum, prius pugnantium, formalis æquivalentia, per adventum negationis. Dicitur *æquivalentia*, quia in rebus commutabilibus, juxta earum precium, datur æquivalentia, ut patet in emptionibus & venditionibus. Dicitur autem hæc æquivalentia *formalis*, quia una illarum propositionum habet vim inferendi alteram, in bonâ consequentiâ, dummodo tamen hoc fiat per additionem *negationis negantis*. Unde rectè sequitur; *Nullus homo est asinus. Ergo; non aliquis homo est asinus. Dixi; per additionem negationis negantis*: quia triplex vulgò statuitur negatio; *negans privans & infinitans*. Negatio negans destruit & tollit, quicquid invenit post se, & ejus oppositum inducit: adeoque proprius ejus actus est negare compositionem propositionis intrinsecam. Unde *malignans & malignantis naturæ* dici solet. Negatio privans negat habitum sive formam in sub-

subjecto apto nato illam habere : ut ; *cacitas* non negationem visus in pupillâ aptâ natâ habere visum. Negatio infinitans negat intrinsecam compositionem ipsius termini , cui adiungitur : sive termino finito facit infinitum , simpliciter negat termini significatum , & unam cum eo dictionem constituendâ : ut ; *non - homo*.

Obj. Nulla negatio confert Enunciationi quantitatem. Ergo Æquipollentia non fit per adventum negationis. Ant prob. Negatio negat & destruit id quod reperit post se. Ergo non confert Enunciationi quantitatem, sed aufert eam potius.

Resp. Neg. Ant. Ad probationem respondeo per distinctionem Antecedentis : Negatio *per se* & *directe* negat ac destruit id , quod post se reperit *consequenter* tamen , *per accidens* & *indirecte* ponit oppositum illius , quod ipsa negat : sicuti calor expellit frigus è subjecto , & , illo expulso : hoc occupat. Propterea , cum particularem quantitatem negat, ex consequenti ponit universalem, & destruit id seu tollendo negationem, quam post se invenit, ponit affirmationem.

Dices : Actus negationis negantis est compositionem subjecti cum prædicato tollere. Ergo nullo modo Enunciationis quantitatem dare potest, immutatur e.

Resp. Distinguendo Antecedens eodem ferè modo : Actus *primus* negationis negantis est compositionem subjecti cum prædicato tollere : nihil tamen vetat , quò minus actu *secundario* possit figurare quantitatem , & alia , quæ post se reperit, negare.

Quæres I. An negatio præposita signo universali aut particulari reddat Enunciationes contradictorias æquipollentes ?

Omnino: Negatio enim, quicquid invenit post se, destruit , & inducit oppositum. Invenit autem Contradictorias in quantitate & qualitate pugnant-

res, sicut & in veritate & falsitate. Negatio ergo, præposita signo universalis aut particulari, Contradictorias reddit æquipollentes.

Dices: Contradictoriæ nunquam sunt æquipollentes, cum semper pugnent in quantitate, veritate & falsitate. Ergo negatio præposita signo non facit Contradictorias æquipollentes.

Resp. Dist. Ant. Contradictoriæ *formaliter*, ut Contradictoriæ sunt, nunquam sunt æquipollentes, sed semper pugnant: sed si *materialiter* sumantur, secundum id, quod sunt, fiunt æquipollentes per additionem negationis, ita ut illæ, quæ, antequam poneretur negatio, erant Contradictoriæ, per advenum negationis, depositâ pugnam, redeant in gratiam, & fiant æquipollentes.

Quæres II. An negatio, postposita signo universalis, ac toti subjecto, Contrarias revocet ad concordiam, & æquipollentes faciat?

Affirmatur: Cum enim negatio nullam vim habeat destruendi id, quod eam præcedit, sed solum, quod post se invenit, ideo postposita signo, & copulæ verbali addita, Enunciationis qualiteratem, sed non quantiteratem, mutat. Ergo negatio, postposita signo universalis ac toti subjecto, Contrarias, quæ solum in qualitate pugnant, æquipollere facit.

Dices! Negatio signo postposita ejusdem est virtutis cum præpositâ. Sed signo præposita Contradictorias reddit æquipollentes. Ergo & postposita Contradictorias faciet æquipollentes. Non ergo revocat Contrarias ad concordiam. Maj. prob. quia negatio, ubicumque ponatur, ejusdem semper est rationis & naturæ. Secunda consequentia probatur, quia Contradictoriæ sunt diversæ quantitates, Contrariæ ejusdem quantitatis. Ergo si negatio præposita facit æquipollere Contradictorias, non facit æquipollere Contrarias.

Resp. ad Maj. Quemadmodum ignis, qui semper

per ejusdem est virtutis , quandoque combur
ligna, quandoque non , propterea quod non æqua
liter sint affecta , vel non æque disposita : ita nega
tio , five proposita, five postposita signo, *secundum*
se æqualis est virtutis , ejusdem naturæ & actus : a
secundum applicationem aliter se habet , cum præ
ponitur , aliter cùm postponitur signo : cùm enim
postponitur , non invenit post se quantitatem, sed
solam qualitatem , & ideo non potest plus , quàm
qualitatem , mutare aut negare , adeoque nec Con
tradictorias ad concordiam revocare. Cùm vero
præponitur , aliter applicatur subjecto , & invenit
post se quantitatem & qualitatem , adeoque utram
que negat, & ponit oppositum.

Quæres III. An negatio, præposita & postposita
signo universali & particulari , ac toti subjecto,
Subalternas faciat æquipollentes ?

Omnino : Subalternæ enim pugnant duntaxat
in uno, nim. in quantitate, in qualitate vero conve
niunt , ideo negatio præponitur signo ac toti sub
jecto, ut mutet Enunciationis quantitatem , five ut
concordiam in quantitate faciat : ne autem eadem
hæc negatio destruat simul & mutet qualitatem , in
quâ conveniunt Subalternæ , additur alia negatio,
quæ impediatur , quo minus vim suam exerat prior
negatio in copulam. Unde fit, ut duæ negationes,
sic ordinatæ, Subalternas ad concordiam reducant,
negatio enim usque adeò maligna est, ut , quicquid
post se invenit , destruat , & oppositum inducat,
atque ideo , si invenit affirmationem , facit negationem
nem , & contra.

Obj. Minus requiritur ad Subalternarum , quàm
ad Contradictoriarum, æquipollentiam, ad quam u
na sufficit negatio. Ergo ad Subalternarum æqui
pollentiam una sufficiet negatio. Ant. prob. quia
duæ Subalternæ minus pugnant, quàm duæ Contra
dictoriæ. Ergo minus requiritur ad Subalternarum,
quàm ad Contradictoriarum, æquipollentiam.

Resp.

Resp. Neg. Conf. Duæ namque negationes sunt aliquid plus, quam una, *secundum vocem*; Concedo: *secundum actum negandi*; Nego: sic enim revera minus faciunt, quia una destruit alteram, & sic solam mutant quantitatem: una vero sola, signo præposita, quantitatem pariter mutat & qualitatem.

Dices: Una negatio alteram destruere non potest. Ergo duæ negationes non sunt, neque faciunt, minus, quàm una. Ant. prob. Quicquid corrumpitur, à suo contrario corrumpitur. Sed duæ negationes sibi non contrariantur: sunt enim similes & ejusdem rationis. Ergo una negatio destruere non potest alteram.

Resp. 1. Disting. Ant. Una negatio *formaliter*, quantum ad substantiam suam, & *secundum se* considerata, non destruit alteram, nec ei contrariatur, Concedo: at una negatio, *prout est instrumentum intellectus* ad negandum aliquid, non destruit aliam, ut est *objectum*, quod negatur, & in quod cadit actus negandi, Nego Antecedens: sic enim opponuntur secundum rationem agentis & patientis, atque adeò una destruit alteram, quoad actus ejus, non autem quoad substantiam.

Resp. 2. Disting. Majorem probationis: Quicquid corrumpitur *corruptione reali & Physica*, à contrario corrumpitur, Concedo: quicquid corrumpitur *corruptione rationis* tantum, id à contrario corrumpitur, Nego Majorem. Duæ autem negationes se non corrumpunt *corruptione reali*, sed *rationis*.

Quæres IV. Cur nihil hætenus dictum sit de Equipollentia Subcontrariarum?

Ref. Quia Equipollentia fit per adventum negationis vel præpositæ tantum, vel postpositæ tantum, vel præpositæ simul & postpositæ. Sed nullus istorum modorum Subcontrariis tribui potest. Ergo non possunt equipollere. Min. prob. quia negatio præposita

negat quantitatem : sed duæ Subcontrariæ sunt ejusdem quantitatis. Si verò negatio postponatur signo, tum vel postponeretur signo propositionis negativæ, vel affirmativæ : si affirmativæ, non fieret *Aquipollentia*, sed *identitas* propositionum : id est, foret penitus eadem propositio cum aliâ : verò negativæ propositionis signo postponeretur, jam committeretur negatio : nam si dicam ; *Quidam homo non non currit*, erit unius ejusdemque dictionis ex eadem parte, inutilis repetitio. Neque possunt fieri æquipollentes, per negationem præpositam & postpositam simul, quia sic mutaretur quantitas. Subcontrariæ autem ejusdem sunt quantitatis.

V. Quid & quomplex sit Enunciationis Conversio?

R Esp. ad I. Conversio est passio Enunciationis simplicis, qua subjectum unius fit prædicatum alterius, & prædicatum unius fit alterius subjectum. Vel, est duarum Enunciationum categoricarum utroque termino participantium ordine converso, unius ad alteram formalis consequentia. Ubi

Nota I. Conversionem in univrsam posse esse triplicem. 1. est terminorum secundum prædicationem, quæ alio nomine *convertibilitas* appellatur, & est æqualis prædicatio duorum terminorum, quoniam, de quocunque prædicatur unus, de eodem prædicatur & alter, ut *homo* & *risibile*. 2. est *Relatorum*, quæ *Convertentia* dici solet, quâ fit, & Correlata ad se invicem referantur. 3. est *Enunciationum*, quæ est extremorum mutatio, & propriè *Conversio* dicitur.

Nota II. in Conversione 1. duas esse Enunciationes : in omni enim consequentia duas minimè oportet esse. 2. Consequentiam non tantum habere esse *materialem*, sed & *formalem*, quæ scilicet valet

in omnibus terminis, eâdem formâ argumentandi retenta. 3. Enunciationes debere esse categoricas sive simplices: compositæ enim non convertuntur. 4. Eisdem esse retinendos terminos: secus non fuerit Conversio, sed Enthymema, aut Exemplum. 5. terminos esse transponendos, ut distinguatur Conversio à Consequentiâ Enunciationum, eisdem terminis participantium eodem ordine, qualis est consequentiâ inter Subalternas, vel Æquipollentes.

Obj. 1. Conversio non prædicatur verè de Enunciatione. Ergo non est ejus passio. Ant. prob. quia falsum est dicere; *Enunciatio est Conversio*.

Resp. Dist. Ant. Conversio non prædicatur &c. in abstracto, Concedo: in concreto, Nego Ant. Licet ergo falsa sit ista; *Enunciatio est Conversio*: vera tamen est hæc; *Enunciatio est convertibilis*.

Dices: Omnis propria passio debet convertibiliter prædicari de suo subjecto, saltem in concreto. Sed *Conversio in concreto* non prædicatur convertibiliter de Enunciatione: prædicatur enim de multis aliis, ut de Conversione Pauli, de Conversione aquæ in vinum &c. Ergo *Conversio* non est propria passio Enunciationis.

Resp. ad Min. & ejus probationem, *Conversionem* duobus modis sumi. 1. *generaliter*, pro quacunque mutatione rei de uno in aliud, ut de bono in malum, & sic dici tam de conversione terminorum & rerum, quàm de ea, quæ Enunciationum est, sive Propositionum. 2. *specialiter*, pro mutatione unius enunciationis in aliam, iisdem terminis, sed loco motis, constantem.

Dices: Conversio est transpositio terminorum, ut patet ex definitione. Ergo est passio terminorum. Ergo non est passio enunciationum.

Resp. Neg. Conf. Conversio enim non est transpositio terminorum simpliciter, sed terminorum

duarum Enunciationum quarum una sequitur ex alterâ. Ergo non convenit terminis *secundum se*, sed ut in *Enunciationibus subiectum* sunt, vel *prædicatum*: Ergo Enunciationum, & non terminorum, est passio.

Dices: Conversio est mutatio subiecti in prædicatum &c. Sed nec subiectum in prædicatum, nec prædicatum in subiectum mutari potest. Ergo Conversio fieri non potest. Min. prob. tum quia unum disparatum non potest mutari in aliud, tum quia forma non potest fieri materia. Sed prædicatum habet rationem formæ, & subiectum rationem materiæ. Ergo sicut forma in materiam mutari non potest, nec contra: ita nec prædicatum in subiectum, nec subiectum mutari potest in prædicatum.

Resp. Neg. Min. Ad. prob. Dico; *Subiectum & Prædicatum* sumi duobus modis. 1. *materialiter*, pro re scil. *substrata*, quæ *subiectum*, vel *prædicatum* denominatur, quæque modo subiecti, modò prædicati rationem induit. 2. *formaliter*, prout rationem subiecti obtinet, vel prædicati. Itaque concedimus, *prædicatum formaliter*, sub ratione prædicati, sive manens prædicatum, non posse esse subiectum: *materialiter* vero, negamus ille enim terminus, qui in unâ propositione est prædicatum, in alterâ potest fieri subiectum, quemadmodum is, qui filius est huius, potest fieri pater illius.

Obj. 2. Mutatio Subiecti in Prædicatum non est Consequentia. Conversio est mutatio subiecti in prædicatum, & contra. Ergo Conversio non est Consequentia.

Resp. Dist. Maj. Conversio sumpta pro mutatione subiecti in prædicatum non est consequentia, Concedo: Conversio sumpta pro *habitudine convertendæ vel converse ad convertentem*, quæ fundatur in tali mutatione, non est consequentia.

Neg

Nego Majorem : sic enim est Consequentia formalis, si fiat juxta regulas.

Resp. 2. Dist. Min. Conversio est *formaliter* mutatio subjecti in prædicatum, Nego *causaliter*, ut sensus sit, Conversio est mutatio, id est, ex mutatione oritur, Concedo : propriè enim loquendo dicimus, *subjeſtum mutari in prædicatum*, non autem *converti subjeſtum in prædicatum*. Et rursus, dicimus, *unam propositionem converti in aliam*, sed non mutari.

Dices : Conversio non est argumentario. Ergo neque est consequentia formalis. Ant. prob. quia Argumentario habet medium. Conversio non habet medium. Ergo Conversio non est argumentatio.

Respondent aliqui, negando Antecedens. Alii vero distinguunt & dicunt, Conversionem non esse quidem Argumentationem *Dialecticam* & *probativam* : esse tamen Argumentationem *in communem*, *enthymematicam* & *illativam*.

Nos negamus Consequentiam : licet enim conversio non sit argumentatio, potest tamen esse formalis Consequentia : quia formalis Consequentia est quid superius respectu *Argumentationis*, *Conversionis* & *Equipollentia* : itaque in hoc argumento proceditur male ab inferiori ad superius negative. Quemadmodum ergo non valet ; *Asinus non est homo. Ergo asinus non est animal* : sic quoque non recte colligitur, *Conversio non est Argumentatio. Ergo non est formalis consequentia*.

Jam ad secundum in titulo Quaestionis propositum Resp. I. Conversio Aristoteli lib. 1. prior. anal. c. 2. rectè duplex statuitur, nim. *simplex*, sive *in terminis*, vel *per accidens*, sive *in parte*. Aristoteles enim consideravit isthic loci Conversionem, prout est instrumentum, quo mediante Syllogismi imperfecti reducuntur ad perfectos. At huic rei hæ ambæ species, & quidem sola, possunt infervere. Quod

enim spectat ad Conversionem, quam per *contrapositionem* vocant, ea non videtur apta esse huiusmodi: quia in Syllogismorum reductione debet manere iidem termini. Sed in Conversione per *contrapositionem* termini iidem simpliciter permanent, quoniam finiti mutantur in infinitos.

Obj. 1. *Homo & risibile* convertuntur, itemque *pater & filius*. Sed neutra Conversionis specie convertuntur. Ergo plures fuerunt assignanda Conversionis species. Major est certa, quia Omnis homo est risibilis, & omne risibile est homo. Minor patet ex Theorematibus.

Resp. *Homo & risibile*, sicut omne subiectum propria eius passio, dicuntur de se invicem per convertibilitatem; *pater* autem & *filius* dicuntur per convertentiam: non verò per conversionem, adeoque hic committitur fallacia *Aequivocationis*. Hic convertibilitas est passio terminorum convertibilium, qui de se invicem universaliter & vere possunt affirmari: ut *homo & risibile*. Convertentia est passio Relatorum, quæ ad invicem referuntur, & convertuntur secundum subsistendi consequentiam: ut *Si pater est, filius est*, & retro. At Conversionem appropriationem est passio Enunciationum, Propositionum. Responderi quoque potest, cum loquimur de Conversione, sermonem esse de forma formalem nominant: non de materiali, simpliciter convertuntur subiectum & proprium, quia ad æque multa se extendunt.

Obj. 2. Propositiones singulares possunt converti. Illarum tamen mentio non fuit facta in Theorematibus. Ergo plures, quàm duæ, sunt Conversionis species.

Resp. 1. Singulares propositiones affirmant converti simpliciter, sicut particulares: quia, hoc negotio, de particularibus, indefinitis & singularibus, idem est iudicium.

Resp. 2. Singulares propositiones esse duplices

in nonnullis enim Prædicatum est terminus *singularis*, in aliis est terminus *communis*. Illæ convertuntur *simpliciter*: ut; *hic homo est Socrates*. Ergo *Socrates est hic homo*. Hæ vel habent terminum communem distributum, & convertuntur per *accidens*, sive in universales; ut; *Socrates non est asinus*. Ergo *nullus asinus est Socrates*: vel habent terminum communem non distributum: ut; *Socrates est homo*, & hinc per Conversionem *simplicem* convertuntur in indefinitas.

Dices: In Conversione simplici manet eadem quantitas. Ad in Conversione Singularium de prædicato communi non manet eadem quantitas. Ergo non convertuntur Conversione simplici.

Resp. Dist. Min. non manet eadem quantitas secundum modum enunciandi. Concedo: non manet virtualiter, quoad id, pro quo. (ut loquuntur Barbaei) verificatur propositio. Nego Minorem: quia factis singularibus est vera pro uno supposito, ita similiter particularibus, vel indefinitis.

Resp. II. Si Conversio sumatur, ut est passio propositionum absolute, sicut sumitur hoc loco, vulgo tres ejus statuntur species; *Simplex*, *Per accidens* & *per Contrapositionem*: quia in omni Conversione est mutatio subjecti in prædicatum & contra. Vel ergo in tali mutatione termini habent contrariam positionem, ita ut in una propositione sint finiti, in alia infiniti, & oritur Conversio per *Contrapositionem* vel habent similem positionem, idque dupliciter: nam vel una sequitur immediate ex alia, & est Conversio *simplex*, vel ex consequenti, & est conversio *per accidens*.

Resp. III. Licet ab aliquot jam seculis ita divisa fuerit Conversio à multis, eam tamen divisionem non videri legitimam: quia repugnat definitioni Conversionis supra traditæ, quam tamen adferunt etiam illi, qui trimembrem faciunt divisionem. Vel ergo alia ponatur Conversionis definitio, vel hac divisio rejiciatur.

Resp. IV. In gratiam istorum Authorum fieri posse definiri Conversionem propositionum in genere sumptam; *Conversio est mutatio propositionis in propositionem.* Mutatio hæc fit quatuor modis.

1. Cum commutantur nomina *abstracta* in *concreta*: ut; *In Petro est Musica.* Ergo *Petrus est Musicus*, quæ Conversio per denominationem dicitur.

2. Cum iidem termini retinentur, idemque terminorum ordo in utraque propositione, sed mutatur qualitas: id est, ex affirmante fit negans, & contra: ut; *Contingens est Petrum scribere.* Ergo *contingens est Petrum non scribere.* Hæc Conversio dicitur in *oppositam qualitatem*, & convenit propositionibus de *Modo* Contingenti proprie sumptis.

3. cum ex terminis finitis fiunt infiniti: ut; *Omne homo est animal.* Ergo *omne non-animal est non-homo*, quæ Conversio est per *contrapositionem*: cuiusque duæ sunt condiciones. 1. ut commutentur extrema, id est, ut unum migret in locum alterius.

2. ut extrema in altera propositione finita sint, & altera infinita. Dicitur etiam *Consequentia* in *verso*.

4. Cum iidem prorsus termini categormatici retinentur in utraque propositione, eademque qualitas & veritas: sed commutatio fit extremorum secundum locum. Estque hæc vel simplex, sive in terminis, vel secundum quod, & per accidens & in parte.

De prima, agitur Arist. lib. 2. Top. c. 1. De secunda lib. 1. prior. cap. 15. De tertia lib. 2. Top. cap. 3. De quarta lib. 1. prior. cap. 2.

De prima, agitur Arist. lib. 2. Top. c. 1. De secunda lib. 1. prior. cap. 15. De tertia lib. 2. Top. cap. 3. De quarta lib. 1. prior. cap. 2.

De prima, agitur Arist. lib. 2. Top. c. 1. De secunda lib. 1. prior. cap. 15. De tertia lib. 2. Top. cap. 3. De quarta lib. 1. prior. cap. 2.

De prima, agitur Arist. lib. 2. Top. c. 1. De secunda lib. 1. prior. cap. 15. De tertia lib. 2. Top. cap. 3. De quarta lib. 1. prior. cap. 2.

De prima, agitur Arist. lib. 2. Top. c. 1. De secunda lib. 1. prior. cap. 15. De tertia lib. 2. Top. cap. 3. De quarta lib. 1. prior. cap. 2.

De prima, agitur Arist. lib. 2. Top. c. 1. De secunda lib. 1. prior. cap. 15. De tertia lib. 2. Top. cap. 3. De quarta lib. 1. prior. cap. 2.

De prima, agitur Arist. lib. 2. Top. c. 1. De secunda lib. 1. prior. cap. 15. De tertia lib. 2. Top. cap. 3. De quarta lib. 1. prior. cap. 2.

De prima, agitur Arist. lib. 2. Top. c. 1. De secunda lib. 1. prior. cap. 15. De tertia lib. 2. Top. cap. 3. De quarta lib. 1. prior. cap. 2.

CAPITULUM

CAPUT III.

De

Enunciatione impura five Modali.

THEOREMATA.

Sic satis de Enunciatione Categorica Pura :
nunc paucis de Impura , quam Schola Modalem seu Modificatam nominarunt.

2. Modalis enuntiatio est , quæ certo Modo est affecta. Sive , quæ non absolutè prædicatum dicit inesse , aut non inesse subiecto , sed cum aliquo horum Modorum ; Necessè , Possibile , Impossibile , Contingens : ut , Necessum est , animal esse vivens.

3. In Modali enunciatione duæ sunt veluti principales partes materiales ; Dictum & Modus.

4. Dictum est enuntiatio absoluta , de qua prædicatur Modus , & est oratio constans ut plurimum Nomine obliqui casus & Verbo Infinitivi modi : ut animal esse vivens theor. 2.

5. Modus est vox prædicati cum subiecto compositionem determinans : id est , indicans , quomodo prædicatum Dicti cum ejusdem subiecto cohareat , an necessariò , an contingenter &c. sive , qualis sit materia Propositionis . Et semper est prædicatum , si efferatur Nominaliter : sin Adverbialiter , habet se ex parte prædicati , vel saltem copulæ.

6. Propositio Modalis quoad Quantitatem , quæ Modo desumenda , est duplex ; Universalis vel Particularis : juxta illud.

Omne Necessse valet : valet Impossible Nullum
Possibile Quidam : Contingens denotat idem.

7. Secundum Qualitatem dicitur Enunciatio
dalis absolute affirmata, vel negata, cujus Modus
talis, etiamsi Dictum aliter sit affectum. Unde
tantum affirmat ista : Necessum est, hominem esse
animal : sed & ista ; Necessum est, hominem
esse lapidem.

8. Tandem succedit enunciatio Composita, quae
ex pluribus constat Simplicibus Coniunctione Gram-
matica inter se unitis. Unde fit, ut Simples enun-
ciationes sint Materia : Coniunctio vero Forma
hujus Enunciationis.

9. Estque Coniunctiva, vel Separativa.

10. Coniunctiva, cujus partes inter se conjunguntur & velut colligantur.

11. Et iterum est Conditionalis, vel Copulativa.

12. Conditionalis (proprie Hypothetica & Con-
nexa) quae aliquid affirmat, vel negat dependens
ab aliqua conditione, vel suppositione. Vel, in qua
enunciationes Categoricae, interventu particulae
conditionalis SI, aut alterius similem vim habentis,
inter se connectuntur : ut ; Si asinus volat, habet
alas.

13. Hujus pars prior recte Antecedens, posterior
Consequens dicitur.

14. Conditionalis (ut & quaevis composita) con-
setur affirmans, cum Coniunctioni non praefigitur Ad-
verbium negandi, ut in exemplo allato : negans vero
cum tale Adverbium illi praepositur : ut ; Non,
plenilunium est, Eclipsis est.

15. Conditionalis nihil determinate ponit in re-
bus, neque directe & primo significat verum, vel
falsum, sed omnis ejus veritas pendet ex partium
coherentia, qua consequens ex Antecedente sequitur.
Hinc

16. Vera est conditionalis, cujus partes apte in-
ter se coherent, ita ut posterior ex prior per legitimam

consequentiam inferri possit, etiamsi utraque seorsim sumpta sit falsissima: ut; Si homo est canis, autem nonum diem non conspexit.

17. Falsa est conditionalis, inter cujus partes inest coherentia, ita ut posterior ex prioris per legitimam consequentiam inferri nequeat, etiamsi utraque seorsim sumpta sit vera: ut; Si canis latrat, Angli capite et truncant suum Regem.

18. Enunciatio copulativa est, in qua duæ vel plures enunciationes Simples, interventu conjunctivæ copulativæ E.T. aliæve consimilis, inter se ita conjunguntur, ut una ab altera non dependeat: ut; Socrates est sapiens, & Gryllus est stultus: Dies circulanus jam super, & Angli sibi arrogant dominum maris.

19. In Enunciatione copulativa Tò E.T. non sunt copulativæ, ut conjungens solos terminos: sed copulativæ, ut conjungens integras Enunciationes simplices.

20. Enunciatio copulativa est vel Explicita, vel Implicita.

21. Explicita, in qua conjunctio ipsa exprimitur: ut theor. 18.

22. Implicita, in qua reperiuntur vel Adverbia Temporis, vel Loci, vel particula Comparativæ, vel Adversativæ.

23. Illa copulativa vera est, cujus omnes Enunciationes simplices, seorsim sumptæ, sunt vera: ut; Deus elegit nos ante jacta Mundi fundamenta, & Diabolus, tanquam leo rugiens, circumit nos, querens quem devorer.

24. Illa copulativa est falsa, in qua vel minimum inest falsi: sive, ubi una duntaxat enunciatio simplex est falsa: ut; Galli sunt Europæi, Chineses sunt Asiatici, & Hardebones sunt Armericani.

25. Enunciatio Separativa (vulgo Disjunctiva) est, cujus conjunctio est separativa: id est, talis, ut Enunciationes simplices quoad verba quidem

Conjungat, quoad res vero disjungat & separet
 invicem: ut; Aut est hiems, aut ver, aut aestas,
 aut autumnus.

26. *Disjunctiva non eodem modo sese res habet in affirmantibus
 quo in negantibus.*

27. *Disjunctiva affirmans vera esse censetur,
 una modo ex simplicibus sit vera: ut; Homo vel
 genus generalissimum, vel subalternum, vel
 species specialissima.*

28. *Disjunctiva affirmans est falsa, si vel
 partes sint falsa: ut; Aut homo est hircus,
 lupus est adamas: vel omnes simul vera: ut;
 homo est rationalis, aut risibilis, aut animal: Dis-
 junctio enim significat unum, ex suppositione, quod
 sit alterum.*

29. *Disjunctiva negans est vera, cum vel
 partes vera sunt seorsim, vel omnes falsa. Hinc
 est ista; Non vel Deus, vel proximus est diligendus:
 uterque enim est diligendus. Vera item est ista;
 Non vel avaritia, vel prodigalitas est colenda:
 neutra est colenda.*

Q U A E S T I O N E S.

I. *Quot sint Modi, à quibus Propositio
 dicitur Modalis?*

NOta I. Modus in genere à Petro Hispano
 finitur *adjacens rei rei determinatio.* Idem
 enim est Modus realiter apud Logicos, quod
 est Adjectivum apud Grammaticos. Sed omne Ad-
 jectivum est determinatio adjacens Substantivo
 quia determinat Substantivum, cui adjacet, sive illud
 sit subiectum, sive prædicatum. Ergo & Modus
 est adjacens rei determinatio. Et quidem rei deter-
 minatio hic obtinet locum Generis, quia est qui
 superius respectu determinationis, quæ fit per Ad-
 jectivum

adjectivum, & respectu ejus, quæ fit per Substantivum, sive per inferius additum superiori. Tò vero *adjacens rei* adjicitur, ut distinguatur Modus à determinatione factà per nomen Substantivum.

Dices I. Omnis determinatio est actio. *ad determinare enim est agere*. Modus autem non est actio. Ergo Modus non est determinatio.

Resp. Dist. Maj. Determinatio *activa* sive *effectiva*, quæ fit ab agente & per modum agentis, est actio. Concedo: determinatio *formalis*, quæ fit per modum formæ & hîc intelligitur, est actio. Nego Majorem.

Dices II. Tò *Impossibile* non est *adjacens rei* determinatio. At Tò *Impossibile* est Modus. Ergo Modus non est *adjacens rei* determinatio. Maj. prob. quia *adjacens rei* determinatio significat formam. At *Impossibile* non significat formam: quia significat privationem potentie. Ergo *Impossibile* non est *adjacens rei* determinatio.

Resp. Neg. Maj. Ad. prob. Dist. Min. *Impossibile* non significat formam *realem adjacentem compositioni*, Concedo, propter rationem in argumento allatam. At *Impossibile* non significat formam & determinationem, *secundum nostrum intelligendû modum*, Nego Minorem: quia impossibilitas apprehenditur per modum formæ determinantis rem, vel compositionem rei.

Nota II. Modus est triplex. 1. *Nominis*, ut omne *Adjectivum* respectu *Substantivi*: ut; *magnus leo currit*. 2. *Verbi*, ut *Adverbium*: v. g. *leo velociter currit*. 3. *Propositionis*, qui compositionem *Disi*, sive prædicati cum subjecto, determinat: ut; *hominem esse animal, necessum est*.

Nota III. Compositio Propositionis potest dupliciter determinari. 1. *generaliter*, sive *secundum quid*, cû ipsi additur aliquis modus Entis sine ampliatione ipsius compositionis, Tales Modi sunt *Verum & Falsum*. 2. *Specialiter & simpliciter*, cû

cum ipsi additur modus Entis, amplius compositionem ultra tempus praesens. Et de tali determinatione ac Modo hic nobis est sermo.

Nota IV. Ad rationem *Modi* specialiter sumptoria requiruntur. 1. ut determinat totius propositionis compositionem, & non aliquam tantum partem: id est, non solum subiectum, neque solum praedicatum enunciationis *parae*, sive *de inesse*, ut dicat aliquam differentiam Entis, circa talem compositionem. Hinc *negatio*, *opinabile*, *credibile* &c. faciunt propositionem modalem. 3. ut talis *Modus* ampliet compositionem ultra tempus praesens, & determinet eam ratione materiz. Hinc adduntur à ratione *Modi* *Verum* & *Falsum*, quosolum qualis sit compositio designant, sine respectu ad materiam.

Dices: Omne determinabile est in potentia. Sed Enunciationis compositio non est in potentia. Ergo per nullum Modum enunciationis compositio est determinabilis. Major ex terminis manifest: determinabile enim est, quod aptum narum est determinari. Minor prob. Forma ut non est in potentia sed in actu. Enunciationis compositio est eius forma. Ergo Enunciationis compositio non est in potentia.

Resp. Neg. Min. Ad prob. Dist. Maj. Forma non est in potentia sed in actu, ejusdem respectu, concedo: respectu diversorum, nego Majorem. Ideo licet Enunciationis compositio non sit in potentia respectu, totius enunciationis, sed in actu tantum est tamen in potentia respectu determinationum ejus accidentalium: nam enunciationis compositio, quae est identitas praedicati cum subiecto, potest esse aut necessaria, aut contingens, aut impossibile aut possibilis: adeoque quatuor istis modis; *Necessarium*, *Impossibile*, *Possibile* & *Contingens*, apta est determinari. Hinc

Resp. ad Quast. Quatuor omnino est. Modos, à quibus

quibus Propositio simpliciter *Modalis* denominatur: omnis enim Modus faciens propositionem Modalem determinat compositionem Propositionis, vel ergo dicit, non esse & est *Impossibile*, vel dicit esse, idque aut simpliciter & in actu, estque *Necessarium*, aut esse permixtum potentiae. Quod iterum duobus potest modis contingere: vel enim dicit ipsum per respectum ad suum actum, & est *Possibile*, vel per respectum ad suam causam contingentem, & est *Contingens*. Ergo quatuor sunt Modi determinantes & modificantes compositionem Propositionis.

Dices: Determinationes alicujus Incomplexi Enunciationis compositionem determinare non possunt. Sed isti quatuor Modi sunt determinationes alicujus Incomplexi. Ergo quatuor isti modi nullatenus Enunciationis compositionem determinare possunt. Major est evidens, quia Enunciationis compositio est quid complexum. Min. prob. quia hi quatuor modi sunt determinationes Entis, quod est incomplexum, ut vere dicatur; Entium aliud est necessarium, aliud contingens, atque ideo possibile, adeoque non impossibile:

Resp. Dist. Min. Isti quatuor modi sunt determinationes & differentiae Incomplexi & Entis, Concedo: tantum sunt incomplexi, Nego Min. sunt enim differentiae tam Complexi, quam Incomplexi, ideo utrumque determinare possunt. Sicut enim Entium aliud est *Necessarium*, aliud *Contingens*: ita & compositionum Enunciationis alia est necessaria, alia contingens &c.

Urgebis: Sicut compositionum Enunciationis alia est necessaria, alia contingens: ita quoque alia est per se, ut homo per se est animal, alia per accidens, ut, homo per accidens currit. Ergo aut sex statuendi sunt modi, aut hi quatuor non sunt.

Resp. Modi sunt duplices: alii *primarii*, alii *secundarii*, Primarii sunt isti quatuor quos diximus.

At

At vero Secundarii sunt multo plures, inter quos
eos duo in objectione allati, illi tamen à supra dictis
non sunt omnino distincti, sed ad eos referri
possunt. *Tò* enim per se continetur reductivè sub
Necessario, sicut *Tò* per accidens sub Contingenti.

De Modalibus porro Propositionibus Nota
eas sumi in sensu compositio, vel diviso. In diviso
cùm aliud tempus intelligitur: ut; *sedentem ambulare*,
possibile est: id est, cum qui jam sedet
possibile est, postea ambulare. In sensu composito,
cùm idem tempus intelligitur: ut; *impossibile est*,
sedentem ambulare: id est, fieri non
potest, ut quispiam, dum sedet, simul ambulet.

Nota I I. Quoad veritatem & falsitatem horum
Propositionum, attendendum esse, utrum
Modus conveniat Dicto, nec ne: nam, si conveniat,
Propositio affirmativa erit vera, negativa falsa:
at si non conveniat, negativa erit vera, affirmativa
falsa.

Nota I I I. Omnes enunciationes Modales vere
esse necessarias: omnes vero falsas esse impossibiles.
Unde hæc; *Petrum currere; est contingens*,
est propositio necessaria: dicit enim, Petrum currere
contingenter, quod est necessarium: quia cursus,
ex naturâ sua, necessario non conjungitur cum Petro.
Unde, licet ista propositio *Petrus currit*, sit contingens,
hæc tamen; *Petrum currere, est contingens*, est necessaria,
& habet diversum sensum & objectum à præcedente. Et ratio
est, quia materia propositionum desumitur ex
connexione prædicati cum subjecto: hic autem,
licet Dictum seu subjectum, vel prior pars Enun-
ciationis, sit in materia contingente, Modus tamen,
sive prædicatum, est in materia necessaria: non enim
dicit; Petrum currere, sed cursum illi esse contingentem,
quod est omnino necessarium.

nam cursus nec est, nec esse potest illi necessarius. Ergo contingens: nam si non potest esse necessarius, necessarium est, ut sit contrarius necessario, id est, contingens. Ergo propositio affirmans, cursum esse Petro contingentem, affirmat id, quod est necessarium. Ergo est propositio necessaria. Sic etiam hæc propositio; *Petrum sedere est contingens*, est propositio modalis, non est modalis, sed absoluta, quia absolute ei convenit esse modalem, nec prædicatum ibi est quid modale: si enim esset modalis, prædicatum affirmatum per copulam principalem foret Modus: hoc autem hic non fit. Simili modo hæc; *Petrus currit & Joannes loquitur*, est hypothetica, non est hypothetica, quia copula principalis non est *Conjunctio*, sed *Verbum*. Unde dicit Thomas Comptonus, hanc ultimam, licet sit hypothetica in actu signato, esse Categoricam in actu exercito.

Nota FV. Modalium Oppositionem & Æquipollentiam fictitiis quibusdam vocabulis vulgo exprimi à Logicis; *Purpurea, Iliace, Amabimus, Edentuli*. Ubi quatuor cujuslibet vocabuli syllabæ quatuor modos ita significant, ut *Possibile* primæ, *Contingens* secundæ, *Impossibile* tertiæ, *Necessarium* quartæ respondeat. Et quidem *A* denotat propositionem affirmativam de *Dicto* & *Modo*: *E* negativam de *Dicto* & affirmativam de *Modo*: *I* negativam de *Modo* & affirmativam de *Dicto*: *U* negativam de *Dicto* & *Modo* simul: juxta illud;

E Dictum, Ique Modum negat, A nit, sed U totum.

Res

Res hæc in subjecto exemplo facile innotet.

Purpurea.		Illa.
Socratē non currere non est possibile.		Socratē currere non est possibile.
Socratē non currere non est contingens.	Contrariæ.	Socratē currere est contingens.
Socratē non currere est impossibile.		Socratē currere est impossibile.
Socratē currere est necesse.		Socratē currere est necesse.
Subalterna.	Contradictoria.	Subalterna.
Amarius.		Edentuli.
Socratē currere est possibile.		Socratē non currere est possibile.
Socratē currere est contingens.		Socratē non currere est contingens.
Socratē currere est impossibile.	Subcontrariæ.	Socratē non currere est impossibile.
Socratē non currere non est necesse.		Socratē currere est necesse.

Nora V. Conversionem Medalium plus habet operis: quàm fructus. Superfedebo igitur Studio sis molestiam creare subtilitatibus parum necessariis. Poterit ramen, qui voler, hac de re legere per IX. lib. II. Logicæ nostræ Peripatericæ, nup̄ Daventriæ recusæ.

II. Proponuntur Quæstiuncula ad Enunciatio-
nem compositam spectantes.

Utritur I. An Enunciatio composita rectè de-
finiatur, quæ constar ex pluribus simplicibus
Conjunctione Grammatica inter se unitis?
Omnino: quia omnes conditiones bonæ Defini-
onis ipsi conveniunt, ut speculanti facile pa-
bit, Et sane, Definitio, quæ datur per Genus
et differentiam convertibilem cum Definito, est
bona. Hæc talis est: nam *Enunciatio*, ad quam re-
fertur particula *quæ*, est Genus: reliquæ particulae
habent locum Differentiæ: distinguunt enim Enun-
ciationem Compositam à Categorica, sive Simplici,
inque cum dicitur; *ex pluribus simplicibus* indica-
tur materia Propositionis compositæ. Quemadmo-
dum namque Composita *immediate & materialiter*
ex Categoricis conflat, idque vel *implicite*, vel
explicite: ita quoque in Categoricas, *immediate &*
explicite, resolvitur. Cum additur; *Conjunctione*
Grammatica inter se unitis, innuitur compositæ e-
nunciationis forma. Ut enim verbum est forma
enunciationis simplicis, Prædicatum cum Subjecto
connectens: sic *Conjunctio*, vel aliquid *virtualiter*
connectens, quia plures Categoricas sibi invi-
ce connectit, est forma propositionis Com-
positæ.

Obj. Ex duobus Entibus actu existentibus non
potest fieri unum tertium. Sed duæ Enunciationes
categoricæ sunt duo Entia actu existentia. Ergo
ex illis non potest fieri Composita.

Resp Dist. Maj. non potest fieri *simpliciter* unum
tertium, Concedo: non potest fieri unum *aggrega-*
tione. Nego Majorem: sunt enim enunciatio Com-
posita unitatem à conjunctione uniente Categori-
cas. Potest etiam sic distingui Major; Ex duobus
entibus

Entibus in actu, prout in actu sunt, non potest
tertium, Concedo : quatenus sunt in potentia
aliud, Nego Majorem. Hinc

Resp. ad Minorem per distinctionem ; Duæ
regorica in composita Enunciatione sunt duo
actu existentia, sub actu proprio, tanquam sub
ma forma, Nego : sub actu Composita, Concedo
Minorem : habet enim se forma illarum per modum
potentiæ, ad formam totius compositæ.

Dices: Unum oppositum non constituit aliud
oppositum, nec est in potentia ad illud: homo enim
non est in potentia ad constituendum asinum. Si
Enunciatio Simplex & Composita opponuntur, ut
sint membra dividendi Propositionem, & alia
atque aliam habeant formam. Ergo Enunciatio
simplex non est in potentia ad constituendum
Compositam.

Resp. 1. Dist. Maj. Nullum oppositum, si
materialiter sumatur, est in potentia ad sibi oppositum
Concedo : si materialiter sumatur, Nego
jorem. Sic enim Linea ad compositionem Super-
ficiei, Superficies ad compositionem concavæ
Corporis. Elementa quoque ad constitutionem
Mixti.

Resp. 2. Dist. Min. Si Simplex & Composita
mantur pro per se significatis, Concedo : sic enim
una non potest esse pars alterius. Si vero sumantur
pro denominatis, Nego Minorem : sic enim
est pars integralis alterius.

Obj. 2. Hæc propositio ; Alexander, qui dicitur
Bucephalum, est discipulus Aristotelis, est Composita.
neque enim est Simplex, cum constet ex duobus
simplicibus : duæ tamen istæ simplices non
uniuntur vi Conjunctionis. Ergo propositio Com-
posita non fuit rectè definita.

Resp. Omnis propositio composita constat
simplicibus unitis per Conjunctionem aut explici-
tam & apertam, aut implicitam & intellectam.

in exemplo allato : namque copulativa hic in
relativo qui intelligitur , ut sensus sit ; *Alexander*
domuit Bucephalum , & est discipulus Aristote-

Quæritur II. An Propositio Composita recte
ergo dividatur in Conditionalem , Copulativam &
disjunctivam ?

Omnino : quia in omni Propositione composita
conjunguntur duæ Simples : vel ergo conjun-
guntur secundum vocem tantum , & fit Propositio
conjunctiva , vel secundum vocem & significatio-
nem simul : quod quidem duobus modis fieri po-
test. 1. ita ut significata illa denotentur conti-
nere se invicem , sicut Antecedens continet Conse-
quens , adeoque conjungantur per modum unius :
et inde oritur Connexa , seu Conditionalis , pro-
prie Hypothetica dicta. 2. ita ut significata illa co-
sistentur per modum Diversorum , unde fit Copu-
lativa.

Obj. Hæc Propositio ; *Socrates disputat , & Plato*
currit , vel baculus stat in angulo , est composita. Et
tamen (ut patet) ad nullum Divisionis membrum
potest revocari. Ergo Composita Enunciatio recte
non dividitur.

Resp. Potest ista Enunciatio censeri vel Copula-
tiva. vel Disjunctiva : nam , si principalis copu-
la est Conjunctio E T , erit Copulativa : si vero
illas , tò V E L esse copulam principalem , erit
Disjunctiva.

Dices : Si ista responsio valet , Divisio Proposi-
tionis Compositæ non valebit : species enim , quæ
debant esse oppositæ , coincident : una nam-
que & eadem Propositio erit Copulativa simul &
Disjunctiva.

Resp. Neg. Connexum. Ad ejus probationem dico ;
species posse concipi coincidere duobus modis ;
semper materialiter , vel formaliter. Materialiter
a respectu diversorum eas aliquando coincidere ,
non

non est absurdum : at formaliter & respectu ejus ut coincident fieri non potest.

Quæritur III. An propositio composita possit dividi secundum Quantitatem?

Resp. Sic dividi non posse: quia Quantitas positionis petitur ab ejus subjecto. At subjectum positionis simplicis non est pars principii positionis Compositæ, sed tantum remotus partibus autem remotis non fit denominatio, quia quantitas petitur à subjecto in Propositionibus. Composita autem propositio non habet subjectum.

Obj. Oppositio petitur à Quantitate. At in positione Composita reperitur oppositio. Ergo in Propositione composita reperitur Quantitas.

Resp. Neg. Majorem universaliter sumptam: enim omnis oppositio petitur à Quantitate: positio namque contradictoria, quæ in Compositis locum habet enunciationibus, à Quantitate petitur sicuti nec oppositio terminorum simplicium. Et sane patet, quod dixi, ex Arist. qui in bello de interp. dicit; *Contradictio est affirmatio negatio opposita*. Compositæ autem Enunciationes habent affirmationem & negationem. Ergo &c.

Quæritur IV. Cur in Enunciationibus compositis *Conditionalis* primo loco ponatur?

Resp. Quia est perfectior reliquis: in ipsa unijuntur duæ enunciationes categoricæ per modum Antecedentis & consequentis: in aliis autem conjunguntur solum per modum diversarum positionum.

Dices: Quod continet consequentiam aut consequentiam, id pertinet ad tertiam Logice partem, sive ad tertiam mentis operationem, quam *anoeticam* diximus, & alibi dicimus. At enunciatio conditionalis, non pertinet ad tertiam Logicæ partem. Ergo neque continet consequentiam, neque inconsequentiam.

Resp. Dist. Maj. Quod *intrinsecus* & *per se* continet consequentiam, aut inconsequentiam, id pertinet ad tertiam mentis operationem, Concedo: quod *extrinsecus* & *per accidens* continet consequentiam, pertinet ad tertiam mentis operationem, Nego. Opposem. Hinc, concessa Minore, Dist. Consequens: Ergo Enunciatio conditionalis neque continet *intrinsecus* & *per se* consequentiam aut inconsequentiam, Concedo: Ergo non continet consequentiam, aut inconsequentiam *extrinsecus* & *per accidens*, Nego Consequentiam.

Itaque in Conditionalis non est consequentia, quæ ex duabus præmissis inferitur sed tantum, quæ pars consequens ex antecedente colligitur: licet etiam pars illa consequens, per se & extra connexionem spectata possit esse Enunciatio, tamen in connexionem, non ut totum, sed ut pars, consideratur.

Queritur V. An conditionalis enunciatio rite dicitur, in qua duæ Categoricalæ, iuterventu partium conditionalis S I, &c. conjunguntur?

Respond. recte sic definiri: Conjunctio enim ista: non recte *mirabilem* dixeris ponit, veritatem Propositionis non *absolute*, sed *conditionaliter* tantum, ubi illa nimirum conditione, si Antecedens verum est: enim denotat consecutionem Consequentis ad Antecedens, ut quivis facillime intelligit.

Obj. Sæpe in enunciatione reperitur $\tau\omicron$ S I, ipsa enim enunciatio non non est conditionalis, sed conjunctiva: ut cum dico; Si enunciatio est vera, aut contingens, aut necessaria, ubi vides $\tau\omicron$ S I, tamen Enunciatio est Disjunctiva quia continet Divisionem: partes autem Divisionis non debent esse annexæ, sed oppositæ & disjunctæ.

Resp. Fieri sæpe, ut in una Enunciatione sint conjunctiones specie diversæ, ob quas tamen ipsa enunciatio ad diversas enunciationis compositæ species referri non possit: cum una Conjunctio præcipua

præcipua sit, prædominetur, & sola vincutionem habeat.

Quæritur V I. An Conditionalis possit esse in falsis partibus?

Potest sane, si partes ita inter sese coherere, posito Antecedente, necessario quoque sit Consequens.

Dices: Si tale est Totum, quales sunt Partes, connexio non potest esse necessaria in falsis partibus. Sed prius verum est: cum quia Membra communicant totam suam naturam cum Integro, quia Integrum non differt realiter à suis partibus simul sumptis & unitis. Ergo verum est & potius.

Resp. Neg. Min. quia in connexa Enunciatione partes non spectantur *seorsim*, sed *ipsa connexio* quæ etiam in falsis partibus necessaria esse potest.

Quæritur V I I. Quando Copulativa vera, quando falsa sit?

Resp. I. Vera est, cum omnes partes sunt veræ, quia ut se habet Totum integrale ad esse, se habet Propositio copulativa ad veritatem. Sed, si Totum integrale sit, requiritur omnium partium existentia, Ergo, ut vera censeatur Copulativa, requiritur omnium partium veritas.

Resp. II. Ad falsitatem enunciationis Copulativæ sufficit vel alterius partis falsitas: ut enim habet Totum integrale ad non esse: ita propositio Copulativa ad falsitatem. Sed ad hoc, ut Totum non sit integrale, sufficit vel unius partis defectus. Ergo, ut propositio Copulativa dicatur falsa, sufficit vel unius partis falsitas.

Quæritur VIII An hæc Enunciatio; *Habemus plenas*, sit Copulativa? Ratio dubitandi una parte est, quia hic reperitur *to* E.T: ex altera vero: quia non sunt hic plures enunciationes simplices.

Resp. 1. Non esse hic $\tau\omicron$ E T conjunctionem copulativam, tum quia non copulat plures Enunciationes simplices, tum quia idem significat, quod $\tau\omicron$ E T I A M.

Resp. 2. Esse *implicite* quoque Copulativam, ut sensus sit, *Tam Musca minutulum & imperfectum animal spem habet, quam alia majora & perfecta animalia.*

Quæritur IX. Quid sit Propositio Disjunctiva?

Resp. Cujus partes principales uniuntur Conjunctione Disjunctiva.

Obj. *Conjungere & Disjungere* sunt actus oppositi, qui eidem convenire non possunt. Sed Conjunctionis Disjunctivæ est disjungere Enunciationes simplices. Ergo non unit partes principales, sive Enunciationes simplices.

Resp. ad Maj. *Conjungere & Disjungere* eidem respectu ejusdem convenire non possunt: at, respectu diversorum, nihil vetat. Hinc Conjunctio disjunctiva simul conjungit & disjungit: conjungit quidem voces, disjungit autem earum significata, quatenus conjungit plures Categoricalas secundum voces, & earum significata disjungit.

CAPUT IV.

De

D I V I S I O N E.

T H E O R E M A T A.

H *Athenus de Secunda mentis operatione Confusa. Sequitur Distincta, quam Divisionem dixere.*

2. *Divisio est communioris in minus communia*

A a

mania diductio. Vel, est oratio rem in suas partes aut terminum in suas significationes, dirimens.

3. Unde Divisio alia est Nominis, alia Rei.

4. Divisio Nominis, vulgo Distinctio, est æquivoca aut analogæ in sua significata distinctio. Vel, variarum significationum enumeratio: ut Hominum alius est vivus, alius pictus, alius mortuus.

5. Hac in initio Disputationis omnis utendum, obscuritas, error & rixa, cujus mater est æquivocatio, vitetur.

6. Divisio Rei est, qua Res in suas partes, beneficio mentis, secatur aut dividitur.

7. Estque hac vel Perfecta, vel Imperfecta.

8. Perfecta seu Substantialis (quam alii per vocant) est Totius proprie dicti in partes Substantiales resolutio: ut; Animal pariter est Homo, pariter Bestia.

9. Et hæc iterum vel est Potentialis, vel Actualis.

10. Potentialis seu Totius attributivi Divisio est, qua Totum universale seu potentiale dividitur in partes, quas non actu & in se, sed potestate & sub se continet. Sive, qua Totum universale dividitur in Partes subjectivas, sive in inferiora de quibus ipsum verè & in recto affirmatur. Corpus vivum in Animal & Plantam rectè distinguitur: Colorem item in Albedinem, Nigredinem & inter hos Interiectum seu Medium. Hæc Divisio est perfectissima: unde & propriissime Divisio dicitur, & est Generis in Species per Differentias diductio.

11. Huic proxima est Divisio Generis in Differentias, quam tum adhibere consuevimus, cum Species nomina imposita non sunt: ut; Animal aliud est Reptile, aliud Natatile, aliud Volatile, aliud Grexile.

12. Huc quoque reducunt Divisionem Speciei

Individua : ut ; Hominum alius est Alexander, alius Philippus , alius Aristoteles &c. Sed hac, cum Scientiæ non inserviat , Enumeratio potius, quam Divisio videtur , & proprie Divisio non est.

13. Revocari commodissime huc potest Divisio 1. Differentiæ in Species : ut , Sentiens est vel Homo, vel Bestia. 2. Differentiæ in Differentias : ut; Sentientium aliud est rationis experts , aliud rationis particeps.

14. Divisio Totius actualis est , qua Totum dividitur in Partes , è quibus illud actu componitur.

15. Et est vel Totius essentialis , vel integralis.

16. Divisio Totius essentialis est oratio , qua Totum essentialiter in Partes essentialiter constituentes, sive Physicas , sive Metaphysicas resolvitur. Unde & Resolutio dici potest. Sic Homo Physicè resolvitur in Corpus & Animam rationis compotem, tanquam in Materiam & Formam : Metaphysicè vero in Animal & Rationale , tanquam in Genus & Differentiam.

17. Divisio Totius integralis seu quantitativi est, qua Totum dividitur in partes ad rei integritatem pertinentes. Vel , est Totius in partes quantitate constantes discretio. Sic Domum dividimus in Fundamentum , Parietes & Tectum. Hac Partitio proprie dicitur.

18. Estque vel Totius homogenei , vel heteroge-

19. Divisio Totius homogenei seu Similaris est , qua Totum dividitur in Partes similes , ὁμογενεῖς ἀποσπῆσθαι & veluti agnatas , quæ omnes eandem in Toto rationem obtinent & appellationem. Sic lapidis partes omnes sunt & dicuntur Lapis. Et omnes partes Aquæ sunt & dicuntur Aqua.

20. Divisio Totius heterogenei sive Dissimilatis est , qua Totum dividitur in Partes dissimilares,

ἡγεμονικῆς, ἀνομοιομερῆς & veluti extrinsecas
que alienigenas, diversaque à Toto natura & omni
clatura. Sic Arbor in Radicem, Caudicem, Ramos
&c. dividitur, quæ nec eandem denominationem,
eandem cum Toto quidditatem sortiuntur.

21. Divisio imperfecta sive accidentaria &
accidens est, qua Totum per accidens in partes ac-
cidentarias resolvitur. Sive, qua Totum per Partem
ita distribuitur, ut inter ipsum & partes utriusque
respectus accidentalis.

22. Hanc triplicem alibi fecimus: 1. Subjecti
Accidentia. 2. Accidentis in Subjecta. 3. Acci-
dentis in Accidentia.

23. Divisio Subjecti in Accidentia est, qua Totum
vivendum in Accidentia, sive Propria, sive Comuni-
munia, ita dispescitur, ut Totum quidem sit Sub-
stantia, Membra vero dividenda ex aliis Categoriis
desumantur. Sive, cum membra dividenda
cidunt partibus subjectivis, sive inferioribus
visi: ut; Pharmacorum aliud Salutare est,
Pestiferum: Arborum aliæ Sylvestres sunt,
Domesticæ.

24. Divisio Accidentis in Subjecta est, qua
accidens dividitur per sua subjecta. Sive, cum divid-
endum est Accidens, Membra vero, per quæ in quibus
dividitur, sunt Substantiæ: ut; Astucia alia humana
est, alia vulpina &c. Hic Astucia est Accidens
modo vero & Vulpecula sunt Substantia.

25. Divisio Accidentis in Accidentia est, qua
accidens concretum dirimitur in alia Accidentia,
existunt in variis Substantiis, in quibus Acci-
dentia quoque divisum stabulatur: ut; Musicorum quidam
sunt Medici, quidam Theologi, quidam Philosophi
Liquidorum aliud est Album, ut Lac, aliud Nigrum
ut Atramentum.

26. Hisce variis Divisionum generibus addenda
sunt & illa, quibus Effectus per suas Causas

Causae per effectus dividuntur : item Res per Objecta, et Circumstantias &c. Sed, quae supra, magis frequentantur.

17. Quo autem Divisio, & potissimum ea, quae est *seris in Species*, perficiatur felicius, *Leges non-religiose servanda veniunt*, idque cum ex par-
Dividendi, tum ex parte eorum, per quae illud
videtur.

18. Ac primo ex parte Dividendi, quod vulgo,
peram forte, Divisum vocatur, haec Leges sunt ne-
cessariae.

I. Dividendum sit Totum, saltem qua dividendum
secus enim in partes dirimi non posset.

II. Dividendum habeat partes. Hinc Punctum
partes integrantes dividi non potest.

III. Dividendum sit unum quid : id est, careat
onymia : quod enim dividitur, debet esse Totum :
tum vero est quid unum. At vox equivoca multa
implebitur : ut ; Gallus Avem significat, & Ho-
mō ē Gallia oriundum.

IV. Totum plus contineat, quam singula mem-
bra separatim sumpta : singulis enim majus est & su-
perius.

19. Ex parte vero Membrorum dividendum, his
regibus tenemur.

I. Divisio sit brevis : Intellectus enim, ut multi-
tudine confunditur, ita brevitate juvatur ac gaudet.

II. Divisio, si fieri potest, sit bimembris.

III. Divisio ne fiat per saltum : id est, Membra
dividentia sint immediata ac proxima.

IV. Membra dividentia cum Toto quidem con-
sistant, inter se vero pugnent & dissensiant. Quae
causa hac bona & legitima Divisio non est : Ho-
mō alii docti sunt, alii rustici : fieri namque potest,
idem simul rusticus sit & eruditus.

V. Ne tamen fiat Divisio per Privantia, aut Con-
dicentia, sed per Contraria.

VI. In Divisione nil deficit, nilque redundet.

VII. Disiunctum, constans ex Membris omnibus simul sumptis, convertatur cum Diviso: *ut in Divisione Animati corporis in Animal & Plantam, Quicquid est Animal aut Planta, est animatum corpus: &, Quicquid animatum corpus est, est Animal vel Planta. Hinc non rectè divideris Plantam in Herbam & Fruticem.*

30. Divisio utilis est. I. *ad cognoscendum Divisum.* II. *ad apte definiendum: Definire enim nihil est aliud, quam ex Genere, per Differentias diviso, in Speciem descendere.* III. *Ad differendi orationisque copiam parandam.*

QUÆSTIONES.

I. *An Divisio Rei rectè definita sit Theor. 6. & an sit Modus, seu Instrumentum sciendi?*

Nota I. Divisio Rei duplex est: una *Realis*, qua Rei partes reipsa & (ut loquuntur) de facto à se invicem separantur: ut; cum *caput* hominis à *trunco*, *manus* à *carpo* abscinditur; quæ Divisio est quidam effectus Quantitatis, ab hoc loco aliena: altera *Mentalis*, qua id, quod Totius rationem obtinet, mente & cogitatione in partes dispescitur: ut; cum *Hominem* in *Corpus* dividimus, & *Animam*.

Nota II. Divisio sumitur 1. pro oratione imperfecta, pro solis puta membris dividendis: ut; *Rationale*, vel *Irrationale*. 2. pro oratione perfecta enunciativa & disiuncta, quatenus utramque partem cum Toto diviso comparat: ut; *Animal est* vel *Rationale*, vel *Irrationale*.

Resp. ad primum, Divisionem Rei rectè fuisse definitam: quia Definitio assignata cum Definito convertitur, illique ita adæquatur, ut nec latior sit nec angustior.

Obj.

Obj. Hæc Definitio Divisionis Rei non convenit uni Divisioni Rei : alioquin , omnis Divisio Rei explicaret rem per partes. Omnis autem Rei Divisio hoc non præstat : nam, cum dico ; *Animalium* aliud est *Bestia* ; aliud *Homo* , Divisio est. At hæc non explicat Rem per partes : sic enim *Homo* & *Bestia* forent *Animalis* partes : non sunt autem, quia nullæ Species sunt partes. *Homo* autem & *Bestia* sunt Species *Animalis*. Ergo non possunt ejus esse partes.

Resp. *Bestiam* & *Hominem* non esse quidem partes *actuales Animalis* , quasi ex illis *actu* & *intrinsece* constituatur *Animal* : esse tamen partes ejus *Potentiales* , sive (ut rectius loquar) esse partes *illi subjicibiles* , & ad quas *Animalis* potentia sese extendit , habens illas sub suo veluti imperio & potestate : quod sufficit ad Divisionem *potentialem*.

Dices : Definitio non constat vocibus æquivocis. At, si hæc solutio bona est , constabit vocibus æquivocis . nam vox *partes* est æquivoca : quia uno nomine res diversas significat , nim , *partes* , *species* , quin etiam *accidentia* & *differentias*.

Resp. Illam duntaxat vocem esse æquivocam , quæ uno nomine significat res diversas , quæ non possunt convenire in communi naturâ. Sed , licet vox *partes* significet res diversas , istæ tamen res diversæ , in communi natura conveniunt , scilicet quod in eas dividatur *Divisum* , quod ante Divisionem factam , non *Divisum* , sed *Dividendum* , vocari debet.

Quoad secundum Quæstionis membrum, Æmilius Acerbus quæst. 9 lib. 1. Quæst. Logic. dicit , Philosophum quendam Collegii Braidensis opinari tria esse instrumenta sciendi ; *Definitionem* , *Propositionem* , & *Demonstrationem*.

Resp. Divisionem esse modum & Instrumentum sciendi. Et probatur 1. quia Definitio Modi sciendi

sciendi Divisioni competit : est enim hæc oratio manifestativa ignoti. 2. quia Porphyrius initio suæ *Isagoges* docet , Prædicabilium doctrinam ad res Definitione explicandas , omninoque ad Dividendi ac demonstrandi rationem magnum adferre adjumentum. Ergo videtur Porphyrius velle , hæc esse tria sciendi instrumenta. Omitto rationes, quas habet Mendoza Disp. X. Log. Sect. V.

Dices : Logica inventa est , ut dirigat operationes intellectus. Ergo tot esse debent Instrumenta Logica, quot sunt operationes intellectus. At hæ tres sunt. 1. *Apprehensio simplex* , quam dirigit *Definitio*. 2. *Discursus Syllogisticus* , quam dirigit *Demonstratio*. 3. *Compositio & divisio enunciativa* , quam dirigit *Propositio*. Ergo divisioni hic locus non est.

Respondet Acerbus , aliud esse loqui de instrumentis *Logicalibus* , aliud de instrumentis *Sciendi* : Syllogismus enim Topicus est instrumentum Logicale , non tamen sciendi. Deinde Propositionem non esse *per se* sciendi instrumentum , sed *reduci* ad demonstrationem , ut partem. Unde dico , secundam mentis operationem , dirigi præcipuè à divisione.

I I. An divisio sit modus sciendi à definitione distinctus ?

R Esp. I. Divisio Totius *Physici* vel *Metaphysici* *essentialis* non differt à definitione *Physica* & *Metaphysica essentiali*. Ratio est , quia tam divisio, quàm Definitio versatur circa idem obiectum eodem modo. Ergo &c. Antecedens probatur : sicut enim definitio , ita & divisio , *distincte* explicat essentiam rei compositæ per partes. Definitio enim ait , hominem v. g. esse compositum ex anima & corpore. Atqui idem dicit divisio. Ergo &c.

Obj. I.

Obi. 1. Definitio procedit componendo seu uniendo : Divisio utramque partem separando : utz. *hominis alia pars est corpus , alia anima.* Ergo differunt.

Resp. Unum idemque esse , five dicatur ; *Homo compositus est ex anima & corpore , five homo compositus habet unam partem corpus , aliam animam ,* Unde tam ista conjunctio , quam quasi separatio , consistit in explicite simultanea cognitione utriusque partis. Ergo utraque eodem modo se habet.

Obi. 2. Definitio explicat rei essentiam : divisio distinctionem rei ab aliis. Ergo sunt distincta.

Resp. Dato , non concesso , Antecedente (nam etiam per definitionem scitur unius rei ab alia discrimen , etiamsi tale discrimen sæpe non consideretur actu) adhuc tamen per hoc non satis distinguitur divisio essentialis à definitione , quatenus sunt modi sciendi , siquidem directe & per se idem scitur per utramque. 2. quia & distinctio est quid consequens tam definitionem , quam divisionem. 3. quia potest perfectissima esse divisio Physica & Metaphysica , licet non cognoscat alias res distinctas à diviso.

Hinc patet , quid dicendum sit de divisione totius integrantis : idem scilicet , quod supra : quia talis divisio est ipsa definitio continui.

Resp. II. Sola divisio totius universalis est distincta à definitione Totius Ratio est , quia dicendo e. g. *animal aliud est rationale , aliud irrationale ,* non definitio animalis rationem genericam. Est autem hæc divisio Logica proprie divisio , quia dicitur per intellectum , actualem separationem : potentialem verò tantum conjunctionem Totius , cum membris dividendis. Ceteræ vero divisiones sunt minus propriæ.

Quæres , An etiam divisio Totius potentialis , e. g. *animal aliud est rationale , aliud irrationale ;*

nale, possit esse Definitio membrorum dividendum, hominis sc. & bruti?

Resp. I. Divisio ista *Totius Logici*, v. g. *animalis*, non est Definitio *animalis*: quia de ratione *animalis* ut sic est esse tantum *vivens sensitivum*, non vero *rationale*, vel *irrationale*.

Resp. II. Divisio ista totius *Logici*, qua dividitur *animal* in *rationale* & *irrationale*, est etiam Definitio membrorum dividendum, v. g. *hominis* & *bruti*. Tum quia, non obstante qualicunque separatione intellectuali differentiarum, dividendum *animal*, v. g. adhuc *totum rationale*, differentia dividens, componitur explicitè cum *animali* à me diviso: quæ compositio est ipsissima definitio hominis. Idem dic de *irrationali*. Tum quia etiam hic idem est *Objectum Divisionis* & *Definitionis*, cognoscentis explicitè & simultanee utramque compositi partem.

III. Quæstioncula de Legibus ad Dividendum requisitis.

QUæritur I. An omnis Divisio debeat esse bimedbris?

Hoc ita vulgò præcipiunt, maxime quos *Rami* delectant placita: nam & multitudo partium fastidium parit; memoriamque confundit, & *Δίχτομια* magis est naturalis: sit enim natura semper secundum breviora: & magis est Logica: est enim major inter duo, quam inter plura, dissensio ac pugna. Itaque optandum omnino esset, ut Divisio omnis duabus, è diverso positis & inter se repugnantibus, Differentiis fieret. Verùm hoc fieri non posse, & multæ sub uno Genere Species, & verarum Differentiarum penuria coarguit: sic enim *Bonam* ab *Ethicis* in *Honestum* dividitur, *Fecundum* & *Utile*, sicut & *Amicitia*. Et *Terminus* à *Logica* in *Vocalem*, *Mentalem* & *Scriptum*. Itaque qualibet

omque & quotcunque (paucissimis tamen, si duabus non possumus) poterimus Differentiis dividere, dummodo universam ejus, quod dividetur, complectamur latitudinem. Præterea dici potest, omnem Divisionem debere esse bimbrem, id est, non posse paucioribus, quam duobus, constare membris: hoc tamen non impedire, quin plura possit admittere.

Quæritur II. An Membra dividencia debeant inter se pugnare?

Non debent in se includi *formaliter*: *identice* tamen & *materialiter* possunt in se includi, nec oppositi: neque enim absurdum est, unam eandemque rem in distinctis esse Divisionis membris. Sic non repugnat, idem Bonum esse & Honestum, & Utile, & Jucundum: & tamen *formaliter* alia est ratio Boni honesti, alia utilis, alia jucundi. Item, omnis Divisio atur per opposita *re*, vel *ratione*. Item Divisio non datur semper per oppositas *res*, sed per oppositas *rationes*, seu per *rationes formaliter* repugnantes. Debet fieri Divisio vel per opposita *realiter*, vel in suis *rationibus formalibus*. Item debet Divisio Generis *univoci* fieri per opposita, non vero Generis *analogi*: cum enim Substantia dividitur in *Materiam*, *Formam* & *Compositum*, non fit Divisio in opposita. Tandem membra *formaliter* dividencia debent pugnare: non autem necessario membra *materialiter* dividencia.

Quæritur III. Cur non debeat Divisio fieri per Contradientia, aut Privantia?

Quia Negatio neque Species esse potest, neque Differentia: tollit enim & nihil ponit. Interdum tamen, cum nomen uni ex Speciebus impositum non est, tales adhibere cogimur Divisiones: ut si dicas; *Imparium numerorum alius est primus, alius non primus*: *Animalium aliud est rationale, aliud irrationale*. Idem accidit: cum id, quod dividitur, est quid negativum.

Hoc

Hoc tamen isto casu notandum est, ut primo loco non ponatur negatio: quia sic aut nullo modo, aut difficulter admodum intelligi poterit divisio: cum negatio sit quid infinitum: & id, quod prius est, posterius diceretur. Affirmatio namque prior est negatione, neque intelligitur negatio sine affirmatione.

Notant Complutenses, cum unum divisionis membrum est negativum, ut sit in vulgata *Animalis* divisione in *Rationale* & *Irrationale*, *τὸ irrationale* non esse intelligendum *pure negative*: sic enim non *Brutis* modo, verum etiam *Plantis Elementis*, aliisque sub *Animali* non contentis conveniret, quia hæc omnia non sunt rationalia, adeoque *negative irrationalia*, & sic Divisum extenderet se ad aliqua, quæ sub ipso non continentur. Membrum ergo negativum sumendum est *privative*, ut significet carentiam alterius membri positivum in proprio diviso: sic enim *irrationale* non norat absentiam *rationalitatis* in quocunque subjecto, sed in genere duntaxat *Animalis*.

Dices: Omnis divisio fit per partes. Negatio nullius est pars. Ergo non potest fieri divisio per negationem.

Resp. Dist. Min. Negatio *formaliter*, pro & per se sumpta, non est pars alicujus divisi, Concedo: Negatio *materialiter* accepta, & prout vices gerit ejus, quod negatur, sive quatenus sumitur cum alio, & pro affirmatione opposita, id est, pro opposito illius, quod negat, non habet modum partis, Nego Minorem.

Quæritur IV. Quid differat divisio, assignata per vocabula *positiva*, ab ea, quæ fit per *contradictoria*?

Resp. quod 1. Posterior assignetur per *Διχότιμῶν* seu bina membra: prior vero nunc quidem per bina, nunc per plura. 2. posterioris membra sint immediata, quia inter contradictoria medium non est:

id: prior verò immediata semper non sit. 3. Posterior fiat per opposita *formaliter*: prior verò non per opposita *virtualiter* tantùm.

Quæritur V. An per oppositionem Relativam divisionis Generis fieri possit?

Hoc fieri non posse, patet ex duobus præsertim: nam 1. Relativa *substantialiter* à se invicem non discrepant. 2. Relativorum unum in alterius definitione ponitur. At vero oppositorum membrorum unum alterius definitionem ingredi non potest.

Quæritur VI. An Membra divisionis singula minus, omnia simul nec plus, nec minus, quàm totum contineant divisum?

Omnino: cùm enim *Animal* divido in *Hominem* & *Bestiam*, plus continet *Animal*, quàm *Homo*: quia, præter *Hominem*, continet quoque *Bestiam*: plus etiam continet, quàm *Bestia*: quia, præter *Bestiam*, continet *Hominem*. Itidem, cùm *Homo* dividitur in *Corpus* & *Animam rationalem*, plus continet *Homo*, quàm *Corpus*: continet enim & *Animam*: plus etiam continet, quàm *Animam*: quia, præter ipsam, continet quoque *Corpus*.

Dices: Cum *Homo* dividitur in *Animal* & *Rationale*, unum membrorum divisionis, puta *Animal*, plus continet, quàm Totum, scil. *Homo*: continet enim & *Bestiam*, quàm *Homo* non continet. Ergo Lex hæc constans non est.

Resp. Dist. Ant. *Animal* plus continet potestate & sub se, quàm *Homo*, Concedo: qui sub se quoque continet *Bestiam*: at plus continet actu & in se, Nego Antecedens: continet namque *Homo* in se actu distincto *Rationale*, quod *Animal* ita non continet. Unde recte dixit Porphyrius; Differentiam esse id, quo species superat Genus.

Hæc Lex tribus præsertim modis violatur.

1. Cùm

1. Cùm Membrum unum non est angustius Diviso : ut , si divides *Animal* in *sensu praditum* & *rationalē*.

2. Cùm Membra simul sumpta plus continent , quàm totum Divisum : ut , si divides *Animal* in *Hominem*, *Bestiam* & *Angelum* : Angelus enim sub diviso non continetur.

3. Cùm Membra dividentia non exhauriunt Divisum : ut si divides *Animal* in *Terrestre* & *Aquatile* : præter hæc enim quædam sunt *Amphibia*.

His adjicimus tres alias Quæstiunculas. I. Quid differat Divisio *per se* à Divisione *per accidens* ? Resp. Divisiones *per accidens* vicissim possunt permutari : recte enim dico ; *Alborum quædam sunt dulcia* , *quædam amara* : & rursus possum dicere ; *Dulcium quædam sunt alba* , *quædam nigra*. Et rursus ; *Nigrorum quædam sunt dulcia* , *quædam amara*. At in Divisionibus *per se* hoc fieri nequit ; neque enim *Species* , vel *Differentia* in *Genera* dividi potest.

Quæritur II. In quo differat Divisio *Generis* à Divisione *Totius* *integræ* ?

Totum dividitur in partes *quantitativas* vel *integrantes* , estque illis posterius & veluti *Forma* ipsarum. *Genus* verò dividitur in partes *subjectivas* , quibus *natura* prius est , habetque se ut *materia*. Et *Genus* prædicatur in *recto* de suis membris dividentibus , ut *Animal* de *Homine* & de *Bestia* : at *Totum* de *partibus* suis affirmari non potest in *recto* : falso siquidem dixeris ; *Fundamentum est Domus*.

Quæritur III. An omne Totum possit dividi in partes ?

Respondeo , posse , si partes habeat , sive *subjectivas* , sive *integrantes* , sive *essentiales* , sive alias , quocunque nomine veniant. At si contingat , aliquid esse Totum , quod in se sit indivisibile , illud si in partes dividi non posse dicatur , nihil absurdi statueretur. Ita enim *Punctum* est totum punctum , in nullas tamen partes *integrantes* , aut *essentiales* , dividi

us Di. potest : quia Punctum est , cujus pars nulla
um & Nihil tamen obstat , quo minus in inferiora ,
ent. partes subjectivas, Punctum dividatur. Sic quo-
n Ho- in Grammaticâ se habent Præpositiones E &
b di- , item Interjectio O , quam exclamandi dicunt
articulam, & Imperativus I pro I T O : hæc enim
r Di- omnia nullas habent partes, è quibus componantur.
tile:

LOGICÆ LIBER TERTIUS

De

D I A N O E T I C A.

C A P U T I.

De

Syllogismo Categorico secundum Formam.

T H E O R E M A T A,

Fuit Synthetica : sequitur Dianoëtica ,
tert a pars Logica de tertia mentis ope-
ratione , quæ Discursu seu Argumenta-
tione perficitur.

2. Argumentatio est oratio significa-
tiva discursus rationis ab uno cognito ad aliud in-
cognitum , vel à magis cognito ad minus cognitum.
Sive, in cujus Antecedente est aliquid, puta Medium,
quod non est in Consequente.

3. Estque Aristoteli Syllogismus, Enthymema, In-
ductio & Exemplum.

4. Syllogismus est argumentatio, in qua ex Antece-
dente, sive parte inferente , necessario infertur Conse-
quens.

5. Estque Simplex , vel Compositus.

6. Sim-

6. *Simplex* sive *Categoricus* est, qui ex *Enunciationibus* constat *simplicibus*.

7. *Estque Plenus, vel Abundans*: quorum ille *simpliciter Syllogismus*, hic *Sorites* dicitur.

8. *Syllogismus simplex plenus* *Aristoteli* est *oratio*, in qua, quibusdam *positis*, aliud quid *diversum ab* *illis*, quæ *posita* sunt, *necessario sequitur*, eo quod *hec sunt*: ut; *Omne compositum ex rebus, quæ diu non possunt coherere, est mortale. Omnis homo est compositus ex rebus, quæ diu non possunt coherere. Ergo omnis homo est mortalis.*

9. *Syllogismi consideranda* occurrunt *quatuor*; *Causæ, Divisio, Principia & Ratio* *inveniendi Medii*.

10. *Causa efficiens Syllogismi* est *anima rationalis*.

11. *Finis* est *fidem facere ignota* *Quæstioni*, aut *certaine controversa, vel ambigua*.

12. *Materia, ex qua conflatur Syllogismus*, est *vel Remota, vel Propinqua*.

13. *Materia Syllogismi remota* est, *ex qua mediate Syllogismus, immediate Propositio constat. Vulgo Terminum vocant.*

14. *Estque hic terminus triplex*; *Major, Minor & Medius*: quorum *duos priores supeditat Quæstio, tertium Locus Inventionis suggerit.*

15. *Terminus major, sive majus extremum, est prædicatum Quæstionis probandæ, sive Conclusionis futuræ, cum medio Majorem propositionem constituens.*

16. *Terminus minor, sive minus extremum, est subiectum Quæstionis, cum medio Minorem constituens propositionem.*

17. *Terminus medius, vel medium (vulgo Argumentum, Ramo Argumentum tertium) est id, quod ad probandam quæstionem assumitur, quodque bis in Præmissis ponitur, & Conclusionem non ingreditur.*

18. *Estque*

18. Estque hoc medium vel potestate, conjunctio, virtute sive efficaciam tantum, vel efficaciam actu, sive actu, simul. Hoc in prima, illud in rebus obtinet Figuris.
19. Materia Syllogismi propinqua est, ex qua immediate & proxime fit Syllogismus, ut duae Praemissae & Conclusio.
20. Praemissae, Ramo Antecedens, sunt duae Enunciaciones, quae Conclusioni praemittuntur & praeparantur. Unde proprie Propositiones nominantur. Earum una Peripateticis Major, altera Minor dicitur.
21. Major, sive primo, sive secundo loco ponatur, est, quae ex termino Majori & medio coalescit. Ramo, Ciceronem secuto, absolute Propositio nuncupatur.
22. Minor, quocunque loco ponatur. est, in qua medium cum minori termino disponitur. Ciceroni Sumptio dicitur & Assumptio: aliis etiam Subsumptio.
23. Conclusio, Ramo Consequens, Ciceroni Complexio, est ipse controversiae status, sive Quaestio, in qua major extremitas cum minore disponitur, addita prius nota illationis; Ergo, Igitur, aliove aequivalente. Sive, est id, quod ex Praemissis necessario sequitur, & ad quod probandum Praemissae adhibentur,
24. Forma Syllogismi est ejus virtus, seu potestas inferendi Conclusionem ex Praemissis. Sive, est dispositio materiae Syllogisticae.
25. Quemadmodum ergo Materia, sic & ei respondens Forma, hic duplex est; una Remota, quam Figuram, altera Proxima, quam Modum dicere.
16. Figura est affectio Syllogismi ex connexionne termini medii cum extremis resultans. Vel, est legitimarium terminorum, secundum subjectionem & praedicationem, connexio, complicatio, dispositio.
27. Est-

27. *Estque triplex ; Prima , Secunda, Tertia.*

28. *Prima figura est , in qua Medium in Majore propositione subjicitur Majori termino, & in Minore propositione predicatur de termino Minori Sive, cujus Medium in alio, & aliud in ipso est : id est, cum sub Majore extremo est Medium , sub Medio est Minus extremum : ut ; Omne sentiens est animal. Omnis homo est sentiens. Ergo omnis homo est animal. Ramo Syllogismus explicatus secundus dicitur.*

29. *Secunda figura est , in qua Medium de utroque extremo predicatur : id est , utrique extremo in utraque Præmissa postponitur . Sive , ut dicit Aristoteles , in qua Majus extremum ponitur juxta Medium ; Minus ab eo longius distat : Medium vero , extra Extrema , situ primum est omnium. Ramo est explicatus primus : ut ; Quicumque ex Deo sunt , verbum Dei audiunt. Judæi verbum Dei non audiunt. Ergo Judæi ex Deo non sunt.*

30. *Tertia figura est cum , Medium in utraque Præmissa utrique Extremo subjicitur : id est , tam Subjecto , quam Predicato Conclusionis præmittitur. Sive , ut habet Philosophus , in qua Majus extremum à Medio longius distat , Minus ad hoc proprius accedit : Medium vero , extra extrema , situ & dispositione est postremum : ut ; Omnis homo est mendax. Omnis homo est animal. Ergo aliquod animal est mendax. Ramus Syllogismus contractum vocat : quod , apud bonos Authores non , nisi in unam Propositionem Contractum , reperiri putet.*

31. *In singulis Figuris reperitur Modus , qui est affectio Syllogismi , è Propositionum certa quantitate orta & qualitate. Vel , est apta Præmissarum & Conclusionis , secundum quantitatem & qualitatem dispositio.*

32. *Tum vero apta & legitima censetur esse dispositio*

nam, vi forma nunquam, ex Antecedente vero, colligi potest Consequens falsum.

33. Modum vulgo in Directum disspescunt, & Indirectum.

34. Directus est, qui secundum naturam concludit: id est, in cuius Conclusionem Majus extremum de Minori predicatur: ut in Theor. 28.

30.

35. Indirectus est, qui contra naturam concludit: id est, in cuius Conclusionem Minus extremum de Majore predicatur: ut; Omne animal vivit. Omnis homo est animal. Ergo aliquid quod vivit (vel aliquod vivens) est homo.

36. Modi, qui fingi possunt, in universum sunt quadraginta octo, in singulis nempe Figuris sexdecim, orti ex varia combinatione quatuor vocalium A, E, I, O, hunc in morem:

AA	EA	IA	OA
AE	EE	IE	OE
AI	EI	II	OI
AO	EO	IO	OO

37. Sed, quoniam harum combinationum plurimae frivole sunt & inutiles, utpote contra leges Syllogisticas, de quibus infra, peccantes; Modos omnes, tam Directos, quam Indirectos, quorum novem ad Primam, quatuor sequentes ad Secundam, sex ultimi ad Tertiam figuram pertinent, hisce versibus induferunt;

Barbara, Celarent, Darii, Ferio, Baralip, & Celantes, Dabitis, Fapesmo, Frisismo: deinde Cesare, Camestres, Festino, Baroco: Darapti, Felapton, Disamis, Datifi, Bocardo, Ferison.

38. In his, sive Modis, sive vocabulis barbaris, notanda hoc loco veniunt tres Syllabæ, & quatuor Vocales.

39. Syl-

39. Syllabarum prima propositionem Majorem, secunda Minorem, tertia Conclusionem denotat.

40. Vocales cum Qualitatem, tum Quantitatem Propositionum, è regione ipsis respondentium, designant. At vult, Propositionem significatam per Syllabam, in qua hæc Vocalis reperitur, esse universalem affirmantem: E universalem negantem: I particularem affirmantem: O particularem negantem: juxta versum;

┌ Afferit A, negat E, sed universaliter ambæ:
Afferit I, negat O, sed particulariter ambo.

41. Sic de Causis Syllogismi. Sequitur ejus Divisio in Perfectum & Imperfectum.

42. Syllogismus perfectus (perfectio scil. formali) est, in quo naturalis discussus ita est evidens, ut opus non sit, ejus consequentiam alio modo demonstrari. Sive, qui nulla alia re indiget, aut arte, ut evidens fiat colligendi bonitas & necessitas. Tales sunt omnes & soli, qui in quatuor primis, sive Directis, Primæ figuræ Modis, extruuntur Syllogismi.

43. Syllogismus imperfectus est, qui una vel pluribus rebus indiget, ut Conclusionis necessitas, per eosdem terminos, qui prius erant assumpti, manifesta fiat. Tales sunt omnes, qui in Secunda & Tertia figuræ, ut & in Modis indirectis Primæ figuræ, efformantur.

44. Imperfectus ergo dicitur, non quod talis sit, sed quod evidens ejus consecutio & manifesta non sit, nisi ad Primam figuram, in qua actu Dictum de omni & de nullo inest, reducatur.

45. Supersunt Principia Syllogismi tum Dirigentia, tum Perficientia.

46. Principia dirigentia, quæ & Regulativa vocant, sunt ea, ad quæ, tanquam ad normam, Syllogismus omnis conformatur. Sunt quæ vel Primaria, vel Secundaria.

47. Primaria

47. *Primariae sunt primae propositiones per se & nomine naturae notae, quae in Prima figura actu, in quavis potestate, deprehenduntur. Suntque duo; Dictum, sive Dicitur de omni, & Dictum, sive Dicitur de nullo.*

48. *Dicitur de omni est, cum nihil potest sumi sub subiecto, de quo non dicatur praedicatum: sive, cum, quicquid affirmatur universaliter de subiecto, affirmatur etiam de illis omnibus, de quibus subiectum illud affirmatur: id est, de omnibus sub subiecto contentis. Hinc, quia Animal universaliter affirmatur de Homine, fit, ut affirmatur quoque de omnibus hominis individuis, Aristotele puta, Platone, Socrate, Xantippe &c.*

49. *Dicitur de nullo est, cum nihil potest sumi sub subiecto, a quo non removeatur praedicatum: sive, cum, quicquid universaliter negatur de subiecto, negatur etiam de illis omnibus, de quibus illud subiectum affirmatur. Hinc, quia Lapis universaliter negatur de Animali, ideo negabitur quoque Lapis de omni eo, de quo Animal affirmatur. v. g. de Homine, Bestia, & omnibus illorum individuis.*

50. *Principia directiva secundaria sunt regulae, ex primariis extructae, consequentia veritatem dirigentes: eaeque vel Generalis & omnibus Figuris communes, vel Speciales, & unicuique Figurae peculiari ac propriae.*

51. *Regulae generales ferè sunt septem sequentes.*

I. *In Syllogismo neque plures (sive actu, sive potestate) neque pauciores sint termini, quam tres.*

II. *Medium ne ingrediatur Conclusionem.*

III. *Medium in altera saltem Praemissarum complete distribuatur: id est, universaliter, sive pro omnibus, pro quibus accipi potest, sumatur.*

IV. *Ex duabus particularibus nihil sequitur.*

V. *Ex duabus negativis nihil sequitur.*

VI. *Nec*

VI. Nec plus, nec minus fit in Conclusionem, quàm fuit, in Præmissis, cum Medio dispositum.

VII. Conclusio sequatur partem debiliorē & deteriorem.

52. Regulae speciales, Modorum directorum Prima figura sunt duæ;

I. Major fit universalis. II. Minor fit affirmans.

53. Regulae speciales Secundæ figura sunt tres;

I. Major fit universalis. II. Præmissarum altera fit negans. III. Ideo Conclusio quoque fit negans.

54. Regulae speciales Tertiæ figura sunt duæ:

I. Minor fit affirmans. II. Conclusio fit particularis.

55. Principia Syllogismi perficientia sunt, quibus necessitas concludendi in Syllogismis imperfectis redditur evidentior & manifestior. Suntque duo; Reductio & Expositio.

56. Reductio est Syllogismi imperfecti ad directum Prima figura modum revocatio.

57. Estque duplex: una Directa sive ostensiva, altera Indirecta, sive ad impossibile, hæc est, ad id, quod manifeste falsum est.

58. Reductio directa est, cum, vel solâ Conversione alicujus Propositionis, vel Conversione & Transpositione Præmissarum simul, eadem infertur Conclusio, aut ejus certe convertens.

59. Ad ostensivam ergo Reductionem aliquando sufficit Conversio, aliquando præterea requiritur Præmissarum Transpositio. Conversio quidem, propter situm Medii: Transpositio vero, propter qualitatem, vel etiam quantitatem, Præmissarum.

60. Ut autem ratio constet, qua quisque Modorum convertatur, notanda sunt Consonantes partem Initiales, partim Mediæ & Finales.

61. Consonantes initiales indicant, ad quem Modum Prima figura reducendus sit Syllogismus imperfectus,

us, ad illum nimirum, cui in initio similem habet
sonam, v. g. si velis reducere Syllogismum factum
Cesare, quarendus est Modus in Prima figura, qui
eandem literam in fronte possideat, isque est Cela-
rent.

62. Media & finales consonantes Modorum im-
perfectorum indicant, quæ-nam Enunciatio, & quo-
modo, convertenda, & quando Præmissæ sint transpo-
nenda. Id docet hic versiculus;

Simpliciter verti vult S. P verò per accid. 3
M vult transponi : C per impossibile duci.

Sensus hic est : S significat, Propositionem deno-
tatam per Vocale, quam Consonans illa immediate
sequitur, esse convertendam simpliciter. P denotat,
Propositionem designatam per Vocale proxime præ-
cedentem, esse convertendam per accidens. M signi-
ficat, Præmissas esse transponendas, etiam tum, cum
hæc litera in ultima syllaba reperitur. C denotat,
Modos imperfectos, in quorum medio reperitur, non
posse ostensive reduci, sed tantum per impossibile, Ut
his hæc manifesta fiat, tria afferam Exempla Redu-
ctionis ostensivæ : inferius vero Theor. 64. & 65. duo
Reductionis per impossibile.

Primum esto Reductionis ostensivæ, per Conversio-
nem simplicem Majoris propositionis;

C E- Nullus prodigus est avarus.

S A- Omnis aleator est avarus.

R E- Nullus ergo aleator est prodigus.

Si quis neget consequentiam, reducatur ad Celarent.

C E- Nullus avarus est prodigus.

L A- Omnis aleator est avarus.

R E N T. Nullus ergo aleator est prodigus.

Secundum exemplum esto Reductionis quoque osten-
sivæ, per Conversionem per accidens Minoris proposi-
tionis;

F E- Nulla

F E- Nulla desidia est virtus.

L A- Omnis desidia est metus.

PTON. Aliquis ergo metus non est virtus.

Si quis neget consequentiam, reducatur hoc passim ad Ferio.

F E- Nulla desidia est virtus.

R I- Aliquis metus est desidia.

O. Aliquis ergo metus non est virtus.

Tertium exemplum esto Reductionis ostensive; per Transpositionem Præmissarum, & Conversionem simplicem, non tantum Majoris propositionis, sed ipsius etiam Conclusionis;

D I- Aliquis æthiops est orator.

S A- Omnis æthiops est homo.

MIS. Aliquis ergo homo est orator.

Si quis neget consequentiam, reducatur hoc passim ad Darii.

D A- Omnis æthiops est homo.

R I- Aliquis orator est æthiops.

I. Aliquis ergo orator est homo.

63. *Reductio per impossibile* (Aristoteli Reductio per Syllogismum Conversivum, Rhetoribus per contentionem) est ad absurdum deductio. Reducere ergo per impossibile, est Syllogismi imperfecti consequentiam ostendere, deductione ad absurdum, ita ut adversarius sibi ipse contradicere cogatur, nisi Conclusionem Syllogismi imperfecti, ex Præmissis sequi fateatur.

64. *Reductio hæc sic instituetur.* 1. Sumenda contradictoria Conclusionis ante illata, & ab adversario negata. 2. hæc contradictoria adjungenda alteri Præmissarum, quam adversarius concessit. 3. ex his inferenda est in Prima figura Conclusio contradicens propositioni relicta, & antè concessa. Unde ad eas angustias redigitur adversarius, ut necessum habeat vel negare, quod antè concessit, vel concedere, Syllogismum imperfectum necessario concludere: ut, esto hic Syllogismus;

BA- Omnis homo est animal.

RO- Quoddam corpus non est animal.

CO- Quoddam ergo corpus non est homo.

Si quis neget consequentiam, deducetur ad absurdum, hoc pacto;

BAR- Omnis homo est animal.

BA- Omne corpus est homo.

RA- Omne ergo corpus est animal.

Hic vides, ex *Majore* propositione, & *contradictoria Conclusionis*, colligi *Conclusionem*, *contradicentem* *Majori* propositioni concessæ.

65. Simili modo procedendum erit, si *Syllogismi* *positi* in *Bocardo* consequentia negetur: ut;

BO- Quoddam animal non est album.

CAR- Omne animal est corpus.

DO- Quoddam ergo corpus non est album.

BAR- Omne corpus est album.

BA- Omne animal est corpus.

RA- Omne ergo animal est album.

Hic vides, ex *Minore* propositione, & *contradictoria Conclusionis*, colligi *Conclusionem*, *contradicentem* *Majori* propositioni concessæ.

66. Reduci autem per impossibile possunt, & demonstrari, non tantum omnes omnino *Syllogismi* *Secunda* & *Tertia*, sed & *Prima* figura. Præsertim veniunt peculiariter hic reducendi modus inservit *Modi* *Baroco* & *Bocardo*, qui alio pacto reduci non possunt: quia Propositiones particulares negantes nec converti possunt, nec transponi. Id indicat consona *C* in medio, quæ vult per impossibile duci.

67. At *Modi* quidem *Secunda* *Figura* reducuntur ad impossibile, assumendo *contradictoriam Conclusionis* pro *minore*, & retinendo *majorem* prius concessam, ac inferendo *contradictoriam* vel *contrariam* *minoris* ante concessæ. *Modi* vero *Tertia* *figura* reducuntur, assumpta *contradictoria Conclusionis*

clusionis pro *Majore*, cum *Minore* prius concessa, & inferendo oppositam *Majoris*, juxta versus;

Servat *Majorem*, variatque *Secunda Minorem*:
Tertia *Majorem* variat, servatque *Minorem*.

Plura hac de re vide *Log. Perip. lib. III. cap. IX.*

68. Sequitur alter *Modus probandi Syllogismos imperfectos*, per *Expositionem*, quæ *Græcis ἐκθεσις*, vulgo *Syllogismus expositivus*, quod *Syllogisticam terminarum dispositionem imitetur*. Est autem *Expositio*, cum *negata Syllogismi alicujus particularis consequentia probatur per medium singulare*. Sive, cum pro termino communi, qui medius est in *Syllogismo*, singularem sumimus, qui ad sensum provocet: ut, si quis consequentiam hujus *Syllogismi* negat; Quoddam corpus est viride. Omne corpus est substantia. Quædam igitur substantia est viridis: substituam pro communi medio, singulare aliquod, & dicam; Hæc beta est viridis. Hæc beta est substantia. Quædam igitur substantia est viridis.

69. Tandem paucis agendum est de *Inventione Medii*, de qua pluribus in *Compendio Logico*, ut & in *Log. Peripat. Lib. III. cap. XI. tractavimus*. Est autem *Inventio Medii artificium*, quo indagamus rationem, qua quamlibet *Questionem controversam* probemus, vel refutemus. Probamus per *Antecedentia* & *Consequentia*: refutamus per *Repugnantia*.

70. *Antecedentia* hic voco, quæ vel *subjecto*, vel *Prædicato Questionis*, vel utrique subjiciuntur, vel certe minus late patent.

71. *Consequentia* dico, quæ vel *Subjecto*, vel *Prædicato Questionis* sunt latiora, communiora, universaliora.

72. *Repugnantia*, *Extranea* & *Aliena*, dico, quæ vel cum *Subjecto*, vel cum *Prædicato Questionis* convenire non possunt, adeoque negativam propositionem cum altero eorum efficiunt.

37. Ut probes *Questionem universalem affirmantem*, quod sit in *Barbara*, quære *Medium*, quod sit

Ant.

Antecedens Prædicati, & Consequens Subjècti. Ut vero probes particularem affirmantem, adhibe Medium, quod sit Antecedens Prædicati, & itidem Consequens Subjècti in Darii, vel Antecedens utriusque in Darapti, Disamis & Datifi, vel Consequens Prædicati & Antecedens Subjècti in Baralip & Dabitis. Ut autem universalem negantem probes, sume Medium, quod sit Consequens Subjècti & Repugnans Prædicati in Celarent & Cesare, vel Consequens Prædicati & Repugnans Subjècti in Camestres & Celantes. Tandem, ut probes particularem negantem, elige Medium, quod sit Consequens Subjècti & Repugnans Prædicati in Ferio & Festino, vel Consequens Prædicati & Repugnans subjècti in Baroco, vel Antecedens subjècti & Repugnans Prædicati in Felapton, Bocardo, Ferison, ut etiam in Modis indirectis Fapesmo & Frisismo.

74. Atque ita, quanta fieri potuit brevitate, de syllogismo Pleno. Sequitur Abundans, qui Græcis *Σοφιστὴς* à *σῶφες*; Ciceroni acervalis conclusio, estque argumentatio, in qua Præmissæ plures gradatim ita concervantur, ut prædicatum antecedentis fiat subjèctum sequentis, donec tandem subjèctum primæ præmissæ, cum prædicato ultimæ, in Conclusionem conjungatur: ut; Socrates est homo. Homo est animal. Animal est vivens. Vivens est mixtum. Mixtum est corpus. Corpus est substantia. Ergo Socrates est substantia.

75. Sorites implicitè tot syllogismos continet, quot sunt Propositiones inter primam & ultimam: five, tot sunt potentia syllogismi in sorite, quot sunt Media: id determini, præter Quæstionis seu Conclusionis partes: in prima enim Propositione & subjècto Quæstionis syllogismus fieri non potest, cum subjèctum utrobique sit idem.

76. Analysin soritæ ordiuntur alii à Præmissis superioribus, & præmissam quidem secundam ponunt loco Majoris, primam loco Minoris, indeque omissam

inferunt Conclusionem. Deinde tertiam Soritam præmissam rursus loco Majoris ponunt : Conclusionem vero proximè illatam loco Minoris assumunt , ac denuo concludunt. Posthac præmissam quartam tertii Syllogismi Majorem , & rursus Conclusionem Syllogismi secundi constituunt Minorem , atque iterum concludunt , donec ipsa tandem Sorita emergat Conclusio. Cujus rei periculum facile quis fecerit in exemplo theor. 74. allato.

77. Nobis magis arridet alia ratio ; Syllogismus principalis fiat ex Conclusionem Soritæ , & subiecto propositionis immediate præcedentis. Inde gradatim ascendendo semper sumatur subiectum proxima propositionis pro Medio , atque ita probetur perpetuo Minor propositio, usque dum secundæ præmissæ subiectum evadat Medium ultimi Syllogismi. Hujus rei exemplum habes in Compendio Logico.

78. Ut autem legitimus sit Sorites , debet 1. ad minimum quatuor habere Enunciationes. 2. termini Præmissarum debent esse proprii (non improprii, sunt tropici) certi (non æquivoci, aut ambigui) necessarioque inter se cohærentes ac proinde Præmissa debent esse necessario vera. 3. propositio particularis nec secundo, nec tertio, particularis vero negans nullo loco, ponenda est. Verbo : Subiecta & Prædicata sint ejusdem Prædicamenti & subalternatim posita, vel causæ & effecta per se necessario & essentiali vinculo cohærentia , & veluti concatenata.

79. Soriten ergo vitiosum faciunt cum propositiones negativæ, tum voces non necessario cohærentes : hoc est, quæ cognatæ non sunt , & non habent se ut genus & species , vel ut causæ & effectus per se : ut, Homo non est asinus. Asinus non est lapis. Lapis non est arbor. Arbor non est animal. Ergo homo non est animal. Item , Socrates est homo. Homo est animal. Animal est corpus. Corpus est quantitas. Ergo Socrates est quantitas.

QUÆSTIONES.

I. Quid sit Syllogismus?

Non quærimus, an detur Syllogismus? Id enim, ut certissimum, supponimus, explosa jam diu Hæsitatorum sententia, qui hoc argumentum, nullum dari Syllogismum, concludebant; *Vel probari potest, dari syllogismum, vel non. Si non potest probari, cur id concedemus? Sin potest, certe per Syllogismum poterit. Ergo obscurum per obscurius, aut sanè idem per seipsum probabitur. Ergo non datur Syllogismus.* Sed facile est retorquere argumentum hoc pacto; *Vel probare non possunt, non dari Syllogismum, vel possunt. Si non possunt, non est, quod illis credamus. Si possunt, jam Syllogismum aliquem id præstabunt. Ergo datur Syllogismus, ille scilicet, quo probabunt, non dari Syllogismum.* Adde, &, in eo graviter deceptos fuisse, quod, omnia per Syllogismum probari debere, arbitrarentur: plures enim sunt aliæ Argumentationis species, multaque sunt, quæ neque probatione indigent, neque probari queunt, vel quia nimis sunt evidentiæ, vel quia prima sunt & immediata principia.

Syllogismus Categoricalis, ex Aristotele supra hinc definitus; *Oratio, in qua, quibusdam positis, aliud quid, diversum ab iis, quæ posita sunt necessario sequitur, eo quod hæc sunt.* Ut hujus Definitionis bonitas manifesta fiat, singulæ ejus partes nucleandæ sunt. Ac 1. quidem *Oratio* ponitur loco *Generis*, convenientius forte, quam *Argumentatio*: quia est nobis notior: debet autem *Definitio* dari per notiora. Proprie vero Syllogismus est *Oratio interna*: per accidens enim est, quod Syllogismus vel scribatur vel ore proferatur. Putant tamen multi, *Orationem absolute*

non poni pro genere proximo, sed orationem argumentativam. Reliquæ particulæ ponuntur loco Differentiæ. Itaque dicitur 2. quibusdam positis, id est, duabus Præmissis in Antecedente, secundum Figuram & Modum, legitime dispositis, & debite ordinatis. Hinc distinguitur Syllogismus primus ab Enthymemate, in quo formaliter una tantum est Præmissa: deinde ab Inductione & Exemplo, in quibus Modus & Figura non reperiuntur. 3. additur, aliud quid &c. id est, Conclusio, quæ est aliud, non à Syllogismo, sed à Præmissis: licet enim ambo Conclusionis termini revera sint in Præmissis, non tamen in illis eodem modo disponuntur, neque illam Enunciationem efficiunt, quæ postea concludendo infertur. 4. additur, necessario sequitur, necessitate scilicet formæ & consequentiæ, sive in consequentiæ formali: non autem necessitate consequentiæ, aut materiæ. Unde non minus in Syllogismo Dialectico, quàm in Apodictico, necessario infertur Conclusio: quamvis in isto Conclusio sit necessaria, in illo probabilis. 5. tandem adjicitur, eò quod hæc sunt, id est, quia Præmissæ sic dispositæ sunt causa, cur inferatur Conclusio: Conclusio namque sequi debet propter Præmissas, & vi Præmissarum: alioquin enim, si Conclusio per se sit vera, & non propter Præmissas, nullus erit Syllogismus: ut, si hoc pacto concludam; *Omne animal est corpus Angelus non est animal. Ergo Angelus non est corpus.* Hic Conclusio vera est omnino: Angelus enim est spiritus, qui opponitur corpori: sed vera est, non propter Præmissas, vel eò quod illæ sunt, sed sua naturâ. Non igitur est bonus Syllogismus, cum Minor, in Prima figura, non possit esse negans sed affirmans.

Sensus itaque Definitionis hic est; Syllogismus est oratio, in qua duabus Propositionibus, ex tribus terminis constantibus, & legitime collocatis, juxta

juxta Figuram & Modum, insertur Conclusio, quæ, quamquam *potentia* sit in Præmissis, *actu* tamen elici debet, & actum habere à superioribus diversum.

Obj. 1. Conclusio, tam in materia, quàm in formâ, cum Præmissis convenit. Ergo non est quid aliud & diversum ab illis. Ant. prob. tum quia Conclusio & Præmissæ ex iisdem constant extremis: tum quia eadem ubique est copula verbalis.

Resp. Negando *absolute* Antecedens. Ad probationem dico, Extrema in Conclusionem non eodem, quo in Præmissis, modo disponi: prædicatum enim Conclusionis efficit cum medio Majorem, subjectum vero cum eodem medio Minorem constituit propositionem: at Conclusionem duo component extrema. Unde primum Conclusio & Præmissæ, licet *secundum partem materialiter* conveniant, in materia tamen *actuali* & *totali* non conveniunt. Deinde nec *formaliter* conveniunt: quia compositio, quam efficit Copula verbalis, variatur, propter terminorum variationem.

Obj. 2. Sæpe Conclusiones sunt contingentes, sæpe etiam impossibiles. Ergo non est necessum, Conclusionem ex Præmissis sequi: illud enim, quod necessario sequitur, est necessarium. necessarium autem non est contingens, aut impossibile.

Resp. Dato Antecedente, negando Consequentiam. Ad probationem dico; illud, quod sequitur ex necessitate *consequentis*, esse necessarium: non autem, quod sequitur ex necessitate *consequentia* sive *illationis*. Necessitas *Consequentia* consistit in forma Syllogistica, & necessaria affectione Consequentis ad Antecedens, in quo illud *intellectu* includitur. Necessitas *Consequentis* consistit in indissolubili nexu Majoris & Minoris termini. Prior necessitas est Syllogismo simpliciter dicto: posterior in demonstrativo. Prior dicitur necessitas *formalis*, posterior *materialis*. Ubi

Nota obiter, Præmissas, ratione *Extremitatum*, posse dici causam *materialem* Conclusionis: sed ratione *Medii*, unientis extrema, posse dici concurrere, ad illationem Conclusionis, in genere causæ *Efficientis*.

Obj. 3. Conclusio non est pars Syllogismi. Ergo falso dicitur Syllogismus esse oratio, in qua inferitur, aut sequitur aliud. Consequentia est bonæ, si namque Conclusio non est pars, non est in Syllogismo. Si autem non est in Syllogismo, quomodo in eo unum colligitur ex alio? Antecedens probatur, quia Syllogismus dicitur causare scientiam, vel opinionem. Ergo scientia & opinio est aliquid à Syllogismi diversum: nihil enim se, aut ullam sui partem, causare dicitur. Atqui scientia & opinio sunt ipsa Conclusio Syllogismi. Ergo Conclusio in Syllogismo non includitur. Item, Syllogismus demonstrativus dicitur instrumentum sciendi. Ergo debet esse quid diversum à scientia, quam parit: Scientia autem est ipsa Conclusio. Ergo &c.

Hæc objectio attingit celebrem illam Quæstionem; *An Conclusio sit de essentia Syllogismi?* Et quidem multi id negant, dicentes; esse illius effectum, aut finem. Quod videtur colligi ex lib. 1. Poster. cap. 2. ubi docet Philosophus, *Demonstrationem esse Syllogismum facientem scire*. Alii contra docent, Conclusionem vere esse partem Syllogismi. His favere videtur Aristoteles lib. 3. Phys. c. 31. ubi docet, *Præmissas*, quas *suppositiones* appellat, esse *veluti materiam*, *Conclusionem autem ut formam*. Cum ergo Forma sit potissima pars essentia rei, cum naturalis, tum arte factæ, sequitur omnino, Conclusionem esse partem Syllogismi.

Quod ergo ad Quæstionem attinet, notandum est, *Syllogismum* nonnunquam, ab Aristotele, accipi pro *solis Præmissis* recte constitutis, ut lib. 1. post. cap.

2. cit. & 1. prior. t. 25. ubi dicit; *Syllogismus* causare *duobus*, tantum *Propositionibus* & *tribus* terminis. Frequentius verò pro toto aggregato ex *premissis* & *Conclutione*. Hinc

Dicendum; *Syllogismus*, *proprie* & *simpliciter* acceptum, includere *Conclutionem*, & sub ista ratione à nobis, ex *Aristotele*, fuisse definitum. hoc pars probatur 1. *Syllogismus* essentialiter est *actus* mentis operatio, quæ cum sit *discursus*, essentialiter includit *illationem* & *conclutionem*: *discursus* enim, sicut & *Ratiocinatio*, est unius veri-
tatis, id est *Conclutionis*, per aliam, cognitio. Ergo *Conclutio* includitur in *essentia* *discursus* & *Syllogismi*. 5. In *Syllogismi illativo* nullum aliud *iudicium* esse potest, præter illud, quo *judicatur*, *Consequens* inferri ex *Antecedente*. Ergo, cum aliquod *iudicium* sit de *essentia* *Syllogismi*, *iudicium* *illationis* & *Conclutionis* maximè spectabit ad *essentiam* *Syllogismi*. 3. Ex *diversis* *Conclutionibus* variantur *Modi* *Syllogismorum*: nam *Babara* & *Baralip* non, nisi *Conclutione*, differunt. Posterior pars est evidens, quia *Aristoteles* ait, *Syllogismus* esse *orationem*: in qua (non ex qua) *Conclutio* infertur. Unde

Resp. ad *Objectionem* tertiam, *Negando* *Antecedens*. Ad *probationem* dico 1. Cum dicitur *Syllogismus* causare *scientiam*, vel *opinionem*, id non esse intelligendum *efficienter*, & in *abstracto*, sed *formaliter*, & in *concreto*, quatenus *intelluctum* informando reddit *scientem*, vel *opinantem*. Et sane, non ipsa *Conclutio* *proprie*, sed *eius* *cognitio*, est *effectus* *Syllogismi*: efficit enim *Syllogismus*, ut *Conclutio*, quæ erat *ignota*, *cognoscatur*. Similiter, cum dicitur *Syllogismus* *demonstrativus* esse *instrumentum* *sciendi*, tò *instrumentum* *sumendum* est *formaliter*, non *effective*. Atque hæc *responsio* *fundamentum* habet in *Aristotele*, qui, cum t. 5. five cap: 2. lib. 1. poster.

dixisset, *Demonstrationem esse Syllogismum facientem scire*, statim subdit; *hoc ideo fieri, quia, dum illam habemus, scientes sumus.*

Resp. 2. Syllogismum dici causare scientiam, aut opinionem *inadequate*, quia secundum unam sui partem, id est, Præmissas, causat aliam, nimirum Conclusionem. Dici etiam potest, per *Scientiam & Opinionem* intelligi *habitualement*, non *actualement*. Omitto alias aliorum Solutiones.

Quod vero Aristoteles dicit, Syllogismum duabus tantum constare Propositionibus, non vult, duas tantum esse *simpliciter* in Syllogismo Enunciationes, sed duas Præmissas, sive tales partes, quæ à præponendo dicantur.

Dices: Illud non est de essentia alterius, quo remoto, alterum manet perfectum, ac in sua specie completum. Sed, Conclusionem remota, Syllogismus manet in specie perfectus. Ergo Conclusio non est de essentia Syllogismi. Min. prob. Syllogismus, remota Conclusionem, manet in certa Figura, & certo ac determinato Modo. Ergo, remota Conclusionem, manet Syllogismus perfectus, ac in specie completus. Ant. prob. quia, remota Conclusionem, in Syllogismo est dispositio trium terminorum in Figura, & duarum Præmissarum in Modo.

Resp. Neg. Min. Ad probationem nego Assumptum, sive Antecedens: potest enim in Conclusionem esse vitium, Præmissis recte se habentibus. Propterea, cum additur; *Remota Conclusionem, in Syllogismo est dispositio trium terminorum &c.* distinguo, dispositio *incompleta*; Concedo: *completa*, Nego: Si namque Medium in Conclusionem ponatur, non erit talis Syllogismus in debita Figura aut Modo. Et, ipsa Conclusio, *virtualiter* in Præmissis contenta, licet aliud sit ab ipsis, non tamen est aliud à toto Syllogismo.

Dices iterum: Conclusio neque est pars *Materialis* Syllogismi, neque *Formalis*. Ergo non est

de essentia Syllogismi. Non Materialis : quia partes materiales propinquæ sunt duæ Propositiones : remotæ sunt tres Termini. Non Formalis : quia ad Formam spectat *Figura & Modus*. Figura vero pendet ex dispositione *Medii* terminum , qui non invenitur in Conclusionem : Modus autem attenditur penes *Quantitatem & Qualitatem* Præmissarum.

Resp. Conclusionem partim ad Materiam , partim ad Formam spectare Syllogismi. Ad Materiam, quia tres Termini singuli *bis* debent poni. Unde requiritur , ut in Conclusionem Major & Minor coniungantur. Ad Formam quoque pertinet , quia ex Conclusionem Syllogismus appellatur *Universalis, Particularis, Affirmans* item & *Negans* : atque ita maxime habetur ratio *Quantitatis & Qualitatis*.

II. Proponuntur Quæstiuncula quædam de Terminis Syllogismorum.

Quæritur I. Quot in omni Syllogismo sint Termini ?

Nota I. *Terminus* duobus modis sumitur. 1. *realiter & proprie* , quomodo nihil est aliud, quam finis magnitudinis. 2. *Logicè & metaphoricè* , idque iterum dupliciter : nam vel sumitur pro oratione, includente omnia principia essentialia , & est *Definitio* , vel pro parte integrali & materiali Propositionis , quam *per se & principaliter* terminat.

Nota II. *Terminus* est id , in quod resolvitur Propositio. Unumquodque enim resolvitur in ea, ex quibus componitur. Sed omnis propositio, saltem categorica (de qua hic sermo) componitur ex terminis. Ergo omnis propositio resolvitur in terminos , in *Subiectum* videlicet & *Predicatum*.

Resp. Tres in Syllogismo debere esse terminos :
nam

nam in syllogismo debet esse unio, vel separatio duorum terminorum in Conclusionē. At ea non potest ostendi per terminos conclusionis: quia sic idem probaretur per seipsum, fieretque syllogismus nugatorius. Ergo, præter duos terminos conclusionis, requiritur tertius, qui talem vel unionem ostendat, vel separationem.

Obj. I. In omni Propositione sunt duo termini. Sed in omni syllogismo sunt tres propositiones. Ergo in omni syllogismo sunt sex termini.

Resp. In omni quidem Propositione esse duos terminos: sed illos in syllogismi singulis propositionibus non esse *realiter* distinctos. Unde in syllogismo sunt sex termini *quoad numerum & materialiter* distincti: at *secundum rem, significatum, speciem & rationem formalem* sunt tantum tres distincti: nam *Medius* terminus in Præmissis bis sumitur sub eadem ratione: *Major* vero & *Minor* singuli semel in Præmissis, & semel in conclusione, reperiuntur.

Dices: In syllogismo ex oppositis tantum sunt duo termini *secundum significatum*. Falsum ergo est, in omni syllogismo esse tres terminos *secundum rem significatam*. Ant. prob. quia hic est bonus syllogismus; *Omnis homo est animal. Nullus homo est animal. Ergo nullus homo est homo*, & tamen hic tantum duo sunt termini.

Respondent hic aliqui, inter quos Carvilius, in syllogismo ex oppositis esse tantum duos terminos, *secundum rem significatam materialiter*: at *officialiter & formaliter* tres, quorum unus *formaliter* differat à seipso, quatenus habet rationem duorum, *majoris* scilicet extremi in *Majori* præmissa, & *minoris* in *minore*. Ergo vero, ut nihil dicam de hujus solutionis futilitate, unico ictu hunc nodum seco, dicendo; fatuum esse talem ex oppositis syllogismum, cum constet ex contrariis, vel contradictorie oppositis, & neget idem

de seipſo , adeoque ſemet ipſum evertat.

Obj. 2. Omnis terminus eſt aliquid extremum : quia dicitur à terminando & finiendo. Sed medium non eſt extremum : cum neque terminet , neque finiat , ſed potius copulet & uniat , adeoque Extremo opponatur. Ergo medium non eſt terminus. Ergo in Syllogiſmo non ſunt tres termini.

Reſp. Diſt. Min. Medium non eſt extremum , ſi conferatur cum extremitatibus , quas conjungit & unit in conſiſione , cujus non eſt terminus , concedo : reſpectu Præmiſſarum , Majoris ſcilicet & minoris propoſitionis , quarum eſt ſubjectum , vel prædicatum , Nego minorem , & utramque conſequentiam. Eſt ergo medium diverſo reſpectu & terminus & medium.

Quæritur II. Cur in Syllogiſmo non poſſint eſſe plures , quam tres , termini ?

Quia cauſa , ob quam in Conſiſione , prædicatum conveniat & inſit ſubjecto , eſt , quod ſubjectum & prædicatum illud prius in uno tertio conveniunt , adeoque colligata teneantur. Quod ſi quartum addas terminum , nullam connexionem erunt.

Quæritur III. Quot modis Syllogiſmus conſtare poſſit pluribus quàm tribus , terminis ?

Duobus. 1. actu , ut ſi dicas ; *Omnis homo eſt bi-* *pedes. Omne rationale eſt capax diſciplinæ.* Ergo , quid ? 2. virtute , cum terminus medius eſt æquivo-
cus , & uno ſignificatu ſumitur in una Præmiſſa , alio in alia : ut ſi dicas ; *Omnis canis latrat.* Ali-
quod ſidus caeleſte eſt canis. Ergo aliquod ſidus caeleſte
latrat. Non eſt autem exiſtimandum , tunc eſſe
quatuor in Syllogiſmo terminos , cum medium eſt
quid complexum : ut ; *animal rationale* : hoc enim
habet rationem unius termini.

Quæritur IV. Cur medium non ingrediatur con-
cluſione ?

Tum

Tum quia Conclusio nihil est aliud, quam ipsa quæstio, seu propositio probanda, cujus pars nulla est Medium, utpote quod foris, ad eam probandam, assumitur. Tum quia nihil est causa sui ipsius. Medium autem est causa, cur Conclusionis prædicatum insit, vel non insit, subjecto.

Quæritur V. Cur dicat Aristoteles, illud in Secunda figura esse Majus extremum, quod proprius accedit ad Medium: in Tertia vero illud, quod longius distat à Medio?

Quia, cum Medium in Secunda figura utrobique prædicetur, ille terminus, qui prædicatur in Conclusionem, magis accedet ad Medium, id est, majorem cum eo habebit similitudinem. E contra verò, cum in Tertia figura Medium utrobique subjiciatur, ille terminus, qui prædicatur in Conclusionem, magis distabit à Medio, quia minorem cum eo habet similitudinem, utpote qui bis prædicatur: semel in altera Præmissarum, & iterum in Conclusionem, cum Minus extremum semel tantum prædicetur.

Quæritur VI. Cur Medium in omni bono Syllogismo debeat *complete distribui* in alterutra Præmissarum? Quia, si complete non distribueretur, posset pro aliquo poni in Majore, pro quo non poneretur in Minore, & vice versâ: si namque *animal* v. g. in duabus ponatur Propositionibus, & in neutra sumatur pro *omni animali*, poterit in una illarum sumi pro una specie; puta pro *homine*, & in alia pro altera, puta pro *vestia*: unde quatuor orientur termini; *Majus* nim. *extremum*, *minus extremum* & *duplex Medium*, quoniam hoc duobus modis sumeretur: ut, si dicas; *Quoddam animal est bipes. Quidam equus est animal. Ergo quidam equus est bipes.* Emendabitur autem, si hanc feceris Majorem; *Omne animal est bipes*: vel hanc Minorem; *Quidam equus est omne animal*: utroque etenim modo distribuetur medium. Secunda r.

men correctio parum est usitata, cum raro prædicatum notetur signo universalis. Hinc tamen excipitur Medium singulare, quod neque debet neque potest distribui.

Quæritur VII. Quot modis Medium possit complete distribui?

Duobus. I. cum Medium est subiectum Propositionis, & ita notatur signo universalis, ut ipsius ratione ad ea omnia extendatur, quæ significare potest. Dico; *ut ipsius ratione &c.* quia fieri interdum potest, ut subiectum Propositionis, etiam signo universalis notatum, complete non distribuatur, eò quod, ratione istius signi, subiectum non extendatur ad omnia, quæ significare potest. Patet hoc in ista propositione; *Omne animal fuit in arca Noe*, ubi *animal* non sumitur pro omnibus suis Individuis, sed tantum pro omnibus speciebus, paucis exceptis, puta aquatilibus, & aliis quibusdam. II. cum Medium est prædicatum Propositionis, potest duobus modis complete distribui. 1. si ipsum medium, sive prædicatum, notetur signo universalis: ut si dicas; *Homo est omne risibile*, qui modus vix est in usu. 2. cum Propositio est negativa: negatio enim talis naturæ est, ut neget, subiecto convenire, quicquid significari potest nomine prædicati in propositione negativa: nam hujus propositionis *Lapis non est animal*, hic est sensus: *Lapis neque est hoc, neque illud, neque ullum aliud animal*. Unde.

Notandum est discrimen inter signum affirmativum & negativum. Affirmativum distribuit tantum terminum immediate adhærentem: ut; *Omne animal est substantia*, ubi *Omne* distribuit tantum *animal*, non *substantiam*. Negativum distribuit omnem terminum in eadem propositione subsequentem. Hinc fit, ut cum in Secunda figura una semper Præmissarum constet signo negativo, prædicatum, quod sequitur illud signum *mediate complete* semper distribuatur.

Quæ-

Quæritur VIII. An terminus, qui non fuit completè distributus in Præmissis, possit complete distribui in Conclusionem? Nequaquam: quia 1. sic aliquid esset in Conclusionem, quod non fuerat in Præmissis, adeoque Syllogismus constaret quatuor, aut pluribus, terminis. 2. quia terminus non distributus non continet se ipsum distributum, adeoque nec tale Antecedens continet tale Consequens: terminus autem distributus continet seipsum non distributum.

III. Proponuntur Quæstiunculae quædam de Figuris.

Quæritur I. Quot sint Syllogismorum Figure? Nota: *Figura* non sumitur hic proprie, sed *metaphoricè*, similitudine ducta à Triangulo. Ut enim in Triangulo tres sunt lineæ, quæ tribus angulis conjunguntur: ita in Syllogismo tres sunt Propositiones, tribus terminis conjunctæ.

Resp. Tres esse Syllogismorum Figuras. Nam tot sunt Syllogismorum Figure, quot excogitari possunt distinctæ & apæ dispositiones Medii termini cum extremis. Sed hæc tantum tres excogitari possunt: vel enim Medius terminus in Majore subjicitur, & in Minore prædicatur, unde *Prima* oritur *Figura*, vel bis prædicatur, & fit *Secunda*, vel bis subjicitur, & fit *Tertia*: juxta illud; *Tres varietates reddit varius Medii ordo Figuras*.

Obj. Datur quarta dispositio terminorum, in qua scilicet Medius de Majori prædicatur, & Minori subjicitur: ut, *Omnis homo est animal. Omne animal est substantia. Ergo omnis homo est substantia*. At hæc dispositio, in omni materia, infert Conclusionem, nec unquam fallit. Ergo est legitima, & novam facit Figuram, quam Galenus invenisse dicitur.

Respond. Non esse hanc novam dispositionem, aut

not Figuram, sed tantum transpositionem Præmissarum Primæ figuræ. Hæ si in proprium migrent locum, erit Syllogismus in *Barbara*.

Dices: Transpositio Præmissarum varias Modum eadem Figura, si retineatur eadem Medii dispositio, ut patet in *Cesare* & *Camestres*, itemque in *Disamis* & *Datisi*. Ergo etiam transpositio Præmissarum variabit Figuram, si Medium sedem suam mutet: quod fit in Figura Galeni.

Resp. 1. Neg. Conf. quia Modi ex Propositionibus pendent: Figuræ verò ex Terminis. Non ergo harum mutabitur Figura, si Præmissarium sedes commutetur, aut earum Quantitas varietur.

Resp. 2. Negando; Medium, in Figura Galenica, diversam habere sedem, respectu extremorum, à Prima figura Aristotelis: cum perpetuò prædicetur de Minori extremo, & collocetur sub Majori.

Dices iterum: Non omnes Syllogismi Figuræ Galenicæ constant ex Præmissis Primæ figuræ transpositis: patet id in hoc exemplo; *Nulla substantia est Quantitas. Omnis Quantitas est Accidens. Ergo aliquod Accidens non est substantia*: si namque Propositiones hujus Syllogismi transponantur, erit Minor negativa, quæ in Prima figura nihil concludit.

Resp. Allatum etiam Syllogismum ad Primam figuram pertinere, & habere tantum Præmissas transpositas, ac concludere indirecte in *Fapesmo*. Quod præter additur, ex Minore negativa nihil concludi in Prima figura, id verum est in Modis *Directis*, non autem in *Indirectis*, ut patet in *Fapesmo* & *Disesmo*. Confer Logicam Peripateticam.

Quæritur II. An syllogismus rectè dividatur in *Contradictum partibus* & *Explicatum*?

Ita, ab accidente fortuito, P. Ramus, lib. 2. Dial. cap. 10. tanquam in species, distribuit syllogismum, nomine *Contradicti Tertiam*, *Explicati* vero duas

duas reliquas intelligens Figuras. Inepre certe & ridicule : Argumentum , quo utitur , hoc est , quia usus differendi hac contracta forma semper contentus est , neque occurrunt in usu hujus Speciei exempla explicata & integra , ut habet Dounamus pag. 679. & 682. Ego verò nego : nam & Dounamus ipse , ex Ramo , talia affert exempla pag. 684. & 685 :

Dicit Dounamus , A Logicis quidem proponi : sed apud probatos Authores ; Ciceronem , Terentium , aliosque , nulla exstare integra Tertiæ figuræ exempla , ut ipse dicit pag. 674. se fateri.

Resp. Contrarium docuerunt Olevianus , Schonerus , Makilmenæus (quos vel ipse citat Dounamus) & alii complures : inter quos Goclenius parte 4. problemate 15. Sed esto , non exprimant omnes Propositiones Oratores & Poëtæ , an propterea Syllogismus hic *contractus* nominandus est ? Cur non eodem jure aliam speciem *Confusi* Syllogismi facit , aliam *Superflui* Petrus Ramus ? Ipse siquidem fatetur cap. 9. lib. 2. *partiam ordinem saepe confundi , quadam saepe superesse , & diserte addit ; explenda , quæ desunt ; amputanda quæ superflua sunt ; & pars qualibet in locum suum redigenda est.* Præterea neque Logico curæ est , quomodo vel Cicero , vel Terentius illo Syllogismo utatur : sed ipse considerat , quomodo , & à quibus Præmissis , Conclusionem inferat , & à ratione petit partium omnium dispositionem. Tandem , quoniam usum differendi tantopore , cum Ramo , urget Dounamus ; Ramistas omnes , ad dissertationes Academicas , ablegandos censeo , ut discant , non unicam illic propositionem cum exemplo , ut quæ argumentatio non sit , sed integrum Syllogismum , ab opponentibus proponi. Ratio autem , cur Oratores , alique , quos vocat *Authores probatos* , integrum hujus figuræ Syllogismum non afferant , ex ipso Dounamo peti potest pag. 675. ubi sic loquitur ;

loquitur; Quamvis enim, si verba spectemus, par-
ter contrahantur, argumentum tamen ita utramque
questionis partem attingit, ut mens statim integrum
Syllogismum concipiat, idque & celeriori acumine,
& clariori judicio, quam si partes explicarentur.
Plura possem, ex Dounamo, contra Dounamum
asserre: sed piget me istarum nugarum. Tantum
observa, 1. Authores, quos crepant Ramistæ, nul-
li modum verè, rectè, argutè & artificialiter ar-
gumentandi tradidisse. 2. Orationem & popula-
rem discurrendi usum non esse mensuram & nor-
mam Logicæ, sed rectam rationem & accuratam ar-
tem viamque concludendi.

Quæritur III. Quis sit ordo Figurarum?
Sive, quæ-nam ex illis primo loco ponenda
sit?

Ramistæ, Tertiæ primum locum assignandum,
clamitant. Nos è contra, Primæ figuræ primum,
Tertiæ ultimum locum deberi, asserimus; nam
1. Ordo Figurarum ex dignitate collocationis Me-
di termini petendus est. Jam verò in Prima fi-
gura Medius terminus regiam sedem, medium scili-
cet locum, inter extrema, obtinet: continetur ete-
nim à Majori, & continet Minus, adeoque vere
& actu Medium est. In Secunda vero Figura, respec-
tu Tertiæ, sublimem locum tuetur: quia, licet
in ea non sit vere medium, sapiens naturam subje-
ctionis & prædicationis, tamen, quia dignius est
prædicari, quàm subjici, ideo hæc Figura secun-
dum locum obtinet. Quia verò in Tertia figura
Medium semper subjicitur, quod indignissimum
est, ideo in ultimum ea locum rejicienda est. Un-
de 2. dispositio Primæ figuræ est maximè natura-
lis. 3. expresse continet Dicta naturali lumine
nota; de omni & de nullo. 4. Sola est perfecta, tum
quia ad eam omnes aliarum Figurarum Syllogis-
mi reducuntur, tum quia sola, ut Petrus habet
Hispanus,

Omn:

*Omne genus claudit Problematis Prima Figura,
Fitq; negative Conclusio quæque Secunda,
Tertia concludit tantummodo particularem.*

Obj. 1. Simplicia sunt præponenda Compositis & Mixtis. Tertia figura est simplex : Prima vero est mixta & composita : ut patet ex dispositione Medii, quod in illa subjicitur & prædicatur. Ergo Tertia figura est præponenda Primæ.

Resp. I. Dist. Maj. Si simplicia sint mixtorum principia, Concedo; secus, Nego Maj. Jam verò Tertia figura non est principium Primæ.

Resp. II. Negando Minorem : illa enim dispositio simplicior est, in qua Medium est *vere, actu & positione* medium : quod dixi, non in Tertia, sed in sola Prima figura, contingere.

Obj. 2. Imperfectiora præcedunt. Tertia figura est imperfectior, tum quia est simplicior, tum quia specialior. Ergo Tertia figura præcedit.

Resp. 1. Dist. Maj. Cum ab imperfectioribus ad perfectiorem cognitionem proficiscimur, Concedo : secus, Nego Majorem. Jam vero Tertia Figura non ducit nos in cognitionem cæterarum. Unde neque præcedit illas.

Resp. 2. Hoc argumentum contra ipsos Ramistas militare, qui omnibus Figuris æqualem tribuunt perfectionem.

Quæritur IV. Cur Major, in Modis directis Primæ figuræ, sit universalis?

Quia, cum minor debeat esse affirmans, si major esset particularis, medium, quod est prædicatum minoris, nusquam distribueretur : non in majore, propter particularitatem : non in minore, quia in illa medium prædicatur : prædicatum autem non afficitur notâ Quantitatis.

Si fortè afferantur Syllogismi Primæ figuræ, qui ex Majore particulari recte concludant, illi vel fient in modis indirectis, vel concludent *vi materia,*

materia, propter terminorum reciprocationem, non autem *vi formæ*.

Quæritur V. Cur Prima figura non habeat Minorem negantem?

Quia subjectum Quæstionis, tanquam specialius quid, continetur sub medio universalis. Subjectum ergo illud & Medium consentiunt, ac proinde in Minore affirmativè disponi debent. Deinde, si Minor esset negans, Major foret affirmans, & Conclusio negans. Ergo Major terminus, quia est prædicatum Propositionis affirmantis, non distribueretur in Antecedente, distribueretur tamen in Consequente, cum sit prædicatum Propositionis negatæ, quod semper distribuitur: & sic procederetur à non distributo ad distributum, & à positione Consequentis ad positionem Antecedentis.

Quæritur VI. Cur Secunda Figura tantum concludat negativè?

Quia nullus Syllogismus affirmans Secundæ figuræ congruit ad *Dictum de omni & nullo*: neque etiam potest ad Primam figuram reduci, cum medius terminus nequeat includi majori, quippe qui multo sit latior: quod tamen, in Prima figura fieri, necessum est. Et in secunda figura disponuntur tantum termini oppositi, qui de se invicem affirmari non possunt.

Si contingat affirmativè in secunda figura concludi, & tamen veram esse Conclusionem, hoc fiet 1. casu, seu fortuito: quæ autem sic fiunt, arti & scientiæ curæ non sunt. 2. fiet propter necessitatem *materiæ & per accidens*, non autem *vi formæ & per se*, nec propter Præmissas. 3. talis Syllogismus tantum *Θαινομένης* est in Secunda figura: virtute autem & potestate in Prima, cuius est Syllogismus anomalus, & ad quam, conversâ Majore, reducitur: ut si dicam; *Omne rationale est risibile. Omnis homo est risibilis. Omnis igitur*

tur homo est rationalis, hic primum vera est Conclusio per se, extra illum Syllogismum: deinde termini sunt convertibiles: si enim Major convertatur simpliciter, erit Syllogismus Primæ figuræ in *Barbara*: hoc modo; *Omne visibile est rationale. Omnis homo est visibilis. Omnis igitur homo est rationalis.* Hic universalis affirmans, non quidem formaliter, sed tamen materialiter, convertitur simpliciter, quia termini æquè latè patent.

Quæritur VII. Cur Secunda figura non admittat Majorem particularem?

Quia, si ad Primam figuram reducat, Major Propositio erit particularis: deinde converti non poterit, maxime si sit negativa. Et, quod inde inferetur, absurdum erit & falsum. Patet id in hoc exemplo; *Quoddam animal non est homo. Omnis Judæus est homo. Quidam igitur Judæus non est animal.* Itaque Dictum de nullo postulat, ut medius terminus de omni parte Majoris, vel Minoris negetur: quod fieri non potest, si Major sit particularis.

Quæritur VIII. Cur in Tertia figura Minor sit affirmans?

Tum quia Medium semper est antecedens Minoris extremi. Tum quia, alioqui non posset talis Syllogismus ad Primam figuram reduci. Tum quia ex parte Majoris extremi, procederetur à termino non distributo ad distributum.

Quæritur IX. Cur in Tertia figura Conclusio debeat esse particularis?

Quia plus alioquin esset in Conclusionem, quam in Præmissis, & procederetur, à non distributo, ad distributum, ex parte Minoris extremi. Si quando Conclusio inferatur universalis, id ratione materiae fiet, non autem vi formæ.

Quæritur X. Cur Conclusio sequatur partem debiliorem & deteriorem?

Quia effectus non est nobilior, aut præstantior

suâ

causa. Conclusio autem est effectus Præmissa-
 Et, quia Bonum est ex integra causa : malum
 ex singulis defectibus.

Per partem debiliorem intellige Præmissam parti-
 cu-
 larem ; cujus tanta vis non est , quanta Præmissæ
 universalis : per deteriorem exaudi negantem ; quia
 solutio & corruptio rei deterior est ejus compo-
 sitione & conservatione. Illa per negationem , hæc
 per affirmationem.

C A P U T. II.

De

SYLLOGISMO COMPOSITO.

T H E O R E M A T A,

H Aellenus abunde de Syllogismo Categorico.
 Transiit ad Compositum , quem ferè in
 Scholis Hypotheticum nunc vocant, nomine
 Speciei ad Genus extenso.

1. Syllogismus compositus est , qui una principali pro-
 positione composita , & altera minus principali vel
 composita constat , vel simplice. Cornelius Martini
 definit , qui loco Majoris propositionis Enunciatio-
 nem habet conjunctam , cujus unam partem in Minore
 repetendo, vel solam, vel cum aliqua Enunciatione ex-
 pressius accersita compositam , Conclusionem efficit.

2. Hinc duplex est Syllogismus compositus , prout
 contingit alteram Majoris partem repeti : est enim vel
 purus, vel Impurus sive Mixtus.

3. Purus, sive pure compositus est , cujus amba
 præmissæ cum Conclusionem sunt compositæ. Sive , cum
 Minore non sola repetitur pars Majoris propositio-
 nis,

nis, sed conjuncta cum aliqua alia Enunciatione, ut & ipsa, sicut & major, conjuncta sit, similemque habeat utrique Conclusionem: ut; Si Milo jure se defendit, in exilium agi non debet. At, si vim facientem Clodium repulit, jure se defendit. Ergo, si vim facientem Clodium repulit, in exilium agi non debet.

5. Syllogismus compositus mixtus (qui magis utriusque) est, cujus duntaxat major composita, reliquae partes sunt categoriae. Sive, cum; posita majori propositione composita, statim subsumitur in minore altera tantum ejus pars, fitque conclusio de residua illa majoris parte: ut; Si emisisti, debes pretium. Sed emisisti. Ergo debes pretium.

6. Est autem Syllogismus compositus in triplici differentia: Ut enim Enunciatio composita alia est Conditionalis, sive Connexa, alia Copulativa, alia Disjunctiva: sic & Syllogismus.

7. Syllogismus conditionalis, quem proprie Hypotheticum dixeris, est, cujus minimum major propositio est conditionalis. Sive, qui vel unam, vel omnes partes habet conditionales, ut Theor. 4. & 5. Et duas habet Figuras.

8. Prima est, in qua, posito Antecedente, ponitur consequens. Vel; quae, in minore propositione, affirmat primam majoris partem, quae hic habet rationem medii; ut, in conclusione, ponat ejusdem majoris partem reliquam: ut; Si Sol ortus est, dies est. Atqui Sol ortus est. Ergo dies est. Item, Si dies non est, Sol non est ortus. At dies non est. Ergo Sol non est ortus. Item, Si dies est, nox non est. At dies est, Ergo nox non est. Item, Si nox non est dies, est nox. At non est dies. Ergo est nox. Quatuor itaque hic modi sunt.

9. Assumere (ut & ponere) nihil hic est aliud, quam partem majoris propositionis in minore repetere, iterare & retinere, qualis ante fuerat: si affirmata, affirmate, si vero negata, negare. Patet hoc in Exemplis allatis.

10. Non

10. Non est tamen necessum, Majoris partes semper ipsas in Minore & Conclusionem repetere : sed sufficit Formulas quasdam adhibere, quibus illae partes contrahantur : ut ; Sed prius est : Ergo & posterius. Primum est : Ergo & secundum. Illud est : Ergo & hoc. Antecedens est : Ergo & Consequens &c.

11. Secunda figura Syllogismi conditionalis est ; in qua, sublato Consequente, tollitur Antecedens : ut ; Si dies est, Sol ortus est. At Sol non est ortus. Ergo non est dies. Eademque erit ratio, si vel utraque Connexi pars neget, vel Antecedens affirmet & Consequens neget, vel contra Antecedens neget, & Consequens affirmet. Atque adeo, in hac quoque Figura, quatuor erunt Modi distincti.

12. Tollere hic est contradictionem particularem vel propriam ponere. Requirit ergo hac Figura, ut Minor parti Majoris consequenti contradicat, & Conclusio antecedenti. Unde, si Consequens Majoris propositionis neget, affirmabit Minor : si vero affirmet Consequens, negabit Minor. Et, si Antecedens neget, affirmabit Conclusio : si vero affirmet Antecedens, negabit conclusio.

13. Quemadmodum in precedente, sic etiam in hac Figura, brevitatis ergo, quasdam usurpant formulas, hoc pacto ; Non autem hoc : Ergo nec illud. Secundum autem, vel, posterius falsum : Ego & primum, vel prius. Atqui absurdum Consequens. Ergo & Antecedens, &c.

14. Et, quamvis de illis tantum conditionalibus Syllogismis egisse hactenus videri possimus, qui simpliciter partem Majoris repetunt in Minore, partem in conclusione, eadem tamen est concludendi ratio etiam in iis, qui aliam Enunciationem addunt utriusque, ut nihil hic sit varietatis, prater additionem istius Enunciationis Pergimus igitur ad Copulativum.

15. Copulativus Syllogismus, cujus Major est copulativa,

tiva, unam tantum habet Figuram, in cujus Minore altera majoris negata pars ponitur, ut altera in conclusione tollatur: non autem vice versa: ut; Non & dies est, & nox. Sed est dies. Ergo non est nox. Vel, Sed est nox. Ergo non est dies.

15. *Modos (quamvis non ita frequententur) habet quatuor: nam 1. Major negata constare potest ex utraque parte affirmante; ut; Non & doctus est & indoctus. Sed est doctus. Ergo non est indoctus. Vel, Sed est indoctus. Ergo non est doctus. 2. ex utraque negante: ut; Non & non doctus est Plato, & non indoctus. Sed non est doctus. Ergo indoctus. Vel, Sed non est indoctus. Ergo doctus. 3. ex prima parte affirmante, & altera negante: ut; Non & homo est Plato, & non est animal. Sed est homo. Ergo est animal. Vel, Sed non est animal. Ergo non est homo. 4. ex priore negante, & posteriore affirmante: ut; Non & est non animal Plato, & est homo. Sed non est animal Plato. Ergo non est homo. Vel, Sed est homo. Ergo est animal.*

17. *Supereft syllogismus Disjunctus, cujus major est Propositio disjunctiva, & duas admittit Figuras.*

18. *Prima est, quæ tollit unum, ut reliquum concludat & ponat. Sive, quæ procedit à remotione unius, ad positionem alterius. Hoc est, quæ in Minore tollit unam partem Majoris, & quod ejus est reliquum, infert in Conclusionem: ut; 1. Aut dies est, aut nox est. Sed dies non est. Ergo est nox. Vel, Sed non est nox. Ergo dies. 2. Aut dies non est, aut nox non est. At dies est. Ergo non est nox. Vel, Sed est nox. Ergo non est dies. 3. Aut dies est, aut sol non lucet. Sed sol lucet. Ergo est dies. Vel, Sed dies non est. Ergo sol non lucet.*

19. *Secunda est, quæ assumit unum, ut reliquum tollat. Sive, quæ unam Majoris partem in Minore ponit, ut, quod residuum est, tollat in conclusione: ut; 1. Aut dies est, aut nox est. Sed est dies. Ergo non est nox. Vel, est nox. Ergo non est dies. 2. Aut*

dies

dies non est, aut nox non est. Sed dies non est. Ergo nox est. *Vel*, nox non est. Ergo dies est. 3. Aut dies est, aut sol non lucet. Sed dies est. Ergo sol lucet. *Vel*, Sed sol non lucet. Ergo dies non est.

20. *Quemadmodum autem in Disjunctivis, quæ duabus duntaxat constant partibus, se res habet, ita quoque in illis, quæ plures admittunt partes sive propositiones simplices: hoc est, remotis pluribus, ponitur reliquum, & positis pluribus, removetur ultimum.*

21. *Ad hunc locum pertinere videtur Dilemma, quod, ex disjuncto conditionali constans, utrinque ferit adversarium. Unde syllogismus Cornutus quibusdam dici meruit. Belgice non incommode ten Strick-reeden transfuleris.*

22. *Est ergo Dilemma syllogismus anceps & bicornis, sive argumentatio duorum membrorum, quorum utramque adjunctam habet rationem, qua ita illaqueatur, irretitur, implicatur & pungitur adversarius, ut, in quancunque se partem verterit, evadere non possit: ut; Si Vacuum esset in rerum natura, id vel substantia foret, vel Accidens. Non substantia: quia non est subjectum. Non Accidens: quia non est in subjecto. Ergo Vacuum non est. Item; Si animus est corporeus, quomodo percipit incorporea? Si incorporeus, cur senio contabescit?*

23. *Resolvitur Dilemma in syllogismum unum Hypotheticum, & duos Categoricos. In illum, propter Majorem, quæ constat Propositione hypothetica: in hos, propter Minorem bicornem & bifurcatam. Ita Dilemmatis secundi jam positi hic erit syllogismus principalis: Si animus est, erit vel corporeus, vel incorporeus. At neque corporeus est, neque incorporeus. Ergo omnino non est animus. Hic Minor, quia bimebris est, in duos resolvitur syllogismos: quorum primus hic est; Quod percipit incorporea, non est corporeum. Animus percipit incorporea. Ergo animus non est corporeus. Secun-*

duſ iſte ; Nullum incorporeum ſenio contrabefcit. Omnis animus ſenio contrabefcit. Nullus ergo animus eſt incorporeus.

24. *Firmum & conſtans eſt Dilemma, ſi conſtet ex contradiſtoriis, vel contrariis, medium non habentibus : ſive, ſi Majoris diſjunſtio ſit immediata, & adeo neceſſaria, ut neutra pars negari poſſit, nec refleſti, aut inverti : ut ; Aut bene locutus ſum, aut male. Si bene, cur vapulo ? Si male, teſtificare de malo. Tale eſt & illud de Baptiſmo Ioannis, Matthæi 21.*

25. *Vitioſum contra, inſtans & ἀνέγατον eſt Dilemma, 1. ſi diſjunſtio non ſit plena, ſed exco- gitari poſſit medium, inter membra Majoris diſjunſta. 2. Si nexus ſit contingens & fortuitus. 3. ſi amba, vel omnes partes, adverſarium non feriant. 4. ſi retorqueri in eum poſſit, qui propoſuit. Tale eſt illud Biantis de non ducenda uxore ; Aut duces formoſam, aut deformam. Si formoſam, erit communis, & veluti proſtibus : ſi deformem, erit pœna. Ergo ducenda uxor non eſt. Hoc, inquam, Dilemma facile ſolvi poteſt : nam &, cum forma elegan- tia pudicitiam eſſe conjunctam, nihil vetat, ut per- petuæ neceſſitatis non ſit, formoſam eſſe commu- nem, & defectus formæ non raro morum elegan- tia & amabilitate compenſatur, & inter formoſam ac deformem media, id eſt, quotidiana for- ma haberi poteſt, de qua noſtri vulgo dicunt ;*
Hy is booz God zeeghen ons bewaert.

QUÆSTIUNCULÆ.

QUæritur I. An Ariſtoteli ignoti fuerint Syllogiſmi Compoſiti ?

Ita vult Dounamus in caput 13. lib. 2. Dial. P. Rami, ubi ſic loquitur ; De quo (ſcil. Syllogiſmo compoſito) mihi dicere incipienti obſtat authori-
 tas

Arifotelis, qui præter illas simplicis Syllogismi species (intelligit Figuras) nullam aliam agnovit, vel certe cognovit.

Verum egregie nugatur Dounamus: nam (ut cum ipso jam & Petro loquar Ramo) Aristoteles nullam aliam agnovit speciem Syllogismi simplicis, id est, nullam aliam Figuram, præter tres illas à vulgus notas, judicavit aptam & legitimam: si-
ne, Quarum illam ægotantium, quam, commen-
tus est Galenus, Figuram habuit pro adulterina,
vel certe ut à Prima non differentem, Concedo:
nullam agnovit, aut cognovit compositam. Ne-
go: nam, ut nihil jam aliud addam, ipse Douna-
mus, vix quatuor lineis interjectis, sic pergit;
Præterquam quod compositis syllogismis sæpius ipse
(de Aristotele loquitur) utatur, quàm simplicibus,
in eo ipso loco, ubi negat, ullam esse Syllogismi spe-
ciem, præter tres Figuras, Composito syllogismo utitur,
qui ad nullam ex tribus Figuris referri potest, ut Ra-
mus observavit. Ecce: Aristoteles, testibus Ramo
& Donnatio, sæpius utitur Syllogismo composito.
Quamvis ergo eum non agnoscat, tanquam Speciem
Syllogismi simplicis, cognoscit tamen, & agnoscit,
tanquam Speciem Syllogismi.

Quæritur II. An necessum sit, Syllogismi com-
positi Majorem propositionem esse affirmatam?

Sic statuit Ramus cap. 13. lib. 2. ubi sic defi-
nit Syllogismum compositum; *Syllogismus com-*
positus est Syllogismus, ubi tota questio est pars al-
tera propositionis affirmata & composita, argu-
mentum est pars reliqua. Consentiant Rami Com-
mentatores & Interpretes, inter quos Douna-
mus.

Sed rectè negat Cornelius Martini, id verum
esse: nam in Syllogismo Copulativo propositio Ma-
jor necessario est negativa, fatente ipso Petro
Ramo, qui hoc exemplum totidem verbis po-
luit; *Non & dies est & nox est. At dies est.*

Nox igitur non est. Syllogismus autem copulativus est syllogismus, ut ipse docet Dounamus loco citato pag. 714. & seq. dum ait; *Hæ autem omnes species sunt compositi syllogismi, dux nim. Connexi, dux Disjuncti & copulatio negata.* Neque hoc negat Ramus cap. 16. ejusdem libri 2. ubi sic loquitur; *Ejusmodi Syllogismus efficitur è propositione copulata negata, quæ negata complexio dicitur.*

Quæritur III. An, ut vult Ramus, in syllogismo composito, tota quæstio sit pars altera propositionis, argumentum reliqua?

Resp. Id perpetuam non esse: neque enim in Syllogismo, cujus omnes partes sunt propositiones Compositæ, rem ita se habere, facile constat ex hoc Syllogismo, qui Theor. 4. fuit positus; *Si milo se vitamque suam tutatus est, injustè patria pellitur. Sed si vim facientem Clodium repulit, se suamque vitam tutatus est. Ergo, si vim facientem Clodium repulit, injustè patria pellitur.*

Quæritur IV. An syllogismus Compositus sit perfectus syllogismus?

Non videtur: nam syllogismus, solius Categorici Syllogismi virtute concludens, non est perfectus. At syllogismus compositus solius Categorici virtute concludit. Ergo syllogismus compositus non est perfectus. Min. prob. quia syllogismus compositus, quod concludit, totum hoc debet Categorico, & , nisi ad ipsum reduci queat, vitiosa erit Conclusio. Unde tota ratio, quare hic syllogismus; *Si Socrates homo est, animal est. Sed est homo. Ergo est animal* vere concludat, hæc est, quia, si convertas Majorem hypotheticam in Categoricam, habebis universalem affirmantem veram hanc; *Omnis homo est animal: assume jam; Atqui Socrates est homo. Inferes, Ergo Socrates est animal.* Hic vero syllogismus compositus (*Si hominem interfecit, morte dignus est. At interfecit. Ergo morte dignus*) nihil concludit; si enim convertatur prima

in

in Categoricalam propositio, statim ejus falsitas deprehendetur: nam & militi in acie honorificum est hostem occidere, & carnifex, jussu Magistratus, re-dē suspendit damnatos. Itaque, ut de veritate syllogismorum compositorum constet, ad Categoricalos sunt reducendi.

Objeicit Dounamus; Ramus observavit, quod, ubi negat Philosophus, ullam esse speciem syllogismi, præter tres Figuras, composito syllogismo notatur, qui ad nullam ex tribus Figuris referri possit: talis est iste; *Si omne medium triplici Figura disponitur, omnis Syllogismus fit aliqua trium Figurarum. Sed primum verum: nam medium vel est subiectum majoris & prædicatum minoris, vel utriusque prædicatum, vel utriusque subiectum. Ergo & secundum est verum* Non ergo omnis syllogismus compositus est imperfectus, aut ad simplicem revocari potest.

Sed resp. r. negando, argumentum sic à Ramo informatum esse Aristotelis, sicuti textum inspicienti liquido patebit. Deinde falsum est, non posse illam Syllogismum reduci ad Categoricalum: sic enim informari potest commodissime; *In quot Figuris medium disponitur, in tot etiam omnis Syllogismus concluditur. At in tribus Figuris medium disponitur. Ergo in tot Figuris omnis. Syllogismus concluditur.*

Dices: Hic Syllogismus ad Categoricalum reduci non potest; *Aut dies est, aut nox est. Sed dies est. Ergo nox non est.* At hic Syllogismus est compositus. Ergo non omnis syllogismus compositus potest ad Categoricalum reduci.

Resp. Falsam esse Majorem: potest enim optime sic informari; *Nullum tempus diurnum est nocturnum. Tempus præjens est diurnum. Ergo non est nocturnum: vel sic; Dies non est nox. Sed jam est dies. Erga jam nox non est.*

Quæritur V. Quot sint Figure legiti-mæ syllogismi Connexi?

Hic lis quædam intercedit nobis cum quibusdam, etiam magni nominis, Philosophis, qui putant, quatuor esse diversas hujus Syllogismi Figuras. Nos duabus illis, quas in Theorematibus habes, contenti sumus: duas enim reliquas esse adulterinas, ex sequentibus patebit.

Objicies: Tot sunt Syllogismi connexi Figura, quot sunt modi tollendi, vel assumendi Antecedens & Consequens. At quatuor sunt tales Modi: nam 1. Posito Consequente, ponitur Antecedens: ut; *Si est rationalis, est risibilis. Sed est risibilis. Ergo est rationalis.* 2. Sublato Consequente, tollitur Antecedens, ut patet ex 11. Theor. 3. Posito Antecedente, ponitur Consequens, ex Theor. 8. Tandem sublato Antecedente, tollitur Consequens: ut; *Si est rationalis, est risibilis. Sed non est rationalis. Ergo non est risibilis.* Ergo non duæ, sed quatuor, erunt Figure Syllogismi connexi.

Resp. Dist. Maj. Tot sunt Figure Syllogismi Connexi, quot sunt modi tollendi vel assumendi constantes & legitimi, Concedo: constantes & inconstantes, legitimi simul & illegitimi; Nego Majorem. Jam vero non sunt quatuor Modi tollendi & assumendi constantes & legitimi. In Exemplis ergo, quæ afferuntur, committitur *Elenchus Accidentis*: quia non concludunt *vi Formæ*, sed *propter necessitatem Materiæ*, sive Majoris propositionis reciprocationem, quæ cum Forma, ejusque affectionibus, confundenda non est. Itaque in Syllogismo Condicionali aut Major propositio convertitur, aut non convertitur. Si convertitur, Posito consequente, ponitur Antecedens: & illo sublato, hoc tollitur. Item, posito Antecedente, ponitur Consequens, & sublato, tollitur. At si Major convertibilis non est, tantum posito Antecedente, ponitur Consequens, & sublato Consequente, tollitur Antecedens. Secus sit fiat, ανλογιστία fuerit.

Dices:

Dices : Imo dantur Syllogismi connexi , in quibus nulla est reciprocatio , & tamen , destructo Antecedente , destruitur Consequens : ut ; Si non est homo , non est animal. At non est animal. Ergo non est homo.

Resp. Hic destrui Consequens , ut destruat Antecedens : sensus enim Connexi hic est ; Si homo animal est. Jam si assumas ; At non est animal. Ergo non est homo , verè vides , tolli Consequens , ut tollatur Antecedens.

Quæritur V I. Cur in Connexo non reciproco non possit tolli Antecedens ?

Tum quia , ex vero Antecedente , falsa inferatur Conclusio : tum quia non poterit reduci ad aliquem Modum ullius Figuræ Syllogismi simplicis. Ecce apparet , dispositionem debere fieri in Prima figura. Hoc autem isto casu fieri non Posset , propter Minorem negantem , quam Prima figura non potest admittere.

Quæritur VII. Cur in Connexo non possit poni Consequens ?

Quia , si talis Syllogismus reducatur ad Categoricam , debet esse in secundâ figurâ ex puris affirmativis : quam dispositionem supra diximus esse vitiosam. Et , si Major converti non possit , ad Primam figuram nullo modo poterit revocari.

Quæritur VIII. Cur nulli sint Syllogismi Copulativi affirmati ?

Quia , si qui tales construantur , erunt nugatori , neque ullam habebunt formam Syllogisticam.

Exemplum v. g. hæc propositio Copulativa ; Sempronius doctus est , & Consul. Quid hic subsumam ? Si nunc dicam , est doctus , jam meram committam tautologiam. Si vero assumam , est Consul , idem accidet : utrumque enim jam ante dixeram. Sed faciamus hanc , Sempronius est doctus , esse Minorem , quid inde inferam ? Ergo est Consul ? At hoc inde nulla ratione concludi potest.

Patet ergo, nullos esse syllogismos copulativos affirmantes.

Dices: Hic syllogismus est copulativus affirmativus & legitimus; Si tota hac Enunciatio (Et Politicum ordo in societate humana Dei beneficium est; & ab eo conservatur, & accidunt in Imperiis multa confusiones) vera est, necessum est, omnes ejus partes esse veras. Sed tota vera est. Ergo necessum est, omnes ejus partes esse veras.

Resp. Syllogismum hunc non esse Copulativum, ut putavit Melanchton, sed Connexum: sunt enim Enunciationes istæ simplices, vi Conjunctionis copulativæ E T inter se unitæ, pars Antecedentis in propositione conditionali.

Quæritur IX. Quare, in Syllogismis copulativis negantibus, semper unum debeat Poni, ut alterum tollatur?

Quia, si tollas unum, ut ponatur alterum, in manifestissimum incidēs errorem: ut; Non & bircus est, & asinus. Sed non est bircus. Ergo est asinus: nulla hic est consequentia: posset enim esse aqua, vel turtur, vel balena. Posito vero alterutro, jam necessario alterum tollitur.

C A P U T. III.

De

E N T H Y M E M A T E,

Inductione & Exemplo.

T H E O R E M A T A,

Enthymema est Syllogismus præmissa aliqua mutilus: Vel, est Syllogismus imperfectus, in quo, ex una sola propositione, festinata infertur Conclusio.

ut; Omnis homo est animal. Ergo omnis homo est substantia.

2. Unde vides, desiderari in Enthymemate propositionem vel Majorem, vel Minorem.

3. Desideratur Major, si predicatum Consequentis non apparet in Antecedente: ut in Theor. 1. factum vides: si enim hanc addideris propositionem; Omne animal est substantia, perfectus erit syllogismus in Barbara, ut; Omne animal est substantia. Omnis homo est animal. Ergo omnis homo est substan-

4. Supprimitur vero Minor, si subiectum Consequentis non appareat in Antecedente, ut; Omne animal est substantia. Ergo omnis homo est substantia: adde in Medio, Omnis homo est animal, & eundem habebis in Barbara syllogismum.

5. Quod si neque subiectum, neque predicatum Consequentis exprimitur in Antecedente; dicemus si bona est consequentia, omitti Majorem propositionem syllogismi compositi: ut; Virtus efficit beatos. Ergo vitium efficit miseros. Hic Major omissa est; Si virtus beatos efficit, vitium efficiet miseros.

6. Antecedens est prior Enthymematis pars, quae (ut in syllogismi) ponitur ante Ergo.

7. Consequens est posterior Enthymematis pars, quae voculam Ergo sequitur, adeoque est ipsa conclusio.

8. Haec duae partes componuntur ex tribus terminis; Inferente, Illato & Communi: quorum ille in Antecedente tantum ponitur, vicem gerens Medii: ille in solo Consequente locum obtinet: hic in utroque. Hinc, si predicatum consequentis sit terminus communis, deest Minor: sin subiectum, Major.

9. Inductio est argumentatio, quae, ex pluribus singularibus, universalis infertur conclusio. Sive, quae procedit à singularibus, sufficienter enumeratis, ad universale. Vel: est progressio à minus communibus ad magis commune: ut; Omnis homo sentit, & Omnis bestia sentit, Ergo omne animal sentit.

sentit. Item, Liberalitas consistit in medio. Fortitudo quoque, Temperantia & Justitia consistit in medio, nec in ceteris Virtutibus contrarium accidit. Ergo omnis Virtus consistit in medio.

10. *Partes ejus duæ sunt: Antecedens & Consequens. Illud est coacervatio rerum singularium. Hoc est Enunciatio universalis ex rebus singulis collecta.*

11. *Inductio duplex est: una Perfecta, altera Imperfecta.*

12. *Perfecta, quæ omnia singularia enumerat. Vel, quæ nullum singulare omittit: ut; Ignis est corpus simplex, Aer est corpus simplex, Aqua item & Terra. Ergo omne Elementum est corpus simplex.*

13. *Estque vel Explicita, vel Implicita.*

14. *Explicita, est, cum omnia particularia enumerantur explicitè, ut Theor. 11. & in primo exemplo Theorematis noni.*

15. *Implicita est, cum, aliquibus expresse enumeratis, reliqua, adjecta aliqua formula solenni, intelligi significantur. Tales formulæ, & veluti clausulae sunt; & sic in aliis: sic de ceteris: neque afferri potest dissimile exemplum: neque dari potest instantia, aut exceptio: & eadem est ratio in reliquis: ut; iste Magnes trahit ferrum, & iste, & iste, & pariter res se habet in ceteris. Ergo omnis Magnes trahit ferrum.*

16. *In Inductione cavendum, ne diversum quid inter singularia, quæ non exprimuntur, appareat: si namque omnia non sunt similia, male colliges: ut in hoc exemplo;*

Frugifera est cerasus, nux, prunus, vitis & ilex.

Ergo facit fructum arboris omne genus.

17. *Imperfecta, invalida & vitiosa Inductio est, quæ aliquot singularia omittit: ut; Terra & Aqua sunt corpora gravia. Ergo omne Elementum est corpus grave.*

18. *Fundamentum hujus argumentationis est istud Axioma, Quicquid omnibus inferioribus convenit, convenit & toti superiori : item, Omnia singularia simul sumpta unum & idem sunt cum universalibus.*

19. *Inductione utimur, cum Medium non occurrit, quo apte Syllogismus construatur : valetque plurimum ad probandum aliquo modo Scientiarum Principia ; quæ, cum nihil habeant se prius & notius, per priora & notiora natura demonstrari non possunt, sed aliquo duntaxat modo, per notiora nobis, probari.*

20. *Exemplum est argumentatio, in quia ex uno singulari, tanquam magis noto, infertur aliud singulare, propter aliquid simile in utroque inventum, quod est causa, cur utrique idem prædicatum attribuitur. Sive : quo, per unum particulare notum, aliud particulare ignotum, probamus. Vel : est de uno singulari ad aliud, propter aliquam similitudinem progressio : ut ; Cæsar, magnus Imperator, infelix fuit. Ergo & Alexander magnus infelix fuit.*

21. *Fundamentum Exempli est hæc Maxima Topica ; Similibus eadem, aut similia, conveniunt.*

22. *Usus Exempli multus & magnus est in suadendo, ad quod mire conducit : at in urgendo parum. habet momenti, raro enim sunt similitudines adeo consonæ, & per omnia convenientes, ut non in aliquo appareat dissimilitudo.*

Q U Æ S T I O N E S.

I. Quid sit Enthymema ?

Nota I. Enthymema ab ἐνθυμῆμα cogito esse deductum, quia propositionem, quam non exprimit, menti cogitandam, & ἐν τῇ θυμῷ, relinquit.

Nota

Nota I I. Enthymema duplex esse; *Rhetoricum* unum; alterum *Dialecticum*. Rhetoricum est ratiocinatio, quam ex contrariis effici dixit Tullius: ut si dicat populus Anglicanus; *Nulla salus belli, CROMWELL*. Ergo pacem te poscimus omnes. Item, *Deus est verax*. Ergo non est mendax. Ac verò Aristoteli est Syllogismus imperfectus ex verisimilibus, aut signis: ut; *Luna rubet*. Ergo statim venturus.

Dicitur *Syllogismus imperfectus*, quia non distinctis, nec totidem, quot verus Syllogismus, partibus concluditur: sed, unâ Præmissarum posita, altera de industria reticetur, vel quòd evidens sit, & cuique obvia, vel quòd falsa, aut fortuita, aut infirma & dubia, vel quòd, aliam aliquam ob causam, eam præteriri satius sit, quàm exprimi. Quamvis autem Enthymema sit syllogismus imperfectus, quoad formalem, aut materialem perfectionem, est tamen perfectus virtualiter, quatenus, quod deesse, suppleri potest. Est item Enthymema syllogismus imperfectus, quoad probationis evidentiam, non quoad ejus firmitatem.

Additur; *ex verisimilibus & signis*, quia hæc maximè, in suis probationibus, utuntur Oratores. Verisimilia, quæ Aristoteli *εὐκότα*, aliis *Conjectura*, sunt sententiæ probabiles & vulgò receptæ: ut; *Quisquis invidet, odit*: quod enim plerumque ita fit, vel non fit, id probabile dicitur, *consentaneum & verisimile*. Signa verò sunt judicia quædam sensibilia, ex quibus judicamus, quâcunque de re. Et horum alia sunt *Certa & necessaria*, alià *Incerta & non necessaria*: quorum illa Aristoteli *ταμύρια*, hæc nomine generis *Συμπτώματα* dicuntur. Signa certa ex necessitate arguunt suum signatum, & semper vera sunt. Sic *Aurora* est signum certum adventantis diei, *vestigium pedis* &c. Incerta sæpe quidem valent, non raro tamen fallunt, neque adeo ex necessitate arguunt suum signatum. Sic *Pallor*

est

est signum *Amoris*, non tamen necessarium: nam & Textoribus pallor solet esse familiaris.

Enthymema Dialecticum, de quo nobis hic sermo, latius accipi solet, pro quocunque imperfecto Syllogismo, cui deest altera Præmissarum, sive fiat in materia probabili, sive in necessaria. Hoc ergo est argumentatio, in quâ una tantum propositio ponitur, altera de industria omittitur. *Vel*, est Syllogismus imperfectus, in quo, ex una sola propositione, festinata infertur Conclusio, ut dictum fuit Theor. 1. Non est autem magni negotii res, Major-ne, an Minor desit propositio, cognoscere: Si enim in Antecedente & Consequente idem sit subiectum, deest Major: si prædicatum sit in utroque idem, desideratur Minor. Quod de Enthymematis, ad Syllogismum Categoricum immediatè reducendis, accipiendum est: illorum enim, quæ ad Hypotheticos reducuntur, alia est ratio, ut patet ex Theor. 5. Licet enim plerumque Enthymema revocetur ad Syllogismum Categoricum; tamen accidit aliquando, ut ad Hypotheticum facilius reducatur, cum plures in eo, quàm tres, sunt termini: arque tunc videtur semper intelligi Major propositio: ut; *Dies est. Ergo Sol lucet.* *Vel, Ergo nox non est.* Perficietur, additâ propositione, quæ deest; *Si dies est, Sol lucet.* *Vel, Si dies est, non est nox.* *Vel, Aut dies est, aut nox est.*

Obj. 1. Enthymema & Syllogismus sunt diversæ Argumentationis species. Ergo Syllogismus non potest in recto prædicari de Enthymemate. Illegitima ergo est Enthymematis definitio.

Resp. Dist. Ant. Enthymema & Syllogismus, omnibus suis partibus *explicatus* & *perfectus*, sunt diversæ Argumentationis species, Concedo: Enthymema & Syllogismus *imperfectus*, *diminutus*, ac parte aliquâ *mutilis*, Nego Antecedens. Hinc distinguo primum Consequens; Syllogismus ergo perfectus non potest in recto prædicari de Enthymemate,

te, Concedo: *imperfectus, implicitus & mutilus*, Nego Conseq. & quod inde inferitur.

Obj. 2. Id, ad quod aliud reducitur, prius est. Sed Syllogismus non est, quid prius Enthymemate; simul enim Divisione sunt duæ Species ejusdem Generis. Non ergo videtur Enthymema ad Syllogismum reduci.

Resp. Dist. Maj. Ad quod aliud reducitur, id est prius *origine*, vel *perfectione*, Concedo: *origine*, Nego Majorem. Hinc Dist. Min. Syllogismus non est quid *origine* prius Enthymemate, Concedo: sic enim simul sunt. At non est prius *perfectione*, Nego Minorem, & Consequentiam.

Enthymema aliud est *Solubile*, aliud *Insolubile*. Insolubile & *efficax* fit in Prima figura, adeoque formam habet demonstrativam, & sumitur ab Indicio: ut; *hæc Mulier habet lac. Ergo concepit*: sic enim reducitur ad Syllogismum; *Omnis femina, quæ lac habet, concepit. Hæc lac habet. Ergo concepit*. Cum vero in Secunda, aut Tertia figura sit Enthymema, dicitur solubile: In Secunda namque figura sumitur à coniectura, & est prorsus ἀσολυγιστον: ut; *Hæc mulier est pallida. Ergo peperit*: nam si addatur hæc Major; *Omnis mulier, quæ peperit, est pallida*, concludetur in Secunda figura ex puris affirmativis. In Tertia autem figura ex puris particularibus, vel certè singularibus, colligitur universale: ut; *Socrates est probus. Ergo Sapientes sunt probi*. Deest hic Minor; *Socrates est sapiens*.

Hinc colliges, quod Julius notavit Pacius, in Prima & Secunda figura omitti ferè Majorem propositionem: in Tertia vero Minorem. Si enim singulum, de quo suprà, sit vel convertibile, vel excedat Minus extremum, & à Majori excedatur, erit in Prima figura: si vero excedat utrumque extremum, erit in Secunda: sin ab utroque excedatur, erit in Tertia Figura. Dixi ferè, quia usus quotidianus docet, id non esse perpetuum.

II. Quid

II. Quid sit Inductio?

Inductio, Græcis ἐπαγωγή, quibusdam Argumentatio Socratica, quod eâ Socrates frequentissimè sit usus, & vix unquam sine magnâ interrogationum congerie. Aliis *inversus Syllogismus* dicitur: ut enim Syllogismus ab universaliori ad minus universale descendit: sic è contrâ Inductio à singularibus ascendit ad universale.

Inductio igitur est progressio à Singularibus ad Universale: ut; *Vinum Creticum, Albanum, Gallicum, Hispanicum, Hungaricum, Germanicum &c. calefacit. Ergo omne vinum calefacit.* Per singularia hic intellige omnia inferiora sive minus communia respectu superiorum, communiorum & universaliorum: ut 1. Individua relata ad Speciem, quæ verè sunt singularia. 2. Species Specialissimas cum Genere suo proximo collatas. 3. Genera subalterna, si cum Generalissimo conferantur. 4. Huc quoque referunt *Partes integrantes* respectu sui *Totius*: ut; *Caput malè affectum est, Manus, Pes, Venter &c. Ergo totum Corpus malè affectum est.*

Definit quoque Aristoteles Inductionem, sive Syllogismum inductivum hoc modo; est id, quo alterum (id est, *maius*) extremum per alterum (id est, *per minus*) de medio concluditur. Sive, ut alii interpretantur, quæ primum verbum, interjectu tertii, medio convenire, vel non convenire ostendit. Ubi per *primum* intellige terminum *maius*, qui *positione* primus dicitur, quod & in Antecedente & in Consequente prædicetur. Per *tertium* intellige *minorem* terminum, qui semper subjicitur, atque ita *positione* tertium verbum est. Cùm dicitur *medio convenire, vel non convenire*, exaudi *subiectum Conclusionis*, quod *positione* medium est, quia in Antecedente prædicatur, & in Consequente subjicitur. Sensus ergo istius definitionis, docente Augustino

Augustino Hunnæo, hic est, Inductio est argumentatio, in quâ concluditur aliquod prædicatum, de voce communi universè sumptâ, per hoc, quòd idem prædicatum, in Antecedente, omnibus singularibus illius vocis communis verè tribuatur. Monetque Hunnæus, hæc omnia referenda esse ad ordinem, quem habent termini in Syllogismo Tertiæ figuræ. Talem Inductionem ponit Aristoteles cap. 23. lib. 2. Prior. *Omnis homo est longævus, omnis equus est longævus, omnis mulus est longævus, & sic reliqua animantia bile vacantia. Ergo omne animal bile vacans est longævum.* Confer Colleg. nost. Daventr. part. 1. Exercit. 22. thes. 27. & seqq.

Sed quærea, An Inductio sit argumentatio formalis? Antequam respondeatur.

Notat Tribus modis potest fieri Inductio. 1. Enunciando omnia inferiora sigillatim, & significando in Antecedente, omnia fuisse enumerata, indeque colligendo Conclusionem universalem: ut si dicas; *Hoc & illud Elementum, & illud, & illud est corpus simplex. Et hæc sunt omnia Elementa. Ergo omne Elementum est corpus simplex.* 2. cùm in Antecedente enumerantur tantùm duo, aut tria particularia, additurque ibidem, *& sic de ceteris*, ac tandem colligitur Conclusio universalis: ut si dicas; *Hic & ille & iste Ignis est calidus, & sic de ceteris. Ergo omnis Ignis est calidus.* 3. Si non enumerentur omnia singularia, aut non significetur, ea esse in Antecedente enumerata: ut cùm dico; *Hæc & illa, & ista mater diligit filium. Ergo omnis mater diligit filium.*

Resp. I. Inductionem, tertio modo factam, esse quidem Argumentationem, quia Antecedens diversum est à Consequente: non tamen esse argumentationem formalem. Prob. 1. quia Aristoteles lib. 1. Top. cap. 12. sic loquitur de Inductione, juxta hanc tertiam considerationem; *Est autem Inductio instrumentum aptius ad persuadendum, & apertius &*
secundum

secundum sensum notius & multis commune: Syllogismus vero instrumentum majori vi urgens, & adversus eos, qui sunt ad contradicendum apti, efficacius. 2. quia in illâ dari potest, Antecedente verò, Consequens falsum 3. quia duæ ex præcipuis conditionibus, ad formalem argumentationem requisitis, deest huic Inductioni. Prima est, in quâcunque materia necessario concludere, ita ut negari nullo modo possit Consequentia, admissio Antecedente. Altera est, ut nullus terminus completè distribuatur in Consequente, qui non fuerit completè distributus in Antecedente.

Resp. II. Inductionem, secundo modo sumptam, esse quidem Consequentiam formalem & necessariam, sed non videri esse Argumentationem, quia in eâ idem colligitur ex seipso, vel certè ex æquipollente: cum enim dico; & sic de ceteris, idem est ac si dicerem, *Omnia*: quod tamen colligitur in Conclusionem.

Resp. III. Inductionem, primo modo sumptam & factam, esse argumentationem formalem, & verum Syllogismum: illi namque nulla deest ex propositionibus & conditionibus necessariis ad Syllogismum. Unde non distinguitur à syllogismo in genere, sed tantum à syllogismo procedente per medium naturale, & à superioribus ad inferiora.

Obj. 1. Modus colligendi idem ex se ipso est vitiosus. Sed Inductio est modus colligendi idem ex se ipso. Ergo Inductio est vitiosa, adeoque nec Argumentatio formalis. Min. prob. quia Universale idem est cum omnibus suis singularibus.

Resp. Dist. Min. Inductio est modus colligendi idem re ex se ipso, Concedo: idem ratione, Nego. Hinc, licet Universale re idem sit cum omnibus suis singularibus, ratione tamen ab illis est distinctum: universale enim & singulare differre conceptibus formalibus, notum est.

Obj. 2. In bonâ argumentatione & consequentia

tiâ formali Medium non ingreditur Conclusionem. At in Inductione Medium ingreditur Conclusionem: nam in definitione ejus dicitur, quod primum verbum Medio convenire concludatur per tertium. Ergo ipsum tertium verè medium est, & ipsum Medium est subjectum Conclusionis. Ergo Inductio non est bona argumentatio, aut formalis Consequentia.

Resp. Medium dupliciter sumi: vel pro medio *natura*, quod adhibetur ad uniendum extrema in Conclusionem, & ipsam Conclusionem non ingreditur vel pro medio *positione*, quod semel subicitur, & semel prædicatur, quicumque ille terminus sit, five ingrediatur Conclusionem, five non. Itaque in definitione Inductionis non intelligitur medium *natura*, sed *positione*.

Obj. 3. Syllogismus inductivus concluditur in Tertia Figura, ut cum Aristotele docent Logici, estque Conclusio generalis affirmans, quæ in Tertiâ Figurâ concludi non potest, ut communiter in Scholis docetur, & patet inductione omnium Modorum Tertiæ Figuræ. Inductio ergo non est argumentatio formalis.

Ut huic Argumento satisfiat, videndum est, quomodo perficienda, & ad quam Figuram Syllogismi Categorici, revocanda sit Inductio. Hac de re, video, non eandem esse omnium sententiam. Crakanthorpus enim dicit, *Inductionem ad nullum alium Syllogismum reduci posse & revocari, nisi solum ad Hypotheticum Conditionalem*: ut in hoc Exemplo; *Socrates est risibilis, itemque Plato, Aristoteles, & ceteri quotquot extant homines. Ergo omnis homo est risibilis. Si vis, inquit, ex hac Inductione facere Syllogismum, hic, & nullus alius esse potest; Si Socrates sit risibilis, itemque Plato, & ceteri omnes homines, tum omnis homo est risibilis. At Socrates est risibilis, itemque Plato, & ceteri omnes homines. Ergo omnis homo est risibilis.* Alii

verò.

verò putant, reducendam esse Inductionem ad Syllogismum Categoricalum. Sed neque hi in eadem omnes sunt opinione. Multi, qui ab Aristotelis stant partibus, censent, Inductionem esse revocandam ad Tertiam figuram. Augustinus vero Hunnæus evidentius probari arbitratur firmitatem Inductionis, si reductio fiat ad legitimam primæ figuræ Syllogismum: quia si ad Tertiam figuram reducatur, grandi & perspicuo vitio erit obnoxius Syllogismus (tamen si materiæ ratione aliquatenus excusetur) neque satis idoneus videtur, ad Inductionis veritatem arque firmitudinem demonstrandam.

Nos, ad Syllogismum Categoricalum, reducendam arbitramur Inductionem, eumque vel Tertiæ, vel Primæ Figuræ. In Tertia Figura rectè concluditur non quidem *formaliter*, sed tamen *materialiter*: ideo in Tertia Figura, quamvis Conclusio sit universalis, rectè concluditur, quia Minor recipitur, & omnia singularia æquipollent universali. Hinc facilè formalis fiet Syllogismus in Prima figura, si Minor convertatur simpliciter in universalem affirmantem: quod licet *formaliter* non fiat, nihil tamen repugnat fieri in terminis reciprocis. Patet hoc in exemplo Aristotelis suprâ allato, quod ita disposuit Pacius;

Omnis homo, equus, mulus &c. est longævus.

Omnis homo, equus, mulus &c. vacat bile.

Ergo quicquid vacat bile est longævum.

Omnis homo, equus, mulus &c. est longævus.

Quicquid vacat bile est homo, equus, mulus &c.

Ergo quicquid vacat bile est longævum.

III. Quid sit Exemplum?

Diximus hoc Theor. 20. Ut tamen res paulò latius explicetur, sciendum est, Exemplum duobus modis posse sumi. 1. *Impropiè*. 2. *Propriè*.
Exem-

Exemplum improprie, quod est *Inductio imperfecta*, est argumentatio, in qua colligitur propositio universalis, non ex omnibus, sed ex una, vel aliquibus singularibus: ut; *Gracchus*, homo seditiosus, jure occisus est. Ergo omnis seditiosus jure occiditur. Exemplum proprie dictum est argumentatio, in qua propositio particularis probatur per aliam particularem, quia in utraque reperitur aliquid simile, quod est causa, cur utriusque sit idem prædicatum: ut *Gracchus est occisus, quia seditiosus. Ergo Catilina, quia seditiosus, est occidendus.*

Aristoteles lib. 2. prior. cap. 24. sic definit; Exemplum est, cum medio extremum inesse ostenditur per simile tertio. Ubi per extremum intellige terminum majorem, quem dicit ostendi, scilicet per *Inductionem imperfectam*, inesse medio per simile tertio, id est, per quartum terminum similem minori extremo. Itaque in Exemplo sunt quatuor termini: primus, sive majus extremum, secundus, sive medius terminus, tertius sive minus extremum, quartus, qui est similis tertio. His terminis insunt tres condiciones. 1. ut perspicuum sit, Medium attribui minori extremo. Hinc sumetur Minor propositio syllogismi principalis. 2. ut perspicuum sit, majus attribui quarto termino. Hinc sumetur Major propositio Prosyllogismi. 3. ut perspicuum sit, medium attribui quarto termino: unde sumetur Minor propositio Prosyllogismi. Reliquæ duo pronunciata sunt ignota, scil. primum attribui medio, quæ est Conclusio Prosyllogismi, eademque Major propositio syllogismi principalis: item primum inesse omni tertio, quæ est Conclusio principalis.

In Exemplo minima est probandi vis: quia si rectè volumus rem aliquam Exemplo probare, oportet ambo similia esse. Jam verò rarum est, ut non inveniatur dissimilitudo inter Exemplum illud, quod probat, & Exemplum seu singulare illud, quod probatur. Dissimilitudo autem enervat vim
Exem-

Exempli, nisi constet illa in eo, quod probatur, aut quod probandum Exemplum affertur, similia. Nam satis est, si in eo, quod probamus, similitudo sit, licet in aliis quàm plurimis sit dissimilitudo.

CAPUT. IV.

De

DEMONSTRATIONE.

THEOREMATA.

Egimus, pro instituti ratione, sat multis de syllogismo secundum Formam considerato. Nunc tempus postulat, ut de eodem, secundum Materiam spectato, quàm fieri poterit brevissime, differamus.

1. Est ergo syllogismus ratione Materiæ vel Necessarius, vel Probabilis. Illam Apodicticum sive demonstrativum: hunc Topicum sive Dialecticum quoque nominant. Illius Finis Scientia, hujus Opinio

2. Demonstratio ergo est syllogismus Scientiæ accommodatus: ut si probes; hominem esse rationalem, aut flebilem, quia rationalis est.

3. Aristoteles eum duobus ferè modis definit: ut scilicet Fine, ad quem collineat: altero à Materia, ex qua constat.

4. Per Finem seu Effectum proprium hunc in modo: Demonstratio est syllogismus scientialis, sive scientificus, aut scientiam pariens.

5. Scientia est cognitio rei necessariæ per causam. ut habet Aristoteles, Scire est causam cognoscere, propter quam res est, quod ejus rei causa sit & aliter

aliter se habere nequeat.

7. Unde sicut ad Scientiæ acquisitionem tria necessario requirantur; Subiectum, Affectiones & Principia: sic & Demonstrationis tres veluti partes sunt; Subiectum, Affectio & Principia.

8. Subiectum est id, de quo demonstrandum est aliquid, puta proprium $\pi\alpha\theta\theta\epsilon$ sive Affectio. Et relictum Datum vocatur.

9. Affectio est accidens proprium, quod per se Subiecto inesse demonstratur per Principia. Et relictum Quæsitum dicitur. Aristoteles etiam lib. 1. post. cap. 7. Conclusionem nominat.

10. Principia sunt, per quæ fit Demonstratio: ut si ostendas, risibilitatem esse affectionem, quæ homini, ut primo subiecto, inhaeret per rationalitatem, tanquam per causam proximam.

11. Principia hæc vel sunt Essendi, vel Cognoscendi.

12. Principia Essendi sunt, quæ essentiam rei constituunt: ut; Genus & Differentia: Materia item & Forma. Hæc Incomplexa vulgo dicuntur.

13. Principia Cognoscendi sunt, quæ licet essentiam non ingrediantur, ad rei tamen cognitionem nostram manu veluti ducunt.

14. Et sunt vel Accidentia, ex quibus innotescere substantiam alibi docet Aristoteles, vel Effecta, vel Propositiones, quæ sine ulla probatione in sua Scientia accipiuntur, aut (si id necessitas flagitet) in alia Scientia probantur.

15. Principia illa Cognoscendi, quæ Complexa & Propositiones dicuntur, hic præcipue intelligimus. Græcis Αξιώματα , Latinis Dignitates, Canonones, Maximæ dicuntur.

16. Eaque vel Communia sunt, vel Propria.

17. Communia iterum vel Generalissima sunt, vel Generalia.

18. Gene-

18. Generalissima, quæ, ut omnibus Scientiis conveniunt, sic omnibus Demonstrationibus inserviunt: ut; impossibile est idem simul esse & non esse. Tale est & illud; Quod fieri potest per pauciora, non debet fieri per plura.

16. Generalia, quæ, quamvis non omnibus, pluribus tamen Scientiis & Demonstrationibus communi sunt & inservire possunt. Sic enim illud; Si ab equalibus æqualia demas; ea, quæ remanent, erunt equalia, commune est & Arithmeticæ & Geometricæ, Numero & Magnitudini.

20. Principia propria sunt, quæ uni tantum Scientiæ conveniunt, quæque vel uni, vel pluribus Demonstrationibus inservire possunt: ut in Physicâ; Ex nihilo nihil fit: in Medicina; Contraria contrariis curantur.

21. Sic fuit definitio Demonstrationis per Finem: Nam verò, quæ assignatur per Materiam, ex quâ Demonstratio conficitur, ut ad Finem istum recto tractu perveniat, sic expressit Aristoteles lib. 1. post. cap. 2. est Syllogismus ex Sumptionibus veris, & primis & immediatis, & notioribus & prioribus, & manifestis Conclusionis. Capite autem 4. inquit; Demonstratio est Syllogismus ex necessariis.

22. Propositiones veræ dicuntur, quarum Prædicata sive Attributa verè & indissolubili nexu Subiectis conveniunt. Sive, quæ falsæ esse non possunt, quæque necessaria habentur, quod aliter se habere non possunt.

23. Necessitatis gradus tres ab Aristotele ponuntur, κατὰ παντός de omni, καθ' αὐτό per se & καθ' ἑαυτὸν, universaliter primum, sive quatenus ipsum.

24. Propositio de omni est propositio æterna veritatis: sive quæ omnino est universalis: id est, tam tempore temporis & loci, quàm ipsius subiecti: ut; Omnis homo est animal.

D d

25. Propo-

25. *Propositio per se est, cujus predicatum sub-
jecto per se convenit : id est, neque per aliud, neque
per accidens.*

26. *Est porro propositio per se triplex ; in prædi-
cando, existendo & causando.*

27. *Propositio per se in prædicando est, cum in-
ter predicatum & subiectum essentialis est nexus. Huius duo sunt Modi.*

28. *Primus modus per se in prædicando est,
cum predicatum est de essentia, vel ipsa essentia sub-
jecti: sive ingreditur definitionem subiecti, aut est ip-
sa ejus definitio.*

29. *Hoc ergo tribus modis contingit. 1. cum
predicatum est Genus subiecti, sive proximum, ut;
homo est animal, sive remotum, ut; homo est
corpus. 2. cum predicatum est Differentia sub-
jecti, sive proxima, ut; homo est rationalis, sive re-
motum, ut; homo est sensitivus. 3. cum prædica-
tum est ipsa Definitio subiecti: ut; homo est animal
rationale.*

30. *Secundus modus per se in prædicando est,
cum subiectum est de essentia & quidditate prædicati
sive, cum predicatum ita affectum est, ut definitum
possit sine mentione subiecti : ut; homo est ratio-
nalis:*

31. *Ad hunc modum omnes istæ pertinent propo-
sitiones, in quibus predicatum est proprietas, pro-
prium πᾶσι, sive affectio reciproca.*

32. *Huius duobus modis dicendi per se oppositi sunt
unus modus in prædicando per accidens, cum valde
intercedit vinculum essenziale inter prædicatum, illud
& subiectum. Sive, cum neque predicatum est hanc
definitio, aut de definitione subiecti, neque sub-
iectum est definitio, aut de definitione prædicati:
cum Accidens commune, quod quinti prædicati
bilis vocant, de subiecto dicitur: ut; cygnus est al-
bus, quæ quidem propositio de omni est, per se verò
est.*

33. *Propositio per se in existendo est, cuius sub-
jectum per se existit, nec ulli alteri inhæret: sive, cum
existentia prædicatur de Substantia: ut in his & si-
milibus propositionibus de secundo (ut loquuntur)
adjacentes; homo est, Plato est.*

34. *Hic modus ad demonstrandum quidem est in-
utilis, quia termini illius non sunt realiter distincti,
certur tamen ab Aristotele & ejus Interpretibus ad
demonstrandum.*

35. *Propositio per se in causando est, in quâ
causa externa prædicatur de suo effectu, vel effe-
ctus de sua causa. Unde duo sunt Modi per se in cau-
sando.*

36. *Primus est, cum prædicatum est causa ex-
terna subjecti, eaque vel Efficiens per actionem ex-
ternam, non verò per emanationem, ut; Pestilen-
tia oritur ex corruptione aëris, vel Finalis, ut;
Saurus est necessarius ad respirandum, Oculus ad
videndum &c.*

37. *Secundus modus per se in causando est, cum
effectus prædicatur de causa externa: sive, cum præ-
dicatum est effectus subjecti: aut, si mavis, cum sub-
jectum est causa efficiens prædicati, ita ut neutrum
eorum insit in altero, ut in subjecto inhætionis:
Interpositio terræ inter Solem & Lunam est
Eclipsis: Electus vocatur: Vocatus justificatur:
Fidei credentes salvantur.*

38. *Propositioni per se in causando opponitur iste
modus prædicandi per accidens, quo causa fortuita,
valde remota de effectu prædicatur, aut contrâ,
illud dicitur per accidens hoc loco, quod prop-
ter hanc causam non est: ut; cum hostis dicitur sa-
visse Pheræum Jasonem, & Pluvia dixisse aliquem
luminem, si, ob eam, in antrum se receperit, ubi
saurus erat absconditus.*

39. *Tertius necessitatis gradus, sive, quatenus
est, est, cum prædicatum non tantum universa-
le & per se, sed etiam primò, immediatè & re-*

ciprocè de subjeſto prædicatur: ſive, cùm prædicatum convenit ſubjeſto, quatenus ſubjeſtum eſt tale: vel, ut loquuntur, cum reduplicatione ſubjeſti. Sic cùm dico; Homo eſt riſibilis, prædicatum eſt καθόλου πρῶτον, quia riſibilitas convenit homini, quatenus homo eſt. Cùm verò dico; homo ſentit, prædicatum non eſt quatenus ipſum: quia ſentire non reciprocatur cum homine, neque ineſt homini, tanquam primo ſubjeſto, ſed animali, cui ſentire immediatè convenit & reciprocè.

40. Nihil ergo convenit & prædicatur quatenus ipſum, niſi ſit vel Differentia proxima Speciei ſive Subalternæ, ſive Specialiſſimæ, vel Definitio ejusdem Speciei, vel Proprietas ab ejus eſſentia emanans.

41. Graduum iſtorum poſterior præcedentis ſemper perfectionem includit, & aliquid illi perfectionis propriæ ſuperaddit: primus namque ſolam naturæ univerſalitatem, ſecundus addit eſſentialem naturam, tertius etiam reciprocationem.

42. Neque tamen neceſſum eſt, in omni omnia Demonſtratione, omnes iſtos Neceſſitatus gradus inveniri: ſed tantum, ſi Medium ſit cauſa utriusque extremi: ut; Omne rationale eſt riſibile. Omnis homo eſt rationalis. Ergo omnis homo eſt riſibilis. ubi τὸ rationale eſt cauſa & hominis, & riſibilitatis, quæ eſt in homine.

43. Ex hiis patet, Propositiones in Demonſtratione eſſe veras. Requiritur præterea, ut ſint primæ & immediatæ.

44. Propoſitio prima hoc loco eſt, quæ ab effectu proxime abeſt, quæque poſitâ, effectus ipſe requiritur, licet nulla alia cauſa interveniat. Unde.

45. Propoſitio immediata eſt, quæ non eſt ab effectu prior ſecundum naturam, per quam ſimpliciter demonſtrari poſſit, prædicatum ineſſe ſubjeſto: ſive cùm nullum inter hæc duo intervenit medium, pro

ter quod illud huic insit : ut; Homo est animal rationale.

46. Estque duplex: nam vel est immediata ratio-
ne Subjecti, vel ratione Causæ.

47. Propositio immediata ratione vel immedia-
tione Subjecti est, cùm prædicatum non inest alte-
ri subiecto priori, aut prius, quàm illi, cui inesse
dicitur, quamvis fieri possit, ut illi insit, mediante
aliqua causa: ut; Homo est risibilis: homo enim
est primum, adequatum & immediatum risibilita-
tis subiectum, inest tamen illi risibilitas, per ratio-
nalitatem, tanquam per causam.

48. Propositio immediata immediatione Causæ
est, cùm nulla est causa media, per quam demon-
strari possit, prædicatum inesse subiecto: sive, cu-
m non potest assignari causa, ita ut veritas ejus non
pendeat ex aliis: ut; Omnis homo est rationalis:
Omne rationale est risibile.

49. Opus est insuper, ut Propositiones Demonstra-
tionis sint Conclusionem notiores & priores. Quod duo-
bus modis potest contingere. 1. nobis, sive quoad nos.
2. naturâ, sive secundum naturam rerum.

50. Quoad nos priora & notiora (inquit Ari-
stoteles) appello ea, quæ sunt propinquiora sensui:
singularia; id est, causæ particulares. Sic no-
bis est, Patrem, quàm Solem, causam esse
solis.

51. Secundum naturam & Simpliciter priora
& notiora, quæ remotissima sunt à sensibus:
maximè universalia; id est, causæ maximè u-
niversales, quæ vulgò universalia in causando di-
cuntur: ut Deus, qui est omnium rerum cau-
sa.

52. Cùm Demonstratio contineat proximam causam
Conclusionis, id est, prædicati Conclusionis, primariò
præcipuè ex notioribus naturâ procedit, & conse-
quenter ex notioribus nobis, ob quorum cognitionem fit

D. d. 3.

Demon-

Demonstratio: ex causis quippe notis facile in effectuum notitiam deducimur.

53. *Hinc Demonstrationes alia fiunt ex notioribus nobis, ordinem naturæ secutis, ut quæ à Causis ad Effecta procedunt, alia ex notioribus nobis, ordinem naturæ contrarium tenentibus, ut quæ ab Effectis ad Causas progrediuntur.*

54. *Ultima tandem Propositionum Demonstrationis conditio est, ut sint causa Conclusionis: id est, ut contineant causam proximam effectus demonstrabilis, sive Affectionis, quæ in Conclusionem de Subiecto predicatur.*

55. *Premissa possunt esse causa Conclusionis duobus modis. 1. cur Conclusio sit. 2. cur nos sciamus, esse ejus causas: ut; si demonstraretur Eclipsis de Luna per interpositionem terræ, illa interpositio in rerum natura est causa, cur Eclipsis sit in Luna, in nostro intellectu est causa, cur sciamus, Lunam deficere, seu Eclipsin esse in Luna.*

56. *Est porro Demonstratio Aristoteli duplex una τὸ Διότι, sive, Propter quid, altera τὸ ὅτι, seu quòd.*

57. *Demonstratio propter quid est, quæ causam, propter quam predicatum Conclusionis subiecto inesse assignat: sive, quæ Effectum vel proprium prædicatum primo subiecto inesse per primam & simpliciter proximam causam efficientem, aut finalem inesse demonstrat: ut; Omne rationale est risibile. Omnis homo est rationalis. Ergo omnis homo est risibilis.*

58. *Per hanc acquiritur Scientia simpliciter dicta. Unde & Demonstratio Simpliciter, Demonstratio potissima, & Demonstratio causæ, & à priori dici meruit: Græcis ἡ κυρίως ἀπόδειξις, & ἀπὸ δεξις ἀπλῶς.*

59. *Demonstratio quòd est, quæ tantum probat, predicatum inesse Subiecto: id est, Subiectum esse tale. Sive, quæ non causam, sed tantum, quod res sit ostendit.*

60. *Hæc*

60. Hac participatione solum Demonstratio est, quia conditiones quasdam potissima Demonstrationis participat.

61. Dicitur quoque Demonstratio à posteriori, item Demonstratio Signi, Græcis ἡ δὲ ἀποδείξις ἀπὸ σημείων.

92. Estque duplex: una Perfectior & utilior, altera Imperfectior & minus utilis.

63. Perfectior est, quæ ex effectu immediato anteriore causam proximam venatur & infert: Sive, in quâ Medium est Effectus, causa autem est Prædicatum Conclusionis: ut; Quod non scintillat, prope est. Planetæ non scintillant. Ergo Planetæ prope sunt. Dicitur Demonstratio ex effectu.

64. Imperfectior est, in qua ex causa remota infertur effectus: sive, cum Effectum est prædicatum Conclusionis, Causa remota est Medium. Vel, si mavis, cum ostenditur, Prædicatum Conclusionis non inesse ei, quod ipsius subiectum non est: ut; Omne respirans est animal. Nullus paries est animal. Ergo nullus paries respirat.

QUESTIONES.

I An, & quid sit Demonstratio?

Prius agitur de Demonstratione, quàm de Syllogismo Topico: quòd ille hoc sit prior, tum propter perfectionem Materia, quia est ex necessariis, tum ex parte Finis, quia facit scire simpliciter.

Qui ex Antiquis asserabant, nihil certo sciri, tollebant è medio Demonstrationem. Aristotelis calumniator initio lib. 9. Scholl. Diall. eam monstrum horrendum vocat, aitque, per naturam nullum

eius exemplum esse posse. Sed facile refellitur: certum quippe est, neque puto, quemquam eò impudentiæ devenisse, ut negare audeat, dari proprias rerum affectiones, propriaque $\pi\acute{\alpha}\theta\eta$ & accidentia ab essentiâ subjecti necessario fluentia, adeoque illi necessario & per causam existentia.

Demonstratio multis modis definitur. 1. *Syllogismus faciens scire.* 2. *Syllogismus ex veris & primis, vel ex iis, quæ per illa cognitionis sui principium sumpserunt.* 3. *Syllogismus ex necessariis.* 4. *Syllogismus certus & evidens.* In quibus omnibus *Syllogismus* est Genus, quo *Demonstratio* convenit cum *Syllogismo Topico.* Tò faciens scire est *Differencia* sumpta ab *Effectu*, qui producitur in ipsa *Demonstratione*, & *implicitè* significat, *Demonstrationem* compositam esse ex propositionibus certis & evidentibus: cum enim scientia actualis, genita in *Demonstratione*, sit cognitio certa & evidens, comparata per discursum. Antecedens illius necessario certum esse debet & evidens. Secunda quoque *Definitio* indicat, constare *Demonstrationem* ex certis & evidentibus: quia talia sunt prima principia, & propositiones, per ea demonstratæ, ex quibus etiam docet Aristoteles fieri posse *Demonstrationem.* Tertia quoque *Definitio* *Demonstrationis* essentiam rectè explicat: cum *propositiones necessariae* significant etiam *certas & evidentes*, totaque essentia *Demonstrationis* sita sit in *Syllogismo* composito ex propositionibus certis & evidentibus. In quartâ *definitione* τὸ certus excludit *Syllogismum Dialecticum*, in quo est aliqua saltem propositio incerta: τὸ vero evidens *Syllogismum* rejicit *Theologicum*, in quo est aliqua propositio obscura, etsi certa, proveniens ex *Fide.* Ubi

Nota I. In his *Definitionibus* non poni *ex causis*, quia hæc particula solùm ingreditur *definitionem* *Demonstrationis* propter quid. Hic autem definitur

finitur Demonstratio in genere, continens sub se
tam eam, quæ quod sive quia, quàm quæ propter
quid dicitur. Quamvis dici commodè possit, Me-
dium, in omni Demonstratione, semper esse cau-
sam Conclusionis formaliter: id est, Medium, sive
sit effectum, sive aliud quid, semper esse causam,
quare talis Conclusio consequatur.

Nora II. Additum suprà fuisse τὸ evidens, li-
cet id speciatim non expresserit Aristoteles, quia
solum cognoscebat certitudinem naturalem, quæ,
cum esse non possit sine evidentiâ, satis illi videba-
tur significata per τὸ certus.

Objicies contra definitionem primam; Aristote-
les cap. 2. lib. 1. post. (& nos in Theor.)
Scientiam definit cognitionem illam, quæ gigni-
tur in Demonstratione. Ergo ineptè Demonstra-
tio definitur Syllogismus faciens scire: siquidem
committitur circulus vitiosus, sumendo Demon-
strationem, tanquam notioem, ad explicandam
Scientiam, per quam statim explicatur Demon-
stratio.

Resp. Cum Toletio, Aristotelem non definire
Scientiam per Demonstrationem, sed asserere dun-
taxat, se locutum fuisse de illa Scientia, quæ ac-
quiritur per Demonstrationem, ut satis indicat con-
textus, recteque explicat Zabarella. Si tamen
aliqua cognitio Demonstrationis aliunde suppona-
tur, concedo; Scientiam posse definiri per Demon-
strationem, ita ut in ejusmodi definitione non uta-
mur noticia Demonstrationis, habita per ipsam Sci-
entiam, per quam postea definienda est, sed aliunde
comparata.

Obj. 2. Definitio quoque & Divisio pariunt Sci-
entiam. Ergo τὸ pariens scientiam, vel faciens scire
non distinguit Demonstrationem ab aliis sciendi
Modis.

Resp. Definitionem & Divisionem satis excludi
per vocem Syllogismus. Deinde hic non est nobis ser-

de quavis Scientia, sed de *Dianoëtica* tantum, quam *Definitio* & *Divisio* non pariunt.

Præter definitiones jam allatas, aliam ex Aristotele supra posuimus; Demonstratio est Syllogismus ex sumptionibus veris, primis & immediatis, notioribus & prioribus, & causis Conclusionis. Propositiones ergo sive Præmissæ in Demonstratione quatuor requirunt condiciones.

1. Sint *veræ*: quia, quod falsum est, non cadit sub Scientiam. Si ergo id, cujus est Scientia, verum est, debent etiam Præmissæ esse veræ: quia, licet *per accidens*, ex Antecedente falso, colligi possit Consequens verum, sciri tamen ex eo verum non potest: quia falsum non est causa veri.

2. Sint *primæ & immediatæ*, sive *indemonstrabiles* (quæ tria idem sunt) quia si Præmissæ non sunt primæ seu indemonstrabiles, non sciuntur perfecte, nisi prius per alias demonstrantur: si autem demonstrantur per alias, cum non fiat progressus in infinitum, deveniemus ad aliquas primas & indemonstrabiles: adeoque Demonstratio constat ex indemonstrabilibus, si non semper *actu & formaliter*, saltem *virtute*. Dicuntur etiam *primæ*, quia debent esse proximæ & propriæ, non autem communes. Si *ad primæ* sumatur hoc posteriori modo, hoc erit discrimen inter *primas & immediatas*, quod *primæ* opponantur *communibus*: *immediatæ* vero propositionibus *demonstrabilibus*.

Objicies: Fieri potest, ut Minor Demonstrationis non sit immediata: cum possit esse demonstrabilis per aliam Demonstrationem. Ergo non omnes Præmissæ Demonstrationis debent esse primæ seu indemonstrabiles.

Ut satisfiat huic Objectioni, sciendum est ex Averroë, duplicem esse Demonstrationem potissimam: alteram *Simplicem*, alteram *Compositam*. Illa vocatur Simplex, cujus Major & Minor sunt immediatæ: illa Composita, cujus Minor supponit
aliam

illam Demonstrationem. Et dicitur *composita*, quia componatur ex duabus Demonstrationibus. Unde patet, hanc Minorem ita esse mediatam, ut tamen sit immediata *virtualiter*. Hoc posito,

Resp. Utramque Præmissam esse immediatam, non tamen Minorem semper esse immediatam *actu*, sed vel *actu*, vel *virtute*. Patet hoc ex cap. 1. libri 1. Topice. ubi hæc verba leguntur; *Demonstratio est, cum ex veris & primis Syllogismus constat: vel ex ejusmodi, quæ à quibusdam veris & primis cognitionis principium sumpserunt*: quæ postrema verba. de sola Minore sunt intelligenda, non de Majore: quia, si Major per alias priores Propositiones demonstrata esset, ea, quam componeret, Demonstratio vocari non posset *simplex*, sed esset Demonstratio à causa remota.

3. Sint *Conclusione notiores & priores*. Priores quidem, quia sunt causæ Conclusionis: notiores vero, quia per Præmissas cognoscitur Conclusio: idem autem, propter quod res cognoscitur magis cognoscitur: nam propter quod unumquodque tale est, illud magis est tale, si vere in utroque sit illa affectio, secundum quam inter se comparantur, & ipsa capax sit intensiōis & remissionis.

4. Sint *causæ Conclusionis*: quia Scire est causam cognoscere, propter quam res est, quod illius causa sit. Dicuntur causæ, quia sunt causæ, cur Conclusio sit, & cur cognoscatur. Et sunt causæ, quia continent causam (puta Medium) propter quam Affectio convenit subjecto. Et ipsæ propositiones seu cognitiones sunt causæ, cur Intellectus cognoscat, *Affecticnem* convenire *Subjecto*, per talem *Causam*.

I I. *An omnis doctrina & disciplina Dianoëtica fiat ex antecedente cognitione?*

NOta I. Cognitiono antecedens vocatur *præcognitio*, & est noticia aliam ita præcedens, ut illam faciat, aut saltem dirigat. Omnis autem nostra naturalis cognitio, de qua solummodo hic sermo est, vel *Sensu* fit, vel *Intellectu*. *Sensu*, five *sensitiva cognitione*, cognoscimus res singulares, corporeas, sensibiles, accidentales, idque *ἁπλως*, uno momento, & sine ullo discursu, ut, cum video *hircum*, statim percipio, esse *hircum*. Hæc vocari potest cognitio *preparans*. Cognitiono, quæ Intellectu fit, vel *sine discursu* fit, vel *cum discursu*. Quæ sine discursu fit, est *Dirigens*, vel *Faciens*. *Dirigens* est cognitio *terminorum simplicium*, per primam mentis operationem, *subiecti prædicati*, quæ disponit Intellectum: ut, si intelligendum sit hoc Axioma; *Totum est majus sua parte*, prænosse oportet, quid *Totum*, quid *Pars* sit. Hæc vocari potest cognitio *secundum viam formationis*: Intellectus enim conceptibus seu speciebus, tanquam formis quibusdam, informatur. *Faciens* five *Agens* est, quæ efficit assensum Conclusionis, & est cognitio *primorum Principiorum*, per secundam mentis operationem, quæ facit, ut Conclusionem intelligam. Hæc vocari potest *Independens*, & *secundum viam verificationis*: proprie enim veritas est in secunda mentis operatione. Quæ cum discursu fit, Intellectus cognitio, Themistio *Ἀνωτά* vocatur: Aristoteli *Διανοητική*, cui quidem voci exprimendæ nullam Latini, teste Pacio, habent respondentem. Scholastici *Discursivam* dicunt, Pacius *Ratiocinativam*, qua, per tertiam mentis operationem, cognoscimus Enunciationis alicujus veritatem, ex veritate alterius ante cognitæ. Unde *Dependens* ea dicitur: ut, si colligam; *Nivem esse albam*, quia *disgregat visum*: hoc est, spiritus visorios.

Nota

Nota II. Doctrina & Disciplina *re idem sunt*, *ratione differunt*: quatenus enim à docente traditur, vocatur doctrina: quatenus à discente recipitur, disciplina. Additur autem *Dianoetica*, ut melius intelligatur, de qua cognitione sit sermo. Quæstio igitur hic est, an fiat, seu dirigatur Conclusio, sive eius cognitio, à præexistente alia cognitione? Ut rem paulo altius repetam;

Resp. I. Sensitiva cognitio, *exteriori sensu facta*, præsupponit aliquando aliam cognitionem sensitivam externam, aliquando non. Nam, ut videatur color, præsupponitur visio luminis, nec color videtur, nisi lumen videatur: prima autem visio luminis aliam non præsupponit: ut cum infans primum lucem intuetur.

Resp. II. Cognitio sensitiva, *sensu interno facta*, aliquando præsupponit aliam sensitivam, aliquando non. Imaginatio enim præsupponit cognitionem sensitivam externam. Sed phantasia, per quam res *non sensatas* percipimus, non præsupponit cognitionem sensitivam externam: ovis namque apprehendit lupum, ut inimicem, & tamen nullo sensu externo inimicitias percepit.

Resp. III. Cognitio intellectiva *simplex*, in prima operatione Intellectus, præsupponit aliam cognitionem, puta sensitivam: *nihil enim est in Intellectu, quod non prius aliquo modo fuerit in Sensu*. Unde cæcus natus non potest concipere colorem, quem numquam vidit.

Resp. IV. Cognitio intellectiva *complexa*; per secundam operationem Intellectus, præsupponit cognitionem terminorum simplicem: nemo quippe cognoscit, *omne totum esse majus parte*, nisi cognoscat *Totum & Partem*. Et, omne principium requirit præcognitionem aliquam vel *Dirigentem*, ut, quod probatur Inductione, vel *Facientem*, ut quod probatur ratione.

Resp. V. Omnis cognitio, quæ fit per discursum, pendet

pendet ex cognitione Præmissarum, five Antecedentis. Probat hoc Aristoteles 1. *Inductione*, quia tam Mathematicæ, quàm aliæ scientiæ, ita docentur & addiscuntur. 2. *A simili*: nam & Dialecticus ita argumentatur, & Orator itidem persuadet semper ex præcognitis. Patet idem ex *perientia*, quæ docet, non scire nos Conclusionem, nisi sciamus Præmissas. Et ratio est, quia nemo scit Effectum, nisi sciat Causas. Conclusio autem est effectus Præmissarum. Ergo, ad cognitionem Conclusionis, requiritur cognitio Præmissarum.

Dices: Est Doctrina circa ipsa Principia. At hæc non fit ex præcedente cognitione. Ergo non omnis doctrina ex præcedente fit cognitione.

Resp. Principiorum nec doctrina est, nec disciplina: quia doctrina est illorum, quæ putamus esse falsa, vel de quibus dubitamus, quæ tamen per discursum vera, aut probabilia apparent. Sed de Principiis non est dubitatio. Responderi quoque aliter potest ex Resp. IV. Et alia inferius de Principiorum cognitione dicentur.

Quæres, Quot sint *Præcognitiones* & quot *Præcognita*, necessaria ante assensum Conclusionis? Antequam respondeatur,

Nota: Præcognita dicuntur, quæ ante ingressum Demonstrationis cognoscenda sunt. Præcognitio vero five prænotio est, per quam Præcognita noscuntur.

Resp. I. Prænotio ab Aristotele dividitur in prænotionem *quod sit* & *quid sit*. Prænotio *quod sit* est duplex: una, qua rem esse, vel esse posse; altera, qua Propositionis veritatem, cognoscimus. Prænotio *quid sit* similiter est duplex: una *quid Rei*, altera *quid Nominis*. Prior est, qua, *quid res sit*; posterior, qua, *quid nomen significet*, cognoscitur. Illa est *Philosophica*, hæc *Grammatica*. Philosophi namque est scrutari rerum essentias, Grammatici vocum significationes.

Resp.

Resp. II. Præcognita sive *Prænoscenda* sunt tria; *subiectum, conclusio & Principia*, ut habet Aristoteles lib. 1. post. c. 7. ubi per *conclusionem* intelligit *Affectionem*, quæ concluditur & probatur de *subiecto*: statim quippe subicit; id autem est, quod *aliqui generi per se inest*.

Obj. Eriam Medium est prænosendum ante assensum Conclusionis, cum sit terminus Syllogismi potissimus, & Conclusionis, quam non ingreditur, causa. Ergo quatuor sunt Præcognita.

Resp. Terminum Medium esse quidem prænosendum ante assensum Conclusionis, non tamen *per se*, saltem *necessario*: sed sufficere, si cognoscatur, ut inclusus in Principiis.

Resp. III. De *subiecto* Scientiæ præcognoscenda est definitio Nominis: id est, sciendum est, quid nomen illius rei, quæ *subiectum* dicitur, significet. Prærequiritur enim aliqua subiecti cognitio. Ergo saltem ea, quæ est *quid nominis*: quamdiu enim hoc ignoratur, nullus patet aditus ad cognitionem scientificam illius rei, quæ *subiectum* dicitur. 2. Illud est præcognoscendum in scientia, quod probari non potest. Sed significatio nominis probari non potest. Ergo præcognoscenda. Unde ei, qui tradit Scientiam, si quid nomen subiecti designet, discipulus ignorat, illud explicandum est, non probandum: quia nihil est notius in tota illa Scientia, quod ad probationem illius significacionis usurpari possit.

Resp. IV. Non est *semper* necessarium in scientia præcognosci definitionem essentialem subiecti: quia sæpe in scientia, cujus est subiectum, reperiuntur aliqua, per quæ probari illa potest, licet non à priori. At, quod probari potest in aliqua scientia, non est necessario præcognoscendum. Cornelius itaque Martini distinguit, dicens; hanc præcognitionem necessariam non esse in *scientia confusa*: at, si de ordine *distinctæ cognitionis* loqua-

loquamur, definitionem subjecti perfectam, ante omnia, debere esse præcognitam.

Resp. V. De Subjecto *ut plurimum* præcognosci debet *quod sit*, sive esse verum Ens, & existere, vel saltem posse existere: nihil enim est notius in Scientia, quàm Subjectum existere: v.g. *Eclipsa Luna*, aut *Fulmen*. Dixi autem *ut plurimum*, tum quia, si Existentia sit paulò obscurior, probanda est per scientiam superiorem, non autem per ea, quæ pertinent ad scientiam talis objecti: per quid enim probaretur? tum quia interdum quæritur de ipsa Existentia Subjecti: ut; *An Vacuum sit*, vel *esse possit in natura*? Ergo non semper præcognoscendum est, Subjectum existere.

Resp. VI. Præcognoscendum est semper de *Affectione quid nominis*, sive quid significet: tum quia nihil est notius, per quod probari possit: tum quia Quæstio definiri & decidi non potest, nisi præcognoscatur significatio nominis, quo Affectio exprimitur. Quod autem ad definitionem essentialem attinet, ea necessariò præcognoscenda non est: quia id non est necessum, ad decisionem Quæstionis, de subjecto cognosci. Ergo multò minus id necessum erit de Prædicato cognosci. Hoc tamen non impedit, quo minus id aliquando accidat.

Resp. VII. *Quod sit* Affectio in subjecto, necessum non est præcognosci: quia quæstio est, an tale Prædicatum conveniat subjecto, vel ei insit eo modo, quo potest. Ergo id non debet supponi, aut prænosci ante conclusionem demonstratam. Potest tamen fieri, ut præcognoscatur *quod sit* Affectio: quia fieri potest, ut ipsa Affectio sit manifestissima in ipsa scientia: qualis est *Motus in Physica*. Sed illud est ex accidenti.

Dices: Responsio hæc repugnat *Experientia*: nam Philosophi prius cognoverunt Effecta, sive Passiones & Prædicata, indeque Causas indagârunt, & per eas demonstrârunt. Ergo Passio seu Affectio,

ante

ante Demonstrationem , præcognoscitur.

Resp. Verum esse , quod objicitur in his , qui scientias invenerunt : his enim prius Eclipsis innouit , quàm ejus Causa : falsum in illis , qui doctrinâ & disciplina scientias acquirunt. Hinc in Physica invenienda prius noscitur Effectus , quàm Causa , quia ille hac est notior : ut notius est, esse Eclipsin, quàm interpositionem terræ. In Mathematicis non cognoscitur prius effectus, quàm Causa : quia in illis causæ sunt notiores , Principia puta Mathematica sunt notiora conclusionibus.

Resp. VIII. De Principiis cognoscendi complexis præcognoscendum est , quod sint : id est, quod vera sint, & quòd prædicatum conveniat subjecto : nam, ad inferendum consequens , necessario supponendus est assensus Antecedentis , quod semper est Principium complexum. Deinde de iisdem etiam præcognoscendum est , quid significant : siquidem , ignoratis terminis, ipsa Principia ignorantur, nec verè cognoscuntur.

Resp. IX. Principia essendi , si demonstrari possint à posteriori , non necessario præcognoscuntur : quicquid enim in aliqua Scientia totali , per aliquid notius , in eadem scientia contentum , probari ac demonstrari potest , id non necessario præcognoscitur . Dico ; à posteriori , quia Principium , ut principium , non potest à priori demonstrari.

III. Quomodo dividenda sit Demonstratio ?

Dividitur Demonstratio I. ratione Quantitatis in Universalem & Particularem. Illa Passionem primo & immediate demonstrat de Subjecto adequato & universali. Hæc conclusionem habet particularem, vel saltem non prædicat Passionem de Subjecto adequato & proximo : ut si probes ; *Omnem hominem esse sensitivum*. Harum Uni-

Universalis præstantior est, quia generat perfectiorem Scientiam.

Dividitur 2. ratione *Qualitatis* in *Affirmativam*, & *Negativam*, juxta qualitatem Conclusionis, quæ demonstratur. Harum Affirmativa est prior: generat enim Scientiam perfectiorem, cum sit perfectius scire id, quod res est, quàm id, quod non est.

Dividitur 3. ratione *Medii*, in eam, quæ *Ἀπὸ τῆς αὐτῆς*, & quam *τὸ δὲ π* vocari diximus in Theorematis. Hæ duæ ultimæ species partim conveniunt, partim discrepant. Conveniunt, quia utraque componitur ex propositionibus evidentibus, & necessariò ex notioribus nobis: nam omnis Demonstratio est verus discursus, in quo cognitio Antecedentis est causa cognoscendi Consequens: quo fit, ut Antecedens illius debeat esse prius, & magis notum nobis, juxta illud; *Propter quod unumquodque tale est, illud magis est tale*. Differunt vero, quia Demonstratio *τὸ ἀπὸ τῆς αὐτῆς* sive *propter quid*, cum ostendat rem, per veram causam per se, procedit ex Antecedente priori & notiori, non solum secundum nos, sed etiam secundum se: Demonstratio autem *τὸ δὲ π*, sive *quod*, non exigat hanc conditionem: potest enim procedere ab Effecto, vel ab aliquo Signo, quod non sit natura sua prius Conclusionem. Circa hanc Divisionem.

Quæres 1. An sit legitima? Resp. Esse: quia nihil hic deest, nihil redundat, & comprehendit sub se omnem Demonstrationem hæc divisio, contra quam voluisse videntur Averroës & Cætanus.

Dices: Demonstratio, ducens ad impossibile, est vera Demonstratio. Hæc autem sub neutro membro continetur. Ergo non est legitima divisio.

Resp. Contineri eam sub allatâ divisione, & modo

do esse Demonstrationem propter quid, modò
 quod five quia, maxime quando fit per Syllogis-
 mum hypotheticum, in quo, conclusio aliquo im-
 possibili, ipsummet destruimus, argumentando à
 destructione Consequentis, ad destructionem An-
 tecedentis. v. g. neget aliquis; *Brutum non esse ra-
 tionale statim concludam; Ergo est rationale*: tum
 sic argumentabor; *Si brutum est rationale, discur-
 rit. At non discurrit. Ergo non est rationale.* Cùm
 ergo destructio Consequentis non continet causam
 destructionis Antecedentis, est Demonstratio $\delta\tau\iota$:
 cum verò continet causam destructionis Antece-
 dentis, est Demonstratio $\delta\iota\theta\tau\iota$: ut; *Si Equus esset
 discursivus, esset rationalis. Sed non est rationalis.
 Ergo non est discursivus.* Neque tamen est, quod
 quis hinc colligat, omnem Syllogismum, deducen-
 tem ad impossibile, esse Demonstrationem: sed eum
 tantum, qui constat ex propositionibus necessariis,
 certis & evidentibus.

Quæres I I. Qualis sit allata Divisio?

Esi aliqui, non improbabiler, existiment, esse
 Generis in Species, adeoque esse *Univoci* in Uni-
 vocata, magis tamen consentaneum est Aristoteli &
 veritati, eam esse *Analogi secundum proportionem in*
Analogata. Nā Demonstratio $\tau\tilde{\iota}$ $\delta\tau\iota$ est imperfectis-
 sima, & non reddit Intellectum quietum & certum
 de notitia rei. Ergo non participat perfecte rationem
 Demonstrationis: est enim inventa Demonstratio, ad
 pacandum Intellectum, circa cognitionem rerum,
 quas ex terminis non vider. Ant. prob. Intelle-
 ctus namque inquisitio non sistit, nisi cognita re,
 ut est in se: quod Demonstratio $\delta\tau\iota$ præstare non
 potest: cùm rem verè dependentem non ostendat,
 quatenus dependens est, si quidem eam per Causam
 non probat.

IV. *An Regressus admittendus sit in Demonstratione?*

Regressus demonstrativus est, cum, post factam Demonstrationem ab Effectu, regredimur à Causa ad ipsum Effectum, & per Conclusionem, quam collegimus in tali Demonstratione, demonstramus alteram Præmissarum. Fit autem talis Regressus, 1. convertendo Majorem, deinde loco Minoris ponendo Conclusionem Demonstrationis ab Effectu, ex quibus colligitur Minor propositio ejusdem Demonstrationis ab Effectu: talisque Syllogismus est jam Demonstratio propter quid: v.g. factus sit iste Syllogismus; *Omne visibile est admirativum. Omnis homo est visibilis. Ergo omnis homo est admirativus*, erit Demonstratio ab Effectu. Jam converte Majorem, habebis; *Omne admirativum est visibile*. Huic subjice Conclusionem, & assume; *Omnis homo est admirativus*. Inde sequitur Minor: *Ergo omnis homo est visibilis*. Atque hæc est Demonstratio propter quid.

Difficultas de Regressu in duobus consistit. I. quidem *an fieri possit sine vitio?*

II. *An, post Demonstrationem ab Effectu, statim possit fieri Demonstratio propter quid: an vero necessaria sit aliqua intermedia meditatio & consideratio?*

Resp. I. Potest fieri Regressus sine vitio: nam 1. Aristoteles lib. 1. Post. text. 30. docet modum faciendi hunc Regressum. 2. Ipse sæpe utitur tali Regressu, ut 8. Phys. ex motore æterno, probat motum æternum, cum prius, ex motu æterno, probasset motorem æternum. Et lib. 2. de Cælo t. 10. quia Cælum movetur ab ortu in occasum, colligit Differentias positionum: & rursus ex talibus positionibus colligit, Motum debere fieri ab ortu in occasum. 3. Nisi ita statuamus, ruit ferme

totæ

nota scientia naturalis, in qua semper ab Effectibus prius devenimus in cognitionem Causarum, & rursus per Causas demonstramus Effectus. 4. non potest assignari vitium in Regressu. Ergo potest fieri sine vitio.

Resp. II. Non potest fieri Circulus sine vitio. Si namque liceret uti Circulo, idem esset alio notius & ignotius, prius & posterius: cum Demonstratio debeat fieri ex prioribus & notioribus. Et idem per seipsum probaretur: quotiescunque enim dantur tres termini, & primus est causa secundi, secundus vero tertii; certe etiam primus erit causa tertii. Ergo à pari, si duo sint termini, primusque sit causa secundi, & secundus primi, primus erit causa primi, ac proinde sui ipsius. Si ergo probaris A per B, & B per A, etiam probaveris A per A: quod absurdum.

Obj. 1. *Regressus* non videtur differre à *Circulo*. At potest fieri *Regressus* sine vitio. Ergo & *Circulus*. Maj. prob. In *Regressu* enim probamus Effectum per Causam, cum prius Causa probata fuerit per Effectum. Hoc autem est uti *Circulo*.

Resp. ex Zabarella cap. 8. lib. de Regres. differre *Regressum* à *Circulo* tribus modis. 1. ratione *Formæ*. 2. ratione *Materiæ*. 3. ratione *Finis*. Ratione quidem *Formæ*, quia *Circulus* est ob eodem ad idem cognoscendum: in *Regressu* vero id non fit: quia Demonstratio ab Effectu progressa est, ab utraque Præmissa, ad conclusionem cognoscendam: at in *Regressu* non regredimur ad utramque Præmissam cognoscendam, sed ad alteram tantum. Deficit ergo *Regressus* à perfecta ratione *Circuli*, quia non redit ad idem plane, à quo digressa est Demonstratio ab Effectu. Ratione deinde *Materiæ*, quia Medius terminus in prima Demonstratione assumitur, ut causa cognitionis, non rei: in secunda autem, ut causa cognitionis & rei simul: Atque ita non est probatio circularis.

Tandem

Tandem etiam ratione Finis, qui Finis Circuli est, à cognitione *Distincta* unius, reverri ad cognitionem *Distinctam* ejusdem: at Finis Regressus est, procedere à *confusa* cognitione Effectus, ad *distinctam* cognitionem ejusdem. Differt insuper Circulus à Regressu, quia, ut, in motu circulari, non oportet solum ab eodem ad idem redire, sed etiam per eandem viam: ita in probationibus circularibus oporteret regredi, à cognitione aliqua, ad eandem. Hoc autem in Regressu non fit: à cognitione enim confusa Effectus non reditur, ad cognoscendam Causam, nisi aliqua alia habeatur notitia, præter eam, quæ est acquisita, per Demonstrationem à *posteriori*.

Obj. 2. Si datur Regressus, idem erit notius & ignotius altero. At hoc absurdum est. Ergo & illud. Maj. prob. Si enim, per *admirativum*, cognoscatur *rationale*, *admirativum* erit notius *rationali*: at si rursus *rationale* ostendat & probet *admirativum*, *rationale* erit notius *admirativo*. Ergo notius erit & ignotius.

Resp. In primo processu, revera Effectum esse nobis notio-rem ipsa Causa: cum vero regredimur à Causa ad Effectum, Causa nobis est notior Effectu. Neque absurdum est, idem prius esse altero ignotius, postea notius.

Obj. 3. Si daretur Regressus, Demonstratio *propter quid*, sive *propter quid*, esset inutilis. At hoc absurdum. Ergo & illud. Maj. prob. quia, in Demonstratione ab Effectu, cognita est necessaria connectio Causæ & Effectus. Ergo hæc non est iterum cognoscenda in Demonstratione *propter quid*. Item Minor est cognita in Demonstratione ab Effectu, cum fuerit Conclusio.

Resp. Hæc omnia fuisse cognita *confuse*: in Regressu autem cognosci *distincte*.

Ex supra dictis colliges 1. Recte à quibusdam dici; Circulum *formalem*, *simpliciter* dictum, *perfectum*

idem & uniformem esse vitiosum & impossibile :
materialem verò , *imperfectum & difformem* non
 modo esse utilem ad Scientiam , sed etiam valde
 necessarium. Circulum formalem vocant , quia ab
 eodem ad idem , per eandem viam , regreditur : ma-
 terialem vero , quo ad idem reditur , non per ean-
 dem , sed per viam diversam.

Colliges 2. Quomodo intelligendum sit , quod
 vulgo dicitur ; Posse fieri Circulum in discursu , in
 universo Causarum genere , per Demonstrationem
propter quid. Id enim non ita accipiendum est ,
 quasi , una causa præcise cognita , dependenter ab
 illa , possit per eandem notitiam deservire cogni-
 tionem huius alterius : sed quia fieri potest , ut illa
 unde magis cognoscatur , sicque per eam cogni-
 tionem assumatur ad Demonstrandam eam causam ,
 per quam fuerat cognita.

Resp. I I I. ad secundam difficultatem supra
 positam ; Statim , post factam Demonstrationem
 ab Effectu , non potest fieri Regressus : sed ne-
 cessaria est media quædam meditatio , quam aliqui
 vocant *mentale examen* , *considerationem* & *negotia-*
tionem Intellectus. Nam , in Regressu progredi-
 mur , à *Causa distincte* cognita , ad *Effectum* ipsum
distincte cognoscendum , per *Causam*. At , in De-
 monstratione ab Effectu , Causa non fuit *distincte*
 cognita , sed tantum *confuse* , per Effectum etiam
confuse cognitum , cum non esset cognitus per Cau-
 sam. Ergo , antequam fiat Regressus , si Causa de-
 beat *distincte* cognosci , ita ut per illam *distincte*
 Effectus cognoscatur , debet esse cognita , beneficio
 præterius cognitionis , quàm Demonstrationis ab
 Effectu. Hoc autem non potest esse aliud , quam
 mentale istud examen : quod qua ratione fiat ,
 vide apud Zabara. lib. de Regressu à cap. 5.
 ad 7.

V. Quid

V. Quid sit Scientia?

Aristoteles initio cap. 2. lib. 1. Post. Scientiam in concreto his fere verbis definivit; *Scire est causam cognoscere, propter quam res est, quod ejus rei causa sit, & aliter se habere non possit.* Ut intelligatur,

Nota I. Nomen *Scientiæ*, quamvis multis, ut alibi dictum fuit, modis usurpetur, hic sumi pro omni & sola cognitione Intellectus certa & evidente.

Nora II. Duplex esse *Scire*; unum *Conceptivum*, quo nihil affirmamus, aut negamus de ullâ re, sed solum simpliciter apprehendimus & concipimus, ut fit in primâ Intellectus apprehensione & Definitione, alterum *Affertivum*, quo aliquid affirmamus, aut negamus: & hoc fit per Demonstrationem.

Noto III. Scientiam aliam dici *Actualem*, aliam *Habitualem*. Scientia actualis est actus Intellectus, quo cognoscimus & scimus. Estque vel *Definitiva*, vel *Demonstrativa*. Definitiva actualis est actus cognitionis, quo cognoscimus Definitionem, apprehendendo illam loco definiti. Demonstrativa actualis est vel tota Demonstratio simul cum conclusione, quatenus eam infert & probat, vel est cognitio actualis Conclusionis, quatenus dependet à Præmissis. Scientia habitualis est habitus in Intellectu relictus à multis actibus, quo bene dispositi, possumus Scientiam actualem elicere. Hic potissimum de *Actuali* est sermo.

Nora IV. Scientiam esse rei scitæ Scientiam, & accidens spirituale in Anima inhærens, adeoque tam respectu rei scitæ sive objecti, quod scitur, quam animi scientis sive Intellectus, in quo est Scientia, definiendam esse. His positis, explicanda est allata definitio.

Ac I. quidem, dum dicitur *cognoscere*, innuitur Genus,

Genus, quod est commune cognitionibus *discursivis & non-discursivis, Sensitivis & Intellectivis, Apprehensivis & Judicativis*. Reliquæ particulæ locum tenent Differentiæ. Unde dicitur 2. *cognoscere causam*, ut excludantur omnes istæ cognitiones, quæ non fiunt per causam, qualis est cognitio *Principiorum*. Medium quippe semper est ratio & causa Conclusionis *formaliter*: hoc est, Medium, sive Effectum, sive aliud quid, semper est causa, cur ea Conclusio consequatur. Causam autem intellige *proximam*, sive illa *realis* sit, sive *virtualis*, quamvis, si *proprie & exacte* sumatur, debeat esse *realis*. Additur 3. *propter quam res est*, ut excludantur cognitiones, quæ, quamvis sint per causam, non sunt tamen veræ Scientiæ, quia non sunt per causam, propter quam res est. Additur 4. *quod ejus rei causa sit*, ut indicetur, debere cognosci causam in ordine ad talem effectum, qui sciri debet. Non est ergo *vera & propria* Scientia, si cognoscamus causam solum *materialiter*, non autem *formaliter*, quatenus causa est: quia sic non cognoscitur influxus causæ in effectum, neque dependentia effectus à causa. Neque tamen ideo necessarium est, hanc applicationem fieri *explicite, formaliter & distincte*: sed sufficit applicatio *virtualis*. Arque hæc omnia competunt Scientiæ ex parte *Objecti*, quod scitur. Tandem additur 5. ex parte *Intellectus*, in quo est Scientia, *quod aliter se habere non possit*: nisi enim hæc certitudo insit animæ scientis, nequaquam erit Scientia, sed *Opinio*. Ut ergo Intellectus dicatur scire, debet necessario esse certus, & sine omni hæsitacione, aut dubitatione: quia cognovit certo objectum necessarium, causam necessariam, connexionem necessariam effectus cum causa, & consequentiam necessariam.

Definitio hic tradita convenit Scientiæ *Demonstrativæ per se primo*, illi enim *primario & proprie*

assignatæ conditiones conveniunt : deinde etiam Scientiæ conceptivæ seu definitivæ, cui suo quoque modo conditiones istæ competunt : Genus enim & Differentia sunt causæ rei definitæ.

Ex his non est difficile definire Scientiam *in abstracto*, hoc modo ; *est cognitio vera, evidens & certa rei necessariæ per causam.*

Verum, quia difficultas est apud Authores, an *Evidentia & Certitudo* sint de essentia *Scientiæ*, juvabit hæc ipsa ad incudem revocare, ut natura Scientiæ melius innotescat. Id quo commodius fiat.

Nota I. *Evidentia* cognitionis est claritas cognitionis, per intuitum & apprehensionem terminorum, vel discursum, penetrantis rem objectam, clare & evidenter manifestatam, ab aliquo lumine, detegente ejus veritatem, eo serè modo, quo in Visu objectum manifestatur à lumine. Sicuri enim hic contingit, unum objectum melius illustrari, quàm alterum, ac proinde clarius videri, eo quod propinquius est luci, vel capacius majoris illuminationis : ita in Intellectu quædam, lumine intellectuali, melius illustrantur & clarius videntur, quàm alia, eo quod isti lumini viciniora sint, & magis proportionata. Ita Principia melius illustrantur, quàm Conclusiones, Principia scilicet *per se & immediate*, Conclusiones verò *mediate discursu*.

Nota II. *Certitudo* cognitionis est firma adhæsiō intellectus, alicui objecto absque dubitatione, aut formidine adhærentis. Et quia hæc adhæsiō duobus modis contingere potest, puta vel *ex parte voluntatis*, vel *ex parte medi* seu rationis cognoscendi, ideo duplex *Certitudo* distingui solet, una *falsa & impropria*, quæ potius pertinacia est cognoscentis, quàm certitudo cognitionis, altera *vera & propria*. Impropria est, qua Intellectus non habens firmum & infallibile fundamentum

seu principium determinans ad iudicium, sed solum apparens, ex propensione seu affectu, & efficaci voluntatis applicatione, tenaciter adhæret objecto. Atque hæc est illa, de qua dixit Aristoteles in Ethicis; *non-nullos in suis opinionibus & erroribus firmiores esse & constantiores, quam alios in scientia*, ut videre est inhæreticis, aliisque protervis hominibus. Certitudo vera & propria est, qua Intellectus, solido cuidam firmoque fundamento rationis, vel autoritatis infallibilis innixus, veri firmiter adhæret. Unde hæc certitudo dicitur *infallibilitas cognitionis*, cui falsitas subesse non potest: His præmissis.

Statuo I. Evidentiam cognitionis requiri ad essentiam Scientiæ, ut prædicatum essentiale. Et quidem, requiri Evidentiam ad essentiam Scientiæ, prob. I. quia Aristoteles passim asserit, Scientiam *discursivam*, de qua præcipue nobis hic sermo, provenire ex propositionibus immediatis per Demonstrationem. Sed propositiones immediatæ omnes cognoscuntur evidenter. Ergo & Conclusiones ex iis deductæ, quæ sunt Scientia *actualis*, evidenter cognosci debent: cum enim Antecedens sit certum & evidens in Demonstratione, necessarium est & Consequens esse tale. Hoc autem verum esse non potest, quia evidentia requiratur ad essentiam Scientiæ. prob. 2. Scientia est perfecta cognitio, ex se quietum reddens Intellectum. Ergo ad essentiam Scientiæ requiritur evidentia cognitionis: nam cognitio obscura ex hac parte imperfecta est, neque ex se pacat Intellectum, & ex errore tantum, aut affectione voluntatis. Sed autem Evidentia ita requiratur ad essentiam Scientiæ, ut sit prædicatum ejus essentiale, prob. 1. quia evidentia cognitionis in Scientia necessaria est, & per se primo, petitur ex evidentia objecti actualis, etiam non existentis. Ergo debet esse essentialis Scientiæ, tanquam prædicatum

tum ejus essenziale : nam perfectio Scientiæ , quæ petitur ex objecto formali illius , etiam non existente , pertinet ad essentialiam Scientiæ , ut prædicatum ejus essenziale , perinde ac aliæ perfectiones in aliis rebus , petitæ ex earum objecto , seu termino formali , sunt ipsis essentielles.

Obj. 1. Theologia sacra est Scientia ; & tamen non est evidens : quia provenit ex Fide , quæ est obscura. Ergo Evidentia non est de essentiâ Scientiæ.

Resp. Theologia quidem verè & propriè non est Scientia : sæpe tamen Scientia nominatur , latius sumpto nomine *Scientiæ* , pro cognitione discursivâ & certâ , & ad eam potius , quam ad Opinionem revocatur , ob maiorem similitudinem & affinitatem , quam talis cognitio cum Scientiâ habet , quàm cum Opinione.

Obj. 2. In definitione Scientiæ , tradita ab Aristotele , non ponitur *certitudo* , sed tantum *certitudo* , his verbis ; *& aliter se habere nequeat*. Ergo Evidentia non est prædicatum essenziale Scientiæ.

Resp. Aristotelem , in definitione *Scientiæ* , inclusisse evidentiam in certitudine à se expressam .
1. quia certitudo naturalis , de qua ille locutus est , necessariò adjunctam habet evidentiam .
2. quia dixit , Conclusionem scientificam deducendam esse ex primis & immediatis ; quæ , cum sint evidentes , necessariò generant , in Demonstratione , evidentem notitiam Consequentis , quæ est Scientia.

Statuo II. Certitudinem veram & propriam esse prædicatum Scientiæ essenziale : quia Scientia essentialiter est cognitio , qua ex vi Medii judicamus objectum non posse aliter se habere , ut constat ex definitione allata Scientiæ . Sed talis esse non potest , quin certitudo vera & propria sit illi essentialis : quandoquidem , ut talis sit , ex vi Medii

care

quæ erere debet omni formidine & errandi periculo, una & eadem entitate cognitionis objectum certè & evidenter cognoscimus, & sicut evidentia cognitionis scientialis necessario & *per se primo* petitur & evidentia objecti formalis: ita certitudo necessario, & per se primo, petitur ex certitudine objecti formalis. Ergo ingreditur essentiam Scientiæ, prædicatum illius essentiale.

Obj. Certitudo & evidentia suscipiunt magis & minus. Ergo non sunt prædicata essentialia Scientiæ: fieri namque non potest, ut prædicata essentialia magis suscipiant & minus, cum *in indivisibili* consistere vulgo dicantur.

Resp. 1. Cognitionem scientificam, atque adeo evidentiam & certitudinem, quæ sunt una & eadem veritas realis cognitionis, intendi & remitti, secundum partes reales & entitativas: non autem secundum essentiam & rationem specificam.

Responderi potest 2. Etiam essentiam & prædicata essentialia consistere *in indivisibili*, secundum numerum eorum: id est, non posse esse plura, nec maiora, prædicata essentialia in eadem essentia, hoc præsertim modo dici; *Essentias rerum non suscipere magis ac minus*: nam; quolibet addito, vel detracto, necessum est mutari essentiam, sicuti mutatur numerus, addita unitate, vel detracta: non tamen illius essentia consistit in indivisibili, secundum intensionem & remissionem suorum prædicatorum essentialium. Imo vero, si res aliqua potest intendi & remitti, necessum est, essentiam eius, & omnia prædicata essentialia, posse intendi & remitti, utpote quæ non differunt à re, quæ intenditur & remittitur.

Ex quo obiter intelligitur, quod, licet assensus conclusionis interdum, penes intensionem, certior sit & evidenter assensu Principiorum, quatenus fieri potest, ut majori conatu Intellectus eliciat assensum illum, quàm istum, sicque in illo plures

partes graduales producat ; nihilominus tamen assensus Principiorum , secundum perfectionem specificam , certior sit & evidentior assensu Conclusionis : quia est altioris ordinis & perfectionis , magisque independens. Atque hoc sensu Principia Aristoteli, & reliquis Philosophis recte dicuntur magis certa & evidentia , quàm Conclusio : nam hoc sensu *magis* interdum usurpat Aristoteles , ut cum Toleto, Fonseca & aliis norant Conimbricenses.

*VI. Proponuntur quadam Quæstiuncula de
Objecto Scientiæ.*

QUÆRITUR I. An objectum Scientiæ possit esse
Ens per accidens ?

Resp. Objectum Scientiæ, tam *partiale* five *inadequatum*, quàm *totale* & *adæquatum*, potest componi ex diversis naturis ejusdem, vel diversi, Prædicamenti : proinde non est necessario unum *simpliciter* & *strictè*, sed exigit solum unitatem aliquam *partium secundum ordinem*, vel aliam similem rationem. Nam in Musicâ objectum est numerus sonorus, non tam ille , qui constat ex unitatibus , quam qui ex sonis diversis , puta *gravi*, *acuto* &c. nam ex his sonis resultat consonantia , quam Musicus demonstrat. Ergo objectum Scientiæ potest componi ex diversis naturis , five ejusdem, five diversi , Prædicamenti. 2. Res naturales unitæ, quamvis sint valde diversæ , possunt esse principium alicujus effectus, illis necessario convenientis , ut constat in primis qualitatibus ; *calore*, *frigore*, *humiditate* & *siccitate*, ex quibus , hoc vel illo modo compositis , nunc oritur albedo , nunc nigredo , nunc durities , nunc mollitudo , nunc raritas , nunc densitas & similes. Ergo ille effectus potest demonstrari de composito, è quo resultat. Ergo aggregatum ex diversis naturis, five ejusdem, five diversi, Prædicamenti potest esse objectum Scientiæ.

Obj.

Obj. Aristoteles in Metaphysicis ait , *Entis per accidens non esse scientiam*. Et , *Aggregata ex diversis essentiis non habere definitionem*. Ergo hæc non possunt esse objectum Scientiæ , utpote quæ demonstret Passiones de subiecto , per illius definitionem.

Resp. Primum Aristotelis dictum intelligendum esse de propositionibus contingentibus , in quibus predicatum *contingenter* convenit subiecto , non autem de illis aggregatis , quæ , licet non habeant unam simpliciter essentiam , sunt tamen unum in genere Entis artificialis , vel quatenus referuntur ad unum finem , vel effectum. Secundum vero dictum accipe de essentia & definitione unâ simplici ac strictè loquendo , quam etsi non habeant aggregata , de quibus agimus , suo tamen modo unam habent , unitate , scilicet *ordinis* : quia singulæ essentiæ & Definitiones singularum partium , è quibus constant , ad unum finem referuntur : quod sufficit ad constituendum Scientiæ objectum , & ad determinandas affectiones definiri complexi ex naturis ejusdem , vel diversi , Prædicamenti.

Potest etiam responderi ad utrumque locum ; Aristotelem loqui de meris aggregatis & Entibus per accidens , quæ nullam Entitatem , ne quidem ordinis , obtinet , sed sunt simpliciter plura , essentialiter diversa , ut cumulus lapidum , strues aut hebes lignorum &c.

Quæritur II. An Objectum Scientiæ debeat esse universale ?

Resp. I. *Immediata Objecta Scientiarum* , in rebus creatis , tam incorruptibilibus , quàm corruptibilibus , debent esse universalia. Nam 1. omnes cum Aristotele Philosophi asserunt , non dari Scientiam de rebus singularibus. 2. quia in rebus creatis nihil possumus demonstrare de singularibus , quod immediatius non possit demonstrari de communi essentia Speciei.

E c 4.

Resp.

Resp. II. *Mediata* Objecta Scientiarum possunt esse Singularia, etiam corruptibilia. Nam 1. Singularia in rebus creatis, etiam corruptibilibus, possunt esse subiecta Demonstrationis, de quibus illa omnia demonstrentur, quæ immediatius de Speciebus, & Generibus, demonstrari solent. 2. quamvis Singularia rerum corruptibilium, *secundum existentiam*, sint corruptibilia (quo etiam modo Universalia corrumpi posse dicunt) tamen *secundum essentiam* & *esse possibile* sunt omnia incorruptibilia. Ergo, secundum necessariam connexionem Prædicati cum Subiecto, propositiones singulares possunt esse necessariae. v. g. *Socrates est capax disciplinae*, *Socrates est risibilis*, proindeque sunt demonstrabiles per Syllogismum certum & evidentem. Hoc autem sufficit, ut de Singularibus rerum corruptibilium possit esse Scientia, ut de Subiectis *mediatis*.

Quæritur III. An Objectum Scientiæ debeat esse necessarium?

Omnino: nam 1. ut habeatur scientia, certus debet esse Intellectus, non posse rem aliter se habere. Hoc autem fieri non potest, nisi objectum sit necessarium: alioqui Scientia foret falsa qua existimaret Intellectus, rem non posse aliter se habere, quæ tamen alio modo se habere potest. 2. Scientia nostra pendet à rebus ipsis. Ergo necessitas nostræ scientiæ à rerum necessitate pendet. Sed scientia nostra, si vere est scientia, est necessaria. Ergo Objectum, quod per illam cognoscitur, est necessarium. 3. Fortuita & contingentia sunt incerta & indeterminata. Ergo de illis non potest haberi Scientia certa & determinata. Scientia autem, si est vera scientia, debet esse certa & determinata. Ergo Objectum illius non potest esse fortuitum & contingens. Et certè, in fortuitis & contingentibus, non potest assignari causa propria, per quam sciamus, neque effectus proprii, qui sciatur.

ur. Ergo de illis non potest propria & certa esse scientia.

Obj. 1. Potest haberi scientia de Casu & Fortuna. Ergo etiam de casualibus & fortuitis.

Resp. Neg. Conseq. cum enim habetur Scientia de Casu & Fortuna, habetur scientia de natura & essentia Casus ac Fortunæ, quæ quidem essentia est necessaria, neque aliter se habere potest: quia, si est Casus & Fortuna, debet esse talis. Effectus autem casuales & fortuiti nullo modo sunt necessarii, nisi dicas, esse necessarium, ut Effectus, à Casu & Fortuna procedens, sit casualis.

Obj. 2. Physicus demonstrat de suo objecto corruptibilitatem. Unde sic concluditur; Nullum corruptibile est necessarium. Sed omne corpus naturale, quod est objectum Physicæ, est corruptibile. Ergo objectum Physicæ non est necessarium.

Resp. Physicam de Objecto suo demonstrare corruptibilitatem: non vero actualem corruptionem. Hinc quoque Dist. Maj. Nullum corruptibile, quod, per se atque in se, actu capax est corruptionis, est necessarium, Concedo: nullum, cui actus corruptionis per aliud tantum convenit, est necessarium, Nego Majorem. Nunc Dist. Min. Omne corpus naturale est corruptibile in singulari consideratum, Concedo. Unde neque de illo per se habetur Scientia. At omne corpus naturale in communi, & secundum esse genericum seu specificum spectatum, est corruptibile, Nego Minorem. Proprietates enim prius conveniunt Speciebus, sed exercitium proprietatis, vel actus, prius ac per se exercetur in Individuis.

Responderi quoque potest per distinctionem Minoris hoc pacto; Corpus naturale est corruptibile quoad existentiam, & predicata, quæ ei conveniunt per existentiam, & sic de eodem Scientia non est: at quoad convenientiam predicata.

torum, quæ ei competunt ante existentiam, corruptibile non est. Alii respondent, haberi Scientiam de mutatione & corruptione cujus essentia est invariabilis & incorruptibilis.

C A P U T. III.

De

SYLLOGISMO DIALECTICO.

T H E O R E M A T A.

CUM multa in rerum natura sint Contingentia, quæ ad utramque Contradictionis partem se habent æqualiter, multa etiam, quæ, licet à causis necessariis dependeant, tamen, propter rerum ipsarum obscuritatem, & Intellectus nostri imbecillitatem, vix percipi possunt, adeoque nec perfecte demonstrari; hoc loco agendum est nobis de Syllogismo Dialectico, siue Topico, qui Conclusionem conficit, ex communibus Principiis, quæ ad demonstrandum non adhibentur, & ex Locis quibusdam communibus desumuntur.

2. Syllogismus Dialecticus est, qui ex probabilibus concludit. Siye, qui constat ex utraque Premissa probabili, vel una probabili & altera non minus, quàm probabili. Siye, qui ex probabilibus, vel quasi probabilibus, probabilem parit Conclusionis opinionem. Item, qui in utramque contradictionis partem, ex Principiis communibus, opinionem gignit.

3. Probabilia sunt, quæ, quia magnam continent veritatis speciem, facile reprobati non possunt:

Vd,

Vel, Probabilia sunt, quæ neque fidei omnino, neque dubitationis prorsus sunt expertia: ut, Sola honesta esse bona.

4. Hæc fere in quadruplici sunt differentia: nam primum Probabilia sunt, quæ, à communi opinione non abhorrentia, videntur omnibus, vel perisque, vel sapientibus: atque his iterum vel omnibus, vel plurimis, vel nobilissimis: ut, Septimo mense nasci perfectum parvum, quia id asserit Hippocrates, nec abhorret à communi opinione.

5. Omnibus videntur, quæ non minus ignavis, quam gravis, placent: ut; Sanitatem esse bonam, Bonum esse eligendum, Deum religiose colendum.

6. Plerisque videntur, quæ, licet Sapientibus non grideant, imperita tamen multitudini ita se habere videntur: ut; Parandas esse multas opes, quærendos honores, Sanitatem virtute præstantiorem esse.

7. Sapientes hic exaudi non Philosophos duntaxat, sed quoscumque artis illius, è qua desumitur Propositio, peritos. Unde Polycletum Sapientem vocant statuarium.

8. Sapientibus omnibus videntur, quæ, universi & singuli periti suo probant calculo: ut; Bona animi præstare bonis corporis & Fortunæ, Honorem pecuniæ præferendum.

9. Sapientibus plurimis videntur, quæ, quamvis non Sapientum cætui non probentur, à maxima tamen eorum parte recipiuntur. ut; Vitam maxime desiderandam esse, Mundum esse finitum, Corpus non esse indivisibile.

10. Sapientum Nobilissimis & maxime illustris videntur, quæ, licet plurimorum palato non sapient, primipilo tamen alicui quam maximè probantur. Sic, Animam esse immortalem, voluit Plato, Mundum æternum statuit Aristoteles, Terram moveri voluit Pythagoras.

11. Deinde Probabilia sunt, quæ probabilibus per-
quam

sunt similia : ut ; Si Contrariorum eadem est scientia etiam sensus idem est Contrariorum.

12. *Sunt & Probabilia , quæ contraria sunt probabilibus, per contradictionem prolata : ut ; Si oportet benefacere amicis, oportet non benefacere inimicis.*

13. *Tandem Probabilia sunt , quæ in Arte aliqua, aut Scientia probantur : ut ; Sol magnitudinem Terræ multis parasangis superat, quia hoc asserunt Astronomi.*

14. *Utilitas porro Syllogismi Dialectici est multiplex : nam 1. prodest ad Disputationes quæ exercitationis causa habentur : hoc enim Syllogismo poterimus, de quacunque re, in utramque partem disputare. 2. confert ad Colloquia, quæ in communi vita & hominum conversatione habentur : hoc enim Syllogismo poterimus redarguere homines ex iis propositionibus, quas intelligemus ipsis probari. 3. Conducit ad omnis generis Scientias : nam 1. multum facit ad Veritatem inquirendam. 2. ad Scientiarum Principia, si ignota sint, confirmanda.*

15. *Finis hujus Syllogismi, ut ex ejus constat Definitione, est Opinio: id est, tenuis, debilis & incerta cognitio eorum, quæ aliter se habere possunt.*

16. *Materia Syllogismi Dialectici est cum Problema, tum Propositiones Dialecticæ.*

17. *Problema Dialecticum est id, de quo est dissertatio : sive est interrogatio, aut percontatio & sciscitatio in ambiguas partes diducta, quæ, si pro altera parte defendenda asseratur, Sîntis seu Positio generali nomine dicitur.*

18. *Propositio Dialectica est id, quod assertur, ad opinionem gignendam. Vel, per quod & ex quo, de Problemate disputatur. Vel, est interrogatio probabilis, dans optionem respondentem, utrum malit affirmare, an negare, quæ, cum respondit, desinit esse. Interrogatio, & fit sumptio ejus, quod probabile est.*

19. *Propositio Dialectica & Problema secundum subiectum*

jectum idem sunt: differunt enunciandi modo: nam in Propositione sumitur una Contradictionis pars, quam expressius rogat, & magis concedi postulat: ut; nonne omnis homo est animal? in Problemate autem utraque pars pariter sumitur & interrogatur, ut; est-ne omnis homo animal, an non? Sive, Problema est, si interrogatio efferatur per Πόταρον, seu Utrum: Propositio verò, si fiat interrogatio per Απα, Numquid, vel An. Qua de re vide Aristotelem.

20. Utriusque, tam Problematis, quam Propositionis, duæ sunt partes; Subjectum & Prædicatum.

21. Subjectum est id, de quo probabiliter aliquid enunciatur. Atque hoc nullis terminis circumscribitur, sed ex quavis Scientia, Facultate & Arte desumitur: docet quippe Dialectica omnibus de rebus in utramque partem disputare.

22. Unde à Subjecto nullam denominationem, aut distinctionem sumunt Problemata & Propositiones, cum tamen ex eo componantur: quia Subjectum Materiae vices subit, cujus non est distinguere, aut denominare, sed Formæ, cujus naturam Prædicatum redolet.

23. Prædicatum potest considerari vel ut Prima, vel ut Secunda notio. Si ut prima spectetur notio, secundum numerum Prædicamentorum, est vel Substantia, vel Quantitas, vel Qualitas &c. Sin ut secunda, vel est Definitio, vel Proprium, vel Genus, vel Accidens.

24. Atque hinc Problema Dialecticum, ratione objecti, primum rectè dividitur in Problema Definitionis, Proprii, Generis & Accidentis. Deinde in Substantiale & Accidentale: quia Definitio, Proprium, Genus & Accidens semper sunt in aliqua Categoria.

25. In proponendo autem Problemate incipit Dialecticus à Rebus sive notionibus primis, & definit in secundis: v. g. proponit Animal rationis participes

ceps, & querit de eo, an insit Homini, ut ejus Definitio, necne?

26. Problema Definitionis est, quo queritur, utrum hoc Prædicatum illi Subiecto insit, vel non insit, tanquam ejus Definitio? ut in exemplo proxime allato.

27. Huc ergo spectant 1. ea Problemata, in quibus Oratio de Nomine dicitur, id est, Definitio de nomine definito: ut; Animal est corpus vivens sensu præditum. 2. ea, in quibus Oratio de Oratione, id est, Definitio de Definitione, dicitur: ut; Non moveri casibus fortuitis est res adversas forti & constanti animo: secundas autem æquo animo & moderatè ferre. 3. ea, in quibus Nomen adhibetur pro Nomine: id est, notius vocabulum pro ignotiori ponitur, ita tamen, ut neutrum sit alterius definitum, aut definitio: ut; Indumentum est vestimentum, Honestum est, quod docet. 4. ea, in quibus queritur, an duo sint idem, an diversum?

28. Problema Proprii est, quo queritur, Utrum hoc Prædicatum v. g. disciplina capax, illi Subiecto, puta homini, insit, vel non insit, tanquam Proprium quarti modi?

29. Problema Generis est, quo queritur, Utrum hoc Prædicatum illi Subiecto insit, vel non insit, tanquam Genus, ut; an Elementum sit Genus Ignis, nec ne?

30. Huc pertinent 1. ea, in quibus Genus de una queritur Specie: ut; Utrum Animal sit Genus Bruti, nec ne? 2. ea, in quibus Differentia de Specie queritur: ut; Utrum Rationis particeps sit Differentia Hominis, nec ne? 3. ea, in quibus de pluribus Speciebus queritur, an idem habeant Genus, an diversum? ut; Equus ne sit in eodem Genere, in quo est Homo, an in diverso?

31. Problema Accidentis, seu simplicis inhærentiæ, est, quo queritur; utrum hoc Prædicatum insit illi Subiecto, ut Accidens, nec ne?

32. Huc

32. Huc ergo propriè ea spectant *Problemata*, in quibus *Accidens* absolutè de subiecto dicitur: ut; *Scævola est fortis*. Eodem revocantur & *Comparationes*, quomodocunque ab *Accidente* ductæ: sive *Problemata Accidentis* comparati secundùm magis & minus: omnis enim talis *Comparatio* est *Accidentis*, cum neque *Definitio*, neque *Proprium*, neque *Genus* magis suscipiat, aut minus, sed solum *Accidens*: ut; utrùm iucundior sit vita, quæ est secundum ἀρετήν, an quæ secundum ἀπόλαυσιν.

33. Dividitur tandem *Problema Dialecticum* in id, quod est dignum cognitu per se, vel propter aliud.

34. *Problema*, quod est dignum cognitu per se, est *Ethicum*, vel *Physicum*.

35. *Ethicum*, sive *Morale*, & *Civile problema Dialecticum* est omne illud, quod ad *Electiōnem* vel *Fugam* pertinet, & ad *Mores* relationem habet: ut si quæras; utrùm *Voluptas* sit bonum, nec ne? Et universaliter, quæ laudabilia, vel vituperabilia, eligenda, vel fugienda continet quæstio, ad *Moralem* pertinet *Philosophiam*, sive *Civilia* fuerint, sive *Domestica*.

36. *Physicum*, sive *Naturale problema Dialecticum* est id omne, cuius inquisitio, per se, pro fine *Veritatis* cognitionem habet: ut; Utrùm detur *Vacuum*, nec ne in rerum naturâ?

37. *Problema Dialecticum* dignum cognitu propter aliud dico *Logicum* sive *Rationale*, quod neque *Ethicum* est, neque *Physicum*, sed ad utrumque præsidium adfert & adiumentum: ut; inquisitio seu *Syllogistica* negociario: v. g. Utrùm detur quarta *Galeni* *Figura*, nec ne?

38. *Problema* probatur *Argumento*, quod est probabile inventum ad faciendam fidem. Sive, est ratio per ea, quæ certa sunt, fidem dubiis asserens. Vel, ratio rei dubiæ (id est, *Problemati Dialectico*) fidem faciens.

39. Argu-

39. *Argumentum* petitur ex *Loci communibus Dialecticis*.

40. *Locus communis Dialecticus* est principium, vel elementum, ex quo principia; ad quamque rem pertinentia, sumimus. Vulgo definitur *Argumenti sedes*.

41. *Estque vel Maxima, vel Differentia Maxima*.

42. *Maxima* est propositio per se nota, probabilis alicui themati, vel problemati probando, inserviens. Vel, est explicatio essentiae sive conditionis ejus rei, à cuius natura *Maxima* desumitur. Ut si dicam; Posito Effectu, Causam adesse, vel adfuisse necessum est. Hæc *Maxima* est à natura Effectus, quia naturam effectus explicat, & ostendit, quomodo se habeat Effectus ad suas Causas.

43. *Differentia Maxima* est titulus, index & nota, qua *Maximæ* à se invicem distinguuntur & discernuntur. Sive, est locus communis, in quo continentur Principia, Canones & Axiomata, quæ *Topici* vocat *Maximas*.

44. Cum vero *Argumentorum Loci* vel omnibus, vel plerisque rebus accommodari queant, *Topica* à tribus universalibus Scientiis, vel Disciplinis, eos desumit, à Grammaticâ, Logicâ & Metaphysicâ, quæ de suis singula opibus aliquid in usum concedunt *Topicæ*.

45. *Loci Grammatici*, vel ex Grammatica desumpti sunt duo præsertim: unus ab Etymologiâ sive Notatione, alter à Conjugatis.

46. *Locus Notationis* est, cum à Notatione vel Etymologiâ Nominis argumentamur ad Notatum seu Nomen.

47. Est vero *Notatio* nihil aliud, quam expositio minus noti nominis per aliud ejusdem lingue notius, vel per integram orationem: ut; Sol, quasi per omnia lucens: Lepus quasi habens leves pedes...

48. Est:

48. Est autem Notatio quadruplex. I. conver-
tibilis cum notato: ut; Jesus est populi Salvator.
II. latius patens notato. Sic Consulere Reip. la-
tius patet, quam Consul. III. angustior notato Sic
imitator Christi se habet ad Christianum, & per-
fectè factum ad perfectum. IV. partim latior, par-
tim angustior: ut; amator equorum respectu Philip-
pi: nam nec omnis Philippus amat equos, nec omnis,
qui amat equos, est Philippus.

49. Ex primo genere argumentamur affirmati-
vè & negativè: ut; Populum salvum facit. Ergo
est Jesus. Non facit populum salvum. Ergo non
est Jesus. Et ratio est, quia talis Notatio di-
cit idem realiter & convertibiliter cum nota-
to.

50. Maximæ huc spectantes hæ sunt præcipuæ:
I. Quicquid affirmatur de Notatione, affirmatur
de Nomine. II. Quicquid negatur de Notatione,
negatur de Nomine. III. De quo affirmatur No-
tatio, de eodem & Nomen affirmatur. IV. De
quo negatur Notatio, de eodem & Nomen nega-
tur.

51. Ex Notatione secundi generis concludimus
negativè. Ex notatione tertii generis affirmativè.
Notatio quarti generis inepta est ad concluden-
dum.

52. Locus à Conjugatis est, cum argumenta-
mur ab uno Conjugato ad alterum: v. g. ab abstra-
cto sive denominante ad concretum sive denomi-
nativum, tribuendo vel adimendo in Consequente i-
dem prædicatum concreto, quod in Antecedente tri-
buebatur, vel adimebatur abstracto: ut; Justitia est
bona. Ergo justum est bonum.

53. Maximæ huc pertinentes hæ sunt. I. Quic-
quid convenit uni Conjugatorum, convenit &
alteri. II. Quicquid negatur de uno, negatur
de altero. III. Si abstractum convenit abstra-
cto, etiam concretum convenit concreto. IV. Si
abstractum

abstractum non convenit abstracto, neque concretum concreto conveniet.

54. *Huc refert Philosophus Locum à Casibus, cum proceditur ab uno Casu ad alterum: ut; Quod justum est, est bonum. Ergo id, quod justè fit, bene fit: juxta Maximam; Quod uni Casui inest, inest & reliquo: & è converso.*

55. *Locì ex Logica desumpti sunt Locus à Definitione & Descriptione, Genere, Specie, Differentiâ, Proprio & Accidente. Locus item Similium, Dissimilium, Parium & Imparium, quorum alia quidam Majora, alia Minora dicuntur.*

56. *Ex loco Definitionis & Descriptionis argumentamur cum affirmativè, tum negativè: idque ex parte vel Subjecti, vel Prædicati, vel utriusque.*

57. *Maximæ hic præsertim sex sunt: tres affirmantes, tres negantes. I. Cui convenit Definitio, eidem convenit & Definitum. II. Quod Definitioni convenit, convenit quoque Definito. III. Si Definitio Definitioni convenit, Definitum quoque conveniet Definito. IV. Cui non convenit Definitio, ei nec Definitum convenit. V. Quod Definitioni non convenit, id nec Definito convenit. VI. Si Definitio Definitioni non convenit, nec Definitum conveniet Definito: ut; Homo est Ens per se subsistens. Ergo homo est Substantia. Albedo non est Ens per se subsistens. Ergo albedo non est Substantia. Item, Justi & Injusti scientia est utilis. Ergo Jurisprudencia est utilis. Contrafactio rei alienæ, invito Domino, non est licita. Ergo nec furtum est licitum. Item, Animal rationale est Substantia corporea plena vitæ & sensus. Ergo homo est Animal. Ens inhærens alteri non est ens per se subsistens. Ergo Accidens non est Substantia.*

58. *Ex Loco Generis hæ Maximæ depromuntur. I. Posito Genere, ponitur aliqua Species, sed in-*
deter-

determinatè: ut; Quod est animal, id vel est homo, vel hircus, vel leo &c. II. Negato Genere, negantur omnes Species: ut; Quod non est animal, id neque hircus, neque homo est &c. III. Quod de Genere affirmatur, id de omnibus quoque affirmatur Speciebus. IV. Quod de Genere negatur, idem & de singulis negatur Speciebus, Exempla, quia omnibus obvia, non assero.

59. *Ex Loco Speciei sumitur hæc Maxima; De quo prædicatur Species, de eodem prædicatur & Genus. Hinc de quocunque affirmatur Bestia, de eodem affirmatur & Animal.*

60. *Ex Loco Differentiæ eodem ferè modo argumentamur ad Speciem, quo à Definitione vel Descriptione ad Definitum, vel Descriptum.*

61. *Ex Loco Proprii, quod quarti Modi dicunt, oriuntur hæc Maxima. I. Quod convenit Proprio concreto, convenit etiam Subjecto, vel Speciei: ut; Risibile est bipes. Ergo & homo est bipes. II. Quod non convenit Proprio, id neque Proprii Subjecto convenit: ut; Risibile non est quadrupes. Ergo nec homo est quadrupes. III. Cui convenit Proprium alicujus Speciei, ei convenit & Species: ut; Socrates est risibilis. Ergo Socrates est homo. IV. Cui non convenit Proprium, ei nec Species, seu subjectum, ut; Socrates non est hinnibilis. Ergo Socrates non est equus.*

62. *Locus Accidentium, puta communium, quæ & Adjacentia & Adjecta dicuntur, admodum est infirmus, & Oratoribus potius, quàm Logicis, inservit: cum Maximas habeat valde incertas.*

63. *Ex Loco Similium hæc præsertim Maxima eveniuntur. I. Quod uni Similium, quàm Simile est, convenit, convenit & alteri: ut; Risibile inest homini ut Proprium. Ergo Hinnibile inest equo. ut Proprium. II. Quod uni Similium, quàm Simile est, non convenit, id neque convenit alteri: ut; Risibile non inest homini, ut Genus. Ergo nec hinnibile inest equo, ut Genus.*

64. Si-

64. *Similia hic dicimus, quæcunque habent similem veritatis apparentiam. Sive, quæ eandem formam ejusdem rationis participant, vel eandem inter se proportionem obtinent. Unde huc quoque pertinet Locus à proportionem, quæ est rerum differentium eadem habitudo.*

65. *Et, quamvis hoc argumentandi genus non inferat assentiendi necessitatem, si tamen rectè adhibeatur, tacitum adfert dissentiendi pudorem.*

66. *Ex Loco Dissimilium duæ petuntur Maxima. I Dissimilia dissimilibus conveniunt: ut; Virtus est sequenda. Ergo vitium est fugiendum. II. Quod uni Dissimilium, quatenus est dissimile, convenit, non convenit alteri. Sic Dissimilia sunt Lux Solis & lux vitæ. Sed, Soles occidere & redire possunt. Nos vero denasci & iterum nasci non possumus.*

67. *Ex Loco Parium desumitur hæc Maxima; Parium par est ubique ratio: sive, De Paribus idem est iudicium, tam affirmando, quam negando: ex una enim propositione probabili licet inferre aliam æquè probabilem: ut; Si Medicus aliquando fine suo excidit, excidere potest & JCrus. Item, Si Medicus non semper assequitur finem, nec Orator cum semper assequetur.*

68. *Ex Loco à Majori, scilicet verisimilitudine vel probabilitate rei unius, ad minorem verisimilitudinem seu probabilitatem rei alterius, argumentamur tantum negativè, juxta Maximam; Si id, quod magis verisimile est inesse rei, non inest; etiam illud non inerit, quod minus verisimile est inesse: ut; Chorcæbus non didicit Logicam. Ergo nec Metaphysicam. Hic, ex propositionis magis verisimilis negatione, infertur negatio propositionis minus verisimilis. Aristoteli hic Locus ἐκ τοῦ μᾶλλον, ab eo, quod magis est, dicitur.*

69. *Locus à Minori, scilicet probabilitate, Aristoteli ἐκ τοῦ ἥττω, ab eo, quod minus est, contra procedit.*

procedit & affirmativè concludit, juxta Maximam; Si id inest, quod minus verisimile est inesse rei; in-
erit & id, quod inesse magis erat verisimile: ut; Cæ-
sar potest exercitum alere. Ergo & familiam.

70. Sic de Locis Logicis magis vulgaris, quibus
unicuique facile alios erit addere. Succedunt è Me-
taphysica pauci, quos etiam augere, non erit ei diffici-
le, qui Metaphysicam, sine qua fallitur, qui de re qua-
vis disputare rectè se posse arbitratur, non perfunctoriè
didicerit.

71. In his agmen ducit Locus Causarum fecun-
dissimus, in quo id sedulo cavendum, ne Maxima, à
diversissimis Causis desumpta, sine discrimine usur-
pentur: neque enim Maxima Causarum per se adhi-
benda sunt Causis per accidens.

72. A Causis in genere desumuntur hæ, & simi-
les, Maxima. I. Posita Causa proxima, ponitur Ef-
fectus. II. Sublata Causa necessaria; tollitur Effe-
ctus. III. Qualis Causa, talis Effectus.

73. Modi autem argumentandi hic tres sunt. Pri-
mus quoad potentiam, Secundus quoad actum. Ter-
tius quoad qualitatem, vel conditionem aliquam
Causæ.

74. Primi modi Maxima sunt duæ. I. Posita
causa in potentia, ponitur Effectus in potentia. II.
Sublata Causa in potentia, tollitur & Effectus.

75. Secundi quoque modi Maxima sunt duæ. I.
Posita causa proxima sufficiente, & non impedita in
actu, ponitur Effectus. II. Negata causa in actu ef-
fe, vel fuisse, tollitur Effectus.

76. Tertiæ modi hæ sunt Maxima. I. Quorum
Causæ sunt bonæ, & ipsa sunt bona. II. Quorum
Causæ sunt malæ, illa ipsa sunt mala.

77. A Causa Efficiente hæ & similes decer-
puntur Maxima. I. Posita Causa conservante,
res Salva esse potest. II. Posita Causa corrup-
pente non impedita, sequitur Corruptio. III.
Quod per se est causa Causæ, est etiam Causa
Causati

Causati. *IV.* Nulla Causa instrumentalis agere potest, nisi mota à principali. *V.* Omne agens agit propter Finem.

78. *A causa Materiali hæ petuntur Maxima. I.* Positâ Materiâ, necessaria fieri potest Effectus. *II.* Sublatâ Materiâ necessariâ, non potest fieri Effectus. *III.* Sublatâ Materiâ permanente, tollitur Effectus. *IV.* Si Materia transiens non fuerit, non est Effectus.

79. *A causa Formali trahuntur hæ Maxima. I.* Positâ Causâ formali Materiæ unitâ, ponitur Effectus. *II.* Sublata Causa Formali, tollitur effectus. *III.* Cujus Forma est præstantior, id ipsum est præstantius.

80. *A causa Finali hæ promuntur Maxima. I.* Cujus Finis est bonus, id bonum est. *II.* Cujus Finis est malus, id malum est. *III.* Posita intentione Finis, eligenda sunt Media. *IV.* Obtento Fine, cessant Media, nisi iisdem Mediis Finis sit conservandus.

81. *Modi argumentandi ex Loco Effectorum tres sunt, puta quoad potentiam, quoad actum, & quoad conditionem, sive qualitatem Effecti, sicut in Causis. Unde Maxima hic eadem sunt, quæ Causarum, sed ordine inverso, in hunc morem. I.* Si Effectus esse potest, potest & esse Causa. *II.* Si Effectus est actu, Causa est, vel fuit actu. *III.* Si Effectus est bonus, Causa est bona &c.

82. *Ex Loco Totius universalis hæ sumuntur Maxima. I.* Posito Toto universali, ponitur aliqua ejus pars: ut; Est animal. Ergo est homo, aut brutum. *II.* Toto universali sublato, tolluntur omnes ejus partes: ut; Non est animal. Ergo nec homo, nec brutum est.

83. *Ex Loco Totius integralis duæ iridem petuntur Maxima. I.* Posito Toto integrali, ponuntur omnes ejus partes: ut; Est homo integer. Ergo habet caput, manus, pedes & omnia membra. *II.* Sublato

aro Toto integro, tollitur aliqua ejus pars: *ut*; Non est homo integer. Ergo deest ei vel manus, vel pes, vel aliud aliquod membrum. *Atque hoc eodem modo argumentamur ferè à Toto essenti-*

84. *Maximæ Partium hæ sunt. I. Posita parte subjecta, ponitur Totum: ut*; Est homo. Ergo est animal. *II. Sublatis omnibus partibus subjectis, tollitur Totum: ut*; Neque homo est, neque brutum. Ergo non est animal. *III. Positis omnibus partibus integrantibus, ponitur Totum: ut*; Est Tectum, Parietes & Fundamentum. Ergo est domus. *IV. Sublata qualibet parte integrante, tollitur Totum integrum: ut*; Deest manus. Ergo non est homo integer.

85. *Succedit Locus Antecedentium & Consequentium, quorum utrumque vel absolutè est tale, vel ex hypothesi.*

86. *Antecedens absolutè iterum est duplex: unum prædicatione, de quo Consequens universaliter prædicatur: quomodo homo est Antecedens animalis: alterum tempore, quod duratione prius est Consequente, & quidem ita, ut sit ejus causa. Sic vulnus in corde est antecedens mortis.*

87. *Antecedens ex hypothesi est, quod necessariò penendum est, si aliud ponetur. Sic Fundamenta sunt antecedens ædificii. Ex Antecedente disce Consequens.*

88. *Maximæ Antecedentis & Consequentis tam primi, quàm secundi generis hæ sunt. I. Posito Antecedente, ponitur Consequens: ut*; Homo est. Ergo animal est. Vulnus inflictum est cordi. Ergo sequetur mors. *II. Remoto Consequente, tollitur Antecedens: ut*; Non est animal. Ergo non est homo. Non est mortuus. Ergo non excepit vulnus in corde.

89. *Maximæ Antecedentis & Consequentis tertii generis hæ sunt. I. Sublato Antecedente, tollitur*

tur Consequens : ut ; Fundamenta nondum sunt iacta. Ergo domus non est exstructa. *II.* Posito Consequente, ponitur Antecedens : ut ; Domus est. Ergo iacta sunt fundamenta.

90. *Ex Loco Oppositorum varia sumuntur Maxima, in quarum plerisque sedula opus est cautione. Principia hæ sunt. I.* Oppositorum opposita est ratio. *II.* Oppositorum oppositi sunt effectus. *III.* Oppositorum oppositæ sunt consequentiæ. Et, Opposita oppositis gaudent contraria rebus. *IV.* Contradictoria non possunt esse simul. *V.* Inter Contradictoria nihil est medium. *VI.* Privantia simul esse non possunt. *VII.* Inter Privative opposita dari potest medium. *VIII.* Contraria idem habent subjectum. *IX.* Posito uno Contrariorum in rerum naturâ, probabile est & alterum poni. *X.* Duo Contraria in eodem subjecto esse non possunt. Atque hi sunt Loci Metaphysici in Topicis usitati, quibus alios multos licet addere.

91. Omnes hætenus enumerati Loci vulgo Artificiales dicuntur, ex iisque desumuntur Argumenta, quibus propter semet ipsa creditur. Sequitur Inartificialis, qui suppeditat Argumenta, quibus duntaxat propter authorem fides adhibetur, & vocatur Locus Testimonii, vel ab Autoritate.

92. Testimonium vel est Divinum, vel Humanum. Illius prima origo à Deo est. hoc hominem authorem habet & proficiscitur potissimum à Sensu, atque tum tanta authoritatis est, ut non dubitet dicere Aristoteles, eum, qui Sensibus fidem derogat, laborare ἀπιστία τῆς διαβολῆς.

93. Testimonia divina longe sunt certissima & ἀντίμιστα, quia Deum habent authorem. Hinc Maxima. *I.* Quod Deus fatur & testatur (vel immediate, ut vox illa è nube : Hic est filius meus dilectus, vel mediate per Angelos, Prophetas, Evangelistas, Apostolos) id verum est & certa tenendum fide.

fide. *II.* Quod in negotio salutis Deus suo Testimonio non comprobatur, id sublestat est fidei. *III.* Quod per bonam consequentiam ex Divino Testimonio elicitur, id eandem cum eo vim obtinet. *IV.* Plus valet Autoritas in SS. Theologiâ, quàm Ratio: *versatur enim Theologia circa res arduas, & à Sensibus remotissimas, in quibus ratio humana nutat.* *V.* Ideo Autoritas divina prævalet omni rationi humanæ.

94. *In Testimoniis humanis duo requiruntur. I.* Cognitio in Teste. *II.* Virtus, quamvis hæc aliquando abesse possit. Testimonium enim hominis (scelerati, adversus se testantis, fidem meretur.

95. *Maximæ Testimonium humanum hæc habet præcipuæ. I.* Autoritas humana plerumque vacillat. *II.* Ideo rationibus sæpe fulcitur. *III.* Sensuum Testimonio certissima fides adhibenda. *IV.* Discentem oportet credere. *V.* Ideo Autoritas imperitis januam aperit doctrinarum, & discentes ducit. *VI.* Viris bonis potius, quàm malis, credendum est. *VII.* Testimonia Veterum præferenda sunt recentibus. *VIII.* Unicuique perito in suâ arte credendum est. *IX.* Cum multis loquendum est, cum paucis sentiendum & sapiendum. *X.* Ergo quod aut omnibus, aut plerisque, iisque Sapien- tibus videtur, ei non est repugnandum.

QUÆSTIONES.

I. An omnis generis Quæstiones pertineant ad Topicam?

Omnino: Topica enim non coarctatur ad certum aliquod genus Quæstionum, sicut aliæ ferè omnes Scientiæ, & Facultates: sed, quemadmodum & Metaphysica, in omni Ente occupatur: modo tamen diverso: Topica namq; præscribit modum

F f

dum

dum, de omni Problemate, ex verisimilibus in utramque partem ratiocinandi : quod neque Metaphysica, neque etiam ulla scientia particularis, præstat.

Obj. 1. Aristoteles lib. 1. Top. Quæstiones quasdam ablegat à Topica, five Dialectica: primum enim non sunt movendæ ejusmodi Quæstiones *præcticae*, quæ societatem civilem evertunt : qui enim vincula societatis humanæ labefactare conantur, publica pœna sunt coërcendi, velut qui Deum colendum negant, aut de eo dubitant: tales enim in Rep. tolerandi non sunt. Deinde non sunt movendæ Quæstiones *theoreticæ* de rebus, quæ vel Sensui manifestæ sunt, vel Sensu refutantur : qui enim contra Sensum dubitat, Sensus judicium tollit, adeoque Scientiam : ut, *num Nix sit alba?* Præterea non sunt movendæ Quæstiones, quæ apertam habent demonstrationem: nam de iis, tanquam nimis manifestis, nisi cum ratione quis insanire pulchrum judicet, dubitare, nemo debet. Tandem non sunt movendæ Quæstiones, quæ difficillimè probari possunt: nam hæ majorem habent dubitationem, quàm ut Topicæ convenire possint. Ergo non versatur Topica in omni Ente, omnique Quæstione, adeoque nec Syllogismus Dialecticus omnis generis Quæstiones concludit.

Resp. Dist. Ant. Aristoteles ablegat quasdam Quæstiones à Topica, habendo rationem *honestatis*, similisque alicujus qualitatatis, Concedo: habendo rationem *facultatis*, Nego Antecedens. Unde negatur Consequentia. Ad Antecedentis probationem, ex allatâ distinctione, quid respondendum sit, cuivis est in proclivi. Dialecticus enim spectat, non quid possit, sed quid deceat.

Obj. 2. Nos ipsi suprâ, ex Arist. lib. 1. Top. Quæstiones Dialecticas divisimus in *Ethicas*, *Logicas* & *Physicas*. Ergo non omnis generis Quæstiones tractat Topica.

Resp.

Resp. Dist. Ant. Ita divisimus Quæstiones *Philosophicas*, Concedo: *quasvis*, Nego Antecedens, nisi reliquæ revocentur ad Philosophicas.

Obj. 3. Dialecticus non tractat nisi Quæstiones, ad quas responderi potest per *Ita & Non*. Non ergo concludit omnis generis Quæstiones.

Resp. Dist. Consequens, non ergo concludit Dialecticus omnis generis Quæstiones, *quovis modo tractabiles*, Concedo: non concludit illas, quatenus *probabiliter* proponi, tractari & concludi possunt, Nego Consequentiam.

II. An Problema Dialecticum rectè dividatur in Problema Definitionis, Proprii, Generis & Accidentis?

ITa asserit Aristoteles, & nos Theorem. 24. posuimus. Tot enim sunt Problematum genera, quot sunt Attributa, de quibus institui Problematum possunt. At hæc Attributa quatuor sunt, non plura, non pauciora. Ergo totidem sunt Problematum genera. Major per se patet Minor prob. cum *Inductione*, tum *Syllogismo divisivo*. Ac *Inductione* quidem, quia nullum adferri potest Problema, quod non ad aliquod istorum Generum referri queat. *Syllogismo* verò *divisivo*, quia omne *Attributum* aut est *essentiale*, aut *accidentale*. Rursus utrumque horum aut reciprocatur cum suo subiecto, aut non reciprocatur. Quod *essentiale* est & convertitur, vocatur *Definitio*: quod verò est *essentiale* & non convertitur, appellatur *Genus*. Quod *accidentale* est & convertitur, dicitur *Proprium*: quod *accidentale* est, & non convertitur, *Accidens* nominatur. Aliis verbis, sed eodem sensu Guilielmus Hildenius hanc rationem sic proposuit; *Prædicata* quatuor sunt, *divisa respectu ad res & ad vana*. Quemadmodum enim aliud est Substantia & aliud Accidens: ita alia in quid, alia in quale prædicantur,

¶ quemadmodum νοήματα alia equalia sunt ipsi rei, alia verò universaliora: ita prædicata alia converti possunt; quia equalia sunt: alia non possunt converti, quia universaliora sunt. Hæ quatuor differentie veluti quadruplici syzygiâ inter se collatæ quatuor gignunt prædicata; unum, quod & Substantiam rei respiciat, & rei sit equalis, seu convertatur, & est Definitio: alterum, quod nec essentiam rei respiciat, nec equalis sit, priori oppositum utrâque collatione, & τῆ περὶ νοήτων & τῆ νοήτων, Accidens. Inter hæc duo sunt: unum quod, cùm essentiam indicet, non convertatur, quale Genus: alterum, quod convertatur quidem, essentiam verò rei non explicet, quale Proprium.

Obj. Non omnia Problemata habent pro Attributo Definitionem, Proprium, Genus, aut Accidens. Non ergo rectè assignatur hic quaternarius Problematum & Attributorum numerus. Ant. prob. Nam. 1. Attributum plerumque est Analogum, quod ad nullum supra dictorum pertinet. 2. Differentia declaratur in plerisque propositionibus. Ejus tamen nulla hic sit mentio. 3. Species est prædicabile, & tamen inter prædicata non fuit enumerata. Ergo non omnia Problemata habent pro Attributo Definitionem, Proprium, Genus, aut Accidens. Malè igitur instituta fuit isthæc divisio.

Resp. ad Ant. Quæstiones hæc multis modis intelligi possunt. 1. Si cujusvis Quæstionis aut Problematis Attributum dicatur esse Definitio, Proprium &c. aut saltem aliquid eodem ferè, quo illa, modo confirmandum aut confutandum. Atque hoc sensu non, nisi quatuor, sunt Problematum genera, ad quæ reliqua omnia reducuntur. 2. Si dicantur tantùm quatuor de Attributo posse quærì, an insit essentialiter & reciprocè, & refertur ad Definitionem: an essentialiter & non reciprocè, & pertinet ad Genus: an reciprocè & accidentaliter, & revocatur ad Proprium: an accidentaliter & non reciprocè,

cirocè, & reducitur ad Accidens. Atque hoc eriam sensu non sunt, nisi quatuor, Problematum genera. 3. Si in istis Quæstionibus semper exprimator unum ex quatuor propositis Attributis, hoc pacto; *Est-ne hoc Accidens, nec ne? Est-ne hoc Genus, nec ne? Est-ne hoc Proprium, nec ne? Est-ne hæc Definitio, nec ne?* ut; *Album accidit-ne nivi? Animal est-ne Genus hominis?* &c. Quo sensu videmur quoque posse adhibere hanc distinctionem: in Disciplinis enim Logice examinandis & resolvendis usurpandæ sunt quatuor istæ quæstiones de Attributis, unà cum affinibus, quæ ad eas revocantur. Alioquin & longe plures fieri possunt Quæstiones, & illæ quatuor in sermone familiari, etiam dum disciplinæ traduntur, fere sunt insolentes. Quærere solemus, *utrùm homo sit animal, utrùm visibilis?* &c. non *utrùm animal sit Genus hominis, visibile Proprium?* &c.

Ad primam, quæ assertur, probationem resp. Attributa analogæ revocari ad attributum Generis eodem enim modo probantur. Ad secundam dico, Differentiam genericam ad Genus revocari: Specificam verò ad Definitionis potius, quàm ad Generis, referri quæstionem: quia eodem fere modo, quo Genus, impugnatur & propugnatur generica Differentia: specifica verò naturam & indolem sequitur Definitionis. Ad tertiam dico, Speciem, dum est Attributum, revocari vel ad Definitionem, quia est implicita Definitio, vel ad Genus, quia confirmatur infirmaturque eodem modo, quo Genus. Et certe in Disputationibus quæstiones de Specie non moventur: quia eiusmodi doctorum hominum collatio est quæstionum & propositionum universalium: universales enim Theses proponere disputantes consueverunt, nequaquam vero de Singularibus & Individuis quæstiones movere.

Dices: Fieri potest, ut præsertim in iis, quorum Species valde affines sunt, de Individuo, huius

ne an illius Speciei sit, dubium & quæstio oriatur. Ergo sigillatim problema Speciei fuerat proponendum.

Resp. Neg. Conf. Tales enim quæstiones Definitionum sunt quæstiones, cum de Definitione potius hæ quæstiones instituantur, & per Definitionem, & singulas Definitionis partes solvantur; v. g. cum de hac aut illa herba, quo nomine appellanda sit, quæritur; num Definitio illi competat, quæritur: cum secundum rem & appellatio rei, & Species seu forma essentialis rei & Definitio eadem sit, ipsaque forma essentialis non modò Definitionem, sed & appellationem, essentiam seu speciem rei faciat.

Dices: Definitio non est Prædicabile. Ergo nec Prædicatum. Ergo non potest quæstio de Specie revocari ad Quæstionem de Definitione.

Resp. Quamvis Definitio Prædicabile Porphyrianum non sit, est tamen Prædicatum, ut quod ex principalibus Prædicabilibus, Genere & Differentia, constituitur.

Obj. 2. Si quis quærat; *Num Cælum constet materiâ elementari*, qualis illa sit quæstio? Si quis quærat; *Sit-ne cælum*, qualis illa sit quæstio? Si quis quærat; *Cur Cælum circulariter moveatur*? Si denique τὸ ἐστίν, seu τὸ ὄν, seu τὸ διότι ἐστὶ quærat, non potest responderi per quatuor supra posita Attributa, neque ad ullum dictorum Problematum referri quæstio. Ergo plura statuenda sunt Attributa, pluraque Problemata Dialectica quàm ista quatuor.

Ut respondeatur, nota duplicem Quæstionum movendarum rationem: unam; cum, expresso vocabulo horum prædicatorum, quæstio movetur? ut *sit-ne hoc hujus Genus? sit-ne hac hujus Definitio?* alteram; cum, omisso vocabulo illo communi, quærimus; *num homo sit animal rationale? num sit disciplina particeps?* Hac ergo posteriore ratione quæstiones omnes

Q
signifi
specie
quaru
Locus

omnes in Disputationibus & Scriptis ferè proponuntur: priore verò modo rarius: quòd Artium vocabula, ut *Generis*, *Proprii*, *Definitionis*, *Accidentis* & in quæstionibus movendis, & in rationibus proponendis, ferè Authores, qui non volunt artem affectasse videri, devitent, quodque non sciolis, sed imperitis, aut doctis scribant. Itaque

Resp. ad Ant. Quæstionem *ἢ τί ἐστι* vel simpliciter ita prolatam esse Dialecticam, & Quæstionem *τὸ ὅτι* Dialecticam esse: at Quæstiones *τὸ τί ἐστι* & *τὸ δὲ τί*, licèt, si nomen inseratur *Causa*, aut istæ retineantur particulæ interrogandi; *Quid*, *Quare*, *sciscitatoriæ* sint, & ut loquuntur Græci, *πυγματιγὰ*, omissis tamen istis notis interrogandi, facillè conformari Quæstioni *An sit*, & Quæstioni *Quale sit*, & *Num tale sit*. Omnes verò de *Causis* Quæstiones, si de Causis, ut *Propriis* quæatur, *Proprii* erunt quæstiones: si de Causis accidentariis, quæstiones erunt *Accidentis*. Atque ita quidem, cùm quæstio *τὸ δὲ τί* huc reducta sit; quæstio *τὸ ὅτι* est quæstio seu *Accidentis*, seu *Proprii*: quæstio *τὸ τί ἐστι* est quæstio *Definitionis*. Quæstio *τὸ ἢ τί ἐστι*, quemadmodum & ipsa est primò *Definitionis*, deinde verò omnium Prædicatorum; cùm, quæ non sunt, illa nec definiri possint, nec illorum ulla sint accidentia: ita etiam his omnibus Locis tractari potest, cùm demonstrari, nisi digito, non possit.

III. Quæstiuncula quadam de Loco Dialectico generatim.

QUæritur I. Quid sit Locus Dialecticus?
Notandum est cum Julio Pacio, τὸ *Locus* multis modis accipi, neque recensendas hic esse significationes à scopo nostro alienas: ut cùm pro specie Quantitatis sumi dicitur: sed eas tantùm, quarum hic est usus. 1. igitur & maxime propriè *Locus* accipitur pro Axiomate generali ad nullum

Entium genus coangustato, cuius in quacunque disputatione usus esse potest: veluti; *Cujus Contrarium multis modis dicitur, id multiplex est.* 2. *Locus* significat Axioma generale ad nullum certum Entium genus coarctatum, sed tamen ad certum genus Disputationis restrictum: qualia sunt Axiomata, quæ pertinent ad Problema *Generis*, vel *Definitionis*, vel *Proprii*, vel *Accidentis*: veluti, *Genus non accedit Speciei*: hoc enim Axioma quibuscunque rebus accommodari potest, sed specialiter pertinet ad Problema *Accidentis* evertendum, si quis enim v. g. defendat hanc Thesin; *albedo est colorata*, eam recte impugnabis ex eo, quod *Genus non accedit Speciei*: *color* autem est *Genus albedinis*. *Color* ergo non accedit *Albedini*. Ergo *Albedo* est *color*, non *colorata*. Hujusmodi autem Axiomata proprie vocantur *Formæ*, ut habet Arist. lib. 1. Rhet. c. 2. sub finem: Scholasticis vulgo *Maximæ* appellantur. 3. *Locus* significat notas, quibus Axiomata à se distinguuntur. v. g. hoc Axioma; *Id, cuius contrarium multis modis dicitur, multiplex est*, à *Contrario* ducitur: hoc autem; *Id, cuius Conjugatum multis modis dicitur, multiplex est*, à *Conjugatis* sumitur. Ergo hi sunt Loci separati à *Contrariis* & à *Conjugatis*. Hæ Axiomatum notæ vulgo nominantur *Differentiæ Maximarum*: quia *Maximas* à *Maximis*, sive Axiomata distinguunt ab Axiomatibus. 4. *Locus* significat quodcunque præceptum *Dialecticum*, ad copiam probabilium propositionum habendam utile.

Atque horum quidem Præceptorum duplex est ratio: quædam enim traduntur de *Differentiis Maximarum*, veluti; *Videndum est, an Contrarium multis modis dicatur*: hoc enim est Præceptum de *Contrariis*: quædam vero non spectant ad *Maximarum Differentias*, quale est illud; *Ex problema te Propositiones faciendæ sunt, & contra eas obijciendum.*

endum. Ex prioris generis Præceptis facile fiunt Propositiones, siue Axiomata: posterioris vero generis Præcepta in Axiomata converti non possunt. His positis,

Videndum est, quid sit Locus. Theophrastus eum definit principium siue elementum, ex quo Principia ad quamque rem pertinentia sumimus, quod ad circumscriptionem attinet, explicite: quod vero ad singula, implicite. Hæc Definitio, auctore Pacio, complectitur quatuor Loci allatas significationes: dum enim dicitur, *Locus esse principium*, innuitur prima & secunda significatio, quatenus Locus est Axioma, quod est principium Syllogismi Dialectici. Cum vero additur, *vel elementum, ex quo sumimus principia*, respicitur ad tertiam & quartam significationem, quatenus Locus non est principium Syllogismi: id est, non est propositio syllogistica: sed ex eo, tanquam elemento quodam colliguntur propositiones syllogisticae. Tandem cum subiungitur, *ex Loco sumi principia, quod ad circumscriptionem, explicite; quod ad singula, implicite*, sensus hic est; Principia illa & Axiomata Dialectica sunt Propositiones, & expressam habent Propositionum formam, adeo ut nihil aliud requiratur, quam ut tali Axiomati adjungatur Minor propositio, & inferatur Conclusio: sed quod ad singula, id est, quod ad singulas propositiones speciales, quæ sub uno generali Axiomate continentur, ex tantum continentur implicite, non explicite, v. g. hoc est generale Axioma, quod diserte & explicite habet formam Propositionis Syllogisticae; Propter quod unumquodque tale est, & illud magis est tale: implicite autem sub se continet multa specialia Axiomata, adeo ut, ex uno Loco, possimus eruere multos Syllogismos: ut puta, Propter quem aliquis diligitur, ille magis diligitur, & Propter quod Conclusionem cognoscimus, id magis cognoscimus. Circumscriptionem

ergo Theophrastus appellat generalem illum ambitum Axiomatis, five Axioma in sua communitate & latitudine consideratum.

Alexandro Locus est principium & causa ἐπιχειρήματι, id est, Dialectici Syllogismi. Hæc quoque Definitio Loco latissimè accepto convenit: omnis enim Locus est causa & principium ἐπιχειρήματι: sed alius est causa propinquior, ut Axioma: alius remotior, ut *Præceptum*.

Ciceroni Locus est sedes Argumenti. Rationem reddit cum Versorio Carvisius, quia Locus est habitudo terminorum ad invicem, vel propositio per se nota, quæ est aliquo modo generativa & conservativa Argumenti, sicut Locus dicitur conservativus locati. Dicitur autem Locus Dialecticus sedes Argumenti, non propriè, sed *metaphoricè*: quia sicut sedens in sede quiescit, veluti confirmatur & fixus hæret: ita argumentatio Dialectica in Loco Dialectico veluti quiescit, confirmatur & corroboratur. Cum namque Intellectus dubitat de virtute probativa vel illativa Argumenti, & reperit habitudinem terminorum, vel propositionem per se notam, qua confirmatur illa habitudo, quiescit ipse, vel acquiescit potius, neque amplius dubitat de illa virtute, neque de Conclusionem, per Argumentum probata.

Obj. Idem non potest definiri per seipsum. Sed Locus & Argumentum sunt idem. Ergo Locus non potest definiri per Argumentum. Min. prob. Cum dico; *Homo currit*. Ergo *Animal currit*, hic homo est *Argumentum*, quia est medium probans Conclusionem: est quoque *Locus à Specie*, quia est Species. Ergo &c.

Resp. Dist. Min. Locus & Argumentum aliquando sunt idem *materialiter*, Concedo: *formaliter*, Nego Minorem: semper enim *formaliter*, differunt. Sic in exemplo allato, *Homo*, in quantum habet virtutem probandi Conclusionem, Argumentum

mentum vocatur: fed, quatenus est Species, respiciens & confirmans Genus, scilicet *Animal*, appellatur Locus. Et in hac habitudine confirmatur virtus, quæ *Argumentum* dicitur.

Quæritur II. An vulgò Locus rectè dividatur in *Maximam* & *Differentiam Maximam*? Omnino: nam omnis Locus terminat Argumentum: vel ergo terminat illud *explicitè*, *completè*, & *perfectè*, vel *implicitè*, *incompletè* & *imperfectè*. Si *explicitè*, est *Maxima*: sin *implicitè*, est *Differentia Maxima*.

Obj. Membra legitimæ Divisionis non debent coincidere. At hujus Divisionis membra coincidunt. Ergo Divisio hæc non est legitima. Min. prob. quia Locus, qui dicitur *Differentia Maxima*, continetur in Loco, qui dicitur *Maxima*. Ergo hæc membra coincidunt. Ant. prob. quia *Differentia Maxima* est pars *Maximæ*. Pars autem in Toto continetur.

Resp. Neg. Min. Ad probationem nego, vel distinguo Antecedens; Locus, qui dicitur *Differentia Maxima*, includitur in *Maxima materialiter*, & tanquam pars ejus materialis, Concedo: includitur & continetur *formaliter* in ea, & ut pertinet ad formam *Maximæ*, Nego Antecedens. Locus enim, qui dicitur *Differentia Maxima*, dicit terminos, vel habitudinem terminorum, in qua fundatur Argumentum *Dialecticum*: at Locus, qui vocatur *Maxima*, dicit Propositionem ex illis terminis constantem. Differunt ergo hi duo Loci *formaliter*. Atque hinc patet responsio ad probationem Antecedentis.

Quæritur III. An Locus, qui est *Differentia Maxima*, rectè dividatur in *Internum*, *Externum* & *Medium*?

Suppono, Locum, qui *Maxima* dicitur, ab Aristotele in Topicis uberrime fuisse tractatum: eum verò, quem *Differentiam* vulgò *Maximæ* vocamus, vix

vix extremis digitis fuisse attactum. Tullius ergo, Fabius, Themistius, Boëthius, Agricola & alii id pluribus præstiterè, quamvis ne hi quidem omnes in Locorum numero & ordine consentiant.

Marcus Tullius Locos alios fecit Internos sive Infitos, & Externos sive Remotos, aut Assumptos. Et illorum quidem statuit sexdecim, 1. à Definitione. 2. à partium Enumeratione. 3. à Notatione. 4. à Conjugatis. 5. à Genere. 6. à Forma. 7. à Similitudine. 8. à Dissimilitudine. 9. à Contrariis. 10. ab Adjunctis. 11. ab Antecedentibus. 12. à Consequentibus. 13. à Repugnantibus. 14. à Causis. 15. ab Effectis. 16. à Comparatione Majorum, Minorum & Parium. Externi Loci, ut Fabio placet, sunt sex; Præjudicia, Fama, Tormenta, Tabula, Jusjurandum, Testes: quos omnes Cicero Testimonii nomine comprehendit.

Agricolæ Loci vel sunt Interni, vel Externi. Interni vel sunt in Substantia, vel circa Substantiam rei. In Substantiâ, ut Locus Definitionis, Generis, Speciei, Proprii, Totius, Partium, Conjugatorum. Circa Substantiam, ut Locus Adjacentium, Actus, Subjecti. Externi sunt vel Cognatorum, vel Applicitorum, vel Accidentium, vel Repugnantium. Cognata sunt partim Cause, per quas res fit, ut Efficiens & Finis, partim Eventa, quæ fiunt per Causas, ut Effecta & Destinata. Applicita sunt Locus, Tempus & Connexa. Accidentium sunt quinque genera. 1. Contingentia, quæ vel sunt Antecedentia, vel Adjuncta, vel Consequentia. 2. Pronunciata. 3. Nomen rei. 4. Comparata, ut Majora, Minora & Paria. 5. Similia. 6. Repugnantia sunt Opposita & Differentia.

Themistius & Boëthius, quem Petrus sequitur Hispanus, Locum dividunt in Internum, Externum & Medium, Interni sumuntur vel a Substantia,

vel

vel à Concomitantibus Substantiam. A Substantia ,
ut Locus à Definitione & Definito , à Descriptione &
Descripto , ab Interpretatione & Interpretato. A
Concomitantibus Substantiam , ut 1. Locus à To-
to , eoqu e vel integrali , vel universalis , vel in quan-
titate , vel in modo , vel in tempore , vel in loco ,
itemque à Partibus Totius. 2. Locus à Causa , ea-
que Efficiente , Materiali , Formali , & Finali ,
itemque ab Effectu . 3. à Generatione , Corru-
ptione & communiter Accidentibus. Locus exter-
nus est , 1. ab Oppositis , idque relative , con-
trarie , privative & contradictorie. 2. à Dispara-
tibus. 3. à Majore & Minore. 4. à Simili & Dissi-
mili. 5. à Proportionione , Disproportione , vel etiam
à transmutata proportionione. 6. à Transsumptione.
7. ab Autoritate. Tandem Locum Medium fa-
ciunt triplicem ; à Conjugatis , Casibus & Divi-
sione.

Alii aliter paulo hanc eandem proponunt Divi-
sionem. Alii alias excogitarunt. Nos quoque aliâ
via processimus : ultimam tamen lubet examinare.
Hanc legitimam dicimus : omnis quippe Locus ,
qui Differentia Maximæ dicitur , denotat habitu-
dinem termini inferentis ad illatum. Vel ergo ter-
minus inferens simpliciter convenit cum termino
illato , & est *Locus internus* , vel discrepat ab eo ,
idque dupliciter : nam vel *discrepat simpliciter* ,
vel *partim discrepat , partim convenit*. Si pri-
mum , est *Locus Externus* : si secundum , est *Me-
dium*.

Obj. 1. Nullus Locus realis est internus. Ergo
nec ullus Dialecticus Locus potest dici internus.
Conseq. prob. quia Locus Dialecticus dicitur per
similitudinem ad Locum realem. At omnis Locus
realis , quoniam *subiective* est in locante , locato
externus est , five est extra locatum. Ergo omnis
Locus Dialecticus est externus. Nullus ergo est
internus.

Resp.

Resp. Neg. Conseq. Ad probationem dico, Loco Dialectico intercedere quandam similitudinem cum Loco Physico, non tamen omnimodam; omne enim simile est etiam dissimile, neque ullum simile quatuor currit pedibus. Similitudo ergo hic in eo consistit, quod, sicut Locus realis & naturalis conservat locatum, ita Dialecticus conserveat & veluti generet, producat & suppeditet Argumentum.

Obj. 2. Omnis Locus est medius. Ergo male divisus fuit Locus in *Internum*, *Externum* & *Medium*. Ant. prob. quia omnis Locus est habitudo inter terminum inferentem & illatum medians. Ergo omnis Locus est medius.

Resp. Neg. Ant. Ad probationem dico, Locum Medium non idcirco dici medium, quod sit habitudo medians inter duos terminos: sed quod terminus inferens partim conveniat cum termino illato, & partim ab eodem differat.

Dices: Cum dico; *Homo ambulat*. Ergo *animal ambulat*; terminus inferens (*Homo*) partim convenit cum termino illato (*Animal*) partim ab eodem differt, & tamen hæc Argumentatio non est Locus Medius, sed Locus à *specie* ad *Genus*. Ergo solutio allata non satisfacit Objectioni supra posita.

Resp. Neg. Conseq. Licet enim *Homo* partim conveniat cum *Animali*, scil. in re significata, eò quod idem significat, & partim ab eo differat, nimirum in modo significandi, quia *Homo* est quid inferius, *Animal* vero superius; *Homo* tamen non insert *Animal*, quatenus est conveniens & simul differens, sed sub ratione convenientiæ tantum. Unde Locus *Intrinsicus* est, non *Medius*.

CAPUT VI.

De

SYLLOGISMO SOPHISTICO.

THEOREMATA.

Fuit Syllogismus Verus: Sequitur Apparens, seu Sophisticus, qui, apparenter aliquid inferens, inducit Errorem. De hoc paucis agendum duximus, quò Dialectici Syllogismi vis magis elucescat.

2. Est igitur Syllogismus Sophisticus, qui extrahitur ex iis, quæ (imperitis) videntur probabilia, nec sunt tamen. Sive, qui ex probabilibus, vel iis, quæ videntur probabilia, cum tamen non sint, videtur concludere, attamen non concludit.

3. Unde duplex est Syllogismus Sophisticus: alius nimirum est verus Syllogismus, ex Propositionibus, quæ videntur probabiles, nec tamen sunt: sive, cujus quidem Antecedens infert, sed non probat, Consequens: ut: Omne animal est lapis. Omnis homo est animal. Ergo omnis homo est lapis. Alius videtur esse syllogismus: sed, quia non servat Regulas, non est. Sive, videtur inferre Consequens ex Antecedente, & tamen non infert: sed peccat contra rectam illationem: ut; Quoddam animal est homo. Omnis equus est animal. Ergo omnis equus est homo.

4. Prior, quia habet veram syllogismi formam, dicitur simpliciter syllogismus: posterior non est syllogismus, sed, cum addito, syllogismus Sophisticus, sicut homo mortuus non est simpliciter homo, sed tantum mortuus homo.

5. Illa videntur probabilia, quæ leviter nos afficiunt,

ciunt, ita ut, mediocri cognitione, possumus facile nos ab illis liberare, & eorum falsitatem deprehendere, quamvis prima fronte speciem quandam probabilitatis præ se ferant.

6. *Scopus Sophistarum duplex est: Generalis, vel Specialis.*

7. *Generalis illorum scopus unus est, ut videantur sapientes, & per eam simulatam sapientiam pecunias conquirant, vel (si propriè contentiosi sint appellandi) ut victoriam & gloriam consequantur.*

8. *Particulares scopi, sub hoc universali contenti, ab Aristotele recensentur quinque, qui tamen omnes referuntur ad summum illum finem, qui est victoria, nullo jure parta. Primus est Elenchus: id est, ut aliquis ducatur ad contradictionem: volunt enim videri Sophistæ juste convincere, licet non convincant, neque juste reprehendant. Secundus scopus est Falsitas: id est, ut cogatur quis fateri, quod est manifeste falsum, licet ejus contradictionem antea non concesserit. Tertius est Paradoxum: id est, ut aliquis cogatur fateri aliquid admirabile, & ab hominum opinione abhorrens. Quartus est Solæcismus: id est, ut quis eo perducatur, ut cogatur committere Solæcismum. Quintus denique Sophistarum scopus est Tautologia sive Nugatio: id est, ut ineptam & nugatoriam ejusdem vocis iterationem, in eadem oratione, admittere cogatur respondens.*

9. *Loci, è quibus Sophismata, ad hos scopos (Meras vulgo vocant perducentia, sumuntur, dum sunt generis alii enim spectantur in dictione, alii extra dictionem.*

10. *Fallacia in dictione est, cum vitium in Vocibus est causa, cur in Rebus fallamur. Estque sextuplex.*

11. *Prima est Fallacia ὁμωνυμίας, sive Æquivocationis, cum aliter sumitur Medium in Maiore, aliter in Minore propositione: vel, cum aliqua vox aliter sumitur in Antecedente, aliter in Consequente. Hujus fere tres invenio modos.*

12. *Primus est, cum in syllogismo reperitur vox ali-*

aliqua
pars b
homin
est in
13.
Equi
minus
gemm
gemm
Quicq
praca
14.
compo
ut, O
non n
mori
in Ma
mori
non r
15.
missa
propte
16.
biguit
admi
struet
tem.
17.
nent
verju
possi
neo,
Arist
18.
la na
latio
contr
si po

aliqua simpliciter & à casu equivoca : ut ; Manū est pars brachii. Hominum multitudo est manus. Ergo hominum multitudo est pars brachii. Ubi vitium est in voce Manus.

13. Secundus est, cum talis Fallacia oritur ex Equivoco à consilio, quod principaliter unum, & minus principaliter alterum significat : ut ; Omnes gemmæ sunt pretiosi lapides. At turgent in palmitē gemmæ. Ergo in palmitē sunt pretiosi lapides. Sic, Quicquid ridet, habet os. At prata rident. Ergo prata habent os.

14. Tertius hujus Fallaciæ modus est, cum dictio composita significat plura, simplex vero unum tantum : ut, Omne immortale est perpetuum. Omne potens non mori est immortale. Ergo omne potens non mori est perpetuum. Ubi immortale sumitur in Majore negativè pro eo, quod est non potens mori, in Minore privative pro eo, quod est potens non mori.

15. Solvitur hæc Fallacia, ut & sequens, vel Præmissarum distinctione, vel negatione Consequentiae, propter quatuor terminos.

16. Secunda est Fallacia Αμφιβολίας, sive Ambiguitatis, cum oratio diversum & dubium sensum admittit : idque vel propter dubiam aut diversam constructionem, vel propter phrasin diversum usum habentem. Quod etiam tribus potissimum modis accidit.

17. Primus est, cum partes Propositionis retinent eandem constructionem & significationem, diversum tamen habitudinem : ut ; Liber Aristotelis possidetur ab Aristotele. Hic liber, quem manu teneo, est Aristotelis. Ergo hic liber possidetur ab Aristotele.

18. Hic Major & Minor sunt distinguendæ : Illa namque vera est, si Liber Aristotelis dicat relationem possessoris : falsa, si authoris. Hæc contra vera est, si dicat relationem authoris : falsa, si possessoris. Tale est & illud : Pecunia Cæsaris habetur

habetur à Cæsare. Nummus, quem continet tuum marsupium, est pecunia Cæsaris. Ergo iste nummus habetur à Cæsare *Ubi pecunia Cæsaris significat vel eam, quæ habet imaginem Cæsaris, vel quam Cæsar possidet.*

19. Secundus est, cum partes orationis ambiguæ non retinent eandem constructionem, manente eadem significatione: ut; Omnes Episcopi sunt Sacerdotes. Hi asini sunt Episcopi. Ergo hi asini sunt sacerdotes. *Ubi Major vera est, si Tò Episcopi sit nominandi casus, significetque habitudinem causæ formalis, Minor verò falsa. Contrà Minor est vera, si Tò Episcopi sit generandi casus, denotetque habitudinem possessoris ad possessum, & Major falsa.*

20. Tertius hujus Fallacia modus est, cum una oratio pluribus convenit: sed uni propriè, alteri metaphorice: ut; Quisquis arat litrus, terram proscindit aratro. Ast operam perdens litrus perhibetur arare. Ergo operam perdens terram proscindit aratro. *Ubi arare litrus in Majore sumitur propriè, in Minore vero metaphorice.*

21. Tertia est Fallacia Compositionis, cum in Conclusionem conjunguntur, quæ vi Præmissarum, & rationis judicio, erant dividenda. Sive, quæ à Propositione divisæ verâ ad compositam falsam proceditur: ut; Sedentem possibile est ambulare. Ergo Plato, dum sedet, potest simul ambulare. Aliis dicitur Fallacia à bene divisis ad malè conjuncta.

22. Quarta est Fallacia Divisionis, cum in Conclusionem separantur, quæ vi Præmissarum, & rationis judicio, erant conjungenda. Sive, quæ à Propositione composita (id est, habente sensum compositum) vera argumentamur ad divisam falsam. ut; Quatuor & quinque sint par & impar. Novem sunt quatuor & quinque. Ergo novem sunt par. Hic in Conclusionem dividuntur, quæ in Majore sumebantur unita. Aliis dicitur Fallacia à bene conjunctis ad male divisâ.

23. Utrius-

23. *Utriusque varios modos vide in Logica nostra Peripatetica. Solutio eadem utrobique adhibenda, quæ supra.*

24. *Quinta est Fallacia Accentus, seu Prosodia, cum ex ambiguo Accentu, Spiritu, Quantitate, Diphthongorum dissolutione, aut Gestu pronunciationis Fallacia oritur: ut, Quem amamus, eundem diligimus. Sed, quem fallimus, hamamus. Ergo, quem fallimus, diligimus. Item, Quicumque occidit, interficit. At moriens occidit. Ergo moriens interficit.*

25. *Hæc Fallacia in iis, quæ voce proferuntur, non est adeo frequens, cum, ex ipsa pronunciatione, manifestissima sit dictionum diversitas: in orationibus vero scriptis videtur usitator. Et solvitur, cum verus Accentus pro falso, vera scriptura pro adulterina ponitur: atque ita quatuor apparent termini.*

26. *Sexta est Fallacia Figuræ dictionis sive ex formâ vocis, quem Aristoteles sic definiuit; cum aliquis eodem modo interpretatur, quod idem non est. Id est, cum, propter similitudinem aliquam terminationis dictionum, idem uni competere videtur, quod alteri: ut, Musa est scemini generis, primæ declinationis & singularis numeri. Ergo & Pascua.*

27. *Huc pertinet & ea Fallacia, qua transitur de Genere in Genus: ut; Mus rodit caseum. Mus est Syllaba. Ergo Syllaba rodit caseum. Ubi Mus in Majore sumitur pro prima notione, in Minore pro secunda. Alii ad sequentem revocant.*

28. *Hæc Fallacia minutior est, quàm ut facile decipiat, & contenta negari operosam solutionem non exspectat.*

29. *Sic fuerunt Fallaciæ sex in dictione: sequuntur septem extra dictionem, quæ non in nudis vocibus, sed in rebus ipsis, extra voces latent. Sive, cum causa & ratio, cur verus in speciem appareat Syllogismus, non propriè ex dictione, sed ex habitudine rei ad rem sumitur:*

mitur : quod tamen sine vocibus non fit. Verbo, cum ignoratio rerum est causa, cur in vocibus peccetur.

30. Harum prima est Fallacia Accidentis, seu ex accidente, cum (inquit Aristoteles) putatur quidvis rei & accidenti similiter attribui : id est, cum unum idemque putatur debere attribui & subiecto. *Quæstio in Conclusione, & Medio in Majore propositione* : ut ; Risibile est proprium. Homo est risibilis. Ergo homo est proprium.

31. Modi generaliores hic duo sunt. Primus est, cum putamus, quæcunque insunt & attribuuntur alicui subiecto, affirmari quoque debere de iis, quæ de subiecto isto dicuntur : ut ; Socrates currit. Socrates est Musicus. Ergo Musicus currit.

32. Secundus modus est, cum, quod convenit, aut non convenit prædicato, existimamus convenire, aut non convenire subiecto : ut ; Animal est genus. Homo est animal. Ergo homo est genus.

33. Et hoc fit trifariam. I. cum prædicatum est essentiale ut in exemplo jam proposito. II. cum prædicatum est accidens proprium : ut in exemplo theor. 30. allato. III. tandem, cum prædicatum est Accidens commune : ut ; Album est accidens commune. Homo est albus. Ergo homo est accidens commune.

34. Nascitur hæc Fallacia ex male intellecto isto hoc Principio ; Quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se.

35. Solvitur vero distinguendo id, quod alicui convenit per se, ab eo, quod per accidens. Item, cum ostenditur, alia generaliter, alia specialiter rebus convenire.

36. Secunda est Fallacia à dicto secundum quid, sive ab eo, quod est quadantenus, ad dictum simpliciter, sive ad Conclusionem absolute acceptam, cum ex propositione vera tantum aliquo respectu, parte, aut tempore, aliquid tanquam simpliciter dictum & absolute verum infertur : ut ; Cadaver est homo mortuus. Ergo cadaver est homo.

37. Dicitur simpliciter est sine aliquo addito dicitur.
Dicitur secundum quid est cum aliquo addito dicitur.

38. Contingit hæc Fallacia quatuor præsertim modis. I. Cum determinatio addita destruit terminum, cui additur : ut, si probes ; Socratem esse hominem, quia est homo mortuus. Vulgo dicitur Contradictio in adjecto. II. cum proceditur ab EST termini adjacentis sive adjecti ad EST secundi adjacentis : ut ; Chimæra est figmentum. Ergo Chimæra est. III. Cum determinatio addita significat partem : ut ; Nethiops est albus dentibus. Ergo est albus. IV. Cum determinatio addita significat notabilem aliquam circumstantiam loci, temporis, personæ &c. ut si probes, Arma deposita domino non esse reddenda, quia non sunt reddenda domino furioso.

39. Solvitur hæc Fallacia, si ostendatur diversam propositionum acceptionem, nempe quod altera absolute & simpliciter sit intelligenda : altera limitate, quantatenus, secundum quid, & respectu loci, temporis, aut alterius cujusdam certæ considerationis.

40. Huic opponitur Fallacia à dicto simpliciter ad dictum secundum quid, cum, quod simpliciter verum est, id secundum quid tantum verum arbitramur.

41. Tertia est Fallacia Ignorationis Elenchi, sive Contradictionis, cum quis ex eo decipitur, quod falso putet, contradicens suæ sententiæ ab adversario esse conclusum, cum tamen omissa sit aliqua conditio ad contradictionem requisita : ut si quis hoc pacto concludat ; Textor est peritus artifex. Textor non est peritus iuris. Ergo est peritus & non peritus.

42. Ut rite solvatur, debet respondens probe tenere leges Contradictionis, quæ est affirmatio & negatio ejusdem nominis & rei de eodem ad idem, secundum idem, eodem modo & tempore, & ostendere defectum contradictionis in aliqua conditionum.

43. Quarta est Fallacia Petitionis Quæriti sive Quæstionis (quam vulgo male petitionis principii
nomin-

nominari dicit Molinens) cum, quod à principio probandum est, vel semel à respondente negatum, assumitur aut adfertur ab opponente, quasi non controversum, adeoque cum idem per seipsum, vel per aequale ignotum probatur.

44. Fit hoc vel manifestè, vel occulte.

45. Si quis manifestè petat aut assumat id, quod in principio quaeratur, non erit Sophista, sed fatuus & plane irridendus: deest enim omnis apparentia: ut si probes, gladium esse acutum, quia ensis est acutus.

46. Sin occulte & apparenter quasitum petatur, erit Sophista, idque I. cum Quaestio probatur per ignotius: ut si probes, Terram sensim illuminari à Sole, quia movetur circa Solem. II. cum quid probatur per aequale ignotum.

47. Hoc multis modis fieri potest. 1. si, ad probandum aliquid de Definitione, adferatur Definitum, aut contra. 2. cum quod in specie est controversum, petitur in genere: ut si probes, omnem hominem esse album, quia omne animal est album. 3. cum quod de Genere controversum est, petitur per Inductionem de singulis Speciebus. 4. si, ad probandum conjunctum, petatur divisum. 5. si ad probandum, hoc esse relatum illius, petatur illud esse relatum hujus.

48. Ubi tamen nota, Argumentationes, in quibus ex Definitione colligitur Definitum, aut contra, ex Genere Species, aut contra, ex Toto Partes, aut contra, ex Relato Correlatum, tum demum existimandas esse vitiosas cum Respondens profitetur, aequale nota sibi esse Definitionem & Definitum, Genus & Species, Totum & Partes, Relatum & Correlatum: secus argumentationes fuerint vel Demonstrativae, vel Topicae.

49. Solvitur hoc sophisma ostendendo propositionum identitatem & negationis vanitatem.

50. Observa insuper, hoc Petitionis quasiti vitium committi quoque posse à Respondente, utpote si per Quaestionem respondeat, aut excipiat.

51. Quinta

31. Quinta est Fallacia Consequentis, sive ex consequenti, cum falso putamus, reciprocari Consequens cum Antecedente: sive, cum ex una Enunciatione deducitur altera quasi ejus consequens, quæ tamen non est consequens: ut; Quicquid est genitum, id habet principium. Ergo quicquid habet principium, id est genitum. Item, Omnis febricitans calet. Ergo quicumque calet, laborat feбри.

32. Hæc ergo Fallacia tribus potissimum modis committitur: I. cum peccatur contra Regulas Conversionis. II. cum in Syllogismis conditionalibus proceditur à negatione Antecedentis ad negationem Consequentis. III. à positione Consequentis ad positionem Antecedentis.

33. Solvitur ostendendo, nullam aut certè infirmam esse Consequentiam, idque vel allatis Regulis, contra quas peccatur, vel ex aliis ejusdem farinae infirmis Consequentis.

34. Sexta est Fallacia Causæ, sive à non causa, et causa, cum quis id, ut causam Conclusionis, in Antecedente adfert, quod revera illius causa non est: Si- ne, cum Medium sumitur, quod videtur esse causa Conclusionis, & tamen non est. Sic Lupus Æsopicus, in occasionem discerpenda ovīs arriperet, ajebat; Tu ex præterfluente aqua bibisti. Ergo turbasti mihi aquam: cum tamen illa inferiore ripæ parte bibis- set.

35. Hujus duo videntur Modi præcipui. I. cum proceditur à causa non verâ, ut vera, veluti in exemplo allato. II. cum sumitur causa non talis, ut talis, v. g. insufficiens pro sufficiente, per accidens pro perse, remota pro proxima &c. ut; Vinum facit ebrios. Ergo vinum est malum.

36. Fallacia hæc ab aliis ad Fallaciam Acciden- tis revocatur, crebro occurrit in Syllogismis ad impos- sibile, vel absurdum ducentibus, & solvitur partim negando Consequentiam, partim negando falsam cau- sam & adducendo veram.

37. Septim

57. Septima & ultima Fallacia est Plurium in-
terrogationum, qua plures interrogationes proponun-
tur ut una, & exigitur una responsio affirmans, vel
negans, qua data, Respondens in angustias cogitur.

58. Hujus tria ferè inveniuntur genera. I. cum
unum interrogatur de pluribus: ut; Sunt-ne Alex-
ander & Bucephalus homo? si affirmas, inferet
Sophista; Ergo Bucephalus est homo, Si negas,
dicet; Ergo Alexander non est homo. II. Cum
plura quærentur de uno: ut; Est ne Alexander ho-
mo & equus? si affirmas, inferet Sophista; Ergo
Alexander est equus: si negas, colliget; Ergo
Alexander non est homo. III. Cum plura interro-
gantur de pluribus: ut; Sunt-ne Alexander & Bu-
cephalus homo & equus? Contra affirmantem con-
cludet Sophista; Ergo Alexander est equus, & Bu-
cephalus est homo: contra negantem colliget; Ergo
Alexander non est homo, & Bucephalus non est
equus.

59. Itaque in solutione hujus Fallaciae distincte ad
singulas Quaestionis partes respondendum est: sic enim
ingenuitas nostra faciet, ut alios non decipiamus, &
solertia cavebit, ne, una responsione ad omnes inter-
rogationis partes simul respondendo, decipiamur ab
aliis.

60. In hac Fallaciarum explicatione diligenter
observandum est, eandem argumentationem saepe con-
tinere plures errores, ideoque posse referri ad diversa
Captionum genera.

Q U A E S T I O N E S.

I. An in Logica agendum sit de syllogismo sophistico?

NEgat Petrus Ramus, & quicumque nefas du-
cunt ab ejus placitis recedere: Aristoteli
contra visum. Hunc sequuntur sui fere Inter-
pretes.

Non

Nota I. Non querere nos, *an detur syllogismus Sophisticus*? Id enim tam est in proclivi, quam pluvia, cum est imber: nam quemadmodum in Metal-
lis multa sunt *χολοβάφινα* & *κατ'ιτέρινα* ac *λι-
θαργύρινα*, quæ Auri ac Argenti naturam habere
putes, cum lapides sint & ramenta nullius præ-
stantiæ: ita in omnibus Facultatibus, Disciplinis,
Scientiis ac Artibus multa reperiās, quæ sycosa spe-
cie veritatem mentiuntur.

Nota II. Syllogismum Sophisticum sic dici à
Græco *Σοφιστής*, quod quidem olim honestum
vocabulum Sapientem significabat: nunc in malam
partem pro *deceptore* sumitur, qui, simulata qua-
dam sapientia, lucellum captat, aut gloriam. Unde
Aristoteli Sophista definitur *pecuniarum aucupator
ex apparente sapientia & non existente*: Platoni ve-
ro *artifex, qui in commentis falsarum rerum speciem
aliquam veri habentibus versatur*. Hinc Syllogismus
Sophisticus alio nomine *apatheticus, captiosus, fal-
lax, paralogismus, apparens Syllogismus, Elenchus,
Sophisticus, Eristicus* sive *Litigiosus & contentiosus*
dicitur.

Nota tamen III. Syllogismum *sophisticum*, quam-
vis à *contentioso* non differat *re*, *scopo* tamen & *sine*
argumentantis differre: idem quippe Syllogismus,
si victoriæ causa exstruatur, *contentiosus* dici-
tur: si gloriæ, ex qua quæstus fiat, *Sophisti-
cus* nominatur. *Fallax* autem dicitur quia So-
phista per eum victoriam obtinuisse vult vide-
ri, cum tamen fallat illum, cum quo disputat.

Nota IV. Syllogismum Sophisticum sumi vel ex-
ercite, pro discursu deficiente, erroris & ignorantiae
κατὰ διάνοιαν parente: vel *signate* pro ratione, na-
tura, proprietatibus, causis & finibus Syllogismi
Sophistici. His positis.

Resp. I. De syllogismo Sophistico *exercite* sum-
pro in Logica agendum non esse: neque enim Lo-
gica hunc pro fine intendit: cum hoc agat unice,

ut operationes intellectus rectas eliciat, veritatem indiget & adstruat: quod operationes deficientes eliciendo, erroresque propagando præstare haudquaquam potest.

Resp. II. In Logica omnino agendum esse de syllogismo sophistico *signate* sumpto: id est, explicari oportere in Logica naturam, proprietates, causas & fines syllogismi sophistici, non quidem, ut, his cognitis, syllogismos sophisticos extruamus, sed ut instruamur, quomodo possimus nobis cavere à sophistis, ne hoc genere argumentandi decipiamur. Nam 1. Aristoteles cap. 1. de Elench. Sophist. ait, esse officium in quaque re scientis, non mentiri ipsum in iis, quæ novit, & posse alium mentientem patefacere. 2. Opera danda est, ne sophistæ dolis & fallaciis nos impliceant: id quod fieri nullâ ratione commodiore potest, quam si laqueos illorum perspectos habeamus. 3. Hoc quoque agendum, ut sophistis arma & tela è manibus eripiantur, & latentes fraudes in lucem protrahantur: id quod sine hac doctrina nemo præstiterit. 4. Tandem scientiæ sunt oppositorum: *opposita enim juxta se posita magis elucescunt*: ideo Medici non modo de sanitate agunt conservanda, sed etiam de morbis, quibus ea labefactatur, tollendis. Et Ethici non tantum ostendunt, quibus virtutibus hominis animus sit saburrandus; sed etiam quæ illi vitia sint declinanda. Syllogismus autem bonus & sophisticus opponuntur sibi invicem. Ergo, cum Logica de syllogismo pertractet bono, legitimo & vero, de illegitimo quoque, fucato & sophistico sibi agendum proponet.

Obj. De Fallaciis præcipere impium est. Ergo hæc doctrina è Logica exterminanda est.

Resp. Neg. Conseq. neque enim agitur hic de Fallaciis, quo doceamur alios fallere, sed potius ut, cum alii nos fallere cupiunt, sciamus laribus & effugere hoc pacto Fallacias possimus, eodemque

profuturam.

prorsus modo, quo in Medicinâ non solùm de Medicamentis, verùm etiam de Venenis agitur, non ut aliis venena offeramus, aut per ea hominibus noceamus, sed potius, ut naturam veneni cognoscamus, & si aliis datum, sciamus, quomodo iis succurrendum sit.

Dices: Satis Fallaciæ possunt cognosci ex nudâ cognitione Locorum Inventionis, & præceptorum syllogisticorum. Ergo non opus est ad eam rem novo hoc tractatu.

Resp. ad Ant. ita quidem *confusam* quandam notionem haberi: *explicatam* verò & *distinctam* non haberi, nisi hic tractatus adnectatur.

At, inquires, si verum scitur, etiam falsum scietur: ut, si scias, quid sit Aurum, etiam scies, Ferrum non esse aurum. Et, Rectum est mensura, vel (ut loquitur Arist. lib. I. de An. t. 85.) iudex sui & obliqui. Ergo ex notitia boni syllogismi abunde innotescet vitiosus.

Resp. I. Negando, Falsum etiam sciri, si verum scietur. Et, quamvis manifestum sit, Ferrum non esse Aurum, non tamen statim scimus, Aurichalcum non esse Aurum, cùm speciem habeat Auri.

Resp. II. In Mathesi agi de Lineâ recta & obliquâ: cur non ergo idem erit juris Logicæ in tuo objecto pertractando?

Resp. III. Rectum esse mensuram aut iudicem obliqui, quatenus obliquum est obliquum, & nullam recti speciem præ se fert: non autem, ut fucam simul recti speciem obtinet. Hoc autem modo se habet Sophistica.

Resp. IV. Rectum esse iudicem obliqui *secundum quid*, *confuse* & *generatim*: non autem *simpliciter*, *absolute*, *perfecte*, *plene*, *distincte*, *accurate* & *in particulari*. Et sane, si Rectum absolute esset obliqui ac curvi mensura, non opus foret refutatione adversarum opinionum in disputationibus, sed satis esset uniuersis suam rationibus confirmasse sententiam.

Resp. V. Distinguendum quoque esse inter falsum, quia falsum, & ut pallio veritatis aut verisimilitudinis tectum, ac pro tali venditum.

Concludimus itaque, necessariam in Logicâ esse doctrinam de syllogismo sophistico, non quidem absolute, simpliciter, ex & per se: sed ex accidenti, propter falsitatem, sub quâlibet specie veritatis irreparentem, cui modis omnibus & viribus est resistendum.

Quæres, An, quicunque fallacibus utitur argumentis, sophista sit? Non: sed ille demum, qui falsam opinionem, quam non ignorat esse falsam, mordicus defendit, meliora monenti aut docenti non cedit, pertinaci animo, quod semel statuit, factatis argumentis stabilire conatur, & adversarios vel auditores in errorum avia abducere.

II. Quot sint metas Sophistarum?

Cum Sophista omnes suos nervos in id intendat, ut adversarium circumveniat & illaqueet, videndum est, quor & quæ sibi proponat, ut fines initi certaminis, quos ubi assecutus videtur, se victorem insolenter vociferetur, atque proclamet. Hos fines vulgo *metas* vocant, & cum Aristotele quinque faciunt, nimirum *Elenchum* five *Redargutionem*, *Falsum*, *Inopinabile* five *Παραδοξον*, *Solacismum* & *Nugationem*. Ratio hujus rei hæc esse potest: quia (ut inquit Versorius) Omnis meta est inconueniens conclusum contra respondentem: illud autem inconueniens vel tenet se ex parte sermonis, five orationis, vel ex parte rei. Si ex parte rei, fit hoc dupliciter, vel ex parte rei absolute, & est *Falsum*, vel *respective*, & in ordine ad aliud: quod iterum duobus fit modis, nempe vel in ordine ad dicta aut negata Respondentis, & est *Redargutio*, vel in ordine ad opinionem adstantium, aut aliorum, & est *Inopinabile*. Sin ex parte sermonis,

Id quoque dupliciter contingit : nam vel habet se ex parte orationis *secundum se & substantiam*, & est *Nugatio*, vel in ordine ad *accidentia* & congruitatem, & est *solæcismus*.

Obj. Sicut sunt aliquæ metæ intentæ ab Opponente, ita & aliquæ sunt intentæ à Respondente. Ergo plures hîc erunt metæ, quam quinque.

Respond. Easdem esse metas Opponentis & Respondentis : quia hic intendit declinare, veluti scopulos, hos fines, ad quos ille conatur ducere. Et sunt Opponentis, tanquam efficientis & causantis, Respondentis verò, tanquam effectus causati in eo. Et ut sunt in Respondente, magis proprie dicuntur cautelæ vitandi metas, quàm metæ.

Obj. 2. Aliqua est meta ex superabundantia, scilicet *Nugatio*. Ergo videtur alia esse danda ex defectu : Par enim videtur esse ratio.

Resp. Neg. Conseq. Si qua enim deficeret dictio ad orationem necessaria, non foret oratio completa, neque posset esse conclusio argumentationis Sophisticæ.

Obj. 3. Omne manifestè falsum est inopinabile. Ergo mera Falsi & Inopinabilis non distinguuntur.

Ant. prob. Omne enim manifestè falsum est contra opinionem omnium, quibus manifestè falsum est.

Resp. Neg. Ant. Ad probationem verò dico, licet manifestè falsum sit inopinabile, diversis tamen rationibus dici Falsum & Inopinabile: Falsum enim dicitur respectu *rei significatæ*, quia aliter, quàm res est, significat. Inopinabile verò dicitur respectu audientium, contra quorum opinionem est. Ideo aliquid est *Inopinabile*, quod *Falsum* non est, & consequenter hæc duo *formaliter* differunt, licet interdum *materialiter* sint idem.

II. An Fallaciæ recte dividantur in eas, quæ sunt παρὰ τὴν λέξιν in dictione, & quæ sunt ἔξω τῆς λέξεως extra dictionem?

ITa cum Aristotele statuunt omnes ejus Interpretes. Antequam probetur,

Nota I. τὸ *Fallacia* duobus modis sumi. 1. *passive*, pro ipsa deceptione Respondentis. 2. *active*, pro principio activo talis deceptionis, & est locus Sophisticus, in quo fundantur argumenta Sophistica. Ita hic sumitur.

Nota II. Fallaciam *in dictione* dici, non quod ex dictionibus constituatur (nam & Fallacia *Accidentis*, & reliquæ, quæ *extra dictionem* dicuntur, itidem ex dictionibus componuntur) sed quod ex parte dictionis causam apparentiæ sumat, & fiat ratione alicujus proprietatis dictioni convenientis, ut *significationis*, *punctionationis*, *accentus*, *terminationis finalis*, quæ solùm dictioni ex arbitrio significanti conveniunt.

Nota III. Per *dictionem* hic non intelligi vocem duntaxat *incomplexam*, sed *generaliter* denotari omnem vocem ex instituto significantem, sive *complexa* illa sit, sive *incomplexa*, ita ut ipsam quoque orationem ambitu suo contineat. His notatis,

Sic facile probatur sufficientia Divisionis, de qua agit Quæstio; In omni Fallacia est causa apparentiæ. Illa ergo sumitur vel *ex parte dictionis*, & est Fallacia, *in dictione*, vel *ex parte rei*, quæ est *extra dictionem*, & habetur Fallacia *extra dictionem*.

Obj. Omnis fallacia est in decepto. Ergo nulla est in dictione, vel extra dictionem. Anteced. prob. Omais enim fallacia est deceptio, quæ est in decepto, sicut calefactio est in calefacto, puta in ligno, aut aqua. Consequentia vero est manifesta, quia

quia nullum Accidens potest simul in duobus existere subjectis.

Resp. Neg. Ant. Ad probationem adhibenda est distinctio : si namque Fallacia sumatur , prout est effectus Paralogismi , & deceptio Respondentis , dubium non est , quin sit in decepto : at si sumatur pro Loco Sophistico , qui est principium Paralogismi , quo pacto hic usurpatur , profecto non est in decepto , sed in rebus , vel in dictione , secundum causam suæ apparentiæ.

Dices : Omnis Locus Sophisticus fit de rebus , & per voces. Sed , per responsionem datam , omnis Fallacia est locus Sophisticus. Ergo omnis Fallacia est in rebus & dictionibus , adeoque nulla est extra dictionem.

Resp. ad Maj. Omnem quidem locum Sophisticum seu Fallaciam fieri de rebus & per voces , non tamen habere apparentiæ suæ causam ~~simul~~ in rebus & in dictione , sive vocibus , sed aliquam in rebus tantum , quarum sæpe ignorantur habitudines , quæque ideo *Fallacia extra dictionem* vocatur , aliquam vero in dictione tantum , cujus significatio , seu multiplicitas significationis sæpe ignoratur , & *Fallacia in dictione* dicitur. Quare Major est insufficiens ad Conclusionem inferendam : sed sic supplenda foret ; *Omnis Locus Sophisticus , qui fit de rebus , per voces , sumit causam suæ apparentiæ à rebus , & à dictione simul* : quod equidem est falsum.

Quæres , in quo differant Fallaciæ in dictione à Fallaciis extra dictionem ?

Respondeo verbis Verlorii , differre tripliciter. 1. Fallaciæ in dictione sumunt causam apparentiæ ex parte vocis significativæ , scilicet dictionis , vel orationis multiplicis : Fallaciæ vero extra dictionem sumunt causam apparentiæ ex parte rei significatæ per vocem. Unde secundum diversas habitudines rerum , quæ à Respondente ignorantur , potest

sumi causa apparentiæ, & etiam causa defectus Fallaciæ extra dictionem. 2. Differunt in modo decipiendi, quia Fallaciæ in dictione magis decipiunt hominem disputando cum aliis, quam per se ipsum considerando: quia homo per se considerans non ignorat multipliciter dictionis, vel orationis, quando capit eam æquivocè: Fallaciæ vero extra dictionem magis decipiunt hominem per se ipsum considerando, quando homo ignorat habitudines rerum, & per se ipsum syllogizando decipit seipsum. 3. Differunt quantum ad solutiones suorum paralogismorum: quia omnes paralogismi Fallaciarum in dictione debent solvi per distinctionem alicujus Præmissarum, excepta tamen Fallaciâ *Figura dictionis*, in qua solvuntur per interemptionem Consequentia: sed, in omnibus Fallaciis extra dictionem, omnes solvuntur per interemptionem vel Consequentia, vel Præmissarum. Unde in omnibus istis solvuntur negando Consequentiam. Haftenus Versorius.

Atque ita, Deo juvante, absolvimus hoc opusculum: quo si juvari studiosam juventutem intellexerimus, ad reliquas Philosophiæ partes eodem modo pertractandas, alacriter accingemur. Tu modo, D E U S benedicte, largire vitam & suffice vires.

F I N I S.

INDEX

INDEX CAPITUM

LIBRI I.

C Apud 1. de Philosophia generatim. p. 2	C. 21. de Prædicamento Quando. 389
Caput. 2. de natura Logica. 15	C. 22. de Prædicamento Ubi. 394
C. 3. de Universalibus generatim. 64	C. 23. de Prædicamento Situs. 399
C. 4. de Genere. 31	C. 24. de Prædicamento Habitus. 406
C. 5. de Specie. 93	C. 25. de Oppositis. 413
C. 6. de Differentia. 104	C. 26. de reliquis Post-prædicamentis. 450
C. 7. de Proprio. 119	C. 27. de Definitione. 467
C. 8. de Accidente 129	
C. 9. de Æquivocis. 146	LIB. II.
C. 10. de Univocis. 162	Caput I. Quid Synthetica, quid & quotuplex cum Oratio, tum Enunciatio, & quæ hujus partes. 490
C. 11. de Denominativis. 167	C. 2. de Affectionibus Enunciationis puræ. 528
C. 12. de duabus Divisionibus ante-prædicamentalis. 197	C. 3. de Enunciatione Impura sive Modali & composita. 555
C. 13. de duabus Regulis ante-prædicamentalis. 206	C. 4. de Divisione. 571.
C. 14. de Prædicamentis generatim. 210	LIB. III.
C. 15. de Prædicamento Substantiæ. 237	Caput I. de Syllogismo categorico secundum Formam. 585
C. 16. de Prædicamento Quantitatis. 276	C. 2. de Syllogismo composito. 617
C. 17. de Prædicamento Qualitatis. 312	C. 3. de Enthymemate, Inductione & exemplo. 628
C. 18. de Prædicamento Relationis. 341	C. 4. de Demonstratione. 641
C. 19. de Prædicamento Actionis. 368	
C. 20. de Prædicamento Passionis. 381	

INDEX.

C. 3. de Syllogismo Dia-
lectico. 676

C. 4. de syllogismo sophi-
stico. 705

INDEX

QUÆSTIONUM.

Ad Cap. I. Lib. I.

1. An detur Philosophia. 12

2. Quæ sit origo Philoso-
phia. 13

3. Quomodo definienda sit
Philosophia. 7

4. Quomodo dividenda sit
Philosophia. 9

5. Quæ utilitas Philoso-
phiae ad superiores facul-
tates & in vita commu-
ni. 11

Ad Cap. II.

1. An, quæ hoc capite tra-
duntur, recte Prolego-
mena vulgo in Scholis
dicantur. 25

2. Quæ sint præcipua Lo-
gica nomina. 26

3. An detur, sive an exi-
stat Logica. 30

4. Quomodo Logica natu-
ralis & artificialis dif-
ferant. 33

5. Quid omnium consensu
non sit Logica. 34

6. An Logica sit Ars. 37

7. An Logica sit Scientia. 42

Cur non etiam possunt
alias scientias nobis con-
parare per modum scien-
di naturaliter cognitum,
ante Logicam artificia-
lem &c. 45

8. Qualis scientia sit Lo-
gica. 46

9. An & quomodo Logica
sit una scientia. 49

10. Quid nam sit obje-
ctum Logicae. 52

11. Quomodo dividenda
sit Logica. 59

12. An Logica sit utilis &
necessaria ad alias scien-
tias acquirendas. 61

Ad Cap. III.

1. An sint aliqua Univer-
salia. 66

2. Quæ nam dicantur U-
niversalia. 69

3. An in Logica agendum
sit de Universalibus. 72

An recte Universalia sive
Prædicabilia præmit-
tantur categoriis. 75

An non potius in Topicis,
quam hoc loco, de Uni-
versalibus agendum sit.
ibid.

4. An Universale recte
fuerit definitum. 76

Cur homo possit multipli-
cari, Deus non possit. 77

Quid sit, quod hic defini-
tur. ibid.

5. An universale adæqua-
te

INDEX.

- te dividatur vulgo in
quinque membra supra
enumerata. 78
- Ad Cap. IV.
1. Cur hic prius de Genere,
quam de reliquis agatur
Prædicabilibus. 83
  2. An Genus recte fuerit
definitum. 85
  3. Quid definiatur defini-
tione Generis. 89
- Ad Cap. V.
1. An Species bene fuerit
definita. 95
  2. An Species prædicabi-
lis recte fuerit definita. 98
- An hæc definitio etiam
conveniat illis Specie-
bus, quæ unum tantum
Individuum habere pos-
sunt. ibid.
- An Species tam subalter-
na, quàm infima, parti-
cipent rationem secundi
prædicabilis. 99
- Quot modis species vocari
possit specialissima. ibid.
3. An recte definitum fue-
rit Individuum. 100.
- Ad Cap. VI.
1. An recte Porphyrius
Differentiam aliam fe-
cerit Communein, aliam
Propriam, aliam Maxi-
me propriam. 109
- Quot modis à se distin-
guantur hæc tria Diffe-
rentiarum genera. 111
2. An Differentiam, ut præ-
dicabile, recte definierit
Porphyrius, Differentia
est quod prædicatur, de
pluribus Specie differen-
tibus in quale quid. 112
- Quomodo Differentiæ ma-
terialiter sumptæ, si a-
liis Differentias non ha-
beant, inter se distin-
guantur. 113
- Ad Cap. VII.
1. An recte à Porphyrio
quatuor modi Proprii
assignentur. 121
- An, inter modos Proprii à
Porphyrio & ab Aristote-
le assignatos, nihil sit
discrepantiæ. 123
2. An Proprium recte de-
finiatur id, quod prædi-
catur de multis in qua-
le accidentaliter & ne-
cessario. 126
- Cujus respectu Proprium sit
universale. 127
- An solum Proprium quarti
modi constituat hæc præ-
dicabile. 128
- Ad Cap. VIII.
1. Utrum Accidentia con-
creta, an vero abstracta
huc pertineant. 130
  2. An definitiones Acci-
dentis ex Porphyrio su-
pra allatæ sint bonæ. 132.
- Qualis

INDEX.

- Qualis sit particula sine
subjecti corruptione re-
spectu rē adesse & a-
besse.* 133
3. *An Accidens sit uni-
versale.* 138
4. *Quomodo dividendum
Accidens, & an bene à
Prophyrio divisum sit.*
140
- Quomodo fiat hæc abstra-
ctio, cum accidens inse-
parabile negatur de suo
subiecto.* 145
- An Proprium & accidens
inseparabile tantum i-
deo distinguantur, &
diversa constituent præ-
dicabilia, quia habent
diversum separandi mo-
dum per secundam men-
tis operationem.* *ibid*
- Ad Cap. IX.**
1. *An Æquivoca recte
fuerint definita.* 152
- Unde orta sit Æquivoca-
tio.* 158
- Cur prius agatur de Æ-
quivocis, quàm de Uni-
vocis.* 159
- Quomodo cognoscantur Æ-
quivoca.* *ibid.*
- An Æquivoca, cum æqua-
liter participant natu-
ram æquivocorum, non
sint Univoca?* *ibid.*
2. *An analoga attribu-
tionis & proportionis
pugnent.* 159
- Unde sciri possit, an ob
istam proportionem, an
ob attributionem idem
nomen acceperint.* 160
- An non detur, aut admitti
debeat aliud quoddam
analogorum genus, quod
inæqualitatis nominari
consuevit.* 161
- Ad Cap. X.**
8. *An Univoca recte fue-
rint definita.* 163
- Quid Thomistarum aliqui
intelligant per univo-
cum Physicum & Lo-
gicum.* 167
- Ad Cap. XI.**
1. *An Denominativorum
definitio recte se habeat.*
188
- An omnia denominativa
prædicentur accidenta-
liter* 192
- An aliqua denominativa
prædicari possint uni-
voce.* 193
- Quomodo denominativa
distinguantur à conju-
gatis.* 193
2. *Quid concretum & con-
notativum principaliter
significent.* 193
- An nomina arte factorum
principaliter significant
formas artificiales, an
vero materiā ipsam.* 195
- Ad

INDEX.

- Ad Cap. XII.
1. An voces rectè dividantur in complexas & in incomplexas. 200
  2. An Currit, vincit &c. sint termini incomplexi. ibid.
  3. An concreta & denominativa sint voces complexæ. 201
  4. An voces mixtæ, ut nemo, ubique, semper &c. sint complexæ. ib.
  5. An Divisio Rerum sit bona. 202
  6. Cur Aristoteles pro exemplis Substantiæ singularis & Accidentis itidem singularis posuerit Individua vaga. 203
  7. Quomodo verum sit; Quædam dici de subiecto, & non esse in subiecto, & vicissim &c. ib.
  8. Quot modis sumatur τδ inesse. 204
  9. An Anima & Forma substantialis sit in subiecto. 205
  10. An Totum sit accidens Partium. ibid.
  11. An res sint in efficiente & fine, tanquam Accidens. 206
  12. An non Corpus respectu Loci & Temporis sit accidens, cum non possit esse sine illis. ib.
  13. Quomodo Accidens non possit esse sine subiecto, cum possit adesse & abesse. ib.
- Ad Cap. XIII.
1. Quid in primâ Regula antepredicamentali sit, predicari sive dici de subiecto. 208
  2. An ista Regula valeat quoque in negativis. 209
  3. Quot modis Genera dicantur diversa. ib.
  4. Quotuplicia sint genera subalterna. ib.
- Ad Cap. XIV.
1. An in Logica agendum sit de Predicamentis. 213
  2. Quod-nam sit obiectum ordinis predicamentalis. 216
Quaratione differat obiectum huiusce tractatus ab obiecto libri Porphyriani. 218
  3. Quas condiciones habere debeant, quæ in Predicamentis reponuntur. 218
  4. Quot sint Predicamenta. 224
  5. Quomodo Categoriae inter se distinguantur. 234
- Ad Cap. XV.
1. Quid sit Substantia. 239

INDEX.

2. Quod-nam sit supremum genus Prædicamenti Substantiæ. 241
- Quo referendæ sint Differentiæ essentiales & specificæ. 225
- An ex sententia Aristotelis directe in Categoria ponantur Angeli. 252
3. An Substantia dividi possit in completam & incompletam. 253
- An Genus generalissimum Substantiæ sit Substantia Metaphysicè completa, an incompleta. 256
- Quid discriminis sit inter Genus & Differentiam, quoad esse Incompletum & Completum. 257
- Qualis sit divisio Substantiæ in Completam & Incompletam. ib.
4. Quomodo se habeat divisio Substantiæ in Primam & Secundam. 258
- Qualis sit hæc Divisio. 260
- An, sublatis primis Substantiis, tolluntur reliqua. 263
- An, inter substantias, Species magis sint Substantiæ, quàm Genera. 264
- Cum Species sit magis Substantia, quàm Genus, & Genus superius, quàm inferius, cur non multiplicetur Substantiarum numerus, ita, ut Species dicatur secunda, Genus tertia Substantia &c. 265
- An unum Individuum sit magis Substantia, quàm aliud. ib.
5. An attributa Substantiæ recte assignentur. 265
- Ad Cap. XVI.
1. In quo consistat formalis ratio seu essentia Quantitatis. 278
- Quid causæ sit, quod de omnibus speciebus Quantitatis tam in concreto, quàm in abstracto, dicatur Quantitatis. 280
2. An Quantitas sit verum genus respectu Continuæ & Discretæ. 289
3. An Linea & Superficies sint veræ & distinctæ Quantitatis Species. 292
4. An Locus sit species Quantitatis à reliquis distincta. 295
5. An Motus & Tempus sint species Quantitatis propriè dictæ. 297
- An Pondus, ut unica, libra, &c. sit quantitas. 300
6. An Numerus sit ens reale. 300
- Quæ sit Differentia inter

ter
qua
A qu
rus,
Unde
nita
An, c
neæ
signi
rus
7. A
cies
8. Q
mer
trib
1. Q
Qua
An
cul
nita
vic
2. A
Arist
lita
An
voc
ebu
3. A
fita
4. A
&
den
stin
An
(dar

INDEX.

- ter multitudinem rerum 5. Quomodo inter se differant patibilis qualitas & passio. 322
 quantarum & numerum. 305
 A quo cognoscatur Numerus, ut numerus est. 305
 Unde Numerus habeat unitatem. 306
 An, dum dicitur; tres lineæ, tres superficies, significetur verus numerus prædicamentalis. ib.
 7. An Oratio sit vera species Quantitatis. 307
 8. Quot ab Aristotele numerentur Quantitatis attributa. 308
 Ad Cap. XVII.
 1. Quomodo sit definienda Qualitas. 316
 An non committatur circulus, cum Qualitas definitur per Quale, & quale vicissim per qualitatem. 318
 2. An recte quatuor ab Aristotele numerentur Qualitatis species. 319
 An Qualitatis ratio uni-voce conveniat his speciebus. 320
 3. An Habitus & Dispositio differant specie. 322
 4. An Potentia naturalis & Impotentia solo accidentali discrimine distinguantur. 325
 An Potentia recte possit prædicari Habitui. 323
 5. Cur dicat Aristoteles, Qualitates, quæ Gustu percipiuntur & Tactu, vocari patibiles, quod passionem efficiant in Sensu: Colores vero, quia ex passio: e aliquâ & motu oriuntur. 332
 An Colores primo & per se ex passionibus animæ oriuntur. ib.
 Cur Aristoteles dicat, Qualitates, ortas ex passionibus, diu permanentibus, esse simpliciter qualitates: quæ vero ex parum durantibus non esse simpliciter qualitates, sed passionem. ib.
 Quomodo Passio, cum constituat sextum Prædicamentum, possit esse Qualitas. 333
 6. Quomodo Forma & Figura differant. 333
 7. An Attributa Qualitatis recte assignentur. 334
 Ad Cap. XVIII.
 1. An dentur in rebus creatis Relationes recales. 346
 2. An Relata ab Aristotele recte fuerint definita. 353
 Cur non in singulari, sed in plurali numero dictum sit;

INDEX.

- sit; Relata, sive ad ali-*
quid ea dicuntur, qua-
cunque &c. 354
3. *An unum sit genus sum-*
mm Pradicamenti ad
aliquid, univocè conve-
niens suis inferioribus. 357
4. *Quomodo genus sum-*
mm Relationis, per va-
ria Genera, usque ad
suas infimas descendat
Species. 360
5. *Unde petatur unitas ge-*
nerica Relationum &
diversitas. ib.
6. *Unde petatur unitas &*
distinctio specifica Rela-
tionum. 361
7. *Unde petatur unitas nu-*
merica Relationum. 362
7. *Unde petatur distinctio*
numerica Relationum.
 ib.
9. *An quinque Relatorum*
attributa rite sint assig-
nata. 362
- An omnia Relata pradi-*
camentalia contrarium
admittant. 364
- Ad Cap. XIX.**
1. *An Actio constituat*
peculiare Pradicamen-
tum ab aliis distinctum.
 370
2. *An Actionem rectè de-*
finierit Porretanus &c.
 372
3. *An Divisiones Actionis*
in Theorematis allata
rectè se habeant. 374
4. *Quot & quæ sint Acti-*
onis attributa. 378
- Ad Cap. XX.**
1. *Quomodo Actio & Pas-*
sio distinguantur inter
se. 382
2. *Cùm Actio & Passio*
non distinguantur rea-
liter, an Passio constitu-
at diversum Pradica-
mentum. 384
- An Pradicamentum Pas-*
sionis rectè postponatur
Pradicamento Actionis.
 385
3. *An Passionem rectè*
definiaverit Porretanus.
 386
4. *An Passio rectè divi-*
datur in Immanentem
& Transcendentem, & an
ejus attributa rectè fac-
rint assignata. 387
- Ad Cap. XXI.**
1. *An Quando sit Pradi-*
camentum à reliquis
omnibus distinctum. 390
2. *Quomodo intelligenda*
sit definitio tñ Quando.
 391
- An prorsus idem sint*
Tempus & Quando. 393
3. *Quæ attributa tñ Quan-*
do. 394

INDEX.

- Ad Cap. XXII. *specierum.* *ib.*
An Ubi sit distinctum 3. *A Oppositio contradi-*
revera à reliquis Præ- *ctoria sit omnium maxi-*
dicamentum, & an U- *ma & acerrima.* 426
bi corporeum bene fue-
rit definitum. 395
 4. *Quid sint relative op-*
posita. 429.
 5. *Quid sint Contraria.*
 432
 6. *Quotuplicia sint con-*
traria. 435
An sanum & agrum sint
contraria immediata.
 437
 7. *Quot ab Aristotele nu-*
merentur Contrariorum
attributa. 438
 8. *Quot sint privative*
opposita. 443
An inter privative oppo-
sita detur medium. 445
 9. *An vere dixerit Ari-*
storeles; Mutatio ex pri-
vatione in habitum nul-
lo modo fieri potest. 445
 10. *Quid sint contradi-*
ctorie Opposita 448
Cur Deus dicatur non
posse facere contradicto-
ria. 449
In quo Prædicamento sint
termini contradictorii.
 449
 Ad Cap. XXVI.
 1. *An, quæ in Theorema-*
tibus ex Aristotele dixi-
mus, recte fuerint tra-
dita. 454
Quot modis dicantur
causalitate
- Ad Cap. XXIII.
 1. *An Situs sit distinctum*
à reliquis prædicamen-
tum. 399
Cur situs postponatur Præ-
dicamento Ubi. 402
 2. *Quomodo Gilbertus Por-*
retanus & Petrus Hi-
spanus Situm defini-
rint. 402
 3. *Quæ sint attributa Si-*
tus. 404
 Ad Cap. XXIV.
 1. *An Habitus sit prædi-*
camentum à reliquis di-
stinctum. 407
 2. *Quid sit Habitus.* *ib.*
 3. *An attributa Habitus*
recte assignentur. 410
 Ad Cap. XXV.
 1. *Quomodo definienda sit*
Oppositio. 417
 2. *An Oppositorum propriè*
sumptorum recte quatu-
or assignentur Species
 420
An ordo, quem in rescen-
sendis Oppositis, cum A-
ristotele tenuimus, sit
rectus. 424
Quale sit nomen Oppositi-
onis, respectu quatuor

INDEX.

- causalitate priora. 459
- An omne id, quod alio natura prius est, etiam sit tempore prius, aut contra. 459
- Quis sit usus horum modorum. 460
- An non hisce modis Prioris alii possint addi. ib.
2. An, quae in Theorematibus de Simul fuerunt dicta, recte se habeant. 462
- Cui bono proponantur hi modi Simul. 465
3. An reliqua in hoc capite recte tractentur. 465
- Ad Cap. XXVII.
1. An Definitio possit definiri. 471
2. An Definitio recte fuerit definita, oratio explicans quid res sit. 473
- An oratio tot vocibus constans, quot exprimitur definitum, possit esse rei definitio. 475
- An debeat Definitio necessario constare partibus. 475
- An Definitio debeat constare omnibus Differentiis, superioribus & inferioribus. 475
3. An Definitio spectet ad primam mentis operationem. 476
4. An Definitio sit nobilior Demonstratione. 478
5. Quae non possint perfecte definiri. 479
- An absolute Accidens definiri non possit sine additamento. 480
6. An Definitio sit indeterminabilis. 485
7. Cur Definitio debeat esse notior & clarior definito. 487
8. Cur Definitio debeat esse positiva. ib.
9. Cur adequata Definitio & reciproca. ib.
10. An Definitiones, quae Generi & Differentiae addunt proprietatem, &c. sint essentiales & perfectae. 448
11. Cur Definitum debeat esse universale, & quidem Species. 489
12. Cur Definitum nullo modo ingredi possit Definitionem. ib.
13. Cur unius rei una duntaxat possit esse definitio. ib.
- Ad Cap. I. Lib. II.
1. Quid sit Nomen & Verbum Logicum. 499
- Cur prius agatur de Namine, quam de Verbo. 567

Quomodo

INDEX.

- Quomodo Nomina & Verba significant. *ib.*
 An in hoc negocio dissentiat à Platone Aristoteles. 511
 An detur Verbum infinitum, sicut & Nomen infinitum. *ib.*
 2. Quid sit Oratio. 513
 An una dictio, v.g. homo, nunquam affirmet, & alia, v.g. non homo, nunquam neget. 514
 Cur in definitione Orationis omittantur istae particulae; finita recta. 518
 3. Quid sit Enunciatio. *ib.*
 An sit de essentia Enunciationis, verum aut falsum significare. 510
 4. Quae sit prima Enunciationis divisio, & an recte se habeat. 523
 5. Unde Enunciatio simplex dicatur Categorica. 525
 6. Quales partes sint Praedicatum & Subjectum respectu Enunciationis. *ib.*
 7. An Definitio Praedicati non sit circularis. *ib.*
 8. An, & qualem existentiam significet Verbum Est in Enunciatione. 525
 9. An unum tantum in una Enunciatione simpliciter sit praedicatum. *ib.*
 10. An Praedicatum materiale formale in Enunciatione distinguantur. *ib.*
 Ad Cap. II.
 1. An Oppositionis species recte fuerint assignatae. 533
 Quae-nam ex his Oppositionibus sit maxima. 535
 2. Quae sint leges Enunciationum oppositarum. 536
 3. An Enunciationes de futuro contingenti sint determinate verae, vel falsae. 540
 4. Quid sit Aequipollentia. 543
 An negatio praeposita signo universali, aut particulari, reddat Enunciationes contradictorias aequipollentes. 545.
 An negatio postposita signo universali ac toti Subjecto Contrarius revelet ad concordiam. 545
 An

INDEX.

- An negatio proposita & postposita signo universali & particulari, ac toti subiecto, Subalternas faciat equipollentes.* 446
- Cur nihil dictum de equipollentia Subcontrariarum.* 547
5. *Quid & quotuplex sit Enunciationis Conversio.* 548
- Ad Cap. III.
1. *Quot sint Modi, à quibus Propositio dicitur modalis.* 558
2. *An Enunciatio composita recte definiatur &c* 565
3. *An Propositio Composita recte vulgo dividatur in Conditionalem, Copulativam & Disjunctivam.* 567
4. *An Propositio composita non possit dividi secundum Quantitatem.* 568
5. *Cur in Enunciationibus compositis conditionalis primo loco ponatur.* 568
6. *An Conditionalis Enunciatio rite definiatur &c.* 569
7. *An Conditionalis possit esse vera, falsis partibus.* 570
8. *Quando copulativa vera, quando falsa sit. ib.*
9. *An hæc Enunciatio; Habet & musca splenem. sit copulativa. ib.*
10. *Quid sit propositio Disjunctiva.* 571
- Ad Cap. IV.
1. *An Divisio Rei recte sit Definita, & an sit Modus seu Instrumentum sciendi.* 576
2. *An Divisio sit modus sciendi à Definitione distinctus.* 578
- An etiam Divisio totius potentialis &c. possit esse definitio membrorum dividendum.* 579
3. *An omnis Divisio debeat esse bimembris.* 580
4. *An membra dividenda debeant inter se pugnare.* 581
5. *Cur non debeat Divisio fieri per Contradictionem, aut Privantiam.* ib.
6. *Quid differat Divisio assignata per vocabula positiva ab ea, quæ sit per contradictoria.* 582
7. *An per oppositionem relativam divisio Generis fieri possit* 583
8. *An membra Divisionis singula minus, omnia simul nec plus, nec minus,*

INDEX.

- minus, quàm Totum
contineant Divisum. *ib.*
9. Quid differat Divisio
per se à Divisione per
accidens. 587
10. In quo differat Di-
visio generis à Divisio-
ne totius integri. *ib.*
11. An omne Totum possit
dividi in partes. *ib.*
Ad Cap. I. Lib. III.
1. Quid sit Syllogismus.
599
2. Quot in omni Syllogis-
mo sint termini. 605
3. Cur in Syllogismo non
possint esse plures, quàm
tres, termini. 607
4. Quot modis Syllogismus
constare possit pluribus,
quàm tribus, terminis.
ib.
5. Cur Medium non in-
grediatur Conclusionem.
ib.
6. Cur Dicat Aristoteles,
illud in Secunda figura
esse majus extremum,
quod propius accedit ad
Medium: in Tertia ve-
rò illud, quod longius
distat à Medio. 608
7. Cur Medium, in omni
bono Syllogismo secun-
dum formam, debeat
complete distribui in
alterutra Præmissarum.
ib.
8. Quot modis Medium
possit complete distribui.
609
9. An Terminus, qui non
fuit complete distribu-
tus in Præmissis, possit
complete distribui in
Conclusionem. 610
10. Quot sint Syllogismo-
rum simplicium figurae.
11. An Syllogismus re-
cte dividatur in Con-
tractum partibus &
ib.
Explicatum. 611
12. Quis sit ordo Figu-
rarum. 613
13. Cur Major in modis
directis Primæ figuræ
sit universalis. 614
14. Cur prima figura non
habeat Minorem negan-
tem. 615
15. Cur secunda figura
tantum concludat nega-
tive. *ib.*
16. Cur secunda figura
non admittat Majorem
propositionem particu-
larem. 616
17. Cur in tertia figu-
ra Minor sit affirmans.
ib.
18. Cur in tertia figura
Conclusio sit particula-
ris. *ib.*
19. Cur Conclusio sequa-
tur partem debiliorem
&

INDEX.

- & deteriore. *ib.* *tatio formalis.* 636
 Ad Cap. II. 3. Quid sit exemplum. 639
 1. An Aristoteli ignoti fuerint Syllogismi compositi. 622
 2. An necessum sit, Syllogismi compositi Majoris propositionem esse affirmatam. 623
 3. An, ut vult Ramus, in Syllogismo composito tota questio sit pars altera Propositionis, argumentum reliqua. 624
 4. An Syllogismus compositus sit perfectus Syllogismus. *ib.*
 5. Quot sint Figure legitime Syllogismi Connexi. 625
 6. Cur in Connexo non reciproco non possit tolli Accedens. 627
 7. Cur in Connexo non possit poni Consequens. *ib.*
 8. Cur nulli sint Syllogismi copulati affirmati. *ib.*
 9. Quare, in Syllogismis copulativis negantibus, semper unum debeat poni, ut alterum tollatur. 628
 Ad Cap. III.
 1. Quid sit Enthymema. 631
 2. Quid sit Inductio. 635
 An Inductio sit argumen-
3. Quid sit exemplum. 639
 Ad Cap. IV.
 1. An, & quid sit Demonstratio. 649
 2. An omnis doctrina & disciplina dianoëtica sit ex antecedente cognitione. 654
 Quot sint Præcognitiones, & quot Præcognita necessaria, ante assensum Conclusionis. 656
 3. Quomodo dividenda sit Demonstratio. 659
 An hæc Divisio legitima. 660
 Qualis sit allata divisio. 661
 4. An Regressus admit- tendus sit in Demonstratione. 662
 An Regressus fieri possit sine vitio. 662
 An, post Demonstrationem ab Effectu, statim possit fieri Demonstratio propter quid: an vero necessaria sit aliqua intermedia meditatio & consideratio. *ib.*
 5. Quid sit Scientia. 666
 An Evidentia & Certitudo sint de essentia Scientiæ. 668
 5. An objectum Scientiæ possit esse Ens per accidens.

INDEX.

636	dens.	672	5. An Locus, qui est Dif-
um.	1. An objectum Scientia		ferentia Maxima, recte
639	debeat esse universale.		dividatur in Internum,
		673	Externum & Medium.
De.	1. An objectum Scientia		ib.
649	debeat esse necessarium.		Ad Cap. VI.
6		674	1. An in Logica agendum
si.	Ad Cap. V.		sit de Syllogismo Sophi-
ni.	1. An omnis generis Qua-		stico. 714
654	stiones pertineant ad To-		An, quicunque fallacibus
nes,	picam. 691		utitur argumentis, So-
ne-	2. An Problema dialecti-		phista sit. 718
sum	cum recte dividatur in		2. Quot sint meta Sophi-
656	problema Definitionis,		starum. ib.
nda	Proprii, Generis & Ac-		3. An Fallacia recte di-
659	cidentis. 693		vidantur in eas, quae sunt
ma.	3. Quid sit Locus Diale-		in dictione, & quae ex-
660	cticus. 697		tra dictionem. 720
661	4. An vulgò Locus recte		In quo differant Fallaciae,
662	dividatur in Maximam		quae in dictione, à Falla-
663	& Differentia Maxima.		ciis, quae sunt extra di-
664		701	ctionem. 721

FINIS.